

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ARŐIV BELGELERİYLE ERMENİ FAALİYETLERİ
1914-1918

CİLT VII

ARMENIAN ACTIVITIES IN THE ARCHIVE DOCUMENTS
1914-1918

VOLUME VII

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2007

Kapak resmi:

Halep vilayetinde bir tren istasyonu ve konaklama çadırları.

Cover photo:

A train station and bivouacking tents in Aleppo vilayat.

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA**

**ARŐIV BELGELERİYLE ERMENİ FAALİYETLERİ
1914-1918**

**CİLT VII
(1914-1915)**

**ARMENIAN ACTIVITIES IN THE ARCHIVE DOCUMENTS
1914-1918**

**VOLUME VII
(1914-1915)**

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2007**

İNCELEME KURULU / INSPECTION COMMITTEE

Prof.Dr. Hikmet ÖZDEMİR
Doç.Dr. Yusuf SARINAY
Dr. İlknur ALTINTAŞ
Dr.Öğ.Yb. Zekeriya TÜRKMEN

YAYIN KURULU / PUBLICATION COMMITTEE

Yayına Hazırlayan / Editor
Dr. Öğ. Alb. Ahmet TETİK

İngilizce Çeviri ve Sayfa Düzeni / English Translation and Page Design
Uzm. Yusuf Serdar DEMİRTAŞ

Belge Araştırma ve Çeviri / Document Research and Transcription

Uzm. Sema DEMİRTAŞ
Uzm. Asuman DARDAĞAN
Uzm. Ayşe SEVEN
Uzm. Melike CEYHAN
Uzm. Çiğdem ÇAĞLAR
Uzm. Mehmet KORKMAZ
Uzm. Şeyda BÜYÜKCAN
Uzm. İbrahim ÇAĞLAR

Düzeltili / Redaction

Uzm. Mahmut Yüksel CANBAZ
Uzm. İbrahim KILIÇ

Belge Ayırım / Document Classification

Uzm. Nuri BAYRAK

Belge Onarım / Document Restoration

Türkan YILMAZ

Belge Çekim / Document Scanning

Uzm. Erol SESİĞÜR
Erhan KANDEMİR

Veri Hazırlama / Data Processing

Nuray ÇALIŞKAN

SUNUŞ

Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Ruslara karşı muharebeler devam ederken özellikle geri bölgede günahsız sivillere karşı katliamlar ve askerî ikmal yollarındaki tesis ve askerlere saldırılar, Ermeni terör örgütleri ve çeteleri tarafından aralıksız olarak sürdürülmüştür. Ordunun geri bölgesini emniyete almak ve günahsız sivilleri korumak maksadıyla bölgede zorunlu olarak tehcir uygulamasına geçilmiştir.

Bu tehcir uygulamalarında özellikle İçişleri Bakanlığı ve Başkomutanlık tarafından suistimalleri önlemeye yönelik tedbirlerin alındığı ayrıntılarıyla belgelerde yer almaktadır. Çocukların mağdur olmamaları için Ermenilerin bulunduğu Meskene'de, iâşesi askerî birimler tarafından karşılanmak üzere bir yetimhane tesis edilmiş, göçmenlerin gidecekleri yol güzergâhları belirlenerek askerî lojistik destek noktalarında iâşe ve konaklama yerleri oluşturulmuştur. Buralarda göçmen vatandaşlar şartlar elverdiği ölçüde mağdur edilmemeye çalışılmıştır.

Göç ettirilen Ermenilerin sağlık durumlarıyla yakından ilgilenilmiştir. Göçmenler muayeneden geçirilerek hasta olanlar sivil hastanelerden yararlanmış; ayrıca, hastaların tedavilerinin yapılabilmesi için askerî hastanelerden de yararlanması yönünde emirler verilmiştir. Köylere yerleştirilecek olan göçmenlere verilecek tohumluk ve tarım aletlerinin süratle temin edilmesiyle, kişilerin bir dereceye kadar rahat yaşamalarına imkân sağlanmıştır.

Görülüyor ki Devlet, tehcir ettiği vatandaşları için imkânlarını esirgemeyerek her türlü kolaylığı sağlamıştır. Devlet, kendi güvenliğinin gerektirdiği zorunluluktan dolayı vatandaşlarını daha güvenli bölgelere emniyet ve huzur içinde yerleştirmek için koruma tedbirlerini almakta hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Yalnız bu tedbirler, bugünün şartlarında değil, birden fazla cephede savaşıldığı dikkate alınarak o günün şartlarında değerlendirilmelidir.

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivinde mevcut belgelerden hazırlanan *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918* adlı dizinin bu cildinde yukarıda belirttiğimiz hususlarla ilgili belgeler yer almaktadır. Bu belgeler, tarihî gerçekleri saptırmak isteyenlere cevap niteliğindedir.

Saygılarımızla.

Eyüp KAPTAN
Korgeneral
ATASE Başkanı

PRESENTATION

While the war was waging on against the Russian forces at the Eastern Front during the World War I, the Armenian terror organizations and terrorist gangs continued to raid the military logistics posts, attack the troops, and massacre the innocent civilians living in the rear echelons unceasingly. To be able to secure the rear echelons of the army, and to protect the innocent civilians the execution of the Law of the Relocations became inevitable.

The documents clearly reveal in minute detail that the Law of Relocations executed by the Ministry of Interior and the Supreme Command embodied all the measures to be taken against any misuse of authority. In order to protect children from unjust treatments, an orphanage was founded, whose provisions were to be met by the military units, at Maskanah where the Armenians densely populated; itineraries were determined, and bivouacs were set up at the military logistics posts for the comfort of the relocated. The relocated citizens were treated justly, as much as the prevailing circumstances allowed.

Sanitary and health conditions of the relocated Armenian citizens were closely followed. The relocated were examined; the sick were transferred to the civilian hospitals, orders enabling the sick to make use of the military field hospitals were also issued. A relative comfort was provided for the people who were relocated in the villages by supplying them with seeds and tools of agriculture in no time.

It is thus evident that the State did not withhold from making use of its means for its relocated citizens, and thus made everything easy for them. The State did not abstain from making sacrifices to take any necessary measures for the security of her citizens in relocating them to the secure regions in peace. However, these measures should not be evaluated under today's perspectives; but by bearing the conditions of a state fighting at various fronts then.

The documents pertaining to the above mentioned issues, found at the Archives of the Turkish General Staff ATASE Directorate, take place in this volume of the series, *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918*. The documents presented hereby do stand against those who are in pursuit of distracting the historical truths.

With our due respects.

Eyüp KAPTAN
Lieutenant General
Chief of ATASE

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Birinci Bölüm / Part One 3

Belgelerin Günümüz Türkçesi ve İngilizce Tercümeleeri
Turkish and English Translations of the Documents

İkinci Bölüm / Part Two 339

Belgelerin Tıpkıbasımları ve Çevrim Yazıları
Facsimiles of the Documents and Transcriptions

YURTTAŞLARI KORUMA GÖREVİ

Ermeni terör örgütleri üyeleri, dönemin yürürlükte olan ceza kanunlarına göre yargılanırken usul yönünden bütün aşamalara özen gösterildiği ve hukukun prensiplerine riayet edildiği belgelere yansımıştır. Tehcir devam ederken ve sonrasında İstanbul'da yeniden örgütlenerek faaliyetlerini sürdüren Taşnaksütyun'un kilit isimlerinden Sevariş Misakyan'ın yargılanma safhası bu konuda önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Divan-ı Harb-i Örfî mahkemesinin kararından sonra Askerî Temyiz Mahkemesi Savcılığının tebliğnamesinde ve Divan-ı Temyizin bozma kararında belirtilen gerekçeler incelendiğinde görülecektir ki hukukun üstünlüğü prensibinden hiçbir taviz verilmemiştir. (s. 57-63)

Devlet, tehcir edilen Ermeniler için, bu süreçte savaş şartlarında kullanabileceği bütün imkânlardan yararlanır. Meskene'deki Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbay Galip bir yetimhane kurar. Yetimhanenin kuruluşuna ilişkin verdiği bilgilerde, yok edici değil koruyucu anlayış somut bir biçimde göz önüne konulmaktadır.

“Yetimhane, aldığım emir üzerine ben ve Meskene'de bulunan Yedek Subay Adayı Ahmet tarafından 3 Temmuzda kuruldu. Yine verilen emir üzerine ağustos ayında mülki idareye devredilmiştir. Dışarıdan hiçbir suretle bunlar adına ödenek talep edilmeyip Lojistik Destek ambarından günlük 50 kilo bulgur, 65 kilo un, haftada bir iki defa bir tane kuzu verilmiştir. Mevcudu, sadece yetim, kimsesiz kalmış 164 çocuktü. Yönetim kurulunda göçmenlerden İstapan ve Muradyan Efendiler vardı. Mevcut hakkında amirime bilgi verdiğim gibi idare başkanlığına da bilgi verilmiştir.” (s. 74)

Halep'ten İçişlerine Bakanlığına gönderilen 10 Ağustos 1916 tarihli yazıda mülteciler için alınacak tedbirler açıklanmaktadır. Burada Devletin tehcir ettiği vatandaşları için imkânlarını esirgemeyip her türlü kolaylığı sağlamasının yollarını araması dikkat çekicidir. “Mültecilerin geçeceği yolların kesin olarak belirlenmesi, bu yollar üzerinde fırın olmayan yerlerde çadır bulundurmak suretiyle askerî lojistik destek noktaları gibi konaklama noktaları kurulması, buralarda ekmek dışında sıcak birer bulgur çorbası olsun verilmesi sağlanacaktır. Kafilelerin sevkinden ve konaklama noktalarına ulaşmalarından önce, gidecekleri yerlere askerî birliklerde olduğu gibi miktarları açıkça bildirilecektir... Doktor bulunan mahallere uğranıldığı zaman kafileler muayeneden geçirilecek, hasta olanlar gureba hastanesinde, eğer yoksa askerî hastanelerde tedavi edileceklerdir. İskân yerlerine ulaştıklarında, çadır altına olsun yerleştirilerek açıkta bırakılmayarak işlerini kendileri temin edinceye kadar ekmek ve bulgurdan başka haftada kişi başına belirli miktarda et verilecektir. Köylere yerleştirilecek olanlara verilecek tohumluk ve tarım aletlerinin süratle temin edilmesiyle bir dereceye kadar rahat yaşamalarına imkân sağlanacaktır.” (s. 146)

Göçmen Ermenilerle, Ordu mensuplarının ilişkileri de düşmanca değil, yurttaşlık çerçevesindedir. "Müfettişliğe vekâlet eden Hat Komutanı, Bağdat'tan dönecek olan Müfettiş Bey'i Zor'da karşılamaya giderken, Hamam'da, iki arabacıyı ki bunlardan birisi çadırında yemek yediği Hacı Agop ve diğeri Ohannik'tir. Bunların, aileleriyle birlikte Birecik'e gitmek üzere Meskene'ye gönderilmelerini emretmişti. Bir kız bir oğlan da küçük ve kimsesiz olduklarından yetimhaneye alınmaları için emir verilmişti." (s. 83)

Tehcir edilen Ermeniler, Lojistik Destek Komutanlığının taşımacılık işlerinde, ücreti karşılığında kendi arabalarıyla çalışmışlardır. Ayrıca göç etmeden önceki yerlerle olan bağlantıları da kopmamıştır. "Bundan iki ay önce Akşehirli Salih Efendi'den, bana Osmanlı Bankasına 40 lira gelmişti. Bunu almak üzere Halep'e gitmek istedim. Yedek Subay Abdullah da Halep'e elbise yaptırmaya gidiyordu. Arabamıza bindi. Halep'e gittik. Dört gün kaldık. Paramızı alarak, geriye döndük." (s. 102) "İstanbul'daki kayın pederimden Alman Bankası vasıtasıyla bana 25 lira gelmişti. Söz konusu parayı almak üzere Yedek Subay Abdullah'tan izin alıp Halep'e geldim. Paramı alarak geri döndüm." (s. 120)

Tehcir edilen Ermeni vatandaşların meslekî faaliyetlerini sürdürmelerinin önüne bir engel konulmamış, onlar Devlet hizmetinde çalışmaya devam etmişlerdir. Ohannes oğlu Haçık, şunları söylemektedir: "Bundan bir yıl önce Bâb yoluyla Meskene'ye göç ettirildim. O zamandan beri Meskene Nokta Hastanesinde eczacılık yapıyorum. Sonra kardeşim Behram da oraya geldi. O da doktor olduğu için orada bırakıldı." (s. 118)

Zorunluluktan dolayı tehcirin uygulanmasının üzerinde Devlet adamları hassasiyetle durmuşlardır. İçişleri Bakanı Talat Bey, sorumlu bakan olarak konuyu yakından takip etmiş ve olumsuzlukların önüne geçmek için her türlü çabayı göstermiştir. 20 Temmuz 1916 tarihli genelgesinde mülkî idarecilerin sorumluluklarını açıkça ifade etmekte ve duyarlı davranılmasını istemektedir. "Savaş durumu ve diğer bahanelerle birçok yerde hiçbir kanun ve yönetmeliğe dayanmaksızın devlet memurlarından bazıları tarafından, kendi kendine verilen emirler vasıtasıyla veya doğrudan doğruya halkın can, mal ve kişisel özgürlüklerine tecavüz edilmektedir. Çok çirkin olan bu durumlar haber alındıkça suçlulara cezalar verilmekteyse de bu gibi durumlardan pek çoğu merkezin bilgisi dışında kalmaktadır. Açıklamaya ihtiyaç kalmayacak şekilde vilayetlerde valiler, merkeze bağlı olmayan livalarda mutasarrıflar, kanunun açıklığı ve ellerindeki padişah fermanı emri gereğince bütün bu durumların tek sorumlusudurlar.... Bunları temel ve genel kanunlar, yönetmelikler ve devletin aldığı kararlara aykırı ve bu kararlar dışında geçen iyi veya kötü her ne maksatla olursa olsun memlekette yaşayan herkesin hürriyet haklarına, mal, can ve ırzına en ufak bir saldırıyı içeren herhangi bir emir ve eylem şiddetle cezalandırılacaktır... Her kimden böyle bir hareket ortaya çıkarsa, şikayet ve şahsi müracaat beklenmeksizin, öğrenilmesinin ardından suçlular hakkında kanunlar dairesinde hemen gereğinin yapılmasına başlanmak ve bunu ilgililere yazmakla yetinmeyip işin sonuçlanmasına kadar takip etmek vali ve mutasarrıfların en büyük vazifesindendir." (s. 144)

4 ncü Ordunun sorumluluk bölgesine tehcir edilen Ermeni vatandaşlar için yapılan çalışmalar, 27 Eylül 1917 tarihli raporda ayrıntılı olarak yer almaktadır. (s. 156-159) Ermeni göçmenlerine mahsus olmak üzere yetimhaneler açılmış, bu çocuklar koruma altına alınmışlardır. Ermeni kabilelerinin emniyet ve huzur içinde nakledilip iskân ve iâşe edilmeleri için tedbirler alınmıştır. “Meydana gelen bazı saldırılar üzerine sıkı tedbirler alınmış ve saldırganlar idam edilmiştir. Bunun üzerine Ermenilere karşı yapılan tek tük veya toplu saldırılar önlenmiştir.” (s. 159)

Raporda bir başka dikkati çeken nokta da meslek sahibi Ermeni vatandaşların “Halep ve Şam lojistik hatlarında istihdam edilmek üzere aileleriyle beraber merkezlerde toplanmaları”dır. (s. 159) Bu da şunu göstermektedir ki Devlet, vatandaşına sahip çıkmakta ve korumaktadır.

Ermeni göçmenlerin tedavilerinde askerî hastanelerden yararlanabilmeleri imkânı da sağlanmış; (s. 160) ancak, savaşın sonuna doğru “Musul vilayetinde bulunan yerli ve göçmen Ermenilerin kabile kabile düşman tarafına kaçtıkları”, İngilizler için casusluk yaptıkları da bir gerçek olarak yaşanmıştır. (s. 162)

Ahmet TETİK
Dr. Öğ. Alb.
Arşiv Şube Müdürü

PROTECTION OF THE CITIZENS

The documents reveal the truth that, while the members of the Armenian terror organizations, were being tried at the courts in accordance with the stipulations of the laws in effect, meticulous attention was paid to the rule of the law in every stage of the trials. The trial of Sevaresh Misakian, one of the key figures of the members of the Daschnakzoutioun that was resuscitated in Istanbul during the execution of the Law of Relocations and continued its activities well after the relocations, forms a particular example.

Further considerations of the communiqué issued by the Military Court of Appeals following the verdict given by the Court Martial, and the statement of reasons for annulling the verdict by the Court of Appeals shall reveal that no concessions were made on rule of law whatsoever. (p. 232)

The State makes use of every single opportunity for the welfare of the relocated Armenians, under the prevailing heavy conditions of war. The Logistics Support Line Commander Lt.Col. Galip founds an orphanage in Maskanah. The information he gives about the foundation of the orphanage displays a concrete understanding of protection rather than extermination.

The orphanage was opened on July 3 by the Reserve Officer Candidate Ahmet Effendi who was in Maskanah, and me, upon the orders we received. And again upon the orders issued it was handed over to the local administration in August. No allocations were asked for them from other sources. We used to give 50 kg. of pounded wheat, and 65 kg. of flour daily, and one or two lambs a week from the logistics Support Depots. There were only 164 children in the orphanage. Of the relocated, Stephen and Muradian Effendis were in the executive committee. I informed the local administration as well as I did my superiors. (p. 241)

The message sent to the Ministry of Interior from Aleppo on August 10, 1916 clearly puts forward the measures to be taken for the relocated. Here, it is important to note that the State did not abstain from making all its sources available to the use of her relocated citizens.

The route the relocated people will take shall be determined exactly; should there be no bakeries along the roads, tents shall be pitched; military logistics support posts shall be set to be used as bivouacs; hot soups of pounded wheat, along with bread, shall be provided for the relocated at those posts. The bivouacs shall be informed about numbers of the relocated being transferred in advance, until they reach their final destination point, as it is the case with the transferring of the military convoys... Whenever the convoys arrive at destinations where medical doctor practices, all the people in the convoy shall be examined, the sick shall be transferred to *gureba* hospitals for treatment, otherwise they shall be given due

medical care at the military hospitals. On their reaching their destinations, they shall at least be placed in the tents pitched, and every person shall be given certain amount of meat every week, other than bread and pounded wheat allocated, until their providing of their own livelihood. Urgent provision of seeds and agricultural tools for those who are to be settled in the villages shall ease the living standards of the relocated to a certain extent. (p. 316)

The relation between the relocated Armenians and the members of the Army is at the level of citizenship.

The Line Commander who was acting as a Vice-Inspector had dinner with two drivers in Hammam, on his way to Zawr where he was to meet the Inspector, who was returning from Baghdad; one of the drivers was Hadji Agop and the other was Ohannik. He ordered their sending to Maskanah to be transferred to Birecik together with their families. An order was received for the placing of a girl and a boy, two orphans who had no relatives to the orphanage. (p. 251)

The relocated Armenians were employed at the Logistics Support Command's shipping units with their wagons and were paid accordingly. On the other hand, their connections were not cut with the places from where they were sent.

Two months ago Salih Effendi from Akşehir sent 40 liras to my account at the Ottoman Bank. I wanted to go to Aleppo to draw it. The Reserve Officer Candidate Abdullah was also going to Aleppo to have a suit tailored. He got on our carriage. We went to Aleppo. We stayed there for four days. We returned after taking our money. (p. 273)

My father-in-law in Istanbul had sent me 25 liras through the German bank. In order to take this money I went to Aleppo on receiving Reserve Officer Candidate Abdullah's permission. I returned after taking the money. (p. 291)

No bans were brought to the professional activities of the relocated Armenian citizens; they continued to work at the service of the State. Ohannes's son Hadjik says, "I was relocated in Maskanah via Bab a year ago. I have been working as a pharmacist at the Maskanah Post Hospital ever since... Later, my brother Behram was appointed there. As he was a doctor, he stayed there." (p. 290)

The State authorities paid great attention to the execution of the Law of Relocations that was passed upon an obligation. The Minister of Interior Talat Bey closely followed the developments as the sole responsible authority, and did his best to curb any possible impropriety. He, in his circular dated July 20, 1962, clearly defines the responsibilities of the local administrators and orders them to behave judiciously.

The reports put forward that the state officials are indulged in abusing the lives, properties, and the personal freedoms of the citizens in numerous regions under the pretext of conditions of war and other excuses either by making use of the orders issued or directly by misusing their authority. Although most of the offenders committing such unbecoming acts are sentenced immediately upon receiving of information, most of those ill-practices are not reported to the central authority. The governors of the provinces, mutassarifs at the sub-provinces are the ones who are solely responsible for the events taking place; their duties are clearly stated in the laws, and in the Sultan's decree... Those who transgress the laws, regulations, and the taxes introduced; and those who attempt to introduce new decisions at their own discretion, be them for the welfare of the people or not, about the lives, personal freedom, properties, and about the honor of the citizens living in the country shall be sentenced heavily with all speed... Therefore, any attempt – to be made by any person, regardless of his position – to be disclosed shall be taken to the court immediately by the governors and mutasarrifs without waiting for a further complaint or a written personal application, for the enforcement of necessary procedures. (p. 314)

The works undertaken for the welfare of the relocated Armenian citizens, who were settled in the 4th Army's area of responsibility, were documented in the report dated September 27, 1917, in detail. (pp. 327-330) Orphanages were opened for the relocated Armenians, and thus the orphan children were taken under protection. Measures were taken for the security and ease of the transfers of the Armenian convoys, as well as for their settlements and providing of their livelihoods. "Upon the attacks made on the convoys, severe measures were taken, and the aggressors are hanged. Thus, the small or full scale attacks laid on the Armenians were curbed." (p.330)

Another important point in the report is the gathering of the professional Armenian citizens "...in the centers, to be employed at the Aleppo and Esh Sham logistics lines together with their families." (p. 330) Here, the self evident truth of the State's caring and protecting her citizens is revealed.

The relocated Armenians were granted the right of using military hospitals for treatment (p. 331); however, towards the end of the war, it was clearly revealed in the documents that "local Armenians of Mosul Vilayat... and the relocated Armenians were escaping to the enemy lines in groups;" and that they were spying for the English. (p. 333)

Ahmet TETİK, Ph.D.
Ins. Col.
Archives Director

BİRİNCİ BÖLÜM

PART ONE

Açıklama yapmak üzere çağrılan; Beyoğlu Papas Köprüsü Şirket Sokağı 9 numaralı evde oturan; tercüman, Sofyalı, 73 yaşında Garbo oğlu Vilademir Kostantin'in ifadesidir. (20 Eylül 1916)

Sevariş'i nasıl yakalattırdınız?

Geçen sene kışın Bulgaristan'daydım. Sofya'da kahvehanecilik yapan Agop, arkadaşı Kirkor ve Susanna'nın kardeşi olan -ismini hatırlayamadığım- bir diğer Ermeni, "İstanbul'da Mari isminde bir kızı götürmen için mektup vereceğiz. Susanna'nın aracılığıyla bir adamı göreceksin. Bu adamı İstanbul'dan kaçırarak olursan sana 40-50 lira veririz." dediler. Mektup için 10 frank bahşış verdiler. Mektubu alıp Mari'ye getirdim, ancak kendisini bulamadım. İki gün sonra tekrar gittiğimde Mari'yi buldum. Onunla beraber, Pangaltı'daki Ermeni Mezarlığı'nın karşısında, 53 numaralı evde oturan Susanna'nın evine gittik. Kendisiyle konuştuktan sonra Susanna, bana "Burada yetkililer bir adamı arıyor. Sen güvenilir bir adamsın. Bu adamı ne yap yap İstanbul'dan kaçır." dedi. Ben daha çok şüphelendim. Susanna, kız kardeşi ile beni bir eve göndereceğini söyledi.

Bir gün, kız kardeşiyle beni Pangaltı'da bir eve götürdü. İsmi sonradan öğrendiğim Sevariş'i yanıma getirdi. Sevariş benim elime ayağıma kapandı. "Beni buradan kaçır." dedi. Ben de kendisine "Fotoğrafını çektir, bana getir." dedim. "Tamam." dedi. Hemen Reşat Bey'e bilgi verdim. Susanna'ya gidip "Bu adamın ismi nedir? Ben Nikola adına pasaport çıkarttıracağım, fakat asıl ismini istiyorum." dedim. Sevariş olduğunu söyledi. Evrakını bana teslim ettiler. Sonra evrakı resimleriyle beraber Reşat Bey'e gösterdiğimde, Reşat Bey "Aradığımız adam." dedi. Ben de "Bir pasaport yaptırıp veriniz. Onu salona getirdiğimde yakalarsınız." dedim. Pasaport verdiler. Sevariş'i aldım. Vize işlemi yaptırırken kendisini yakaladılar. Sonra ne olduğunu bilmiyorum.

Susanna, Sevariş'in nesiymiş?

Bilmiyorum.

Susanna'nın kız kardeşinin adı nedir?

Hatırlayamıyorum. Defterimde yazılı.

Sende yakalanan evrak arasında, şu gösterdiğim siyah kaplı iki el defterini, Sevariş mi sana teslim etmişti?

Evet, bir revolverle birlikte teslim etmişti. Sevariş yakalanır yakalanmaz ben de bu evrakı revolverle birlikte Reşat Bey'e teslim ettim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Viladimir Kostantin'in tekrar alınan ifadesidir. (20 Eylül 1916)

Daha başka ne biliyorsan söyle.

Sevariş yakalandıktan dört beş gün sonra Ağnadyos, Bulgar Kavası Estamo ile beraber bana geldi. Bu evrakın teslim edilmesini istedi. Ağnadyos, beni tehdit etti. "Bu evrakı ver. Sevariş'e ne olduysa oldu. Bu evrak yüzünden 70-80 kişi de mahvolacak." diyerek, beni para ile düşürmek istedi. Ben de bunu Reşat Bey'e ihbar ettim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ----- -----

Emniyet Genel Müdürlüğüne

Gedikpaşa Alibey yokuşunda numarasız evde ikamet eden; İstanbullu, Garbis Vartazyan'ın sorgulanması sırasında, kendisine ait bir revolveri evinde sakladığı anlaşılmıştır. Durum kendisine sorulduğu zaman, revolverin Karakin Kılınçyan'a ait olduğunu, Reşat Bey'in emriyle Samo'dan aldığını ve Emniyet Genel Müdürlüğüne götürüp teslim ettiğini söylemektedir. Bu ifadelerin gerçeğe uygun olup olmadığının bildirilmesi arz olunur. 20 Eylül 1916

Mühür (İmza)

Siyasi Kısma 20 Eylül 1916

----- 80 ----- 82 -----

Karakin Kılınçyan adlı genç, Garbis'in akrabalarındandır. Garbis İstanbul'da yokken Karakin, Garbis'in evinde kız kardeşi Yagisabet'le birlikte ikamet etmiştir. Garbis İstanbul'a dönerken Karakin'in örgütle bağlantısını ve silahları olup olmadığını, varsa bunları bulup çıkaracağını sözünü vermiştir. İlk önce silahların Samo'ya teslim edilmiş olduğunu söyleyerek ondan almaya çalışacağını bildirmiştir. Birkaç gün sonra Samo'yu görüp silahları istediğini ve her ne kadar Karakin'in büyük mavzer tabancasını almışsa da o da başka birisine verip saklattırması olduğu için şimdilik mavzeri alamadığını ve Brovnik marka küçük tabancayı alıp getirdiğini söyleyerek bu tabancayı teslim etmiştir.

Daha sonra Garbis'in "Samo sıkıştırılırsa mavzeri de teslim edecektir." diye söylemesi üzerine, Samo çağırılıp sorgulanarak tabanca kendisinden istendiğinde o da mavzeri teslim edeceğine söz vermiş ve sonuçta mavzer de teslim alınmıştır. Karakin de sorgulandığında tabancaların kendisine ait olduğunu itiraf etmiştir. Garbis, aslında bu meselede muhbir konumunda olup hayli hizmet etmiştir. Aynı evde oturuyor olmaları nedeniyle, küçük tabancanın Garbis'e de ait olabileceği düşünülebilirse de bu konunun, tabancanın Samo'dan alınıp alınmadığının anlaşılması hâlinde ortaya çıkacağı tabiidir. Divan-ı Harb-i Örfi Soruşturma Kuruluna iade edilmek üzere Genel Müdürlüğe sunulması. 20 Eylül 1916

Mühür (İmza)
Divan-ı Harb-i Örfi Soruşturma Kurulu Başkanlığına
20 Eylül 1916
Emniyet Genel Müdürü
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Vilademir Kostantin'in tekrar alınan ifadesidir. (21 Eylül 1916)

Sevariş hangi evde oturuyordu?

Pangaltı Poyraz Sokağı 29 numaralı evde oturuyordu. Susanna'nın kız kardeşi ile bu eve gitmiştik.

Susanna'nın kız kardeşinin ismi nedir?

Susanna'nın kardeşinin ismi Nektar Mercanof'tur.

İfadeni imzala

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Daha önce ifadesi alınan Matmazel Mari'nin tekrar alınan ifadesidir. (23 Eylül 1916)

Vilademir sana gelip ne söyledi? Sen, Vilademir'i nerelere götürdün?

Vilademir'in bana bir mektup getirdiğini ve benim de o mektubu Sevariş'e verdiğimi söylemiştim. Ben, Vilademir'i Beyoğlu Doğruyol'da 53 numarada oturan Madam Virjin Mercanof'un evine götürdüm. Vilademir bana "Beni götürdüğün evde oturanların, dışarıda adamları var. Ben onlardan haber getirdim." demişti. Vilademir'i oraya götürdüm. O evi tarif ettim. Vilademir, oraya gitmiş. Daha sonra ben de oraya gittim. Orada Bulgaristan'a gidecek şahıs hakkında konuştuk. Vilademir'i birkaç defa da kendi evine giderek gördüm.

Vilademir'i, Nektar'la başka bir eve gönderdin mi?

Göndermedim.

Nektar'ın kız kardeşinin ismi nedir?

Virjin.

Başka bir ismi var mı?

Yok.

Susanna kimdir?

Vilademir “53 numarada Madam Susanna” dedi; fakat, orada Madam Susanna yoktu, Virjin vardı. Ben Virjin’in evine gönderdim.

Vilademir’i Nektar’la Poyraz Sokağı’nda hangi eve gönderdin?

Poyraz Sokağı’nı bilmiyorum, fakat Parsihyan’ın evine gönderdim. Çünkü Sevariş bana Vilademir ile görüşme yapmak için Parsihyan’ın evini tarif etmişti. Parsihyan’ın evi sokaktan girince ikinci kapıdır.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Vilademir’in tekrar kaydedilen ifadesidir. (24 Eylül 1916)

Nektar’ın Susanna isminde kız kardeşi yokmuş.

Ben, Sofya’dan Susanna diye bilgilendirildim. Geldiğim o evde Susanna’yı buldum. Mari, beni Susanna’ya götürdü. Orada Nektar, babası ve annesi de vardı. Susanna da oradaydı. Susanna bana Sevariş’in çantasını teslim etti. Bana 5 lira masraf parası verdi. Bu olanları, evdekilerin hepsi bilir.

Sana dürbün verdiler mi?

Susanna evde bir de dürbün teslim etti. Dürbünü Sofya’daki kardeşine götürecektim.

Nektar seni niçin başka bir eve götürdü?

Beni Poyraz Sokağı 29 numaralı eve Nektar götürdü. Bu evin erkeği sürgüne gönderilenlerdenmiş. O eve Nektar ile birlikte girdik. Nektar, beni yukarıya gönderdi. Kendisi avludan geri döndü. O kadınla Ermenice konuştular. Sonra Sevariş geldi, “Beni kurtar!” diye yalvardı. Orada kaçış hazırlığını konuştuk. Sevariş’i kaçırmak için tekrar o eve gittim. Yola çıktık. Daha sonra Sevariş’i yakaladılar.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Açıklama yapmak üzere çağırılan; Galata Abacılar'da, 60 numaralı dükkânda abacılık¹ yapan; Arap Camisi Karakolu Yemenici Sokağı, 71 numaralı evde oturan; Filibeli, 48 yaşında, Hristo Kodof oğlu Nikoli'nin ifadesidir. (25 Eylül 1916)

Sevariş meselesine dair ne biliyorsan söyle.

Benim bu konu hakkında bilgim yoktur.

Bulgar Kavas Estamo'yu tanıyor musun?

Tanırım.

Vilademir'i tanıyor musun?

Tanırım. İhtiyardır.

Sen Galata'daki meyhaneye gider misin?

Giderim.

Orada, Kavas Estamo ile görüşür müsün?

Görüşürüm.

Ağnadyos ismindeki Ermeni'yi tanıyor musun?

Tanırım. Şimdi hatırladım.

Meyhanede Ağnadyos ile Estamo arasında Bulgaristan'a kaçacak bir Ermeni hakkında konuşma olmuş. Ne konuşulduysa söyle.

Eski Osmanlı Bankasının karşısında bir fırın vardır. Ekmeğimi devamlı olarak oradan alıyorum. Ekmek gelinceye kadar meyhaneye gidip Estamo ve başkalarıyla oturuyorum. Birkaç defa biz konuşurken -ismini bilmediğim- uzun boylu bir Ermeni, başka masada oturuyordu. Bir akşam biz Bulgarca konuşurken yanımıza gelip "Bana da ısmarlayınız." dedi, biz de ısmarladık. Türkçeyi iyi konuştuğundan kendisini sivil polis zannettik. Biz meyhaneden çıktık, o kaldı. İki akşam sonra meyhaneye tekrar gittiğimizde de bu Ermeni oradaydı. Biz konuşurken tekrar yanımıza geldi. Bize, "Vilademir'i tanıyor musunuz?" diye sordu. Biz de "Tanıyoruz" dedik. "Konsoloslukta bekçiymiş" dedi. Biz de "Bekçi değildir. Oralarda bulunuyor." dedik. "Nasıl adamdır?" diye sordu. "İyi adamdır." dedim. "Pek iyi adam değildir." dedi. Ben "Fena adam değildir." dedim. "Sebep nedir?" diye sordum. "Söylerim" dedi. O gün ayrıldık.

İki gün sonra meyhaneye gittiğimde bu Ermeni oradaydı. "Vilademir konsoloslukta bulunuyor, Ermenileri Bulgaristan'a göndermek için aracı oluyormuş." dedi. "Asker Ermenilerden mi başkalarından mı?" diye

---

¹ Yünden dövülerek yapılan kalın ve kaba kumaşı (aba) yapma ve satma işi. Türkçe Sözlük, C. I, TDK, Ankara 1998, s. 1.

sordum. “Aileleri vesaireyi gönderiyormuş. Çok kimsenin parasını almış. Bir Ermeni’nin parasını ve emanetlerini almış. Gitmekten vazgeçen Ermeni’nin paralarını değil emanetlerini versin. Ben, Vilademir’i göremiyorum sen söyle.” dedi. O akşam kendisinin kim olduğunu sordum. Ermeni ve isminin Ağnadyos olduğunu söyledi. Ben de “Onu görürsem sana haber veririm.” dedim. Birkaç gün sonra Vilademir’i gördüm ve Ağnadyos’un söylediklerini ona söyledim. O da “Emanetleriyle beraber yolladım.” dedi. Vilademir’in dediklerini Ağnadyos’a söyledim. Ağnadyos da “Ben Estamo’ya söyleyeyim.” dedi. Birkaç gün sonra Estamo’ya gidip söylemiş. O da “Ben Vilademir’e söylerim; fakat, yerimden ayrılamıyorum.” demiş. Sonra da Ağnadyos’u yakalamışlar.

Ağnadyos’taki emanet neymiş ?

O kadar sordum söylemedi. “Para meselesi mi?” dedim. “Yok, kendisini sıkıştırmam. Emanetleri versin.” dedi. Başka bir şey söylemedi.

Bu emanetlerin kimin olduğunu söylemedi mi?

“Vilademir vapurla bir Ermeni’yi Romanya’ya gönderecekmiş, fakat yakalanmış.” dedi.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Ağnadyos'un tekrar alınan ifadesidir. (25 Eylül 1916)

Dikran Vartanyan'ı ne zamandan beri tanıyorsun?

Evinde gördüğüm zamandan beri tanırım. Daha önce tanımazdım.

Sen bu şahsın Azadamard İdarehanesinde, Taşnaksütyun Örgütüne mensup olduğunu söylemişsin.

"Azadamard İdarehanesinde gördün mü?" diye sordular. Görmediğimi söyledim. Örgütte olduğunu bilmiyorum.

Sevariş yakalandığı zaman, üzerindeki sakıncalı evrakları kurtarmak üzere bazı kişilere ricada bulunduğu, yalvardığı ve bu yüzden "örgüt defterinin imhası" meselesiyle ilişkili olduğunu anlaşıyor. Ayrıca, asker alma şubelerine başvurmadiğından dolayı da asker kaçağı olduğunu anlaşıyor.

Ben, asker kaçağı değilim. Bedel verdim. Numaraları elimdedir. Kılıç Ali Paşa Şubesinden verilen belgelerimi Siyasi Şubede aldılar. Sevariş Misakyan'ı asla tanımam. 3 matmazelin bana gelerek ağlayıp feryat etmiş olduklarını; Kigam'ın meyhanesinde sarhoşken Bulgar Nikolayedof, konsolosluk görevlisi Estamo ve Nikola Dimitriyef'in, bir çanta içinde 45 lira para ile birtakım eşyaları vermek için ricada bulunduklarını; bu eşyaları Vilademir Bulgar Konsolosluğuna getirsin, konsolosluk bekçisinden kızlar alacak, dediğimi asla kabul etmiyorum. Ben bu meseleyi Emniyet Müdürlüğüne haber versin diye Beyoğlu'nda Kruger Oteli yanında, kuzey sokağı 5 numarada terzilik yapan Emniyetçe de bilinen Madam Harikliya'ya giderek haber vermiştim. O da bana "Bu meseleyi iyice anla öyle gel ve anlat." dedi.

Nisanın ikinci günüydü. Madama haber verecektim. Gece beni tutukladılar. Madam, Soruşturma Bölümüne, Osman Bey'e haber vermiş. Emniyet Müdürüne de söylemiş. Beni serbest bıraktırdı. 22 gün serbest kaldıktan sonra Siyasi Şube Müdürü Reşat Bey'e belgelerimi almak için gitmiştim. Reşat Bey "Seni Divan-ı Harbe göndereceğim" dedi. O gün serbest bıraktı. Ertesi gün Divan-ı Harbe gelmem için haber yollamış, geldim. Benim doğruları söylemekten başka bir şeyim yoktur. Ben bir muhbirim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ -----

Samuel Tarpanyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (25 Eylül 1916)

Senin, örgütle alâkan ve bağlantın ne derecededir?

Hiçbir bağlantım yoktur.

Senin Reşat Bey ile Sirkeci birahanesinde görüştüğün örgüt defterinde kayıtlıdır. Örgütle alâkan olmamış olsa örgüt defterine bu yazılır mı?

Reşat Bey'le bir kez değil, birkaç kez görüştük. Ben bu durumu bir sır olarak düşünmedim. İstisnasız kiminle konuşmuşsam, onunla görüştüğümüzü söylemiş, saklamamışımdır.

Örgüt defterinde geçen Ardavazat ismi kime aittir?

Bilmiyorum.

Geçen sene seni tutukladılar mı?

Evet. Daha önce de söylediğim gibi, bana ait olmayan bir bavulda silah bulununca tutuklandım.

Bu silahlar kime aitti?

Harutyun isminde birisi, bana bir bavul teslim etmişti. Bavulda silah değil de çamaşır olduğunu söylemişti. Bavul bende duruyordu.

O zaman yargılandın mı?

Yargılanmadım.

Senin tutuklanma tarihin ile örgüt defterindeki Ardavazat'ın tutuklanma tarihi aynı. Bu burumda senin örgütteki Ardavazat olduğun anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

Ben örgüt mensubu değilim.

Sevariş'in senin aleyhinde söylediklerine, daha önce sende silah bulunmasına, örgüt defterindeki Ardavazat'ın tutuklanma tarihi ile senin tutuklandığın tarihin aynı oluşuna göre, örgüte mensup olduğun anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

Ben Sevariş Misakyan'ı örgütçü olarak tanıyor ancak şahsen kendisini tanımıyorum. Aleyhimde söylediklerini çirkin bir yalan ve bir iftira olarak kabul ediyor; kesinlikle reddediyorum. Şimdiye kadar hiçbir örgüte üye olmamış ve hiçbir şekilde siyasi ve sosyal faaliyette bulunmamışımdır. İkinci olarak da benim odamda bulunan silahlar bana ait değildi. Bavulun içindekilerden hiçbir bilgim yoktu. Tam tersine, Harutyun kendi şahsi eşyaları olduğunu ve yeni bir oda kiralayacağını söyleyerek bir iki gün benim odamda kalmak için rica etti. Bavulunu almaya gelmediği takdirde anahtarını getirecek kişiye teslim etmemi söyledi. Bavul, ev sahibesi tarafından -benim bulunmadığım zamanda- odadan alınmış ve sonra tekrar odaya bırakılmıştı. Bir gün sonra arama yapılmış ve silah bulunmuştur.

Konuyla ilgili olarak yapılan soruşturma sonucu, o silahın bana ait olmadığı ortaya çıktı. Tutuklanma tarihlerinin birbirinin aynısı olması hakkındaki açıklama benim için belirsizdir. Konuyla ilgili açıklama, bunu yazan kişiden sorulmalıdır. Bununla beraber hiçbir oluşuma ve hiçbir teşkilata bağlı bulunmadığımdan dolayı bu kaydın bana ait olmaması gerekir.

Harutyun'un örgütün askerî üyelerinden olduğuna ve böyle örgütçü bir adamın bavulundaki silahı ve bavulun anahtarını sana teslim ettiğine göre ya senin onlarla ortak olduğun ya da o silahın sana ait olduğu anlaşılır.

Harutyun bir örgütçü sıfatıyla değil bir hemşehri sıfatıyla kendisini bana tanıtmıştır. Aramızdaki bir veya iki görüşmeden sonra bende bıraktığı izlenim kendisinin bir eğlence adamı olduğudur. Kendisiyle yalnız bir iki kez görüşmemizde, benim seviyemde birisi olmadığını düşündüğümünden daha fazla görüşmek istemedim. Bana teslim edilen bavulun kendisi tarafından getirilmiş olduğunu ev sahibesi de doğrulamıştır. Bavulun anahtarsız ve kilitli olarak teslim edildiği de daha önce doğrulanmıştır.

Aynı zamanda senin asker kaçağı olduğun anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

Benim hiçbir zaman asker kaçağı olmadığımı, tam tersine askerlik hizmetine bir an evvel katılmak için istekle çalışmış olduğumu Fatih Asker Alma Şubesi ile Sultanahmet Asker Alma Şube başkanları onaylayabilirler. Takdim ettiğim cüzdandan da bu anlaşılır.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Açıklama yapmak üzere çağrılan; Pangaltı Poyraz Sokağı'nda Bogos Parsihyan'ın 29 numaralı evinde oturan, Parsihyan'ın eşi, 60 yaşlarında Artin kızı Sultana'nın ifadesidir. (25 Eylül 1916)

Sevariş'i tanıyor musun?

Tanımam.

Nektar Mercanof'u tanıyor musun?

Tanımam.

Nektar Mercanof, Vilademir isimli Bulgar'ı, bir gün sizin eve getirmiş. Orada Sevariş Misakyan isminde bir örgüt üyesi ve asker firarisi birisiyle gizlice görüştürmüş. Bunlara dair bilgi veriniz.

Ben kimseyi tanımam. Yalnız bir komşu kızı geldi ve "Burada oturup konuşacağız." dedi. Yarım saat kadar oturdular.

Kız da oturdu mu?

Sanıyorum, oturdu.

İki erkeğin senin evinde oturup konuşmaları uygun olmaz, hele tanımadığın olursa.

Ben, nişanlısı sandım.

İki erkek konuşmuş. Kız yok.

Kız birlikteydi.

İfadeni imzala.

Parmak basarım.

Kâtip

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Kirkor Kendirciyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (25 Eylül 1916)

Sen Taşnaksütyun Örgütü merkezinde kahvecilik yaptın mı?

Hayır. Yalnız Azadamard'da küfecilik yaptım, kahvecilik yapmadım.

Senin Taşnaksütyun Örgütüne mensup olduğun söyleniyor. Ne diyeceksin?

Hayır.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Samon oğlu Sogomon'un tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Sende silah bulundu mu?

Evet.

Kimin silahıydı?

Misak adında birisi askere mi yoksa sürgüne mi gitti bilmiyorum, onun silahı emanet olarak bende kalmıştı.

Silahın cinsi neydi?

Ne cins olduğunu bilmiyorum.

Senin Taşnaksütyun Örgütünün amaçlarına hizmet etmek üzere silah taşıdığın, aynı zamanda asker kaçağı olduğun anlaşıyor. Ne diyeceksin?

Ben sekiz yıldır kendi işim gücümle uğraşıyorum. Komşularımdan soruşturunuz. Benim ne olduğum anlaşılır. Ben Katolik Ermeni'yim. Örgütle işim yok. Kiliselerine bile gitmem. Çalıştığım yerden de sorunuz, öyle bir şey olsa bir saat çalıştırmazlardı. Yaşım küçüktür. Asker kaçağı değilim. Silah da emanettir.

Bu silah Brovnik cinsinden ufak revolver değil mi?

Evet.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Moses oğlu Samo'nun tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Sende silah bulundu mu?

Mavzer silahı bulundu. Yagisabet vermişti.

Bu silah, kimin silahıymış?

Kimin olduğunu bilmiyorum.

Senin örgütün emellerine hizmet amacıyla silah taşıdığın ve aynı zamanda asker kaçağı olduğun anlaşıyor. Ne diyeceksin?

Ben, örgüt mensubu da asker kaçağı da değilim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Karakin Kılınçyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Sende silah bulunmuş.

Bende silah bulunmadı. Eniştemin kızı Yagisabet, Samo'ya silah teslim etmiş.

Samo'ya teslim edilen silahlar sana aitmiş.

Hayır bana ait değildir.

Bu silahlar ne cinsti?

Ben görmedim.

Senin büyük mavzer revolveri sakladığın anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

Hayır ben vermedim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Mihran İdareciyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Sen eskiden Troşak'tın değil mi?

"İstibdat devrinde" Troşak'tım.

Banka meselesinden² dolayı mı hakkında karar verilmişti?

Babıali meselesinden³ dolayı idamıma karar verilmişti.

Meşrutiyet'ten sonra Troşak ismi Taşnaksütyun olarak değiştirildi, öyle mi?

Troşak gazete ismidir. Örgüt aynı örgüttür.

Senin Taşnak Örgütüne katıldığın ve Hrayer ismiyle örgütte faaliyette bulunduğun, polis tarafından bildiriliyor.

Meşrutiyet'in ilanından sonra hapisshaneden çıkınca Taşnaksütyun Örgütüne girmedim. Bir kişi gelir söylerse cezamı çekmeye razıyım.

Örgüt defterinde geçen "Hrayer'in hasta olduğu" cümlesinin senin hastalığına işaret etmesi, iddiaları kuvvetlendiriyor. Ne diyeceksin?

Yanlış. Benim hasta olmam, onun hastalığına denk gelmiş. Bu rastlantı o kişinin benim olduğum anlamına gelmez.

Aynı zamanda asker kaçağı olduğun anlaşıyor.

Ben asker kaçağı değilim. Belgem var, hastayım.

İfadeni imzala

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

² Osmanlı Bankası Baskını: Bütünü ile Taşnak Komitesinin eseri olan olay 26 Ağustos 1896 yılında meydana gelmiştir. Ermeni çetecilerinden bazı kişiler, İstanbul Galata'daki Osmanlı Bankasına önce bombalı saldırıda bulundular ve ardından bankayı işgal ettiler. Bu işgal esnasında birtakım haklarının düzeltilmesi için taleplerde bulundular. Baskın sonrasında, Ermenilerin o gün asker, polis ve halk üzerine boşalttıkları bomba ve kurşunlar, İstanbul Müslüman ahalisini ayağa kaldırdı. İstanbul'daki karışıklıklar birkaç gün sürdü. Bu arada Ermeniler saldırılarına devam ettiler. Çıkan karışıklıklarda Müslüman halktan ve Ermenilerden birçok kişi hayatını kaybetti. Olayla ilgili olarak Osmanlı Devleti tarafından özel bir mahkeme kurulmuş ve tutuklanan Müslüman ve Ermeniler, bu mahkemede yargılanmışlardır. Asıl tertipçiler ise Fransız ve Rusların desteğinden yararlanıp yakalanmaktan kurtulmuşlar; Fransız Elçiliği Baş Tercümanı Rue, Rus Elçiliği Baş Tercümanı Ermeni asıllı Maksimof'un eşliğinde Fransız Elçiliğinin istimbotuna bindirilerek, Mesajari Deniz Ulaşım Şirketinin Jirond vapuruna götürülüp her türlü gereksinimleri sağlanarak güvenle İstanbul'dan uzaklaştırılmışlardır. Kâmuran Gürün; *Ermeni Dosyası*, TTK Yay., Ankara 1983, s. 163-166; *Ermeni Komitelerinin Âmâl ve Harekât-ı İhtilâliyyesi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332 [1916], s. 17-18.

³ Ermenilerin Babıali baskını için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. VI, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara 2006, s. 71.

Aşot'un tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Senin evinde birtakım sıhhi malzeme bulunmuş. Bunları ne yapacaktın?

Bende sürekli cilt hastalığı var. Ayrıca sahnedeysen Sarıyer'de yaralanmışım. Geceleyin yarımı sarmak için bir şey bulamamışım. Bunun için bir paket yapıp yanımda bulunduruyordum.

Sende mavzer silahı bulunmuş

Cinsini bilmiyorum. Önceden arz ettiğim gibi emanet bırakılmıştı. Paramı kurtarmak için bende kalmıştı. Parayı getirmedi, silah da bende kaldı.

Senin Taşnaksütyun olduğun, yanında revolver sakladığın, yeri geldiğinde kullanmak üzere yaralılara ilaç hazırladığın anlaşılıyor. Ayrıca sorgulaman sonucunda asker kaçağı olduğun da anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

İlk suçlamayı kabul etmiyorum. Ben örgüte mensup değilim. Revolver ve ilaç malzemeleri konusunu daha önce arz ettim. Asker kaçağı konusuna gelince hastalığım artmıştı, yakalandığımda ilaç kullanıyordum. Kitaplarımda zararlı bir şey yok, yalnız mesleğim gereği tiyatro oyunları var. Başka da bir şey yok.

İfadeni imzala

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ohannes Çukuryan'ın tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Sizin aile lakabınız Çukuryan mı?

Evet.

Sizden başka Çukuryan adını taşıyan kimse var mı?

Duymadım.

Senin Çukuryan lakaplı bir kardeşin var mı?

Var. Dikran Çukuryan. Kız kardeşim Losik Çukuryan'dır. Başka erkek kardeşim yok.

Kardeşin ne zaman sürgün edildi?

15 ay kadar oldu.

Taşnak Örgütünün ele geçirilen defterinde, son bir yıl içinde İstanbul'da faaliyet gösteren etkili üyeler arasında Çukuryan adı var. İstanbul'da senden başka Çukuryan olmadığına göre bu adın sana ait olduğu anlaşıyor. Ne diyeceksin?

Benden başka Çukuryan adında birini bilmiyorum. Nasıl olur da benim adım defterde olur, şaşıyorum. Üç buçuk, dört senedir İstanbul'da yoktum. Amerika'da sanatla uğraşıyordum. Gece gündüz, yalnız işimle uğraştım. Ne ben ne de kardeşim örgüt mensubu değiliz. Bu örgüt, dayımız ve yetim olduğumuzdan dolayı bize bakmış olan Vahit Vartebet'i vurdu. Böyle şeylerle uğraşmam.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(Ohannes Çukuryan)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

**Doktor Emirze Ketenciyan Efendi'nin tekrar alınan ifadesidir.
(26 Eylül 1916)**

Geçen sene sürgün edildiniz mi?

Geçen senenin nisan ayı başlarında Çankırı'ya sürdüler. Sebebini bilmiyorum.

Taşralı ve bekâr mısınız?

Evliyim. Taşralıyım.

Sizi neden sürdüler?

Sebebini bilmiyorum. Oraya gittikten sonra yapılan tebligat üzerine serbest bırakıldılar.

Nezarethanede bulunduğun sırada "Eğer karımı takip ederlerse ve kiminle konuştuğunu anlarlarsa, yeniden iş meydana çıkacaktır." sözüyle ne demek istiyorsun?

Öyle bir şey söylemedim.

Taşnak Örgütüne mensup olduğunuz ve bundan dolayı sürgün edildiğiniz ihbar ediliyor. Nezarethanede söylediğiniz sözler de gerçekten örgütle olan bağınızı destekliyor. Ne diyeceksiniz?

Bendeniz hiçbir örgüte mensup değilim. Geçen sene beni niçin sürdüklerini bilmiyorum. Bu defa yakalandığımda Reşat Bey benimle konuştuğunda, Taşnaksütyun olduğum sanılarak sürgün edildiğimi

söylemişti. O zaman benim örgütten olmadığım ortaya çıktı ve beş ay sonra da serbest bırakıldım. Tekrar ediyorum, tutukevinde böyle bir söz söylemedim. Nezarethanede kimseyle görüşmüyordum.

Ayrıca sizin Konya’da örgüt mensuplarıyla ilişkiniz olduğu ve oradan Patrikhane’ye birtakım mektup getirip götürdüğünüz bildiriliyor.

Konya’da bulunmadım. Son defa düşkünler treniyle gittiğimde üç saat istasyonda kaldım. Biraz yağ aldım. Patrik Efendi’yle ömrümde bir kere görüştüm. Mektuptan haberim yok. Konya’ya varmadan beni tutukladılar.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(Doktor Emirze Ketenciyan)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ohannes Haçoyan’ın tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Yakalandığında hangi milletten olduğunu söyledin?

Ermeni’yim dedim.

Bulgar’ım demişsin

Mişel için Bulgar dedim. Bulgar olduğumu nasıl söylerim?

Kirkor Mercanof’u evinde sakladığın, Bulgar’ım diye polis memurlarına karşı zor kullandığın, Taşnaksütyun ve asker kaçağı olduğun ihbar ediliyor. Ne diyeceksin?

Kirkor Mercanof’u Mişel olarak biliyorum. Tutuklandı. 20 gün beni de tutukladılar, sonra serbest bıraktılar. Mişel’i Bulgaristan’a gönderdiler. Ben bu adamı Kirkor Mercanof olarak biliyorum. Örgüte mensup değilim. 1869 yılı doğumluyum. Belgem var, askere çağırılmadım.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Dikran Vartanyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (26 Eylül 1916)

Polis, örgüt defterinde, senin, Armon takma adını taşıyan kişi olduğunu bildiriyor. Sevariş'in polisteki ifadesi de bunu doğruluyor. Ayrıca Sevariş'in belgelerini kurtarmak için yaptığın iş de bu ilişkiyi destekliyor. Ne diyeceksin?

Bu işte bir suçum varsa, cezama razıyım.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

İstanbul Merkez Komutanlığına

Örgüt üyesi olduğu şüphesiyle geçen yıl ağustos ayında Gedikpaşa'daki evinde arama yapılırken güvenlik güçlerine karşı silah kullanmaya kalkışan Minas oğlu Arapkırlı Arakil, Genel Müdürlüğe getirildiğinde, delilik belirtisi göstermiş ve akıl hastalıkları hastanesinde uzun zaman gözetim altında bulundurulduktan sonra, sağlığına kavuşmuş olarak müdürlüğe sevki esnasında firar etmiştir.

O vakitten beri aranıyor olmasına rağmen yakalanamamıştır. Ancak bugün Divan-ı Harb-i Örfî Soruşturma Kurulunda bulunan Sevariş Misakyan ve arkadaşlarının oluşturdukları örgüt yönetimiyle Arakil arasında münasebet bulunduğu, Sevariş ile beraber ele geçirilen defterin içeriğinden anlaşılmıştır. Söz konusu defterde yazıldığına göre; örgütün semt semt gruplara ayrılarak her birine bir isim verildiği fakat bu isimlerin hangi semtlere ait olduğu belirlenememiştir. Defterde Arakil'in olayının meydana geldiği tarihte "Mahak Olayı ve Almanın Telaşı" şeklinde bir not bulunmuştur. Bu nota göre Mahak olayıyla anlatılanın, Gedikpaşa ve Kumkapı semtleri grubundan Arakil'in olayının meydana geldiği, Ermeni yandaşlarından Alman Doktor Leyos'un Ermenilere "İstanbul'da bir olaya meydan vermeyiz. Eğer bir olay meydana gelirse İstanbul Ermenilerine de yazık olur." dediği defterde yazılıdır. Arakil'in, Taşnaksütyun'un Mahak Grubundan olduğu anlaşıldığından, hakkında gıyaben muamele yapılmak üzere, olayla ilgili evrak ve Arakil'in güvenlik güçlerine karşı kullandığı mavzer tabancası, kırkı şarjör üzerinde altısı da boşta bulunan mermiler ve attığı iki merminin kovanları Divan-ı Harb-i Örfî Soruşturma Kuruluna gönderilmiştir. 10 Ekim 1916

Emniyet Genel Müdürü
Yardımcısı
(İmza)

Mahkemeler Şubesine

Sanıklara ait evrak ile birleştirilerek, Arakil hakkında gıyaben kanuni işlem yapılmak üzere Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına gönderilmiştir.

Merkez Komutanı
Cevdet

Gelişi / 12 Ekim 1916
689
(Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

İstanbul Emniyet Müdürlüğü
Siyasi Şube Müdürlüğü

Adet

- 1 Ön soruşturma evrakı
- 6 Tutuklama evrakı
- 1 3-4 Ekim 1916 tarihli ve 774 numaralı nezarethane merkezinin yazısı
- 3 Arakil'in gözüaltına sevki için yazılan 498 numaralı yazı ile buna bağlı muameleli hastane raporu
- 1 Arakil'in askerlikten çıkarıldığını bildiren 24 Ağustos 1911 tarihli askerlik belgesi
- 1 Arakil'in nüfus kâğıdı
- 1 Büyük onlu mavzer tabancası
- 40 Şarjör üzerinde mermi
- 6 Serbest mermi
- 2 Atılmış mermi kovanı
- 62

yalnız 62 parça evrak ve silahtır.

----- İM ----- İM -----

Gelen evrak görüşölüp esas evrakla birleştirilerek sürdürülen soruşturma için görüşlerinin sorulması arzıyla savcılığa sunulmuştur. 12 Ekim 1916

Mühür (İmza)

Savcı
551
639

Esas evrakıyla birleştirilip bu konuda kanuni soruşturma yapılması talebiyle mahkemenize iade edilmiştir. 13 Ekim 1916

Mühür (İmza)

----- İM ----- İM -----

Pangaltı Hastanesi

Rapor Numarası 163

Giriş Numarası 1681

Koğuş Numarası 14 bahçe

Hastaneden taburcu olduğu tarih

Üçüncü Karacabey Mürettep Kolundan
İstanbul Kasımpaşa'nın Hamalbaşı
Kağzık? köyünde (...?) oğullarından
Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan
Doğumu 1871

Hastaneye girişi (...?)
21 Şubat 1916 hastaneden

Künyesi yukarıda yazılı Karabet oğlu Kirkor,
hastanemizde muayene edilerek teşhis
edilen hastalığını ve gerekli muameleyi
bildiren rapordur

23 Mart 1916

Sorumlu hekim
Yüzbaşı
Mühür (İmza)

Sorumlu hekim
Yüzbaşı
Mühür (İmza)

Sorumlu hekim
Yüzbaşı
Mühür (İmza)

Başhekim
Binbaşı
Mühür (İmza)

Rapor sunuldu

23 Mart 1917
Mühür

----- ✍ ----- ✍ -----

Kaydedilerek gereğinin yapılması için askerî misafirhaneye gönderilmiştir.
25 Mart 1916

Tabip Yüzbaşı
Artazyen
Mühür

----- ✍ ----- ✍ -----

Tanıklığına başvurulmak üzere çağrılan; Emniyet Genel Müdürlüğü sivil polis memurlarından, 770 sicil numaralı, Arapkirli, 40 yaşında Osman oğlu Ali Efendi'nin yeminli ifadesidir. (14 Ekim 1916)

9 Eylül 1915 gecesı Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nden, Arapkirli, Minas oğlu Arakil, yakalanmak üzereyken öldürmek amacıyla silah çıkarmış ve ateş etmiş. Bu konuda ne biliyorsanız söyleyiniz.

Bahsedilen tarihte kendisini yakalamak üzere giden memur Haşım ve Şâdi Efendilere ateş etmesinden dolayı, Arakil, merkeze götürülmüştür. Arakil, merkezde istirahat odasında gözaltındayken duvarda bulunan gaz lambasını yere vurup kendisini yakmak istemiştir. Kendisini korumakla görevli memurların olayı bildirmesi üzerine, hemen müdahale edilip, alevler içinde yanmakta olan Arakil'in üzerine hasırlar atılarak yanması önlenmiştir. Arakil'in ateş ettiğini görmedim; fakat, memurların ifadesinden dinledim. Konuyla ilgili bilgim bu kadardır.

Yakalanma sebebiyle ilgili bilginiz nedir?

Niçin yakalandığını bilmiyorum.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Tanıklığına başvurulmak üzere çağrılan Beyazıt Polis Merkezi Sivil Memurlarından, İstanbullu, 27 yaşında, Ahmet Tevfik oğlu Mehmet Haşım Efendi'nin yeminli ifadesidir. (14 Ekim 1916)

9 Eylül 1915 gecesı Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nden, Arapkirli, Minas oğlu Arakil, yakalanma anında öldürmek amacıyla silah çekerek ateş etmiş. Bu konuda ne biliyorsanız söyleyiniz.

O gece emir gereği asker kaçaklarını kontrol amacıyla evleri ararken görevimiz bitmek üzereydi. Polis Memuru Bahri Bey'le birlikte Gedikpaşa'da Çadırcı Ahmet Çelebi Mahalle'sinin, Çeşmeli Sokağı başında bekliyorduk. O esnada bulunduğumuz yerin beş altı ev ilerisinden bir silah sesi işittik. Hemen o tarafa koştum. Sokağın sağ tarafındaki bir evin kapısında birkaç kadın, birinin elinde lamba feryat ederek dışarı çıkıyorlardı. Ben onlara "Silah nereden atıldı?" dedim. Onlar da "Bu evin üst katından." dediler. Eve girip merdivenlerden yukarı çıkarken bir el daha ateş edildi. O sırada evin birinci katındaydım. İkinci

kata çıktığımda bir el daha ateş edildi. Üçüncü katın merdiveninde Arakil'in gürültüsünü duydum. Elinde büyük çapta bir revolver olduğu hâlde merdivene doğru koştuğunu gördüm. O anda, merdivenin dibine yani ikinci katın sofasına düştü. Ben hemen Arakil'in elindeki revolveri almak için üzerine atıldım. Revolver sol elindeydi, bileğinden tutup silahı almaya çalıştım. O sırada yukarıdan Sivil Polis Şâdi Efendi'yle, resmî elbiseli Râmiz Efendi geldiler. Onlar da Arakil'in sol kolunu tuttular. Ben elinden silahı alıp karşımda bulunan Bahri Bey'e verdim. Şâdi, Râmiz ve Sivil Polis Selahattin Efendi'yle birlikte Arakil'in ellerini bağlayacağımız sırada benim ve Selahattin Efendi'nin ellerini ısırdı. Sonra onu bağladık ve Hayati Efendi'yle birlikte Beyazıt Polis Merkezine teslim ettik. Konu bundan ibarettir, gördüklerim de anlattığım gibidir.

Yakalanma sebebi hakkında bilgin nedir?

Asker kaçağıdır. Bu evde saklandığı haber alınmış ve yakalanması için gidilmiş.

Bir örgütle bağlantısı var mıymış ?

Örgüte mensup olduğu polis tarafından söylendi. O zaman işittim. Elinde örgüt tabancası vardı.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Açıklama yapması için çağrılan; Beyazıt Merkezinde arama memuru, Sisamlı, 26 yaşında, Neşet oğlu Hüseyin Şâdi Efendi'nin ifadesidir. (14 Ekim 1916)

9 Eylül 1915 gecesi Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nden, Arapkirli, Minas oğlu Arakil, yakalanması sırasında öldürme kastıyla size silah çekmiş ve ateş etmiş. Nasıl olduysa ayrıntısıyla anlatınız.

O gece görev gereği, evleri aramaktayken, merkez personelinden Râmiz Efendi'yle birlikte Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi Asmalı Sokak'ta bulunan, hâlen Gedikpaşa Ermeni Muhtarı olan ve ismini hatırlayamadığım şahsın evinde arama yapmak üzere, o zaman merkez memurumuz olan Bahri Bey tarafından gönderildik. Ev sahibinin elinde lamba olduğu hâlde, evin alt katından itibaren aramaya başladık. Sırasıyla evin birinci ve diğer katlarını ararken evin teras katından bir teneke gürültüsü geldiğini duydum. Hemen arkadaşım Râmiz Efendi'yle

birlikte terasın bulunduğu kata çıktık. Orada yatmakta olanlara baktıktan sonra Râmiz Efendi ve ev sahibi ellerinde lambaları tutarken ben de terasın kapısını açtım. Karanlık olduğu için mecburen dışarıya çıktım. Etrafa baktığımda, Arakil'in ellerini göbeği üzerinde çaprazlamış olarak durduğunu gördüm. Çağırmama rağmen gelmedi. Ben de onun üzerine atılarak her iki elinin bileğinden yakalayıp yukarıya kaldırdım. Bu sırada yorgunluktan ellerim terli olduğundan, Arakil sağ elini elimden kurtararak hemen belinde bulunan mavzer revolverini çekerek sol elini elimle tutarken üzerime ateş etti. Bunun üzerine ben de sol elini büktüm ve merdiven başına oturttum. Bu sırada Râmiz Efendi yetişti. Arakil'in elindeki revolveri almak için uğraştığımız sırada dengemizi kaybederek merdivenden yuvarlandığımız sırada bir el daha ateş edince sofaya yuvarlandık.

Bu sırada dışarıdan silah sesini duyan arkadaşlar yetiştiler. Sofada elinden silahını aldık ve kollarını iple bağlayarak merkeze getirdik. Arakil'in yakalanma sebebiyse; İstanbul'da bulunan taşralı bekâr Ermenileri toplamakla görevli olduğumdan yasal olarak nüfus kâğıdını kontrol etmek üzere çağırdığım zaman revolverini çekip üzerime öldürme kastıyla iki el ateş etti efendim.

Bu Minas oğlu Arakil bir örgüte mensup muymuş?

Bu şahsın bir örgüte mensup olup olmadığını bilmiyorum. Yalnız kendisinin sorgulanmak için merkezimizde bulunduğu süre içinde bir türlü ifade vermemesi, kendisine deli süsü vermesi, bu şahsın örgüte mensup olduğuna işaret etmektedir efendim.

Bu adam sonra ne oldu?

Genel Müdürlüğe sevk ettik. Daha sonra delirme belirtileri gösterdiği için, gözlem altında tutulmak üzere Pangaltı'daki Fransız Hastanesine gönderilmiş. Orada tedavi edilmiş ve taburcu edilmiş. Merkeze dönerken kaçmış olduğunu duydum.

Aramalar sırasında evinde ve diğer yerlerde ne gibi şeyler bulduğunuzu söyleyiniz.

Ben bu şahsın evinde yapılan aramalarda yoktum. Aslında olay kendi evinde olmamış. Yapılan aramalar sırasında kendisini korumak için saklandığı muhtarın evinde geçmiş. Daha sonra, görülen lüzum üzerine merkezce arama yapılmış. Ben bulunmadım; ancak, duyduğuma göre bayrak, resim ve bir adet boru şeklinde müzik aleti bulunmuş. Başka ne bulunduğu hakkında bilgim yoktur efendim.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şahitlik yapmak üzere çağrılan; Beyazıt Merkezindeyken Eyüp Sultan Merkezinde görevlendirilen 1141 sicil numaralı Mehmet Seyit oğlu Hasan Hüsnü Efendi'nin yemin ettirildikten sonra alınan ifadesidir. (14 Ekim 1916)

Öldürmek maksadıyla silah çekmek meselesinden yakalanan Arapkirli Minas oğlu Arakil'in karakoldayken odada jandarmaların tüfeğini alarak onlara doğrulttuğu ve öldürme kastıyla silah çektiğine dair ne biliyorsanız söyleyiniz.

Belirtilen tarihte devriye göreviyle yükümlü bulunduğum sırada görev defterini imzalamak üzere merkeze gelmişim. Merkezde sevk odasının yanında bir gürültü oldu. Baktım, bir şahsın üzerindeki elbisenin ateş almış, yanmakta olduğunu gördüm. Arkadaşlara sordum. Kendisi Ermeni'ymiş. Gözetim altındayken odada yanmakta olan lambayı üstüne devirmiş ve ateşe vermiş. Bunu görür görmez hasırla birlikte üzerine atılarak alevi söndürdük. Daha sonra ben çıkıp görevime gittim. Bunun dışında hiçbir bilgim yoktur.

Bu adamın yakalanma sebepleri hakkında bilginiz var mı?

Bilgim yoktur.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şahitlik yapmak üzere çağrılan; Eminönü Merkezi arama memurlarından, İstanbullu, 28 yaşında, Besim oğlu Muzaffer Efendi'nin yemin ettirildikten sonra alınan ifadesidir. (14 Ekim 1916)

9 Eylül 1915 gecesi Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nden, Arapkirli, Minas oğlu Arakil'in kendisini yakalamaya giden memurlara silah çekerek öldürme amacıyla ateş etmesi ve sebepleri hakkında ne biliyorsan söyle.

Ben o gün izinliydim. Ertesi gün merkeze geldiğimde geceleyin, Gedikpaşa'da arama memuru Şâdi Efendi'ye Arakil tarafından ateş edildiğini arkadaşlardan duydum. Başka bir bildiğim yoktur. Yalnız merkezde, görevlilerin dinlenme salonunda yatmakta olan bu şahıs musluk üzerinde duran lambayı alıp kendi üzerine döktü. Ertesi gün de aynı odada jandarmanın duvarda dayalı olan silahını alarak jandarmanın üzerine yürüdüğü zaman yetişip elinden silahı aldık. Bildiklerim bundan ibarettir.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şahitlik yapmak üzere çağrılan; Emniyet Müdürlüğü Arama Şubesi üçüncü sınıf memurlarından, İstanbullu, 32 yaşında, Ahmet oğlu Selahattin Efendi'nin yemin ettirildikten sonra alınan ifadesidir. (14 Ekim 1916)

9 Eylül 1915 Perşembe gecesi Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nden, Arapkirli, Minas oğlu Arakil, yakalanması sırasında polis memurlarına öldürme kastıyla silah çekmiş ve ateş etmiş. Siz de bu adam yakalanırken oradaymışsınız. Ne biliyorsanız söyleyiniz.

Ermenilerin Gedikpaşa civarındaki bazı evlere saklandıkları Emniyet Genel Müdürlüğüne ihbar edilmişti. Bunların yakalanması için diğer memurlarla birlikte ben de görevlendirildim. Gedikpaşa'da Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi'nde Arapkirli Minas oğlu Arakil, oturduğu evin bitişiğindeki eve damdan geçerek saklanmış. Şâdi ve Haşim Efendiler bu evin üst katına çıkmışlardı. Ben de henüz merdivenden çıkmaktaydım. Üst katta silah patlaması üzerine hemen yukarıya çıktım. Şâdi ve Haşim Efendiler ile o sırada gelen merkez memuru Bahri Bey, üçüncü sınıf arama memuru Ali Rıza Efendi, Arakil'in Şâdi ve Haşim

Efendilere karşı üç el ateş ettiği mavzer revolverini Bahri Bey elinden aldı. Haşim Efendi Arakil'in kaçmaması için ipe ellerini bağlarken Arakil her ikimizin ellerini çeşitli yerlerinden ısırdı. Daha sonra resmî görevliler Arakil'i merkeze götürdüler. Bildiklerim ve gördüklerim bundan ibarettir.

Bu adamın yakalanma sebebi neydi?

Biz, bu eve, yasal olarak aldığımız emir üzerine arama yapmak amacıyla girdik. Arakil'in bu emre karşı gelerek polis memurlarına silah çekmesi, kendisinin Devlet aleyhine fikirlerde olduğu ve ele geçirilen silaha bakıldığında da bu şahsın Ermeni örgütü üyelerinden olduğunu doğrulamaktadır. Tutuklanması bundan dolayıdır.

Hangi örgüte mensup olduğunu anladınız mı?

Yaptığımız arama sırasında bulduğumuz bayrağı merkeze teslim ettik.

Sorgulanması sırasında orada mıydınız?

Orada değildim. İfade vermediğini duydum.

Bu adam ne olmuş?

Beyoğlu Pangaltı Merkezinden kaçmış diye duydum.

Pangaltı merkezine niçin gitmiş?

Delirme belirtileri varmış. Tedavi edilmesi için hastaneye gönderilmiş. Daha sonra jandarmanın elinden kaçmış olduğunu duydum.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Heyetçe sonradan meydana gelen değişiklik üzerine yapılan değerlendirmeye göre, savcılık tarafından gerek duyulan yazılı bilgi istenerek bu noktanın açıklanmasına çoğunlukla karar verildi. 11 Ekim 1916

Önceden alınan karar gereğince karşıyım.

(İmza)

(İmza)

(İmza)

Savcılık tarafından istenilen yazılı bilgiye cevap olarak gönderilen ve kaçak Arakil'e ait olan belgelerin de bu esas belgeleriyle birleştirilerek soruşturmasının tamamlanması gereğine söz konusu talep üzerine oy birliğiyle karar verildi. 14 Ekim 1916

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Sevariş Misakyan'ın tekrar alınan ifadesidir. (14 Ekim 1916)

Gedikpaşa'da oturan Arapkirli Minas oğlu Arakil'i tanıyor musun?

Tanımıyorum.

Defterdeki "Mahak olayı" ve "Alman'ın telaşı" gibi yazılar ne demektir?

Mahak grup adıdır, daha önce de söylemiştim.

Bu gruba mensup olanlardan tanıdığınız var mı?

Yoktur.

Arakil gazete, kurşun kalem satarmış. Tanımıyor musun?

Tanımıyorum.

İfadenizi imzalayınız.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Emniyet Müdürlüğünün Siyasi Şubesinde bulunduğu açıklanan belgeler getirilerek istek üzerine, alınan karar gereği birleştirilip gerekli kişilerin ifadeleri de alınmıştır. Firari Arakil'in sanıklığı ve esas hakkındaki mütalâalarının bildirilmesi arz olunur. 14 Ekim 1916

(Mühür) (İmza)

İDDİANAME

Bu sorgu tutanağı ve ekli belgeler incelendi ve görüşüldü.

Ermeni İhtilal Örgütüne mensup oldukları bildirilen; Sevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan, Samuel Tarpanyan, Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan, Ohannes Kendirciyan, Ohannes, Moses Haçoyan, Kirkor oğlu Sahak Mıgırdıçyan, Moses oğlu Samo, Doktor Emirze Ketenciyan, Mihran İdareciyan, Bedros oğlu Aşot, Ohannes Betatyan, Karabet Hoçaryan, Karakin Kılınçyan, firari Mike oğlu Arakil ile yine Taşnaksütyun Örgütüne mensup kişilerden olduğu bildirilen Melkon ile sonradan suçlu olduğu anlaşılan Dikran Vartanyan ve Samon oğlu Sogon haklarında yapılan soruşturma neticelenmiştir.

Bu kişilerden Üsküdar İcadiye'de oturan ve Marpuççularda bir dükkânda kitapçılıkla uğraşan Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan; Beyoğlu Feridiye'de oturan, Bebek Amerikan Okulu öğretmeni, Vanlı, 20 yaşında Sahak oğlu Samuel Tarpanyan ile hâlen firari olan Mike oğlu Arakil, Osmanlı Hükûmeti tarafından görülen lüzum üzerine, konuyla ilgili özel kanun gereği sürgün edilmişlerdir. Sürgün edilen Ermenilerden ve Taşnaksütyun Örgütünün etkin üyelerinden oldukları hâlde, bu kişiler güvenlik güçlerinin takibinden kurtulmak için saklanmışlardır. Ayrıca ulusal emellerini gerçekleştirmek için sonradan kurulup tutuklamalar dolayısıyla yardıma muhtaç gördükleri bazı ailelerin görünüşte geçimlerini temin etmek ve onlarla devlet arasındaki ilişkileri kurmak maksadıyla çalışmışlardır. Böyle hareket etmelerindeki asıl amaç ise, Osmanlı Devleti'nin Ermenilere karşı olan tutumu karşısında protestolar düzenlemek, bildiriler yayımlamak ve yabancı devletlerden bazılarına tehcire dair elde ettikleri bilgileri aktarmaktır. Bu şekilde yanlarına çektikleri birtakım fedaileri kışkırtıp silahlandırarak sürmekte olan savaşın alacağı durumdan yararlanıp devletin iç güvenliğini bozmayı amaçlamışlardır. Bu amaca dair yapacaklarını açıklayan bir yönetmelik de düzenlemişlerdir. Gerek yabancı ülkelerde gerekse İstanbul ve diğer illerde ulusal amaçlarına hizmet eden bazı kişilerle ilişki kurmuşlar ve bu kötü emellerini yaymaya gayret etmişlerdir. İhtilale yönelik olarak gizli bir birlik kurup, yapmayı düşündükleri bozguncu işlerin yerine getirilmesine yönelik

bazı eylemlere girişmişler ve tedbirler almışlardır. Arakil, polis memurlarınca evi aranırken Polis Şâdi Efendi'yi öldürmek kastıyla silah kullanmıştır. Beyoğlu Tozkoparan'da oturan, Anderya Pasajı'nda kapıcılık yapan, 33 yaşında, Kirkor oğlu Ağnadyos Andonyan da örgüte ait sakıncalı belgeleri saklamıştır. Yaptığı bu işin meydana çıkmamasını sağlamak için onun işini kolaylaştıran Sevariş'in, gerek ilk soruşturması esnasında gerekse soruşturma sonucunda elde edilen ve İstanbul örgütünün sorumlu yönetiminin aldığı, kendi el yazısıyla yazılmış 11 aylık kararlarla, bazı araştırmaları kapsayan defter hakkında açıklama yapmış ve bu suretle suçun içeriğini kabul etmiştir.

Sanık Ağnadyos Andonyan'ın da Sevariş'in ele geçirilen defterlerinin bulunduğu çantanın dışarıya çıkarılmasını sağlamak üzere bazı girişimlerde bulunduğu ihbar edilmiştir. Kendisi bu konudaki suçu kabul etmiştir.

Samuel Tarpanyan da Azdavazet İstanbul'da kurulmuş olan yönetime mensup olduğuna ilişkin olarak Sevariş'i suçlamış, yanındaki bavuldan silah çıkmış ve bu konuda kendisi de itirafta bulunmuştur.

Mike oğlu Arakil de son olaydan beri firari olup örgütte etkin bir üye olduğu polis soruşturmasıyla anlaşılmıştır.

Soruşturma evrakı ve ele geçirilip tercüme edilen defterler, diğer belgelerin içerdiği sıralı bilgiler ve sanıklardan Sevariş Misakyan, Samuel Tarpanyan ve Arakil'in eylemleri Ceza Kanunu'nun 58'inci,⁴ Ağnadyos'un eylemi ise 45'inci maddeden⁵ hareketle 58'inci madde hükmünü içeren ağır suçlardan olduğundan, adı geçenlerin bu kanuna göre yargılanmalarına karar verilmiştir.

Diğer sanıklar Ohannes Haçoyan, Moses oğlu Samo, Mihran İdareciyan, Aşot Muratyan, Dikran Vartanyan ve Samon oğlu Sogon adlı kişilerin hâlen asker kaçağı bulundukları gerek soruşturma esnasında gerekse yapılan incelemeler sonucunda anlaşılmıştır. Haklarında soruşturmanın devamı için konuyla ilgili divan-ı harplere gönderilmişlerdir. Adı geçenler haklarındaki soruşturmanın ilgili divan-ı harplere yönlendirilmesine, sanıklardan Karakin Kılınçyan'ın ise ele geçirilen silahlardan dolayı yasal takibinin yapılmasının adli mercilere ait olduğuna, sanıklar hakkında yapılan ve neticelendirilen soruşturmanın yetki alanı dışında olduğuna karar verilmiştir.

Diğer sanıklara gelince; bunlardan Kirkor Kendirciyan, Moses Mıgırdıçyan, Kirkor oğlu Sahak, Doktor Emirze Ketenciyan, Ohannes

---

⁴ Bu maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, s. 160-161.

⁵ Bu maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, s. 157-158.

Çukuryan ve Agop oğlu Melkon'un kanuna aykırı bir hâl veya eylemde bulundukları anlaşılamadığından Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 123'üncü maddesi⁶ gereğince men-i muhakemelerine karar verilmesi isteği ile açıklama yapmaları için ifadelerine başvurulana diğer kişiler hakkında da herhangi bir işleme gerek görülmediğine dair görüş arz olunur. 17 Ekim 1916

(Mühür) (İmza)

----- 80 ----- 82 -----

---

⁶ 123'üncü Madde: Suça ait alet ve belgelerin üzerindeki mührü bozup açan kimse altı aydan bir yıla kadar hapsedilir. Bu delilleri korumakla görevli şahıs aynı suçu işlerse o kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılır. *Ceza Kanunname-i Hümayunu*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1335, s. 56.

KARAR

Ermeni İhtilal Örgütüne mensup oldukları ihbar edilen; Sevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan, Samuel Tarpanyan, Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan, Ohannes Haçoyan, Moses Mıgırdıçyan, Kirkor oğlu Sahak, Moses oğlu Samo, Doktor Emirze Ketenciyan, Mihran İdareciyan, Bedros oğlu Aşot Betatyan, Ohannes Karabet Çukuryan, Karakin Kılınçyan, firari Mike oğlu Arakil ile yine Taşnaksütyun Örgütüne mensup kişilerden olduğu bildirilen Melkon, sonradan suçlu oldukları anlaşılan Dikran Vartanyan ile Samo oğlu Sogon haklarında yapılan soruşturma tamamlanmıştır.

Osmanlı Devleti topraklarında kanunsuz bir şekilde, yurt içinde ve yurt dışında kurulu şubeleri aracılığıyla devletin iç ve dış güvenliğini bozan, Osmanlı Devleti topraklarından bir kısmını Ermeni ulusal emellerini gerçekleştirmek için Osmanlı yönetiminden çıkarmak amacıyla Osmanlı uyruğundaki Ermeni halkı isyana teşvik ettikleri anlaşılan, Ermeni İhtilal Örgütünün ileri gelenlerinden ve etkin üyelerinden olup da sürgüne gönderilenlerden bir kısmının Taşnaksütyun İhtilal Örgütüne mensup Taşnaksütyun oldukları hâlde güvenlik güçleri takibinden saklanmak suretiyle kurtulan, hâlen yurt dışında bulunan ve kimlikleri tam tespit edilememiş olan Kirkor Mercanof kod adlı Mihael Abrahamof ve Baronak Hosebyan ile Üsküdar İcadiye’de oturan ve Marpuççulardaki bir dükkânda kitapçılık yapan, tutuklu Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan 12 Nisan 1915 tarihinde İstanbul’da toplanarak, Taşnaksütyun Örgütünün yetkili üyeleri sıfatıyla adı geçen örgütü yine asıl konumunda kanunsuz bir şekilde kurmuşlardır. Bunlar, Balkan Merkez Kurulu ile ilişkilerini eski seviyesine getirmişler ve yeniden oluşturmuşlardır. Örgütün esas ülküsü olan ulusal emellerine ulaşmak batıl inancını edinmişlerdir. Kirkor Mercanof, “Rozan”; Baronak Hosebyan, “Ardavazat”; ve tutuklu Sevariş de “Arşavir” kod adlarını kullanmışlardır. Bunlar bir taraftan sürgün edilenlerin ailelerine yardım ediyorlarmış gibi görünüp fakat gerçekte bu sorumlu kurula bağlı olarak “siyasi kurul” ve “askerî kurul” şubelerini oluşturmuşlar ve yerel grupları ayırarak düzene sokmuşlardır. Osmanlı Devleti topraklarındaki şubelerden aldıkları bilgileri, Balkan Merkez Kuruluna ve bu Merkez Kurulundan gelen emirleri de Anadolu’daki merkezlere genelgeyle bildirmişlerdir. Sevariş Misakyan’ın Ermeni edebiyatındaki ustalığı ve kalem kuvvetiyle bizzat tuttuğu örgüt kararlarını içeren defterin çevirisinde görüldüğü gibi Ermenileri ihtilale ve Osmanlı Devleti’ne karşı isyana teşvik etmişlerdir. Yönetimleri altındaki askerî kurul şubesine bağlı fedaileri silahlandırarak gayrete getirmişlerdir. Bütün Osmanlı vilayetleriyle yabancı ülkelere topladıkları yardımları bu işe tahsis etmişlerdir. Osmanlı Ordusunun harp harekâtını ve bilhassa Kafkas Cephesi’ndeki kuvvetlerinin durumunu güçsüz göstererek düşmanların hücumlarını kolaylaştırmışlardır. Osmanlı memurlarının

Ermenilere zulmettiğinden söz ederek Taşnaksütyun merkezlerinden aldıkları uydurma ve yalan haberleri dış merkezler aracılığıyla yabancı ülkelerdeki siyasi merkezlere şikâyet mektubu ve muhtıra olarak göndermişlerdir. Bir aralık Baronak Hosebyan'ın esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolması üzerine yerine Ardavazat kod adıyla Beyoğlu Feridiye'de ikamet eden Bebek Amerikan Okulunda öğretmen, Vanlı, tutuklu 20 yaşındaki Sahak oğlu Samuel Tarpanyan Efendi'yi seçerek sorumlu kurula almışlardır. Bağımsız Ermenistan kurulması amacıyla Osmanlı Devleti'nden kaçarak ihtiyattaki Rus generallerinden Nikola komutasında, savaşı Rus silahlı kuvvetlerine katılmışlar; bu hareketlerini Anadolu'daki kulüplerine yaymışlar ve diğer Ermenilerin de Osmanlı Devleti aleyhine silahlanarak düşmana yardımcı olmalarına sebep olmuşlardır.

Balkan Örgütü üyelerinden Taşnaksütyun Vika, Petrograd'da Rusya Dışişleri ve Harbiye Nezareti memurlarıyla Ermeni bağımsızlığı hareketi, Sivas'ın da dâhil Osmanlı doğu illerinin özerkliği konusunda bu örgütün Ermeni milletini temsil ettiği düşüncesiyle, Rusya Dışişleri Bakanı Sazanof ve Doğu İşleri Müdürü Mandelstem Vikalikeviç(?) ile konuşarak görüşmüştür.

Diğer Taşnaksütyun delegeleri de İtilaf devletlerinin başkentlerine gitmişler ve bu devletlerden her birinin bakış açıları farklı olmasına rağmen, Taşnak Merkez Kurulunun maksadının tamamen özerk ve bağımsız Ermenistan yanlısı olduğunu söylemişler ve Ermenilerin bu uğurda çalışması gerekeceğini yaymışlardır. Örgüt mensuplarını kışkırttıkları, tutanak defterinde daha birçok ayrıntının eklendiği görülmüştür.

Taşnaksütyun Örgütünün aynen devamından ibaret olan bu örgütün yukarıda açıklanan hareketlere girişmeleri; Sevariş Misakyan ve Samuel Tarpanyan'ın etkili üyelerden oldukları, firari Mike oğlu Arakil'in de bu örgüt üyeliğinin yanı sıra polislerce evi arandığı sırada Polis Memuru Şâdi Efendi'ye, öldürmek amacıyla ateş ettiği; Ağnadyos Andonyan'ın da bu örgütün etkin üyelerinden olduğu güvenlik güçlerince elde edilen ipuçlarında ortaya çıktığı, takip edilmekte olan Sevariş Misakyan'ın yurt dışına firarını kolaylaştırdığı, Misakyan'ın bavulundaki örgüt tutanağının polisin eline geçmemesi için gizlemeye çalıştığı; Mihran İdareciyan'ın asker kaçağı olmanın yanında 1897 yılındaki Ermeni ihtilal hareketinde o zaman Taşnak adını taşıyan Taşnaksütyun Örgütünün eylemlerindeki fedailerden olarak Babiali ve Osmanlı Bankasının bombalanması eylemlerinden yargılama sonucunda idama mahkûm olduğu hakkındaki hükmün müebbet kürek cezasına çevrildiği; Meşrutiyet'in ilanından sonra, hapishaneden çıktığı, ancak Taşnaksütyun Örgütüne olan bağlılığını muhafaza ettiği; asker kaçakları, Moses oğlu Ohannes Haçoyan Samo, Bedros oğlu Aşot, Sogomon ile Dikran Vartanyan'ın da bu örgüt mensubu oldukları ve üzerinde silah çıkan Karakin Kılınçyan'ın da örgüt mensuplarından

olduğu; Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan, Moses Mıgırdıçyan, Kirkor oğlu Sahak, Doktor Emirze Ketenciyan, Ohannes Karabet Çukuryan ve Melkon'u örgüte üye yaptıkları; belgeler arasında bulunan ve Sevariş Misakyan'ın el yazısıyla yazılmış, örgütün yaklaşık bir buçuk yıllık görüşmelerini ve işlemlerini içeren tutanak defterinden, Sevariş'in açıkça, Samuel Tarpanyan'ın da kendi isteğiyle yaptığı itiraflar ve soruşturma tutanaklarının içeriğinden ortaya çıkmıştır. Yaptıkları eylemler büyük suçlar kapsamında olup, Ceza Kanunu'nun 45'inci maddesi gereği ilgili kanunun 54'üncü maddesine ek 1'inci fıkrasına⁷ uygun olarak ağır cezayı gerektirici eylemleri içerdiğinden Sevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan, Samuel Tarpanyan, Kirkor Kendirciyan, Ohannes Haçoyan, Moses Mıgırdıçyan, Kirkor oğlu Sahak, Moses oğlu Samo, Doktor Emirze, Mihran İdareciyan, Aşot Bedros, Ohannes Çukuryan, Karakin Kılınçyan, Melkon Sogomon, Dikran Vartanyan ile firarî Mike'nin Divan-ı Harb-i Örfîce davalarının birleştirilerek ağır suçla yargılanmalarına oy birliğiyle karar verildi. 19 Ekim 1916

Başkan
(İmza)

Adlî üye
(Mühür)

Üye
(İmza)

Bu evrak Savcılığa gönderilecektir.

19 Ekim 1916

(Mühür) (İmza)

Karar için, sanıkların yargılanmaları isteğiyle dava evrakı ekleriyle beraber Divan-ı Harb-i Örfîye gönderildi. 19 Ekim 1916

(Mühür)

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

⁷ Bu maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, s. 158.

İstanbul Ağır ve Hafif Suçlar

Tutukevi Müdürlüğü

335/312

Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığına

Hırsızlık ve rüşvetten dolayı, Sorgu Hâkimi Behçet Bey tarafından geçici olmayan tutuklama yazısıyla tutuklanıp, Divan-ı Harb-i Örfi Soruşturma Kurulu Başkanlığınca istenilen ve daha sonra 292 numara ve 7 Eylül 1916 tarihli yazı ile alıkonulan Bogos Vartanyan oğlu Dikran'ın adı geçen başkanlığınızca soruşturmasının tamamlanması hâlinde, söz konusu şahıslar Adliyece istenileceğinden, Müdürlüğümüze iade edilmesi konusunda ilgililere emir verilmesi arz olunur.

(Mühür)

(İmza)

Gereğinin yapılması için Sıkıyönetim Tutukevi Müdürlüğüne

26 Aralık 1916

(Mühür)

(İmza)

Kaydı yapılmıştır. Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığının emriyle bu evrak saklanmıştır.

28 Aralık 1916

Söz konusu şahısların ilişkilerinin kesilmesi ve askerî uygulamanın ayrılması bakımından Merkez Komutanlığına teslim edilmek üzere mevcutlu olarak gönderilmiştir.

(Sıkıyönetim Tutukevi aracılığıyla)

----- ✍ ----- ✍ -----

**Sevariş Misakyan ile Hüsrev Babayan'ın yüzleştirmeleridir.
(28 Aralık 1916)**

Sevariş Misakyan! Hüsrev Babayan'ı tanıyor musun?

Hayır.

Hüsrev Babayan! Sevariş Misakyan'ı tanıdın mı?

Daha önceden de söyledim. Kendisi kitapçı ve yazardır. Tanıyorum.

Misakyan Efendi! Vagareş bu şahıs mıdır?

Vagareş'i hiç görmedim. Hrayer Kulyan, "Hesapların Vagareş'e teslim edildiğini yaz." dedi. Ben de deftere o şekilde yazdım. Kendisini görmedim. Tanımıyorum.

Hüsrev Babayan! Hrayer Kulyan'ı tanıyor musun?

Tanımıyorum.

İfadelerinizi imzalayınız.

İmzalayalım.

(İmza)

(İmza)

(İmza)

Birliği ve esası hakkında düşünceleri bildirilmek üzere tebliğ olunur.

28 Aralık 1916

(Mühür)

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Orta boylu, siyah saçlı, siyah kaşlı, kesik kara bıyıklı, ela gözlü, buğday benizli, az basıkça burunlu, Kumkapı'da Tavaşi Süleyman Ağa Mahallesi'nde, telli(?) odalarda 18 numaralı evde oturan, Bahçecik Amerikan Okulunda Türkçe öğretmeni, Bitlisli, 35 yaşında, sanık Haçik Babayan oğlu Hüsrev Efendi'nin ifadesidir. (11 Aralık 1916)

Sen askere gittin mi?

Sultanahmet Asker Alma Şubesine askerlik karşılığı olan parayı verdim. Belgemi Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede aldılar.

Hangi okullara gittin?

Bitlis mahalle okuluna ve Erzurum Sanasaryan Okuluna gittim. Sonra da Erzurum Lisesine gittim. 1907 yılında İstanbul'a geldim. Mercan Lisesini de bitirdim. Daha sonra Darülfünun Edebiyat Şubesine devam ettim. Buraya iki yıl devam ettikten sonra 1909 yılında Erzurum'a gittim. 1911 yılında Bahçecik Amerikan Okuluna Türkçe öğretmeni olarak geldim. 1915 yılında Bahçeciklileri sevk ettikleri esnada beni de Konya'ya gönderdiler. Yedi ay kadar orada kaldım. Sonra belgem olmamasına rağmen trenle İstanbul'a geldim. Teyzemin evinde kaldım. Nisan ayı başlarında İstanbul'a geldim. Bundan bir ay önce beni evden alıp Siyasi Şubeye gönderdiler.

Belgen olmadan trene nasıl bindin?

Gecenin karanlığından yararlanıp yolda boş bir vagona girdim. Polislere ve görevlilere gözükmemeye gayret ettim. Eskişehir'e kadar boş vagona geldim. Eskişehir'den bu tarafa gelirken askerlerin arasına karıştım. İstanbul'a kadar geldim. Göztepe civarında karantina yerinde çıktım.

Bu esnada biletime bakmak için kondüktör hiç gelmedi mi?

Askerim, diyerek geçtim.

Karantina yerinde askerler çıkınca askerler arasında olman dolayısıyla seni de çıkarmaları gerekirken nasıl oldu da seni bıraktılar?

Askerlerin hepsi çıkmadı. Ben de çıkmayanlarla birlikte oturdum.

İstasyona gelince de mi bilet sormadılar?

Askerlerle birlikte istasyona çıktım. Ben ters tarafa yöneldim. Vagonların arkasından, parmaklıktan çıktım. Oradan teyzem Madam Sara'nın Kumkapı'daki evine gittim.

Kısa dönem askerliğe tâbi olmana rağmen askerlik şubesine niçin başvurmadın?

Diplomalarım yanımda değildi. Şubeye başvuracaktım. Kısa dönem askerliğe tâbi olanlar gibi kabul etmezlerse, er olarak askere gidecektim. Bir kere başvurdum, "Birkaç gün sonra çağıracağız, o zaman gel." dediler. Kısa dönem askerliğe tâbi olanları çağırdıkları sırada tereddüt ettim. Mutlaka başvuracaktım. Fakat daha sonra yakaladılar. Tereddüt etmemin sebebi; kısa dönem askerliğe diplomasız olarak kabul edip etmeyeceklerini bilmiyordum.

Hangi okullardan diploma aldın?

Sanasaryan Okulundan diploma aldım. Mercan Lisesinde 4 sene diploma vermeyerek, son seneyi tamamladığıma dair tasdikname vermişlerdi. Bahçecik'ten Konya'ya nakledildiğimiz sırada diploma ve tasdiknamelerim kayboldu.

Üniversiteye nasıl girdin?

Diplomalarımı değerlendirmeye almadılar. Giriş sınavına girdim.

Bitlis'ten İstanbul'a hangi tarihte geldin?

Bitlis'ten Erzurum'a gittim. Altı sene orada kaldıktan sonra 1907 senesinde İstanbul'a geldim. Üç sene İstanbul'da kaldım. Daha sonra öğretmenlik yapmak üzere tekrar Erzurum'a gittim.

İstanbul'a ilk geldiğin zaman nerede ikamet ettin?

Kumkapı'da Tavaşi Süleyman telli(?) odalarda, 13 numarada, Kumkapı muhtar yardımcısı Hoseb Honmaganyan'ın evinde oturdum. Bu evde kiracı olarak bir odada ikamet ettim.

Bu odada yalnız mı oturuyordun?

Yalnızdım.

İstanbul'da tanıdığın, akrabaların ve arkadaşların kimler vardır?

O zaman okul arkadaşlarımdan Erzurumlu Ahmet Efendi, Bayburtlu İbrahim Efendi ve Mercan Lisesinden Fuat Efendi vardı. Mahallemizde yani Kumkapı'daki komşumuz öğretmen Yervant Kigorkyan ve Muhtar Leon Efendi'yi tanıyorum. İkinci kez geldiğimde, İstanbul'da çok kalmadım, daha çok Bahçecik'te bulundum.

Bahçecik'te tanıdığın kimseleri söyle.

Bütün okul öğretmenlerini tanırım. Bahçecikli herkesi tanırım. Sanırım beni de tanımayan yoktur.

Evli misin? Bekâr mısın?

Evliyim.

Çocuğun çocuğun nerede?

Konya'dadır. Eşim Nektar, annem Şogu, Beçin ve Oseb adlarındaki iki çocuğum ve baldızım Aşhen. Babam vefat etmiştir. Ohannes ve Hezar adında iki dayım vardı. Bitlis'ten Hınıs'a naklettiler. Bundan 12 sene önce vefat ettiler. Bunlarla mektuplaşmıyordum. Dayılarımdan birisi evli, diğeri bekârdı. Evli olan dayımın çocuğu var mı yok mu bilmiyorum.

Teyzenin kocası kimdir? Ne iş yapar?

Kurukahveci Artin Ağa, Konya'ya sevk edildi.

Erzurum, Bitlis, İstanbul ve Bahçecik'te bir kulübe devam eder miydin?

Erzurum'da Taşnaksütyun kulübü vardı. Bazen gidip kitap alır okurdum. Bitlis'te okuldan başka bir şey yoktu. 18 sene evvel oradan ayrıldım. Bir yere devam etmedim. İstanbul'dayken kulüp yoktu, Bahçecik'te bir kulübe devam etmedim.

Sen duygu ve düşünce olarak Taşnaklardan mı yoksa Hınçaklardan mısın?

Taşnaksütyunlara eğilimim var. Onların programlarında beğendiğim birçok şey var. Uygulamaya gelince, iyi bir şey olursa beğenirim kötü bir şey olursa beğenmem. Ermenilere askerlik uygulaması hakkında, İstanbul'da ve Erzurum'da düzenlenen "Milletlerin Birliği" konulu konferanslara katıldım ve çok memnun oldum.

Taşnaksütyunların programından beğendiğin bölümleri söyle.

Sosyalizm düşüncesine ait şeyleri beğendim. Mesela sekiz saat çalışmak, sekiz saat yatmak ve dinlenmek gibi. Yine serbest dil ve serbest yayıncılık ki bunlar programda vardır. Bir inkılap birikimi oluşturmak ve kooperatif şirketleri kurmak gibi şeyleri beğenirim. Program basılmıştır. Hatta Türkçe olarak da yayımlanmıştır.

Bu program nerede ve kim tarafından basılmıştır?

İstanbul'da basılmıştır; fakat, kimin bastığını bilmiyorum. Taşnaksütyunlar tarafından basılmış olmalı.

Sen hangi kulübe kayıtlısın?

Bir kulübe kayıtlı değilim. Yalnız Erzurum'da bulunduğum süre boyunca bir ya da bir buçuk yıl kadar Azadamard gazetesine abone oldum. Sonra aboneliği bıraktım.

Öğretmen olman itibarıyla bu Azadamard gazetesine makale gönderir miydin?

Hayır göndermedim.

Azadamard gazetesini yazarlarından kimseyi tanıyor musun?

Zartanyan'ı tanırım. Baş yazardır. Bahçecik'e hava değişimi için geldiğinde görüştüm. Şahrikyan da Bahçecik'e geldi fakat onunla görüşmedim.

Sevariş Misakyan'ı tanıyor musun?

Evet, diğerleri gibi onu da tanırım. İstanbul'da yazarlık yapar, gazetelerde birçok makalesi yayımlandı. Kitapçıdır, kütüphanesinden kitap alırken kendisini orada gördüm.

Şimdilik ifadeni imzala

İmzalayayım.

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Sevariş Misakyan'ı tanıdığı ve Taşnaksütyun olduğunu söylemesine göre adı geçenin tutuklanması hakkındaki görüşünüz talep olunur. 12 Aralık 1916

(Mühür) (İmza)

Eldeki delillere göre zanlı Hüsrev Babayan'ın tutuklanması isteğiyle evrak kurulunuza gönderilmiştir. 12 Aralık 1916

(Mühür) (İmza)

Suçun içeriğine ve şahsın ifadesine göre Hüsrev Babayan'ın tutuklu olarak soruşturmasının neticelendirilmesine oy birliğiyle karar verildi. 12 Aralık 1916

(Mühür) (İmza)

Onaylandı. 12 Aralık 1916

(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Sanık Hüsrev Babayan'ın tekrar alınan ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Sen Bahçecik'ten Konya'ya hangi tarihte gittin?

1914 senesi Ağustosunda, köy tamamen nakledildiği sırada beni de gönderdiler.

Çoluk çocuğun nerededir?

Konya'dadır.

Konya'da ne iş yapıyordun?

Bir işle uğraşmıyordum. Çünkü nakledilenlerin hiçbiri bir iş yapmıyordu.

Konya'dan İstanbul'a niçin geldin?

Daha ileriye gönderileceğim ya da köylere sevk edileceğimden, oralarda hiçbir iş bulamayacağımı düşünerek İstanbul'a geldim.

Haydarpaşa'dan, istasyondan çıkınca doğruca nereye gittin?

Kumkapı'ya, eve geldim.

Bir iş yapmıyorsan, yiyecek ihtiyacınızı nasıl temin ediyorsunuz?

Bahçecik'ten nakledildiğimiz zaman 40 lira kadar paramız vardı. Konya'da Amerikan Hastanesinde Doktor Dad yardım ediyordu. Sadece bana değil bütün göçmenlere yardım ediyordu. Kendisi Amerikalıdır.

Ailene kim bakıyor?

Bakan yoktur. Göçmenlere ne yardım yapılıyorsa aileme de o şekilde yardım ediyorlar.

Göç etmek suretiyle Konya'ya gittiğiniz hâlde, aileni neden orada yalnız bırakarak İstanbul'a kaçtın? Kaçmaktaki amacın nedir?

Sevk sırasında çeşitli kereler aileden ayrı bırakıyorlardı. Başka bir yere sevk edilme ihtimalimizi düşünerek yine ailemden ayrı kalacağımı anladım. İstanbul'a kendim gelebilirim ailemi de bu tarafa almak için ne gerekirse yapacaktım.

Sanasaryan Okulunda başka bir görevin var mıydı?

Mektebin mali işlerini kontrol ediyordum. Paraya karışmıyor; fakat, yolsuzluklara engel olmaya çalışıyordum.

Bu görevi size kim verdi?

Okul müdürlüğü tarafından verildi. Patrikhane bu görevin bana verilmesini tavsiye etti; fakat, görevi verme yetkisi okul müdürlüğüne ait olduğu için, bana bu görevi okul müdürlüğü verdi.

Sanasaryan Okuluna nasıl atandın?

Burada öğrenim görürken Patrikhane yönetimince "Öğretmene ihtiyaç olduğu için gideceksin." denildi. Patrikhane yönetimi gönderdi. Kapril Efendi'yi, öğrenimini tamamlamadan öğretmene ihtiyaç duyulduğu için gönderdiler.

Sevariş Misakyan'ın hangi örgüte üye olduğunı biliyor musun?

Bildiğim kadarıyla Taşnaksütyuna sempatisi vardı.

Sürgün meselesinden sonra Taşnaksütyun yeniden bir yönetim teşkil etmiş. Bunun hakkında ne biliyorsun?

Bundan haberim yoktur.

Sevariş Misakyan'ın İstanbul'dan kaçmaya kalkıştığını duymadın mı?

Üç-dört ay önce İstanbul'da duydum. Birçok kişinin kaçma girişiminde bulunduğunu, bunlar arasında Sevariş'in de olduğunu, ancak yakalandıklarını duydum.

İstanbul'a gelince Sevariş Misakyan'ı görmedin mi?

Görmedim.

Bahçecik'teyken ya da Sanasaryan Okulundayken aylığını nereden alıyordun?

Okuldan alıyordum.

İstanbul'dan sana para gönderen oldu mu?

Doktor Dad para veriyordu. Fakat bunu kendisi mi veriyor yoksa Patrikhane onu aracı olarak mı kullanıyordu, onu bilmiyorum.

Bahçecik'te ve Erzurum'da bulunduğun sıralarda kimlerle haberleşirdin?

Kayda değer bir haberleşmem yoktur. Şimdi Erzurum'da bulunan kayınpederim Ohannes Kuyumcuyan'la haberleşirdim. Fakat bunları da Urfa'ya sürdüler. Kayınvalidem Vartuhi'nin de Urfa'dan Suruç'a gittiğini biliyorum.

Madam Ohannesyan da derler mi?

Kuyumcuyan derler, Ohannesyan demezler. Ermenicede kocasının soyadını alanlar bu soyadıyla anılırlar.

Kayınpederin İstanbul'da bulundu mu?

25-30 sene önce İstanbul'da öğrenim görmek amacıyla bulunmuş. Daha sonra Erzurum'a gitmiş. Erzurum'da eczacılık yapar.

Şimdilik ifadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza)

Kâtip (İmza)

----- 80 ----- 82 -----

İDDİANAME

Bu sorgu tutanağı ve evrak ayrıntıları araştırıldı ve okundu.

Ermeni Taşnaksütyun Örgütüne mensup kişilerden olduğu ihbar edilen Hüsrev Babayan hakkında önceden talep edilen hazırlık soruşturması sonucunda; adı geçeninin Osmanlı Devleti tarafından bu konudaki özel kanuna uygun olarak, Konya'ya sürgünle uzaklaştırılan Ermeni Taşnaksütyun Örgüt mensubu ve örgütün faal üyelerinden olduğu hâlde, örgütün İstanbul'da bulunan faal üyelerinin bildirdikleri lüzum üzerine, gizlice İstanbul'a gelip, Vagareş kod adıyla 1 Mart 1916 tarihinden itibaren önceden hakkında dava açılmış olan Sevariş Misakyan'ın yerine geçerek faaliyette bulunmuştur. Bu şekilde Ermeni ulusal emellerini oluşturmak için, tutuklamalar sebebiyle kendilerince yardıma muhtaç gördükleri bazı ailelerin görünürde idarelerini sağlamak; gerçek durumda ise Osmanlı Devleti'nin iç ve dış güvenliğini ihlal amacıyla, Devletin Ermenilere karşı hareketi hakkında yabancı devletlerin bazılarının dikkatlerini çekmek için girişimlerde ve ittifaklarda bulunan birtakım fedaileri cesaretlendirerek silahlandırdıkları anlaşılmıştır. Ulusal emellerini ortaya koymak için günü gününe mevcut savaşı takip ettikleri; bu amaçla gerek yabancı devletler ve gerekse İstanbul'da diğer şehirlerden bazı kimselerle temas hâlinde oldukları ve bu şekilde gizli bir ittifak kurdukları belirlenmiştir. Hüsrev Babayan, bozguncu düşüncelerin sebeplerini hazırlamak için bazı eylemlere ve tedbirlere teşebbüs ettiği itirafında bulunmuştur. Emniyet Müdürlüğünce gözaltında tutulduğu sırada kanuni takipten kurtulmak amacıyla intihara da teşebbüs etmiştir. Örgüt kararlarını içeren defterin, Hüsrev Babayan'ın İstanbul'a gönderilmesi hakkındaki kararları ve onu takip eden uygulamaları içeren bölümleri ile 5 Şubat 1915 tarihinden başlayarak bu konudaki soruşturma evrakının içindekiler gibi delillerle anlaşılmıştır. Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesi hükmü gereğince eylemi ağır suçlardan bulunmuş olduğundan, önceden haklarında açılan dava üzerine yargılamaları yapılan kimselere ait hususlar ile diğer yönlerden bağlantı ve ilgiye göre söz konusu evrakla birleştirilerek, İstanbul Divan-ı Harb-i Örfisi tarafından yargılamasının yapılarak, gereğince karar verilmesi talep ve iddia olunur. 30 Aralık 1916

(Mühür) (İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

KARAR

Ermeni Taşnaksütyun Örgütüne mensup kişilerden olduğu ihbar edilen Hüsrev Babayan hakkında yapılan hazırlık soruşturması sonucunda adı geçen şahsın Osmanlı Hükûmetince bu konuda çıkarılan özel kanuna göre Konya'ya sürgün edilen Ermenilerden Taşnaksütyun Örgütüne mensup ve örgütün aktif üyelerinden olduğu, örgütün İstanbul'da bulunan yönetim kurulunun gördüğü lüzum üzerine, gizlice İstanbul'a gelip Vagareş kod adıyla, 1 Mart 1916 tarihinden itibaren önceden hakkında dava açılmış olan Sevariş Misakyan'ın yerine geçerek, işleri yürüttüğü, böylece Ermeni ulusal emellerini elde etme hususunda görünürdeki tutuklamalar dolayısıyla, kendilerince yardıma muhtaç gördükleri bazı ailelerin geçimlerini sağlama, gerçekte ise, Osmanlı Hükûmetinin iç ve dış güvenliğini bozmak ve karışıklık çıkarmak düşüncesiyle, Osmanlı Hükûmetinin Ermenilere karşı hareketi hakkında yabancı hükûmetlerin dikkatini çekmeye çalışmış ve iş birliği yapmakta olduğu birtakım fedaileri yüreklendirip silahlandırarak, içinde bulunulan savaş ortamını kendi ulusal emellerini gerçekleştirmek için günü gününe takip ve bu maksatla yabancı ülkelerle, gerek İstanbul'da ve gerekse diğer illerde bazı kimselerle temasa geçerek, böylece bir gizli ittifak kurmak ve gerçekleştirmek istedikleri kaos ortamını oluşturmak için bazı eylem ve tedbirler almaya teşebbüs etmiştir.

Hem kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplarda bunu itiraf etmesi, hem de Emniyet Müdürlüğünde gözetim altında bulunduğu sırada yasal kovuşturmadan kurtulmak maksadıyla intihar girişiminde bulunması; örgüt kararlarını içeren defterin, zanlının İstanbul'a çağrılmasına dair kararlar ve onu açıklayan işlemlerin yazıldığı 18 Şubat 1915 tarihinden başlayarak devam eden bölümler ve bu konudaki soruşturma evrakı içeriğindeki delillerle anlaşılmıştır.

Eylemleri, Ceza Kanunu'nun 54'üncü maddesine ek birinci fıkrasına uygun olarak, ağır cezayı gerektiren fiiller arasında görüldüğünden adı geçen şahsın ağır ceza lüzum-ı muhakemesine ve önceden haklarında açılan dava üzerine yargılamaları yapılmakta olan kimselere ait konular ile olan bağlantısı ve ilgisine göre söylenilen evrak ile birleştirilerek, İstanbul Divan-ı Harb-i Örfî tarafından yargılamalarının yapılmasının gereğine oy birliğiyle karar verildi. 30 Aralık 1916

Başkan
(İmza)

Adli üye
(Mühür)

Üye
(İmza)

Birleştirilmek üzere savcılığa arz olunur. 30 Aralık 1916

(İmza)

Karar gereği adı geçen sanığın yargılanması talebiyle dava evrakı Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına arz olunur. 30 Aralık 1916

(Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

Hüsrev Babayan'ın tekrar alınan ifadesidir. (17 Aralık 1916)

Dikran Cemil senin neyin olur?

Bacanağımdır. Konya'daydı. Şimdi bilemiyorum. Önceden Bahçecik'teydi. Uzaklaştırılma zamanına kadar, yani Nisan 1914'e kadar beraberdik. Nisan ayında Cemil uzaklaştırıldı.

Ne zaman sevk edildin?

Halkla beraber ağustosta.

Konya'dan İstanbul'a mektup yazdın mı?

Teyzem Sana'ya yazdım. Kocası Artin Çiroyan Konya'daydı. Teyzem Sana'yla Kumkapı'da Tavaşi Süleyman Ağa Mahallesi'ndeki evde beraber oturduk.

Yazdığın kâğıtları ne diye imzalardın?

Doğrudan doğruya yazdığım zaman ben kendi imzamı atardım. Artin adına yazarsam Artin'in imzasını atardım. Yani ailece yapılan haberleşmeler.

Dikran Cemil kimseye mektup yazar mıydı?

Görmedim.

İfadeni imzala.

İmzalayayım.

(İmza) (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Hüsrev Babayan'ın tekrar alınan ifadesidir. (28 Aralık 1916)

Senin Vagareş adlı kişi olduğun ve Arşavir Misakyan'ın yerine atandığın anlaşılıyor. Ne diyeceksin?

Hayır. Başkasının yerine beni alıyorlar.

Niçin intihara teşebbüs etmiştin?

Benim ağrıma gitti. Bundan dolayı intihara teşebbüs ettim.

Zaruhi Mıgırdiçyan'ı tanıyor musun?

Tanımiyorum.

Pangaltı'da Siranuş'un evinde Sevariş Misakyan ile görüşüp vedalaştın mı?

Hayır.

Hrant Vartabet'i tanıyor musun?

Tanırım. Hosebyan'dır. Erzurumludur.

Ne zaman görüştün?

Hem Erzurum'da hem de Konya'da görüştüm.

Hrant Vartabet ile aranızda ne geçti?

Göçmenlikten bahsetmiştik. Ayrıntılı olarak ne konuştuğumu hatırlayamıyorum.

Hrant Vartabet örgüt mensubu mudur?

Bilmiyorum.

Kaç yaşındadır?

25-26 yaşında, belki de 30 yaşındadır.

Okur yazar mı?

Okur yazardır.

Hrant Vartabet size "Milletin işi ne olacak?" diye sormuş, siz de ona "Bizim örgüttekilerle beraber ben de ulusal sorunlarla son sınıra kadar uğraşmağa yemin ettim!" demişsiniz. Bu söz aranızda nasıl geçti?

Böyle bir söz söylediğimi hatırlamıyorum.

Sen Erzurum'dayken, örgüttekilerin okulunu Erzurum'da bırakmak için Patrikhane aracılığıyla uğraştın mı?

Eğer Erzurum'daki Sanasaryan Okulundan bahsetseydiniz, size açıkça cevap verecektim. Çünkü Erzurum'da Sanasaryan Okulu vardır.

Pekâlâ öyleyse, bu Sanasaryan Okuluna ait Patrikhane ile olan durumu anlat.

Sanasaryan Okulunun nakledilmesi hem Patrikhane'de hem de Erzurum'da görüşülmüştür. Nasıl nakledileceğine dair yönetim kurulunun da oy vermesi, gerek tüzük gerekse zannederim vasiyetnamede gösterilmiştir. Nakil meselesine dair yönetim kuruluna soru sorulduğunda, ben nakledilmemesi taraftarıydım. Bu konuda da haklı olduğumdan hep ısrar ettim. Okulun nakli kararlaştırıldıktan sonra ben derhâl Erzurum'dan ayrılarak İstanbul'a geldim. Bundan sonra nakledilmemesi için Erzurum'da bazı olaylar olmuş. Miting yapmışlar, halk toplanmış ve arabalar gelmiş, eşyaları aşağıya almışlar. Bunlar olurken ben orada değildim. Yalnız benim oyum nakledilmemesi yönündeydi. Fakat naklettiler. Şunu da belirtiyim, orada benim her türlü şaibeden uzak olduğuma dair müfettişten belgem de vardı. Şimdi yanımda değildir.

Nakledilmemesi hakkında oy veren yalnız sen miydin? Başkaları da verdi mi?

Yönetim kurulunun büyük kısmı oy verdi.

Sonra bu Sanasaryan Okulu nereye gitti?

Sivas'a nakledildi.

Bu okulun yönetimini Patrikhane mi sağlar? Başka kim yönetir?

Sanasaryan Okulunun yönetiminde, İstanbul'da bir kurul vardı. Kapril, Yosefyan Muratyan, Eseyan, Kigork Arslan ve Arşak Karagözyan Patrik'in başkanlığında, ikinci bir yönetim de Erzurum'dadır. Bunlar bütçe düzenleyip İstanbul'daki yönetimce onaylandıktan sonra, oradaki yönetimi yerel halktan oluşturarak idare ederler.

(İmza)

(İmza)

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Ermeni İhtilal Örgütüne mensup oldukları iddiasıyla sanık olarak tutuklu bulunan, Gedikpaşa Kilise Sokağı'ndan Lokantacı Dikran'ın evinde oturan koltukçu esnafından, Divriğili, 1899 doğumlu Avadis Kılınçyan oğlu Karakin; Mahmutpaşa Yeşildirek Kocahan 13 numarada ikamet eden, seyyar kâğıtçı, Siirtli, 1897 doğumlu Moses oğlu Samo; Beyoğlu Sinem köyü Eşref Sokağı 61 numaralı evde oturan, limon satan ve yumurtacılık yapan, Dedeagaçlı, 40 yaşında Mıgırdiç Mıgırdiçyan oğlu Moses; Boyacıköy Fırın Sokağı'nda 7 numaralı evde ikamet eden Haydarpasha Düşkün ve Yaralılar Komisyonu üyelerinden Toros Ketenciyan oğlu Doktor Yüzbaşı Emirze; Beyoğlu Tünel Caddesi'nde Sarrafoğlu Apartmanı 3 numarada bulunan ve hâlen apartmanda terzilik yapan, Gümüşhaneli 36 yaşında Karabet oğlu Ohannes Çukuryan; Üsküdar Selamsız Bekçibaşı Sokağı 2 numaralı evde oturan, 1881 doğumlu, Osmanlı uyruğundan, Tahranlı, aktör, Bedros Muratyan oğlu Aşot; Tatavla Sinemköy Eşref Sokağı'nda 61 numaralı evde oturan 44 yaşında, Vanlı, kahveci Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan; Sinem köyünde Eşref Sokağı'nda adı geçen 61 numaralı evde oturan seyyar koltukçu esnafından, İran uyruklu, 35 yaşında, Kirkor Bosesof oğlu Sahak; Beyoğlu Feridiye Çaylak Sokağı'nda 88 numaralı evde kiracı olarak oturan, Vanlı öğretmen 1896 doğumlu Sahak oğlu Samuel Tarpanyan; Beyoğlu Tozkoparan Mahallesi'nde Ateş Ahmet Sokağı 3 numaralı evde oturan, 33 yaşında, Sivaslı, kapıcı Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos; Üsküdar İcadiye Çifte Bakkal Sokağı'nda numarasız evde oturan, Sivaslı, kitapçı Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan; Beyoğlu Pangaltı Cedidiye Sokağı'nda 154 numaralı evde oturan, Azadamard gazetesinin hesap memuru iken şimdi işsiz olan, İstanbullu, 42 yaşında, Avadis İdareciyan oğlu Mihran; Beyoğlu Tarlabası Macar Caddesi 38 numaralı evde oturan, saraç esnafından, İstanbullu, 47 yaşında, Matos Agop Haçoşyan oğlu Ohannes; Pangaltı Poyraz Sokağı'nda bir odada oturan Romanya Konsolosluğu görevlilerinden, Tebrizli Bogos oğlu Dikran; Kumkapı'da Hisardibi Sokağı 99 numaralı evde oturan, Sarıyer'de 2 nci Amele Taburunun 4 ncü Bölüğü 1 nci Takım erlerinden, Vanlı, 1871 doğumlu, Agop Agopyan oğlu Melkon; Beyoğlu'nda Suterazisi Sokağı 7 numaralı mobilya mağazasında oturan, mobilyacı, Muşlu, Samon Karabetyan oğlu Sogomon; Bahçecik Amerikan Okulunda Türkçe öğretmeni, Bitlisli, 35 yaşında, Haçik Babayan oğlu Hüsrev ile firari bulunan Mike oğlu Arakil hakkında ağır suçla yargılanmalarına dair Soruşturma Kurulundan verilen karara ilişkin dava evrakı savcının bu konudaki iddianamesiyle ayrıntılı bir şekilde Divan-ı Harb-i Örfî'ye verilmiştir.

Adı geçen hususlardaki yargılamanın yapılabilmesi için belirlenen tarihte Divan-ı Harb-i Örfî Reisi Yarbay Nafiz'in başkanlığında üyeler

Binbaşı Muammer Salih, Binbaşı Mehmet Ata, Yüzbaşı İbrahim ve Üsteğmen Cemal'in katılımıyla yapılan oturumda Savcı Yardımcısı Reşit Bey hazır olduğu hâlde sanıklardan firari Arakil Mike'ye başkanlık tarafından yasa gereğince yargılama için 10 gün süre verildiği ve yakalanmasına ilişkin evrakın gazetelerde yayımlandığı, tanınan süre bitmiş olduğu hâlde adı geçen şahsın ele geçirilemediği anlaşılmış, koruma altında tutularak hazırlanmışlardır. Talep gereğince adı geçen firari Arakil Mike'nin ele geçirildiğinde tekrar yargılaması yapılmak üzere hakkında gıyaben dava açılmasına karar verilerek onun gıyabında, diğerlerinin ise mahkemede hazır bulunmaları suretiyle yargılanmalarına başlandı.

Yapılan inceleme ve yargılama sonucunda yargılamanın akışına göre bu konudaki özet mütalaasının Savcı Yardımcısı Reşit Bey'e sorulması üzerine, öteden beri Osmanlı topraklarının bir kısmında özerk bir idare kurmak için çeşitli yasa dışı partiler kuran örgüt üyelerinin, Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasını bağımsızlık için bir fırsat bilerek, sınır civarında bulunan örgüt üyelerinin düşmanla iş birliği yapıp silahlanarak Osmanlı Devleti aleyhine, düşman askeriyle birlikte savaşa katılmasının, Hükûmetçe askerî harekâtı engelleyeceğinden bölge sakinleriyle İstanbul'daki bazı taşralı Ermenilerin dirlik ve düzenin sağlanması için gerekli bir ihtiyat tedbiri olmak üzere ve bu konudaki özel kanuna dayanarak memleketten uzaklaştırıldıkları, söz konusu yasa dışı bu örgütler, kapatılmalarına rağmen, emniyet güçlerinin takibatından, gizlenmek suretiyle kurtulmuş olan şahıslardan, sanıklar Sevariş Misakyan, Samuel Tarpanyan ve firari Mike'nin [Ermeni] ulusal amaçlarını gerçekleştirmek üzere son dönemdeki tutuklamalar nedeniyle, merhamete layık gördükleri bazı ailelerinin geçimlerini temin amacıyla, gerçekte ise Osmanlı Hükûmetinin Ermenilere karşı olan hareketi hakkında protestolar ve muhtıralar düzenleyerek İstanbul'daki büyükelçilerle, yabancı hükûmetlerden bazılarına bu harekât hakkında elde ettikleri bilgileri bildirmişlerdir. Eğer İstanbul ve İzmir'den de genel bir sevke başlanırsa karşı koymayı tasarlayıp, bunun için de bazı şahısları hazırlayıp silahlandırmak niyetinde oldukları, savaşın gidişatına göre durumdan yararlanarak Devletin iç güvenliğini tehdit etmek üzere gizli bir birlik oluşturma amacıyla oldukları elde edilen defterler içeriğindeki açıklamalarla suçun mahiyeti hakkında Sevariş Misakyan'ın sorumluluğunu itiraf ederek, sahte pasaportla ve başka bir isim altında firar etmekteyken ele geçirilmesi; Samuel Tarpanyan'ın dahi Ardavazat kod adıyla söz konusu yönetime katıldığına ilişkin Sevariş'in suçlaması ve firari Mike oğlu Arakil'in de adı geçen şahıslar ile aynı düşünce etrafında birleştikleri, güvenlik güçlerinin yaptığı incelemeyle anlaşılmış, evinin aranması sırasında güvenlik güçlerine karşı silah kullanarak firar etmesi gibi deliller, hakkındaki zannı destekler durumda olduğu görülmüş; Kirkor Andonyan oğlu

Ağnadyos'un da bu yönetime ait zararlı evrakı saklayarak eylemin ortaya çıkmamasını sağlamak konusunda söz konusu şahsın işini kolaylaştırdığı, yargılama sırasında elde edilen delillerle de anlaşılmıştır. Sevariş Misakyan ile Samuel Tarpanyan, firari Mike oğlu Arakil ve Ağnadyos'un öncelikle ağır fiille suçlanmalarına, bu suçtan dolayı Ceza Kanunu'nun 58'inci madde hükmünce cezalandırılmalarına; Ağnadyos'un ayrıca 45'inci madde uyarınca 58'inci maddeye göre cezalandırılmasına; diğer sanıklardan Ohannes Haçoyan, Moses oğlu Samo, Mihran İdareciyan, Aşot Muratyan, Dikran Vartanyan, Samon oğlu Sogomon'un yargılanmaları sonucunda örgütle bir ilgileri görülememiş, fakat asker firarisi olduklarının anlaşılması üzerine yargılanmaları yapılmak üzere ait oldukları Divan-ı Harbe havalelerine; Karakin Kılınçyan'ın üstünde ele geçirilen silahlardan dolayı takibat işinin Adliyenin sorumluluğunda olduğundan mahkemenin görev kapsamına girmediği; diğer sanıklar Kirkor Gezeryan, Moses Mıgırdıçyan, Kirkor oğlu Sahak, Doktor Emirze Ketenciyan, Ohannes Çakıryan, asker Agop Agopyan oğlu Melkon'un kanunen cezalandırmayı gereken hâl ve hareketleri görülemediğinden beraatlarına karar verilmesini talep ve iddia eylemiştir.

Savcı yardımcısının yukarıdaki mütalaalarıyla, sanıkların ifadeleri savunmalarının dinlenmesi ve eldeki evrakların incelenmesinden sonra, konunun değerlendirilmesi sırasında durum gereği Taşnaksütyun Örgütünün gizli teşkilatına katılan Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan'ın; Ermeniler hakkında hükûmetçe alınan tehcir kararından sonra Rozan kod adlı, ancak kimliği belirlenemeyen ve hakkında adli takibat yapılamayan Kirkor Mercanof ve diğer arkadaşlarıyla birlikte İstanbul'da Taşnaksığan Örgütü adı altında bir gizli teşkilat oluşturmak üzere, bazı tasarılarının olduğu kendi el yazısıyla kaleme aldığı ve Romanya'ya firar ederken güvenlik güçlerinin ele geçirilen bir ve iki numaralı karar defterleri içeriğiyle de sabittir. Bu şahsın ve söz konusu yönetimin üyelerinden olduğu defterden ve Sevariş'in ifadelerinden anlaşılan Sahak oğlu Samuel Tarpanyan'ın ve Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan'ın firarları sırasında güvenlik güçlerinin eline geçen, bozguncu kararların bulunduğu defteri kurtarmak suretiyle Sevariş'in suçunu kapatmaya teşebbüs ettiği, kendisinin sorumluluğunu itiraf ve tahkikat evrakının muhtevası ve diğer delillerle sabit olan Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos'un, bu işte Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan'ın suç ortağı olduğu tahkikat evrakından anlaşılan firari Mike oğlu Arakil'in ele geçirildiğinde yargılanmalarının yüzlerine karşı yapılmak üzere gıyaben suçluluklarına; üzerinde yasak silahlar çıkan Avadis Kılınçyan oğlu Karakin'in davasının ayrılarak ait olduğu mahkemeye gönderilmesine; Musa oğlu Hamo; Mıgırdıç Mıgırdıçyan oğlu Moses; Toros Ketenciyan oğlu Doktor Emirze; Karabet Çukuryan

oğlu Ohannes; Bedros Muratyan oğlu Aşot; Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan; İran uyruklu Kirkor Bosesof oğlu Sahak; Avadis İdareciyan oğlu Mihran; Murat Agop Haçoyan oğlu Ohannes; Samon Karabetyan oğlu Sogomon; Bogos Vartanyan oğlu Dikran; Agop Agopyan oğlu Melkon ile Haçik Babayan oğlu Hüsrev isimli şahısların dahi yasak bir eyleme kalkıştıkları anlaşılamadığından adı geçen şahısların beraatlarına; ancak yaşları itibarıyla asker firarisi olan Musa oğlu Somon; Bedros Muratyan oğlu Aşot; Avadis İdareciyan oğlu Mihran; Agop Haçoyan oğlu Ohannes; Samon Karabetyan oğlu Sogomon; Bogos Vartanyan oğlu Dikran; Haçik Babayan oğlu Hüsrev'in haklarında kanunî işlem yapılmak üzere askerî yetkililere teslim edilmelerine oybirliğiyle karar verilmiştir.

Mahkûmiyetleri kesinleşmiş olanlar haklarındaki cezalar da görüşülmüş Sevariş ile firari Mike'nin ve bunlarla birlikte hareket eden Ağnadyos ile Samuel Tarpanyan'ın suçları Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin 2'nci fıkrasına uygun olarak ağır suçlardan değerlendirilmiş, söz konusu fıkra "… eğer böyle bir gizli ittifakta, yazıldığı gibi karışıklık çıkarmak için teşebbüste bulunulmuş, bir eylem ve tedbir meydana çıkmayıp yalnız uygulanması için konuşularak karar vermekten ibaret olursa, bu durumda bu ittifaka katılan kimseler geçici olarak kalebent⁸ cezası verilir." diye yazılmış olduğundan, adı geçen fıkra hükmüne dayanarak ve suç derecelerine göre Sevariş'in ve ele geçirildiğinden yüzlerine karşı yargılanması yapılması kaydıyla firari Arakil Mike'nin beşer, Ağnadyos'un dört, Samuel Tarpanyan'ın üç sene müddetle geçici olarak kalebentlikle cezalandırılmalarına; firari Arakil Mike'nin medeni haklarının düşürülerek Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 371'inci ve onu takip eden diğer maddeleri gereğince mal ve mülklerine el konulmasına, 16 Ocak 1917 tarihinde Arakil Mike'nin gıyabında diğerlerinin ise yüzlerine karşı oy birliğiyle karar verilerek, başkanlıkça ilgili kanunun okunmasıyla usulen bildirildi.

Üye	Üye	Üye	Üye	Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı
Üsteğmen	Yüzbaşı	Binbaşı	Binbaşı	Yarbay
(Mühür)	(Mühür)	(Mühür)	(Mühür)	(Mühür)

----- ✎ ----- ✎ -----

⁸ Bir kale içinde yaşamaya hüküm giymiş olan. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1984, s. 580.

Divan-ı Harb-i Örfî kararlarından sorumluluk dışında kalan hükümlerin onaylanması ve hüküm yürütülmesi konusunda yapılması gerekli gelen işlere dair.

Divan-ı Harb-i Örfî tarafından alınan kararların 11 Mayıs 1914 tarihli geçici kanunla temyiz dışı olarak kabul edildiği ve Divan-ı Harb-i Örfîlerin mevcut kanuna göre ancak bağlı oldukları askerî makamların başkanlığına tâbi olduklarından, adı geçen Divan-ı Harplere adli ilgisi olmayan komutanlıklarca kanun hükümlerinin incelenmesi, askerî makamların başkanlıklarının artırılmasını gerektirmesi, kanun hazırlayıcının amacıyla uzlaştırılmaz görüldüğünden, geçici Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 3'üncü bölümünün Divan-ı Örfîleri de kapsayıp kapsamadığının sorulmasına ilişkin 5/2/1917 tarih ve 4699 numaralı yazılar değerlendirilmiştir. Kanun-i Esasi'nin 113'üncü maddesinde⁹ de açıklanmış olduğu üzere sıkıyönetim, mülkî kanun ve yönetmeliklerin geçici olarak yürürlükten kaldırılmasından ibarettir. Sıkıyönetim ilanı ile birlikte, Devletin iç ve dış güvenliğini ihlâl edecek suçlarla bu sıkıyönetim ilanına neden olan durumlarla ilgili yasak ve zorunluluklar, genel güvenlik açısından küçük suçlar ile ağır suçların takip olunmasında özel kararname gereğince Adli Ceza Mahkemeleri makamının yerini tutan Divan-ı Harplerde görülen ve hükme bağlanan cezalara ilişkin hüküm tutanaklarının incelenerek bildirilmesi, askerî kanun ve yönetmelik hükümlerine uygunlaştırılması zorunluluğu açıktır. Şimdiye kadar geçerli olan yöntem ve uygulamalar da bu merkezdedir. Bundan böyle Divan-ı Temyiz hakkında son zamanlarda yayınlanan kanunla, genellikle Divan-ı Harplerden çıkan hüküm ve kararların onaylanarak bildirilmesi konusunda, komutanlara genişletilerek verilmiş olan yetki bu gibi hükümleri de içermektedir. Savaşta müstakil olarak temyiz edilebilecek ceza hükümlerinin bile temyiz edilebilirliğini yetkili askerî makamların talep ederek bildirmeleri konusunda kanun hükmünün kapsamında tereddüt edilmemesi gerekmektedir.

Askerî kanunlar, daima silsileye riayeti göz önünde bulundurmaktadır. Özellikle 3 Temmuz 1916 tarihli kanun gereğince oluşturulan özel

⁹ Kanuni Esasi'nin 113'üncü maddesi şöyledir: "Ülkenin bir yerinde karışıklık çıkacağı anlaşıldığında, devletin söz konusu mahallerde geçici olarak sıkıyönetim ilânına hakkı vardır. Sıkıyönetim, kanunların ve yönetmeliklerin geçici olarak kaldırılmasından ibaret olup, sıkıyönetimin uygulandığı mahallerin idaresi özel kanun ile tayin olunacaktır. Devlete zararı dokunduğu tespit edilen kişilerin ülke topraklarından çıkarılarak uzaklaştırılması yetkisi padişahın elindedir." Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük; *Türk Anayasa Metinleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985 Ankara, s. 43.

Divan-ı Harplerden çıkan ceza hükümlerinin onaylamasında ve yürütülmesinde yetkili olan komutanların atandıkları bölgelerde, en üst rütbeli komutan olarak bulundukları takdirde ellerindeki yetkiyi kendi başlarına kullanmaları ve bu kurala uygun olmasının şart koşulup, bu üst komutanlara bırakılmıştır. Alt rütbedeki komutanın onay yetkisi dışında olup da aynı mevki ve merkezde bulunan üst komutanın yürütebileceği hükümler için bu kurala uyması gerekliliği açıktır. Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 34'üncü maddesinin son fıkralarında da bu gereklilik vurgulanmıştır. Bu nedenle askerî rütbelerin sıralanması, askerî makam başkanlığının sayısının artmasını beraberinde getireceği, Askerî Adli Komisyonunca belirtildiğinden, bu şekil uygun görülmüştür. Sahte askerî belgeler düzenleyerek kullanmak ve Osmanlı Devleti'nin bir kısmında bağımsız bir idare kurmak üzere gizli bir örgüt teşkil etmek fiillerinden dolayı İstanbul Divan-ı Harbince mahkûm olan şahıslara ait hüküm zabıtları onaylanmak üzere 7 Aralık 1916 ve 7 Şubat 1917 tarihli iki tezkereyle birlikte gönderilmiştir.

Gereğinin yapılması arz olur.

*Başkomutan Vekili
ve
Harbiye Nazırı
Enver*

Gelişi 7 Nisan 1917

Mahkeme Şubesine 9 Nisan 1917

----- ✎ ----- ✎ -----

Mahkemeler Şubesi: 32

Numara:12565

İstanbul Divan-ı Harb-i Örfisinden verilen 689 sayılı hüküm tutanağı ve bunlara ilişkin evraklar incelenmiştir.

Divan-ı Harpte tutulan sorgu tutanaklarının sonunda, düzensizliğin mevcut olması, usule aykırıdır. Sevariş Misakyan'ın tek ifadesine dayanarak Sahak oğlu Samuel Tarpanyan'ın gizli örgütün yönetim kurulunda bulunmaktan mahkûmiyetine karar verilmesi, Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos'un suçsuzluğunun kanıtlanması için meşru istekleri ve diğer mahkûmların savunmaları hakkında kabul veya ret bir kararın verilememesi, adı geçen şahısların Divan-ı Harbe olumlu hareketinin yalnız Sevariş'in firarında emniyet güçlerinin eline geçen karışıklık çıkarmak amaçlı kararları kurtarmak şeklinde nitelendirilmesi nedeniyle, gizli ittifaka katılıp da karışıklık çıkarılmasının uygulanmasına karar verenler hakkında uygulanacak olan kanun maddesi gereğince cezaların belirlenmesi, farklı derecelerdeki cezaların ağırlaştırıcı sebepler tespit edilmedikçe verilen hükmün hafifletilmesi

kanuni kurallar çerçevesinde geciktirilmesi, Sevariş hakkında da cezasını artıran nedenler dikkate alınmadan cezasının ağırlaştırılması, kanuna aykırı bir durum olarak görülmüştür. Re'sen temyize açık olan bu hükmün incelenmesinde bu hususların dikkate alınmak üzere temyiz araştırmasının yapılması için evraklar Askerî Temyiz Mahkemesi Başkanlığına arz ve takdim olunur. 7/6/1917

**Merkez Komutanı
Cevat**

----- 80 ----- 82 -----

TEBLİĞNAME

Ermeni İhtilal Örgütüne mensup olup İstanbul'da bir bozguncu heyet teşkiline kalkıştıkları iddiasıyla sanık Sevariş Misakyan ve arkadaşları haklarında İstanbul Divan-ı Harb-i Örfisinden verilen kararı içeren 16 Ocak 1917 tarihli mazbata ve ayrıntılı evraklar mütalâa edildi. Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 31'inci maddesinin son fıkrası gereğince başkanlığın emri alındıktan sonra karar sonuçları aşağıdadır. İlgisi dolayısıyla İkinci Meclis-i Temyize gönderilmesi arz olunur.

1- Haksız hüküm hakkında temyiz soruşturması yapılması, adı geçen Divan-ı Harbin bağlı olduğu İstanbul Merkez Komutanlığından istenmiş ve karar evrakı gönderilmiştir. Buna göre Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 37'inci maddesi gereğince söz konusu mazbatanın Sevariş Misakyan, Samuel Sahak Tarpanyan, Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos'la ilgili kısımlarının temyiz tarafından incelenmesi mümkündür.

2- Haksız hüküm, geçici kalebentliği kapsadığından, Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 34'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre kendiliğinden ve talep edilmeden temyize tâbi olduğundan dolayı, temyiz davası talep ve isteği, Kanun'un 41'nci maddesinde belirtilen temyiz müddeti ile sınırlanmamış ve temyiz incelemelerinin 46'ncı maddesinin özel fıkrası gereğince kararı, itiraf edilsin edilmesin, tümünü kapsar.

3- Komutanlık tarafından her ne kadar sanıklardan Sevariş hakkında kuvvetlendirici sebepler gösterilmeksizin ağır cezaya çarptırılmasının kanunlara aykırı olduğu söylenerek itiraz edilmekteyse de iki sınır arasında cezanın sınırlandırılması takdir makamına bırakılmış ve herhangi bir itiraza karşı korunmuştur. Karar mazbatasında sanıkların suç derecelerine göre cezalandırıldıkları açık olduğundan söz konusu itiraz olmaz. Ancak,

A- Komutanlık tarafından da itiraz edilerek açıklandığı gibi Divan-ı Harp tarafından yapılan sorgulamaları içeren mazbatanın belgeleri ihlâl edecek ve mahkemenin eksik heyetle yapıldığını gösterecek şekilde düzensiz, oturumların ve kararların altlarının heyet tarafından bazen kısmen ve bazen de tamamen imzalanmamış olması, hüküm mazbatasının mahkeme makamını, sanıkların ifadeleri ve savunmalarını özetle açıklayıp bildirmemesinin yanında, altındaki mühürlerin de mahkeme heyetinin şahsî mühürlerinin olduğuna dair Divan-ı Harbin resmî mührü ile onaylanmamış olması.

Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 45'inci maddesinin 4'üncü;

B- Sanıklardan Sevariş, ele geçirilen defterde kayıtlı gizli cemiyetin toplantılarında kesinlikle bulunmadığını, bu meseleye karışmasının sadece Kirkor Mercanof'un kendisine yazmak üzere getirdiği defterleri iyi niyetle kopya etmekten ibaret olduğunu, katıldığı kabul edilse bile adı geçen cemiyetin düşman devletlerle ortaklık ve casusluk gibi bir amacı ve gayesi olmayıp, tehcir edilen şahıslar ve ailelerine para yardımı ve Ermenilerle Osmanlı Hükûmeti arasında malların iadesi ve tehcir edilecek yerlerin belirlenmesinde aracılık yapmaya çalıştığı, defterlerin içeriğiyle de doğrulandığı, diğer sanık Samuel'in de Divan-ı Harp tarafından kendi kod adı olduğu zannedilen ve defterde ismi kayıtlı olan (Ardavazat) adlı şahıs ile kendisi arasında bir ilişki olmadığını ve esasen adı geçen şahsın Baronak Hosebyan olduğu Sevariş'in ifadesi ile de anlaşılmıştır. Ardavazat'ın Nisan 1915 tarihinden itibaren gizli cemiyet ile birlikte faaliyette bulunduğu, kendisinin ise Temmuz ortalarına kadar okulda kendisine verilen işle meşgul olduğuna göre, bu kod adlı kişi olamayacağı gibi; Baronak Hosebyan'ın yerine geçmesi için bir şahıs aranmasına dair defterdeki Eylül tarihli bölüm de bunu doğrulamıştır. Diğer sanık Ağnadyos ise matmazellerin rica ve ısrarları üzerine biraz para almak ümidiyle, içinde para olduğunu zannettiği çantanın alınması için isimleri belli şahıslara sarhoşken söylediğini, şahit Bedros ile apartmandaki hizmetçi kızların çağrılıp dinlenmesini, esasen Sevariş'in Romanya'ya kaçacağını, güvenlik güçlerine ihbar etmesi için yakalanıp tutuklanmasından önce Madam Harikliya'ya söylemesi de masum olduğunu göstermektedir. Adı geçen kişinin (Madam Harikliya'nın) şahit gösterilmesini savunma tarafı olarak istedikleri ve açıkladıkları hâlde, taleplerinin ve savunmanın heyet tarafından önemsenmeyerek ret ve kabul şeklinde bir karar alınmamıştır. Hepsinin gıyabında gerçekleştirilen soruşturma ve haklarında edinilen bilgilerin sonuçlarının tamamen kendilerine bildirilmemesi ve bu suretle her husus ve madde hakkında savunma haklarını kullanmalarına imkân tanınmamıştır.

Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 45'inci maddesinin 6'ncı;

H- Sanık Ağnadyos'un sabit görülen suçu; kararları içeren evrak ve defterlerin güvenlik güçlerinin eline geçmemesi için kurtarmaya çalışmak suretiyle Sevariş'in suçunu örtmeye teşebbüs şeklinde nitelendirilmiş iken, çeşitli sebeplerle yasal delillere ulaşılmaksızın gizli ittifak üyesi gibi hakkında ceza verilmiştir.

H- Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesi eki gereğince cezayı sınırlandırabilmek için, adı geçen kanunun 55'inci,¹⁰ 56'ncı ve 57'nci maddelerinde¹¹ açıklanan bozgunculuklardan birini yapmak kastıyla iki veya daha fazla şahıs arasında bir gizli ittifak kurularak bozgunculuk icrasının konuşulup kararlaştırılmış olmasının tayin ve tespiti kanunen gerektiği hâlde, sanıkların yazılı suçlardan hangisini işlemek için gizli bir ittifak kurmuş oldukları sebepleri ve yasal delilleri ile mazbata metninde açıklanması gerektiğinden, hükmün gecikmeksizin kanuni gerekçelere dayandırılması,

Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 45'inci maddesinin 7 ve 8'inci fıkralarında bahsedilen temel eksiklikleri teşkil eder.

Bundan dolayı, mazbatanın adı geçen sanıklarla ilgili olan ve kendiliğinden temyizi tabii olan görünüşünden ve bahsedilen sebeplerden dolayı Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 46'ncı maddesinin son fıkrasına uygun olarak bozularak, 47'nci madde gereğince evrakların kararı veren Divan-ı Harbe gönderilmesi talep olunur.

**Mühür (28 Haziran 1917)
(İmza)**

----- 80 ----- 82 -----

¹⁰ 55'inci maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, s. 159.

¹¹ 56'ncı Madde: Kim halkı birbirine karşı silahlandırarak öldürmek için tahrik eder veya bazı yerlerde yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunur, adam öldürür veya böyle bir girişimde bulunursa o kişi idam edilir.

57'nci Madde: 55'inci ve 56'ncı maddelerde açıklanan eylemlerden birini bazı kişiler birlikte yaparlar veya yapmaya teşebbüs ederler ise bunların reisleri ve bu işi yaptırırlar yakandıklarında idam edilirler. Söz konusu eylemlere adı karışanlar, işledikleri suçun derecesine göre ömür boyu veya belirli bir süre kürek cezasına çarptırılırlar. *Ceza Kanunname-i Hümayunu*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1335, s. 34.

Askerî Temyiz Mahkemesi

İkinci Meclisi

Adet

141

Ermeni İhtilal Örgütüne mensup olup İstanbul'da bir bozguncu heyet teşkiline kalkıştıkları iddiasıyla sanık Sevariş Misakyan ile arkadaşları hakkında İstanbul Divan-ı Harb-i Örfisi tarafından çıkarılan 16 Ocak 1917 tarihli mazbata, içerik itibarıyla doğrudan temyize tâbi olmakla birlikte, Merkez Komutanlığınca da talep edilmesi üzerine bütün evraklar Divan-ı Askerî Temyiz Mahkemesi Savcılığının 28 Haziran 1917 tarihli tebliğiyle ikinci meclise gönderildiğinden, meselenin önemine göre dört askerî ve üç adli üyeden oluşacak heyet tarafından evrakın değerlendirilerek ve hüküm mazbatasının adı geçen şahısla Sahak oğlu Samuel Tarpanyan ve Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos'a ait duruşmanın temyize icrasına başlandı.

Adı geçen mazbatanın özeti:

Sanık Sevariş ile arkadaşlarından Sahak oğlu Samuel Tarpanyan, Kirkor Andonyan oğlu Ağnadyos, firari Mike oğlu Arakil'in İstanbul'da Taşnakşahan Komitesi adı altında bir gizli cemiyet kurdukları; bu iddiaya itiraz ettikleri yargılamaları ile sabit olduğundan, suçlarının sabit olduğu Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre ve suçlarının derecesine göre Sevariş'in; yakalandığında yüzüne karşı yargılanmak üzere, firari Arakil'in beşer, Ağnadyos'un dört, Samuel Tarpanyan'ın üç yıl sürelerle geçici kalebentliklerine, Arakil Mike'nin medeni haklarının alınarak emlâkının haczine; üzerinde yasak silah çıkan Avadis Kılınçyan oğlu Karakin'in davasının ayrılarak ait olduğu mahkemeye gönderilmesine; Moses oğlu Samo, Mıgırdıç Mıgırdıçyan oğlu Moses, Toros Ketenciyan oğlu Doktor Emirze, Karabet Çukuryan oğlu Ohannes, Bedros Muratyan oğlu Aşot, Karabet oğlu Kirkor Kendirciyan ve İran uyruklu Kirkor Bosesof oğlu Sahak, Avadis İdareciyan oğlu Mihran, Murat Agop Haçoyan oğlu Ohannes, Samon Karabetyan oğlu Sogomon, Bogos Vartanyan oğlu Dikran, Agop Agopyan oğlu Melkon, Hacik Babayan oğlu Hüsrev adlı şahısların yasak bir eyleme giriştikleri belirlenemediğinden beraatlarına, ancak bunlardan asker firarisi oldukları doğum tarihlerinden anlaşılan Moses oğlu Samo, Aşot Bedroso Muratyan, Avadis İdareciyan oğlu Mihran, Agop Haçoyan oğlu Ohannes, Samon Karabetyan oğlu Sogomon, Bogos Vartanyan oğlu Dikran, Hacik Babayan oğlu Hüsrev haklarında kanuni işlem yapılmak üzere askerî yetkililere teslimlerine duruşmada ve gıyaben karar verildiğini içermektedir.

Askerî Temyiz Mahkemesi Yazı İşlerinden

Divan-ı Harp tarafından tutulan sorgularının hükmünde düzensizlik ve usule aykırılık olmakla birlikte Sevariş'in tek başına ifadesine dayanarak Samuel'in mahkûmiyetine karar verilmesi ve Ağnadyos'un meşru talepleriyle diğer mahkûmların mevcut savunmaları hakkında kabul veya ret şeklinde bir karar verilmemesi, adı geçen şahısların olumlu hareketi yalnız Sevariş'in kaçtığı esnada güvenlik güçlerinin eline geçen karışıklık çıkarma amaçlı kararları

kurtarmak şeklinde nitelendirilerek, gizli ittifaka dâhil olup da karışıklığın çıkarılmasına karar verenler hakkında uygulanması gereken kanun maddesine göre cezanın tayini ve Sevariş hakkında kuvvetlendirici sebepler gözetilmeksizin ağır cezaya çarptırılması kanuna aykırı görüldüğünden temyizi istenmiştir.

Tebliğnamede de;

Sanıklardan Sevariş'in, yeterli deliller gösterilmeden ağır cezaya çarptırılmasının kanuna aykırı olduğundan bahsedilerek komutanlık tarafından buna itiraz edilmekteyse de cezanın sınırlandırılması hâkimlerin takdirine bırakılmış ve herhangi bir itiraza karşı korunmuştur. Karar mazbatasında sanıkların suç derecelerine göre cezalandırıldıkları açık olduğundan söz konusu itiraz kabul edilmez. Ancak komutanlığın itirazında açıklanan, Divan-ı Harp tarafından yapılan sorgulamaların belgeleri ihlal edecek ve mahkemenin eksik heyetle yapıldığını gösterecek şekilde düzensiz ve oturumların ve kararların altlarının heyet tarafından bazen kısmen ve bazen de tamamen imzalanmamış olması, hüküm mazbatasının mahkeme makamını, sanıkların ifadeleri ve savunmalarını özetle açıklayıp bildirmemesinin yanında altındaki mühürlerin de mahkeme heyetinin şahsi mühürlerinin olduğuna dair Divan-ı Harbin resmi mührü ile onaylanmamış olması, sanık Sevariş'in ele geçirilen defterde kayıtlı gizli cemiyetin toplantılarında kesinlikle bulunmadığını, bu meseleye karışmasının sadece Kirkor Mercanof'un kendisine yazmak üzere getirdiği defterleri iyi niyetle kopya etmekten ibaret olduğunu; katıldığı kabul edilse bile adı geçen cemiyetin düşman devletlerle ortaklık ve casusluk gibi bir amacı ve gayesi olmayıp tehcir edilen şahıslar ve ailelerine para yardımı ve Ermenilerle Osmanlı Hükûmeti arasında malların iadesinde ve tehcir edilecek yerlerin belirlenmesinde aracılık yapmaya çalıştığı, defterlerin içeriğiyle de doğrulandığı, diğer sanık Samuel'in de -Divan-ı Harp tarafından zannedildiği gibi- defterde yer alan Ardavazat diye bir kod adının olmadığı, adı geçen şahsın Baronak Hosebyan olduğu Sevariş'in ifadesi ile de anlaşıldığı, Ardavazat'ın Nisan 1915 tarihinden itibaren gizli cemiyet ile birlikte faaliyette bulunduğu, Samuel'in ise Temmuz ortalarına kadar okulda kendisine verilen işle meşgul olduğundan, bu kod adlı kişi olamayacağı gibi Baronak Hosebyan'ın yerine geçmesi için bir şahıs aranmasına dair defterdeki Eylül tarihli bölümün de bunu doğruladığı; diğer sanık Ağnadyos'un ise bahsedilen gizli cemiyet ile ilgisi olmayıp, matmazellerin rica ve ısrarları üzerine biraz para almak ümidiyle içinde para olduğunu zannettiği çantanın alınması için isimleri belli şahıslara sarhoşken söylediğini, şahit Bedros ile apartmandaki hizmetçi kızların çağrılıp dinlenmesini, esasen Sevariş'in Romanya'ya kaçacağını, güvenlik güçlerine bildirmesi için yakalanıp tutuklanmasından önce Madam Harikliya'ya söylemesinin de masum olduğunu gösterdiğinden, adı geçen kişinin (Madam Harikliya'nın) şahit gösterilmesini savunma tarafı olarak istedikleri ve açıkladıkları hâlde, taleplerinin heyet tarafından önemsenmeyerek, ret veya kabul şeklinde bir karar alınmaması, hepsinin gıyabında gerçekleştirilen soruşturma ve haklarında edinilen bilgilerin sonuçlarının tamamen kendilerine bildirilmemesi ve bu suretle her husus ve

madde hakkında savunma haklarını kullanmalarına imkân tanınmaması, sanıklardan Ağnadyos'un sabit görülen suçu; kararları içeren evrak ve defterlerin güvenlik güçlerinin eline geçmemesi için kurtarmaya çalışmak suretiyle Sevariş'in suçunu örtmeye teşebbüs şeklinde nitelendirilmiş iken, çeşitli sebeplerle yasal delillere ulaşamadığından gizli ittifak üyesi gibi hakkında ceza verilmiş olması, sanıkların kanunda belirtilen suçlardan hangisini yapmak için gizli ittifak kurmuş olduklarının sebepleri ve yasal deliller ile mazbata metninde açıklanmaması gerektiğinden, hükmün gecikmeksizin kanunî gerekçelere dayandırılmamasının kanunun esas temel eksiklikleri teşkil ettiği belirtilerek, mazbatanın adı geçen sanıklarla ilgili olan kısmının bozulması istenmiştir.

Müzakere gereği;

Anılan tebliğnamedeki açıklamalar, verilen hükmün bozulmasını gerektirecek sebeplere dayandığından, hüküm mazbatasının mahkûmiyetle ilgili kararının Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 45 ve 46'ncı maddeleri uygulanarak bozulmasına, 47'nci madde gereğince adı geçen Divan-ı Harbe iadesine 2 Temmuz 1917 tarihine rastlayan Pazartesi günü oy birliğiyle karar verildi.

Mühür (Askerî Temyiz Mahkemesi İkinci Meclisi)
(7 Temmuz 1917)
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Beyoğlu ve Galata Katolik Ermeni Muhtarlığı

İstanbul
Adet
2168

Beyoğlu'nda Kuloğlu Mahallesi'nin Suterazisi Sokağı'nda

8 numaralı evde oturan Samon ve Eskohi (annesi) oğlu Sogomon

Muş'un Arınç köyünde kayıtlı

Adı geçen kişi, Osmanlı Devleti uyruğundan ve Katolik Ermenilerinden olup Muş'un Arınç köyünde yeni nüfus sayımı esnasında almış olduğu Osmanlı tezkeresini kaybettiğini bildirmiştir. Memleketinden gelecek künyesine göre kendisine başka bir Osmanlı tezkeresi verilmesine dair bir ilmühaber yazılarak Beyoğlu Mutasarrıflığı Nüfus Müdürlüğüne gönderilmiştir.

18 Ağustos 1917
(Mühür)

----- 80 ----- 82 -----

İstanbul Divan-ı Harb-i Örfî Mahkemesine Ait Zabıt Varakasıdır.								
Mahkeme günü ve tarihi	Evrak numarası	Başkan	Adlî Müşavir Üyesi	Üye			Adlî Takip Müşaviri	Zabıt Kâtibi
9 Kasım 1918	32/69	Süleyman Sırrı Bey	İsmail Bey	Mustafa Bey	Hıfzı Bey	Hasan Bey	Avni (?) Bey	

Sanıklar usulüne uygun olarak hapisshaneden getirildiler.

Sanık: Aleksan Misakyan oğlu Sevariş Misakyan:

29 yaşındayım. Üsküdarlıyım. Azadamard gazetesinin muhabiriyim.

Sanık: Sahak oğlu Samuel Tarpanyan:

26 yaşındayım. Vanlıyım. Okulda öğrenciydim. Robert Kolejden sonra aynı okulda öğretmendim.

Sanık: Kirkor oğlu Ağnadyos:

34 yaşındayım. Sivaslıyım. Burada Tanberkiye Pasajı'nda odabaşı idim. Esas mesleğim marangozluktur.

7 Temmuz 1917. Temyiz ilamının asıldığı yer söylendi.

Avni (?) Bey:

“Gösterin.” dedi.

----- ✂ ----- ✂ -----

KARAR

Durum gereği, müzakere sırasında sanıklardan Sevariş Misakyan, Samuel Tarpanyan ve Ağnadyos'a ait aşağıda yazılı karar, kanun gereği Askerî Temyiz Mahkemesince bozulmasına, bu bozma kararı kanun gereği olduğundan sanıklara ait yargılamanın yeniden yapılması gerektiğine oy birliğiyle karar verilerek bildirilmiştir.

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

19 Ekim 1916 tarihli sorgulama kararı okundu.

17 Ekim tarihli iddianame okundu.

Sevariş'e soruldu:

Bir gizli cemiyet kurmadım. Defterdeki yazılar haberlerden ibarettir. Yabancı ülkelerdeki komitelere bir şey yazmadım. Azadamard gazetesinde yazar olduğumdan, kötü durumda olanlara yardım etmek için para topladım. Günlük kaplıklı hatıra notu diyerek yazdım.

Almanya, Amerika, Bulgaristan büyükelçiliklerine müracaat etmişler. Kirkor bana gelip haber veriyordu. Kirkor, Beyoğlu'nda oturuyordu. Deftere yazdığım şeyleri o gelir bana haber verirdi. Madam Arzican'ın evinde saklanıyordum. Taşnaksütyun, arkadaşlarım yakalandıktan sonra kurulmuştu. Bu cemiyet durumdan haberdar olmak ve kötü durumdaki ailelere yardım etmek için kuruldu. 400 lira paramız vardı. Arkadaşlarımın burada bulunan ailelerine yardım ediyorduk.

Ermeni Hükûmeti kurmak ve yabancı ülkelerde siyasi faaliyetlerde bulunmak için değil iyi niyetle ailelere hizmet etmek amacındadır. Bulgaristan'daki muhbire durum hakkında haber gönderiyorduk. Yanımdaki arkadaşlarımı hapishanede tanıdım.

Mahkemede bu sanık arkadaşları da tanıyorum demişsin? Hayır dedi.

Ağnadyos:

İki buçuk yıldır hapishanedeyim. Unuttum. Esas mesele (...?) idim. Kızlar geldi. Nişanlımın para çantası var, al gel diyerek Nikola Dimitriyef isminde bir Bulgar'ın adını verdiler. Gittim. Beni yakaladılar. O defterlerde benim yazım vardır.

Nikola Dimitriyef isminde bir Bulgar çantayı götürecekti. Yakalandıktan sonra Sevariş Misakyan'a Nikola ismi kullanıldığını öğrendim. Kızların ismi Siranuş ve Nazik.

Samuel:

Bu işle uğraşmıyorum. İki defa Sevariş ile görüştüm. Temyizin kararı. Doktor Milet ile birlikte hükûmet arasında iyi ilişkileri yürütüyoruz. Kirkor Mercanof duyduğuma göre Bulgaristan'a gitmiş. Sevariş'i tanımam. İsmi işittim. Kod adı bana ait değildir.

Avni Bey:

Ben Samuel'i tanıyorum. Örgüte katılan kişiyi de tanıyorum dedi. Tekrar sorulsun, dedi.

Samuel:

Kararda adı geçen Hoteb Marnofyan da ne zaman gitmiş?

Sevarış:

Baronak Hosebyan gittikten sonra Samuel gelmedi. Onu görmedim. Baronak “Ben giderken Ardavazat kod adını başkasına verdim. O gelip sizinle görüşecek.” dedi. Gelmedi. Ben çetecilik yapmadım. Ne defterlerde ne de benim ifadelerimde çete veya çetecilik hakkında kesinlikle hiçbir iz ve delil yoktur. Defterdeki Ermenice kelime “Honep” Fransızca grup anlamındadır. Kelimenin Türkçe karşılığını bilmiyorum. Bir iki kişiden oluşan ve ailelere vermek üzere para toplayan grup anlamındadır. Sizin çete dediğiniz kelime Fransızca “Pand” Ermenice “Hrosahonep” kelimesidir. Bunu defalarca hem Müdürlükte hem Siyasi Şubede hem de tercüme edildiği zaman Divan-ı Harpte açıkladım. Hâlbuki tekrar göz önüne alınmamıştır.

Komutanlığın emri üzerine affedileceklerinden dolayı davalarının ertelenmesine karar verildi.

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- 80 ----- 82 -----

İstinaf Savcılığının sene 1916 ve 15 Aralık 1915 tarihli yazısının suretidir.

22 Ocak 1917 tarihinden beri hapisanede tutuklu Bofner Azadamard gazetesini yazarlarından Sevariş Misakyan Efendi'nin tahliyesine dair padişah emrinin, Başbakanlığın 2 Aralık 1918 tarih ve 22138 numaralı tezkere ile bildirilmiş ve gerekenin hemen yapılması hakkında yazı yazılmıştır.

Aslına uygundur. 2 Aralık 1918

Hapishane Müdürlüğü

----- 80 ----- 82 -----

Suret

Gizli

Osmanlı Hükûmeti

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığının bu genelgesinin aslı Harbiye Nezaretindedir

10 Haziran 1915 tarihli ve numarasız gizli yazıya ektir.

Bilinen bölgelere nakledilen halkın iâşe ve barınmaları hakkındaki emrin 8'inci maddesinde; "Tespit edilen yerlere iskân edilen bir kimsenin, başka bir yere gidişi, Göçmenler Komisyonunun emir ve izni ile yerel güvenlik güçlerinin onayına bağlanmıştır."denilmektedir. Ancak, bunların savaşın sonuna kadar hiçbir şekilde yer değiştirmemeleri gerektiğinden, ister ticaret, ister başka amaçla olsun, bulundukları yerleri değiştirmemelerini sağlayacak önlemlerin alınması ve (...?) yalnız kendi sınırları içindeki bölgeleri kapsamaması, Başkomutanlığın yazısı gereği önemle bildirilir.

İçişleri Bakanı adına
Müsteşar

Aslına uygundur. 15 Nisan 1919

----- 80 ----- 82 -----

8 Ağustos 1916

Halep Göçmenler Müdürlüğüne

Numara

19

Pek çok güçlükle Meskene'ye¹² sevk edilen Ermeni göçmenlerin, Meskene'de bulunan Lojistik Destek Hat Komutanı Binbaşı Galip tarafından Meskene'ye bağlı yerlere ve Halep'e geri gönderildikleri haber alınmaktadır. Geçenlerde 30 kadar erkek ve kadın Meskene'den geri gelip Halep'e girdikleri sırada Karlık'ta yakalanmıştır. Nereden geldikleri sorulduğunda, Lojistik Destek Hat Komutanı tarafından kendilerine ikişer günlük yiyecek verilerek, Halep'teki Kadınlar Atölyesinde çalışmak üzere gönderildiklerini söylüyorlar. Buradan sevk edilenler bu şekilde Meskene'den geri gönderiliyorsa sevkiyatın tamamlanamayacağı açıktır. Bu konuda gereken tedbirlerin alınması için emir verilmesi arz olunur.

Merkez Sevk Baş Memuru
(İmza)

937

Lojistik Destek Hat Komutanı Binbaşı Galip'in Meskene'den sevkiyata eskiden beri müdahale ettiği, Valilik tarafından bilinmektedir. Gerekenin yapılması isteğiyle Genel Sevkiyat Müdür Muaviniğine arz olunur.

8 Ağustos 1916

Halep Aşiretler ve Göçmenler Müdürü
(İmza)

Takdim 8 Ağustos 1916

----- ✍ ----- ✍ -----

Yapılan görüşme üzerine Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Bey'in Meskene'ye kadar giderek durumu incelemesi ve buna dair bir karar vermesi. 8 Ağustos 1916

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

---

¹² Suriye, Halep, Meskene.

6 ncı Ordu

Fırat Lojistik Destek Bölge Müfettişliği
6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı

Halep'te 6 ncı Kolordu Asker Alma Heyeti Başkanlığına

6 Ekim 1916 tarih ve 1026 sayılı yazıyla yargılanması için hazırlık soruşturma evrakı sunulan Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ali gerekli görüldüğü için Cerablus'ta¹³ ikamet ettirilmektedirler. Yargılanacakları zaman buradan istenmeleri, yargılama sonunda Cerablus'a geri gönderilmeleri gerekmektedir. Halep'te ikamet etmelerine, özellikle de Meskene'ye gitmelerine izin verilmemesi rica olunur.

8-9 Ekim 1916

6 ncı Ordu Lojistik Destek Müfettişi

Tuğgeneral
(İmza)

Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına. 15 Ekim 1916

Tuğgeneral
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep Valiliğine

Valiliğinizden, Meskene'deki Lojistik Destek Hat Komutanlığı ve Komutanlığa eşlik eden subaylar ile diğer memurlara ait evrak, Genel Sevkiyat Müdür Muavinliğine gönderilmiştir. Evrakta bahsedilen konular ve bu konuda bana da ihbar edilen diğer uygunsuz işlemler hakkında, Cerablus'ta Yedek Subay Adayı Abdullah, Meskene'de de Yarbay Galip, Meskene Nokta Komutan Vekili Yedek Subay Adayı Ahmet ve Hamam'daki¹⁴ Konak Komutanı Yedek Subay Adayı Ali ile gerekli görülen diğer kişilerden alınan ifadeler ve tarafımızdan yapılan incelemeler sonucunda:

1. Öncelikle dava konularından, pazar yeri meselesi ortaya çıkmış, fakat bu işin 25 gün kadar devam ettikten sonra, sona erdirildiği anlaşılmıştır. Bir defaya mahsus olmak üzere toplanan paranın, yetimlerin iâşesine ve giyim kuşamlarına sarf edildiği anlatılanlarla açıklanmıştır.

¹³ Suriye, Halep, Cerablus.

¹⁴ Suriye, Rakka, Hamam.

2. Geride bırakılan malların satılması meselesinde, Sofyan adında ölen birinden kalan mallarla ilgili olduğu açığa çıkmıştır. Satılan eşyalar, satın alanlara iade ettirilmiş ve ilgili makama teslim edilmek üzere Hakkı Bey'e verilmiştir.

3. Kadınlar meselesi, Yarbay Galip'in yanında iki kadın, bir iki kız ve oğlan bulundurduğu şeklinde belirlenmiş ve bu konuda Yarbay Galip'in uygun olmayan hareketleri ortaya çıkmıştır.

4. Göçmenlerden çıkar sağlaması; Yedek Subay Adayı Abdullah'ın Ebu Hureyre'den¹⁵ getirttiği beş arabadan, beşer altışar lira almasıyla kanıtlanmıştır. Hamam'da görevli Yedek Subay Adayı Ali'den öğrenilen haberleşmelerine göre bu işlere karıştığına inanmak gerekiyorsa da kesin bir delille henüz bir şey ispat edilememiştir. Gerek bu gerek önceki meselelerin, önemli olmayan uygunsuz işlerin Yarbay Galip'in ilgisizliği, kötü idaresi ve davranışlarından dolayı meydana geldiği, bütün bu işler de Yedek Subay Adayı Abdullah'ın cüretli ve küstahça hareketleriyle ortaya çıkmıştır.

5. Hızlı bir icraat ve örnek bir çalışma gösterilerek, Divan-ı Harbe bırakılması hâlinde uzayacak ve etkisi azalacak olan hükümden istenen sonucun alınmasının engellenmesine fırsat vermemek için, adı geçen üç kişinin Fırat Bölge Müfettişliği tarafından işten uzaklaştırılarak Cerablus'a gönderilmesi; haklarında tutuklama emri verilenlerden Yedek Subay Adayı Abdullah'ın rütbesinin alınarak er, Yedek Subay Adayı Ali'nin de lojistik destek sınıfıyla orduya iadeleriyle, Yarbay Galip'in hiçbir hizmette görevlendirilmeyerek emekliye sevk edilmesi Müfettişlik tarafından Orduya arz edilmiştir. Bu işlem, Ordu tarafından onaylanıp emir verildiği takdirde gerçekten etkili bir tedbir alınmış olacağından, başka bir işlem yapılmasına gerek kalmayacağı, aksi hâlde hazırlık soruşturma evrakının Divan-ı Harbe bırakılmasının zorunlu olacağı değerlendirilmiş, durum görüşlerinize arz edilmiştir.

Genel Sevkıyat Müdür Muavini
Fırat Bölge Müfettişi
Albay
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

---

¹⁵ Suriye, Rakka, Ebu Hureyre.

Görevini kötüye kullanmaktan sanık Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Hamam Konak Ambar Memurluğunda görevli Yedek Subay Adayı Ali hakkında kaydedilen soruşturma evrakıdır. (22 Ekim 1916)

----- 80 ----- 82 -----

Sanık olarak çağırılan, Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı, Bursalı, Muharrem Bey oğlu Yarbay Galip'in ifadesidir. (5 Kasım 1916)

Hakkınızdaki suçlamalara dair yapılan ön soruşturmada kaydedilmiş ifadenizi okuyoruz, dinleyiniz. Eksik veya fazlası olup olmadığını söyleyiniz.

Şimdi okunan 23 soruyu içeren, dokuz sayfa ifademi dinledim. Okunan ifadeler el yazımla yazılmış olduğundan hepsi doğrudur. Bir fazlası ve eksiği yoktur.

Ön soruşturmada alınan ifadenizin 4'üncü sayfasındaki 12'nci soruya vermiş olduğunuz cevapta, yetimler toplandığı zaman üstleri perişan olduğundan onların giydirilmesi ve korunması için pazar açtırılarak 15 liraya kiraya verdirilip İstepan Efendi'ye teslim edildiğini beyan etmişsiniz. Hangi emre dayanarak yetimhane ve pazar yeri açtınızsa ayrıntılı olarak anlatınız?

Yetimhane kurulması ve iâşe sağlanması Başkomutanın emriyle olmuştur. Verilen erzak yeterli derecede olmadığından, pazardan alınacak paradan yararlanmak üzere, pazar yeri satılmıştır. Fakat 20 gün sonra pazar kaldırılmıştır.

Başkomutan Vekili yetimhane kurulması için size sözlü mü yoksa yazılı mı emir vermiştir? Sözlü ise kimin yanında söylenmiştir? Yazılı ise o konudaki emirname nerededir?

Müfettiş Bey Başkomutanlıktan aldığı emri bize yazılı olarak vermiştir. Bahsedilen emir Meskene'dedir. Bütün hatlarda oluşturulmuştur.

Göreviniz Meskene Lojistik Destek Hat Komutanlığı ve sadece askerî işlemlerle sınırlıyken mülki idareye ait pazar yerini kimin emriyle açtınız? Kimseden emir almadan açtınızsa, gerek mülki idareye ve gerekse üst komutanlığa yazı ile bildirmeniz gerekirdi. Böyle yazılı bir bildirimde bulundunuz mu?

Pazar yerini ben kurmadım. Meskene'ye geldiğimde vardı. Bu nedenle hiçbir yere yazı ile bildirmediğim.

Daha önce mevcut olan pazarda satılan eşyadan kimse vergi alıyor muydu?

Hayır kimse para almıyordu.

Madem daha önceki mevcut pazardan kimse vergi almıyordu, şu durumda hangi emre dayanarak pazar yerini kiraya verdirerek vergi alınmasına sebep oldunuz?

Yukarıdaki sorulardan birisine verdiğim cevapta belirttiğim gibi, çocukların yiyecek miktarını artırmak için 20 gün para alınmış sonra da kaldırılmıştır.

Yetimhane kurulması ve iaşesinin Başkomutan Vekili emriyle olduğunu önceden belirtmiştiniz. Bu iaşe, nereden temin edilmek üzere emir verilmişti?

Lojistik Destek ambarlarından temin edilmesi için yazılı emir verilmişti.

Mademki yetimhane iaşesinin Lojistik Destek ambarlarından temin edilmesi için emir verilmişti, şu durumda yetkiniz olmadan ve emir almadan kendi başınıza pazar yerini kiraya vermemeniz ve iaşenin Lojistik Destek ambarından teminine çalışmanız gerekirdi. Neden böyle yapmadınız?

Ambarlardan verilen gıda sınırlıydı. Belirlenen miktardan fazlasını vermek mümkün olmadığından bu işlem hayata geçirilmiştir.

Ödeneğin yetmediğini üst komutanlığa bilgi vererek ödenek istemeniz, pazar yerini kiraya vereceğinize veya verdiğinizde dair yine üstünüze ve mülki idareye bilgi vermeniz, alınacak cevaba göre hareket etmeniz gerekirdi. Neden böyle yapmadınız?

Ödenek istense bile kanunen verilmesinin uygun olduğunu bilmediğimden bilgi vermedim. Pazar yerinin satılmasından dolayı sorumlu tutulacağımı bilseydim, her ne olursa olsun, bu konuda üstlerimden onay alırdım.

Yetimhane, kimler tarafından, hangi tarihte kurulmuştur? Yönetim kurulu kimlerden oluşuyordu? Kaç öğrencisi vardı? Bunları gereken yerlere bildirdiniz mi? Hangi tarihte ne kadar ödenek aldınız ki yetmedi de pazar yerini kiraya verdiniz?

Yetimhane, aldığım emir üzerine ben ve Meskene'de bulunan Yedek Subay Adayı Ahmet tarafından 3 Temmuzda kuruldu. Yine verilen emir üzerine Ağustos ayında mülki idareye devredilmiştir. Dışarıdan hiçbir suretle bunlar adına ödenek talep edilmeyip, Lojistik Destek ambarından günlük 50 kilo bulgur, 64 kilo un, haftada bir iki defa bir tane kuzu verilmiştir. Mevcudu, sadece yetim, kimsesiz kalmış 164 çocuktü. Yönetim kurulunda göçmenlerden İstapan ve Muratyan Efendiler vardı. Mevcut hakkında amirime bilgi verdiğim gibi idare başkanlığına da bilgi verilmiştir.

Bu yetimhane Ağustos'un kaçında mülkî idareye devredildi?

Müfettiş Bey'le birlikte Zor'dan geldiğimiz 18 Ağustos 1916 tarihinde, Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Bey'in de bulunduğu toplantıda Sevk Memuru Hüseyin Efendi'ye teslim edilmiştir.

Pazar yeri hangi tarihte kiraya verildi ve hangi tarihte kaldırıldı?

Pazar yerinin kuruluş tarihi hazırandır. Kaldırıldığında orada yoktum. Hazıranda Cerablus'tan gönderdiğim yazıyla kaldırılmıştır.

Yetimhanenin idaresi ve iâşesini kim denetliyor? Gerektiği gibi iâşe edilip edilmediğini veya yolsuzluk olup olmadığını kim denetliyordu? Sorumlu memur bulunuyor muydu?

Meskene'de bulunduğum süre zarfında ben denetliyordum. Çoğu akşam yemeklerin nasıl pişirildiğine bile ben bakıyordum. Cerablus'a geldiğimde tabi ki vekilim Yedek Subay Adayı Abdullah denetliyordu.

Mademki yetimhane kontrolünüzdeydi, bu durumda pazar yeri kira bedelinin sizde kalması ve gerekli oldukça ihtiyaç duyulan yerlere harcamanız gerekirdi. Neden böyle yapmayıp da İstefan Efendi'ye teslim ettiniz? Kira bedelinin hepsinin nerelere harcadığını nasıl ispat edebilirsiniz?

İhale tarihinde paralar toptan alınmamıştır. Paranın bir kısmının vekilim tarafından alınarak İstefan Efendi'yle birlikte çocuklara erzak satın alındığını sonra işittim.

İhale tarihinde ne kadar para aldınız ve nereye harcadınız? Vekiliniz kimdi?

6 liradan, 1 lira çeyrek kuruş alınarak İstefan Efendi'ye erzak satın alması için teslim edildi. Vekilim yani Hat Komutan Vekili Yedek Subay Adayı Abdullah'tır.

Yetimhane kurulması için size hangi tarihte yazılı emir verilmişti?

Mayıs ayında, Cerablus'tan Meskene'ye giderken verilmişti.

Vekillik için Cerablus'a hangi tarihte gidip hangi tarihte döndünüz?

5 Temmuzda Meskene'den Cerablus'a hareket ettim. Müfettiş Bey'in Bağdat'tan dönüşünde Zor'a gittim. 16 Ağustosta Müfettiş Bey'le Meskene'ye geldik. Ben Meskene'de kaldım.

Demek ki hem pazar yeri kiralandığında hem de yetimhane açıldığında Meskene'de bulunuyordunuz?

Her ikisinde de Meskene'de bulunuyordum.

Önce, pazar yeri mi kiraya verildi yoksa yetimhane mi kuruldu?

Önce yetimhane kuruldu. Pazar yeri daha sonra satılmıştır.

Yetimhane kurulmasıyla pazar yerinin kiralanması arasında kaç gün vardır?

Tahminen 15-20 gün vardır.

Yetimhanenin kurulmasından 15-20 gün sonra pazar yerinin kiralandığını ve her ikisinde de hazır bulunduğunuzu söylüyorsunuz. Yetimhane 3 Temmuz 1916'da açıldığına ve sizde 5 Temmuz 1916'da Cerablus'a, Müfettiş Bey'in Bağdat'tan dönüşünde Zor'a gittiğinizi 16 Ağustos 1916'da da Meskene'ye döndüğünüzü söylediğinize göre pazar yerinin yetimhane kurulmadan önce kiralanmış olması gerekir. Bunun için iyi düşünün. Önce yetimhane mi kuruldu yoksa pazar yeri mi kiraya verildi? Bunu açıklayın?

Yukarıda söylediğim tarihler yanlış bile olsa yetimhanenin kurulması önce, pazar yeri kiralanması sonradır. Fakat her ikisinin de hayata geçirilişi, ben Cerablus'a gitmeden önce haziran ayında olmuştu.

Lojistik Destek arabalarıyla göçmen nakli ve her araba için 2 lira ve 2 mecdiye ücret kesilmesi, bunların orada ödenmeyerek Meskene'ye gönderilmesi için Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından Yedek Subay Adayı Ali'ye bir mektup yazılmış. Sonra, Yedek Subay Adayı Abdullah sorgusunda tarafınızdan verilen emir üzerine bu mektubu yazmış olduğunu söylemiştir. Niçin Lojistik Destek arabalarını göçmen naklinde kullanmak üzere emir veriyorsunuz? Ücretlerine müdahale etmekteki amacınız ne idi?

Lojistik Destek arabalarıyla göçmen naklinde, iaşeler lojistik desteklerce karşılanmadığından, Meskene'deki Göçmenler Sevkiyat İdaresinden araba talep edilerek sevk edilirdi. Önceleri ücretleri, araba sahipleri alırdı. Fakat bölüştürmelerin usulsüz yapıldığına dair bilgi verdiler. Ben de arabacıbaşılarını çağırdım. "Niçin usulsüz işlem yapıyorsunuz?" diye sordum. Sonra arabacıbaşıları "Efendim siz toplayın da biz, hak edişleri sahiplerine dağıtalım. Dedikodu ortadan kalsın." dediler. En sonunda kafiyeyle müdahale ederek emir verdim. Paraları toplayıp sahiplerine, yani arabacıbaşılara verdim. Başka da para alınıp verilmedi.

Bir de pazar yeri kira bedelinin bir kısmının tarafınızdan alınıp İstepan Efendi ile yetimhaneye harcandığını, diğer kısmının da vekiliniz Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından yine İstepan Efendi ile yetimhaneye harcandığını söylemişsiniz. Yedek Subay Adayı Abdullah kaydedilen ifadesinde bundan haberinin olmadığını söylüyor. Buna ne dersiniz?

Önceki ifadem doğrudur. Müfettiş Bey ile Meskene'ye geldiğimde, İstepan Efendi ile beraber paranın diğer kısmını harcadıklarını öğrendim. İstepan Efendi'ye sorularak harcamanın ne şekilde yapıldığı ortaya çıkarılabilir. Yedek Subay Adayı Abdullah'ın inkâr etmesindeki amacın ne olduğunu bilemiyorum.

Yedek Subay Adayı Abdullah, yanınızda bulundurduğunuz meslek sahibi olmayan ve defterde isimleri bulunmayan beş kişi için muhtarın direklerini alarak, oradaki bir harabeyi tamir ettirdiğinizi söylüyor. Neden bunları yanınızda bulunduruyordunuz? Neden muhtarın direklerini alarak bunlara ev yaptırıyordunuz?

Agop adındaki kişi kunduracı olarak kayıtlıdır. Diğerleri, çadır tedarikinden sonra, odadan çıkarılmalarını emrettiğim ve yukarıda söylediğim gibi, papazın karısı ve anneleri aşçı olan üç küçük çocuk, yani toplam beş kişidir. Odadan çıkarılıp muhtarın evine yerleştirildiklerinde de orada bulunmuyordum. Direklerin alındığına dair bilgim yoktur. Yıkık evin tamiri için de emir vermedim.

Hamam Nokta Komutanlığına yazdığınız 21 Haziran 1916 tarih ve 96 numaralı yazıda, Hamam'dan Sebenme'ye(?) 6 araba göçmen nakleden arabacıların, yolda, anlaşmaya aykırı olarak göçmenlerden ikişer lira aldıklarını, bu durumun Sebenme(?) müdürü tarafından haber alınarak arabalara el konulduğunu, arabaların geri gönderilmesi isteğiyle Hamam'a telgraf çektiğinizi ve arabalar gelmişse gelir kaydedilmek üzere, İdarece her arabacıdan altın olmak şartıyla ikişer lira alınıp gönderilmesini ifade etmişsiniz. Söyleyin bu paralar ne oldu?

Paraların alındığına dair bilgim yok. Paralar gelmedi. Arabaların bırakılması için müdüre başvurdum. Arabaların gönderilmesi için Sebenme(?) Nokta Komutanlığına telgraf çektim. Arabalar serbest bırakıldı. Hamam Nokta Komutanı, arabalara Rakka¹⁶ Kaymakamlığı tarafından el konulduğunu ve arabalardan bir tanesinin Hamam'a döndüğünü bildirdi. Paralar, Yedek Subay Adayı Ali tarafından değil, arabacılar tarafından alındığından gelirlere kaydedilemedi.

Sevkiyata ve araba ücretlerine sevk memurlarının bakması gerekirken bunlara neden müdahale ediyordunuz?

Arabalar sevkiyata değil Lojistik Desteğe aittir. Sevkiyata araba lazım olduğunda, arabaların iaşeleri Lojistik Desteklerce temin edilmediğinden, ücretlerini kendileri alarak hayvanlarını iāse ediyorlardı.

6 Ağustos 1916 tarihinde Zor'dan Yedek Subay Adayı Ali'ye yazmış olduğunuz mektupta, iki aile ile iki çocuğun Meskene'ye sevk edilmesini bildirmişsiniz. Söyleyiniz bunlar kimlerdir ve niçin Meskene'ye sevk ettiriliyorlardı?

Bunların hepsi yetimdir. Hamam'a geldiğimde, yetim olduklarından dolayı Meskene'deki yetimhaneye kayıtlarını rica ettiler. Hamam'dan Zor'a giderken kendisine Meskene'ye sevklerini söylemiştim. Sonra Zor'dan yazı yazdım. Başka bir amacım yoktu.

---

¹⁶ Suriye, Rakka.

Mektupta bunların yetim olduğu belirtilmiyor. İki aile ve iki çocuktan bahsediliyor. Hatta bu ailelerden birinin yanında yemek yediğini de yazıyorsunuz. Tabii kimsesiz ve yetimlerin yanında yemek yemeye tenezzül etmezsiniz herhâlde. Bunların itibarlı aileler olduğu anlaşılıyor. Bunlar kimlerdir? Hangi sebeple naklettirdiniz?

Yetim oldukları her nasılsa yazılmamıştır. Yemek yediğim çadır ise bunların çadırı değildir. Hatta çadırlarının nerede olduğunu bile bilmiyorum. Yemek yediğim çadır, Agop'un çadırıdır. Bahsedilen iki kadın, Hamam Sevk Memuru Fatih Efendi tarafından izin verilerek Rakka'ya sevk edilmiştir.

İfadenizi şimdilik imzalayın.

Yazdığım ifademi imzalarım.

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

Yarbay
Galip

----- ✂ ----- ✂ -----

Bu meselede sanık, Aydın'ın Köprülü Mahallesi'nden, 20 yaşında, Meskene'de Hat Komutan Muavini Yedek Subay Adayı Mehmet Nuri oğlu Abdullah'ın ifadesidir. (6 Kasım 1916)

Hakkınızdaki suçlama konusu meselelere dair, yapılan hazırlık soruşturmasında tutanaklara kaydedilmiş ifadenizi okuyoruz, dinleyiniz. Eksik veya fazlası olup olmadığını söyleyiniz.

12 sayfadan ibaret, 50 soruyu içeren ifademi dinledim. Bu ifadeler benim el yazımla yazılmıştır. Hepsı doğrudur. Yalnız 13 ve 14'üncü cevaplarda Eczacı Rupen yazılacakken Kirkor yazılmış. Bunu düzeltiyorum. Bir de 27 ve 28'inci cevaplarda pazar yerinden alınan ücretten haberim olmadığını yazmışsam da sıkıldığımdan o zaman bu aklıma gelmedi. Hâlbuki bu pazar yeri Yarbay Galip tarafından 15 liraya kiraya verilmiş ve kendisi 10 lirayı alarak yetimhaneye harcamıştır. Cerablus'a vekillik için giderken yerine ben vekâlet ettiğimde, kalan 5 lirayı alarak yetimhaneye harcamam için bana emir yazmıştı. Ben ve İstefan Efendi 5 lirayı alıp yetimhaneye erzak satın aldık. İşte durum bundan ibarettir.

Bu yetimhane ne zaman kuruldu ve iaşesi için ne gibi emir verildi? Pazar yeri hangi tarihte ve kimin emriyle kiraya verildiyse, ayrıntılı olarak anlatınız.

Yetimhane haziran başında kuruldu ve yalnız iaşeleri için emir verildi. Pazar yeri yine Haziran sonlarında Yarbay Galip'in emriyle hayata geçirildi.

Mademki yetimhanenin iaşesi için emir verilmişti, niçin pazar yeri kiraya verilerek kira bedeli yetimhaneye harcandı? Açıklayınız.

İaşeleri ambardan sağlanıyorsa da yetimlere yetmiyordu. Bazen ambarda un bile bulunamıyordu. Bunun için kira bedeli yetimhaneye harcanıyordu.

Bu yetimhane kimin tarafından idare ediliyordu? Mevcudu kaç kişiydi? Kimin koruması ve sorumluluğu altındaydı?

Yetimhaneden sorumlu memur Yarbay Galip'ti. Mevcudu 164'tü. İstapan ve Murat Efendiler yetimhaneyi idare etmekle görevlilerdi. Yarbay Galip'in yokluğunda ben vekâlet ederdim.

Pazar yerinin kira bedelini alarak yetimhaneye harcamış olduğunuzu söylediğiniz 5 liraya, kimlerden, ne kadar ve neler aldıysanız söyleyiniz?

Pazar yerinden kalan 5 lirayı pazar yerini alan adamdan aldım. Pazardan bulgur, un satın aldık. Zaman geçtiği için kimlerden ve kaç kuruşa alındı hatırlamıyorum.

Meskene muhtarının evinin direklerini alıp yanındaki bir evi tamir ettirerek Ermenileri yerleştirdiğin söyleniyor. Bunu hangi yetkiyle yaptınız?

Muhtarın evinin direklerini ne zaman almışım? Evi ne zaman tamir etmişim? Benim böyle bir şey hakkında hiçbir bilgim yoktur. Bunlar yetkim dışında olan şeylerdir.

Çorumlu Arabacı Polatyan Artin ve arkadaşlarından 30 lira alarak Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirmiş olduğunuz söyleniyor. Buna ne dersiniz?

Çorumlu Artin'den kesinlikle para almadım. Eğer ben aldıysam ispat etsin. Ne zaman, hangi tarihte vermiş? Hiçbir zaman bunu kabul etmiyorum. Meskene'de bu kadar zengin göçmenler vardı. Onlardan rüşvet almadım da bundan mı alacağım? Ebu Hureyre'den bütün göçmenler sevk edilmiş, yalnız bunlar kalmış. Bir gün Meskene'ye gelerek Yarbaya "Arabalarımız var. Bizi de buraya alınız." diye rica ettiler. Onun üzerine Yarbay bana emretti, oradan getirttim.

Şu durumda kendilerine iyilik ederek Meskene'ye getirdiniz. Mademki bunlardan para almadınız, niçin para aldığınızı söylüyorlar?

Bunlar bana karşı düşmanlık beslediler. Onun için bu kötülüğü yapıyorlar. Bunlar, başından beri bize düşmanlık besleyen birçok kişiyle birliktedirler ve bana karşı kin duyarlar.

Bunların sana karşı kin duymaları ve suçlamalarının sebepleri nelerdir?

Daha önce arz ettiğim sevk memurları da bizim aleyhimizdeydiler. Bu adamlar onlarla birlik olup beni suçlamışlar. Fakat asıl sebebini bilmiyorum.

Şimdilik ifadeniz okundu. Doğru ise onaylayınız.

İfadem el yazımladır. İmzalarım.

İmza

Sorgu Hakimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- 80 -----

Diğer sanık, Denizli Sancağının Ocakçıbaşı Mahallesi'nden, 20 yaşında, bekâr, Hamam Nokta Komutanı ve Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Mehmet Ali oğlu Ali Rıza'nın ifadesidir. (7 Kasım 1916)

Sorumlu olduğunuz ambardan şeker, un, sade yağ alınması hakkında Cerablus'ta oluşturulan soruşturma kurulu ve Divan-ı Harp önünde kaydedilmiş olan ifadelerinizi size okuyorum. Bunların doğru olup olmadığını söyleyiniz. Bu ifadelerdeki soruların cevabı kimin yazısıyla yazılmıştır, açıklayınız?

İfadelerim doğrudur. Soruların cevabını birinci ifademde ben yazdım. İkinci ifade Cerablus Divan-ı Harbince kaydedilmiş ifademdir.

İfadelerde bahsedilen şekeri, Tekâlif-i Harbiye¹⁷ yoluyla, hangi tarihte, kimin emriyle, kimden, ne kadar aldınız? Niçin ambar gelir defterine kaydetmediniz?

Cerablus-Zor Hat Komutanlığının “Şekeri, ihtiyacınız oranında geçen kafilelerden tutanakla alınız.” emriyle 241 kilo şeker Bağdat'tan Halep tüccarına gelen kafileden alınmıştır. Defterde ayrıca bir sütun ayırmak gerektiği için, aylık cetvel, ay sonunda düzenlenecek, giren ve çıkan dışında, devreden erzak açıkça gösterilerek 14 Eylülde tamamlanacaktı. Oysa buna fırsat bulamadan Meskene'ye hareket emri üzerine, halkımıza teslim edilmiştir. Söz konusu şekeri tutanakla hangi tarihte aldığımı bilemiyorum.

¹⁷ Tekâlif-i Harbiye: Ya genel mahiyette veya özel olarak bir birliğe verilen müsaade ile halkın elindeki taşıtların, erzakın ve harpte askerin kullanabileceği maddelerin teşkil edilecek komisyonlar tarafından ya da fatura karşılığı satın alınması veya kira karşılığı kullanılmasıdır. *Askerî Tarih Terimleri Sözlüğü*, s. 290

Üç çuval unu kimin emriyle ve hangi heyetin önünde kaç kuruşa kimlere sattınız?

Üç çuval değil iki çuvaldır. Unun kurtlanarak ziyan olacağı korkusuyla satılıp yerine yeniden un tedarik edileceğine dair Cerablus-Zor Hat Komutanlığına telgrafla bilgi verilmiştir. Elden çıkacak miktarın bir tomar olduğu anlaşılınca, atılan unun yerine yeniden tedarik edilen un, eski un fiyatına 4,5 kuruş ilave edilerek ambara konmuştur ve fiyatı da 365 kuruştur. Alım satım işleminde bilgisizliğim ve bu konuda da komutanlıkça bir uyarı yapılmadığından, delil teşkil edecek evrakı bulamadım. Bilgim olsaydı tabii tedarik ederdim.

Bahsedilen unu sattığınız ve aldığınız zaman kimler vardı? Kimlere sattınız? Yerine kimden un aldınız?

Sattığım ve aldığım zaman birkaç kişi vardı. Satacağım zaman fırıncı bile bulunuyordu. Bilecikli bir göçmene sattım. Satılanın yerine alınan un, Rakka'dan çarşıda satmak üzere getirilen undan parça parça tedarik edildiği için kimlerden aldığımı hatırlayamıyorum.

Süleyman Efendi yerinize geldiğinde ambardan üç teneke yağ çıkarıp denizci askerlerin yanına koymuşsunuz. Bunun sebepleri nelerdir?

Üç teneke yağı kendi paramla satın aldım. Hatta 17 kilosunu Hamam'da Halil'in dükkânından 208 kuruşa ve kalanını Hamam'ın karşı kıyısında oturan Araplardan aldım. Komutanımın tavsiyesiyle ambara dâhil edecektim. Buna fırsat bulamadan Meskene'ye hareket emrini alınca, yağlarımı güvenilir bildiğim denizci askerlere teslim mecbur kaldım.

Mademki sen orada yalnızsın ve iaşeni ambardan sağlıyorsun, üç teneke yağı ne yapacaktın ki paranla aldın?

Orada yalnızdım. Fakat iaşemi ambardan sağlamayıp, erzak bedelimi idareden parça parça alıyordum. Ambar mevcudumuzun azalmasından ve başka yağ alınmayacağından dolayı yağı ambara devredecektim. Fiyatını ucuz bulduğum için sonra lazım olur diye satın almıştım.

Ambarı Süleyman Efendi'ye teslim emrini alarak hangi tarihte Cerablus'a gittiniz?

Yaklaşık 11 veya 12 Eylülde hareket etmiştim.

Evraklarınız arasında görülen el yazınızla kayıtlı ambara giren şekeri 2 Eylül 1916 tarihinde aldığınız anlaşılıyor. Şu durumda bu tarihten hareket tarihinize kadar 9-10 gün geçmiş oluyor ki bu süre içinde 9 kilo kadar şeker tüketemeyeceğiniz tabiidir. Bu şekeri nereye sarf ettiysen söyle?

Hasta olduğum için şekerli yiyeceklerle beslenerek hayatımı sürdürdüm. Fakat şekerden yapılan şeyleri ben görmediğimden belki hizmetçi fazla yapıp kendisi yiyordu.

Evrakınız arasında size yazılan 11 Temmuz 1916 tarihli mektupta, Yedek Subay Adayı Abdullah, denizci askerlerle göndermiş olduğunuz aileyi teslim aldığını yazıyor. Bu aile kimdir? Kimin isteğiyle ve hangi iş için sevk ettiyseniz açıklayın?

Hat Komutan Vekili emriyle gönderilmiş bir aileydi. İsmi şimdi hatırlayamıyorum. Fakat Hat Komutanlığınca mühürlenmiş resmî istek yazısı buradadır. Meslek sahibi aile olduklarından Meskene'deki inşaatta çalıştırılmak üzere istenmiştir.

Bu mektupta, önceden size sorduğu Çorlulu Yumurcakyan Artin'in kızı hakkında sizden açıklama istiyor. Bu kimdir? Kız olduğundan tabii ki meslek sahibi de değildir. Niçin bunu soruyor ve sonra bu kıza ne oldu anlatınız?

Çorlulu Yumurcakyan'ın kızı hakkında, sevk ettirilmeyip Hamam'da kalması için telgrafla emir vermişti. Tabii meslek sahibi olmadığından, görevimiz dışındaki bu durumlara müdahale etmedik. Yumurcakyan'ın kızının göç edenlerle birlikte gitmiş olduğunu, Meskene'deki soruşturma sırasında duymuştum.

Yine bu mektupta, yeni gelen göçmenlerden Geyveli Edward Karbiyan'ın ailesiyle gönderilmesini rica ediyor. Bu adam kimdir? Böyle özel mektupla istemesinin amacı nedir? Bu aileyi gönderip göndermediğinizi söyleyiniz.

Karbiyan'ın ailesini kesinlikle tanımadığım gibi özel mektupla istemesindeki amacını bilemiyorum.

Mektupta, göndereceğiniz adamları araba ile göndermenizi, 2 altın ve 2 mecdiye olan ücreti kendisinin alarak teslim edeceğini ve para için sizin hiç görüşmemenizi söylüyor. Bundaki amacı nedir?

Bu ücretleri Hat Komutanı belirlemiş olduğundan, "Meskene'den Hamam'a kadar göçmen sevk eden arabanın ücreti 2 lira, 2 mecdiye'dir. Hiçbir arabacı fazla ücret almayacaktır." emrini vermişti. Sanıyorum bunu kastetmiştir.

13 Ağustos 1916 tarihli ilmühaber gereği muhafızla 10 kişi sevk etmişsiniz. Bunlar kimlerdi? Niçin sevk ettiniz?

Bahsedilen ilmühaber yazısı mevcuttur. Kim olduğu ve niçin sevk edildiği oradan anlaşılacaktır.

1 Ağustos 1916 tarihli ilmühaber gereği denizci askerlerden Mehmet Onbaşı ile 10 kişi göndermişsiniz. Bunlar kimlerdi? ve niçin gönderilmişlerdi?

Bahsedilen ilmühaber yazısı mevcut. Meskene'de inşaatta çalıştırılmak üzere sevk memurunun onayıyla ve Hat Komutanlığının sözlü emriyle 10 kişilik, Balıkesirli marangoz Zartaryan ailesi Meskene'ye gönderilmiştir.

Hat Komutanlığı tarafından size yazılan 21 Haziran 1916 tarihli yazıda, göçmen nakleden 6 arabacının, anlaşmaya aykırı olarak ikişer lira almış oldukları, her arabacıdan altın olarak ikişer lira alıp göndermeniz bildiriliyor. Bu mesele ne olmuştu?

Arabacıların Lojistik Desteğimize kaydedilip askeriyede görevlendirileceklerine dair Hat Komutanlığı tarafından Sebenme(?) Müdürlüğüne telgraf gönderilmişti. Fakat arabacılar dönmedikleri için, bu durumlardan haberim yok. Yalnız bir arabacı dönmüştü. Parayı verenler tarafından anlaşmaya aykırı olarak aldıkları ikişer lira için arabacılar Sebenme(?) Müdürlüğüne şikâyet edildiğinden orada yargılandılar. Arabacılar da Hamam'a gelmediler. Şimdi Rakka'da oturuyorlar.

Hat Komutanı sizden bazı meslek sahiplerini istemiş ve “Aileleri orada kalsın.” dediği hâlde, siz iki arabada aileleriyle birlikte üç de taşçı göndermişsiniz. İsteddiği meslek sahipleri kimlerdi? Niçin onları göndermeyerek aileleriyle başkalarını gönderdiniz? Gönderdikleriniz kimlerdi?

Müfettişlik emriyle yalnız üç taşçı istenmiştir. Hat Komutanı “Altı taşçınız var, üçünü buraya gönderin.” diye telgrafla emir vermişti. Emirde, “Aileleriyle veya ailesiz gönderiniz.” şeklinde açık bir ifade olmadığından Cerablus'a kadar gidecek aile reisi tek gönderilmemiştir. Sonra yine Müfettişlik emriyle Hat Komutanlığından Cerablus'daki inşaatta çalıştırılmak üzere duvarcı, fırıncı, taşçı, demirci ve marangoz gönderilmesi emredilmişti. O emirde ailesiz gönderilmeleri istendiğinden aileleri şimdi Hamam'dadır.

Hat Komutanının Zor'dan size yazdığı 6 Ağustos 1916 tarihli mektupta, çadırında yemek yediği Hacı'nın ailesiyle, Hacı'nın tanıdığı anne-kızdan ibaret bir aileyle, size teslim edip yetimhaneye yerleştirdiğiniz bir kız ve bir erkek çocuğunu, önceki uyarıdan dolayı sevklerini ve sonucunu da şifreli telgrafla kendisine bildirmenizi yazıyor. Bunlar kimlerdir? Hangi amaçla sevklerini istiyor? Sonra bunları sevk etmediniz mi? Açıklayınız.

Müfettişliğe vekâlet eden Hat Komutanı, Bağdat'tan dönecek olan Müfettiş Bey'i Zor'da karşılamaya giderken, Hamam'da, iki arabacıyı ki bunlardan birisi çadırında yemek yediği Hacı Agop ve diğeri Ohannik'tir. Bunların, aileleriyle birlikte Birecik'e gitmek üzere Meskene'ye gönderilmelerini emretmişti. Bir kız ve bir oğlanın da küçük ve kimsesiz olmaları sebebiyle yetimhaneye alınmaları için emir verilmişti. Hat Komutanlığına başvurulunca, bunların Meskene'de akrabaları olduğu anlaşıldığından yetimhaneden çıkarılarak akrabalarının yanında yaşamaları için Meskene'ye gönderilmeleri için emir vermişti. Hat Komutanı daha sonra geldiğinde sevk olunmuşlardır. Diğer anne ve kız ben tanımadığım için sevk memuru onaylarsa gönderilmelerine dair emir vermişti. Sevk memuru onaylamamasına rağmen sevk etmiştir.

Hamam Nokta Komutanlığı ve Ambar Memurluğu görevine başladığınız zaman yanınızda ne kadar paranız vardı?

Hamam'a gelip göreve başladığımda 35 lira, 30 kuruş, 4 meci diye param vardı.

Bu parayı nereden getirmiştiniz? Bunlar kağıt para mı yoksa altın mıydı?

Altısı banknot ve 29'u Osmanlı lirasıydı. Paralar memlekette ayrılırken üzerimdeydi. Memleketteyken 25 lira verip bir sene askerî hizmette görevlendirilmek üzere, kanun emri gereğince dilekçe yazmışım. Dilekçe, şube başkanlığınca kabul edilmişse de Tümen Komutanlığının emriyle kabul edilmediğinden, şube başkanının "İzmir'de çalışırsan başarılı olursun." demesi üzerine memlekette çıkarken üzerime fazla para almışım.

Bu paradan başka memlekette sana nasıl ve ne kadar para geldi? Böyle bir para geldiyse bunu nerede aldın?

İstanbul'dayken 10 lira para getirttim. Bunları bölüğümde ve Kadıköy'de İstihkâm Posta(?) Görevlisi Hayri Efendi aracılığıyla postaneden aldım. Bağdat'a hareket edeceğimi babama yazmışım. O zaman 4 lira gönderdi. 6 lira da kardeşimden aldım. Hamam'da bulunduğum zaman babamdan telgraf veya posta havalesiyle 300 kuruş geldi. 6 ncı Orduda görevli Denizlî Celâl Efendi aracılığıyla da elden 13 lira geldi.

Sen memlekette ayrılırken üzerinde 29 Osmanlı lirasıyla 6 banknot bulunduğunu, ailenizden kimler biliyorsa, telgrafla onlara sorulmak üzere söyleyiniz.

Babam ve annem. Her ikisi de biliyor. Fakat hareketim sırasında 17 lira da kendi param vardı. Bazı alacaklarım ve eşyalarım da vardı. Aslında babam, mağazanın, dükkânın anahtarını bana teslim etmişti. Tüm hesap defterleri benim elimdeydi. Yaşlı ve giderlerini kaydedemez durumda olan babam, "Oğlum üzerine yeteri kadar para al." demişti. Babam hareketim sırasında "Oğlum yanına para aldın mı?" diye sorunca "Aldım." cevabını verdimse de tekrar beşer liralık iki banknot ile 1 liralık bozuk madenî para verdi. Memlekette hareket ettim.

Mademki sizde bu kadar para vardı, Cerablus'dan Hamam'a hareket edeceğiniz zaman niçin yalnız dört beş meci diye paranız olduğundan bahsederek sızlandınız?

Çünkü arkadaşlarımızdan bazılarının hiç parası yoktu. Hatta aldıkları yolluktan başka beş paraları yoktu. 24 Nisan 1916 tarihinde Cerablus'a vardığımızda, idare başkanı tarafından aldığımız yolluğun Temmuz başına kadar birikecek erzak bedeli ve maaşlarımızdan kesileceği söylenilince, arkadaşlarımıza karşı yapılacak bu haksızlığın giderilmesi için sızlanmaya mecbur olduk ki bu süre içinde erzak bedelleri ile maaşlarımızı alabilelim. Yoksa bugüne kadar idare başkanlığından ne

maaş ne de erzak bedeli almıştık. Cerablus'a hareketimden 10 gün kadar önceydi ki dört aylık erzak bedelimiz olan 440 kuruşu Hat Komutanlığından aldım.

Başka diyeceğiniz var mı?

Şeker 9-10 gün içinde değil, belki bir veya bir buçuk ay içinde tüketilmiştir. Aslında tükettiğim şeker, kendi şekerimdir ve Bağdat'tan Halep'e gelen kabilelerden 12 değeri düşük kuruş para ile aldım. 241 kilo şeker almadan önce, ambarda şeker yoktu. Ambarın alacağı 241 kilo şekerdir. Diğer ambar mevcutları gibi başka yerlere de gönderilmedi ki ambarda biriksin. Tutanakla aldığım 241 kilo 600 gram şeker ambardadır. Ambar tarafından şeker alınincaya kadar önceden ambarda şeker bulunmadığı, vermiş olduğum cetvellerde ve devir teslim aldığım evrakta da kayıtlıdır. Bu ifadem Cerablus'ta da yanlış anlaşıldığından, burada açıklama yapmaya mecbur kaldım. 14 Eylül 1916 tarihinde sorgulandım. 31 Ekim 1916 tarihine kadar yani 48 gün tutuklu kaldım. Başka diyeceğim yoktur.

Cerablus'ta el yazılı ifadende, söz konusu şekerin kendi malın olmadığını ve ambar için aldığın şekerden aldığını itiraf ettin. Burada kaydedilen ifadende ise o konudaki sözlerini doğrulayarak, hasta olduğun için şekerini hizmetçinin 9-10 gün içinde tükettiğini söylediğin hâlde, bu kez Bağdat'tan gelen kabilelerden aldığını söyleyerek ifadeni değiştirmeye kalkışmandan sana bir fayda gelmez. Bundan dolayı meselenin doğrusunu anlatman daha iyidir.

Cerablus'ta verdiğim ifadende, ansızın ilk kez tutukluluk ve aynı zamanda hiç kimse ile konuşturulmamak gibi baskılar sonucu âdetâ çıldırmış durumdaydım. Burada ise yalnız şeker meselesini kabul etmeyeceğimi bildirmiştım. Onun üzerine sorguya tekrar fırsat bulunduğu gibi hizmetçinin belki fazla tüketme ihtimali vardır. Hasta olduğum gerçektir. Bazı günlerde hatta beş-altı gün, zaman zaman sıtma nöbeti tuttuğunu bütün Hamam halkına da doğrulatabilirim. Bu şeker, söz konusu ifademde belirttiğim gibi kendi param ile satın aldığım şekerden, daha önce aldığım şekerdir. Hizmetçi de söz konusu şekerini almadan önce şeker tüketir miydim tüketmez miydim bilir. Önceden kendi şekerim olduğunu hatta ambar şekerini almadan önce şekerden pişirttiğim bazı şeyleri Telgraf Müdürü Tefik Efendi bile görmüştür. Hatta Müfettiş Bey'in gelişinde yaptırdığım bir tepsi baklavadan Tefik Efendi'ye de nasip olmuştur. Ondan sorabilirsiniz.

Pekâlâ bu şeker Bağdat'tan Halep'e kim tarafından, kime gönderiliyordu? Parayla aldığınızı kimler görmüştü?

Orasını hatırlayamıyorum, birisinin elinde taşıdığı 2 kilo şekerini pencereden görünce çağırdım. Kaç kuruşa olduğunu sordum. Para olmak şartıyla 15 kuruş olduğunu söyledi. Başka olup olmadığını sorduğumda da para veririm bulunabileceğini söyledi. Onun üzerine "Getir." dedim. Alıp getirdi. Önceki gibi aldım. Bu adam Bağdat

kervancılarından Mehmet Salef'ti (?). Ben Arapça bilmediğim için yazık ki fazla görüşemedim. Parayla aldığımı kimlerin gördüğünü hatırlayamıyorum. Böyle bir durumun başıma geleceğini bilseydim, orada gören adamların isimlerini kaydedirdim.

Başka ifadeniz var mı?

Başka bir ifadem yoktur.

İfadeniz okundu doğru ise onaylayınız.

İfadelerim doğrudur ve onaylıyorum.

Fırat Bölge Müfettişliği, Hamam Nokta Komutan Vekili ve Ambar Memuru Yedek Subay Adayı

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, 40 yaşında, okuma yazma bilmeyen, evli, Meskene Muhtarı, Hacı Keşr oğlu Hamd'ın ifadesidir. (9 Kasım 1916)

Evinize bazı Ermeniler yerleştirilmiş. Bunlar kaç kişiydi ve kimler tarafından yerleştirildi? Söleyiniz.

Bundan dört ay önce yedek subaylardan Ahmet adında birisi, iki Ermeni'yi eşleriyle ve iki üç çocuğuyla doktor diye evime yerleştirdi. İki ay kaldıktan sonra "Benim yerim dar. Bunları çıkarınız." diye Yedek Subay Adayı Ahmet ve arkadaşı Yedek Subay Adayı Abdullah'a söyledim, onlar da çıkardılar.

Sonra Yedek Subay Adayı Abdullah, iki kadın, iki kız çocuğu ve hasta bir erkek getirip yine evime yerleştirdi. Bunlar bir ay kadar kaldıktan sonra, Müfettiş geldi. Şikâyet ettim çıkardılar. İşte mesele bundan ibarettir.

Sonradan evine getirilen iki kadın, iki kız ve hasta bir adam kimin emriyle evine getirilmişti?

Yedek Subay Adayı Abdullah, kendiliğinden getirdi. Kimsenin emriyle getirdiğini söylemedi.

Hâlbuki ön soruşturmadaki ifadende Yarbay Galip'in emriyle getirilmiş olduğunu söylemişsin. Şimdi niçin inkâr ediyorsun?

Ben böyle söylemedim. Belki ifademi kaydeden yanlış yazmıştır.

Yedek Subay Adayı Abdullah bu kadınları hangi sebeple evinize getirmiştii? Bu Ermeniler daha önce nerede bulunuyorlardı? Senin evinden çıktıktan sonra nereye gittiler?

Söz konusu Ermeniler, önceleri diğer Ermenilerin yanında bulunuyorlardı. Benim, Yarbay Galip'in ve Yedek Subay Adayı Ahmet'in hizmetçileri olarak Yedek Subay Adayı Abdullah, evime getirmiştii. Sonra Müfettiş, bunları sevk memuruna teslim etti.

Bunlar nereden yiyip içiyorlardı?

Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet tarafından geçimleri sağlanıyordu. Tavuk, dolma gibi güzel yemekler pişirip yiyorlardı.

Bunlar gece ve gündüz evde mi bulunuyorlardı? Yoksa başka yere gidiyorlar mıydı?

Gece evden çıkmazlardı. Gündüz kışlaya ve Ermenilerin yanına gidip geliyorlardı.

Kışlaya kimin yanına gidip geliyorlardı?

Yarbay Galip'le Yedek Subay Adayı Abdullah'ın yanlarına gidip geliyorlardı.

Gece ve gündüz bunların yanına kimler gelirdi?

Gece kimse gelmezdi. Gündüzleri de yalnız Yedek Subay Adayı Abdullah yanlarına gelir giderdi.

Evindeki direkleri kimler almıştı?

Ben Meskene'den geçici süre ayrılınca evimde Yedek Subay Adayı Ahmet oturmuş. Döndüğümde bir odanın direkleri ile telgraf çavuşu tarafından emaneten yanıma bırakılmış olan direğin alınmış olduğunu görünce Yedek Subay Adayı Ahmet'e "Bu direkler nereye gitti?" diye sordum, "Asker aldı." cevabını verdi. Sonra gittim. Direkleri fırıncılık yapan Ermenilerin yanında görerek Yedek Subay Adayı Ahmet'e yine müracaat ettim, dinlemedi. Kendisi "Yarbay Galip'e söyledim, parasını tahsil ederim." dediyse de Deyr-i Zor'a giderek tahsil etmedi.

Bu konuda Yedek Subay Adayı Abdullah'a müracaat etmedin mi?

Hayır etmedim. Belki Yedek Subay Adayı Abdullah'ın da bu direklerin alınmasından haberi vardır.

Bu direkleri ne yaptılar?

Ermeniler fırında yaktılar.

Pazar yeri kimindir? Ne kadara kim tarafından kiralanmıştır?

Benim tarlamdır. Yarbay tarafından 15 liraya kiraya verildi. Bir buçuk ay kadar bu iş devam etti. Üzerine Ermeniler yerleştirildi. Bu yüzden ekemeyerek zarar ettim. Her ne kadar Yarbaya müracaat ettiysem de kabul etmedi. Kira bedelini nereye sarf ettiğini bilemiyorum.

Başka bildiğiniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu doğru ise onaylayınız.

Evet uygundur. Parmak basarım.

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Sanık Yedek Subay Adayı Abdullah'ın alınan ifadesidir. (9 Kasım 1916)

Hazırlık soruşturmasında el yazınızla kaydedilmiş olan ve burada doğruluğunu onayladığınız ifadede muhtarın evindeki direkleri Yarbay Galip'in alarak muhtarın evinin karşısındaki harabeyi tamir ettirdiğini söylemişsiniz. Bu olay nasıl olmuştur?

Muhtarın evinin tamiri sırasında orada değildim. Bundan dolayı Meskene'ye geldiğimde, Yedek Subay Adayı Ahmet, evi Yarbay Galip'in yaptırdığını söyledi. Ben de onun söylediği söz üzerine yazdım.

Yarbay Galip'in yanındaki beş kişiyi kışlada ikamet ettirdiğini ve daha sonra muhtarın evine yerleştirdiğini söylemişsiniz. Hâlbuki bu kadınları muhtarın evine senin yerleştirdiğin hatta sürekli yanlarına gidip geldiğin muhtar tarafından söyleniyor. Buna ne dersiniz?

Yarbay Galip beş kişiden oluşan aileyi kışlada ikamet ettirdi. Sonra, Yedek Subay Adayı Ahmet muhtarın evine çıkardı. Bazen muhtarın evine giderdim. Fakat onların yanlarına gittiğim yoktu. Yalnız bir defa kocasının rahatsızlığı sırasında gittim.

İfadeniz okundu doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Bu konuda şahit olarak çağrılan, Meskene Sevk İşlemleri Memuru, 52 yaşında, okuma yazma bilen, evli, İsmail oğlu Çerkez Hüseyin Efendi'nin yeminli ifadesidir.

Meskene Lojistik Destek Nokta Komutanı Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ebu Hureyre Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ali Rıza'nın göçmenlerin işlerine müdahale ve yolsuzluklarına dair neler gördünüz? Bildiğiniz varsa söyleyiniz.

Ben baş sevk memuru olarak, 4 Mart 1916 tarihinden bugüne kadar Meskene'de bulundum. Mayıs 1916 başlarında, Yedek Subay Adayı Ahmet gelerek orada askerî hat oluşturmak, birtakım askerî levazım maddelerini tedarik amacıyla halktan, un, yağ, kuzu, koyun ve benzeri malların satın alınması için uğraştı. Bir ay sonra Yarbay Galip ile diğer Yedek Subay Adayı Abdullah nehir yoluyla oraya ulaştılar. Göçmenlerin arasına gelerek arabacı Setrak adında birisinin çadırına gittiler. Yarbay Galip'in denizci bir asker vasıtasıyla beni yanına çağırması üzerine gittim. Göçmenlerin arasında ne kadar meslek sahibi ve arabacı varsa hepsini kendisine teslim etmemi teklif ettiler. Böyle bir emir gösterildiği takdirde, itirazımın olamayacağını söyledimse de Yarbay Galip tarafından böyle bir emir gösterilememiş, "Ne olursa olsun emrin gösterilmesini isterim." diye tekrarlayarak üstlerimden emir almadıkça cevap veremeyeceğimi söyledim.

Oradan çadırıma döndüm. Yarbay Galip akşamın ilerleyen saatlerine kadar bulunduğu çadırda dinlendikten sonra, oraya yarım saat mesafedeki Meskene kışlasına gitti. Ben de durumu üstlerime telgrafla bildirdim. Ertesi gün akşam vakti Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından, Yarbay Galip imzalı bir yazı verildi. Yazı, arabacı Setrak'ın arabasıyla her zaman askeriye emrinde hazır olmak üzere, ailesiyle beraber derhâl itirazsız Meskene'ye gönderilmesini içeriyordu. Bu sırada akşam karanlığı çöktüğünden arabanın yazı gereği hemen emirlerine verilmesi ve arabacı Setrak'ın ailesinden bir gencin gidişinin sabaha ertelenmesinin uygun olduğu cevabı verilmiştir. Yarbay Galip bu sırada yazıyla birlikte Setrak'ın evine gelerek yalnız arabanın gönderilmesinin yeterli olmadığını söyleyince araba ve aile, bu tehditlerle derhâl Meskene'ye nakledilmiştir.

İki gün geçtikten sonra Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah, emirlerindeki bazı denizci askerlerce, arabacı ve sanatkâr olmaları sebebiyle 2000 kişiden fazla göçmeni, keyfî bir uygulamayla Meskene'ye naklettiler. Üç gün geçtikten sonra sözü geçen çadır sahiplerinin tekrar su kenarına geri döndüklerini gördüm. Geliş ve dönüş sebepleri bazılarına sorulduğunda, şüphe uyandıran asılsız dedikodu yapanlar oldu. Bunun ardından Yedek Subay Adayı Abdullah adına çadırımla göçmenlerin çadırları arasında dört köşeli sarı bir çadır kuruldu. Bir gün Yarbay Galip bu çadıra gelerek pazar yeri açık

artırmasıyla meşgul oldu. Sonunda pazar yeri ihaleyle, 1500 kuruş bedel ile bir Ermeni'ye bırakıldı. Parasının da zarf içinde Yarbay Galip tarafından alındığını gördüm. Orada bulunan kalabalık da gördü.

Yarbay Galip Deyr-i Zor'a teftişlere gittiği sırada, Hamam, Ebu Hureyre ve diğer mevkilerden meslek sahibi diyerek birçok göçmen, göç ettirilme sırasında döndürülerek Meskene'ye gönderildi. Bu arada birçok göçmenin Halep, Cerablus ve diğer yerlere kaçmalarına sebep olundu. Nakledilen göçmenlerin arasında bulunan Polatyan Artin ve Hacı Agop gibi Ermenilerin dönüş sebeplerini, oraya gelen Teftiş Heyetine açıklamış olmaları gerekir. Üstümden bana verilen emre göre durumu ve gerçeği açıklayan bilgi üzerine, Teftiş Heyeti tarafından yapılan soruşturma ve incelemeler sonucu, yukarıda arz edilen maddeler kısmen kesinleşmiş ve gerçek de Ahmet Efendi'nin ifadesiyle doğrulanmış olmalıdır. İşte benim bildiklerim bunlardır.

Yukarıda söylediğim gibi adı geçen kadın, kız ve oğlanlardan ifadesi alınan altısı, Teftiş Heyetinin de oluruyla Meskene'de gözaltına alınmışlardır. Gerçek onlara sorulacak sorularla ortaya çıkacaktır. Ölen Sofyan adındaki şahsın bıraktığı mallar için Yedek Subay Adayı Abdullah'ın kurdurmuş olduğu çadırdaki açık artırma yapıldığını gördüm. Bu gerçeğe de Teftiş Heyetinin soruşturmaları sonucunda varılmış olduğunu sanıyorum. İşte bildiğim bundan ibarettir.

Yedek Subay Adayı Ahmet, topladığı un, yağ, kuzu ve koyunu kimlerden ve niçin almıştır? Miktarı ne kadardır? Karşılığında sahiplerine mazbata verildi mi?

Yedek Subay Adayı Ahmet, gerçi böyle teşebbüslerde bulunmuş, bazı köylü Araplardan un toplamıştır. Bu kişiler Münbiç¹⁸ kazasına bağlı Telcudan(?), Avşar ve diğer yerlerdendir. Ancak bu zoralmalar ve tahsilat Galip Bey tarafından yapılmış ve toplanan koyun, kuzu, yağ vesaire Meskene merkez, Höymet-ül-esmak(?), Reddikebir(?), Semome(?), Melah(?) Kavas Bayırı(?), Cube-i Kebir(?), Cube-i Sagir(?), Arude(?) ve benzeri köylerden toplanmıştır. Ancak miktarını bilmiyorum. Karşılığında bir şey verilip verilmediğine dair bilgim yoktur. Münbiç Kaymakamlığı tarafından soruşturma açıldığından, durum Kaymakamlığın açıklamasında öğrenilebilecektir.

Bunlar niçin toplanmıştır? Kendileri için mi Ermeniler için mi yoksa asker için Tekâlif-i Harbiye adıyla mı alınmıştır? Açıklayınız.

Adı geçen malların niçin toplandığını bilmiyorum. Bu durum ancak söylediğim köylerin muhtarlarının ifadesinden anlaşılmıştır. Mesele, Münbiç Kaymakamlığından öğrenilebilir.

---

¹⁸ Suriye, Münbiç.

Yarbay Galip, arabacı Setrak ve ailesini hangi sebeplerle Meskene'ye naklettirdi? Size ne gibi tehditlerde bulundu? Tehdit ettiğini kimler görmüştür?

Yarbay Galip'in arabacı Setrak'ın ailesini hangi sebeplerle Meskene'ye nakletmiş olduğunu bilmiyorum. Arabaya ihtiyacın fazla olduğu anlaşılmışsa da tam akşamüstü sadece bir ailenin oraya nakledilme sebebi anlaşılamamıştır. Yazıyı getiren Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah, şimdilik arabanın nakliyle yetindiler. Kadın da sabahleyin gidecek olmasında bir sakınca olmadığını ifade etti. Yedek Subay Adayı Abdullah bunun sözünü duyunca "Durma haydi." diyerek oradan savuştular. Baktım ki kendisi arabada, kadın da koşa koşa gidiyordu.

Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah, 2000'i aşkın göçmeni su kenarından Meskene'ye naklettikleri zaman, sizinle konuşarak görüşünüzü almadılar mı? Bunlar yalnız meslek sahipleriyle aileleri mi yoksa meslek sahibi olan ve olmayan erkek, kadın ve çocuklar mıydı? Hangi sebeplerle nakledilmişlerdi? Sonra geri gönderilmelerindeki sebep nedir? Kimlerden sordunuz da şüphe uyandıran dedikodularla, size ne gibi açıklamalarda bulundular? Açık olarak anlatınız.

Bunları naklettikleri zaman, benimle görüşüp konuşmadılar. Ancak denizci askerler tarafından sokaklarda çadırlar yıkılarak, meslek sahibi olan ve olmayan birçok insan Meskene'ye nakledildi. Üç gün sonra geri döndüklerinde isimlerini bilmediğim bazı kişiler ve kadınlar işittiğime göre, şunları söylüyorlardı: "Yarbayı ikna ettik. Zira ikna edemeseydik hayvanlarımız ve insanlarımız orada susuzluktan çatlayacaklardı." Aslında bunların oraya nakillerinin uygun olmadığı Yarbay Galip'e şifahen söylenmişse de bunlar dikkate alınmayıp nakledilmelerinin ve üç gün sonra da tekrar geri gönderilmelerinin sebepsiz olmayacağını küçük bir değerlendirme ile anlaşılabileceği tabiidir.

Bu 2000 kişiden elbette birkaçını biliyorsunuz. Bildiklerinizi yani her şahıs veya her ailenin Yarbayı ne şekilde ikna ettiğini söyleyiniz.

Ben duyduklarımı söyledim. Bu sorun insanlar arasında ağızdan ağıza yayılmış ve söylenmiştir. İçlerinden birisini gösteremediğim gibi bu 2000 kişiden hiçbirinin adını ve Yarbayı ne şekilde ikna ettiklerini de bilmiyorum.

Bu 2000 kişiyi almak için Yarbay Galip'e üstlerinden bir emir gelmiş miydi? Adı geçen Ermenileri o emri size göstererek mi aldı yoksa emir gelmeden ve size göstermeden mi aldı? Bunların teslimi için size de üstünüzden emir gelmiş miydi? Bu Ermeniler önce nerede bulunuyorlardı? Yarbay Galip'in kendilerini nereye naklettirdiğini ayrıntılı olarak anlatınız.

2000 kişinin Yarbay Galip tarafından alınması hakkındaki telgraf emri sonradan bana gösterildi. Bize emir gelinceye kadar naklin ertelenmesi Yarbay Galip'e rica edildiyse de kabul edilmedi. Ermeniler yukarı alındıktan beş gün sonra teslimleri hakkında bana da emir geldi. Ermeniler Yarbay Galip'in bulunduğu Meskene kışlasına yarım saat uzaklıkta askerî hatlardan ve harekâtta uzakta Fırat Nehri'nin kenarında bulunuyorlardı. Oradan kendileri Meskene kışlası civarına nakledilmişlerdir.

O zaman Yarbay Galip'e, bunları hangi düşünceyle bulundukları yerden yarım saat ilerideki yere naklettirdiğini ve sonra hangi amaçla eski yerlerine gönderdiğini sormadınız mı? Ne cevap verdiyse söyleyiniz.

Meslek sahibi olanlara ihtiyaç duyduğundan bahsetti. 2000 kişilik göçmenin sıkıntı ve zahmetle oraya nakledildikten üç gün sonra tekrar geri gönderilmelerini anlamadım ve sormadım.

Hazırlık soruşturmasındaki ifadenizde bazı kişilerin belge ile Halep'e kaçırılmış olduğu yer almış. Bunlar kimlerdir? Kim, hangi belgeyle Halep'e kaçırılmıştır? Hâlâ Halep'teler mi, yoksa Meskene'ye döndüler mi? Söyleyiniz.

Ben kimseye düşman ve davacı değilim. Ancak Meskene'de sorumlu memur olarak bulunmam münasebetiyle üstlerimden aldığım emir üzerine orada gördüklerimi ve duyduklarımı yazdım. Gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla oraya gelen Teftiş Heyeti tarafından yapılan soruşturmalar ve incelemeler sonucunda, arz edilen konular kısmen ortaya çıkmıştır. Teftiş Heyetinin bütün soruşturmalarından, meslek sahibi olmadıkları hâlde Yarbay Galip ve emrindeki subayların nakletmiş oldukları 300'den fazla göçmen tespit edilerek sevkiyat yerine geri gönderilmiştir. İlk ifademde bildirilen kişilerin de Yarbay Galip'in belgesiyle Halep'e döndükleri meydana çıkmıştır. Şimdi büyük bir ihtimalle Halep'tedirler. Meskene'ye bunlardan hiç kimse dönmemiştir.

Yarbay Galip'in, memurları oradan uzaklaştırmak için özel bir yazı yazdığını 13 Temmuz 1916 tarihli yazınızda belirtmişsiniz. Bu memurlar kimlerdir? Niçin uzaklaştırıyordu? Kime yazı yazmış ve o yazı nerededir?

Yarbay Galip, genel sevkiyata müdahale etmiş ve gelen gruplara eşlik eden jandarmaları uyararak, her grubun sevkiyatından öncelikle kendisine haber verilmesini istemiştir. Aksi yönde hareket eden Münbiç jandarmalarından Ahmet Edip'i dövmüş ve tehdit etmiştir. Sevkiyatın sorumluluğu bana ait olduğu hâlde, ikametim için çölde kurduğum çadırı dahi elimden almak için yazdığı yazıyla benzer yazışmaları yanımdadır.

Firar ettirilen adamlar kimlerdir? Yarbay Galip'in yardımcıları kimlerdir? Söylentilere göre kimleri duyduysanız isim belirterek sorulara cevap veriniz.

Yarbay Galip'in yardımcıları, Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah'tır. Kaçanlardan isimlerini bildiğim şahısların adlarını eski ifademde söylediğimden, oraya bakıldığında kimlerin olduğu anlaşılır. Olayın yayılması, halk arasındaki söylentiler sonucudur. Şahıs ve isim belirtmedim. Ancak yerinde ayrıntılı soruşturma yapıldığı takdirde ortaya çıkar.

Servet sahibi olan göçmenlerden ölenlerin geride kalan eşyalarının Galip Bey'in onayıyla Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah'ın idaresinde açık artırmayla satıldığını, isteklerine uygun değerli eşyaya ayrıca diğerlerinin satışından elde edilen paraya el konulduğunu, yine yazınızda yazmışsınız. Bunlar kimlerin mallarını sattırdılar? Kendileri hangi kıymetli eşyayı aldılar? Ne kadar paraya el koydular? Bunları kimler bilir?

Ebu Hureyre'de ölen varlıklı Sofyan'ın bıraktığı mallarının ne şekilde Meskene'ye geri gönderildiğini bilemediğim bir malın Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah'ın denetimi altında açık artırmayla satıldığını görüp bu işi sorduğum zaman, ölen Sofyan'a ait olduğu anlaşıldı. Böyle davranışların uygun olamayacağına dair haber gönderdiysem de kendi bildiklerini yapmaktan geri kalmadılar. Oraya gelen Teftiş Heyetince konu hakkında yapılan soruşturma sonucunda Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah'tan resmî şekilde para ve eşya alınması, bu konudaki arzlarımı dolaylı olarak onaylamıştır.

Yine o yazınızda 86 arabaya askerî işlerde kullanılmak üzere el konması için, o sırada bir iş olmadığı hâlde söz konusu arabaların Halep'e ve diğer yerlere kaçan Ermenilere tahsisi ile diğer taraftan Höymet-ül-esmak(?) köylü Arap İbrahim el-Ali'yi Ebu Hureyre ve Hamam'dan geri gönderilen ailelerin nakline tahsis edilen arabaların idaresiyle görevlendirerek, her ne şekilde olursa olsun araba ücreti adıyla altın paralara el koyduklarını yazmışsınız. Bunları kimler bilir?

Meslek sahipleri arasından Meskene'ye nakledilip Halep'e ve diğer yerlere kaçırılan kişilerden başka, sevkiyat yerinde bulunan ve önceki ifademde söylediğim şahısların binmesi için ayrılan her arabadan 12'ser liraya anlaşarak Halep'e kaçırıldıkları, olayın araştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu da kaçanların fazlalığından dolayı sinirlenen valinin onayıyla, Meskene memurluğunun lağvedilmesinden yararlanarak meydana gelmiş bir sorundur. Arap İbrahim'in sorunu bile Teftiş Heyeti vasıtasıyla açığa çıkmış ve bu konudaki açıklamalardan da adı geçen şahıs olduğu anlaşılmıştır.

Araştırılan olay dediğiniz hangisidir? Teftiş Heyetince ortaya çıkarıldığını nereden biliyorsunuz? İspat edilmiş olsaydı size soru sormaya gerek duyulmaz mıydı? Bundan dolayı önceki soruyu tekrar okuyunuz ve ona göre cevap veriniz. Araba ücretlerine el koyduklarını kimlerin bildiğini açıklayınız.

Teftiş Heyeti, Lojistik Destek Müfettişi Albay Nuri ile Halep Genel Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Beylerden oluşuyordu. Sofyan'dan kalan mallardan Yedek Subay Adayı Ahmet ve Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından ele geçirilen eşyalar, açıkça gerek benim gerekse herkesin gözü önünde alınmıştır. Ebu Hureyre'den Meskene'ye kaçarlarken Arap İbrahim'in rastladığı aile Hacı Agop'undur. Duyduklarıma göre alınan para adı geçen tarafından Teftiş Heyetine bildirilmiştir.

86 adet arabanın, göçmenlerin Halep'e ve diğer yerlere kaçırılmaları için tahsis edildiğini yazıyorsunuz. Bu durumu kimler bilir?

86 arabanın hepsi kaçanlara tahsis edilmemiş, ancak söz konusu arabalara askerler tarafından el konulmuş, bu arada kaçanlara ayrılan arabalarla birçok göçmen Halep'e kaçırılmıştır. Kaçanların miktarı Göçmenler İdaresinden öğrenilebilir. Bu durum elimizdeki kayıtlarla tespit edilmiştir.

Bu kaçanları kimler hangi tarihte kaçırmışlardır? Kaçanlar kimlerdir? Bu durumu kimler bilir?

Kaçışlar, temmuzun başında meydana gelmiş çeşitli tarihlerde de devam etmiştir. Kaçanların çoğunluğu Adana, Maraş ve diğer yerlerdendir. Kaçışların Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ahmet tarafından sağlandığı, burada karşılaştığım ve isimlerini bilmediğim Ermenilerin ifadesinden anlaşılmıştır.

Her araba 12 lira. Halep'e kaçırılan Ermeniler kimlerdir? Kaç araba kaçırılmıştır? Arabacılar kimlerdir? Paraları kimler almıştır? Bu durumu kimler bilir?

Her arabanın ücretinin 12 lira olduğu, hâlen Meskene'de bulunan Adanalı Bekçi Santor ve diğerlerinin ifadelerinden anlaşılmıştır. Arabacıların kimler olduğunu bilmiyorum. Paranın Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından alındığı işitilmiştir. 20 araba kadar olduğu anlaşılmıştır.

Başka bildiğiniz var mıdır?

Başka bildiğim yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

İfadem, tarafımdan yazılmış olup uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

14 Kasım 1916

Meskene Baş Sevk Memuru
(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye
Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Eski Meskene Sevk Memuru olup bugün belediye hububat ambar memuru, Silifkeli, 26 yaşında, evli, Hüseyin Nuri oğlu Naim Efendi'nin ifadesidir. (14-15 Kasım 1916)

Meskene'de Lojistik Destek Nokta Komutanı Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ahmet'in bazı Ermenilerden para alarak onları meslek sahibi olarak kaydettikleri, Lojistik Destek arabalarıyla Halep'e ve diğer yerlere birçok Ermeni'nin kaçmalarını sağlayarak para aldıkları, sevk edilmekte olan 2000 kişiyi, Meskene kışlası civarına naklettirdikten birkaç gün sonra, istedikleri paraları alarak eski yerlerine geri gönderdikleri, Hamam ve Ebu Hureyre'den bazı Ermenileri para karşılığında çağırdıkları, Sofyan adında birinin öldürülmesiyle geride kalan mallarını sattırıp elde edilen bedele kendilerinin el koydukları, kıymetli bazı eşyaları aldıkları, pazar yeri açıp kiraya vererek kira bedelini kendilerine aldıkları, yanlarında birtakım kadın, kız ve erkek çocuk bulundurdukları, Meskene muhtarının evinin direklerini aldıkları gibi birtakım yolsuzluklarda bulunarak görevlerini kötüye kullandıkları söyleniyor. Siz de Meskene'de memur olduğunuz için tabii bu durumlardan haberdar olmuşsunuzdur. Bu konuda ne biliyorsanız ayrıntılı olarak anlatınız.

Yarbay Galip'i ve Yedek Subay Adayı Abdullah'ı tanırım. Yedek Subay Adayı Ali'yi tanımam. Yedek Subay Adayı Ahmet'i de bilirim. Yarbay Galip, Cerablus'tan Meskene'ye Hat Komutanı sıfatıyla geldiğinin ertesi günü, Meskene sevk memurluklarına hitaben resmî bir yazı yazdı. Bazı meselelerin konuşulması için, baş sevk memuruyla benim kışlaya gitmemizi istiyordu. Gittik. Yarbay Galip bize, Müfettişliğe, Harbiye Nezaretinden yazılan bir iki telgraf gösterdi. Bu telgraflarda Fırat bölgesinde yerleştirilen meslek sahibi Ermenilerden yararlanılması ve yetimlerin korunması gereğinden bahsediyordu. Yarbay Galip "Bu emirler gereği ben, sevkîyat merkezinde bulunan bütün meslek sahibi ve arabacıları istiyorum. Bu vasıflara sahip olanlarla birlikte, kimsesiz ve korumasız kalan çocuklar varsa onlar için de defterler düzenleyerek bize verin." dedi.

Ertesi gün Yedek Subay Adayı Ahmet ve Abdullah, Hüseyin Efendi'nin çadırına geldiler. Ben de oradaydım. Zannederim Yedek Subay Adayı Abdullah'tı, "Hüseyin Efendi, Yarbay emretti. Defteri düzenlediniz mi?" dedi. Hüseyin Efendi "Naim Efendi ile birlikte düzenleyin." dedi.

Oradan kalktık, bilemediğim birinin çadırına geldik. Bekçi başı, "Meslek sahibi olanlar gelsin müracaat etsin. İsimleri yazılacak." diye duyurdu. Herkes gelmeye, "Meslek sahibiyim." demeye başladı. Öyle ki meslek sahibi olmayan kimse kalmadı. Kimi kunduracı kimi marangoz diye yazıldı. Meslek sahibi diye, şaşırtıcı büyük bir sayı çıktı. Yazılmayan hemen hemen kimse kalmamış gibiydi. Bu efendilere, "Efendiler bunlar meslek sahibi oldular. Tabii olmayanlar da var. Ne yapacağız?" dedim. Yedek Subay Adayı Ahmet "Araştıyım. Meslek sahibi olmayanlar anlaşılır. Anlaşılanlar da sevk edilmek üzere size gönderilirler." dedi.

Kısaca, suistimal edileceğini bildiğim bu işe karışmaktan çekinerek “Ben rahatsızım, karışamayacağım.” bahanesiyle ayrıldım. Hüseyin Efendi’nin çadırına gittim. Durumu kendisine anlattım. Hüseyin Efendi “Nemize lazım. Ne yaparlarsa yapsınlar.” dedi.

İki gün sonra arabacılar, meslek sahipleri yavaş yavaş kışla etrafına çıkmaya, orada çadır kurmaya başladılar. Bu durumları her iki sevk memuru da görüyorduk. Para alındığına dair bilgim yoktur. Bunların tekrar aşağı inmeleri ise şöyle oldu: Çadırlarını kurdukları yerlerde yılan, akrep gibi zararlı hayvanlar varmış. Yarbaya rica ettiler. Yarbaya da bize “Sevkiyat merkezini oradan kaldırın. Buraya sevkiyat ile ilgisi kalmayan göçmenleri getireceğim. Bunların Halep’ten gelen genel sevkiyata tâbi Ermenilerle ilişki kurmaları daima sakıncalıdır.” diye bir yazı yazmıştı. Biz de sevkiyat merkezini daha uzak bir yere naklettik. Bu şekilde de bir para alındığını duymadım.

Evet, Ebu Hureyre’den meslek sahibi diye bazı kişileri getirdiler. Hatta ben, Yarbaya Galip’e “Galip Bey bu doğru değildir. Genel sevkiyata tâbi tutulmuş kişilerin geri dönüşleri, İçişleri Bakanlığının emrine bağlıdır. Bunları yapmayınız.” dedim. “Askerî ihtiyaçların temini için bunlardan yararlanmamız Başkomutanlığın emirleri gereğidir. Bundan dolayı yararlanabileceğim kişileri bölgem içinde istediğim yere götürmeye yetkiliyim.” dedi. Bu değiştirmelerin para karşılığı yapıldığına dair bir şey duymadım. Öldürülen Sofyan’ın kim olduğunu ve kalan mallarının nerede, kimin tarafından satıldığını bilmiyorum. Kaçma olayı benim zamanımda olmadı. Sevkiyat geçici bir süreyle ertelenmiş ve sevk memurlukları kaldırılmıştı. O zaman bazı Ermeniler kaçarak Halep’e gelmişler. Nasıl gelmişler? Parayla mı yoksa başka bir şekilde mi gelmişler, bundan da haberim yoktur.

Pazar yeri adıyla Meskene’deki bir alanı açık artırmaya çıkarmışlardı. Doğruca Yarbaya Galip’e gittim. “Aman Galip Bey ne yapıyorsun? Böyle şeyler mülki idarenin görevlerindendir. Özellikle Meskene köydür. Köylerde pazar yeri olmayacağı gibi pazar yeri kurulması da bazı kanuni şartlara bağlıdır. Bu işten vazgeç.” dedim. “O benim bileceğim iştir.” dedi. Sonuçta bilmem kaç kuruşa, Bahçecikli İstapan adında birinin omzuna yüklendi. Muhtarın direklerinden haberim yoktur. Bütün bildiğim bundan ibarettir efendim. Evet, kışlada birkaç kadın gördüm. Ama bu kadınlar orada ne sıfatla, hangi işle görevliydi bilmiyorum. Hizmetçi diye bir veya iki de çocuk vardı. Bunların hizmetleri neydi, onu da bilemiyorum.

Başka bildiğiniz var mıdır?

Başka bildiğim yoktur efendim.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

İfadem tarafımdan yazılmıştır. İmzalarım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ----- -----

Bu konuda davacı olarak çağrılan Meskene'nin Höymet-ül-esmak(?) köyünden, 25 yaşında, okuma yazma bilen, bekâr, Ali el-Fahir oğlu İbrahim'in ifadesidir. (21 Kasım 1916)

Meskene'de Hat Komutanı Yarbay Galip'le Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ahmet ile Hamam Nokta Komutanı ve Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ali'nin bazı Ermenilerden para alarak meslek sahibi diye kaydettikleri, Lojistik Destek arabalarıyla Halep'e ve diğer yerlere birçok Ermeni'nin kaçmalarını sağlayıp araba paralarını aldıkları, Sevkiyat İdare Merkezinde bulunan 2000 kişiyi Meskene kışlası çevresine naklettirerek istedikleri paraları aldıktan birkaç gün sonra eski yerlerine geri gönderdikleri, Hamam ve Ebu Hureyre'den bazı Ermenileri para karşılığında getirttikleri, Sofyan adlı birisinin öldürülmesiyle geride kalan mallarını sattırıp bedeline el koyarak kıymetli bazı eşyalarını da aldıkları, pazar yeri açıp kiraya vererek kira bedeli aldıkları, yanlarında birtakım kadın, kız ve erkek çocuk bulundurdıkları, Meskene muhtarının evinin direklerini alarak görevlerini kötüye kullandıkları; bunlardan Yedek Subay Adayı Abdullah'ın seni dövüp hapsettiği anlatılıyor. Bunlarla ilgili ne biliyorsanız ayrıntılarıyla söyleyiniz.

Para ile Ermenileri meslek sahibi diye kaydetmelerinden, Lojistik Destek arabalarıyla Ermenilerin kaçmalarını sağlayıp araba parasını aldıklarından, 2000 göçmeni para alarak kışla çevresine naklettikten sonra eski yerlerine geri gönderdiklerinden benim haberim yoktur. Ancak bir gün Urfalı Mehmet Çavuş adında bir asker beni görerek "Hamam'dan 12 araba denizci asker geliyor. Bunlar arasında bir araba Ermeni göçmeni var." dedi. Ben de gidip Baş Sevk Memuru Hüseyin Efendi'ye söyledim. Hüseyin Efendi Meskene Karakolu'nda görevli Matar(?) ve Cuma adında iki askeri çağırarak "Gidip bu göçmenleri yakalayınız." dedi.

Biz de eski Meskene'ye gittik. Bir araba içinde çoluk çocuk 10 Ermeni göçmenine rastladım. Başlarında bir de denizci asker vardı. "Bunları nereye götürüyorsunuz?" diye sordum. Meskene'ye götürdüğünü, göçmenlerin izin kâğıtlarının bulunduğunu söyleyerek, Hamam'da görevli Ali Efendi imzasıyla bir belge verdi. Bu belge Meskene'deki Yedek Subay Adayı Abdullah'a yazılmıştı. Ben, bu belgeyi alıp cebime koydum. Belgeyi geri istediye de vermeyecek oldum, ancak zorla aldı. Meskene'ye giderken yolda Yedek Subay Adayı Abdullah'a rastladık. Yanındaki bir çavuşa beni bağlamaları için emir verdi. Beni bağladılar. Denizci Ahmet adında birisi bana iki tokat attı. Beni arabaya bindirerek Meskene kışlasına getirip odun ambarında iki gün hapsettikten sonra bıraktılar.

Bir de, Ebu Kalkal'dan(?) Meskene'ye döndüğümde Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ahmet ile Vartan'ın bulunduğu bir yerde, ölmüş olan Sofyan'dan geriye kalan malların satıldığını gördüm. Benim de Sofyan'dan 1200 kuruş alacağım vardı. Buna karşılık Vartan'ın kardeşi Soran(?) tarafından bana bir mikroskop verildi. Yedek Subay Adayı Abdullah da bir takım elbise aldı. Vartan, onun parasını vermediğini söylüyordu. Pazar yerini Yarbay Galip'ten kiraladıklarını İbrahim ile ismini bilmediğim ortağı bana söyledilerse de kaçta aldıklarını söylemediler. Bu durum 15-20 gün kadar devam etmiş sonra kaldırılmıştır. İşte benim bildiklerim bundan ibarettir. Yanlarında kadın, kız ve oğlan çocuğu bulundurdıklarından ve Meskene muhtarının direklerini aldıklarından ise haberim yoktur.

Başka bildiğin var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu doğruysa onaylayınız.

Evet okundu, imzalarım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Genel Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Bey'in soruşturulan konu hakkındaki ifadesidir. (23 Kasım 1916)

Meskene'de Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah, Ahmet ve Hamam Ambar Memuru Ali'nin bazı Ermenilerden para alarak onları meslek sahibi olarak kaydettikleri, Lojistik Destek arabalarıyla Ermenilerin Halep'e ve diğer yerlere kaçmalarını sağlayarak araba paralarını aldıkları, 2000 kişiyi kışla civarına naklettikten birkaç gün sonra, istedikleri paraları alarak eski yerlerine geri gönderdikleri, Hamam ve Ebu Hureyre'den bazı Ermenileri para karşılığında çağırdıkları, Sofyan adındaki kişinin öldürülmesiyle geride kalan mallarını sattırıp elde edilen bedele el koydukları, kıymetli bazı eşyaları aldıkları, pazar yeri açıp kiraya vererek kira bedelini kendilerine aldıkları, yanlarında birtakım kadın, kız ve erkek çocuk bulundurdıkları, Meskene muhtarının evinin direklerini aldıkları ve bu şekilde görevlerini kötüye kullandıkları, siz Fırat Bölge Müfettişi Albay Nuri ile birlikte oraya giderek soruşturma yaptığınızdan, konu hakkında sizden daha fazla açıklama istenmesi Müfettiş Albay Nuri tarafından ifade ediliyor. Bu yüzden bu konuda ne biliyorsanız ayrıntılı olarak anlatınız.

İstanbul'dan Halep'e vardığımda, Meskene'den ileri sevkiyatın yapılmadığı hakkında Meskene Baş Sevk Memurluğundan Valiliğe sunulan birçok raporla ilgili olarak soruşturma yapılması için bana görev verilmişti. Hemen Meskene'ye hareket edilerek konunun soruşturulmasına Baş Sevk Memurluğundan başlandı. Gerçekten sevkiyatın düzenli yapılmadığı, raporlarda pazar yeri ve arabacıardan rüşvet alındığı, Lojistik Destekte iki genç erkek çocuk, iki kadın ki bunlardan birisi papazın karısı diğeri demircinin karısı ve küçük iki kız oturduğu, dışarıda meslek sahibi adı altında birçok Ermeni göçmen bulunduğu ve bunların Valiliğin emri olmaksızın göç ettirilmediği anlaşılmıştır.

Durum, Lojistik Destek Müfettişi Nuri Bey'e anlatıldıktan sonra Lojistik Desteklerde görevlendirilecek göçmenler hakkında karar alınmış, konuyla ilgili verilen talimat Valilikçe uygun görülerek belgeleri verilmiş ve gerekli olmayan şahıslar da Müfettiş Nuri Bey'in yanında sevkiyat merkezine geri gönderilmiştir. Baş sevk memurunun raporundan anlaşılabacağı üzere, pazar yerinden kanunsuz vergi, arabacıardan rüşvet alınması, kadınların kışlada görevlendirilmesi ve iki erkek çocuğun hademelik yapması uygun olmayacağından, bunlar da sevkiyat merkezine geri gönderilmiştir. Rüşvet veren arabacıların da itiraflarıyla Yedek Subay Adayı Abdullah'a rüşvet verildiği kanıtlanmıştır.

Hacı Agop'un bu arabacılar ile Ebu Hureyre'den geldiği veya getirildiği, fakat arabacı Hacı Agop'un rüşvet verdiği kesinleşmemiştir. Müfettiş ile benim orada bulunduğum sırada, papazın karısının kimin emriyle bırakıldığını şu anda hatırlamıyorum. Meskene muhtarının evinde saklanan bu kadının Ebu Hureyre'den getirildiği, ne meslek sahibi olduğu ne de hiçbir sanayile uğraşmadığı hâlde korunmasının dikkat çekici olduğunu burada açıklamak zorunda kaldım. Rapordaki Sofyan'dan geriye kalan mallar meselesine gelince; usule aykırı olarak Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ahmet tarafından Sofyan'dan geriye kalan mallar satılmış, sonra eşyaların Vartan adındaki kişinin yanında saklandığı anlaşılmış, eşyalar alınarak tasfiye komisyonuna teslim edilmiştir. Soruşturmalarda değerli eşya hakkında bir delille rastlanamamıştır.

Sofyan'dan geriye kalan mallardan eşya alanlar arasında, Doktor Avadis adında birinin bulunduğu sorgu sırasında anlaşılmıştır. Avadis'in kimliği araştırılırken şu anda Halep'te bulunduğu öğrenilince soruşturmalar derinleştirildi. Avadis'in Hat Komutan Vekili Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından usule aykırı olarak eline resmî bir yazı verilip (A) Lojistik Destek Müfettişliğine gönderildiği, orada yer bulunmadığından, Avadis'in yazıyı Halep Lojistik Destek Bölge Müfettişliğine verdiği ve tabip yardımcılığına tayin edildiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine tehciye tâbi olup kaçanlar arasında bulunan böyle bir adamın hiçbir şekilde Lojistik Desteklerde ve hastanelerde görevlendirilmesinin uygun olmadığı ve sevkiyat merkezine teslimi hususu Valiliğe arz edilmiş,

uygun bulununca da derhâl Lojistik Destekten sevkiyat idare merkezine gönderilmiştir. Valilikten alınan emir gereğince bugün, gerekli soruşturma yapılmaktadır.

Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ali hakkında bu şekilde yapılan soruşturma üzerine konuya ilişkin ortak raporun bir sureti Valiliğe ve diğer bir sureti de Lojistik Destek Müfettişi Nuri Bey tarafından 6 ncı Ordu Komutanlığına evrakıyla birlikte verilmiştir.

İfadeniz okundu doğruysa onaylayınız.

Doğrudur onaylarım. 23 Kasım 1916

Genel Sevkiyat Müdür Muavini

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Soruşturma yapılan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, İstanbul Üsküdar İcadiye Mahallesi'nden, Papaz Honan'ın karısı, 25 yaşında, Karabet kızı Ripesme'nin ifadesidir. (25 Kasım 1916)

Siz ne zaman göç ettiniz ve nereye sevk edildiniz? Şimdi nerede bulunuyorsunuz? Ayrıntılı olarak anlatınız.

Kocamla İstanbul'dan Bursa'ya gitmiştik. Altı ay orada ikamet ettikten sonra, yani bundan bir buçuk sene önce göçle Ebu Hureyre'ye sevk edildik. Altı ay önce, kocam orada öldü. Ben bir müddet yalnız kaldım. Sonra Meskene'den Ebu Hureyre'ye memurlar geldi. Ermeni göçmenler arasında meslek sahibi olanları ayırdılar. Bunları aileleriyle Meskene'ye göndermek için jandarmalara emir verip gittiler. Ben de yalnız olduğumdan ve daha ileriye sevk edilmekten korktuğumdan bu meslek sahibi ailelerin arasına katıldım. Kendileriyle birlikte Meskene'ye gitmek üzere arabaya bindimse de jandarmalar gelip bana vurdular ve "Sen niçin gidiyorsun?" diye beni bir saat kadar hapsettikten sonra sevkiyat çadırına geri gönderdiler. Meskene'ye giden arabacılar olanı biteni orada bulunan Yarbay Galip Bey'e söylemişler. Yarbay Galip de bir yazıyla beni istemiş. Beni Meskene'ye gönderdiler. Yarbay orada bana bir çadır kurdurdu. İki gün oturduktan sonra beni kışlaya aldırdı ve bir oda verdi. O odada Yarbayan hizmetçisi, aşçı bir kadın ile birkaç çocuğu vardı. Ben de orada oturup Yarbaya yemek yapıyor, çamaşırını yıkıyor ve evlatlık olarak yanına almış olduğu bir kız çocuğuna bakıyordum. Bir ay bu şekilde

kışlada kaldıktan sonra, Yarbay Deyr-i Zor'a gitti. Yarbayın yazıcıları gelip aşçı kadına "Bu odadan çıkınız." diyerek, kadını çıkarıp muhtarın evine gönderdiler. Ben de orada yalnız kalmayarak o kadının gittiği eve gittim. Bir ay da orada kaldıktan sonra Yarbay geldi ve "Müfettiş Bey gelecek. Meslek sahibi olanların burada bulunması doğru olmaz." diye beni Meskene'deki Sevk Memuru Hüseyin Efendi'nin yanına gönderdi. Sonra müfettişler gelip soruşturmalara başladılar ve tamamlayarak gittiler. Sonra göçmen müdürü beni buraya getirterek yetimhaneye verdi. Şimdi orada oturmaktayım. İşte mesele bundan ibarettir.

Yarbay Galip'i önceden tanıyor musun?

Hayır, tanımıyorum.

Yarbayın, seni Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirttiği tarihten Deyr-i Zor'a gittiği tarihe kadar nereden yiyip içiyordun?

Kendi kesemden yiyip içiyordum. Hatta kendisi "Bana pişirdiğin yemeklerden ye." dediği hâlde, kabul etmedim.

Yarbay, Deyr-i Zor'dan dönünceye kadar nereden yiyip içiyordun?

Yine kendi kesemden yiyip içiyordum.

Hâlbuki Yarbay ile Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından işe edildiğiniz söyleniyor. Doğrusu neyse söyle.

Bunun kesinlikle aslı yoktur.

Gerek Yarbay gerekse Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından size kötü bir davranışta bulunuldu mu?

Yarbay tarafından bana asla kötü bir davranışta bulunulmadı. Ancak Yarbay Deyr-i Zor'da iken bir gece, Yedek Subay Adayı Abdullah tecavüz etmek istediye de ben istemediğimden bir şey yapamadı.

Yedek Subay Adayı Abdullah'ın tecavüze yeltendiğini kimler görmüştür?

Oda içinde olduğundan kimse görmedi. Çünkü odada benimle kendisi ve bir de Yarbayın evlatlık olarak beslediği iki küçük kız çocuğu vardı. Fakat bu kızlar da yattıkları için Yedek Subay Adayı Abdullah'ın tecavüze yeltendiğini görmediler.

İfadeniz okundu doğrusa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ----- -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Akşehir Ermeni göçmenlerinden, bugün Halep'te ve Meskene'deki Ermeni göçmenlerin sevkıyat merkezinde arabacılık yapan, evli, 46 yaşında, İstefan Asadoryan'ın ifadesidir. (25 Kasım 1916)

Sizi ne zaman ve nereye göçle sevk ettilerse, söyleyin.

1 Eylül 1915 tarihinde göç ettirilerek Meskene'ye sevk edildik. Bugüne kadar göçmen nakliyat arabacılığı yapıyorum.

Senin kaç araban var?

Yalnız bir arabam var.

Arabayı sen mi yoksa başkası mı çalıştırıyor?

Uşağım, Akşehirli Mihail çalıştırıyor.

Seni arabacı yazmaları için kimlere ne kadar para verdin?

Ben kimseye para vermedim. İdarenin emriyle, bizi Yedek Subay Ahmet arabacı yazmıştır.

Geçenlerde izinli olarak Halep'e gelmişsin. Niçin ve kimin emriyle geldin?

Bundan iki ay önce Akşehirli Salih Efendi'den, bana Osmanlı Bankasına 40 lira gelmişti. Bunu almak üzere Halep'e gitmek istedim. Yedek Subay Adayı Abdullah da Halep'e elbise yaptırmaya gidiyordu. Arabamıza bindi. Halep'e gittik. Dört gün kaldık. Paramızı alarak geriye döndük.

Sen yalnız mı geldin yoksa başka kimse var mıydı?

Mersinli Kâhyayan Mihran da geldi. Manifatura eşyası aldı ve döndü. Başka kimse gelmedi.

Senden ve Mihran'dan Halep'e gelip gitmek için Yedek Subay Adayı Abdullah ne kadar para aldı?

Hiçbirimizden bir para almadı.

Yarbay Galip sizi Meskene kıslası çevresine götürdükten sonra ne kadar paranızı alıp eski yerinize geri getirdi?

Para bile almadı. Orası yılan ve akrepli olduğundan eski yerimize döndük.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

Akşehirli İstefan Asadoryan

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ----- -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Akşehir Ermeni göçmenlerinden, 50 yaşındaki Asadoryan oğlu Lyon'un ifadesine başvurulduğunda, kendisinin Yarbay Galip'ten aldığı belge ile ameliyat için Halep'e geldiğini, sonra Antonyan Hastanesinde tedavi edilerek döndüğünü ve kimseye para vermediğini söylediği yazılarak imzalatırıldı. (25 Kasım 1916)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

Akşehirli Asadoryan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Adapazarı Ermeni göçmenlerinden, bugün Ermeni sevkıyat merkezinde arabacılık yapan, 36 yaşında, okuma yazma bilen, evli, Bogosyan Bedros oğlu Vartan'ın ifadesidir. (25 Kasım 1916)

Sen, göçmen olarak ne zaman, nereye sevk edildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

16 ay önce Meskene'ye göç ettirildim. Lojistik Destekten gelen emir üzerine Yedek Subay Ahmet tarafından arabacı yazıldım. Hâlâ orada bulunuyorum.

Senin kaç araban vardır?

Bir arabam vardır.

Bu arabayı kendin mi çalıştırıyorsun yoksa uşağın mı var?

Bizzat ben çalıştırıyorum.

Sizi arabacı yazmak için ne kadar para aldılar?

Kimse bizden bir para almadı.

Sizi bulunduğunuz sevkıyat yerinden kaldırarak önce Meskene kışlası çevresine, birkaç gün sonra da para alarak eski yerinize göndermişler. Bu olay nasıl oldu?

Yarbay Galip, kendisine yakın olmamız için bizi oraya kaldırdı. Sonra orada bulunan yılan ve akrep bir kısmımızı soktuğundan, Yarbaya rica ederek eski yerimize geri döndük. Kimseye para vermedik.

Sofyan adlı kişiyi tanıyor musun? Sofyan kim tarafından öldürülmüş ve eşyasını satmanız nasıl olmuştur?

Ben Sofyan'ı tanımadığım gibi kim tarafından öldürüldüğünü de bilmiyorum. Ancak Hrانت adında birine eşyasını bırakarak Halep'e gitmiş.

Hrant daha ileriye göç ettirileceğinden bu eşyaları emaneten benim yanıma bıraktı. “Halep’ten Arap bir arabacı gelip size bir pusula getirecek. O zaman bu eşyayı teslim edersiniz.” dedi. Hrant, Deyr-i Zor tarafına gönderildi ancak şimdi nerede olduğunu bilmiyorum. Hrant’ın gönderilmesinden iki buçuk ay kadar geçtiği hâlde, kimse gelip bu eşyayı istemedi. Sonra Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet yanlarında 18 yaşında bir çocuk olduğu hâlde geldiler. “Bu çocuk Sofyan’ın amca oğludur. Sofyan’ın eşyasını satıp bu çocuğa vereceğiz.” dediler. Eşyayı alarak bir kısmını çocuğa verdiler. Kalanını 750 kuruşa satarak bu paranın yarısını çocuğa verdiler. Diğer yarısı da Yedek Subay Adayı Ahmet’te kaldı. O gün akşam Yedek Subay Adayı Ahmet paraları tekrar getirdi. “Bu eşyalar satılmayacakmış. Biz yanlış yapmışız. Paraları sahibine verin. Herkes aldığı eşyayı getirsin.” dedi. Biz de herkese parasını vererek aldıkları eşyaları geri aldık. Yalnız Doktor Avadis ve arkadaşlarının aldığı 122 kuruşluk eşya bedeli iade edilemedi. Çünkü bunlar Halep’e ve Cerablus’a gitmişlerdi. Sonra Hakkı Bey geldiğinde bu paralarla eşyayı teslim ettim. İşte mesele bundan ibarettir.

Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet bu eşyalardan bir şeyler aldılar mı?

Yedek Subay Adayı Abdullah, iki takım elbise ve bir takım fotoğraf, Yedek Subay Adayı Ahmet ise birkaç gömlek aldılar. Sonra iade ettiler.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Sanık olarak çağrılan Yedek Subay Adayı Abdullah’ın tekrar alınan ifadesidir. (25 Kasım 1916)

Yanınızda bulundurduğunuz papazın karısı denilen Ripesme’ye bir gece “Seni Deyr-i Zor’a göç ettireceğim.” diye tehdit ederek tecavüz ettiğinizi, kaydedilen ifadesinde anlatıyor. Bu olay nasıl olmuşsa söyleyiniz.

Yanımızda bulundurduğumuz papazın karısı Ripesme’ye hiçbir zaman tehdit edip tecavüz etmedim. Bu kadın ancak bize karşı düşmanlık besleyen birtakım şahısların teşvikiyle bunu söylemiştir.

Bir de seninle Yedek Subay Adayı Ahmet, yanınıza bir çocuk olarak Vartan'ın yanına getirip "Bu Sofyan'ın amcasının oğludur." diye Sofyan'ın eşyasını çıkarıp sattırmışsınız. Buna ne dersiniz?

Bu meseleden önce, benim hiçbir şekilde bilgim yoktu. Bir gün Yedek Subay Adayı Ahmet ile aşağıya gittik, bir çadırda oturduk. Sonra Vartan geldi. Yedek Subay Adayı Ahmet ile birlikte Vartan'ın çadırından eşyaları çıkardılar ve satıldı. Amca oğlu olup olmadığına dair kesinlikle bilgim yoktu.

Öyleyse niçin Vartan yüzünüze karşı böyle söylüyor?

Vartan kendisine yüklenecek sorumluluktan kurtulmak için bunu söylüyor.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalarım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Meskene Lojistik Destek arabacılığında görevli, Sivrihisarlı, 30 yaşında, okuma yazma bilmeyen, evli, Köstanyan Artin oğlu Hacı Agop'un ifadesidir. (2 Aralık 1916)

Göçmen olarak ne zaman ve nereye sevk edildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Bundan 15 ay önce Hamam'a sevk edildim. Sonra Yarbay Galip oraya geldi. Benim ve bacanağım, Agop oğlu Onnik'in arabalarını görüp beğendi. Lojistik Destek adına Meskene'de çalışmamız için emir verdi. Biz de oraya gittik, çalışıyorduk. Sonra, Onnik'i arabasıyla Birecik'e gönderdiler. Ben hâlâ Meskene'de çalışıyorum.

Yarbay Galip'i önceden tanıyor muydun?

Tanıımıyordum.

Senin kaç araban var?

Bir arabam var.

Arabayı sen mi çalıştırıyorsun yoksa uşağın var mıdır?

Arabayı ben çalıştırıyorum.

Siz, arabacı olarak Meskene'ye alınmak için kimlere ne kadar para verdiniz?

Hiç kimseye bir para vermedik.

Sizi Hamam'dan Meskene'ye bedava getirmeyeceklerinden, elbette para vermiş olmalısınız. Doğrusunu söyle. Kimlere ne kadar para verdiniz?

Bizim için Hamam'la Meskene arasında bir fark yoktu ki oraya gitmek için birilerine para verelim. Zira her ikisi de çöldür. Biz ise arabacıyız. Nerede olsa çalışırız. Bundan dolayı kesinlikle kimseye para vermedik.

Yarbay Galip, Hamam'a geldiğinde sizin çadırınızda yemek yemiş. Sen kendisini tanımadığın hâlde nasıl olup da çadırınıza gelip yemek yiyor?

Yarbay Galip, Hamam Noktasına gelmişti. Ambar Memuru Ali, bize yemek yapmamızı söyledi. Biz de yemek yaptık. Yarbay Galip'i çadırımıza davet ettik. Geldi, yemek yedi ve gitti.

Bu yemeğin paralarını kim verdi?

Yedi sekiz kuruşluk bir harcama oldu. Ben ödedim. Kimseden bir para almadım.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. Parmak basarım.

Hacı Agop

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ----- -----

Soruşturulan konu hakkında Meskene Lojistik Destek arabacılığında görevli, Çorumlu, 45 yaşında, okuma yazma bilen, evli, Parsih oğlu Polatyan Artin'in ifadesidir. (2 Aralık 1916)

Ne zaman ve nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun söyle.

Biz, 18 ay önce Meskene'den üç saat ilerideki Ebu Hureyre'ye göç ettirildik. Şimdi Meskene'de Lojistik Destek adına arabacılık yapıyorum.

Nasıl oldu da Ebu Hureyre'den Meskene'ye geldiniz?

Biz Ebu Hureyre'deyken, Yarbay Galip geldi. Arabacıların hepsini Hamam ve Meskene'ye taksim etmişti. Benimle birlikte dört kişinin arabası göçmen sevkine gittiğinden orada değildi. Durum Yarbaya söylendi. "Arabalarınız geldiğinde ya Hamam'a ya da Meskene'ye sevk ederiz." dedi, gitti. Sonra arabalarımız geldi. O sırada Gazze Arapları her gün bize hücum edip eşyalarımızı yağmıyorlardı. Benim arabam da kırılmış olduğundan arabamı yaptırmak ve diğer arabaların da gelmiş olduğunu haber vermek üzere Meskene'ye geldim. Yarbay orada olmadığından vekili Yedek Subay Adayı Abdullah'a müracaat ederek bizim arabalarımızın olduğunu, Lojistik Desteğe kaydedilmesini söyledim. O da kaydetti ve "Meskene'ye geliniz." diye emir verdi. Ben de geri döndüm, diğer dört arabayı ve ailemi alarak Meskene'ye geldik. Altı aydan beri de Meskene'de çalışıyoruz.

Diğer dört araba kimlerindir?

Biri Terlemezyan Karabet'in, biri Simon oğlu Minas'ın, biri ekmekçi Hamas'ın ve diğer bir araba da İsrail oğlu İsrailyan Karabet'indir.

Yedek Subay Adayı Abdullah sizi Meskene'ye arabacı kaydetmek üzere ne kadar para istedi? Siz ne kadar para verdiyseniz söyle.

Yedek Subay Adayı Abdullah bizden para istemedi. Ancak biz Meskene'ye geldiğimizde İsrail oğlu Karabet'ten 10 lira aldım. Diğer arabaların sahiplerinden de beşer lira aldım. Beş lira da üzerine ben koydum. Toplam 30 lirayı hediye olarak kendiliğimden Yedek Subay Adayı Abdullah'a verdim. Yedek Subay Adayı Abdullah da kabul etti. Bir şey söylemedi.

Meskene'ye yazılan arabacılar, Yedek Subay Adayı Abdullah'a para verip de mi yazılıyorlardı ki siz de verdiniz?

Ben bütün arabacıların, Yedek Subay Adayı Abdullah'a para verip vermediklerini bilmiyorum. Ancak biz kendiliğimizden hediye olarak bu parayı Yedek Subay Adayı Abdullah'a verdik. Hatta benim Yedek Subay Adayı Abdullah'tan şikâyetim yoktur. Ancak Müfettiş Nuri Bey, oraya geldi. "Seni kurşuna dizerim." diye beni tehdit edip bu para meselesini söyledi. Yoksa ben kimseye söylemiyordum.

Sen kimseye söylemediysen Nuri Bey bunu nereden haber almıştır?

Bilmiyorum.

Senin Yedek Subay Adayı Abdullah Efendi'ye 30 lira vermiş olduğunu kimler görmüştür?

Yalnız ben ve o varken akşam vakti Meskene kışlasının kapısı önünde kendisine verdim. Kimse görmedi.

Belki bu parayı vermedin de arkadaşlarını dolandırdın. Şu hâlde neden bu arabacıardan birisini yanında bulundurmadın?

Arabacıların bana güvenleri olduğundan arabacıları yanımda bulundurmaya lüzum görmedim. Bununla beraber benim bu parayı Yedek Subay Adayı Abdullah'a verdiğimi adı geçenin yüzüne karşı da söylerim.

İfadenin senin bu parayı Yedek Subay Adayı Abdullah'a hediye olarak vermeyip sizi Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirip arabacı yazması için rüşvet olarak verdiğin geçiyor. Doğrusu neyse söyle.

Efendim, biz Arapların saldırısına uğramıştık. Yedek Subay Adayı Abdullah bizi Meskene'ye kaydedip döndükten sonra, hayatımızı kendisine borçlu kaldık. Hediye olarak bu parayı verdik. Yoksa rüşvet olarak vermedim.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalarım.

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Meskene Lojistik Destek arabacılığında görevli, Bandırmalı, 26 yaşında, okuma yazma bilmeyen, bekâr, Sarkis oğlu Terlemezyan Karabet'in ifadesidir. (2 Aralık 1916)

Ne zaman ve nereye göç ettirildiniz? Şimdi nerede bulunuyorsunuz?

Biz bundan dokuz ay önce Ebu Hureyre'ye göç ettirildik. Yarbay Galip Meskene'den oraya geldi. Arabacıları alarak Hamam'a ve Meskene'ye

gönderdi. Bizim arabalarımız orada yoktu. Sevkiyat merkezine gitmişti. Geldiğinde kendisine haber vermemizi söyledi, gitti. Arabalarımız geldikten sonra, Polatyan, Meskene'ye gitti. Arabalarımızın geldiğini Yarbay'ın vekili Yedek Subay Adayı Abdullah'a haber verip Lojistik Destek adına çalışmak üzere Meskene'ye gitmemiz için belge alıp geldi. Bundan altı ay önce Meskene'ye gittik. Şimdi orada çalışıyoruz.

Sen Meskene'ye gitmek için kimseye para verdin mi?

Hayır, ben kimseye para vermedim.

Hâlbuki orada kaydedilen ifadende Yedek Subay Adayı Abdullah'a verilmek üzere Polatyan'ın senden 5 lira aldığını söylemişsin.

Polatyan, Yedek Subay Adayı Abdullah'a vermek üzere benden para almadı. Ancak Polatyan'ın 15 lira değerinde bir arabası vardı. Bu arabayı bana satmasını söyledim. 20 lira istedi. Ben "Bu 15 lira değerindedir." dediğimde "Bundan başkasına da para vereceğim. 20 liradan aşağı vermem." dedi. Ben de razı oldum. 20 liraya arabasını aldım. Meskene'ye gittik. Sonra ifademi aldıkları zaman sersem gibiydim. Ne şekilde ifade verdiğimi bilemiyorum.

Sana 15 lira değerindeki arabasını 20 liraya sattığı ve "Bundan başkasına da para vereceğim." dediği zaman, kime, ne kadar para vereceğini sormadın mı? Ne cevap verdi?

Ben bunu sormadım. Kendisi de bir şey söylemedi.

Meskene'de alınan ifadende sen Yedek Subay Adayı Abdullah'ın ismini söylemesen ifadene kendiliklerinden Yedek Subay Adayı Abdullah'ın ismini nasıl yazarlar?

Belki ifademi yanlış yazmışlardır. Ben böyle söylemedim. Şimdi size yukarıda anlattığım gibi söyledim. Bununla beraber benim kimseye de sorunum yoktur. Çünkü ben kimseye para vermedim. 20 liraya araba aldım.

Polatyan, Yedek Subay Adayı Abdullah'a senin için 5 lira verdiğini söylemedi mi?

Hayır, söylemedi. Ancak ben Polatyan'ın Yedek Subay Adayı Abdullah'a 30 lira vermiş olduğunu Çorumlu Minas'tan duydum. Polatyan'a sorduysam da "Sana açıklamama gerek yoktur." diyerek bana bir şey söylemedi.

30 lirayı niçin verdiğini anlamadın mı?

Hayır, anlayamadım.

Hâlbuki siz beş arabacı Ebu Hureyre'den Meskene'ye gidip Lojistik Desteğe kaydedilmek için Yedek Subay Adayı Abdullah'a 30 lira rüşvet vermişsiniz. Doğrusu neyse söyle.

Ben kesinlikle kimseye rüşvet vermedim. Polatyan'ın, Yedek Subay Adayı Abdullah'tan getirdiği belge üzerine Meskene'ye gitmiştik.

Polatyan bu belgeyi Yedek Subay Adayı Abdullah'tan nasıl almıştır?

Arabalarımız olduğundan oraya gidip çalışmak için almıştır. Ben başka bir şey bilmiyorum.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

Karabet

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Polatyan Artin'le Terlemezyan Karabet birbirleriyle yüzleştirildi. Polatyan Artin, Terlemezyan Karabet'in yüzüne karşı "Yedek Subay Adayı Abdullah'a senin için 5 lira vereceğimi sana söyledim. Sen de kabul ettin. Ben de onun üzerine Yedek Subay Adayı Abdullah'a paraları verdim." dediği hâlde Terlemezyan Karabet'in önceki ifadesinde ısrar ettiği buraya yazılarak imzalatırıldı. (2 Aralık 1916)

Terlemezyan Karabet
İmza

Polatyan Artin
İmza

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Meskene Lojistik Destek arabacılığında görevli, İzmitli, 50 yaşında, evli, İsrail oğlu İsrailyan Karabet'in ifadesidir. (2 Aralık 1916)

Ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Sekiz ay kadar önce Ebu Hureyre'ye göç ettirildim. Dört ay önce Meskene'ye geldim. Arabamla Lojistik Destekte çalışıyorum.

Meskene'ye nasıl gelebildiniz?

Polatyan Artin belge getirdi. Onunla Meskene'ye gittik.

Polatyan Artin Efendi bu belgeyi nasıl almış?

Bilmiyorum.

Polatyan'ın senden 10 lira, arkadaşlarından da para toplayarak Yedek Subay Adayı Abdullah'a 30 lira vermiş olduğunu, orada kaydedilen ifadende söylemişsin. Şimdi niçin inkâr ediyorsun?

Ben böyle söylemedim. Polatyan'dan 40 liraya aldığım arabanın 10 lirasını Ebu Hureyre'de, 30 lirasını da Meskene'de verdim.

Sen böyle söylememiş olsan niçin yazsınlar?

Bilmiyorum.

Polatyan, Yedek Subay Adayı Abdullah'a senin için 10 lira, diğerleri için de 20 lira verdiğini söylemedi mi?

Hayır, söylemedi.

İşte Polatyan yüzüne karşı söylüyor. Buna ne dersin?

Yalan söyleyip iftira ediyor.

İftira etmesinin sebepleri nedir?

Kendi yakasını kurtarmak içindir.

Başka bir iddia ve ifaden var mıdır?

Kimseden bir şikâyetim ve başka ifadem yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Sanık Yedek Subay Adayı Abdullah çağrılarak Polatyan Artin'le yüzleştirilmiş, Polatyan Artin, Yedek Subay Adayı Abdullah'ın yüzüne karşı "Sana 30 lira verdim." dediği hâlde Yedek Subay Adayı Abdullah'ın "Kesinlikle bana para vermedi. Vermişse ispat etsin. Kendisi benim adıma para toplamış olabilir, fakat parayı bana vermeyerek onları dolandırmış olmalıdır." cevabı buraya yazıldı ve imzalatırıldı. (2-3 Aralık 1916)

(İmza)

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Genel Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Bey ile İsrailyan Karabet ve Terlemezyan Karabet yüzleştirildi. Hakkı Bey, bunlardan İsrailyan Karabet'e Yedek Subay Adayı Abdullah'a verilmek üzere Polatyan Artin'den 10 lira aldığını, Terlemezyan Karabet'e de "Yedek Subay Adayı Abdullah'a verilmek üzere Polatyan Artin'in senden 5 lira aldığını Meskene'de bize söylediniz. Biz de ona göre ifadenizi kaydettik." deyince, Terlemezyan Karabet "Ben Yedek Subay Adayı Abdullah'a verilmek üzere Polatyan'a para vermedim. 15 lira değerindeki arabasını bana 20 liraya sattı." cevabını verdi. İsrailyan Karabet "Ben Yedek Subay Adayı Abdullah'a verilmek üzere Polatyan'a 10 lira vermedim. Bizi Ebu Hureyre'den Meskene'ye götürmek üzere belge getirdi ve ücret diye benden 10 lira aldı." cevabını verdi. Her iki Karabet'in sonuçta Polatyan'ın Yedek Subay Adayı Abdullah'a para verdiğini anladıklarını söylemeleri üzerine buraya yazıldı ve imzalatırıldı. (3 Aralık 1916)

İsrailyan Karabet
(İmza)

Terlemezyan Karabet
(İmza)

Sevkiyat Muavini
Hakkı

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Yarbay Galip'in tekrar çağrılarak alınan ifadesidir. (3 Aralık 1916)

Sivrihisarlı Hacı Agop ve Agop oğlu Onnik'i Hamam'dan Meskene'ye hangi emre dayanarak çağırdıysanız, söyleyiniz.

Efendim, Birecik Askerî Fabrikası için arabaya ihtiyaç vardı. Gerek Meskene'den gerekse bölgem içinde olup önceden getirilen arabaları denetledim. Zor'a giderken, Nokta Komutanına söz konusu arabalar arasından Birecik Askerî Fabrikası için gerek hayvan gerekse arabası sağlam ve uygun olanlardan Birecik'e gönderileceklerin, şimdilik Meskene'ye sevk edilmeleri emrini verdim. Bu arabaları seçip sevk ettirdim.

Gerek Meskene'den gerek bölgenizdeki diğer yerlerden araba almak ve sahiplerini aileleriyle göç ettirmeyerek fabrikada çalıştırmak için hangi makamdan, hangi tarihte emir alıştınız? Bu emir şimdi nerededir?

Efendim, bölgemde bulunan araba, arabacı ve esnaf, ihtiyaca göre inşaat ve askerî nakliyat için bazı yerlere yalnız olarak gönderiliyordu. Emir geldikçe aileleri de yavaş yavaş götürülüyordu. Bu da Fırat Bölge Müfettişi Albay Nuri'nin yazılı ve sözlü emri üzerine yapılıyordu. Tarihi aklımda değildir. Yazılı emirler Meskene'de kalmıştır.

Sadece bulunduğunuz yerdeki göçmenlerden esnaf olanları almaya hakkınız olduğu, ileriye sevk edilenlerin çağrılmalarının ancak İçişleri Bakanlığının emrine bağlı olduğu, Genel Sevkiyat Müdür Muavinliğinden bildirildiğinden, Hacı Agop, Onnik ve Ebu Hureyre'den papazın karısını yetkiniz dışında çağırttığınız anlaşılıyor. Neden böyle bir uygulamaya önyak oldunuz?

İçişleri Bakanlığından bize böyle bir emir gelmez. Böyle emirlerin ancak amirimiz olan Müfettiş Albay Nuri'nin makamına gönderileceği tabiidir. Eğer böyle bir emir Albay Nuri'ye gönderildiyse onun da Hatme'den Birecik'e, askerî fabrika nakliyatı için araba ve Cerablus'ta yapılacak hükûmet konağıyla, askerî kıslalar inşaatında çalışacak esnafı istememesi gerekirdi. Böyle bir emir varsa, Müfettiş Albay Nuri'den bilgi istenmesinin şart olduğu açıktır. Ebu Hureyre'deki papazın karısı, kimsesiz ve yoksul kaldığından, hem hayatını kurtarmak hem de Başkomutan Vekilinin verdiği kimsesiz ve yoksulların Lojistik Desteklerce korunması emri üzerine çağırttım.

Papazın karısına yapılan saldırıyı savuşturmak için göreviniz gereği jandarmalara veya komutanlarına bizzat emir verebilirdiniz. Papazın karısını yanınıza aldırmanıza hiç gerek kalmazdı. Neden böyle resmî bir işlem yapmayarak adı geçeni çağırttınız?

Yukarıda arz ettiğim gibi kız ve erkek yetimlerin korunmaları ve himaye edilmeleri emri gereği, kendisinin hiçbir koruyan ve kollayanı olmadığından söz konusu emri uygulamak üzere çağırdım.

Ebu Hureyre'ye göç ettirilmişlerken 30 lira karşılığında Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından Meskene'ye aldırılan Çorumlu arabacı Polatyan Artin, Simon oğlu Minas, İsrailyan Karabet, Terlemezyan Sarkis ve Sarkis oğlu Mamas adlı şahısları tanıyor musun? Bunlar Subay Adayı Abdullah tarafından Meskene'ye aldırılmadan önce Meskene'ye nakilleri için size başvurdular mı veya tarafınızdan kendilerine teklif edildi mi? Bunu anlatınız.

Nokta Komutan Vekili Ahmet Efendi ile beraber, Hatme'ye bağlı Ebu Hureyre'de bulunan göçmenler arasındaki arabacı ve esnafın da gerektiğinde görevlendirilmek üzere defterini düzenlemek için Ebu Hureyre'ye gittik. Arabaları görerek deftere kaydettik ki esnaflar da deftere kaydedilmişlerdir. Önceki soruda isimleri geçen şahıslar gelip "Efendim bizim de arabalarımız var. Fakat burada değildir. Bizim arabalarımızı da kaydediniz." cevabını verdiler. Ben de "Gerçekten arabalarınız varsa geldiğinde Yedek Subay Adayı Abdullah'a söylerim sizin arabalarınızı da Lojistik Desteğe kaydeder." cevabını verdim. Yedek Subay Adayı Abdullah'a söyleyerek isimleri yazılı şahısların arabalarının da Lojistik Desteğe kaydı emrini verdim. Sorulan kişileri o zaman gördüm. Şimdi de tanırım.

Mademki arabaları Lojistik Desteğe kaydetmek üzere Yedek Subay Adayı Abdullah'a emir verdiniz şu hâlde Yedek Subay Adayı Abdullah hangi yetkiyle bunlardan 30 lira almıştır?

Yedek Subay Adayı Abdullah'ın adı geçen arabacılarından 30 lira almış olduğuna dair hiç bilgim yoktur. Deyr-i Zor'dan geldiğimde, arabaları getirip Lojistik Desteğe kaydettiğini söyledi. Kendilerinden para alıp almadığı hakkında bilgi vermemiştir.

Arabacı ve esnafın alınması hakkında Albay Nuri tarafından verilen emirde, yalnız Meskene'deki arabacı ve esnafın alınması mı yoksa bölgenizdeki Hamam, Ebu Hureyre, Meskene ve diğer yerlerdeki arabacı ve esnafın alınması mı emrediliyordu? Bunu açıklayınız.

Albay Nuri tarafından verilen emirlerde, Meskene'den veya diğer yerlerden gönderilmesi açıklanmıyordu. Yalnız kendilerinin istediği araba ve çeşitli esnafın Meskene'de bulunmadığı zaman, defterde bulunanlara göre nerelerde fazlalık varsa oradan çağrılarak emir yerine getiriliyordu.

Şu hâlde söz konusu arabacı ve esnafın yalnız Meskene'den mi yoksa bölgenizdeki tüm yerlerden mi alınması gerektiğine dair bilgi isteyip alınacak emre göre hareket etmeniz gerekirdi. Böyle mi hareket ettiniz? Bu şekilde hareket ettiyseniz ne şekilde cevap aldınız? Etmediyseniz sebepleri nedir?

Efendim, ben ikinci defa "Cerablus inşaatı için istenen mevcuda göre esnaf bu kadar." diye kendisine yazdım. "Hattın içindeki diğer yerlerden defter mevcuduna göre her ne olursa olsun zaman belirtmeksizin süratle

emri uygulasin.” diye, emir vermek üzere beni Cerablus’a çağırdı. Makamında sözlü olarak emri aldıktan sonra tekrar Meskene’ye geldim. Emre göre davrandım. Yoksa kendiliğimden hiçbir işlem yapmadım. Sonra da gereken yerlerde inşaata gönderilecek esnaf ve arabaların, defter mevcuduna göre sevkine başlandı.

Şimdilik, ifadeniz doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Yarbay Galip

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Sanık olarak çağrılan Yedek Subay Adayı Abdullah’ın tekrar alınan ifadesidir. (4 Aralık 1916)

Gerek Hamam’dan gerekse Ebu Hureyre’den çağırtmış olduğunuz Ermeni göçmenlerini kimin emriyle çağırdığınızı anlatınız.

Hat Komutanı Yarbay Galip’in emriyle çağırıyordum.

Yarbay Galip, size kendi verdiği emri mi yoksa üstünden aldığı emri mi bildiriyordu? Bu emirleri sözlü mü yoksa yazılı mı veriyordu?

Yarbay Galip bu emri kendi veriyordu. Bununla birlikte Müfettişlikten Birecik’e ve Cerablus’a gitmek üzere birçok arabacı ve meslek sahibi isteniyordu. Birçok arabacı ve meslek sahibi gönderildi. Emirlerini sözlü olarak verirdi.

Müfettişlikten Birecik’e ve Cerablus’a gönderilecek arabacı ve meslek sahiplerinin yalnız Meskene’deki göçmenlerden mi yoksa Hamam, Ebu Hureyre, Meskene ve diğer yerlerdeki göçmenlerden mi gönderilmesi emrediliyordu?

Müfettiş Bey, “Şu kadar araba ve meslek sahibi gönderilmesi.” diye emrediyordu. Aslında Ordu Komutanlığının emri “Fırat bölgesinde bulunan meslek sahiplerinden yararlanılması.” olduğu için istediği noktadan getiriyordu. Meskene’de araba ve meslek sahibi olmadığı için aşağı noktalardan ihtiyaca göre çağırıyordu.

Ordu Komutanlığından hangi tarihte, kime emir verilmiştir? Bu emrin nerede kaldığını anlatınız.

Ordu Komutanlığının telgraf emrinin tarihi aklımda değil. Zannedersem Haziran ortalarında olacaktı. Bu emir doğrudan doğruya Müfettişliğe gelmiş ve Müfettiş Bey de suretini aynen göndermiştir ve dosyadadır.

Kendilerinden 30 lira alarak Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirdiğinizi iddia eden Polatyan Artin ve arkadaşlarını kimin emriyle, niçin Meskene'ye aldırıyorsanız söyleyiniz.

"30 lira verdim." diye bana iftira eden Polatyan Artin ve arkadaşları yine Yarbay Galip'in emriyle gelmiştir. Yarbay bir gün, Yedek Subay Adayı Ahmet ile birlikte Ebu Hureyre'ye giderek orada meslek sahibi olanları seçtiler. Polatyan Artin ve arkadaşları arabacı olduklarını söylemişlerse de arabaları orada olmadığından "Sizi sonra, arabalarınız geldiğinde getirtirim." diye söylemiş. Yarbay zannederim Rakka'ya dönüşünde arabaları görmüş. Meskene'ye dönüşünde "Ebu Hureyre'den şu isimdeki arabacıları getirtiniz." diye bana emretti. Ben de yazdım getirttim.

Bunları getirttiğiniz zaman Yarbay orada mıydı?

Hatırlamıyorum. Zannedersem Deyr-i Zor'a gitmişti.

Genel Sevkiyat Müdür Muaviniliğinin ifadesine göre, sizin sadece kendi bölgenizden arabacı ve meslek sahibi almaya yetkiniz olup, İçişleri Bakanlığının emri olmadıkça daha ileri sevk edilenleri almaya hakkınız yokken, bunları nasıl çağırttınız?

Böyle bir emir olduğunu kesinlikle bilmiyorduk. Mademki böyle bir emir varmış, niçin önceden bilgi vermemişler? Bununla birlikte kendi kendime iş görmüş ve yapmış değilim. Amirimden gelen ve verilen emre göre davrandım.

İfadeniz okundu, doğruysa onaylayınız.

Evet, uygundur. İmzalarım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Yine soruşturulan konu hakkında çağrılan, Meskene’de ikamet eden Ermeni göçmenlerinden, bugün ailesiyle Halep’e gelerek, Halep Lojistik Desteğinde arabasıyla çalışacağını söyleyen, Akşehirli, 1869 doğumlu, okuma yazma bilmeyen, evli, Sogomon oğlu Kirkor’un ifadesidir. (4 Aralık 1916)

Sen ne zaman, nereye göç ettirildin? Sonra Meskene’ye nasıl geldin?

Bundan 13 ay önce Meskene’ye göç ettirildim. Bugüne kadar Meskene’de bulunuyordum. Genel Sevkiyat Müdür Muavinliğinin emriyle Halep Lojistik Desteğinde çalışmak üzere, ailemle buraya geldim.

Meskene’de ne yapıyordun?

Lojistik Destek adına arabacılık yapıyordum.

Kaç araban vardı?

Bir arabam vardı.

Kendin mi çalıştırıyordun yoksa uşağın mı vardı?

Kardeşim çalıştırıyordu.

Seni arabacı kaydetmeleri için kimlere, ne kadar para verdin?

Kimse bizden para almadı. Ancak Yedek Subay Adayı Ahmet Efendi bizi arabacı kaydetti.

Sen, geçenlerde izinli olarak Halep’e gelmişsin. Hangi sebeplerle ve kimin emriyle geldin?

Ben Halep’e hiç gelmedim.

Hâlbuki Yedek Subay Adayı Abdullah seni Halep’e göndermiş. İsmi de defterinde kayıtlıdır. Niçin inkâr ediyorsun? Hangi sebeplerle Halep’e geldin? Yedek Subay Adayı Abdullah’a kaç kuruş verdiysen söyle.

Ben asla Halep’e gelmedim. Belki defterine yanlış yazmıştır. Ben asla Yedek Subay Adayı Abdullah’a para vermedim.

Orada senden başka Akşehirli Sogomon oğlu Kirkor adında kimse var mıdır?

Yoktur.

Şu hâlde sen Halep’e gitmiş olmalısın. Neden inkâr ediyorsun?

Ben Halep’e gelmiş olsam inkâr etmem söylerim, fakat gelmedim.

Siz Meskene’de sevkiyattayken Yarbay Galip, sizi kışla çevresine göndermiş. Birkaç gün sonra paralarınızı alarak, yine eski yerinize gönderdiği söyleniyor. Bu mesele nasıl olmuştur?

Ben Meskene'ye gittim gideli kışla yanında ikamet edip Lojistik Destek adına arabacılık yapıyorum. Beni kimse yerimden kaldırıp paramı almadığı gibi, başka kimselerin de yerinden kaldırılıp paralarının alınarak tekrar eski yerlerine gönderildikleri meselesinden de hiç haberim yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

Sogomon oğlu Kirkor

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Meskene'de ikamet eden, Ermeni göçmenlerinden, eczacı, Çorlulu, 27 yaşında, bekâr, Ohannes oğlu Haçik'in ifadesidir. (12 Aralık 1916)

Sen memleketinden ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Bundan bir sene önce Bab¹⁹ yoluyla Meskene'ye göç ettirildim. O zamandan beri Meskene Nokta Hastanesinde eczacılık yapıyorum.

Nokta Hastanesine kim tarafından alındınız?

Beni, Hat Komutanı Yarbey Galip bizzat oraya aldı. Sonra kardeşim Behram da oraya geldi. O da doktor olduğu için orada bırakıldı.

Nasıl oldu da kardeşinle birlikte göç ettirilmediniz?

Ben Çivril'den, kardeşim de İstanbul'dan göç ettirildik. O sebeple ikimiz birlikte göç ettirilmedik.

Gerek senin ve gerekse kardeşin Behram'ın, Meskene'de kalması için kimlere ne kadar para verdiniz?

Hiçbirimiz, kimseye para vermedik.

Hâlbuki para karşılığında orada kaldığınız anlaşılıyor. Gerçek neyse söyleyiniz.

Kesinlikle kimseye para vermedik. İhtiyaçlarından dolayı, Galip Bey bizi orada alıyordu. Biz de ücretsiz olarak çalışıyoruz.

---

¹⁹ Halep, Suriye.

Sen oradayken adına bir yerden para geldi mi?

İstanbul'da Zekar(?) Ağa tarafından Çivrilili Sengeryan Agop'a verilmek üzere Halep'te Eczacı Rupen Efendi'ye postayla 10 lira gönderilmiş. Rupen Efendi, bu parayı postadan alıp, arabacı Bozabalı oğlu Agop'a teslim etmiş. Sengeryan Agop öldüğünden, kızı Horob'a verilmek üzere bana göndermiş ancak arabacı mektubu kaybettiğinden, ben de Serkis adında birisine verileceğini haber alarak, Yarbey Galip'e söyledim. Yarbey Galip, bu parayı emaneten yanına aldı. Sonra paranın benim olduğu anlaşılınca bana iade etti. Ben de sahibi Horob'a verdim.

Şimdi para sahibi Horob ve arabacı Agop nerededir?

Arabacı Agop'un nerede olduğunu bilmiyorum. Horob ise Rakka tarafına gönderilmiştir.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet, uygundur. İmzalayayım.

Haçık

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağırılan, Meskene'de ikamet eden, Ermeni göçmenlerinden, Mersinli, 48 yaşında, okuma yazma bilen, evli, Kâhyayan Sarkis oğlu Mihran'ın ifadesidir. (12 Aralık 1916)

Siz ne zaman ve nereye göç ettirildiniz? Şimdi nerede bulunuyorsunuz?

Ben, bundan 15 ay önce Ebu Hureyre'ye göç ettirildim. Sonra Yarbey Galip oraya geldi. Esnaf ve arabacıları seçtirip, bir kısmını Meskene'ye bir kısmını da Hamam'a sevk etti. Ben de arabacı olduğumdan beni de bunlar arasında arabamla Meskene'ye sevk etti. Bugüne kadar orada Lojistik Destekte arabacılık yapmaktayım.

Senin kaç araban var?

Bir arabam var.

Kendin mi çalıştırıyorsun, uşağın mı çalıştırıyor?

Karamanlı Taciryan Karabet adında bir uşağım var. O çalıştırıyor.

Meskene'ye giderek Lojistik Destekte arabanızla çalışmak için kimlere ne kadar para verdiniz?

Bizden kimse kesinlikle para almadı. Ancak araba ihtiyacından dolayı bizi oraya aldılar.

Siz Meskene'ye geldikten sonra, Halep'e gelip gitmiş olduğunuz bildiriliyor. Niçin ve kimin emriyle geldiniz?

Evet, efendim. İstanbul'daki kayın pederimden Alman Bankası vasıtasıyla bana 25 lira gelmişti. Söz konusu parayı almak üzere Yedek Subay Adayı Abdullah'tan izin alıp Halep'e geldim. Paramı alarak geri döndüm. Hatta bu paranın geldiğine dair yanımdaki telgrafı da işte size gösteriyorum.

Halep'e gelip gitmek üzere Yedek Subay Adayı Abdullah sizden ne kadar para aldı?

Bir para almadı.

Hâlbuki para karşılığında sizi bırakmış olduğu söyleniyor. Doğrusu neyse söyle.

Bunun kesinlikle aslı yoktur.

Ya niçin böyle söylüyorlar?

Bilmiyorum.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet, uygundur. İmzalayayım.

Mihran Kâhyayan

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerden, Karamanlı, 50 yaşında, okuma yazma bilen, evli, Artin oğlu Balıkçıyan Karabet'in ifadesine başvurulduğunda kendisinin Ebu Hureyre'ye göç ettirilmişse de arabacı olması sebebiyle Yarbay Galip'in emriyle Meskene'ye geldiği, kimseye para vermediği ve Halep'e gelmediğini söylediği burada açıklandı ve imzalatırıldı. (12 Aralık 1916)

Karabet Balıkçıyan
(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Bu meselede sanık olup çağrılan, Meskene ambar memuru, yedek subay adaylarından, 21 yaşında, Giritli, Ramazan oğlu Ahmet Mithat Efendi'nin yeniden alınan ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Meskene'de Lojistik Destek Müfettişi Albay Nuri ve Genel Sevkiyat Müdür Muavini Hakkı Beyler tarafından kaydedilip şimdi size okunan dokuz sayfalık ifadeniz doğru mudur? Bu ifadeler kim tarafından yazıldıysa söyleyiniz.

Evet bu ifadeler Nurettin ve Hakkı Beylerin önünde tarafımdan yazılmıştır ve doğrudur.

Hâlbuki sen, iki Ermeni'yi doktor diye ailesiyle iki ay Meskene muhtarının evine yerleştirmişsin. Bunlar kimlerdi? Hangi sebeple bunları oraya yerleştirdiysen söyle.

Meskene'ye geldiğimde Doktor Avadis Efendi'nin orada doktorluk yaptığını ve oldukça iyi bir eczanesinin olduğunu gördüm. Lojistik Destekte yapılacak hastane hakkında Müfettişliğe yazdım. İzin istememden birkaç gün önce geçen iki istihkâm taburundan birkaç askerin hasta ve ilaçsız kalması üzerine Doktor Avadis'e başvurarak ve hasta askerleri muayene ettirdim. Gereken ilaçları verdi ve tedavi ettirdi. Onun üzerine durumu Müfettişliğe resmen bildirdim. Müfettişlikten Avadis'in geçici olarak doktor vekilliği yapması için emir verildi. Ben de emri kendisine tebliğ ettim. Müfettişlik, çadırdaki göçmenlerin iyi korunamayacağına ve kendisinin mutlaka Nokta yakınında bulunması gerekeceğine dair emir verdi. Onun üzerine Arapların evlerinin yaz aylarında boş olması sebebiyle muhtara söyledim ve rızasını aldıktan sonra geçici olarak orada oturdu. Başka bir sebep yoktur. İki aileden biri Doktor Avadis'in diğeri Eczacı Haçik'indi.

Hazırlık soruşturmasındaki ifadenizde iki kadın, iki kız çocuğu ve hasta bir adamın Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından muhtarın evinde oturtulduğunu söylediniz. Siz ve Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından hizmetçiniz olduğu söylenerek oraya yerleştirilmiş ve tarafınızdan nefis yemeklerle iâşeleri temin edilmiş. Bunun sebepleri nelerdir?

Hayır. Ne kız ne de oğlan çocuğunu almadım. Benim hiçbir işimi yapmadıkları gibi bunları kesinlikle iâşe de etmedim. Yemek meselesine gelince, Yarbay kendisine hizmet eden Maraşlı Karabet adında birine, iâşe edilen diğer göçmenlerle birlikte ona da yemek verilmesi için emir verdi. İşte resmî olarak iâşe ettiğim bu kadardır. Bu da aldığım emir üzerinedir. Bunlardan hiçbirini ne kendi hizmetimde ne de Lojistik Desteğin diğer işlerinde görevlendirmedim gibi bunlara ihtiyaç olmadığından, bir an önce sevkiyat merkezine teslim edilmeleri için birçok defa teşebbüste bulunduğumu ispata her zaman hazırım.

Sonra sen muhtarın geçici süre Meskene'den ayrılmasıyla, onun evinde oturmuşsun. Bu sırada birtakım direkleri çalınmış. Muhtar geri döndüğünde, bu direkleri Ermeni göçmenlerinin yaktıklarını görerek sana başvurduğunda dinlememiş ve dikkate almamışsın. Bunun sebepleri nelerdir?

Meskene'ye ilk geldiğimde kalacak bir yerim yoktu. Muhtarın evinin yakınındaki ahırını temizlettirerek ve tamiratını yaptırarak orada kaldım. Oturduğum odada direk yoktu. Muhtar bana hiçbir şey teslim etmemiştir. İki istihkâm taburu Meskene'de, bir gece kalmıştır. Orada yakacak bulunamadığından askerlerin muhtarın evinin dışındaki benim hatırlayamadığım iki parça odununu, kazanlarını kaynatmak üzere aldıklarını ertesi gün muhtar söylediye de bu konuda bilgim olmadığı için cevap veremedim. Mesele de öyle kaldı.

Bir de sen Meskene'ye ilk gittiğinde köylerden un, yağ, koyun, kuzu vesaire gibi birtakım erzak toplamışsın. Bunun sebepleri nelerdir?

Meskene'ye geldiğimde yalnız Nokta Komutan Vekilliği göreviyle gelmişim. Sonra İdare Başkanlığı tarafından ambar memurluğu da bana verildi. O günlerde 6 ncı Orduya tertip edilen 1000 kişilik iki istihkâm taburu geçecekti. İdare Başkanlığından aldığım emre göre, bunların iaşelerinin mutlaka sağlanması gerekiyordu. Bundan dolayı tutanakla almak için izin istedim ve emri aldım. Ambar henüz yeni kuruluyordu. Müfettişlik de yeniden, bunların iaşelerinde kullanılacak erzakın iki gün içinde mutlaka hazırlanması gerektiğine dair emir verdi. Ben de usulüne uygun tutanakla, çevre köylerden et, yağ, arpa, buğday vesaire aldım, karşılığında mazbata verdim. İki gün önce de bu cetvel Ebu Kalkal(?) Şube Memurluğuna sunuldu.

Bu konuda aldığınız emir nerededir?

Meskene'de, dosyasında bulunmaktadır.

Yarbay Galip, sen ve Yedek Subay Adayı Abdullah, sevkıyat merkezinden 2000 kişiyi Meskene kışlası çevresine getirmiş, birkaç gün sonra da istediğiniz paraları alarak eski yerlerine göndermişsiniz. Buna ne dersiniz?

Hayır, kesinlikle aslı yoktur. Hiçbir göçmenden 10 para bile almadım. Yarbay Galip, önce yukarıdaki kışla çevresine 50-60 kadar meslek sahibi ve 100'e yakın arabacı esnafını çıkardı. Sonra birkaç kişi Yarbay Galip'e giderek arazide akrep bulunduğundan, bir gecede birkaç kişinin fena hâlde hastalanmasından, suyun uzaklığından ve hayvanların perişan olmasından bahsedip eski yerlerine dönmek üzere rica ettiler. Bunun üzerine tekrar suyun başına geldiler. Başka hiçbir sebebe yönelik değildir.

Sofyan'ın bıraktığı malların satılması meselesi senin hazırlık soruşturmandaki ifaden gibi değildir. Seninle Yedek Subay Adayı Abdullah bir çocuk olarak yanında eşya bulunan Vartan'a götürüp "İşte bu Sofyan'ın amca oğludur. Bundan dolayı Sofyan'dan kalan malları getiriniz sattıralım." diye söyleyerek, eşyanın bir kısmını o çocuğa verip bir kısmını sattırdığınızı, değerinin yarısını çocuğa verip yarısını aldığınızı, sonra pişman olup paralarını iade ettiğinizi, satılan eşyaları toplattırdığınızı Vartan söylüyor. Neden böyle yaptınız?

Sofyan'dan kalan malların satılması için önce İstefan Asadoryan Efendi başvurdu. İşim olduğunu söyleyerek reddettim. Tekrar geldi, rica etti. "Abdullah Efendi'ye söyle." dedim. Abdullah Efendi'ye söyledi. O da olumlu cevap verdi. "Beraber Vartan'ın yanına gidelim." dediler, gittik. İstefan'ın Yedek Subay Adayı Abdullah'ın emriyle eşyanın satılacağını söylemesi üzerine eşyalar alındı. Bir yere götürülerek haksızlığa yol açılmaması için benim de orada bulunmamı rica ettiler. Ben de başlarında bulundum. Eşyaların hepsi satıldıktan sonra Vartan'a teslim ettiler. Meseleye hiçbir şekilde karışmadım. Yalnız satış sırasında orada bulundum. Bu olay hakkındaki bilgim bundan ibarettir.

Peki Vartan niçin böyle söylüyor?

Bilmem.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Uygundur. İmzalayayım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, Balıkesirli, 45 yaşında, okuma yazma bilen, evli, Melkon oğlu Zartaryan Kevork'un ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Siz ne zaman, nereye göç ettirildiniz? Şimdi nerede bulunuyorsunuz?

Ben, beş ay önce Hamam'a göç ettirildim. Oğlum Aram, Meskene'deki fabrikada marangozdu. Öyle tek kalamadı. Sonra oğlum Aram beni Meskene'ye aldirmek için Yedek Subay Adayı Abdullah'a rica etmiş. Yedek Subay Adayı Abdullah'ın da belge göndermesi üzerine

Meskene'ye aldırıldım ve şimdi orada sevkiyat merkezinde arabacılık yapmaktayım. İşte mesele bundan ibarettir.

Sizin Meskene'ye aldırılmanız için gerek oğlunuz gerekse sizin tarafınızdan Yedek Subay Adayı Abdullah'a ne kadar para verildi?

Biz Yedek Subay Adayı Abdullah'a kesinlikle para vermedik.

Hâlbuki sizin, para karşılığında aldırıldığınız bildiriliyor. Doğrusu neyse söyle.

Bunun aslı hiç yoktur.

Peki niçin böyle söylüyorlar?

Bilmiyorum.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(Kevork Zartaryan)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, 26 yaşında, Çorumlu, okuma yazma bilmeyen, evli, Cevahirciyan Simon oğlu Minas'ın ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Sen ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Ben beş altı ay önce Ebu Hureyre'ye sevk edildim. İki ay kadar önce Polatyan Artin'in Meskene'ye gidip arabalarımızı Lojistik Desteğe yazdırarak bize belge alması üzerine Meskene'ye geldik. Şimdi orada çalışıyoruz.

Polatyan Artin senden ne kadar para almıştır?

Benden bir para almadı. Ancak "Yedek Subay Adayı Abdullah'a vereceğim." diye yeğenim Hayk'tan 5 lira aldığını, Hayk'tan duydum.

Şimdi bu Hayk nerededir?

Bir buçuk ay kadar önce, Meskene'de öldü.

Senin kaç araban var ve kimler çalıştırıyor?

Benim bir arabam var. Kendim çalıştırıyorum.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Uygundur. Parmak basarım.

Simon oğlu Minas

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, 18 yaşında, Antep'li, Ermenice okuma yazma bilen, bekâr, Bilmecyan(?) Kirkor oğlu Agop'un ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Sen ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Bir sene önce babam, annem ve 13 yaşında Ripesme adlı kız kardeşimi sürdüler. Babam ve annem orada öldü. Ben de üç dört ay kaldıktan sonra, kız kardeşimi erkek kardeşimin yanına bıraktım. Oradan geçen bir İran polis müdürünün yanında hizmetçi olarak Halep'e gelirken Meskene'de beni yakalayıp sevkıyat merkezine teslim ettiler. Sonra Yarbay Galip, beni yanına aldı. Kendisine hizmetçilik yapıyordum. Yarbay Galip Deyr-i Zor'a giderken beni de beraber götürdü. Orada kız kardeşim Ripesme'yi de yanına evlatlık olarak aldı. Meskene'ye döndükten sonra Yarbay Galip'i Halep'e gönderdikleri zaman bizi sevkıyat merkezine teslim ettiler. Daha sonra beni fabrikaya aldılar. Şimdi orada kunduracılık yapıyorum. Kız kardeşim Ripesme de yanımdadır. İşte mesele bundan ibarettir.

Bu Yarbay sizden para aldı mı?

Gerek Yarbay gerekse başkası hiçbir para almadı.

Gerek Yarbay gerekse başkası size bir kötülük yaptı mı?

Gerek Yarbay gerekse başkası bize asla bir kötülük yapmadı.

Başka ifadeniz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

Agop

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, 12 yaşında, Kirkor kızı Ripesme'nin ifadesine başvurulduğunda, kardeşi Agop'un yukarıda yazılı ifadesini aynen tekrar etti ve buraya yazıldı, imzalatırıldı. (13 Aralık 1916)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, 46 yaşında, Akşehirli, İstefan Asadoryan Efendi'nin ifadesidir. (13 Aralık 1916)

Sen ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun?

Daha önceki ifademde²⁰ bu konuda açıklama yapmıştım.

Meskene'de bir yetimhane kurulmuş. Sen de bu yetimhanenin müdürüymüşsün. Bu yetimhanede kaç öğrenci vardı? Giyim ve iâşesini kimler temin ediyordu?

160 kadar yetim vardı. Bir ay kadar askeriye tarafından iâşe edildi. Elbise vermediler. Sonra sevkîyat merkezine devredilerek bir kısmı Zor'a gitti. Diğer kısmına ne olduğunu bilmiyorum. Ben o yetimhanenin müdürü değil hademesiydim.

---

²⁰ Daha önceki ifadesi için bk. s. 102.

Senden başka İstepan adında bu hastaneye bakan kimse var mıydı?

Yoktu.

Meskene'de pazar yerinin kiraya verildiği ve kira bedelinin tarafınızdan yetimhaneye harcandığı söyleniyor. Bu mesele nasıl olduysa söyleyin.

Yarbay Galip pazar yerini Bahçecikli Minas oğlu İstepan'a 1575 kuruşa ihaleyle verdi. 6 lira 1 çeyreğini veya 3 çeyreğini ihale sırasında aldı. Yetimhaneye para bile harcamadı. Üç gün sonra Müfettişlik vekilliği için Cerablus'a gitti. 15 gün kadar sonra Ambar Memuru Ahmet Efendi bu pazarı kapattı. Ahmet Efendi ile ben Halep'e geldik. Biz Halep'teyken Yarbay Galip de buraya geldi. Beş-altı gün sonra Meskene'ye tekrar döndüğümüzde Yedek Subay Adayı Abdullah'ın pazarı yine çalıştırdığını gördüm. Mültezim²¹ İstepan bana kira bedelinden kalanını da Yedek Subay Adayı Abdullah'ın aldığını söyledi. Ben de Yedek Subay Adayı Abdullah'a "Aldığın kira bedelini ne yaptın?" diye sorduğumda, yetimhaneye 3 veya 3,5 liralık un alıp verdiğini söylediyse de kalanına ne olduğunu ben sormadım, kendisi de söylemedi. İşte benim bildiğim bundan ibarettir. Yoksa ben pazar kira bedeline el sürmedim. Yetimhaneye harcamadım.

Başka bilginiz var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalayayım.

(İstepan Asadoryan)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye

Başkan
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

²¹ Mültezim: Bir köy veya kasabanın vergilerinin toplanması işini üstlenen buna karşılık hazineye toplu para veren kimse. Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*, Fasikül 12-17. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1946.s. 614.

Yine soruşturulan konu hakkında çağrılan, Ermeni göçmenlerinden, Bahçecikli, 1880 doğumlu, okuma yazma bilen, bekâr, Minas oğlu Serabyan İstefan'ın alınan ifadesidir. (16 Aralık 1916)

Ne zaman, nereye göç ettirildin? Şimdi nerede bulunuyorsun? Ayrıntılı olarak anlat.

Ben bir sene önce Meskene'ye göç ettirilmiştim. İki ay önce buraya getirtildik. Arabalarımızla, İskenderun'dan Erkek Öğretmen Okuluna tahta getiriyoruz.

Sen Meskene'deyken pazar yerini kiralamışsın. Bu pazarı sana kim verdi? Kira bedeli ne kadardı ve bedeli kimlere verdiniz?

Yarbay Galip, pazar yerini ihaleyle aylık 15,5 liraya bana verdi. Hemen 7 Osmanlı lirasıyla 3 çeyreği Yarbaya ödedim. Pazar dokuz gün devam etti. Yarbay Cerablus'a gitmişti. Vekili Yedek Subay Adayı Abdullah beni engelledi. Sonra Yedek Subay Adayı Abdullah'a 6 lira 1 çeyrek vererek üç gün daha devam ettim. Yedek Subay Adayı Abdullah beni yine engelledi. Geri kalan 1,5 lirayı da sonra Yarbay aldı.

Sen kira müddeti dolmadığı için vermiş olduğun kira bedelini geri aldın mı?

Ben istemedim, kendileri de vermediler. Çünkü pazar, yine devam edecekti. Sonra olmadı öyle kaldı.

Bu paraları nereye harcadılar?

Bilmiyorum.

Yetimhaneye harcamış olduklarını söylüyorlar. Doğru mudur?

Benim haberim yoktur.

Başka bir bilgin var mıdır?

Yoktur.

İfadeniz okundu. Doğruysa onaylayınız.

Evet uygundur. İmzalarım.

(İmza)

Sorgu Hâkimi
(İmza)

Üye
Mehmet Ali

Üye
(İmza)

Başkan
(İmza)

Soruşturma bittiğinden esas hakkındaki görüşünü açıklaması için savcılığa gönderilmiştir. 16 Ocak 1917

Soruşturma Kurulu Başkanı
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

İDDİANAME

Bu soruşturma evrakı incelendi ve değerlendirildi. Soruşturulan olayın içeriğine göre, Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbay Galip'in, Meskene muhtarının ekip biçtiği arazisinde usule aykırı olarak pazar yeri açtırarak Ermeni göçmenlerine kira bedeliyle ihale ettiği; alınan kira bedelinin kurulan yetimhaneye harcandığı Yarbay Galip tarafından söylene de bu harcamalar yasal çerçevede olmadığından ve alınan paranın tamamının nerelerde kullanıldığı anlaşılamadığı gibi sevk edilen Ermeni göçmen ailelerinden bazı kadınlarla, kız ve erkek çocuklarını kendi oturduğu evde ve gereksiz yere muhtarın evinde alıkoyarak askerlik onuruna yakışmayan davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet'in de yasal olarak içeri girmeye hakları olmadığı hâlde, oradaki kişileri bahane ederek muhtarın evine girip çıkmışlar, adı geçenlerin emir ve izniyle muhtarın ağaçlarına da göçmenler tarafından yakılmak suretiyle zarar verilmiştir. Ayrıca bazı göçmenleri önce sevk edip sonra geri döndürerek asıl maksadını açığa çıkararak arabacı Polatyan Artin ve arkadaşlarından 30 lira para aldığı, bunu engellemek isteyen bazı jandarmaların ve Meskene halkından İbrahim adlı şahsın Yedek Subay Adayı Abdullah tarafından dövülüp hapsedildiği; öldürülen Sofyan adlı Ermeni göçmen kadının geride kalan malları Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet tarafından usule aykırı olarak sattırılarak ve Sofyan'ın mirasçısı diye bir kişiyi ortaya çıkarmışlardır. Göçe tâbi diğer birçok Ermeni ailesini istedikleri şekilde düzenledikleri sahte belgelerle arzu ettikleri yere sevk ettiklerine dair söylentiler vardır. Bu konularda Hamam Nokta Komutanı ile Ambar Memuru Ali Efendi'nin elde edilen evrak ve yazışmalarla işe ortak oldukları ve bundan dolayı her üçünün de memuriyet görevlerini kötüye kullanarak rüşvet aldıkları sağlam delillerle anlaşılmıştır. Yarbay Galip'in de bu kadar yolsuzluğa göz yumarak rüşvet alınmasına katkıda bulunarak, söz konusu işlerde suç ortağı olduğu, yeterli delillerle ispat olunmuştur.

Hamam Ambar Memuru Ali Rıza Efendi, hem idaresinden hem de hesap işlerinden sorumlu olduğu ambardan, devlet malı olan şeker ve unu aldığından; Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet'e rüşvet verdiklerinden dolayı da arabacı Polatyan Artin ve arkadaşları Terlemezyan Karabet, Simon oğlu Minas, ekmekçi Hamas ve İsrail oğlu Karabet'in yolsuz eylemleri ağır cezayı gerektiren fiilleri içerdiği, diğer eylemlerinin de suçun niteliğini artırıcı sayılmasından, rüşvet almasından dolayı Yedek Subay Adayı Abdullah'ın bu eyleminin Mülkiye Ceza Kanunu'nun 68'inci maddesine;²² Yarbay Galip ile Yedek Subay Adayı Ahmet'in

²² 68'inci maddenin içeriği için bk. Arşiv Belgeriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918, C. III. s. 162.

eylemlerinin de aynı kanunun 45'inci maddesi ile suç ortağı bulunmalarından dolayı yine 68'inci madde hükümlerine göre, Polatyan Artin ve arkadaşlarının eylemleri ise aynı kanunun 69'uncu maddesiyle ilgili olduğu, Yedek Subay Adayı Ali'nin de suç ortağı olarak rüşvet almasının suçu artırıcı eylem olduğundan, Askerî Ceza Kanunu'nun 140'ıncı maddesine²³ uygun bulunmuştur. Bunlardan gerek adı geçenlerin gerekse isimleri yazılı arabacıların ağır ceza ile lüzum-ı muhakemeleriyle suçlanmalarına ve hepsi hakkında süresiz tutuklama yazısı hazırlanmasına karar verilmesi talep ve iddia olunur. 16 Aralık 1916.

Savcı

(İmza)

Karar Numarası   Evrak / 332
317   228

Görevlerini kötüye kullanmaktan sanık ve tutuksuz, Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbay Galip, Yaveri Yedek Subay Adayı Abdullah, Meskene Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ahmet ve Hamam Ambar Memuru Ali Rıza haklarında gönderilen evrak üzerine yapılan soruşturma ve diğer ekli ayrıntılı bilgilere göre; sanıklardan Yarbay Galip ile Yedek Subay Adayı Abdullah'ın Meskene muhtarının arazisinde usule aykırı pazar yeri açtırıp Ermeni göçmenlerine kira karşılığı ihale ettikleri; aldıkları kirayı kurulan yetimhaneye harcadıklarını ifade ediyorlarsa da bu parayı yasal çerçevede tamamen harcadıkları anlaşılamayıp kısmen zimmetlerine geçirdikleri, yetimhane müdürü İstefan Efendi tarafından ifade edilmiştir. Sevk edilen Ermeni göçmen ailelerinden de bazı kadınlarla kız ve erkek çocukları alarak bir süre kışlada bulundurdıkları ve daha sonra muhtarın evine yerleştirdikleri, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet'in de ara sıra bu kişilerin yanlarına gelip gittikleri anlaşılmıştır. Muhtarın evindeki ağaçların Ermenilere verilip yaktırıldığı; Hamam, Ebu Hureyre ve diğer yerlere sevk edilmiş olan bazı Ermeni göçmenleri, Yedek Subay Adayı Abdullah ve Ali Rıza'nın Meskene'ye çağırarak Lojistik Destek hizmetine kaydettikleri; çağrılan Ermenilere engel olan Sevkiyat Muhafızı İbrahim'in de Yedek Subay Adayı Abdullah'ın emriyle dövülüp hapsedildiği. Yine Yedek Subay Adayı Abdullah ve Yedek Subay Adayı Ahmet'in, öldürülen Sofyan'ın eşyasını sattırdıkları, bazı Ermenilerin de Yedek Subay Adayı Abdullah'ın verdiği belgelerle Halep ve diğer yerlere sevk edildikleri; Ali Rıza Efendi'nin de Hamam ambarından un ve şeker alarak harcadığı tespit edilmiştir.

²³ 140'ıncı madde: İkiiden fazla kişinin firarları, toplu firar olarak adlandırılır. Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu; Matbaa-i Askeriye, İstanbul 1915, s. 75.

Yukarıdaki suçlamalardan dolayı; Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah, Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ahmet Mithat ile Hamam Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ali Rıza'nın memuriyet görevlerini kötüye kullandıkları, soruşturma sırasında verdikleri ifadelerden anlaşılmış. Bunlardan Yarbay Galip, Yedek Subay Adayı Abdullah, Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ahmet'in eylemlerinin Mülkiye Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesine;²⁴ Hamam Ambarı Memuru Ali Efendi'nin eyleminin de Askerî Ceza Kanunu'nun 164'üncü maddesine²⁵ uygun hafif cezadan bulunduğundan lüzum-ı muhakemelerine karar verilmiştir. Ebu Hureyre'den çağrılan Çorumlu Parsih oğlu Polatyan Artin, Cevahirciyan Simon oğlu Minas, Bandırmalı Sarkis oğlu Terlemezyan Karabet, İzmitli İsrail oğlu İsrailyan Karabet adlı kişilerin, Meskene'ye götürülmelerine karşılık Polatyan Artin tarafından Yedek Subay Adayı Abdullah'a hediye olarak 30 lira verildiği söylenmekteyse de bu konu tek başına Artin'in ifadesinde kalmış, bu kişilerin daha önce Meskene'ye çağrılmaları Yarbay Galip tarafından vadedildiğinden, Yedek Subay Adayı Abdullah ile aralarında 30 lira alınıp verildiğine dair Artin'in ifadesi yeterli görülmediğinden, Yedek Subay Adayı Abdullah ile Polatyan Artin, Cevahirciyan Simon oğlu Minas, Terlemezyan Karabet ve İsrailyan Karabet'in mahkemeye sevk edilmemelerine karar verilerek uygun bulunması hâlinde, haklarındaki ekli 86 parça soruşturma evrakı ekleriyle beraber Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına sunulmuştur. 28 Aralık 1916.

*Sorgu Hâkimi
(İmza)*

*Üye
Mehmet Ali*

*Üye
(İmza)*

Mahkemeye sevk edilmeme kararı, yapılan soruşturmaya göre kanun hükümlerine uygun görülerek onaylandı. Soruşturma Kurulu Başkanlığına. 30 Aralık 1916.

*Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı
(İmza)*

²⁴ 102'nci maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleri Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, s. 162-163.

²⁵ 164'üncü madde: Sorumluluğunda bulunan devlete ait mal ve eşyayı kendi çıkarları doğrultusunda ticari veya diğer amaçlar için kullananlara üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. *Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu*; İstanbul 1915, s. 58.

Sanıklardan Hamam Ambar Memuru Yedek Subay Adayı Ali'ye ait 16 adet Osmanlı lirasıyla 3 kuruş, 15 değeri düşük para ve 3,5 liralık kâğıt para ilmühaber ile yazıcı Mazhar Efendi'ye teslim edilerek ilmühaber dosyasına konularak yargılanmak için Divan-ı Harb-i Örfiye sevk edilmek üzere savcılığa gönderilmiştir. 30 Aralık 1916.

*Soruşturma Kurulu Başkanı
(İmza)*

Gereken yargılamanın yapılması iddiasıyla Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığına sunulmuştur. 31 Aralık 1916.

*Savcı
(İmza)*

Mahkeme Heyetine arz olunur. 31 Aralık 1916.

*Başkan
(İmza)*

----- 80 ----- 82 -----

Halep

18 Şubat 1917

6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı

4 ncü Ordu Komutanlığına

Eski Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Yarbey Galip'in üç ay hapis, üç ay terfi durdurma ve memuriyetten men; Yedek Subay Adayı Abdullah'ın altı ay hapis, altı ay terfi durdurma ve memuriyetten men; Hamam Ambar Memuru ve Nokta Komutanı Yedek Subay Adayı Ali Rıza'nın üç ay prangaya vurulma²⁶ ile cezalandırıldıklarına dair Halep Divan-ı Harb-i Örfisinden verilen kararı bildiren 521/618 sayılı tutanağın, Yarbey Galip tarafından verilen yazı ile beraber sunulduğu arz olunur.

6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanı
Tuğgeneral
(İmza)

Askerî Yargıtay Kanunu'nun 37'nci maddesi gereği incelenmek üzere Askerî Yargıtay Başkanlığına sunulmuştur. 8 Mayıs 1917.

4 ncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı

31 Mayıs 1917

----- ✍ ----- ✍ -----

²⁶ Prangaya vurulma: Suçluların ayağına zincirli halka vurulması. Sâmi, Şemseddin. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay., Çevik Matbaacılık, 1989. s. 350.

Askerî Temyiz Mahkemesi

Birinci Meclisi

Memuriyet görevini kötüye kullandığı iddiasıyla, sanık, Cerablus ve Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Bursalı Yarbay Galip'in Mülkiye Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesinin 11 Mayıs 1914 tarihli Ek 1'inci Fıkrasına uygun olarak üç ay hapis, üç ay terfi durdurma ve memuriyetten uzaklaştırılmasına ve isimleri bilinen arkadaşlarının çeşitli sürelerle mahkûmiyetlerine dair Halep Divan-ı Harb-i Örfisinden çıkan 12 Şubat 1917 tarih ve 618 sayılı tutanakla ekleri, Yarbay Galip'in itirazı üzerine incelenmek için 4 ncü Ordu Komutanlığından gönderilen ve Divan-ı Temyiz Savcılığının 18 Nisan 1917 tarih ve 101 sayılı mütalâa yazısı 1 nci Temyiz Meclisine verilmiştir. Mütalâa evrakı Divan-ı Temyiz Kanununun 5'inci maddesi gereği meselenin durumuna göre dört askerî, üç adli üyeden oluşan heyetçe okundu ve temyiz incelemesi yapıldı.

Söz konusu itirazın özeti: Kendisine yöneltilen suçlamalardan birincisi, Meskene muhtarının arazisini pazar yeri olarak kullanarak, aylık 15 lira ücretle kiraya verip söz konusu parayı zimmetine geçirmiş olmasıdır. Hâlbuki pazar yerinin açılışından sonra Belediye Kanunu'na uygun olmadığı anlaşılmışla pazar yeri kapatılarak kira bedeli, işçileri Harbiye Nezaretinin emriyle Lojistik Desteğe bırakılan Ermeni yetimlerinin ihtiyaçlarına harcanmıştır. Kira bedeli olan aylık 15 buçuk liranın dokuz günlükten geri kalanını kiracıya verilmiştir. Kiracı olan kişi çağrılmayıp dinlenmediğinden ve söz konusu arazi de bir şahsa ait olduğuna göre mesele adı bir hukuki olay olarak görülmüştür. Ermeni kadınlarından birçoğu, bugün birçok kimsenin yanında hizmetçilik yaptıklarına göre, bu kadınlardan birini hizmetçi sıfatıyla yanına almış olması bir suç oluşturmayaacağından bahisle, söz konusu hükmün bozulması dilekçesinde yer almaktadır.

Anılan tebliğde; Yarbay Galip'e yöneltilen suçlamalardan birincisi Meskene muhtarının arazisini pazar yeri olarak kullanarak, aylık 15 buçuk lira ücretle kiraya verip söz konusu parayı zimmetine geçirmektir. İkincisi de tehcirlerine çalışılan bazı Ermeni kadınlarının sevklerini erteleyerek özel hizmetinde çalıştırması ve bu şekilde memuriyet görevini kötüye kullanmasıdır. Bahsedilen arazinin bir şahsa ait olmasından dolayı, meselede genel hukuka yönelik bir taraf düşünülmeyp ortada olağan hukuk mahkemelerinde görülmesi ve takibi sahiplerine verilmiş sıradan haktır. Görev gereği bazı Ermeni kadınlarını alıkoyarak özel hizmetinde çalıştırmak suretiyle ortaya çıkan memuriyet görevini kötüye kullanmak suçunun da araştırma ve incelenmesi, Yarbay Galip'in asker olması dolayısıyla Divan-ı Harb-i Daimîye aittir. Örfî İdare Kararnamesi'yle bunu açıklayan Bakanlar Kurulu kararına göre Örfî İdare Divan-ı Harplerinin görevi dışındaki suçlardan sayıldığından bu konuda araştırma ve davayı görüşme Divan-ı Harbin hüküm verme yetkisinin dışında olduğu hâlde, yetki dışı yargılama yapılarak hüküm verilmiş olması Divan-ı Temyiz Kanunu'nun 45'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında bahsedilen bozma

esaslarını oluşturduğundan, söz konusu hükmün yalnız görev noktasından bozulmasıyla, dava evrakının gereken yetkisizlik kararıyla ait olduğu mahkemeye bırakılması için hükmü veren Divan-ı Harbe gönderilmesi talep olunmuştur.

Durumun müzakere sırasında; Divan-ı Harb-i Örfî kararlarının temyizen incelenmesine kanunen izin verildiği, çoğunlukla karara bağlandıktan sonra, görev ve yetki hakkında tebliğlerde ortaya konan uygun mütalaa ve bozma hükmü gerektiğinden, söz konusu tutanağın Askerî Yargıtay Kanunu'nun 46'ncı maddesine uygun olarak bozulmasına ve Divan-ı Harbe iadesine 23 Nisan 1917 tarihine rastlayan pazartesi günü çoğunlukla karar verildi.

(Mühür)
Askerî Yargıtay Birinci Meclisi
8 Mayıs 1917
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

13 Temmuz 1917

4 ncü Ordu Komutanlığına

Özet: Yarbay Galip ve arkadaşları hakkındaki hüküm evrakının iadesine dair.

Memuriyet görevlerini kötüye kullandıkları iddiasıyla sanık olan Cerablus ve Meskene Lojistik Destek Hat Komutanı Bursalı Yarbay Galip'in Mülkiye Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesinin 11 Mayıs 1914 tarihli Ek 1'inci Fıkrasına uygun olarak üç ay hapis, üç ay terfi durdurma ve memuriyetten men edilmesine, isimleri bilinen arkadaşlarının çeşitli sürelerle mahkûmiyetlerine dair Halep Divan-ı Harb-i Örfisinden çıkan hüküm, Askerî Yargıtay Birinci Meclisince incelenerek o konuda düzenlenen temyiz ilamında²⁷ yazılı sebeplerden dolayı karar bozulmuştur. Gerekenin yapılmasına izin verilmek üzere, arz edilmiş ilam ve ekli evrak sunulmuştur.

Askerî Temyiz Mahkemesi Başkanı
Tuğgeneral
(İmza)

4/6/1917

6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına
4 ncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı
(İmza)

Evraklarıyla Halep Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına

6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanı
Tuğgeneral
(İmza)

Hâkim Heyetine sunulmuştur.
Başkan
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

²⁷ İlam: Bir mahkemeden çıkan hüküm ve kararı içeren resmî kâğıt hakkında kullanılan tabirdir. Pakalın, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Fasikül 6-11. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1946. s. 51.

6 ncı Ordu
Lojistik Destek Müfettişliği
şube
2

6 ncı Ordu Kurmay Başkanlığı 3 nc şube Müdürlüğüne

Musul
29 Temmuz 1917

Künyesi ekli, eski Hamam Konak Ambar memuru, Yedek Subay Adayı Ali Rıza'nın üç aylık mahkmiyeti bitmiştir. Hüküm evrakı 6 ncı Kolorduya yazılmıştır. Yedek Subay Adayı Ali Rıza'nın kıdem süresini doldurmasından dolayı staj görmek üzere gönderildiği arz olunur.

Ordu Lojistik Destek Müfettişi adına
Kurmay Başkanı
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına

Yedek Subay Adayı Ali Rıza hakkındaki hükmün onaylanıp onaylanmadığının ve hüküm bozulmuşsa nasıl sonuçlanacağını emir ve yazı ile bildirilmesi için sunulmuştur.

18/12/1917

Adli Müşavir
(İmza)

6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı Adli Müşavirliğine

Yedek Subay Adayı Ali Rıza, Halep Divan-ı Harb-i Örfîsine üç ay prangaya vurulma cezasına mahkûm edilmiştir. Hükmün bildirilmesinin ardından tutuklanmış, sonra mahkûmiyet süresini doldurarak serbest bırakılmıştır. Bu konudaki hüküm Harbiye Nezareti Askerî Savcılığınca bozularak geri gönderilmiştir. Yapılan soruşturmada davaya Divan-ı Harb-i Daimînin bakmasına karar verilmiştir. Evrakların yerlerine gönderilmek üzere 23 Haziran 1917 tarih ve 533/681 sayı ile 6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına sunulduğunun kayıttan anlaşıldığı bildirilerek iade olunmuştur. 2 Aralık 1917

Halep
Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı
Yarbay
Sadık

----- 80 ----- 82 -----

İDDİANAME

Numara

19

Memuriyet görevini kötüye kullandığı iddiasıyla sanık, Cerablus ve Meskene Lojistik Destek Nokta Komutanı Yarbay Galip'in Halep Divan-ı Harb-i Örfisinin yetkisi dışında yargılanmasını Divan-ı Temyiz bozmuştur. Hükmün usulüyle bozulmasının kabulüyle davanın gereken yetkisizlik kararıyla 2 nci Ordu Üst Subay Divan-ı Harbine bırakılması gerektiği, o konudaki komutanlık emri gereği olduğundan, karar verme sebeplerinin temininin ricasıyla dava evrakı ekleriyle Bölge Divan-ı Harb-i Adli Müşavirliğine bırakıldı.

28 Ağustos 1918

**Adli Müşavir
(İmza)**

----- ✂ ----- ✂ -----

6 Haziran 1915

Amerika'dan

Sevgili Kardeşim İstapan Asadoryan. 4 Mayıs 1915 tarihli mektubunuzu üç gün önce aldım. Göndermiş olduğum 35 doları almış olmanızdan dolayı çok memnun oldum. Bu para sizin sıkıntınızı gidermede yardımcı olacaktır. Bundan iki hafta önce de 17 doları aynı adrese gönderdim. Aynı yerden gidip alabilirsin. Eğer evimin adresini isterlerse 78. Bulvar, Doğu Highland – Park, Mien Bord şirketinin adresini verirsin. Bu şekilde adres göstermeye mecburum çünkü bana paranın makbuzlarını bu adrese gönderiyorlar. Böylece makbuzları almak için Detroit'teki eve gitme zahmetinden kurtuluyorum. Gerçi senin mektupların için adres olarak Detroit'i gösterdim; çünkü, köylülerimiz bu şehirde bulunduklarından dolayı mektupları kolayca alabilirler. Bana sakın başka bir kimsenin adresiyle mektup gönderme.

Altı hafta önce, eve de 6 lira gönderdim. Bu 6 liranın, 3 lirasını ben, diğer 3 lirasını Tomas verdi. Bundan önce de 4 lira göndermiştim. Bu paraları aldıklarına dair cevabı ve makbuzu aldık. Gerçi cevap Cancikyanlardan geldi. Buradan dolar gönderdiğimde, orada Osmanlı parası karşılığıyla ne verdiklerini yazmayı unutma. 10 gün sonra 15 dolar daha göndereceğim. İkamet ettiğin Amerikalı mı yoksa başka bir millet mi?

Kirkor İstepanyan
(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Müsvedde

İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
302 Gizli

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığına

(Gizlidir.)

Bu tezkerenin aslı Harbiye Nezaretindedir.

2 nci Şubeden yazılan 27 Temmuz 1915 tarih ve 6417 numaralı tezkerenin cevabıdır:

İç kesimlere sevk edilen Ermenilerin altın paralarına müdahale edildiğinin doğru olup olmadığı, ilgili valilikler ve merkeze bağlı olmayan livalardan sorulmuştu. Cevaben alınan telgraflardan, sevk edilen Ermenilerin altın ve gümüş paralarına memurlar ve halk tarafından müdahale edilmediği gibi, her bir kişinin beraberinde 500 lira nakit para götürdüğü ve bazılarının vardıkları yerlerde almak üzere paralarını postanede bırakmakta olduklarının anlaşıldığı bildirilmiştir. 18 Ağustos 1915

İçişleri Bakanı
Talat

Başkomutanlık 2 nci Şube Evrakı

19 Ağustos 1915

Ekleriyle birlikte aslına uygundur. 15 Nisan 1919

----- ✍ ----- ✍ -----

Bandırma Nokta Komutanlığına
Numara
123

Gizli

1- Urfa Amele Taburunun bir bölümündeki Ermeni askerleri kazma ve kürekle bütün yüzbaşları ve bazı Müslüman askerleri şehit edip yaralayarak firar ettikleri Halep Lojistik Destek Müfettişliğinden bildirilmiştir. Bu hususta gerekli güvenlik önlemlerinin alınarak, bu gibi olayların meydana gelmesine fırsat verilmemesi Başkomutanlık emrine atfen Kolordu Komutanlığına tebliğ edilen 7 nci Tümen Komutanlığından bildirilmiştir.

2- Kolordu Komutanlığından ek olarak Başkomutanlığın 31 Ağustos 1915 tarih ve 920 numaralı emri ve 7 nci Tümen Komutanlığının 2 Eylül 1915 tarih ve 5492 numaralı emirleriyle birliklerdeki Ermeni askerlerin izine gönderilmeyecekleri tebliğ olunur.

8 Eylül 1915

----- ----- -----

İçişleri Bakanlığından gelen şifreli telgraf çözümüdür.

Cevap. 11 Temmuz 1916'ya kadar Ermeni sevkiyatında suistimalleri görülen memurlar hakkında işlem yapılmak üzere isimlerinin bildirilmesi ve bunlardan azli, Valiliğin yetkisi dâhilinde bulunanların derhâl memuriyetlerine son verilerek bildirilmesi. 19 Temmuz 1916

İçişleri Bakanı
Talat

----- ----- -----

İçişleri Bakanı Talat Bey'in 20 Temmuz 1916 tarihli şifreli telgrafının çözümüdür.

Savaş durumu ve diğer bahanelerle birçok yerde hiçbir kanun ve yönetmeliğe dayanmaksızın devlet memurlarından bazıları tarafından, kendi kendine verilen emirler vasıtasıyla veya doğrudan doğruya halkın can, mal ve kişisel özgürlüklerine tecavüz edilmektedir. Çok çirkin olan bu durumlar haber alındıkça suçlulara cezalar verilmekteyse de bu gibi durumlardan pek çoğu, merkezin bilgisi dışında kalmaktadır. Açıklamaya ihtiyaç kalmayacak şekilde vilayetlerde valiler, merkeze bağlı olmayan livalarda mutasarrıflar, kanunun açıklığı ve ellerindeki padişah fermanı emri gereğince bütün bu durumların tek sorumlusudurlar. Gerçi savaş, bazı durum ve istisnai vergileri gerektirmiş ise de bu durum ve söz konusu vergiler savaşın başından beri özel kanunlar ile bir kayda bağlanmış ve tespit edilmiştir. Bunları temel ve genel kanunlar, yönetmelikler ve devletin aldığı kararlara aykırı ve bu kararlar dışında geçen iyi veya kötü her ne maksatla olursa olsun memlekette yaşayan herkesin hürriyet haklarına, mal, can ve ırzına en ufak bir saldırıyı içeren herhangi bir emir ve eylem şiddetle cezalandırılacaktır. Çünkü bu emir ve uygulama Anayasa ve Meşrutiyet esaslarına dayanarak hükûmet görevini üstlenen kurulumuzun amacını ve iç güvenliği ihlal sayılacaktır. Bundan dolayı her kimden böyle bir hareket ortaya çıkarsa, şikâyet ve şahsi müracaat beklenmeksizin öğrenilmesinin ardından suçlular hakkında kanunlar dairesinde hemen gereğinin yapılmasına başlanmak ve bunu ilgililere yazmakla yetinmeyip işin sonuçlanmasına kadar takip etmek vali ve mutasarrıfların en büyük vazifesindendir. Ona göre Devlet kanun ve yönetmeliklerinin ve genel esasların iyi bir şekilde uygulanması ve idare edilmesine dikkat edilmelidir. Bu konuda mülkiye müfettişlerinin vazifelerini dikkatle yerine getirmeleri ve Bakanlığa haber vermeleri hakkında kesin talimat verilmiştir.

Saklanması / 3 Ağustos 1916

----- ----- -----

Müşvedde Tarihi: 26 Temmuz 1916
Temize Çekiliş Tarihi: 26 Temmuz 1916

Şifre

Cevap: 19 Temmuz 1916

İçişleri Bakanlığına

Muhafaza altında Zor'a sevk edilen kabileler bile yollarda dağılıyor. Zor Mutasarrıflığının bize ve İçişleri Bakanlığına gönderdiği yazıları da bunu doğruluyor. Hangi bölge dâhilinde kaçırılanlar(?) hakkında soruşturma yapılmaktadır? Meydana çıkarılacak olanlar Divan-ı Harbe gönderileceklerdir. Meskene'deki bölge komutanı, tuttuğu sanatkârlardan(?) başka 260 kişilik bir de yetimhane kurdurmuştur. 6 ncı Ordudan Meskene hakkında henüz bir cevap alamadım.

Zor'a tekrar sevkıyat başlanacağından, sevkıyatı idare etmek üzere oradan tayin edilen Hakkı Bey'in bir an önce gönderilmesine izin verilmesi arz olunur.

(İmza)

----- 80 ----- 83 -----

Halep Vilâyeti

Müşvedde Tarihi: 10 Ağustos 1916

Temize Çekiliş Tarihi: 10 Ağustos 1916

Şifre

İçişleri Bakanlığına

Cevap. 6 Ağustos 1916. Mültecilerin geçeceği yolların kesin olarak belirlenmesi, bu yollar üzerinde fırın olmayan yerlerde çadır bulundurmak suretiyle askerî lojistik destek noktaları gibi konaklama noktaları kurulması, buralarda ekmek dışında sıcak birer bulgur çorbası olsun verilmesi sağlanacaktır. Kafilelerin sevkinden ve konaklama noktalarına ulaşmalarından önce, gidecekleri yerlere askerî birlikler de olduğu gibi miktarları açıkça bildirilecektir.

Her üç günlük konaklama yerlerinde sevk olunanlara birer gün dinlenme verilecektir. İmkân varsa her kafileye birer küçük sıhhiye memuru eşlik edecek, bunun mümkün olmaması hâlinde dinlenme noktalarında birer çadırlı revir ile küçük sıhhiye memuru bulundurulacaktır. Göçmenlerin kendilerinin olan ve beraberlerinde bulundurdıkları taşıma araçlarının hiçbir şekilde alınmaması sağlanacaktır. Doktor bulunan mahallere uğranıldığı zaman kafileler muayeneden geçirilecek, hasta olanlar gureba hastanesinde eğer yoksa askerî hastanelerde tedavi edileceklerdir. İskân yerlerine ulaştıklarında, çadır altına olsun yerleştirilerek açıkta bırakılmamaları ve iaşelerini kendileri temin edinceye kadar ekmek ve bulgurdan başka haftada bir, kişi başına belirli miktarda et verilecektir. Köylere yerleştirilecek olanlara verilecek tohumluk ve tarım aletlerinin süratle temin edilmesi bir dereceye kadar rahat yaşamalarına imkân sağlayacaktır. Fakat evini, barkını, senelerden beri yaşadığı muhiti bırakıp ayrılan göçmenlerin tamamen memnun olmalarını sağlamanın mümkün olamayacağı görüşünde bulunduğumu arz ederim.

----- ✍ ----- ✍ -----

Suret

1- Halep Bulaşıcı Hastalıklar Tecrithanesi sadece sivillere ait olacak ve Halep Valiliğinin emrinde bulunacaktır. Yalnız, maddi sıkıntılar nedeniyle bu tecrithanenin idare ve sağlık kurulları vatan hastaneleri arasında sayılacak ve bütün masrafları Askeriyece ödenecektir. Yani Bulaşıcı Hastalıklar Tecrithanesi masraflarının idaresi 6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığının, ancak istenildiği gibi kullanılması bakımından da Halep Valiliğinin emrinde bulunacaktır.

2- Halep Valiliğine ve 6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına tebliğ edilmiştir.

6 ncı Kolordu Asker Alma Levazım Başkanlığı

4 ncü Ordu Komutanlığının emirleri aynen yukarıdadır.

19 Ekim 1916
6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanı
Tuğgeneral
Ahmet Şevki

----- ✂ ----- ✂ -----

Başbakanlık
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
Şube: 2

Özet:

Hama'da Madam Mısıryan'ın gönderdiği paralar hakkında.

Başkomutanlığa

Gizli

2 nci Şubeden yazılan 14 Ağustos 1916 tarih ve 8405 numaralı yazının cevabıdır. Berlin'den Deutsche Orient Bank'tan Hama'daki Mariçe Mısıryan adına çekilen ve söz konusu yazı ile gönderilen telgraf üzerine, adı geçen şahsın durumu, kimliği ve kimlere ne şekilde para gönderdiği Suriye Valiliğine sorulmuştu. Madam Mısıryan'ın Samsun tüccarlarından, bir şahsın eşi olup Ermenilerle beraber Hama'ya gönderildiği, iki kızıyla birlikte orada bulunduğu, Almanya'da tütün ticaretiyle uğraştığı anlaşılan oğlunun Deutsche Orient Bank aracılığıyla para gönderdikçe göç edenler arasındaki dul kadınlara ve yetimlere sadaka olarak para verdiği biliniyor ise de hükûmetçe kabul edilen karara aykırı ve şüphe uyandıran bir durumunun bulunmadığı, adı geçeninin de İslamiyet'i kabul ettiği Suriye Valiliğinden cevaben gelen telgrafta yazılmıştır. 18 Ekim 1916

İçişleri Bakanı
Talat

Görüldü. 19 Ekim 1916

----- 20 ----- 22 -----

Başbakanlık
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
Şube: 2

Özet:

Berlin'de Deutsche Orient Bank merkezinden Hama'da Mariçe Mısıryan'a gönderilen para hakkında

Başkomutanlığa

Gizlidir

18 Ekim 1916 tarih ve 2615/251 numaralı yazıya ektir. Berlin'de Deutsche Orient Bank merkezinden Hama'da Mariçe Mısıryan'a çekilip 14 Eylül 1916 tarih ve 8405 numaralı yazı ile gönderilen telgraf üzerine, söz konusu paraların, Berlin'de kimler tarafından ve hangi adla toplanıp bankaya gönderildiğinin araştırılarak bildirilmesi Dışişleri Bakanlığına yazılmıştır. Halepli bir aileden Almanya'nın Dresden şehrine yerleşip Alman vatandaşlığına geçen zenginlerden biri tarafından, Halep'te fakirlere dağıtılmak üzere ara sıra ufak tefek paralar gönderilmektedir. Bu defa da Hama'da Mariçe Mısıryan adına telgraf poliçesiyle 2000 Mark gönderildiği anlaşılmıştır. Bu gibi havalelerin mevcut duruma uygun olmadığından tekrarlanmamasının banka idaresine yazıldığı Berlin Elçiliğinin 3 Ekim 1916 tarihli cevabi yazısıyla bilgi verildiği, Dışişleri Bakanlığından gelen cevap yazısında bildirilmiştir.

23 Ekim 1916
İçişleri Bakanı
Talat

Görüldü. 25 Ekim 1916

26 Ekim 1916
Dosya 8/13

Berlin'de Deutsche Orient Bank merkezinden Hama'da Mariçe Mısıryan'a gönderilen para hakkında

----- 80 ----- 82 -----

Halep Vilâyeti
Genel Sevkiyat Müdür Muavinliği
Adet
426

Halep Valiliğine

Denetleme amacıyla bu sefer Meskene'ye gittiğim sırada yaptığım incelemeler ve keşifler neticesinde, Ek'te sunulan haritada²⁸ gösterildiği gibi Deyr-i Zor merkezinin batısında, Meskene ve Ebu Hureyre'nin güneyinde gayet geniş ve verimli boş arazi olduğu, bu arazinin yüz binlerce nüfusu içine alabileceği ve aynı zamanda sınırsız bulunan bu yerin imar ve iyileştirilmesiyle köy, kasaba oluşturulması açısından pek elverişli, su kuyularının da bulunması yüzünden adı geçen araziye Ermenilerin sevk ve iskânlarının uygun olacağı düşünülmüşse de kararınız beklenmektedir.

13 Aralık 1916

Sevkiyat Genel Müdür Muavini
(İmza)

Bakanlığa varışından sonra Valilikte saklanması. 13 Aralık 1916

----- ----- -----

²⁸ Söz konusu harita için bk. Ek-1.

Halep Valiliğine

Göçmenler ve mülteciler arasında giyecek edinmekten aciz olanlara verilmek üzere don, gömlek ve pamuklu hırka yaptırılmak isteniyor. Ancak; İstanbul'da Avrupa malları pahalıdır. Oradaki yerli mallardan bu işe yarar bez alınması mümkün müdür? Renkleri ve cinsleri çeşitli olabilir. Bunların kaç kuruşla ne miktar temin edilebileceğini hemen bildiriniz.

18 Ocak 1917

Bakan adına Osman

Araştırılması amacıyla Göçmenler Müdürlüğü Vekilliğine

20 Ocak 1917

(İmza)

2165

Göçmen ve mültecilere verilmek üzere yerli mallardan işe yarar don, gömlek ve pamuklu hırkalık örnekleri sunulmuş ve her birinden ne miktarda bulunduğu, fiyatlarının kaç kuruş olduğu örnekler üzerinde ayrıca gösterilmiştir. Bununla beraber, bu fiyat üzerinden bir miktar indirim yapılabileceğinin de mümkün olduğu arzıyla Halep Valiliğine sunulur. 27 Ocak 1917

Aşiretler ve Göçmenler Müdür Vekili
(İmza)

Sunuldu.

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep
25 Mayıs 1917

Levazım Başkanlığına

1- Sürgün edilen Ermenilerden bazılarının, müteahhit sıfatıyla Askeriyeden aldıkları seyahat belgeleriyle serbestçe dolaşmakta oldukları duyumu alınmıştır. Bundan sonra bu gibilere kesinlikle askerî müteahhitlik yaptırılmayacak, bunlar askerî dairelerde ve işlerde görevlendirilmeyecek, hiçbir sebeple, gerek bunlara gerekse diğer şahıslara Osmanlı Devleti topraklarında seyahat için askerî belgeler verilmeyecektir. Zaten halk, yasak olmayan bölgelere ancak bölgelerindeki yerel yöneticilerden alacakları izin belgeleriyle hareket edebilirler.

2- 4 ncü Ordu Komutanlığından tebliğ edilen Başkomutanlık emri yukarıdadır. Tebliğ olunur.

6 ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı
2 nci Şube Müdürlüğü
Ali Rıza

----- 80 ----- 82 -----

Sıra Numarası: 53

Başhekimliğin 20 Mayıs 1917 tarihli önergesi üzerine, hastane yönetim kurullarının kaldırılması ve hastanelerin bağımsız olmasıyla ilgili emir.

Kolordu ve Levazım Başkanlığına

Nekahethanelerin işleri ve işlemleri diğer hastaneler seviyesinde değilse de adı geçen idareye Aziziye Temizlenme Yeri bağlıdır. Aynı bir kurum olan temizlenme yerine, her gün Şam, İstanbul veya Diyarbakır taraflarından yüzlerce düşkün gelmekte ve bunlar temizlendikten sonra nekahethanece çeşitli yerlere gönderilmektedir. Bu kadar karışık işlemlerin, bağımsız bir yönetim şekline dönüştürülmesi her yönden olumlu olacağından, adı geçen kurulun da bu oluşuma izin vermesini rica ederim. Her grubun oluşturacağı kurullar aşağıdadır.

	Başhekim	Başeczacı	Hesap Memuru	İnzibat Subayı	İaşe Subayı
1. Müzanebe(?) Grubu	Yüzbaşı Hüsnü(?) Bey	İsmail Bey	Hüseyin Avni Efendi ve Zeki Efendi	Abdülkadir Efendi	Hasan Âbid Efendi
2. Aziziye _	Nâfi Bey	Bayramyan Efendi	Ali Şevki Efendi	Subay Adayı Muvaffak(?)	Necip Efendi
3. Telel(?) _	Çeleban(?) Efendi	Habip Efendi	Mustafa Efendi	Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi	Ali Efendi
4. Mecidiye Grubu	Seramiz(?) Bey	Abdullah Matlum(?)	Abdülkadir Efendi	Ali Kemal Efendi	Yüzbaşı Nuri
5. Eban-nasr(?)	Hilmi Efendi	Ruben(?) Efendi	Subay Adayı Ömer Efendi	Davud(?) Efendi	Zeki Efendi
6.Nekahethane	Sâib(?) Efendi	Ayas Efendi	3 ncü Sınıf İbrahim Efendi	Abdüşşurûf Efendi	Mustafa Efendi

26 Mayıs 1917
6 ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı
Başhekim
Hamit Haşim

Başhekimin bu değerlendirmesi uygun görülmüştür. Hazirandan itibaren Telel(?), Aziziye, Mecidiye ve Bâb-ün-nasr(?) Grupları, Ramazaniye(?) yani Merkez Hastanesiyle tamamen bağlantıyı kesecekler ve nekahethanedekiler

Aziziye Grubunda misafir edilecektir. Her gruptan; başhekim, eczacı, hesap memuru ve idari işler müdürü olmak üzere dört kişiden oluşturulacak kurulun uygulama mühürlerini içeren dört parça tutanak istenmiş ve geldiğinde birer suretinin kısımlara verilmesi uygun görülmüştür. Bundan sonra her gruba; nakit, erzak, eşya vesaire doğrudan doğruya tutanak veya özel senetler karşılığında verilecektir. Bilgi için ve geri gönderilmek üzere 2 nci, 3 ncü, 4 ncü Kısma gönderildi. 27 Mayıs 1917

1 nci Kısım Müdürlüğü

----- 80 ----- 82 -----

Sıra Numarası: 74

Edirne ve Konya'ya sürgün edilecek kişiler için ödeme ilmühaberi verilmesine dair.

Suriye Valiliğinin 4 Haziran 1917 tarih ve numarasız olarak Hat Komiserliğine hitaben gönderdiği yazısı üzerine yapılan yazışma suretidir.

Bu ve ekli yazışmalarda, çeşitli yerlere sürgün edilmesi gereken kişilere ödeme yapılmasına ilişkin komiserliğin bir emri olmadığı, Ek'teki evrak üzerindeki yazışmada belirtilmiş ve Kolordu Asker Alma Levazım Dairesince de bir emir kaydına rastlanmamıştır. Hat Komiserliğine gelen ve daireye gönderilen Komutanlığın şifreli telgrafında, Suriye vilayetinden Anadolu ve Rumeli'ye gönderilecek birtakım kişilerin ve ailelerinin, ücreti kendilerinden alınmak üzere, askerî trenlerden ve dekovillerden²⁹ yararlanabileceği yazılıdır. Bundan dolayı, bu kişilere Askeriyece sevk ilmühaberi verilmesinde tereddüt edilmektedir. Servet sahibi olanların ücreti, komutanlık emri gereğince kendilerinden, fakir durumda olanların ücreti ise Vilayet Göçmenler Komisyonunca seferberlik ödeneğinden verilmek suretiyle sevkleri uygun görüldüğü takdirde, gereğinin yapılması için gereken emrin bildirilmesine dair Halep Lojistik Destek Bölge Müfettişliğine takdim edilmiştir. 8-9 Haziran 1917

Levazım 2 nci Şubesi Müdürü
6 ncı Kolordu Asker Alma Levazım Başkanlığı

Bu ailelerin üç günden beri istasyonda bekledikleri bildiriliyor. Askerî kurumlarca sürgün edilen bir kişiye, sevk masraflarının yine o kurumca verilmesi zorunlu bir kuraldır. Bu durumu Ordu Komutanlığına bildirdim. Cevabın gelmesi beklenmeden derhâl ödemelerin yapılması ve bu yazının, dairenizce bir senet olarak suretinin saklanması ve Orduya bilgi verilmek üzere evrakın yine buraya gönderilmesi gereklidir. 6 ncı Kolordu İdare Başkanlığına. 8 Haziran 1917

Halep Lojistik Destek Hat Komutanı
Kemal

---

²⁹ Dekovil: Ray aralığı 60 cm eninde veya daha az olan, arabaları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen, küçük demir yolu. *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 1988, s. 348.

2 nci Kısım

969

Emriniz gereğince, bu ve ekli yazışmalarda isimleri yazılı kişilerle bunların ulaştırılmalarına memur iki polise Adana, Konya ve Edirne'ye kadar sevk muhtıraları verilmiştir. Gereğinin yapılması amacıyla ve yine iade edilmek üzere Bölge Müfettişliğine arz ve takdim edilmiştir. 9 Haziran 1917

2 Kısım 3 ncü Sınıf
(İmza)

2 Kısım 1 nci Sınıf
(İmza)

6 ncı Kolordu İdare Başkanlığına

Ermenilerle diğer göç ettirilenlerin ödeme ilmühaberleriyle nakilleri hakkındaki Levazım İşleri Genel Başkanlığının 20 Eylül 1916 tarihli emirleri doğrultusunda sürgün edilmekte olan kişilere de aynı ödeme emirinin uygulanması için gereği.

13 Haziran 1917 Bölge Müfettişliği

2 nci Kısım İdarecisi
Mehmet Emin

İdareci
Osman

77 numarada kayıtlıdır.

4 ncü Ordunun, kuruluşundan 27 Eylül 1917 tarihine kadar bölgesindeki siyasi ve mülki icraatı aşağıdadır:

A) SIYASI İCRAAT

1. Lübnan:

Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın, 4 ncü Ordu Komutanlığına tayin edilip Kurmay Başkanıyla beraber Suriye'ye gidişinin ardından her türlü iç güvenlik meseleleri yönünden bütün mülki makamları Ordu Komutanlığına bağlayan yetkiye dayanarak başlamış olduğu siyasi ve mülki icraatının başlangıcı, Lübnan'ın yeniden işgalidir.

Siyasi Durum:

Öncelikle Lübnan bir tümen ile yeniden işgal edilerek Suriye ve Filistin'de birlik ve egemenliği bozan ilk engel kaldırılmıştır. Lübnan'da eskiden beri Fransız ve İngilizlerle ilişkilerde bulunan bazı kişilerin, bu icraata karşı muhalefet etmeleri ihtimaline karşı, bunlardan ileri gelenler önce Şam'a

sonra Kudüs'e gönderilmiş, Lübnan'da askerî işgal kararlaştırılıp tamamlandıktan sonra, yerlerine iade edilmişlerdir.

Sonradan İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Ali Münif Bey'in mutasarrıflığa tayini üzerine idari ayrıcalık kalkmış, yalnız askerlik ve vergi farklılıkları yerine getirilmiştir.

2. Siyonizm:

Filistin'de Siyonizm akımına bağlı bazı Musevilerin, Osmanlı egemenliğini bozacak gizli teşkilatlarının olduğu biliniyordu. Yapılan araştırma sonunda ele geçirilen belgeler hükûmetin bu şüphesini doğrulamıştır.

Bu gizli teşkilatın özel bir posta ağı, mahkemesi, bayrağı ve doğrudan doğruya devletin egemenliğiyle ilişkili daha birçok iz bulunmuştur. Bunun üzerine şiddetli tedbirler alınmış ve belirli süre zarfında, Osmanlı vatandaşlığını kabul etmeyen Fransız, İngiliz ve Rus Musevileri memleketten uzaklaştırılmışlardır. Sonra Amerika ve Yunan Musevileri dahi Filistin'den çıkarıldı. Müttefik devletlere tâbi bazı Musevilerin de Siyonizm ile alâkalı mevcut olduğu bilinmektedir. Filistin Musevilerinin hayır cemiyet ve şirketlerini idare eden bu Musevilerin çıkarılması, Siyonizm âlemi üzerine kötü tesir edeceği ve zararlı propagandalara sebep olacağı tahmin edildiğinden, bunlar, Ordunun sıkı gözetimi altında yapılmıştır. Musevi teşkilatını tamamen ellerinde tutan bu kişiler, daha sonra Musevilerin Filistin'den nakli esnasında mühim hizmetler görmüşlerdir. Ayrıca bu tehcir üzerine Avrupa basınının yaptığı şiddetli yayınların aleyhine yapılan propagandada kendilerinin telgraf ve imzaları büyük etkiler yaratmıştır.

3. Arap İhtilal Cemiyeti

Emniyet Genel Müdürlüğünün toplayarak bir kısmını Ordu Komutanlığına gönderdiği birtakım belgeler, Suriye'de bazı kişilerin, gizli bir programla Suriye'nin Osmanlı Devleti'nden ayrılması amacını izleyen ve genel merkezi Mısır'da olan Ella Merkeziye İhtilal Cemiyeti ile bağlantıları olduğunu ispat ediyordu. Bu şahısların Birinci Dünya Savaşı'nın ilanı üzerine cemiyetin kışkırtmalarına karşı gelmeyip aksine genel bir ihtilal tertiplemekte oldukları keşfedildi. Bu kışkırtmalar Sayda ve Sur civarında yapılıyordu. İlk önce şahıslar ve belgeler Aliye'de kurulan Divan-ı Harb-i Örfiye gönderildi.

Divan-ı Harbin incelemeleri üzerine zaman ilerledikçe ortaya çıkan ve Ordu Komutanlığının resmen yayımladığı kitapta etraflıca açıklanan sonuçları görülmüştür.

B) MÜLKÎ İCRAAT

1. Zararlı Şahıslar:

Doğrudan doğruya Ella Merkeziye Cemiyetine bağlı olmayıp da Ella Merkeziye üyeleriyle münasebetleri bulunan ve hükûmetin siyasi egemenliği aleyhinde çalıştıkları mülkiye makamlarınca şüphe edilen şahıslarla,

hükûmetin halk üzerindeki onurunu zedeleyecek derecede zorbalık ve dik başlılık gösteren bazı şahıslar Suriye'den Anadolu'ya sürüldüler.

Hükûmetin egemenliğini aynı derecede belki daha güçlü bir kuvvet olmak iddiasını takip eden bir eşraf egemenliği bu suretle yok edilmiştir. Hükûmetin her türlü nüfuzundan korunduğunu düşünen bu şahısların sürülmesi, esasen yalnız bu anlayıştan dolayı kendisini onlara baş eğmeye mecbur hisseden ve onların, emlak ve arazileri üzerindeki tasarruf hakkına kadar eşit davranılmasından ve zararlarından nefret eden halk tarafından memnuniyetle takip edilmiştir.

Aliye Divan-ı Harb-i Örfisinin mahkûm ettiği veya Birinci Dünya Savaşı'na kadar düşman devletleriyle ilişkilerini araştırdığı şahısların aileleri, Suriye'den Anadolu'ya nakledilmişler ve bunların Suriye'deki emlak ve arazilerine karşılık Anadolu'da emlak ve arazi verilmek suretiyle iskânları devletçe kararlaştırılmıştır.

2. Bayındırlık:

Burada doğrudan doğruya Ordunun lojistik destek bölgelerinde gerçekleştirdiği bayındırlık çalışmalarıyla, şehirlerde halk sağlığının korunması ve iyileştirilmesi bakımından yapılan bayındırlık işlerini ayırmak gereklidir. Amanos, Toros vesaire ulaşım hatlarının yapımı ve çöllerin bayındırlaştırılması birinci kısma dâhildir. Bununla beraber bu hususta da yalnız askerî kuruluş amacı takip edilmemiştir. Bi'rü's-sebi, bir kaza merkezi olmak üzere bütün yapılarıyla meydana getirilmiştir. Keza Pozantı da bir küçük belde olmak üzere kuruldu.

Şehirlerde halk sağlığının korunması ve iyileştirilmesi için yapılan bayındırlık işlerinde, 4 ncü Ordu, savaşmadığı zamanlarda cephe gerisinde boş kalan kuvvetlerinden yararlanmıştır. Yafa'da bir bulvar, Kudüs'te bir bahçe, Şam'da bir bulvar, Beyrut'ta bir büyük bulvar güzergâhı, Beyrut'ta Fıstık(?) parkı, Halep'e su verilmesi, Beyrut'ta birçok kimsesiz kızı himaye eden sanat okullarıyla, Şam'da kadınların askerî üretimde yer almalarını sağlayan teşkilat ikinci kısma dâhildir. Daha sonra Roma Prusya Akademisi Başkanı Profesör Çorher, Ordu Mimarı Müşaviri ünvanıyla hizmete alınmış ve yapılan bütün imar çalışmalarının, sanat ve millî üslûba uygun bir şekilde icrasına nezaret etmiştir.

3. Okullar:

Mevcut okulların, büyütülmesi, yardım edilmesi ve iaşelerinin karşılanması gibi destekleyici ve ayakta kalmalarını sağlayıcı yönden gerçekleştirilen işlerden başka, yeni okullar da açılmıştır. Kudüs'teki Salahaddin Eyyübî Külliyesinde, İstanbul'dan çağrılan Halide Edip Hanımefendi'nin başkanlığında Beyrut'ta kız lisesi ve öğretmen okuluyla, yine Beyrut'ta kızlar için bir ilkokul, Şam'da ve Lübnan'da da bir kız lisesi açılmıştır. Bütün kız okullarını yöneten Halide Edip Hanımefendi, doğrudan doğruya Orduya bağlı olarak çalışmaktadır. Okulların idaresi, vilayetlerin özel bütçeleriyle sağlanmıştır. İlk kez, komşu mülkî idarelerin ortak ihtiyaçları için, ortak

okullar açılması bu işlerle başlamıştır. Bunun dışında, Halep'te "Süleyman" adında bir ilkokul açılmış, Şam'da güzel sanatlar okulu tamamlanmış ve büyütülmüştür.

4. Yetimhaneler:

Erzurum göçmenleriyle Ermeni göçmenlerinin yetimlerine mahsus olarak açılan yetimhanelerin en mühimi Antura Yetimhanesidir. Şam'da ayrıca bir yetimhane açılmıştır.

5. Ermeni Göçü:

Doğu ve Batı Anadolu'dan nakledilen Ermenilerden önemli bir kısmının 4 ncü Ordu bölgesinde yerleştirilmesi bildirilmişti. 4 ncü Orduda Kerek, Suran ve Hama livalarıyla, Halep'in güneyi ve kısmen batısı iskân bölgeleri olarak belirlendi. 4 ncü Ordu, Ermeni göçmenlerinin yerleştirilmesinde şu esasları kabul ederek genelge yayımlamıştır.

A) "Her Ermeni, fert olarak vatandaşımızdır. Amaç zararlı Ermeni topluluklarını zararsız hâle getirmektir. Bu nedenle Ermeni kabileleri emniyet ve huzur içinde nakledilip iskân ve iaşe edileceklerdir".

Meydana gelen bazı saldırılar üzerine sıkı tedbirler alınmış ve saldırganlar idam edilmiştir. Bunun üzerine Ermenilere karşı yapılan tek tük veya toplu saldırılar önlenmiştir.

B) Ermeni sanatkârları, Halep ve Şam lojistik hatlarında istihdam edilmek üzere aileleriyle beraber merkezlere toplanmışlardır.

Bağdat demir yollarının bütün çalışanları bu uygulamanın dışında tutularak bulundukları yerlerde bırakılmışlardır

C) Bahçe, Urfa ve Mersin olayları üzerine 4 ncü Ordu bölgesindeki Ermeniler arasında da bir tasfiye yapılmasına gerek görülmüş, bunlar olaysız bir şekilde güneye gönderilmiş ve yerleştirilmişlerdir. Yalnız Urfa olayları sırasında, ihtilale karışıkları kesin olarak anlaşılan bir takım Ermeniler Deyr-i Zor sancağına sürülmüşlerdir.

----- ۛ ----- ۛ -----

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı

2 Haziran tarihli telgrafın tercümesi

Viyana'dan 1 Haziran tarihiyle Korspondansbruden Ajans Kostantinople:

Berlin 1 Haziran-(Volfbruden?) Düşmanlarımız tarafından, Filistin'deki Musevi halkına yapıldığı yayılan hayal ürünü bilgilerin ne kadar temelsiz ve iftira olduğu merkezi Paris'te olan Musevi İmar Cemiyeti(?) Yönetim Kurulu Meclisinin Alman üyesine gelen haberlerden de anlaşılmaktadır. Adı geçen cemiyetin idaresi altında olarak Filistin'de bulunan Koloni Müdüriyeti aşağıdaki telgrafı çekmiştir: Bütün köylerimiz sakindir ve düzen hâkimdir. Bütün işler de herhangi bir tacize uğramadan devam etmektedir. Emniyet olmadığına veyahut baskı yapıldığına dair yayılan bütün haberler asılsızdır. Osmanlı Hükûmeti Yafa'dan çıkarılan Musevilere yardım etmiş ve şimdi de Galile'ye(?) yerleştirmiştir. Portakal bahçeleri ve bağ sahiplerine geçen sene olduğu gibi bu sene de mülklerini iyi korumaları için hükûmet tarafından önemli miktarda avanslar verilmiştir.

Bir nüshası Nazır Paşa'ya sunulmuştur.

3/6/1917

----- ✎ ----- ✎ -----

Sıhhiye Dairesi

2 nci Şube

617

Suriye ve Batı Arabistan Genel Komutanlığına

Hayat şartları itibarıyla mülteciler için her yerde bir hastane kurulması gerekiyorsa da malzeme noksanlığından buna şu anda imkân yoktur. Her yerde askerî hastane bulunduğundan bahisle masrafları mülkî makamlarca karşılanmak üzere mültecilerin askerî hastanelerde tedavi edilmeleri hususu Malatya Müfettişliğinden yazılmıştır. İçişleri Bakanlığından gelen yazıda da bildirildiği gibi, boş yatak bulunması, askerî hastaların tedavilerine mani olunmaması ve masrafların mülkî makamlar tarafından karşılanması durumunda gereğinin yapılması uygundur. 19 Ocak 1918

Harbiye Nazırı Adına
Mahmut Kâmil

----- ✎ ----- ✎ -----

Halep Lojistik Destek Müfettişliğine

İkinci 3 aylık iaşelerine gerekli yiyecek ve erzakın verilmesi hakkında Kilis Yetimhane Müdürlüğünün makamınıza hitaben yazdığı 7 Mart 1918 tarih ve 32 numaralı yazıya verilen 27 Mart 1918 tarih ve 2/3765 numaralı cevapta, iaşe durumunun özel okul ve kuruluşlara erzak vesaire verilmesine izin vermediğinden tahliye yapılması hususu beyan edilmiştir. Bu okulun buğday ve arpa ihtiyaçları, söz konusu yazıda bahis ve beyan edilen, miktar ve ayrıntıları Ek listede yazılı olan erzakın, iaşe komisyonunca sağlanıp verilmesi mümkün olmadığından, bunların önceki Lojistik Destek İdaresinden sağlanarak bilgi verilmesi arz olunur. 3 Nisan 1918

Komisyon Başkanı
(İmza)

Kurmaylık 5 Nisan 1918
4447
Kısım 2/6 Nisan 1918

Gelişi 4 Nisan 1918

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep Lojistik Destek Müfettişliğine

17 Nisan 1918 tarih ve 1081/3322 şube 4/2 yazıya cevaptır.

Kilis Yetimhanesinin ihtiyaçları eskiden beri Lojistik Destekten karşılanmaktaydı. Gerçi Yetimhanenin buğday ve arpa ihtiyacı iaşe komisyonunca sağlanacak ise de önceden de bildirildiği üzere diğer erzak, iaşe ambarlarında bulunmadığından verilememiştir. Dışarıdan alınması için de fazla ödenek olmadığından, yetimhanenin iaşesi sağlanamadığı takdirde kapanarak yetimler zor durumda kalacağından, zaten az miktarda bulunan diğer erzakın, önceden bildirildiği gibi temin edilerek verilmesi için müsaade edilmesi arz olunur. 26 Nisan 1918

Komisyon Başkanı
(İmza)

2 Kısım/29 Gelişi 28 Nisan 1918
Kurmay Başkanlığına 28 Nisan 1918

----- ✍ ----- ✍ -----

Emir defterine kaydedilecektir.

Halep İaşe Alt Komisyonu Başkanlığına

Kilis Yetimhanesine bedeli karşılığında aylık 348 kilo kuru sebze, 93 kilo ekmek, 93 kilo tuz, 28 kilo sabun, 348 kilo üzüm ve 15 kilo zeytinyağı verileceği Lojistik Destek Başmüfettişliğinden bildirilmiştir. Müracaat edilerek bunların aldırılması hususunun ilgililere bildirilmesini rica ederim.

(İmza)

Emir defterine kaydedilmiştir.
15 Mayıs 1918

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı

6 ncı Ordudan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına Gelen Şifredir

Gizli ve aceledir

Mevcut duruma göre harekât merkezi olan Musul vilayetinde bulunan yerli ve göçmen Ermenilerin katile katile düşman tarafına kaçmakta oldukları, bu şekilde yakalanan bir katilede yapılan araştırmada anlaşılmıştır. Elde edilen delillere göre burada bulunan Ermeniler ve bilhassa hükûmet memurlarının evlerinde çalışanlar, sohbet sırasında askerî ve idari sırlara vakıf olarak İngilizlere casusluk etmektedirler. Düşmanla sıkı temasta bulunan bu kişilerin, Musul vilayetinde kalmaları her yönden sakıncalı olduğundan, uygun görülecek bir bölgeye uzaklaştırılmalarına izin verilmesi arz olunur. İstihbarat 14958

20 Eylül 1918
6 ncı Ordu Komutanı
Ali İhsan

----- ----- -----

Şubenin Numarası: 2 Şube
8516
Müşvedde Tarihi: 29 Eylül 1918
Temize Çekiliş Tarihi: 5 Ekim 1918
Kalem Odasının Numarası: 750

İçişleri Bakanlığına

Musul vilayetinde bulunup miktarı valilikçe 5000 ve Orduca daha az tahmin edilen Ermenilerin, düşmana firarları ve casusluk olayları fevkalâde çoğalmakta ve düşmanla temasları sürmekte olduğundan, Midyat ve civarına nakilleri, 6 ncı Ordu Komutanlığınca uygun görülmektedir. Bu konudaki görüşlerinizin bildirilmesi rica olunur.

(İmza)
7 Ekim 1918

----- ✍ ----- ✍ -----

Doğu Orduları Grubu Komutanlığına

Ahılkelek civarında ve Gürcülerle olan sınırimız üzerinde, 80.000'e yakın Ermeni'nin, Osmanlı ve Gürcü kordonları arasındaki dağlarda gezerek açlıktan helâk olduklarından dolayı, bunlara, mutlaka acil yardım yapılması, Papalık makamıyla müttefik hükümdarlar tarafından ısrarla istenmektedir.

Bu Ermenilerle hemen irtibata geçilerek, iskân ve iaşelerinin sağlanması ve yapılan icraatların devamlı olarak bildirilmesi, Bakanlar Kurulunca yeniden tavsiye olunur. 16 Ekim 1918

Başbakan ve Başkomutanlık Kurmay Başkanı

Şifreye çevrilmiştir.
16 Ekim 1918
Numara 2

----- ✍ ----- ✍ -----

Gruptan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına gelen şifredir.

Kişiyeye özeldir.

16 Ekim 1918 tarihli ve kişiyeye özel emre cevaptır:

Ahılkelek bölgesine gelmesi emredilen Ermenilerin miktarını ve ne şekilde iskân edileceklerini belirlemek üzere, Tiflis'e iki subay gönderiyorum. Bu subaylar, Tiflis'te, Abdülkerim Paşa'nın kılavuzluğunda, beraberlerine alacakları bir Ermeni ve bir Gürcü üyeden meydana gelecek dört kişilik bir komisyon oluşturarak, göçmenlerin bulundukları bölgeye gidecekler ve Ahılkelekli olup memleketlerine dönecek olan Ermeni göçmenlerini kaydederek sırasıyla sevk edeceklerdir. Ahılkelek bölgesine sevk edilecek Ermeniler, yalnız Ahılkelek'ten göç etmiş olan Ermeniler olacaktır. Altı sene önceki Rus istatistiklerine göre, Ahılkelek bölgesinde kadın ve erkek olmak üzere 64.000 Ermeni nüfusu bulunuyormuş, bugün ise hiç kimse yoktur. Gürcistan tarafındaki Ahılkelekli Ermenilerin bugün 30.000'den fazla olduğunu zannetmiyorum. Gürcistan ve Ermenistan'dan göç etmeye mecbur kalan 30.000 kadar Müslüman, Oltu ile Ahılkelek bölgesine yerleştirilmişti. Ermeniler çekilirken köyleri harap etmiş olduklarından, bugün bu bölgeye 80.000 Ermeni göçmenini yerleştirmek mümkün değildir. Bununla beraber yerleştirileceği kadarının alınacağını arz ederim.

Göçmenlerin işeleri meselesine gelince; 9 ncu Ordu Lojistik Destek Başmüfettişliği bölgesindeki bu 80.000 insanı, bugün Sivas vilayetiyle, yeni ele geçirilen arazide ve (şifre) işe etmeye mecburuz. Yapılan bütün hesaplar, bu bölgeden ancak 30.000.000 kilo zahire elde edebileceğimizi gösteriyor. Biz şimdiye kadar, bu miktarın ancak 10.000.000 kilosunu elde edebildik, daha ne kadarını elde edebileceğimiz meçhul olduğu gibi, memleketin başka tarafından da karşılayamayacağız. 9 ncu Ordu Lojistik Destek Başmüfettişliğinin bir senelik zahire ihtiyacı 60 küsur milyondur. Bundan dolayı, muhtemel gördüğümüz miktarı elde etsek bile, 30 küsur milyon açığımız vardır. Bu durum karşısında, Ahılkelek bölgesine gelecek olan Ermeni göçmenlerinin işelerinin karşılanması mümkün olamayacağından, bir defaya mahsus olmak üzere, biraz erzak verilebilecektir. Ancak devamlı olarak işelerinin teminine kefil olsam bile, altından kalkılamayacak olan bu yük karşısında gerek ben hükûmetin verdiği emri yerine getirememiş olmamak gerekse hükûmetimi başkalarına verdiği sözü tutamamış gibi bir durumda bırakmamak için, bildirdiğim hususların önemle dikkate alınmasını rica ederim. 17 Ekim 1918

Doğu Orduları Grubu Komutanı
Halil

----- 80 ----- 82 -----

Doğu Orduları Grubundan Kurmay Başkanlığa

406 numaralı şifredir.

17 Ekim 1918 tarihli özel yazışmaya ektir. Gürcistan'a iltica etmiş olan Ahılkelek Ermeni halkının memleketlerine dönmeleri için, daha önce gerekli girişimlerde bulunulmuş, mevcut evlere ve yapılacak iâşe hazırlıklarına göre, bu halkın kademe kademe çağrılmalarını 9 ncu Orduya tebliğ etmiştim. Bu sıralarda Ahılkelekli Müslüman halk, birçok telgrafla çeşitli makamlara müracaat ederek kendilerine daha önce bunca mezalim yapan Ermenileri kabul etmeyeceklerini ve gelecek olurlarsa hükûmetçe idam edilmeyi dahi göze alarak kendi silahlarıyla bunları (...?) edeceklerini etkili bir dille ifade etmişlerdi. Bunun üzerine, Müslüman halkın sakinleştirilerek hükûmetçe zorunlu olan bu göçü sağlamak için ilgili makamlara tekrar tebligat yapılmıştı. Bu defa 9 ncu Ordu Komutanlığından aldığım bir yazıyı, konuyla ilgili bilgi edinmeniz amacıyla aşağıda aynen arz ediyorum. Müslüman halk arasındaki bu galeyanın dindirilmesi ve Ermeni göçünün sağlanması için, azami derecede çalışmakta olduğumu arz ederim. 17 Ekim 1918

Doğu Orduları Grubu Komutanı

Halil

Suret

Cevap. 1 Ekim 1918 İstihbarat. Ahılkelek kasabasıyla, bu kasabaya bağlı 111 köyde, oturmaya elverişli 5000 hane mevcut olup bunlardan 3500'ünde yerli Müslüman halk ile Gürcistan ve Erivan'dan gelen Müslüman göçmenler bulunmaktadır. Kalan 1500 adedi ise şu anda boş ve kısmen haraptır. Boş olan bu evlere, ortalama bir hesaplara, 5000 göçmen yerleştirilmesi mümkündür. Ancak, Ahılkelek kasabasındaki halkın ileri gelenleri, memurlar, tüccarlar ve diğer ailelerden bahsedilen Müslüman kadınların düzenledikleri mitinge hükûmet ve Ordu adına yerel yöneticiyi davet ederek gözyaşları içinde söyledikleri nutuklarda, Ermenilerin yapmış oldukları mezalim, vahşet ve canavarlığı birer birer hatırlayarak kendi aralarına Ermeni göçmenlerinin getirilmesini istemediklerini bildirmişlerdir. Hükûmet bu Ermenilerin getirilmesine teşebbüs ettiği takdirde, her türlü engele karşı, bütün varlıklarıyla bu ırz ve din düşmanlarıyla mücadeleye ve bu uğurda can ve mallarını fedaya hazır olduklarını bildirmişler ve gerekirse, padişaha kadar feryatlarını ulaştıracaklarını söylemişlerdir. Ermeni ve Gürcülerin baskı ve zorlamasıyla şimdiye kadar Ermenistan ve Gürcistan'dan 30.000'e yakın Müslüman bölgemize göç etmiştir. Bunların, orada terk ettikleri köy ve evler şu anda açıkta kalan Ermenilerin iskânı için zannederim yeterlidir. Buna

rağmen yine de Ermenileri sınırlar içine alıp, Müslümanlar arasında iskân etmek henüz mantıklı olmayan gücenme ve intikam hislerini uyandırarak (şifre) emniyet ve güvenliği bozacağı gibi, bu husustaki girişimlerin Müslüman halkın Osmanlı Hükûmetine olan güveninin ortadan kalkmasına sebep olacağını arz ederim.

9 ncu Ordu Komutanı
Şevki

----- 80 ----- 83 -----

Testimony of Garbo's son Vladimir Konstantin, a citizen from Sofia, 73 – invited to make explanations – translator living at number 9 on Şirket Street, Papasköprüsü, Beyoğlu. (September 20, 1916)

How did you have Sevaresh caught?

I was in Bulgaria last winter. Agop, a coffeehouse manager in Sofia, his friend Kirkor, and Susannah's sibling – whose name I cannot remember – and another Armenian, said "We will give you a letter which you will take it to a girl named Mary. You will meet a man with the intermediary of Susannah. If you can take him out of Istanbul we will give you 40 or 50 liras. They gave me ten franks as a tip. I brought the letter to Mary, but I could not find her. I found Mary when I went there two days later. Together we went to Susannah's house – number 53, across the Armenian cemetery in Pangaltı. Having talked to her, she said, "The authorities here are looking for a man. You are a reliable man. Take him out of Istanbul no matter what it would cost." I got even more suspicious. Susannah told me that she was going to send me to another house together with her sister.

One day she took me and her sister to a house in Pangaltı. She introduced me to Sevaresh whose name I learned later. Sevaresh begged me saying, "Take me out of here." I told him, "Bring me your photograph." He said, "Alright." I informed Reşat Bey immediately. I went to see Susanna, and asked her, "What is his name? I am going to prepare a passport for Nicola, but I need his real name." She said it was Sevaresh. They gave me his documents. Then, when I showed the documents to Reşat Bey together with the photographs, Reşat Bey said, "He is the man we have been looking for." I said, "Prepare a passport for him. When I bring him to the passengers' lounge you can detain him." They gave me the passport. I took Sevaresh. While he was having his passport signed they detained him. I do not know what happened afterwards.

What is Susanna's relation to Sevaresh?

I do not know.

What is Susanna's sister's name?

I do not remember. It is written in my notebook.

Among the documents found on you, were these two black-bind notebooks given to you by Sevaresh?

Yes, he gave them to me along with a revolver. As soon as Sevaresh was detained, I gave the revolver and the documents to Reşat Bey.

Sign your testimony.

Of course.

----- ✎ ----- ✍ -----

Vladimir Konstantin's testimony taken again. (September 20, 1916)

Tell us whatever else you know.

Four or five days after Sevaresh's detention, Aghnadios came to me together with the Bulgarian kavass Stemo. He told me to return the documents. Aghnadios threatened me. He wanted to bribe me saying, "Return those documents. Whatever has happened to Sevaresh happened. 70 08 80 people will get hurt just because of those documents." I denounced him to Reşat Bey.

Sign your testimony.

Of course.

----- ✍ -----

Court Martial

292

To: General Directorate of National Police Organization

During the questioning of Garbis Vartazian, living at an unnumbered house on the Alibey hill, Gedikpaşa, it was found out that he had been keeping a revolver in his house. When he was asked about it, he said that the revolver belonged to Karakin Kilindjian; that he took it from Samo upon the orders of Reşat Bey; and that he took it to General Directorate of National Police Organization. A thorough investigation of the reliability of this testimony is hereby requested. September 20, 1916.

Signed (Seal)

To the Division of Political Affairs (September 20, 1916)

----- ----- -----

The youngster Karakin Kilindjian is one of the relatives of Garbis. While Garbis was not in Istanbul Garbis lived together with his sister, Yagisabet, at Garbis's house. Upon his return to Istanbul Garbis promised to investigate Karakin's relation to the organization, and if he had guns he would find them. Saying that he trusted the guns to Samo, he said he was going to take them from him. He said that he went to see Samo a couple of days later and asked for the guns; he said although he took Karakin's large caliber Mauzer gun, he [Samo] told him he had trusted it to someone else and therefore he [Garbis] could not take it; however, he [Garbis] said he brought the small caliber Browning and handed over to the authorities.

Later, upon Garbis's words, "Should you force Samo he will return the Mauzer as well." When Samo was called in questioned, and was asked for the gun he promised to give the Mauzer; and he handed it over to the authorities as promised. Karakin, during his questioning, confessed that the guns belonged to him. Garbis in fact is an informer who has been of a great help in this issue. As they are living in the same house, it can be asserted that the small caliber gun belongs to Garbis; however, this point can only be brought to daylight after the clarification of whether the gun was taken from Samo. The above mentioned information is hereby presented to the General Directorate to be forwarded to the Court Martial Department of Investigations. September 20, 1916.

Sealed (Signed)

To: Chief of Court Martial Department of Investigations

September 20, 1916

General Director of National Police Organization

(Signed)

----- ----- -----

Vladimir Konstantin's testimony taken again. (September 21, 1916)

Where was Sevaresh living?

He was living at number 29, on Poyraz Street, Pangaltı. I went there together with Susannah's sister.

What is Susannah's sister's name?

Susannah's sister's name is Nektar Merdjanov.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Mademoiselle Mary taken again. (September 23, 1916)

What did Vladimir tell you? Where did you take Vladimir?

I told you earlier that Vladimir had sent me a letter, and that I gave that letter to Sevaresh. I took Vladimir to Madam Virgin Merdjanov's house, number 53 on the Doğruyol Street, Beyoğlu. Vladimir said, "Those who are living in the house, where you are taking me, have friends outside. I brought them news from them." I took Vladimir there. I told him how to get there. Vladimir went there. I later went there. We talked about the person who was to go to Bulgaria. I went to Vladimir's house to see him for a couple of times.

Did you send Vladimir with Nectar anywhere else?

No, I did not.

What is Nectar's sister's name?

Virgin.

Does she have any other name?

No.

Who is Susannah?

Vladimir said, "Madam Susannah at number 53." But there was no Madam Susannah there. There was Virgin. I sent him to Virgin's house.

To which house on the Poyraz Street did you send Vladimir together with Nectar?

I do not know the Poyraz Street. I sent him to Parsihyan's house. Because Sevaresh had told me the way to Parsihyan's house for his meeting with Vladimir. Parsihyan's house is the second door from the beginning of the street.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Vladimir's testimony taken again. (September 24, 1916)

We learned that Nectar does not have a sister called Susannah.

I was told Susanna in Bulgaria. I found Susannah at the house where I went. Mary took me to Susannah. There were Nectar, her father, and her mother as well. Susannah was there also. Susannah gave me Sevaresh's briefcase. She gave me 5 liras for the expenses. Those who were at home all know about these.

Did they give you a pair of binoculars?

Susannah gave a pair of binoculars at home. I was going to take the binoculars to her sibling in Sophia.

Why did Nectar take you to another house?

Nectar took me to number 29 on the Poyraz Street. The master of the house was banished along with others. I went to the house together with Nectar. She returned from the courtyard. She talked to her in Armenian. Then Sevaresh came. He begged me saying, "Save me." We talked about preparations for escape. I went to the same house to take Sevaresh away. We set out. Then, they detained Sevaresh.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

The testimony of Hristo Kodov's son Nikoli, 48, from Plovdiv, invited to make some explanations, coarse-cloth maker at number 60 in Galata Abacılar; living at number 71 on the Yemenici Street. (September 25, 1916)

Tell us whatever you know about the Sevaresh issue.

I do not know anything about this issue.

Do you know the Bulgarian kavass Stemo?

I do.

Do you know Vladimir?

I do. He is old man.

Do you go to the bar in Galata?

I do.

Do you talk to the kavass Stemo there?

I do.

Do you know Ignatius the Armenian?

I do. I have just remembered.

We heard that a conversation took place between Ignatius and Stemo about an Armenian who was to escape to Bulgaria. Tell us whatever was mentioned.

There is a bakery across the former Ottoman Bank. I always buy my bread from there. I usually wait for the bread sitting at the bar with Stemo and others. I saw a tall Armenian– whose name I do not know – sitting at a table in the bar a couple of times. One evening, while we were speaking in Bulgarian, he came and said, “Please order one for me.” And so we did. We thought he was a civilian police officer as he was speaking fluent Turkish. We left the bar, he stayed there. When we went to the bar two days later this Armenian was there. He came to our table and asked, “Do you know Vladimir?” We said, “We do.” He said, “He is guard at the consulate.” We said, “He is not a guard. He tours there.” He asked, “What kind of a man is he?” I said, “He is a good person.” He said, “He is not that good a man.” I said, “He is not a bad person.” I asked, “Why are you asking?” He said, “I will tell you.” And, we split.

Two days later, when I went to the bar I saw this Armenian there. He said, “Vladimir works at the consulate. He is as an agent helping the Armenians to flee to Bulgaria.” I asked, “Armenians in the army, or the others?” He said, “He is sending the families and the others. He took money from a lot of families. He took the money and the belonging of an Armenian. Tell him to give not the money but the belongings of the Armenian who abandoned the idea of leaving. I cannot see Vladimir. You tell him, that evening I asked him who he was; and he said he was an Armenian, and his name was Ignatius. I said, “I will tell him if I see him.” I saw Vladimir a couple of days later and told him Ignatius’s words. He said, “I sent him together with his belongings.” I told Ignatius Vladimir’s words. Ignatius said, “I will tell Stemo.” He said he went to see Stemo a couple of days later and told him. And Ignatius told him, “I can tell Viladimir myself but I cannot leave my post.” Then they detained Ignatius.

What was the entrusted piece that Ignatius took?

He did not say anything, despite my insistence. I asked, "Is it about money?" He said, "No. I will not force him. Tell him to give just the belongings." And, did not say anything else.

Did not he tell you to whom they belonged?

He said, "Vladimir is going to send an Armenian to Romania by a boat. "

Sign your testimony.

Of course.

Clerk

(Signed)

(Signed)

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ignatius's testimony taken again. (September 25, 1916)

How long have you known Dikran Vartanian?

I know him ever since I saw at his home. I did not know him before.

It is claimed that you said, at the Azadamard board, this person was a member of the Daschnakzoutioun organization.

They asked, "Did you see him at the Azadamard board?" I said I did not. I do not know whether he is with the organization.

When Sevaresh was detained, you plead and begged some people to save the documents found on you, thus it is evident that you have a role in the "destruction of the organization book." It is also clear that you are a deserter as you have never applied to the recruitment offices.

I am not a deserter. I paid. I have the numbers. They took my documents given by the Kılıç Ali Pasha recruitment office at the Department of Political Affairs. I do not know Sevaresh Misakian at all. I do not accept me having said that three Mademoiselles came to me crying; that Bulgarian Nikolayedov, consulate officer Stemo, and Nikola Dimitriev plead and gave me some belongings, and five liras to do it; that tell Vladimir to bring those belongings to the Bulgarian Consulate, the girls will take them from the guard at the consulate; and that I was drunk at Kigan's bar when all those happened. I told about it to Madam Hariklia, whom the police know – a tailor at number 5, next to the Kreuger Hotel, on the Kuzey Street, Beyoğlu – for her to inform the police. She said, "Learn about it thoroughly, and tell me then." It was the second day of April; I was going to inform the madam. They detained

me in the evening. Madam, had had informed Osman Bey at the Department of Investigations. She had also informed the Director of the Police. She helped my release. Having spent 22 days out, I went to see Reşat Bey, the Director of the Department of Political Affairs, and to take my documents back. Reşat Bey said, "I will send you to the Court Martial." He released me that day. The next morning he sent for me and invited me to the Court Martial. I came. I have no worries other than telling the truth. I am an informer.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

Samuel Tarpenian's testimony taken again. (September 25, 1916)

What is your relation to the organization?

I have no relation at all.

Your "Meeting with Reşat Bey at the Sirkeci alehouse," is recorded in the organization's notebook. If you had not had a relation with the organization, why would they write such a thing?

I met Reşat Bey not once, but a couple of times. I have never thought about it as a secret. I have always told the people with whom I met without any hesitation at all; never denied it.

Whom does the name Ardavazad, mentioned in the organization's notebook, belong to?

I do not know.

Did they detain you last year?

Yes. As I said earlier, I was detained upon the discovery of a gun in a luggage that was not even mine.

Whom did the guns belong?

Somebody named Hauritioun had given me luggage. He said there were his clothes in it instead of telling me about the gun. I was keeping the luggage.

Were you tried then?

No. I was not sent for trial.

The day you were detained corresponds to the date Ardavast, whose name appears in the organization's registries, was detained. It is evident that you are Ardavast in the organization. What will you say?

I am not a member of the organization.

Considering what Sevaresh said about you, discovery of a weapon in your room, and the correspondence of the date of Ardavast's detention and of yours, all denote that you are a member of the organization. What will you say?

I know Sevaresh Misakian only as a member of the organization; I have never met him in person. Things he said about me are all lie and libeling; I refuse them all. I have never been a member of any organization nor indulged in any political or social activity whatsoever. The weapons found in my room were not mine. I did not know what was in the suitcase. On the contrary, Hauritioun said they were his personal belongings, he stated that he going to rent another room asked me to keep it in my room. He said, if he would not come to pick the suitcase up, I should give it to the person he would bring his key. The suitcase was taken from my room – when I was absent – by the land lady and was brought back later. A day later a search was carried out and the gun was discovered. After the investigations carried out they found out that the guns were not mine at all. The correspondence of the dates of detention is imperceptible for me. Explanation should be demanded from the person who wrote it. Moreover, as I am not affiliated to any formation or organization this record cannot be mine.

As Hauritioun is one of the military members of the organization, and such an organizer's entrusting his gun in a suitcase and its key to you denotes to either your being their accomplice or that the gun is yours.

Hauritioun introduced himself to me not as a member of the organization but as a citizen. My impression on him, after a couple of meetings, is his being a party-man. Following our one or two meetings, as I perceived him as someone who was not of my class, I did not want to meet him anymore. The landlady confirmed that he himself gave me the suitcase. His giving me the suitcase without the key was also confirmed by other means earlier.

It also seems that you are a deserter as well. What do you say?

The chiefs of the Fatih Recruitment Office and of the Sultanahmet Recruitment Office will confirm how eager I was and how hard I tried

and forced them to recruit and dispatch me to army. The document I have given you will clarify the issue.

Sign your testimony.

Yes, sir.
Signed

Clerk
Signed

----- ✂ ----- ✂ -----

The testimony of Artin's daughter Sultana, 60, invited in to make explanations, wife of Yarsenimian, living on Poyraz Street, number 29, at Bogos Yarsenimian's house. (September 25, 1916)

Do you know Sevaresh Misakian?

I do not.

Do you know Nectar Merdjanov?

I do not.

It is said that Nectar Merdjanov brought a Bulgarian called Vladimir to your house some day. She helped him to meet with Sevaresh Misakian and a deserter in secret. What do you know about it?

I do not know anybody. But a daughter of one of my neighbors came and said, "We shall sit here and talk." They sat there for about half an hour.

Did the girl sit down too?

I think she did.

It would not be appropriate to allow two men sit at your home and talk, especially when you do not know them.

I thought he was her fiancé.

Two men talked. No girl.

The girl was there.

Sign your testimony.

I shall finger print it.

----- ✂ ----- ✂ -----

Kirkor Ketendjian's testimony taken again. (September 25, 1916)

It is said that you are a member of the Daschnakzoutioun organization. What do you say?

No.

Sign your testimony.

Yes, sir.

----- ✎ ----- ✎ -----

***Simon's son Sogomon's testimony taken again.
(September 26, 1916)***

Did they find any weapons on you?

Yes.

Whose weapon was it?

Someone called Misak entrusted it to me, I do not know whether he is in the army or banished.

What make was the gun?

I do not know what make it was.

It is evident that you were carrying a gun to serve the needs of the Daschnakzoutioun Organization; and that you are a deserter. What do you say?

I have been dealing with my own business for the last eight years. You can ask my neighbors. Then you will see who I am. I am a Catholic Armenian. I have nothing to do with the organization. I do not even go to their churches. You can ask from where I work. If there was such a thing they would not have allowed me to work a single hour. I am young. I am not a deserter. And the gun was entrusted.

Is not this gun a Browning made small revolver?

Yes.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

**Moses's son Simon's testimony taken again.
(September 26, 1916)**

Did they find any weapons on you?

They found a Mauser gun. Yegisabet had given it to me.

Whose gun was it?

I do not know whose it is.

It is evident that you were carrying a gun to serve the needs of the organization; and that you are a deserter. What do you say?

I am neither a member of the organization nor a deserter.

Sign your testimony.

Yes, sir.
(Signed)

Clerk
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Karakin Kilindjian's testimony taken again. (September 26, 1916)

A gun was found on you.

No gun was found on me. My brother-in-law's daughter Yegisabet entrusted a gun to Samo.

It is claimed that the guns found on you were yours.

No they are not mine.

What make were those guns?

I did not see them.

It is evident that you have been keeping a large caliber Mauser gun. What do you say?

No, I did not give them.

Sign your testimony.

Yes, sir.
(Signed)

Clerk
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Testimony of Mihran Idaredjian taken again. (September 26, 1916)

You were a Droschak formerly, were not you?

I was a Droschak during the "Autocratic regime".

Were you convicted about the bank issue?¹

I was sentenced to death because of the Bâb-ı âli incident.

The name Droschak was changed to Daschnakzoutioun after the declaration of the Monarchy, was not it?

Droschak is the name of the newspaper. The organization is the same organization.

The police claims that you are a member of the Daschnak organization and you have been serving under the name Hrayer.

I did not join the Daschnakzoutioun organization when I was released from the prison after the declaration of the monarchy. I am ready to bear the consequences if anybody confirms I am.

The note in the notebook reading "Hrayer is sick," pointing at your sickness strengthens the claims brought forward. What do you say?

It is wrong. My sickness just corresponded to the days he was sick. This coincidence does not mean that I am the same person.

It is also evident that you are a deserter.

I am not a deserter. I have my documents, I am sick.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

---

¹ Ottoman Bank Raid: The raid was mediated and executed thoroughly by the Daschnak Committee on August 26, 1896. Some of the members of the Armenian gangs bombed and occupied the Ottoman Bank at Galata in İstanbul. They demanded development in certain rights. The Muslim population in İstanbul rose in protest of the bombs and bullets they used against the soldiers, police, and civilian people on that day. Armenians continued their raids. Lots of Armenian and Muslim people lost their lives during the turmoil. A special court was founded for those Armenians and Muslims who were captured, and were given due trials. The instigators managed to get away by the help of the French and Russias. They were taken to the French ship *Jirond*, belonging to the Messagerie Lines, on board the French Embassy's steamer by the Chief Translator of the French Embassy Rue, and the Armenian origin Chief Translator of the Russian Embassy Maksimov, and were rescued in comfort. Kâmurân Gürün; *Ermeni Dosyası*, TTK Yay., Ankara 1983, s. 163-166; *Ermeni Komitelerinin Ââmâl ve Harekât-ı İhtilâliyyesi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332 [1916], s. 17-18.

Ashod's testimony taken again. (September 26, 1916)

Some hygienic material was found at your home. What were you going to do with them?

I have a persistent skin disease. On the other hand, I was wounded on the stage in Sariyer. I could not find anything to wrap my wounds. That is why I was carrying a bag around.

A Mauser gun was found on you.

I do not know what make is it. As I said previously it was entrusted to me. I took it as a guarantee in order to take my money back. He did not bring the money and I kept the gun.

It is evident that you are a Daschnakzoutioun, that you were keeping a gun, and you were preparing medicine to be used for the wounded when the time arrived. And the results of the investigations reveal that you are also a deserter. What do you say?

I do not accept the first charge. I am not a member of the organization. I have told you about the revolver and the hygienic material already. About my being a deserter, my sickness had developed then; I was using drugs when I was caught. There is nothing malicious in my books; there are only theatre texts in them. There is nothing else.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ohannes Tchukurian's testimony taken again.

(September 26, 1916)

Is your family name Tchukurian?

Yes.

Is there any others using the name Tchukurian?

I have not heard any.

Do you have any sibling using the nickname Tchukurian?

Yes. Dikran Tchukurian. My sister is Lorik Tchukurian. I have no other brothers.

When was your brother banished?

It has been about 15 months.

In the seized Daschnak Organization notebook, Tchukurian's name is mentioned among the active members of the organization working in Istanbul in the last year. Since there is no other person using the name Tchukurian other than you, it becomes evident that it is you. What do you say?

I do not know anybody else using the name Tchukurian other than myself. I just do not understand how my name appears in the notebook. I have not been living in Istanbul for the last three-and-a-half or four years. I have been dealing with art in America. I have only indulged in my own art day and night. Neither my brother nor I are members of the organization. This organization killed Vahic Vartebet, our maternal uncle who took care of us as were orphans. I never deal with such things.

Sign your testimony.

Yes, sir.

(Signed: Ohannes Tchukurian)

----- ✂ ----- ✂ -----

**Doctor Emirze Ketendjian Effendi's testimony taken again.
(September 26, 1916)**

Were you banished last year?

They banished me towards the end of April last year. I do not know why.

Are you from a provincial area and single?

I am married. I am a provincial man.

Why did they banish you?

I do not know the reason. But they released me upon a notification they received after my arrival.

What is the meaning of your words, "If they follow my wife and if they find out with whom she is talking to, the issue will take up again!" which you said at the police headquarters?

I did not say anything like that.

It is claimed that you were banished for being a member of the Daschnak organization. The words you said at the police headquarters support your being a member of the organization. What do you say?

I am not a member of any organization. I do not know why they banished me last year. When I was detained this time, and when Reşat Bey talked to me, he said I was banished on suspicion that I was a Daschnaksaghan. Then, it was discovered that I was not a member of the organization and 5 months later I was released. I repeat, I did not say such a thing at the police headquarters. I did not talk to anybody at the detention-house.

On the other hand, it is claimed that you have a kind of relation with the members of the organization in Konya, and that you were bringing letters to Patriarchate from there.

I have never been to Konya. When I was traveling aboard the train for the deprived people I stayed at the station for 3 hours. I bought butter. I talked to the Patriarch Effendi for once in my whole life. I do not know anything about the letters. They detained me before reaching Konya.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed: Emirze Ketendjian)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ohannes Hotchian's testimony taken again.

(September 26, 1916)

When you were detained, which nationality did you say you were?

I said I was an Armenian.

You said you were Bulgarian.

I said it for Michel. How can I say I am a Bulgarian.

It is claimed that you sheltered Kirkor Merdjanov at your home, resisted to the police saying you were a Bulgarian, that you are a Daschnaksaghan, and that you are a deserter. What do you say?

I know Kirkor Merdjanov as Michel. He was detained. I was detained for 20 days, and they released me afterwards. They sent Michel to Bulgaria. I know this man as Kirkor Merdjanov. I am not a member of the organization. I was born in 1885. I have my documents; I was not called for military service.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Dikran Vartanian's testimony taken again. (September 26, 1916)

The police claim that the organization registry notes your being the very person using the nickname Armon. Sevaresh's testimony at the police headquarters confirms this as well. Moreover, your attempts for keeping Sevaresh's documents also confirm this relation. What do you say?

I am ready to bear the consequences of my guilt, if I ever have a part in this affair.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ----- -----

Istanbul Directorate of National Police Organization
Department of Political Affairs

To: Office of Istanbul Provost Marshall

When Minas's son Arakil, from Arapkir, detained on the charge of being a member of the organization and attempting to use a firearm against the security forces that were to launch a search at his home in August last year, was brought to the headquarters, upon his showing signs of delirium he was sent to mental hospital where he was kept under supervision for a long time; and upon the completion of his treatment he escaped while he was being brought to the headquarters.

He has not been caught ever since despite all the searches made. However, today, it has been understood and proven at the Court Martial Investigation Committee that Arakil had contacts with the members of the organization composed of Sevaresh Misakian and his friends under the light of the information acquired from the organization minutes seized. According to the records of the book the organization was split in to groups for every district in the city under various code names but it could not have been determined which group was responsible of which district. The book records the date when the Arakil incident took place as "Mahak incident and the German's agitation." The book also records that "Mehak incident" refers to the incident where Arakil, member of the Gedikpaşa and Kumkapı groups, was indulged; and to the German "Doctor Laios", an Armenian sympathizer, who is claimed to have said, "We cannot allow any upheaval in Istanbul. Should there be any incident, it will have undesirable consequences for the Armenians living in Istanbul." As it has been determined that Arakil was a member of the Daschnakzoutioun's Mahak Group, the documents pertaining to the case and the Mauser gun Arakil used against the security forces, the bullets 40 of which were loaded on the magazines, six unloaded bullets, and the two bullet cartridges that he shot against the security forces, are all hereby sent to the Court Martial Interrogation Committee. October 10, 1916.

(Signed)

Deputy Director of National Police Organization

(Signed)

To: Department of Courts

The documents pertaining to the suspects are hereby put together and submitted to the Chair of Court Martial for Arakil's due trial in his absence.

Provost Marshall
Djevdet

Received/October 12, 1916
689

(Seal)

Istanbul Directorate of National Police Organization
Department of Political Affairs
Number

Number

- 1 Preliminary investigation documents
- 6 Detention documents
- 1 Detention center's report number 774, dated October 3-4, 1916
- 3 The report number 498 drawn for taking Arakil under custody; and the official hospital report.
- 1 Military service document stating Arakil's being kept exempt, dated August 24, 1911.
- 1 Arakil's identity papers
- 1 A large caliber Mauser gun with a magazine of 10.
- 40 Bullets loaded on the magazines
- 6 Bullets unloaded
- 2 Fired bullet cartridges
- 62

only 62 pieces of documents and a gun.

The incoming documents are studied, joined with the original documents, and submitted to the Office of Attorney for due procedures. October 12, 1916.

(Sealed – Signed)

Attorney

551

659

The documents are joined with the original documents and re-submitted to your court for due judicial investigation

35

(Sealed – Signed)

(Illegible)
Pangaltı Hospital
Report No : 163
Date of Entry No : 1681
Ward No : 14 garden

Discharged from hospital on: March 25, 1916	Karabet's son Kirkor – of the ... (?) family living in the Hamalbaşı Kağzik (?) Village affiliated to Kasımpaşa, Istanbul – from the 3 rd Karacabey Dispositional Column	Arrival at Hospital: ? February 21, 1916
	Year of birth: 1871	
	Report declaring the diagnosis and the necessary treatment for Karabet's son Kirkor.	

March 23, 1916

Liable Doctor	Liable Doctor	Liable Doctor	Liable Doctor
Captain	Captain	Captain	Captain
Signed-Sealed	Signed-Sealed	Signed-Sealed	Signed-Sealed

Report is hereby submitted
March 10, 1917
(Sealed)

Recorded and sent to military guesthouse for the completion of necessary
procedures. / March 25, 1916

Captain, MD
Artazian
(Sealed)

To Istanbul

----- ----- -----

Explanatory testimony of Osman's son Ali Effendi, invited to testify under oath, 40, from Arapkir, a civilian police officer, service number 770, at the Directorate of National Police Organization. (October 14, 1916)

In the evening of October 9, 1915, Minas's son Arakil from Arapkir, living in the Çadırcı Ahmet Çelebi District, opened fire with the intention of killing. Please tell us all you know about it.

Arakil was taken to the headquarters for opening fire upon Haşim and Şadi Effendis who were to detain him on the mentioned date. When Arakil was under custody in the detention room at the headquarters, he intended to burn himself by throwing the kerosene lamp on the floor. Upon guards' giving alarm he was saved by covering him with flooring. I did not see Arakil firing, but I heard about it through the testimonies of the officers. This is all I know about the issue.

What do you know about his detention?

I do not know why he was detained.

Sign your testimony.

Yes, sir.

(770 / Ali)

Clerk

(Signed)

----- ✍ -----

Explanatory testimony of Ahmet Tevfik's son Mehmet Haşim Effendi, 27, from Istanbul, invited to testify under oath, a civilian police officer at the Bayezit Police Station. (October 14, 1916)

In the evening of October 9, 1915, Minas's son Arakil from Arapkir, living in the Çadırcı Ahmet Çelebi District, opened fire with the intention of killing. Please tell us all you know about it.

That night, we were searching the houses for the deserters in accordance with the orders we had received; we were almost through with the search. I was waiting on the corner of Çeşmeli Street in the Gedikpaşa Çadırcı Ahmet Çelebi District together with the police officer Bahri Bey. We heard two gun shots from a house about 5 or 6 houses below. I immediately ran towards the direction where the gun shots came from. Several women, one carrying a kerosene lamp, were coming out of a house on the right hand side of the street. I inquired, "Where did the gun shots come from?" They said, "From the upper storey of this house. I entered the house and started to climb the stairs when another shot was heard. I was on the first floor of the house.

When I reached the second floor I heard another shot. I heard Arakil's noise while I was climbing the third floor. I saw him running towards the stairs with a large caliber gun in his hand; he fell on the sofa on the second floor. I jumped on Arakil to seize the revolver in his hand. The revolver was in his left hand; I tried to seize the gun holding him by the wrist. Just then, Civilian Police Officer Şadi Effendi and Ramiz Effendi in his official uniform arrived at the scene. They held Arakil's left hand as well. I took the gun from his hand and gave it to Bahri Bey standing across me. Just as were going to render him ineffective by tying his hands together with Şadi, Ramiz and the Civilian Police Officer Selahattin Effendi he bit Selahattin Effendi's and my hands. Then we tied him; and took him to Bayezit Police Station together with Hayati Effendi. This is there is to it. The things I saw are just as I have told.

What do you know about his detention?

He was a deserter, an information saying he was hiding at a house was received; they went there to seize him.

Did he have any connection with an organization?

The police said he was a member of an organization. I heard it only then. He was carrying a gun that belonged to the organization.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed: Civilian Police Officer
at the Bayezit Police Station)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

Explanatory testimony of Neşet's son Hüseyin Şadi Effendi, 26, from Sámos, invited to testify under oath, a search officer at the Bayezit Police Station. (October 14, 1916)

In the evening of October 9, 1915, Minas's son Arakil from Arapkir, living in the Çadırcı Ahmet Çelebi District, opened fired at you with the intention of killing. Please tell us all you know about it in detail.

That night as were on duty, searching houses, our chief of police Bahri Bey sent Ramiz Effendi and me to search the Gedikpaşa Muhtar's, whose name I cannot remember, house on the Çadırcı Ahmet Çelebi Mahallesi Asmalı Street. We started searching the house starting with the basement together with the landlord who was holding a kerosene lamp in his hand. As we were searching through the first floor I heard a noise of falling kerosene can coming from the terrace of the house.

I, together with Râmiz Effendi, ran immediately to the terrace. After having looked at the people lying there, I opened the terrace door while Râmiz Effendi and the landlord were holding the kerosene lamps. I had to go out, as it was dark out there. When I looked around I saw Arakil holding his hands crossed in front of him. Although I called for him he did not come near. I jumped over him and held both his hands by the wrist. As my hands were wet with sweat, Arakil managed to free his right hand reached for his Mauser revolver in his waist and fired at me while I was holding his left hand. Then I twisted his left hand, and made him sit the stairs. Meanwhile Râmiz Effendi reached the scene. As we were struggling to get hold of the gun in Arakil's hand we lost our balance and fell down the stairs to the sofa below, he managed to shot once more while falling.

Meanwhile, our friends, who heard the gun shots, arrived. We took the gun from his hand in the sofa, tied his arms with rope and brought him to the station. As for the reason of his detention, as I was given the task of finding the young and bachelor Armenians coming from the provinces, when I asked him for his identification papers he pulled his revolver and fired at me twice with the intention of killing sir.

Was this Minas's son Arakil a member of an organization?

I do not know whether he is a member of any organization. However, while he was at the station for questioning, his not testifying for over a year, his pretending as if he was having fits of delirium, all denote to his being a member of an organization.

What happened to this man later?

We sent him to the General Directorate. I heard that he was sent to the French Hospital in Pangaltı for medical supervision as he was showing signs of delirium. He was treated and discharged from the hospital. But, I later heard that he ran away on his way home.

Please tell us what you found during your searches at his home and other places.

I was did not attend the searches conducted at this person's house. As a matter of fact the incident did not take place at his home, but at the house of the mukhtar, whom we wanted to protect. Later, a search was conducted at his home. I was not there; but according to what I heard they found a flag, picture, and a musical instrument something like a trumpet. I do not know what else they found at his home sir.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ----- -----

Explanatory testimony of Seyit's son Hasan Hüsni Effendi, invited to testify under oath, a police officer formerly at the Bayezit Station and currently appointed to the Eyüp Sultan Police Station, service number 1141. (October 14, 1916)

Please tell us all you know about Minas's son Arakil's, from Arapkir, who was arrested on the charge of using firearms with the intention of killing, seizing a gendarmerie rifle and pointing it at them with the intention of killing.

On the mentioned date, I was patrolling the district; I came to the station to sign the log book. I heard noise coming from the dispatch office. I went there and saw a man in flames. I asked my friends, they said he was an Armenian under arrest. He poured the kerosene in the lamp on himself and set himself afire. We jumped on him with floorings and put saved him. Later, I went home. I do not know anything else.

Do you know why he was arrested?

No. I do not know.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed: 1141)

(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

Explanatory testimony of Besim's son Muzaffer Effendi, a search officer at the Eminönü Station, 28, from Istanbul, invited to testify under oath. (October 14, 1916)

Tell us what ever you know about the motives of Minas's son Arakil's, living in the Çadırcı Ahmet Çelebi District, shooting at the police officers with the intention of killing in the evening of September 9, 1915.

I was on leave that day. When I went to the station the next day, I heard that Arakil shot Şadi Effendi, a search officer at the Gedikpaşa Police Station. I do not know anything else. But, this person who was lying in the room where the police officers used to rest, took the kerosene lamp hanging above the tap, poured on himself. The next day, in the same room, he seized the gendarmerie rifle that was leaning against the wall,

as he walked over the gendarmerie soldier we took the rifle from his hand. This is all I know.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Explanatory testimony of Ahmet's son Selahattin Effendi, a third class officer at the Directorate of National Police Organization Department of Investigations, 32, from Istanbul, invited to testify under oath. (October 14, 1916)

Tell us what ever you know about the motives of Minas's son Arakil's, living in the Çadırcı Ahmet Çelebi District, shooting at the police officers with the intention of killing in the evening of September 9, 1915.

The General Directorate of National Police Organization received information on Armenians' taking refuge in the houses around Gedikpaşa. I was charged with detaining them together with other officers. Minas's son Arakil, from Arapkir, living in the Gedikpaşa Çadırcı Ahmet Çelebi District, had crossed over to the roof of the house adjacent to his own and took shelter. Şadi and Haşim Effendis were on the upper storey of the house. I had just started to climb the stairs when I heard the gun shot. I ran. Şadi and Haşim Effendis, Bahri Bey who had just arrived, and a third class search officer Ali Rıza Effendi took the gun with which Arakil shot three times against Şadi and Haşim Effendis. While Haşim Effendi was trying to tie Arakil's hand with a rope; Arakil bit our hands on several places. Later, the officials took Arakil to headquarters. This is all I had seen and witnessed.

What were the reasons for his detention?

We entered the house upon the official search orders we received. Considering his opening fire against the police officers proves that his stance against the state; and the gun confiscated from him is a definite sign of his being a member of an Armenian organization. This is why he was detained.

Were you able to figure out which organization he was a member of?

We handed the flag we discovered during our research to the headquarters.

Were you there when he was being questioned?

I was not there. I heard that he did not testify.

What happened to this man?

I heard that he ran away from the Pangaltı police headquarters in Beyoğlu.

Why was he sent to Pangaltı?

He is said to have shown signs of delirium. He was sent to hospital for treatment. Later, I heard that he escaped from the hands of the gendarmerie forces.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

[Left open by mistake]

Clerk

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Upon the changes made, in accordance with the evaluations made by the Committee, it has been decided, with the majority of votes, that the issue should be clarified by asking for a written document required by the Office of Attorney. October 11, 1916

In line with the decision taken earlier, I hereby declare that I am against this request.

(Signed)

(Signed)

(Signed)

Upon the mentioned request, it has unanimously been decided that the principal documents pertaining the fugitive Arakil's case shall be joined together with the document sent by the Office of the Attorney in reply to the requested information. October 14, 1916

(Signed)

----- ----- -----

Sevareh Misakian's testimony taken again. (October 14, 1916)

Do you know Minas's son Arakil, from Arapkir, living in Gedikpaşa?

I do not.

What are the meanings of "Mahak incident" and "the German's agitation" that are written in the notebook?

Mahak is the name of a group, I have told you earlier.

Do you know any members of this group?

No.

Arakil is said to be selling newspapers and pencils. Do not you know him?

I do not.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

[Left open by mistake]

Clerk

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

The documents found at the Directorate of National Police Organization Department of Political Affairs have been brought, and appended to the testimonies of the mentioned people in line with the decisions taken. The documents are hereby submitted to your further considerations for the fugitive suspect Arakil. October 14, 1916

INDICTMENT

The questioning minutes and the documents appended have been thoroughly considered.

The investigations pertaining to Sevaresh Misakian, Ignatius Andonian, Samuel Tarpanian, Karabet's son Kirkor, Ohannes Kendirdjiyan, Ohannes, Moses Hatchoyan, Kirkor's son Sahak Mgrditchian, Moses son Samo, Doctor Mirze Ketendjian, Mihran Odadjian, Bedros's son Ashod, Ohannes Betatyan, Karabet Hotcharian, Karakakin Kindjiyan, Mike's son fugitive Arakil, and Melkon who are claimed to be the members of the revolutionary organization; and Dikran Vartanian and Simon's son Sogon who were later learned to be the members of the same Dashnaksaghan Organization have been completed.

Of those people, Alexanian's son Sevaresh Misakian, a bookstore owner in Marpuçcular, living in Icadiye, Üsküdar; Sahak's son Samuel Tarpanian, 20 years old, from Van, living in Feridiye, Beyoğlu, Istanbul, teacher at the Bebek American School; and Mike's son fugitive Arakil have been banished by the Ottoman Government in accordance with the special law on the issue. Although they were among the Armenians who were banished earlier, and active members of the Daschnakzoutioun Organization they hid themselves from the pursuit of the security forces. Moreover, in order to realize their national aims, they pretended to be helping the families of the detainees financially, and to be trying to act as intermediaries between those families and the government. The main reason behind their actions is to organize protest meetings, to publish announcements against the Ottoman Government's attitude towards the Armenians, and to transfer all the information they obtained about the relocations to some of the foreign states. Thus, they aimed at disturbing the internal security of the state by provoking and arming some fedayeens whom they drew on their side, at a time when the state was already indulged in the chaotic atmosphere of war. To this end, they had even issued a circular explaining their plans. They established contacts with the people who were serving their interests abroad, in Istanbul, and in other cities, and tried to spread their malicious aims. In relation to the revolution they had planned, they established secret units, and indulged in activities to realize their malicious plans and took some measures. While his house was being searched by the police officers, Arakil, fired the police officer Şadan Effendi with the aim of killing him.

Kirkor's son Ignatius Andonian, 33 years old, janitor at he Andoria Shopping Arcade, living in Tozkoparan, Beyoğlu, had also hid

treacherous documents of the organization. In order to cover up his offense Sevaresh helped him in his activities. He made explanations on the notebooks containing some investigations and the decisions taken by the liable executive committee of the Istanbul branch, and written personally by him, within 11 months, in his first questioning and thus accepted the contents of the charges directed.

It has been denounced that suspect Ignatius Andonian attempted to take the briefcase containing Sevaresh's notebooks abroad for several times. He himself confessed the charge directed against him.

Samuel Tarpanian accused Sevaresh for being an executive member of the organization established in Istanbul under the name of Azdavaret; a gun was discovered in his luggage; and confessed his crime in relation to this issue.

The investigations carried out by the police clearly revealed that Mike's fugitive son Arakil, who ran away after the last incident, was an active member of the organization.

According to the information derived from the investigation documents, the translations of the notebooks seized, and the information the other notebooks contained, of the suspects, Sevaresh Misakian, Samoil Tarpanian, and Arakil's crimes fall into the scope of the Penal Law Article 58, and Ignatius's crime falls into the scope of Article 45 and Article 58; it has therefore been decided that they should be tried in accordance with the stipulations of the mentioned acts of law.

Following the termination of the investigations it has been understood that the other suspects Ohannes Hatchoyan, Moses son Samo, Mihran Idaredjian, Ashod Muradian, Dikran Vartanian, and Simon's son Sogon are still being sought by the recruitment department for being deserters. In order to continue the investigations carried the documents are transferred to the concerned Courts Martial. It is hereby decided that the investigations carried out about the suspects mentioned above should be forwarded to the relevant Courts Martial; and as the discovery of a weapon in Karakin Kilindjian's luggage necessitated suing by the judicial authorities should be forwarded to the Civil Courts of Justice, as his case does not fall under the scope of Court Martial.

As for the other suspects, it could not have been determined whether the suspects Kirkor Kendirdjian, Moses Mgrdichian, Kirkor's son Sahak, Doctor Mirzah Gendjian, Ohannes Tchurukian, and Agop's son Melkon indulged in illegal activities, it is hereby decided that the charges directed against them should be dropped in accordance with the stipulations of the Penal Proceedings Law Article 123. It has also been decided that there shall be no need for further investigations on the people who were invited to testify and to make explanations at the court. October 17, 1916

----- 80 ----- 82 -----

VERDICT

The investigations pertaining to Sevaresh Misakian, Ignatius Andonian, Samuel Tarpanian, Karabet Kendirdjiyan's son Kirkor, Ohannes, Ohannes Hatchoyan, Moses Mgrdichian Kirkor's son Sahak, Moses's son Samo, Doctor Emirze Ketendjian, Mihran Idaredjian, Bedros Betatyan's son Ashod, Ohannes Karabet Tchukurian, Karakin Kilindjiyan, Mike's son fugitive Arakil, and Melkon who are denounced to be the members of the revolutionary organization; and Dikran Vartanian and Simon's son Sogon who were later learned to be the members of the same Dashnaksaghan Organization have been completed.

Michael Abrahamov, alias Mirkor Merdjanov, and Baronak Hosebian's, whose identities could not have been determined as they are living abroad, and Alexan Misakian's son detainee Sevaresh living in Icadiye, Uskudar, and a bookstore owner at a shop in Marpuçcular, have been attempting to incite the Ottoman subject Armenians for a rebellion in order to realize Armenian national aims by separating some of the lands of the Ottoman State from her sovereignty; who have been attempting to disturb both the internal and the external security of the State by making use of the illegally established associations established at home and abroad. It has been found out that they convened in Istanbul on April 12, 1915 declared themselves to be the competent authorities and illegally revived the dissolved Daschnakzoutioun Organization once more.

They brought their relations with the Balkan Central Committee back to its previous state. They adopted the superstition suggesting "the attainment of the national goals" which is the basic principle of the organization. Kirkor Merdjanov, Baronak Havasebyan, and the detainee Sevaresh used the code names "Rozan", "Ardavast", and "Arshavere" consecutively. Pretending to be helping the families of the banished they had in fact established "political committees" and "military committees" in affiliation to this organization, and thus separating the local groups they established a kind of order among them. They transferred the information they gathered from the branches spread in the country to the Balkan Central Committee, and forwarded the orders coming from the Central Committee to the branches in Anatolia. As it can be observed from the translation of the notebook containing decisions taken by the organization written personally by Sevaresh Misakian, who is very competent in Armenian Literature and who has a very strong pen, they incited the Armenians to a rebellion and encouraged them to fight back against the Ottoman State. They armed and encouraged all the fedayeens strongly adhered to the Military Councils. They allocated all the money they gathered within the country and from abroad to this particular issue. They eased the

attacks of the enemy armies especially at the Caucasus Front by revealing them the maneuvers and the weaknesses of the Ottoman Army. They sent diplomatic notes and letters of complaint – about the alleged and invented oppression of the Ottoman authorities upon the Armenians, which they were told by the Daschnaksaghan headquarters – to the political centers abroad through the branches established there. Upon Baronak Hosebian's disappearance mysteriously for a while, they elected and appointed Sahak's son detainee Samuel Tarpanian, alias Ardavazat, 20 – from Van, living in Feridiye, Beyoğlu, teacher at the Bebek American School – to his place at the executive committee. It has been understood that in order to establish the Free Armenia they joined the fighting Russian Reserve Forces under the command of the Russian General Nikola, they spread their actions across all the clubs in Anatolia and helped the enemy by enticing the Armenians resort to arms against the Ottoman State.

Daschnaksaghan Vika, one of the members of the Balkan Organization, held a meeting with the officers from the Russian Ministry of Foreign Affairs, Russian Ministry of War, Russian Minister of Foreign Affairs Sazanov, and the Director of Eastern Affairs Mandelstem Vikalikevich, claiming that the organization was representing the entire Armenian nation in their movement towards the freedom of Armenia to be realized autonomously in the eastern cities of the Ottoman State including the city of Sivas.

Other Daschnaksaghan delegates visiting the capitals of the Entente States attempted to change their points of views on the issue and claimed that the Daschnak Central Organization was aiming solely at the establishment of autonomous and free Armenia; and stressed that the Armenians would work to attain their set goals to the end. It has been observed in the minutes recorded in the notebooks that they had been enticing the members of the organization.

It has been understood through the analyses of the minutes, recorded in Sevaresh's own hand writing, covering one and a half years' meetings and procedures of the organization, and Sevaresh's direct confessions, and Samuel Tarpanian's confession at his own will, and under the light of the questioning minutes of the suspects, and through the evaluation of the attempts of this organization, which in fact is nothing but the continuation of the Daschnakzoutioun Organization that Sevaresh Misakian and Samuel Tarpanian were the active members; that Mike's son fugitive Arakil besides being a member of the organization had shot the police officer Şadi Effendi with the intention of killing while the police was searching his house; that Ignatius Andonian was also one of the active members of the organization easing Sevaresh Misakian's fleeing abroad, that he tried to hide the minutes of the organization which were in Misakian's

luggage; in addition to his being a deserter, Mihran Idaredjian was first sentenced to death and later his sentence was changed to condemnation to galleys for life by the court where he was proved to be one of the fedayeens of the Daschnakzoutioun Organization, then known as Daschnak, who took part in the Armenian Insurgence of 1897, and in the bombing incident of the Babiâli and the Ottoman Bank, that he was released from prison following the declaration of the Constitutional Monarchy, but that he had been keeping his close adherence to the Daschnakzoutioun Organization; that the deserters Moses's son Ohannes Hatchoyan Samo, Bedros's son Ashod, Sogomon, and Dikran Vartanian were all members of this organization; that Karakin Kilindjian, on whom a gun was discovered, was also a member of this organization; that they made Karabet's son Kirkor Kendirdjian, Moses Mgrdichian, Kirkor's son Sahak, Doctor Emirze Ketendjian, Ohannes Karabet Tchukurian, and Melkon members of the organization. As their heavy offenses are embraced by the Penal Law Article 45, and by the first stipulation appended to Article 54; it has been hereby decided unanimously that the cases of Sevaresh Misakian, Ignatius Andonian, Samuel Tarpanian, Kirkor Kendirdjian, Ohannes Hatchoyan, Moses Mgrdichian, Kirkor's son Sahak, Moses's son Simon, Doctor Emirze, Mihran Idaredjian, Ashod Bedros, Ohannes Tchukurian, Karakin Kilindjian, Melkon Sogomon, Dikran Vartanian, and the fugitive Mike should be joined by the Court Martial, and that they be tried for their heavy offenses. October 19, 1916

President

Judicial Member

Member

This document shall be submitted to the Office of Attorney

October 19, 1916

The documents pertaining to their trials have been submitted to the Court Martial for the suspects' due trials and final decisions to be given. October 19, 1916

----- ----- -----

Directorate of Prison for
Heavy and Petty Offenses at Istanbul
335/312

To: Chair of the Court Martial

Bogos's son Dikran Vartanian, taken under custody upon a provisional indictment drawn by the Judge of Interrogation Behçet Bey on the charge of theft and bribery, was arrested by the orders of the Court Martial Office of Judge of Interrogations upon a note dated September 7, 1916, and numbered 292; it is hereby requested that upon conclusion of his questioning by your Chair, the necessary orders for his transfer over to our directorate be given, as the mentioned persona shall be asked by the judicial authorities.

(Sealed)
(Signed)

To be submitted to the Office of the Director at the Martial Law Prison

October 26, 1916
(Sealed)
(Signed)

Registered. This document has been taken under protection upon the orders of the Chair of the Court Martial

October 28, 1916

The above mentioned personæ are hereby sent to the Office of Provost Marshall under protection for severing of their relations with the court, and separation from the military applications.

(With the intermediary of Martial Law Prison)

----- ----- -----

**Confrontation of Sevaresh Misakian and Hüsrev Babaian.
December 28, 1916**

Sevareh Misakian, do you know Hüsrev Babaian?

No.

Hüsrev Babaian, did you recognize Sevaresh Misakian?

I have told you earlier. He is bookseller and a writer. I know him.

Misakian Effendi, is this Vegaresh?

I have never seen Vegaresh. Hrayer told me to write, "The financial records are submitted to Vegaresh." I wrote as I was told. I have never seen him. I do not know him.

Do you know Husrev Babaian and Hrayer Kulian?

I do not.

Sign your testimonies.

Yes, sir.

(Signed)

(Signed)

(Signed)

[It is hereby submitted for further evaluations for the due principles.]

December 28, 1916

(Sealed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Testimony of Hadjik Babaian's accused son Husrev Effendi, 35 – middle height, dark hair, dark eye-brows, trimmed dark mustache, hazel-eyes, dark-skinned, slightly flat nose – from Bitlis, Turkish teacher at the Bahçecik American School, living at bedizened rooms, number 18 in Kumkapı Tavaşi Süleyman Agha District. (December 11, 1916)

Have you completed your military service?

I paid the sum to be exempt from the military service to the Sultanahmet Recruitment Office. They have taken my document at the Directorate of National Police Organization Department of Political Affairs.

Which schools did you attend to?

I attended the school in our neighborhood in Bitlis, and to Zackharian School in Erzurum. Then, I attended the Erzurum Lycée. I came to Istanbul in 1907. I graduated from the Mercan Lycée. Later, I attended the Department of Literature at the Darülfünun. Having attended the university for two years, I went to Erzurum in 1909. I came to Bahçecik American School as a teacher of Turkish. They sent me to Konya during the relocations in 1915. I stayed there for almost 7 months. Then, I came to Istanbul without having any documents. I stayed in my maternal-aunt's house. I came to Istanbul in the beginning of April. About a month ago they took me from home to the Department of Political Affairs.

How did you get on the train without your documents?

I took the advantage of the darkness, and got on an empty carriage. I tried not to be seen by the police or by the officials. I came in an empty wagon as far as Eskisehir. I took shelter among the soldiers coming to Istanbul. I left the train at the quarantine point near Göztepe.

Did not the conductor check for your ticket during the entire trip?

I told them I was a soldier.

How did they skip you, while the soldiers were being disembarked at the quarantine point?

Not all the soldiers disembarked. I sat with those who remained in the train.

Did not they even ask for your ticket at the station either?

I disembarked together with the soldiers. I walked through the other direction. I left through the bars behind the wagons. And I went to my maternal-aunt Madam Sara's house in Kumkapı.

Although you were subject to short-term military service, why did not you apply to the recruitment office?

I did not have my diplomas with me. I was going to apply to the recruitment office. If they were not to recruit me for a short-term military service, I was going to enroll the army as a regular soldier. I applied for once. They said, "We will call for you couple of days later. Come then." I hesitated when they called for the ones who were chosen for short-term military service. I was going to apply for sure. But, later, they detained me. The reason of my hesitation was that I did not know whether they would recruit me for short-term or not.

Which school diplomas do you have?

I received a diploma from the Saghasarian. I received a certificate of attendance from the Mercan Lycée as they did not have any diplomas. When we were relocated in Konya, from Bahçecik, my diploma and certificates were lost.

How did you enter the university?

They did not rely on the diplomas. I took the entrance exam.

When did you come to Istanbul from Bitlis?

I went to Erzurum from Bitlis. After having stayed there for six years, I came to Istanbul in 1907. I lived in Istanbul for three years. Then, I went to Erzurum again as a teacher.

Where did you live when you first came to Istanbul?

At the Tavaşi Süleyman Hotel in Kumkapi. In number 13. I lived in the deputy mukhtar Hoseb Hanmaghanian's house. I lived as a tenant in a room in this house.

Did you live alone in this room?

I was alone.

Who are your relatives, acquaintances and friends in Istanbul?

There were my school-mates Ahmet Effendi from Erzurum, Ibrahim Effendi from Bayburt, and Fuat Effendi from Mercan Lycée. I know our neighbor teacher Yervant Kigorkian, and the mukhtar Leon Effendi. When I came to Istanbul for the second time, I did not stay long; I was in Bahçecik for the most of the time.

Whom do you know in Bahçecik?

I know all the teachers at the school. I know everybody living in Bahçecik. I am sure everybody in Bahçecik knows me as well.

Are you married or single?

I am married.

Where is your family?

They are in Konya. Nectar is my wife; my mother is Shogu. I have two children, Bakhshin and Hovsep. My sister-in-law is Ashkhen. My father died. I had two maternal-uncles Ohannes and Hazar. They moved to Hınıs, from Bitlis. They died twelve years ago. I was not corresponding with them. One of my maternal-uncles was married, the other was single. I do not know whether my married maternal-uncle had any children.

Who was your maternal-aunt's husband? What does he do for living?

There was Artin Agha, a coffee-dealer. But, was sent to Konya.

Did you used to attend any clubs in Erzurum, Bitlis, Istanbul, and Bahçecik?

There was the Daschnakzoutioun Club in Erzurum. I used to go there to borrow books. There was nothing but the school in Bitlis. I left there eighteen years ago. I did not frequent anywhere. When I was in Istanbul there were no clubs. I did not attend any clubs in Bahçecik.

Are you a sympathizer of the Daschnaks or Hntchagians?

I am inclined to Daschnaksaghans. There are lots of things in their program that I like. As for their applications; if there is something plausible I accept, if not I refuse. I even attended the conferences about the recruitment of the Armenians for military service, one in Istanbul and the other in Erzurum, titled "Unity of the Nations", and I was very pleased.

Tell us about the parts you like the most in the Daschnaksaghan's program.

I liked the things related to socialism. For example, working for eight hours, and sleeping or resting for eight hours. Again, there are speaking your own language and free publishing issues, in the program. I like the ideas of accumulating knowledge of a revolution, and founding of cooperative firms. Program was published and circulated. It was even published in Turkish as well.

By whom and where was this program published?

It was printed in Istanbul; but I do not know who published it. It must have been published by the Daschnaksaghans.

Which club are you a member of?

I am not a member of any club. But, when I was in Erzurum I subscribed to the *Azadamard Gazette* for a year or for a year-and-a-half. Then I quit.

Did you use to send articles to this newspaper as a teacher?

No. I never did.

Do you know any of the columnists of the Azadamard Gazette?

I know Zartarian. He is the chief editor. I met him when he came to Bahçecik for a change of air. Shahrikian (?) had also come to Bahçecik but I did not meet him.

Do you know Sevaresh Misakian?

Yes, I know him just like the others. He is a columnist in Istanbul. His articles are published in the newspapers. He sells books, I saw him there while I was borrowing books from his library.

Sign your testimony for the time being.

Yes, sir.

Under the light of the testimony of the above mentioned person, who declared he knew Sevaresh Misakian, and that he was a Daschnaksaghan, your discretion for his detention is hereby requested. December 12, 1916

Under the light of the evidences, the documents pertaining to Husrev Babaian's detention are hereby submitted to your committee. December 12, 1916

Under the light of the offense committed and the testimony given by the suspect, it has been unanimously decided that Husrev Babaian shall be detained for further proceedings and conclusion of his investigation. December 12, 1916

Approved. December 12, 1916

----- 80 ---- 82 -----

Husrev Babaian's testimony taken again. (December 13, 1916)

When did you go to Konya from Bahçecik?

In the August of 1914. I was relocated together with the village.

Where are your wife and children?

In Konya.

What were you doing in Konya?

I was not doing anything. Because, none of the relocated were working.

Why did you come to Istanbul from Konya?

I thought I would be sent further away, or to another village; then I would not have any opportunity to find a job, and came to Istanbul.

Where did you directly go after arriving Haydarpaşa train station?

I came home, in Kumkapi.

Since you are not doing anything to earn your living, how do you meet your needs of survival?

When we were relocated from Bahçecik we had some 40 liras. Doctor Dad, working at the American Hospital, was helping us in Konya. He did not help only me but to all the immigrants. He is an American citizen.

Who is taking care of your family?

Nobody. My family receives whatever the aid government is providing for the immigrants.

Since you went to Konya to relocate, why did you leave your family alone there, and ran away to Istanbul? What is motive in running away?

They used to separate us from our families during the relocations. I believed in the possibility of sending me a place other than the one my family was relocated. I thought if I could come to Istanbul I would have the opportunity to do everything to bring my family.

Did you have any other duties at the Saghasarian School?

I was in charge of the financial affairs of the school. I was not dealing with the money; but I was trying to curb the improprieties.

Who assigned you this duty?

The principal of the school. The Patriarchate advised me for the task; but as the principal was entitled to give duties he assigned me to the task.

How were you appointed to the Saghasarian School?

When I was having education here, the Patriarchate administration said "Since there is a need for a teacher you shall go." The Patriarchate sent me. Because they needed a teacher.

Do you know which organization's member is Sevaresh Misakian?

As far as I know he was a sympathizer of the Daschnakzoutioun.

It is said that the Daschnakzoutioun formed a new administration after the relocations. What do you know about it?

I have no knowledge of it.

Did not you hear that Sevaresh Misakian was trying to run away from Istanbul?

I heard about it in Istanbul some three or four months ago. I heard that there were many others attempting to run away; and that Sevaresh was among them. I heard they were all caught.

Did not you see Sevaresh Misakian when you came to Istanbul?

No. I did not.

When you were in Bahçecik or in Saghasarian School, from where did you sue to take your salary?

I used to receive it from the school.

Did anybody sent you any money from Istanbul?

Doctor Dad used to give me money. But I do not know whether he himself gave it to me or the Patriarchate was making use of him.

With whom did you sue to correspond when you were in Bahçecik, and in Erzurum?

I do not have any worthwhile correspondences. I used to correspond with my father-in-law, Ohannes Kuyumjian, who is now in Erzurum. But they relocated them to Urfa. I know that my mother-in-law, Vartohi, went to Suruç from Urfa.

Do they also call her Madam Ohannessian?

They call her Kuyumjian; not Ohannesyan. In Armenian, those who take their husbands' surnames are known as such.

Has your father-in-law ever been in Istanbul?

He had been in Istanbul some 25 or 30 years ago for education. Later he moved to Erzurum. He is a pharmacist in Erzurum.

Sign your testimony for the time being.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

INDICTMENT

The questioning minutes and the document details have been evaluated.

At the end of the preliminary questioning of Husrev Babaian who has been denounced for being one of the members of the Armenian Daschnakzoutioun Organization, it has been clearly understood that although the mentioned persona was banished to Konya in accordance with the special law issued by the Ottoman State for being one of the active members of the Armenian Daschnakzoutioun Organization he was called back to Istanbul other active members of the organization who remained in Istanbul and indulged in various activities as of March 1, 1916, under the code name Vegaresh by taking the place of Sevaresh Misakian about whom a case was already opened at the court. It has also been understood that in order to realize the Armenian national aims they pretended to be helping the families whom they thought were in an undesirable condition; however, in reality they were indulged in drawing the attention of some of the foreign countries to the measures the State had taken against the Armenians and established alliances with them in order to weaken the internal and external security of the State; furthermore, they encouraged and armed the organization' fedayeens who were in close contact with them already. It has been determined that they were closely following the prevailing conditions of the war to stage their national aims, and to this end that they established close contacts with the representatives of the foreign states, and with the people coming from the other cities, and formed a secret alliance in the country to create the chaotic atmosphere they longed for. Husrev Babaian has confessed that he indulged in various activities and put various measures into practice to set the bases for their evil designs. When he was under detention at the Directorate of National Police Organization he tried commit suicide in order not to be sued. The evidence gathered in the investigations carried out on the issue, the notebook containing the decisions taken by the organization starting with February 5, 1915, and continuing on the pages dated later, and the decision issued for his return to Istanbul, all stand as proofs to the offenses he committed. As his offenses fall under the stipulations of the Penal Code Article 58 demanding heavy penalties, it is hereby requested that his case should be sent to Court Martial for the completion of his due trial together with the similar cases before the court. December 30, 1916

*(Sealed)
(Signed)*

----- ----- -----

VERDICT

At the end of the preliminary questioning of Husrev Babaian, who has been denounced to be one of the active members of the Armenian Daschnakzoutioun Organization it was clearly understood that he was banished to Konya in accordance with the special law issued by the Ottoman Government for being an active member of the Armenian Daschnakzoutioun Organization; that he was called back to Istanbul by the executive members of the organization upon a necessity; that he came to Istanbul secretly under the code name Vegaresh, and took over the duties abandoned by Sevaresh Misakian who was sued at the court as of March 1, 1916 earlier; that, he thus, indulged in activities aiming at realization of the Armenian national aims, and helped the families whom they though were in undesirable conditions; that, in reality, he was indulged in activities for weakening the internal and external security of the Ottoman Government and thus creating an atmosphere of chaos; that he attempted to draw the attention of the foreign states to the measures the Ottoman Government put into practice against the Armenians; that he encouraged and armed the fedayeens; and closely followed the pace of the war in order to realize their nationalistic aims; that he had established secret alliances with the foreign states, and by establishing contact with the people in Istanbul and in other cities, he tried to create the chaotic atmosphere by implementing certain measures and activities.

His confessing the charges directed at him during his questioning; his attempt to commit suicide while he was under detention at the Directorate of National Police Organization in order to purge himself off the further legal investigations; and the notebook containing the decisions taken by the organization; his calling back to Istanbul, the decisions explaining the procedures to be followed – written in the notebook as of February 5, 1915 – and the minutes of the questionings on the issue all stand as proofs for the offenses he committed.

As the offenses he committed are embraced by the Penal Law Article 54, the Amendment 1, for they necessitated trial for heavy penalties; it is hereby unanimously decided that the mentioned persona's case shall be taken in hand, by the Istanbul Court Martial, and the documents pertaining his case shall be united with the other cases requiring the same punishment. December 30, 1916

*President
(Signed)*

*Judicial Member
(Signed)*

*Member
(Signed)*

*Hereby submitted to the Office of Attorney. December 30, 1916
(Signed)*

*The case documents are hereby submitted to the Chair of Court Martial
December 30, 1916*

(Sealed)

----- ✎ ----- ✎ -----

Husrev Babaian's testimony taken again. (December 17, 1916)

What is your relation to Dikran Cemil?

He is my wife's brother-in-law. He was in Konya. I do not where he is now. He was in Bahçecik earlier. We were together until the relocations of April 1914. Cemil was relocated in April.

When were you relocated?

In August together with the people.

Did you write any letters from Konya to Istanbul?

I wrote my maternal-aunt Sara. Her husband Artin Chiroian was in Konya. I used to live with my maternal-aunt Sara in her house in the Kumkapi Tavaşi Süleyman Agha District.

Under what name you used to sign your letters?

When I wrote myself, I signed it with my name. If I wrote on behalf of Artin, I signed it in his name. I mean in family affairs.

Did Dikran Cemil write any letters to anybody?

I have never seen him writing.

Sign your testimony.

Yes, sir.

Clerk

(Signed)

(signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Husrev Babaian's testimony taken again. (December 28, 1916)

It is understood that you are Vegaresh and are appointed to Arshavere Misakian's post. What will you say?

They are mistaking me for someone else.

Why did you attempt for suicide?

I was terribly offended. That is why I attempted suicide.

Do you know Zaruhi Mgrdichian?

I do not.

Did you meet with Sevaresh Misakian at Syranoush's house in Pangalti, and bid him farewell?

No.

Do you know Hrant Vartabet Effendi?

I do. He is Hasarebian. He is from Erzurum.

When did you meet him?

I met him both in Erzurum and Konya.

What did you talk with Hrant Vartabet Effendi?

We talked about relocations. I do not remember what we talked in detail.

Is Hrant Vartabet Effendi a member of the organization?

I do not know.

How old is he?

About 25 or 26, he might even be 30.

Is he literate?

He is literate.

It is said that Hrant Vartabet Effendi asked you "What will happen to this nation?" and in return you said, "I have sworn in, together with the others in the organization, to struggle with the national problems with all my capacity." Where and in what context this conversation did take place?

I do not remember saying such a thing.

When you were in Erzurum have you ever tried to convince organization by making use of the Patriarchate not to close their school in Erzurum?

If you have asked me only about the Saghasarian School in Erzurum I would have answered you open-heartedly. Because there is the Saghasarian School in Erzurum.

Well, then. Tell us about the relation between this Saghasarian School and the Patriarchate.

The moving of the Saghasarian School was discussed at the Patriarchate and in Erzurum. The executive committee's voting for the removal of the school is both mentioned in the regulations and in the will as well. When the executive committee was asked about the removal of the school, I was against its removal. Because I am right, I have been insisting on my idea ever since the beginning. After committee's deciding for the removal of the school I came to Istanbul right away from Erzurum. Later,

I heard that there were protests to the removal of the school in Erzurum. They held meetings, people gathered, carriages came, and they brought down the furniture. I was not there when all this was happening. I voted for not removal. But they did. I have to tell you this; I have a document from the inspector stating that I had no part in all this controversies. I do not have it with me now.

Were you the only one voting for not removal of it? Were there others?

Most of the executive committee voted.

Where was the Saghasarian School moved to?

It was moved to Sivas.

Does the Patriarchate provide this school's administration? Who else administers it?

There was a committee in Istanbul in charge of the Sagasarian School administration. It was composed Kapril Effendi, Hosephian Muradian, Eseyan, Kigork Arslan, and Arshak Karagœzian under the leadership of the Patriarch; the second administration was in Erzurum. They used to draw the budget, have it approved by Istanbul, and put it into effect by an administration composed of the local people there.

(Signed)

(Signed)

(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Court Martial

689

8850

The questioning minutes, the documents, the detailed indictments prepared by the Office of Attorney, and the verdict given by the Investigation Committee pertaining to trials of Avadis Kilindjian's son Karakin, born in 1899, from Divriği, couch maker, living at the restaurant owner Dikran's house on the Gedikpaşa Kilise Street; Moses's son Simon, born in 1897, from Siirt, an itinerant paper-seller, living at number 13, in Mahmutpaşa Yeşildirek Kocahan; Mgrdich Mgrdichian's son Moses, 40, from Dedeâğaç, living at number 61 on Eşref Street, Sinemköy, Beyoğlu, provides his livelihood by selling lemons and eggs; Toros Ketendjian's son Doctor Emirze, living at number 7 on the Fırın Street, Boyacıköy, a member of the Haydarpaşa Commission for the Poor and the Wounded; Karabet's son Ohannes Tchukurian, 36, from Gümüşhane, living at the Sarrafoğlu Apartments number 3, on the Tunel Street, Beyoğlu, a tailor working at the same address; Bedros Muratyan's son Ashod, born in 1881, an Ottoman subject from Tehran, actor, living at number 2 Bekçibaşı Street, Selamsız, Üsküdar; Karabet's son Kirkor Kendirdjian, 44, from Van, a coffeehouse owner, living at number 61 Eşref Street in Sinemköy, Tatavla; Kirkor Bosesov's son Sahak, 35, Iranian subject, living at the same house at number 61 on the Eşref Street, Sinemköy, an itinerant couch maker; Sahak's son Samuel Tarpanian, born in 1896, from Van, a teacher, living as a tenant at number 88 on the Çaylak Street, Feridiye, Beyoğlu; Kirkor Andonian's son Ignatius, 33, from Sivas, doorkeeper, living at number 3 on the Ateş Ahmet Street, Tozkoparan District, Beyoğlu; Alexan Misakian's son Sevaresh Misakian, from Sivas, a bookseller, living at a house on the Çifte Bakkal Street in Icadiye, Üsküdar; Avadis Idaredjian's son Mihran, 42, from Istanbul, previously working as a chief accountant at the Azadamard Newspaper, currently unemployed, living at number 154 on Cedidiye Street Pangaltı, Beyoğlu; Mathews Agop Hatchoyan's son Ohannes, 47, from Istanbul, saddler, living at number 38 on the Macar Street, Tarlabası, Beyoğlu; Bogos's son Dikran, from Tabriz, an official at the Romanian Consulate, living at a room on the Poyraz Street, Pangaltı; Agop Agopyan's son Melkon, born in 1871, from Van, soldier at the 2nd Workers' Battalion, 4th Company, 1st Platoon situated in Sarıyer, living at number 99 on the Hisardibi Street, Kumkapi; Simon Karabetyan's son Sogomon, from Muş, furniture dealer, living at the furniture shop at number 7, on the Suterazisi Street, Beyoğlu; Hadjik Babaian's son Husrev, 35, from Bitlis, teacher of Turkish at the Bahçecik American School; the suspects under detention, and Mike's son fugitive Arakil who are charged with being members of the Armenian Revolutionary Organization, have been submitted to Court Martial, for due trial.

On the set date of the trials, the members Major Muammer Salih, Major Mehmet Ata, Captain Ibrahim, and First Lieutenant Cemal, and the Deputy Attorney Reşit Bey convened under the chairmanship of the Chief of Court Martial, Lt.Col. Nafiz. It was understood that although the Office of the Chief of Court Martial issued an order in the papers for the seizing of fugitive Arakil Mike in 10 days he could not have been captured at the end of the period allowed; the other suspects have been brought to justice under protection. In accordance with the requirements of the Office of Attorney it is hereby decided that a case be opened for the fugitive Arakil Mike, and that he shall be tried upon his capturing. The trials of the other suspects have started in their presence.

When the court asked Deputy Attorney Reşit Bey to give a brief evaluation of the thorough considerations of the Office of Attorney, he asserted that the members of the organization have been forming illegal parties in order to establish an autonomous administration on a certain part of the Ottoman lands; that the members of the organization, who were living close to the borders of the state, have been establishing close contact with the enemy forces, and joining with them against the Ottoman forces; that they have been arming themselves, with the aim of realizing their goals by taking the conditions of war for granted; that the government passed a special law to secure military operations to be realized in the targeted regions and to this end she relocated the people living in those regions, as well as some of the Armenians who came to Istanbul from other cities to disrupt the internal peace of the country; that although those illegal organizations were dissolved, they revived it again secretly; that the suspects Sevaresh Misakian, Samuel Tarpanian, and the fugitive Mike hid themselves from the investigations of the security forces with the aim of realizing their national goals and have been helping the families whom they thought were in undesirable conditions due to the detentions carried out recently; that in reality they were indulged in holding protest meetings, issuing diplomatic notes on the Ottoman Government's attitude towards the Armenians for the embassies in Istanbul; that they transferred all the information they received about the maneuvers to some of the foreign states; that should there be a general banishment from Istanbul and Izmir they were planning to set up an armed resistance; that to this end they intended to arm some people; that taking the direction of the war in consideration they formed secret organizations to threaten the internal security of the state; that this information was obtained from the notebooks Sevaresh Misakian kept; that Sevaresh had confessed all those following his capture as he was about to leave the country with a counterfeit passport designed for another person; that Sevaresh's accusing of Samuel Tarpanian for joining the mentioned organization under the name of

Ardavazat; that Mikes's son fugitive Arakil was also in the same circle of thought with the others, and his using of a firearm against the security forces during the search they carried out in his house, and his fleeing away, are considered to be direct evidences to the claims made against him; that Kirkor Andonian's son Ignatius had helped the mentioned person in hiding the detrimental documents of the organization so as not to reveal their true intentions. Moreover, the charges put on them were all clearly understood under the light of the evidences obtained during their trails.

Deputy Attorney Reşit Bey requested and claimed that Sevaresh Misakian and Mike's son fugitive Arakil, and Ignatius should be tried for heavy offenses and be judged in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 58; that Ignatius should also be tried in accordance with the stipulations of Article 45; that, no evidences supporting Ohannes Hatchoian, Moses's son Samo, Mihran Idaredjian, Ashod Muradyan, Dikran Vartanian, Simon's son Sogomon's direct relations with the organization were found, but as they were found to be deserters they should be sent back to the Court Martial from where they were sent for their due trials; that finding of a weapon on Karakin Kilindjian did not fall into the area of responsibility of the Court, his case should be directed to the Judicial Court; that, other suspects, Kirkor Gezerian, Moses Mgrdichian, Kirkor's son Sahak, Doctor Emirze Ketendjian, Ohannes Tchukurian, Agop Agopyan's son soldier Melkon had committed no offenses requiring legal punishment the charges directed at them should be dropped.

Under the light of the careful considerations of the Deputy Attorney, and after the hearing of the testimonies of the suspects, and reviewing of the documents submitted, when the case was being evaluated it was understood that Aleksan Misakian's son Sevaresh Misakian who joined the secret formation of the Daschnakzoutioun organization; that after the declaration of the Law of Relocations, issued for the Armenians, by the government, Kirkor Merdjanov – alias "Rozan," whose real identity could not have been discovered, and about whom no legal investigations could have been realized – had devised plans to form a secret formation under the Daschnaksaghan together with his friends, and wrote about their plans as proved in the notebooks, numbered 1 and 2, he himself had written, and discovered by the security forces while he was about to run away to Romania. This person's being a member of the board of the mentioned organization was understood from the notebooks. Sahak's son Samuel Tarpanian whose direct affiliation to the organization was clearly put forward by the testimony of Sevaresh Misakian and by the notes in the notebook; that Sahak's son Samuel Tarpanian and Sevaresh tried to cover up Sevaresh's offenses by trying to save the decisions inciting chaos noted in the notebooks; that Kirkor Andonian's son Ignatius

confessing of his responsibility in this attempt and accepting his being an accomplice to Sevaresh Misakian; it was also understood through the investigation documents that Mike's son fugitive Arakil was also an accomplice to Alexan Misakian's son Sevaresh Misakian, and therefore their charges shall be read in their presence upon their detention, and they shall be convicted of the charges in absentia; that the case brought about Avadis Kilindjian's son Karakin, on whom forbidden weapons were found, should be separated and transferred to the Judicial Court; that as no evidence could have been brought forward pertaining to the charges on Moses's son Simon, Mgrdich Mgrdichian's son Moses, Toros Ketendjian's son Doctor Emirze, Karabet Tchukurian's son Ohannes, Bedros Muradyan's son Ashod, Karabet's son Kirkor Kendirdjian, Iranian subject Kirkor Bosesov's son Sahak, Avadis Idaredjian's son Mihran, Marat Agop Hatchoian's son Ohannes, Simon Karabetyan's son Sogomon, Bogos Vartanian's son Dikran, Agop Agopyan's son Melkon, and Hadjik Babaian's son Husrev should be dropped and they should be acquitted. However, it is hereby decided unanimously that the deserters, considering of their ages, Moses's son Samo, Bedros Muradyan's son Ashod, Avadis Idaredjian's son Mihran, Agop Hatchoian's son Ohannes, Simon Karabetyan's son Sogomon, Bogos Vartanian's son Dikran, and Hadjik Babaian's son Husrev shall be handed over to the military authorities for the completion of due legal procedures.

The final sentences given to the suspects have also been discussed over and it has been evaluated that the cases of Sevaresh and fugitive Mike, and of Ignatius and Samuel Tarpanian, who have been acting with them, required heavy penalties, that the offenses were embraced by the stipulations of the Penal Code Article 58 Paragraph 2: the mentioned paragraph states "...if such a secret organization ever attempts to cause disorder as stated, and if no action is taken but only talks were held for the applications of the decisions taken, the suspects shall be sentenced to temporary imprisonment in a castle." Therefore, in consideration of the stipulations mentioned in the paragraph, and in respect to the degree of their offenses it is hereby decided unanimously that Sevaresh, and Arakil Mike whose sentence is to be read in his presence upon his detention and completion of his due trial, each shall be sentenced to 5 years' of temporary imprisonment in a castle; Ignatius to 4 years; and Samuel Tarpanian to 3 years' of temporary imprisonment in a castle. It has also been decided that the fugitive Arakil Mike shall be deprived of his civil rights, and in accordance with the stipulations of the Penal Proceedings Law Article 371 and the articles following his real estates and assets shall be confiscated. The Court hereby, on January 16, 1917, declares that

Arakil Mike shall be judged in absentia, and the other suspects shall be read their sentences in their presence; and the verdict given shall be declared under the terms and stipulations of the relevant law.

<i>Member</i>	<i>Member</i>	<i>Member</i>	<i>Member</i>	<i>Chief of Court</i>
<i>Second</i>	<i>Captain</i>	<i>Major</i>	<i>Major</i>	<i>Martial</i>
<i>Lieutenant</i>				<i>Lt.Col.</i>
<i>(Sealed)</i>	<i>(Sealed)</i>	<i>(Sealed)</i>	<i>(Sealed)</i>	<i>(Sealed)</i>

----- 80 ----- 82 -----

The procedures to be followed in execution of the sentences and in approving of the sentences that were outside the scope of the authority of the Court Martial.

The documents – appended to the note dated February 2, 1917, and numbered 4699 – asking whether the 3rd Section of the Provisional Law of Appeals applies to the verdicts given by the Court Martial, which in fact are considered to be outside the authority of Courts Martial, by the provisional law dated May 11, 1914. As well as the issue of Courts Martial being affiliated only to the chief military authorities in their area of responsibility; and the commanders', who did not have sufficient knowledge of judicial proceedings, making analyses of the stipulations of the laws; and the necessity of increasing the number of military directorates; are all found to be conflicting with the aims of the judiciary and have been evaluated thoroughly. As it is clearly mentioned in Article 113 of the Constitution, Martial Law temporarily annuls the Civil Laws and Regulations. It is evident that, upon the declaration of state of Martial Law, the stipulations of the military laws and regulations executed by the Courts Martial, which takes over the duties of the Criminal Courts in accordance with a governmental decree, should be correlated with the Civil Code for curbing the offenses that would deteriorate the State's internal and external security, and the causes leading to the declaration of the state of Martial Law; and the Criminal Courts were to submit the verdicts they reached to the Courts Martial. Although this is the prevailing attitude in informing the other about the verdicts given; the laws passed recently gave extensive authority to the commanders for submitting the approved verdicts taken by the Courts Martial to the Court of Appeals. There should be no indecision as to the asking for Appeals even for the offenses committed during the time of war. The military laws always give priority to hierarchy. The commanders who were authorized to approve and execute the verdicts given by the Special Courts Martial that were formed after the law dated July 3, 1916 do hold the right to exercise their authority alone so long as they are the highest ranking officers in the region. It is thus evident that the sentences outside the scope of duty of the low ranking officers are subject to the approval of the highest ranking officer in the area of responsibility. This necessity is stressed in the last paragraphs of the Law of Appeals Article 34. As the Military Judiciary Commission put forward that the hierarchical ordering of the ranks would necessitate increase in the number of

chairs of military offices, it was found appropriate to assign the highest ranking officers to exercise their authorities thus. The proceedings of the trials pertaining to the people who were sentenced by the Court Martial for issuing and using forged military documents, and forming a secret organization in order to establish an autonomous administration in a certain part of the Ottoman State are hereby submitted in attachment to the notes dated December 7, 1916, and February 7, 1917.

For your further considerations.

*Deputy Commander-in-Chief
and
Ministry of Defense
Enver*

Date receive: April 7, 1917

To: Department of Judicial Affairs April 9, 1917

----- 80 ----- 82 -----

The minutes of the verdict, number 689, given by the Istanbul Court Martial and the relevant documents have been evaluated.

Any discrepancy at the end of the questioning minutes recorded at the Courts Martial is unbefitting to the legal procedures. Sentencing Sahak's son Samuel Tarpanian just by taking Sevaresh Misakian's testimony into account, where he claimed he was a member of the executive committee of a secret organization; not giving of any affirmative or negative decision for Kirkor Andonian's son Ignatius's legal demands for proving his innocence, and for the defense of the other suspects; considering the saving of the notebooks that were inciting chaos in the country, seized by the security forces just as Sevaresh was fleeing the country, as the only affirmative actions of the mentioned suspects; in line with the law issued, determining of the penalties to be given to the members of the secret organization, who found instigation of terror in the country appropriate; delaying of consideration of the ample amount of evidences that were to be used unless any heavy penalties were proved; aggravating the penalty given to Sevaresh without taking the circumstances adding to his offense; have all been considered to be contradictory to the law. The documents are hereby submitted to the Military Court of Appeals for further investigation of the verdicts by taking all the above mentioned points in to consideration, which all are open to personal application for appeal. 7/6/1917

*Provost Marshall
Cevat*

----- 80 ----- 82 -----

COMMUNIQUE

The official report, the detailed documents, and the verdicts – given by the Istanbul Court Martial – pertaining to the cases of Sevaresh Misakian and his friends, who were charged with being a member of an Armenian revolutionary organization, submitted on January 16, 1917, have been considered thoroughly. The results of the verdicts given in line with the stipulations mentioned in the final paragraph of the Code of Appeals Article 31 are as follows. It is hereby requested that they be submitted to the Second Court of Appeals for their relevance.

- 1. The Office of Istanbul Provost Marshall, to which the mentioned Court Martial is affiliated to, requested the making of an investigation of appeal on the unjust verdicts given, and appended the documents that led to declaration of the verdict mentioned. Accordingly, the examination of the minutes of the official reports – pertaining to the cases of Sevaresh Misakian, Samuel Sahak Tarpanian, and Kirkor Andonian's son Ignatius – in accordance with the stipulations of the Code of Appeals Article 37 is deemed to be possible.*
- 2. As the unjust verdict embraces temporary imprisonment in a castle, the first paragraph of the Code of Appeals Article 34 renders it possible to ask for an appeal directly without any need for further inquiry. Request and demand for Appeal is not restricted with the time limits mentioned in Code of Appeals Article 41; moreover, the special paragraph of Article 46 pertaining to the examination of appeals covers all the requests and demands, whether the offenses are confessed or not.*
- 3. Although the Command Headquarters objects to the suspect Sevaresh's heavy punishment given without presenting any strong evidences, and claims that it is contradictory to the law, the judicial discretion about the punishment of an offender who is caught between the borders is left to the highest authority; and is protected against any objection to rise. As it is understood from the official reports on the verdicts given that the suspects were punished in accordance with the degree of their offenses, there cannot be any objections. But,*
  - A. As it has been objected and explained by the headquarters, the documents containing the minutes of the questionings made by the Court Martial are found to be contradictory with the legal procedures followed, and unsystematic, as if the hearings were carried out in the presence of insufficient*

number of committee members. The hearings and verdicts were either partially signed or not signed at all; the reports prepared prior to the pronouncement of the verdicts do not contain or put forward the decisions of the court, summaries of the testimonies and the defenses of the suspects; moreover, the seal of the court and the personal seals of the members of the court committee were not approved by the official seal of the Court Martial.

In line with the Code of Appeals Article 45, paragraph 4;

- B.** *Of the suspects, Sevaresh asserted that he had never attended the meetings of the secret organization that was mentioned in the notebooks; that his involvement in this plot was only due to Kirkor Merdjanov's asking him to copy the notebooks he brought, which he copied out of good will; that even though he was thought to have had joined the organization, he claims that the organization had no intentions of collaborating or spying on behalf of the enemy states, but helping the families of the relocated financially, and was trying to act as a mediator between the Armenian people and the Ottoman Government for determining the places of relocations, and the reinstatement of the estates; that all these were proven to be right by the information found in the notebooks; that he had no relation with the other suspect Samuel at all, whose code name "Ardavazat" the Court Martial mistook to be his; that the mentioned person in fact was Baronak Hosebian, that this was understood by Sevaresh's testimony earlier; that Ardavazat took action together with the secret organization as of April 1915; that as he himself was indulged in the tasks he was given at school until mid-July, he could not have been the person mentioned, that this was also proven by the note, dated September, written in the notebook suggesting finding of a person to take Baronak Hosebian's post. As for the suspect Ignatius, he said that with the hope of earning some money, upon the request of the ladies, he intended to take the bag in which he thought was some money, but that he told about it to the suspects whose names are known as he was drunk; that he asked for the inviting of Bedros and the maids at the apartment to testify; that his informing Madam Heraklea that Sevaresh was in fact running away to Romania, before his detention by the security forces proves his innocence; although he explained and pleaded for the mentioned person's [Madam Heraklea's] testimony for his defense, his requests and defense was overlooked by the Court, and no affirmative or negative decision was taken. The realization of the investigations in*

their absence; not informing them about the consequences of the investigations; and thus not enabling them to use their rights of defense;

In line with the Code of Appeals Article 45, paragraph 6;

H. As for the suspect Ignatius's proven offense: Although his offense was described as keeping the documents and the notebooks, pertaining to the decisions taken mentioned, secret from the security forces, he was sentenced, without any legal proof, as if he were a member of a secret organization.

H. Although the amendment to the Penal Code Article 58 demands the determination and the description of an offense – committed in violation of the Penal Code Articles 55,² 56, and 57,³ with the aim of performing or deciding to perform one of the defeatist activities mentioned in those articles, by a group of two people or more who came together under a secret organization – as a legal obligation, the charges directed against the suspects ought to have been stated clearly in the official reports so as to determine the true cause of their establishing a secret organization for committing which of the offenses mentioned; and basing of the verdict on legal principles,

All denote to the failure of basic principles mentioned in Code of Appeals Article 45 paragraphs 7 and 8.

Therefore; the verdicts necessitating Appeals, declared for the suspects, shall be annulled in accordance with the stipulations of the Code of Appeals Article 46 last paragraph and be sent back to the Court Martial, where the verdicts were given, in accordance with the Article 47.

*(Sealed) June 28, 1917
(Signed)*

----- ✎ ----- ✎ -----

² See *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918*, Vol: III, p. 329.

³ Article 56: Whoever entices the public to rise against each other and inflicts terror, or indulges in detrimental and separatist activities, kills another person, or attempts to do so shall be sentenced to capital punishment.

Article 57: Those who violate the stipulations of the Articles 55 and 56, alone or with the help of other people or attempt to do so, their leaders and the doers of the actions shall be sentenced to capital punishment upon their arrest. Those who take part in any stage of those actions shall be sentenced either to temporary or life time punishment of condemnation to galleys, depending on the degree of their offenses. *Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu* [Supreme Military Penal Law]. Matbaa-i Askeriye [Military Printing House], 1919, p. 34.

Military Court of Appeals

Second Council

Number

141

Although the minutes – pertaining to the trials of Sevaresh Misakian and his friends, who were the members of the Armenian Revolutionary Organization and charged with an attempt to establish a defeatist organization in Istanbul – dated January 16, 1917, issued by the Istanbul Court Martial, are directly subject to further considerations of the Court of Appeals. The minutes were sent to the Second Council Office of Attorney at the Military Court of Appeals on June 28, 1917, upon the request of the Provost Martial. Considering the importance of the case, a committee, composed of 4 military and 3 judiciary members, has been assigned to analyze the minutes and the verdict given, and thus the Case of Appeals for Sahak's son Samuel Tarpanian, Kirkor Andonian's son Ignatius, as well as for the person mentioned has began.

Summary of the minutes mentioned:

The suspect Sevaresh and his friends Sahak's son Samuel Tarpanian, Kirkor Andonian's son Ignatius, Mike's son fugitive Arakil were charged with having established a secret organization under the name of Daschnaksaghan. Committee; it is determined that they objected this charge during the hearings. As their offenses were proven; in accordance with the degree of their offenses, and in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 58 paragraph 2, it was decided in their absence at the court that: Sevaresh Misakian, and the fugitive Arakil, whose sentence shall be read in his presence upon his arrest, are sentenced to 5 years, Ignatius to 4 years, Samuel Tarpanian to 3 years' temporary imprisonment at a castle; that Arakil Mike shall be deprived of his civil rights, and his estates shall be confiscated; that Avadis Kilindjian's son Karakin's, on whom a banned weapon was found, case shall be separated and sent to the court responsible; that Moses's son Samo, Mgrdich Mgrdichian's son Moses, Toros Ketendjian's son Doctor Emirze, Karabet Tchukurian's son Ohannes, Bedros Muratyan's son Ashod, Karabet's son Kirkor Kendirdjian, and an Iranian subject Kirkor Bosesov's son Sahak, Avadis Idaredjian's son Mihran, Murat Agop Hatchoian's son Ohannes, Simon Karabetian's son Sogomon, Bogos Vartanian's son Dikran, Agop Agopyan's son Melkon, Hadjik Babaian's son Hüsrev shall be acquitted as no proof for their indulging in illegal activities have been discovered; that Moses's son Simon, Ashod Bedros Muradyan, Avadis Idaredjian's son Mihran, Agop Hatchoian's son Ohannes, Simon Karabetian's son Sogomon, Bogos Vartanian's son Dikran, and Hadjik Babaian's son Husrev, who have been discovered to be deserters, in considering their ages, would be returned to the military authorities for the completion of due legal procedures.

From the Office of Correspondences at the Military Court of Appeals

In addition to the lack of order and discrepancies in following the proper procedures, found in the verdict given by the Court Martial, sentencing of Samuel only by considering Sevaresh's testimony; not taking any affirmative or negative decisions about Ignatius's legal demands, or about the present defenses of the other suspects; rating the attempt of the mentioned people for saving the notebooks, where decisions inciting chaos were written, which the security forces seized during Sevaresh's fleeing abroad, as their only affirmative action; not determining of the sentence to be given to those who being members of the secret organization decided for creating an atmosphere of chaos; and sentencing of Sevaresh to heavy punishment without taking the ample amount of proofs into consideration are all found to be contradictory to the law, and therefore forwarded to the Court of Appeals.

In the Communiqué

Although the Office of the Commander claims that Sevaresh's heavy punishment without presenting ample evidence is contradictory to the law, the judicial discretion in declaring the punishment solely resides in the power of the judges and is protected against objections that might arise. As it is clearly evident from the minutes of the verdict that the suspects were sentenced in accordance with the degree of their offenses the objection raised cannot be accepted. However, as it is explained in the written objections of the command headquarters, the documents containing the minutes of the questionings made by the Court Martial are found to be contradictory with the legal procedures followed, and unsystematic, as if the hearings were carried out in the presence of insufficient number of committee members. The hearings and verdicts were either partially signed or not signed at all; the reports prepared prior to the pronouncement of the verdicts do not contain or put forward the decisions of the court, summaries of the testimonies and the defenses of the suspects; moreover, the seal of the court and the personal seals of the members of the court committee were not approved by the official seal of the Court Martial. That, Sevaresh had never taken part in the meetings of the secret organization mentioned in the notebooks found on him; that his involvement was only through copying of the notebooks, which Kirkor Merdjanov had given to him, out of his good will; although his involvement would be accepted, the mentioned organization did not have any connection with the enemy states or had any aims like spying on behalf of the enemy states; that the only aim of the mentioned organization was to help the relocated people and to their families financially; that the organization was acting as a mediator between the Armenians and the Ottoman Government in determining the places of relocations and reinstatement of the properties; that this was clearly proved in the writings found in the notebooks. That the other suspect, Samuel had never used the code name "Ardavazat" – as it was assumed by the Court Martial – written in the notebook; that the mentioned person was Baronak Hosebian whose identity was revealed through Sevaresh's testimony; that Ardavazat was in close connection with the secret organization as of April

1915. As for Samuel, because he was dealing with the affairs of the school where he was appointed until mid-July, he could not have been the mentioned person using the code name for it is proved in the writings found in the section dated September in the notebook, where he was asked to find someone to replace Baronak Hosebian. That the other suspect Ignatius claimed he had no relation with the mentioned secret organization, confessed that he told some people, whose names are known, that he was to take the briefcase, which he thought to be full of money, upon the kind requests and the insistence of the mademoiselles, to earn some money, while he was drunk; his asking for a hearing case for the witness Bedros and maids in the apartment, his denouncing of Sevaresh's fleeing to Romania to Madam Heraklea to inform the security forces before he was caught by the security officers on his way abroad denote to his innocence; that although he as a defendant explained and asked for the witnessing of the mentioned person [Madam Heraklea] the court committee ignored all the requests and did not decide in favor of the requests nor did it decide against the requests. The suspects were not informed thoroughly about the consequences of the investigations concerning them nor were they informed about the verdicts given, and thus they were kept away from making their defenses on the charges raised against them. Although Ignatius's proven offense was described as keeping the documents and the notebooks, pertaining to the decisions taken mentioned, secret from the security forces and thus trying to cover up Sevaresh's offense, he was sentenced, as if he were a member of a secret organization, without any legal proof. The writing of the charges directed and the legal proofs' documentation is an obligation for the official reports in order to be able to determine for which offense the suspects had established the illegal organization; hence, their absence in the verdicts given denote to basic deficiencies in the application of the law. Moreover, firm legal grounds for the immediate execution of the judgments passed were not set. Therefore, it is requested that the part of the official documents concerning the suspects mentioned above should be annulled.

For further considerations:

As the explanations and the decisions taken in the mentioned communiqué demands the annulment of the sentences given; it is hereby unanimously decided that the verdicts given shall be annulled in accordance with the Code of Appeals Article 45 and 46; and that in line with the stipulations of Article 47 the cases shall be returned to the Court Martial where they were held. July 2, 1917, Monday.

Military Court of Appeals 2nd Council
(Sealed)
July 7, 1917
(Signed)

----- ----- -----

Office of Mukhtar for the Catholic Armenians at Beyoğlu and Galata

Istanbul

Number

2168

Simon and Eskohi (his mother)'s son Sogomon lives at number 8 on the Suterazzi Street, Kuloğlu District, Beyoğlu, is registered to Arınç Village affiliated to Muş.

Mentioned person, being an Ottoman subject, a Catholic Armenian, declared that he had lost his identification document which he received during the census held recently at the Arınç Village affiliated to Muş. An official receipt is hereby sent to the Public Registration Office, at the Office of Beyoğlu Mutasarrif, for issuing of a new identification document in accordance with his curriculum vitae to be received from his hometown.

August 18, 1917
(Sealed)

----- ----- -----

The minutes of the Istanbul Court Martial								
Day and Date of Trial	Document Number	President	Legal Adviser	Members			Legal Consultant	Court Reporter
Nov. 9, 1918	32/69	Süleyman Sirri Bey	Ismail Bey	Mustafa Bey	Hafız Bey	Hasan Bey	Avni Bey	

The suspects are brought to the court in line with the legal procedures.

Suspect: Alexan's son Sevaresh Misakian.

I am 29 years old. I am from Uskudar. I am a news correspondent at the Azadamard Gazette.

Suspect: Samuel's son Samuel Tarpanian.

I am 26 years old. I am from Van. I was a student at the school. Following my education at the Robert College I became a teacher at the same school.

Suspect: Kirkor's son Ignatius

I am 34 years old. I am from Sivas. I was a chief janitor at the Tanberiyе shopping arcade. I am a carpenter by profession.

July 7, 1917. The place where the writ was declared is announced.

Avni Bey said "Show them."

----- 80 ---- 82 -----

VERDICT

It is hereby decided unanimously that the verdict given for Sevaresh Misakian and Samuel Tarpanian Ignatius, written below, shall be annulled in accordance with the Military Code of Appeals; and the suspects shall be sent for trial again as the decision for the annulling of the verdict given demands.

(Signed)

(Signed)

(Signed)

(Signed)

(Signed)

----- ----- -----

The verdict, dated October 19, 1916, pertaining to the investigations is read.

The indictment dated October 4 is read.

Sevaresh is asked:

I did not establish a secret organization. The writings in the notebook are only information. I did not write anything to the committees established abroad. As a columnist at the *Azadamard Gazette* I collected money to help the needy. I wrote all these as memoirs in the notebook titled "Daily".

They applied to the embassies of Germany, America, and Bulgaria. Kirkor used to come and inform me. Kirkor was living in Beyoğlu. He used to inform me about the things I wrote in the notebook. I was hiding in Madam Ardizdjan's house. It was established after the detention of my Daschnaksaghan friends. This organization was established to help the families in need and to be informed about the situation. We had 400 liras. We were helping our friends' families living here.

Asked:

It was not established to set up an Armenian Government and to carry out political activities abroad; but it honestly aims at helping the families in good will. We were sending information to the informer in Bulgaria. I met those friends in jail.

Asked:

It is said that you said, "I know these suspect friends as well," at the court? He said, "No."

Ignatius:

I have been in prison for two-and-a-half years. I forgot. The ladies came, and said, "Bring me my fiancé's money case," and gave the name of Bulgarian called Nikola Dimitriev. I went there to take it. They detained me. Those notebooks have my writings in them.

A Bulgarian named Nikola Dimitriev was going to take the briefcase away. After his detention Sevaresh Misakian was understood to be Nikola. The name of the ladies Yeranos and Nazek.

Samuel:

I am not dealing with this. I talked to Sevaresh twice. The verdict of the Court of Appeals. Together with Doctor Milet we are continuing good relations with the government. As far as I heard Merdjanov went to Bulgaria. I do not know Sevaresh. I heard his name. The code name is not mine.

Avni Bey:

I know Samuel. He said, "I also know the person who joined the organization." He said, "Let them ask again."

Samuel:

When did Hoteb Marnovian, whose name is mentioned in the verdict, leave?

Sevaresh:

After Baronak Hosebian had left, Samuel did not come. I did not see him. Baronak said, "I gave the code name Ardavazad to someone else. He will come and see you." He did not come. I have never been a komitadji. There are no traces or evidences neither in my notebooks nor in my testimonies whatsoever. The Armenian word "Honep" in the notebook means "group" in French. I do not know what it means in Turkish. It denotes to a group composed of one or two people collecting money for the families. The word you are using for "komitad" means "pand" in French, and "Harosahonep" in Armenian. I made this explanation every time they translated it both at the Directorate's Department of Political Affairs and at the Court Martial. However, it was never taken into consideration.

As their acquittal is requested by the Office of the Commander, it is hereby decided that their case be delayed.

(Signed)

(Signed)

(Signed)

(Signed)

----- ----- -----

Following is the copy of the note dated December 15, 1915, received from the Office of Attorney at the Court of Appeals, in the year 1916

The message containing the Sultan's decree, and the note of the Prime Ministry, dated December 2, 1918, and numbered 22138, pertaining to the release of one of the columnists at the *Azadamard Gazette*, Sevaresh Misakian, who has been under detention since January 22, 1917 has been written.

In unison with the original. December 2, 1918

Office of the Warden

----- ----- -----

Copy
Secret
Ottoman Government
Ministry of Interior

The original of the following circular issued by the Ministry of Interior is at the Ministry of Defense.

In attachment to note dated June 10, 1915, unnumbered.

Article 8 of the orders issued for the settlement and the providing of supplies for the relocated who are sent to destinations determined declares that "the voyage of a relocated person to another place is bound to the orders and the permissions of the Commission for the Relocated, and to the approval of the local security forces." However, as those people are not allowed to change their places until the end of the war, measures to prevent their leaving of the settlements they were sent ought to be taken, may it be due to trade or for any other reason, all their activities should be within the limits of the region of their settlements. The note received from the General Headquarters is hereby submitted for due considerations. June, 1915.

On behalf of the Ministry of Interior

Undersecretary

In unison with the original. April 15, 1919

----- ----- -----

August 8, 1916
To: Aleppo Directorate of Relocations
Number
19

It has been claimed that the Armenians, who were sent to Maskanah under numerous hardships, are being sent to the settlements affiliated to Maskanah, and returned to Aleppo by the Logistics Support Line Commander Major Galip Bey. Recently, some 30 men and women were detained in Karlık on their way to Aleppo from Maskanah. When they were asked, they said they were sent on the orders of the Logistics Support Commander, who gave them sufficient amount of provisions for two days, to be employed at the Women's Workshops at Aleppo. If the people, who were sent from here to Maskanah to settle, are being returned to here it is evident that this transfer will come to an end. The issuing of the necessary orders is hereby requested.

Chief Dispatch Officer

(Signed)

937

The Office of the Governor is well informed about the Logistics Support Line Commander Galip Bey's intervention in the transfers from Maskanah. Taking of the due measures are hereby given to the Deputy Directorate of the General Dispatch.

August 8, 1916

Deputy Chair of the Relocations Directorate at Aleppo

(Signed)

Upon further considerations it is hereby decided that the Deputy Director of General Dispatch, Hakkı Bey, be sent to Maskanah for further investigation of the situation. August 8, 1916

(Signed)

6th Army
Regional Inspectorate of Firat Logistics Support
6th Corps Recruitment Directorate

To: 6th Corps Recruitment Directorate at Aleppo

Lt. Col. Galip, Reserve Officer Candidate Abdullah and Ali Effendis, whose preliminary investigation documents prepared for their due trials – requested by a note dated October 6, 1916, and numbered 1026 – were presented are being kept in Jarabulus for due reasons. They should be asked for from here for their due trials and returned here after the completion of their due trails. It is hereby kindly requested that they should not be allowed to settle in Aleppo, and especially not be allowed to go to Maskanah.

October 8-9, 1916

6th Army
Logistics Support Inspector
Brigadier General
(Signed)

To: Chair of Court Martial, October 15, 1916

Brigadier General
(Signed)

----- ----- -----

To: Office of Governor at Aleppo

The documents received from your Office, concerning the Logistics Support Command, the officers at the Command, and the other officials at Maskanah, have been forwarded to the Office of the Deputy of General Dispatch. As a result of the investigations carried about the issues mentioned in the documents, about the denunciations of unjust and improper procedures; and of the questionings of Reserve Officer Candidate Abdullah Effendi at Jarabulus, Lt.Col. Galip Bey at Maskanah, Reserve Officer Candidate Ahmet the Deputy Post Commander of the Logistics Support Line, and Reserve Officer Candidate Ali Effendi the Commander at Konak in Hammam,⁴ and of the related people the following items were clarified.

1. The event that triggered the case, and the primary issue, was found out to be the problem of the market-place, but it has been understood that the problem was brought to an end in 25 days. The issue is clarified with the explanations pronouncing that the money gathered was all spent for the providing of livelihood and the clothing of the orphans.
2. As for the selling of the properties left behind: It has been determined that the issue was pertaining to the properties of the late Sofyan. The properties sold were returned, and were entrusted to Hakkı Bey to be given to the authority concerned.
3. As for the issue of the ladies: It has been determined that Galip Bey was keeping two women and a couple of girls and boys with him; and his improper behavior on the issue was discovered.
4. Making use of the relocated for self-benefit: the case was proven by Abdullah Effendi's taking five or six liras from the five wagons he had brought from Abū Hurayrah.⁵ Although Ali Effendi's, who is working at Hammam, words about their correspondences about his having had indulged in these issues seem plausible there are no sound proof attained yet. The issues mentioned earlier, and the trivial improper actions denounced, all stem from the negligence, maladministration, and deeds of Galip Bey; and from the audacious and insolent attitudes of Abdullah Effendi.
5. By showing immediate activities and exemplary endeavor, and thus attaining of the determined results by curbing of any delay by forwarding the case to the Court Martial it is hereby decided by the Inspectorate to inform the army that the three people, whose names are mentioned above, should be removed from office by Fırat Region Inspectorate and sent to Jarabulus; and of those for whom orders of arrest issued, it has been decided that the rank of Abdullah Effendi should be reduced to that

---

⁴ Today, Syrian town of Makhfar al Hammam near Raqqah, on the banks of Euphrates.

⁵ Today, Syrian town between Dibsi and Tabaqah on the southern coast of "Buhayrat al Asad" dam near Raqqah.

of a private, Ali Effendi be returned to the army command to the orders of Logistics Support, Galip Bey be forced to resign without being subjected to any further service. Should the Army consents and orders the execution of this procedure; it will pave the way to taking of effective measures without resorting to any further procedures. Otherwise, the documents pertaining to preliminary investigations shall have to be submitted to the Court Martial.

The issue is hereby submitted to your further considerations.

Deputy Director of General Dispatch
Firat Regional Inspector

Brigadier General
(Signed)

Above are the investigation minutes of the suspects Lt.Col. Galip, the Logistics Support Commander at Maskanah; Reserve Officer Candidate Abdullah, and Reserve Officer Ali, an official at the Hammam Konak Depot; who are charged with misuse of authority. (October 22, 1916)

----- ----- -----

The testimony of Muharrem Bey's son Lt.Col. Galip, from Bursa, the Logistics Support Commander at Maskanah (November 5, 1916)

We are now reading you your testimony recorded during the preliminary investigations; please listen to it. Please tell us if there are any missing parts or anything you did not say.

I have listened to my nine-page testimony comprised of 23 questions read now. As I wrote all the things read personally, they are all correct. There is nothing to be added or deleted from it.

On page 4 of your testimony, in your reply to the question number 12 you declared that when the orphans were gathered, their clothes were extremely worn out, in order to provide them with better clothes and to take better care of those children a market was opened and rented for 15 liras to Stephen Effendi. Tell us in detail to which order did you rely on when opening the orphanage and the market place?

Opening of the orphanage and providing of food were realized under the auspices of the Commander-in-Chief. As the food given was not adequate, the market place was rented to make some money. But 20 days later the market place was closed down.

Did the Deputy Commander-in-Chief give his orders verbally or in writ? If it is given verbally, in whose presence was it given? If it was given in writ, where is the written order?

The inspector gave us the order he received from the office of the Commander-in-Chief in written form. The order mentioned is in Maskanah. They are opened along all the lines.

Your duty was limited to Logistics Support Line Command at Maskanah, and only to military affairs; under what authority did you open the market place that should have been under the authority of the local administration? If you opened it without receiving of any orders from your superiors, you should have informed the local administrators and your commanders in written form? Did you inform them with such a document?

I did not set up the market place. It was already there when I went there. That is why I did not inform anybody.

Was there any authority taking tax from the goods sold at the market place earlier?

No. Nobody was taking any taxes.

Since nobody was taking any taxes from the market place, then with what authority did you rent the market place and took money?

As I said in reply to one of the questions above; in order to raise money for children, a sum was taken from the market place only for 20 days, and then was thoroughly abolished.

You mentioned that the opening of the orphanages and providing of its food was ordered by the Deputy Commander-in-Chief. From where did the order say the food was to be provided?

We received a written order saying that it was to be provided from the Logistics Support Depots.

Since there was an order for providing of food for the orphanage from the Logistics Supply Depots, you should not have rented the market place to anybody without authority on your own, and you should have done your best to provide food from the Logistics Supply Depots. Why did not you do so?

The amount of food given by the depots was limited. This project was brought to life as it was not possible to provide more than the amount set.

You could have informed your superiors about the inadequacy of the allocations, you could have informed your superiors or the local authorities about your intention to rent the market place or you had rented it, and act in accordance with the answer you would receive. Why did not you do so?

I did not inform anybody, because I did not know that allocations could be raised legally. If only I knew, I was going to be held responsible for the renting of the market place, I would definitely ask for approval of my superiors by all means.

When was the orphanage opened? Who were the members of the executive committee? How many students were there? Did you inform the authorities? When and what amount of inadequate allocation did you receive, and what impelled you to rent the market place?

The orphanage was opened on July 3 by the Reserve Officer Candidate Ahmet Effendi who was in Maskanah, and me, upon the orders we received. And again upon the orders issued it was handed over to the local administration in August. No allocations were asked for them from other sources. We used to give 50 kilos of pounded wheat, and 50 kıyyes⁶ of flour daily, and one or two lambs a week from the logistics Support Depots. There were only 164 orphans in the orphanage. Of the relocated, Stephen and Muradian Effendis were in the executive committee. I informed the local administration as well as I did my superiors.

---

⁶ Kıyye: A unit of weight about 1300 grams; an oka. *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary]. Ankara: TDK Printing House, 1988.

On what day of August when was this orphanage handed over to the local authorities?

On August 18, 1916, the day when I came from Zawr together with the inspector. It was handed over to the Dispatch Officer Hüseyin Effendi, at the meeting where the Deputy Chief of Dispatch Hakkı Bey was also present.

When was this market place rented, and when was it abolished?

The market place was opened in June. I was not there when it was abolished. It was abolished upon the note I sent from Jarabulus in June.

Who is inspecting the administration and the provision of the orphanage? Who was inspecting the provision of the goods or whether there was any impropriety? Was there any responsible official?

When I was in Maskanah, I was inspecting it. I even used to supervise the cooking of the meals at nights. When I was in Jarabulus, my deputy Abdullah Effendi was in charge.

Since the orphanage was under your control, you should have kept the money received from the rent, and you should have spent it on the necessary places. Why did not you do so, but gave it to Stephen Effendi? How can you prove that the rent money was spent for due reasons?

The money was not taken in sum at the day of auction. I later heard that a part of the money was taken by my deputy who bought food for the children together with Stephen Effendi.

How much money did you receive and for what purpose did you spend it? Who was your deputy?

A quarter kurush, of the 6 liras, was given to Stephen Effendi to buy food. My deputy, I mean, the Deputy Line Commander was the Reserve Officer Candidate Abdullah.

When did you receive your orders to open an orphanage?

In May, on my way to Maskanah from Jarabulus.

When did you travel to Jarabulus and came back?

I set off for Jarabulus from Maskanah on July 5. On the inspector's return from Baghdad I went to Zawr. I came to Maskanah together with the inspector on August 16. I stayed in Maskanah.

That means you were in Maskanah both at the opening of orphanage and when the market place was rented?

I was in Maskanah at both times.

Which one was opened first, the market place or the orphanage?

First, the orphanage was opened. The market place was rented later.

How many days are there between the opening of the orphanage and the renting of the market place?

About 15 or 20 days.

You are saying that the market place was opened 15-20 days after the opening of the orphanage, and that you were present at both openings. Since the orphanage was opened on July 3, 1916, and you went to Jarabulus on July 5, 1916, and to Zawr the day the inspector returned from Baghdad and to Maskanah on August 16, 1916, the market place should have been rented earlier than the opening of the orphanage. Think again carefully. Which one was opened first, the orphanage or the market place? Explain it.

Even though the dates I mentioned above, the orphanage that was opened first and then the renting of the market place. Both were brought to life in June, before my leaving for Jarabulus.

Abdullah Effendi wrote a letter to Ali Effendi saying that 2 liras and 2 meci diyes should be charged for each of the Logistics Support carts to be used in transporting the relocated people, and that the money should not be paid there but be sent to Maskanah. During his questioning, Abdullah Effendi claimed that he had written the letter upon your orders. Why did you order the using of the Logistics Support carts in the transportation of the relocated? What was your aim in interfering in their charges?

Logistics Support carts were used in the transportation of the relocated for the provisions were not supplied by the logistics supports. Carts were asked from the Department of Transportation for the Relocated at Maskanah previously. Then the owners of the carts used to take the money themselves. But, I was informed that there were improprieties in the equal distribution of the wages. I called for the chief of the drivers, and asked, "Why are you practicing impropriety?" He said, "Sir, why do not you collect the money, and distribute them in accordance with the completion statements and thus the rumors will come to an end." Then, I gave my orders to intervene the affairs of the convoy. I collected the money and gave it to the drivers. There was no other case pertaining to the money.

In your testimony you said you spent some of the money received from the renting of the market place for the orphanage together with Stephen Effendi; and that some was spent by your deputy Abdullah Effendi and Stephen Effendi again for the orphanage. In his testimony, Abdullah Effendi says he has no knowledge of it. What do you say?

My previous testimony is correct. On my return to Maskanah, together with the inspector, I was told that he spent the remaining part of the money together with Stephen Effendi. Stephen Effendi might be called in for questioning in order to clarify where the money was spent. I do not know what Abdullah Effendi had in mind when denying it.

Abdullah Effendi claims that you had taken mukhtar's beams and repaired a wrecked house for five jobless people whose names are not mentioned in the notebook. Why were you protecting those people? Why did you take the beams and set up a house for them?

A person named Agop is recorded as a shoe-maker. Others – the wife of the priest, their mother working as a cook, and three children – were those whom I ordered their leaving the room, after the providing of tents. They were five. I was not there when they were placed in the mukhtar's house. I have no knowledge of the beams taken. I did not give any orders for the repairing of the old house.

In the note you wrote to the Hammam Post Command, dated June 21, 1916 and numbered 96, you said that six cart drivers took two more liras from the people whom they were taking from Hammam to their destinations in Sebenmeh(?) against the terms of the agreement. Upon Sebenmeh directors confiscating the carts on learning the event, you sent Hammam a telegram message telling them to send the carts back and the administration's taking 2 golden liras from each of the drivers, record the fine taken to the registries send the sum over. Tell us what happened to this money?

I have no knowledge about the money taken. We received no money. I applied the director for the releasing of the carts. I sent a telegram message to the commander of the Sebenmeh Post Command for sending over the carts. The carts were released. The commander of the Nokta Post informed me that the carts were confiscated by the office of Raqqah⁷ Kaimakam, and that one of the carts returned to Hammam. As the money was taken by the drivers, not by Ali Effendi, it could not have been recorded in the registries.

Why were you interfering in the dispatch and the wages? After all they are in the responsibility of the dispatch officials.

Carts are not in the responsibility of the dispatch department but under the responsibility of Logistics support. Whenever the dispatch department needed a cart it was provided by the Logistics Support Units, but as they were unable to support the provisions the carts needed the drivers were taking the money to meet the needs of their animals.

---

⁷ Today, Syria, Ar Raqqah.

In the letter dated August 6, 1916, you wrote from Zawr to Ali Effendi, you told him to transport two families and two children to Maskanah. Tell us please, who they are, and why were to be transported to Maskanah?

They are all orphans. They were all orphans, when I arrived at Hammam they requested their transfer to the orphanage in Maskanah. Before leaving Hammam for Zawr I told him to transfer them to Maskanah. Then I wrote a letter from Zawr. I had no other intentions.

The letter does not say they were orphans. Only two families and two children are mentioned. What is more, you wrote that you dined with them. You would never dine with the lonely and the orphans would you? It is evident that they are well-known families. Who are they? Why did you have them transferred?

Their being orphans is not written somehow. The tent where I dined was not their tent. I even do not know where their tents are. The tent I dined was Agop's. The two women mentioned were transferred to Raqqah upon the permission of Fatih Effendi, Hammam Dispatch Official.

Sign your testimony for the time being.

I hereby sign my own testimony which I personally have written.

Judge of Interrogations
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

Lt. Col. Galip
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

The testimony of Mehmet Nuri's son Reserve Officer Abdullah, 20, suspect in the case mentioned, Deputy Commander of the Maskanah line, from the Köprülü District of Aydın. (November 6, 1916)

We are now reading you your testimony recorded during the preliminary investigations pertaining to the charges mentioned; please listen to it. Please tell us if there are any missing parts or anything you did not say.

I have listened to my 12-page testimony comprised of 50 questions. The testimony is written with my own handwriting. They are all correct. But, in the answers given to the question 13 and 14 Kirkor is written instead of Pharmacist Rupen. I would like to correct it. In addition, although I

wrote I did not know about the money taken from the market place in answering the questions 27 and 28, I could not think of it then, because I was bored. But, the market place was given to rent by Lt.Col. Galip for 15 liras, and spent 10 liras for the orphanage; he left the remaining 5 liras with me and wrote me a note saying that I should spend on the orphanage. Stephen Effendi and I took the 5 liras and spent it on food for the orphanage. This is all there is to it.

When was this orphanage opened; what kinds of orders were given for providing of necessities for the orphanage? When was the market place given to rent, and upon whose orders? Please tell us in detail.

The orphanage was opened in the beginning of June. The market place was brought to life towards the end of June upon the orders of Galip Bey.

Since there was an order issued for the orphanage's provisions, why then was the market place given to rent and the income was spent for the orphanage? Please explain.

Although the provisions were received from the depot, it was insufficient for the orphans. Sometimes there was no flour in the depot. That is why the income obtained from rent was spent for the orphanage.

Who was running the orphanage? How many children were there? Under whose protection and responsibility was it?

Lt.Col. Galip was responsible from the orphanage. There were 164 children. Stephen and Murad Effendis were responsible from the administration of the orphanage. I used to act as a deputy in Lt.Col. Galip's absence.

Tell us what you bought, from whom you bought, the provisions for the orphanage; with the 5 liras, which you received as a rent from the market place, you said you had spent it for the orphanage.

I took the 5 liras from the man who rented the market place. We bought pounded wheat and flour. I do not remember exactly from whom we bought, or how much we paid.

It is said that you took the beams of Maskanah mukhtar's house and repaired a house nearby and placed Armenians in it. With what authority did you do it?

When did I take the beams of mukhtar's house? When did I have the house repaired? I have no knowledge of it. These are the things out side the scope of my duties.

It is claimed that you took 30 liras from the driver Polatyan, from Çorum, and his friends, brought it to Maskanah from Abū Hurayrah. What will you say?

I did not take a single penny from Artin of Çorum whatsoever. If I ever did, let hi prove it. When do they say he gave me, on what date? I shall never accept this charge. There were lots of rich people in Maskanah. I did not take any bribe from them, why should I condescend to them? All of the relocated people were dispatched from Abū Hurayrah, and only they were left there. One day they came to Maskanah and asked the Lieutenant Colonel, "We have our own carts. Please accept us here." Thus, the lieutenant colonel ordered me to do so. This is why I brought them here.

Then, this means that you brought them to Maskanah just for doing well. Why, then, are they claiming that you took money?

There bore grudge against me. That is why they are libeling me. They are together with the people who have been breeding enmity towards us ever since the beginning and they bear grudge against me.

What are the reasons for their breeding enmity for you and accusing you?

As I said before, even the dispatch officers I mentioned earlier are against us. They also accused me in unison with them. But I do not know the real reason.

Now you heard your testimony you have just given. Please sign it if it is true.

I have written my testimony in my own handwriting. It is true.

Judge of Interrogations	Member	Member	President	
(Signed)	Mehmet Ali		(Signed)	(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

The testimony of Mehmet Ali's son Reserve Officer Candidate Ali Rıza, 20, single, the Hammam Post Commander and Depot Official, from the Ocakçıbaşı District, Denizli Sanjak. (November 7, 1916)

I am now reading you your testimony, recorded before the Court Martial and the Investigation Committee set up in Jarabulus, pertaining to the taking of sugar, flour, and run butter from the depot from which you were responsible. Please tell us whether they are true or not. Please tell us the name of the person who wrote the answers to the questions in this testimony.

My testimony is correct. I personally wrote the answers to the questions in my first testimony. The second testimony was recorded by the Court Martial set up in Jarabulus.

When, upon whose orders, and from where did you take the amount of sugar, mentioned in the testimonies, in accordance with the tekâlif-i harbiye?⁸ Why did not you record it into the depot registries as an income?

The mentioned 241 kilograms of sugar was bought directly from the convoy, coming from Baghdat to a merchant in Aleppo, upon the orders of the Jarabulus-Zawr Line Command, where it said, "Purchase the amount of sugar you need from the passing convoys with a receipt." We had to create another column in the book, monthly table was going to be drawn at the end of the month, and aside from the incoming and outgoing provisions the revolving provisions were going to be recorded in the registries by September 14. But as we received orders to set off for Maskanah, we had to hand them over to our people. I cannot remember the date we bought the sugar upon a receipt.

For how much, to whom and under whose orders did you sell the three sacks of flour?

It was not three sacks, but two. The Jarabulus-Zawr Line Command was informed with a telegram message declaring that, with a fear of flour becoming infested with worms, the flour was going to be sold and be replaced with a new produce. When it was understood that the amount of flour to be sold was only a sack, it was replaced with a new produce by adding 4.5 kurushes to the old produce, and it worth 365 kurushes. As I have no experience in buying and selling, and as there was no warning from the office of the commander, I could not find the documents that would stand as proof. I would have keep it if I had known about all it.

In whose presence did you buy and sell the amount of flower mentioned? To whom did you sell it? From whom did you buy the flour and replaced it?

There were several people present. Even the baker was there while I was selling it. I sold it to an immigrant from Bilecik. As the amount of food replaced was bought in smaller quantities from the flour brought from Raqqah to be sold, I do not remember from whom it was purchased.

It is claimed that when Süleyman Effendi took over your post, you took three cans of fat and gave it to the sailors. What were your reasons in doing this?

---

⁸ *Tekâlif-i harbiye* [Military proposals]: Is the purchasing or renting of the vehicles, provisions, and the equipment required by the army from the civilians by an order issued for a special unit or a commission in war time. *Askerî Tarih Terimleri Sözlüğü* [Dictionary of Military History Terms]. Ankara: Genelkurmay Bşk. ATASE Küt. Daktilo Eser, 1997.p. 290.

I bought those three cans of fat myself with my own money. I bought 17 kilograms of it from Halil's shop in Hammam for 208 kurushes, and the remaining amount from the Arabs living across Hammam. I was going to hand them over to the depot in accordance with my commander's advice. Before, I could find any opportunity to do so I received an order for Maskanah, and I had to give the oil to the sailors whom I trusted extremely.

Since you were alone there, and providing your livelihood from the depot, why did you buy the fat with your own money? What were you going to do with it?

I was alone there. I was not providing my livelihood from the depot, I was receiving the amount of money I needed for my provisions in small quantities. As our supply of provisions was decreasing and as we were not able to buy any oil, I was going to hand them over to the depot. I bought it for cheap, I thought we might need it later.

When did you receive your orders to hand the depot over to Süleyman Effendi and leave for Jarabulus?

It left about September 11 or 12.

In the documents, it is seen that you bought the amount of sugar mentioned on September 2, 1916, which you recorded in your handwriting. Since there are 9 or 10 days between the date mentioned and your departure, it is evident that you could not have consumed 9 kilos of sugar during this time. If you consumed it tell us.

I used to live on sugar as I was ill. I have never seen any sugary food, may be the maid was cooking more than necessary and consume it.

In the letter dated July 11, 1916, found among your documents, Abdullah Effendi says he welcomed the family you sent with sailors. What family is it? Why and upon whose orders did you dispatch them, please explain?

It was a family sent upon the orders of the Deputy Commander of the line. I cannot remember the name now. But the official document pertaining to the request is here. They were requested for their being qualified people, they were going to work at the construction site in Maskanah.

In this letter he is asking information again about Artin Yumurdjakian's daughter, from Çorlu. Who is she? Since she is a girl, it is clear that she is not a professional. Why is he asking about her and what happened to this girl?

He sent an order through telegram message where he said Yumurdjakian's daughter shall not be send over but kept in Hammam. We could not interfere in this situation, which was in fact out side the scope of our duty, as she did not have any profession. During the

investigations carried out in Maskanah, I heard that Yumurdjakian's daughter had moved together with those who were relocated.

Again this letter requests the sending of Edward Karbiyan, from Geyve, together with his family. Who is this man? Why would he request such a man with such a personal letter? Please tell us whether you sent this family over or not.

I do not know any Karbiyan family whatsoever. Moreover, I do not know his intention in making such a request.

In the letter he tells you to send them over by cart but not talk about the transportation money, he says he will pay for their travel expenses amounting to 2 golden liras and 2 mecdiyes. What is his point in doing this?

As the transportation fee was set by the Line Commander himself, in other words he ordered that "the amount of money to be given to each driver transporting the relocated people from Maskanah to Hammam is 2 liras and 2 mecdiyes. No driver shall charge more than this amount." I believe this is what he meant.

According to the receipt dated August 13, 1916, you sent 10 people under the supervision of guards. Who were they? Why did you send them?

The receipt mentioned is available. It will clarify who they were and why were they sent.

According to the receipt dated August 1, 1916, you sent 10 people under the supervision of Corporal Mehmet, a sailor. Who were they and why were they sent?

The mentioned receipt is present. The carpenter Zartaryan family of ten people, from Balıkesir, was sent to Maskanah to work at the construction site upon the approval of the dispatch officer and the verbal orders of the Line Command.

In a note, dated June 21, 1916, written to your name by the Line Command it is stated that against the terms of the contract six of the drivers had taken two more liras from the people they were transporting, and that you should take two golden liras from the drivers and sent it over. What came out of this case?

A telegram message was sent to the Sebenmeh(?) Directorate by the Line Command stating that the drivers would be registered to our Logistics Support and employed in the army. As the drivers did not return, I do not know anything about it. But, one of the drivers returned. The drivers were tried in Sebenmeh(?) as the people whom they transferred to Sebenmeh voiced their complaints to the Sebenmeh Directorate, for having charged them for two more liras. The drivers did not come to Hammam. They are now in Raqqah.

We know that the Line Commander asked for professionals from you, and although he told you to keep their families there you sent three masons together with their families in two carts. Who were the professionals he asked for? Why did you send others together with their families instead of them? Who were the people you sent?

Only three masons were asked for by the orders of the Office of Inspector. The Line Commander sent an order with a telegram message saying, "You have six masons, send three of them here." As there was no clear statement as to their sending, with or without their families, the head of the family to be sent to Jarabulus was not sent alone. Later, again, upon the orders of the Office of Inspector, Line Command asked for stonemasons, bakers, quarrymen, blacksmiths, and carpenters. In that order it was ordered that they would be sent without their families; their families are in Hammam now.

The Line Commander, in a letter he sent you from Zawr on August 6, 1916, tells you to inform him with a coded message about the transfers of Hadji's family, in whose tent he had dinner, another family composed only of a mother and a daughter whom Hadji knew, and a boy and a girl who were given to your care and whom you placed in an orphanage, in accordance with the laws issued earlier. Who are those people? For what reason does he want their transfers? Did not you transfer them? Please explain.

The Line Commander who was acting as a Vice-Inspector had dinner with two drivers in Hammam, on his way to Zawr where he was to meet the Inspector, who was returning from Baghdad; one of the drivers was Hadji Agop and the other was Ohannik. He ordered their sending to Maskanah to be transferred to Birecik together with their families. An order was received for the placing of a girl and a boy, two orphans who had no relatives to the orphanage. When they applied to the Line Command, it was found out that they had relatives in Maskanah; upon this it was ordered that they should be taken out of the orphanage and sent to Maskanah to live with their relatives. They were transferred upon the arrival of the Line Commander. He ordered the sending of the mother and daughter whom I did not know upon the permission of the dispatch officer. Although the dispatch officer did not approve, they were sent.

When you took over the Hammam Post Command and the Office of the Depot Officer, how much money did you have with you?

When I came to Hammam and took the office over, I had 35 liras, 30 kurushes, and 4 meciyies.

From where did you bring the money? Were they in banknotes or in gold?

6 of them were banknotes, 29 of them were Ottoman liras. I had the money on me when I left my hometown. When I was in my hometown, I paid 25 liras and asked for a year's military service with a written application in accordance with the law. Although the regional draft office accepted my application, the Division Command turned it down. Upon the regional draft office chief's saying, "You will be successful if you work in Izmir," I took extra money with me when I was leaving my hometown.

Other than this amount, by what means and how much money did you receive from your hometown? If you received a certain amount, where did you receive it?

When I was in Istanbul I asked for 10 liras. I received this money from the post office with the intermediary of Hayri Effendi, an official from the engineers' unit in Kadıköy. I had written to my father that I would be leaving for Baghdad. He sent me 4 liras. I took 6 liras from my brother. During my stay in Hammam, my father sent me 300 kurushes with either a telegram message or by postal order. I received 13 liras with the intermediary of Celâl Effendi, from Denizli, who was working at the 6th Army.

Tell us the name of the people in your family that knew you had 29 Ottoman liras and 6 banknotes with you while you were leaving your hometown, so that we can verify it via telegram.

My father and mother. They both do know. But, I had extra 17 liras, it was my own money. I was a creditor for some people. I also had some belongings. As a matter of fact, my father had given me the keys to his store. I had all the books. My father, who was weak and unable to record his expenses, said, "Son, take enough money with you." When my father asked, "Son, do you have enough money with you?" on my departure, although I said "I did," he gave me two 5-lira banknotes and change money amounting to a lira. I left my hometown.

If you had so much money, why did you complain about money saying you only had 4 or 5 mecidiyes, to your friends, just as you were leaving Jarabulus for Hammam?

Because some of our friends did not have any money. Moreover, they did not have a single penny other than the travel allowances they received. After arriving at Jarabulus on April 24, 1916, the chief of administration told us that the travel allowances and the amount needed for supplying of our own provisions until the beginning of July, would be deduced from our salaries, we were compelled to voice our complaints in order to eradicate this unjust application, and to receive our regular salaries in the meanwhile. We had never received our salaries or our ration allowances from the administration before. I received my four months' ration allowance, 440 kurushes, from the Line Command, 10 days before my departure for Jarabulus.

Do you have anything else to say?

The sugar was consumed not in 9 or 10 days, but it might have been consumed in a month or even in a month and a half. Actually, the amount of sugar I consumed is mine. I had purchased it from the caravans, traveling from Baghdad to Aleppo, for 12 low value kurushes. Before buying 241 kilograms of sugar, there was no sugar at the depot. The depot can only buy 241 kilograms of sugar. It was not sent to other places like the other provisions at the depot, how could it accumulate. The amount of sugar I purchased, 241 kilograms and 600 grams, with a receipt is at the depot. It is recorded in the books that there were no sugar at the depot until the day I bought sugar; it is also recorded in the devolving registries. I was compelled to make explanations as my testimony taken in Jarabulus was misinterpreted. I was questioned on September 14, 1916. I was under detention until October 31, 1916; in other words for 48 days. I do not have anything to say more.

In your testimony, which you wrote your self, in Jarabulus, you confessed that the amount of sugar mentioned was not yours, and you took it from the sugar you bought for the depot. However, in your testimony here, you approved your earlier statement, and said that the your maid might have consumed it in 9 or 10 days; now your trying to change your testimony by claiming that you purchased it from the caravan coming from Baghdad will do you no good. It will be better for you to tell all the truth about the issue.

I gave my testimony in Jarabulus under the heavy pressure of my sudden detention, not speaking to others, I almost went mad. However, here, I said I would not accept the charges about the sugar issue. There is the possibility of the maid's consuming the amount of sugar mentioned. My sickness is true. All the people in Hammam will testify to my fits of malaria, which I suffer from, some days or five or six days in a row. The amount of sugar I mentioned in my testimony is the amount of sugar I purchased before the sugar I bought with my own money. The maid also knows whether I was consuming sugar before buying the amount of sugar mentioned. Even, Tefvik Effendi, the Director of the Telegram Office, witnessed my having the maid cook sweet desserts with the sugar I personally bought for myself, before purchasing sugar for the depot. Tefvik Effendi even tasted the baklava made for the coming of the Inspector. You may ask him.

Alright, then. Who was sending this sugar from Baghdad to Aleppo? And to whom? Who witnessed your paying for it?

I do not remember. When I saw someone carrying 2 kilograms of sugar, I called him. I asked how much it was. He said it was 15 kurushes. When I asked if he had more, he said he would find it if I were to pay. Then, I said, "Bring it!" He brought it. I bought it. He was one of the organizers of caravans from Baghdad; his name is Mehmet Salef. I did not talk to him at length, because I do not have enough knowledge of

Arabic. I do not remember who saw me as I was buying it. Had I known I would end up in such a situation I would have recorded the names of the people there.

Do you anything to add?

I do not have anything to add.

Your testimony has just been read; sign it if it is true.

My testimonies are correct. I confirm them.

Interrogation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

Chairman
(Signed)

Deputy-Commander of the
Hamam Post affiliated to the
Firat Regional Inspector,
and the Depot Officer

Candidate Reserve Officer
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

The testimony of Hadji Keshr's son Hamd, 40, Maskanah's mukhtar, illiterate, married, invited in relation to the investigation carried out. (November 9, 1916)

Some Armenians are placed in your house. How many people were they, and by whom they were placed?

Some four months ago, a Reserve Officer called Ahmet Effendi placed two Armenians together with their spouses and two or three children into my house saying they were doctors. Two months later, I told Ahmet

Effendi and his friend Abdullah Effendi, "My house is small. Take them somewhere else." And they did. Later, Abdullah Effendi brought two women, two girls, and a sick man to my house. A month later, the Inspector came. I voiced my complaints and they took them somewhere else. This is all the case.

On whose orders were the two women, two girls, and the sick man brought to your house?

Abdullah Effendi brought them himself. He did not say upon whose orders he brought them.

But, in your preliminary testimony you said he brought them upon the orders of Lt.Col. Galip. Why are you denying it now?

I did not say such a thing. Probably the person who recorded my testimony wrote it wrong.

Why did Abdullah Effendi bring those women into your house? Where were those Armenians before? Where did they go after leaving your house?

The Armenians mentioned, were living with the other Armenians. Abdullah Effendi brought them to my house as my own, Lt.Col. Galip's, and Ahmet Effendi's maids. Later, the inspector handed them over to dispatch officer.

How did they meet their provisions?

Lt.Col. Galip, Abdullah and Ahmet Effendis were providing them. They were cooking good food like chicken, and dolma.⁹

Were they living at home all day? Or were they going else where?

They were not going out at nights. In the mornings they used to go the barracks, to the Armenians there.

Whom were they visiting at the barracks?

They were visiting Lt.Col. Galip and Abdullah Effendi.

Who were visiting them during the day and night?

Nobody came at nights. But, during the day it was Abdullah Effendi who used to visit them.

Who took the beams in your house?

When I left Maskanah temporarily, Ahmet Effendi settled into my house. On my return, I saw that the beams of one of the rooms were taken together with a telegraph post entrusted to me by the telegram sergeant, and asked him "Ahmet Effendi what happened to the beams?" He said, "Soldiers took them." I left. I saw the beams with the baker Armenians, and applied to Ahmet Effendi once more, but he did not listen. Although he said, "I told Lt.Col. Galip, I will collect the money," he went to Dayr az Zawr and did not collect the money.

Did not you apply to Abdullah Effendi in this respect?

No, I did not. Abdullah Effendi might well be informed about the taking of the beams as well.

---

⁹ A traditional Turkish dish made with wine leaves wrapped, or bell peppers, stuffed with rice, pounded wheat, or minced meat.

What did they do with those beams?

The Armenians burned them in the bakery.

Who owns the market place? Who rented it, and for how much?

It is where I saw and harvest. It was given for rent by the lieutenant colonel for 15 liras. It continued for about a month and a half. Armenians were placed on it. For this reason I could not saw and harvest, and thus lost money. No matter how hard I tried to tell the lieutenant colonel he did not accept it. I do not know where he spent the money he received from the rent.

Do you have anything else to tell us?

No.

Your testimony is read. Please sign it if it is correct.

It is correct. I shall finger print it.

Interrogation Judge	Member	Member	Chairman	Hamd al-Hadji
(Signed)	Mehmet Ali		(Signed)	Keshr
				(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of the accused Reserve Officer Candidate Abdullah Effendi (November 9, 1916)

In your preliminary testimony, written in your own handwriting, you said that Galip Bey had the ruined house across the mukhtar's house repaired taking the beams of the mukhtar's house, which you once more claimed to be true. How did this happen?

I was not here when the mukhtar's house was repaired. When I came to Maskanah Ahmet Effendi told me that Galip Bey had it repaired, I wrote it upon his words.

You also claimed that Galip Bey had the five people settled in the barracks first and then placed them in the mukhtar's house. But, the mukhtar says that it was you who placed the women into his house; and that you used to visit them frequently. What do you say?

Galip Bey had the family composed of five people in the barracks. Then, Ahmet Effendi took them to the mukhtar's house. I used to go to mukhtar's house occasionally. But, I never visited them. I went there only once when her husband was sick.

Your testimony is read. Please sign it if it is correct.

It is correct. I shall sign it.

(Signed)

Interrogation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

Chairman
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ismail's son Circassian Hüseyin Effendi's testimony, taken under oath, 52, literate, married; invited to make explanations on the case as a witness.

What have you seen and witnessed in relation to Lt.Col. Galip's, Reserve Officer Candidate Abdullah Effendi's, and Abū Hurayrah Depot Official Ali Rıza Effendi's interfering in the affairs of the relocated, and about their impropriety? Tell us what ever you know.

I have been working as the Chief Dispatch Official in Maskanah since March 4, 1916. At the beginning of May 1916, Officer Candidate Ahmet Effendi came over with the intention of forming a military line; and in order to supply the provisions the military needed he tried hard to confiscate flour, fat, lamb, and sheep from the local people. A month later, Lt.Col. Galip and the other Officer Candidate Abdullah Effendi came through the river. They went through the relocated people and entered driver Setrak's tent. Upon Lt.Col. Galip's calling me via a sailor, I went to see him. He told me to turn all the professionals and the drivers among the relocated over to him. Although I said I would comply upon submission of a written order, Lt.Col. Galip could not present any ocular proof for his order. Repeating, I said, "I would like to see the written order no matter what it would cost." And I said, I would not submit to their orders without receiving the due orders of my superiors.

I returned to my tent. Galip Bey having had a rest in the tent where he has been all day long returned to the Maskanah barracks that was located at a half an hour's distance to there. I informed my superiors with a telegram message. In the evening of the next day Ahmet and Abdullah Effendis gave me a note signed by Galip Bey himself. The note said that the driver Setrak in order to be available for the orders of the military should be transferred to Maskanah, together with his family, without any further notice. The note was answered by stating that the departure of the cart and a young member from Setrak's family should be delayed until dawn, as it was very late in the evening. Upon Lt.Col.

Galip's going over to Setrak's tent with the note in his hand and claiming that the sending of the cart was not enough by itself; the family and the cart were allowed to depart for Maskanah at once.

Two days later, Ahmet and Abdullah Effendis, together with some sailors, came back and took more than 2.000 relocated people and transferred them to Maskanah under the pretext of their being drivers and artisans at their own personal will. Three days later, I saw a couple of influential tent owners returning to the banks of the river. When I inquired them on the reasons of their returning they only voiced their alleged rumors. Then, a four-cornered yellow tent was pitched for Abdullah Effendi between my tent and the tents of the relocated people. One day, Galip Bey came to this tent and dealt with the market place auction. At last, the market place was given to an Armenian for 1500 kurush. I saw Galip Bey taking the money in an envelope. The crowd there also witnessed this.

When Galip Bey went to Dayr az Zawr for inspection, lots of relocated people, under the pretext of being professionals, approaching towards Hammam and Abū Hurayrah were directed to Maskanah. Meanwhile, lots of relocated people ran away towards Aleppo, Jarabulus, and other places. Artin Polatyan and Hadji Agop, who were among the relocated people, might have given their due explanations about Armenians' escape to the Investigation Committee by now. As a result of the investigations carried out by the Investigation Committee, in accordance with the orders I received from my superiors, and in line with the information explaining the situation some of the articles are clarified, it must have been verified by the testimony of Ahmet Effendi. This is all I know.

As I have said above, six of the young people, among the ones whose testimonies were taken, have been taken under detention in Maskanah, upon the approval of the Investigation Committee. The truth will come out if you ask them. I also witnessed Abdullah Effendi's holding an auction over the properties of the late Sofyan. I believe the Investigation Committee has already reached this truth. This is all I know.

Why and from whom did Ahmet Effendi gather flour, fat, lamb, and sheep? What are the amounts? Did they give any official receipts to the owners?

It is said that Ahmet Effendi has attempted to do so, and gathered flour from the Arab villagers. Those villagers were from Telcudan(?), Avshar villages affiliated to Manbij, and other places. But the confiscations and the money collected were made upon the orders of Galip Bey; the lamb, sheep, fat and other necessities were gathered from villages like Hoymet-el-esmaq(?), Reddikebir(?), Semome(?), Melah(?) Kavas Bayırı(?), Cube-i Kebir (?), Cube-i Sagir(?), Arude(?). But, I do not know

the amount. I have no knowledge as to whether any official receipts were given in return for goods or not. As the Office of the Kaimakam in Manbij has launched an investigation, further information may be obtained from the explanations to be made by them.

Why were they gathered? For themselves, for the Armenians, or for the troops under the pretext of tekâlif-i harbiye? Please explain.

I do not know why the mentioned properties were gathered. As I said, this can only be understood from the testimonies of the village mukhtars. It can be clarified through the Office of the Kaimakam in Manbij.

For what reason did Lt.Col. Galip had driver Setrak and his family transferred to Maskanah? How did he threaten you? Who witnessed his threats?

I do not know the reasons for Lt.Col. Galip Bey's transferring driver Setrak and his family to Maskanah. Although it was clear that there was an urgent need for a cart, the reasons for transferring of a single family late in the afternoon could not have been understood. Ahmet and Abdullah Effendis who brought the document were only satisfied with the transfer of the cart itself. The woman said she had no objection to her transfer to be realized next morning. Upon Abdullah Effendi's saying, "Do not delay. Let's go!" they left right away. When I looked after them, I saw the woman racing away along the wagon.

Did not Ahmet and Abdullah Effendis ask for your opinion when they were transferring more than 2.000 relocated people to Maskanah? Were they only the professionals and their families, or were they professionals or unemployed men, women, and children? And, what are the reasons of their return? Whom did you ask and learned about the alleged rumors rising suspicion? Please explain it thoroughly.

When they transferred them, they neither talked nor held a meeting with me. But sailors dismantled the tents in the streets and lots of people, may them by professionals or not, were transferred to Maskanah. When they returned, three days later, some people and some women, whose names I do not know, were saying, "We managed to convince the lieutenant colonel If we could not have managed to convince him most of our people and live stocks would have been broken by dehydration. Although Lt.Col. Galip was verbally informed about the wrongness of their transfers to Maskanah, nothing was taken into consideration. Thus, the reasons for their returning after three days will be clarified after small evaluation.

You sure do know some of those 2.000 people. Tell us whatever you know. I mean, how and by what means the individuals and the families managed to convince the lieutenant colonel?

I told you things I heard. This problem was widely spread and talked among the people. I have never pointed any of those 2.000 people. I do not know any of those people, let alone know how and by what means did they convince the lieutenant colonel.

Did Galip Bey receive any orders from his superiors for taking those 2.000 people? Did he take the Armenians mentioned above by presenting you the order or not? Did you receive any orders from your superiors for the transfer of those people? Where were those Armenians located before? Tell us in detail where Galip Bey have them transferred.

The telegram message pertaining to Galip Bey's taking those 2.000 people over was shown to me later. Although, we asked Galip Bey to delay their transfers until the coming of due orders, we were not listened to not the least. Five days after the Armenians' transfer I received the order for their transfers. The Armenians were settled on the banks of the Euphrates, at a place about half an hour's distance to Maskanah barracks, distant from the military lines, and maneuvers. From there, they were moved to the environs of the Maskanah barracks.

Did not you then ask Galip Bey about the necessity of their transfers from a place at a half an hour's distance to a closer place; and about the reasons of their sending back to the same location? Please tell us whatever the answers he gave.

He told us about the need felt for professionals. I neither did understand nor asked about the transfer of those 2.000 people, who were transferred with difficulty, and their returning three days later.

In your preliminary testimony you said that some people, holding documents, were helped to escape Aleppo. Who were they? Who was helped to escape to Aleppo and with what document? Are they still in Aleppo, or did they return to Maskanah? Please tell us.

I do not bear any grudge against anybody; I am not going to bring an action against anybody. I only wrote the things I witnessed and heard as a liable official upon the orders of my superiors. As a consequence of the investigations carried out for the attainment of the truth by the Investigation Committee assigned. More than 300 non-professionals, transferred by Lt.Col. Galip Bey and officers under his command, were discovered during the investigations held by the Investigation Committee and sent back to their points of departure. It was discovered that the people whose names I mentioned in my first testimony were directed to Aleppo upon a document issued by Lt.Col. Galip Bey. They most probably are in Aleppo now. None of them returned to Maskanah.

You mentioned that Lt.Col. Galip had written a special note to have the officials removed on July 13, 1916. Who are those officials? Why was he removing them? To whom did he write, and where is that note?

Lt. Col. Galip interfered the general transfers, threatened the gendarmeries accompanying the group coming. He warned all the groups to apply himself first; he even beat one of the gendarmeries from Manbij, Ahmet Edip, who attempted to act contrary to his command, and threatened him. His written orders and similar correspondences concerning the confiscation of the tent I pitched in the middle of the desert for myself, because I was responsible for the transportation, are here with me.

Who are the people that were helped to run away? Who are the accomplices of Lt.Col. Galip? Tell us the names of those people relying on the rumors you heard?

The accomplices of Lt.Col. Galip are Reserve Officer Candidate Ahmet, and Reserve Officer Candidate Abdullah. You can find the names in my previous testimony; I mentioned the names of the people who were taken away earlier. The case became known as a result of the wide spreading of the rumors among the people. I could not mention the names of the people. However, a detailed investigation to be carried out on the spot will reveal their names.

In your testimony you, in your own handwriting, wrote that the properties of the deceased rich Armenians were sold in auction under the supervision of Reserve Officer Candidate Ahmet and Reserve Officer Candidate Abdullah upon the approval of Galip Bey, and that they confiscated the valuable properties and seized the money earned from the auction. Whose properties did they have sold? Which valuable properties did they confiscate? How much money did they seize? Who knows all these?

When I saw one of the properties of the deceased Sofyan, who died in Abū Hurayrah, being sold in an auction held in Maskanah under the supervision of Ahmet and Abdullah Effendis I enquired about it and learned that it belonged to deceased Sofyan. I do not know how it reached back to Maskanah. Although I sent him a message saying that such attempts cannot be approved at all, they did not hesitate doing the things they wished. Finally, the Investigation Committee by legally seizing furniture and money back from Reserve Officer Candidate Ahmet and Reserve Officer Candidate Abdullah has indirectly approved my declarations on this subject.

In the same writing again, you wrote that although 86 wagons were seized in order to be used in the military affairs, they were given to the orders of the Armenians who were running away to Aleppo and other places; on the other hand, that they had assigned Arab Ibrahim al-Ali, from Hoymat-al-asmaq(?) village, to manage the wagons that were given to the orders of the relocated families coming back from Abū Hurayrah and Hammam; and that they confiscated the golden liras taken from the people under the pretext of transportation fee. Who knows about these?

There were lots of professionals who were first relocated in Maskanah and then taken away to Aleppo and other places. Other than these, there were other people at the dispatch point who were charged twelve liras to be taken to Aleppo. All this was revealed after a thorough investigation of the case. The case came to being as result of the governor's anger on learning the multitude of the people running away and his dissolving the Maskanah office, and their taking advantage of this situation. Even Arab Ibrahim's case was brought to daylight with the intervention of the Investigation Committee, and the investigations revealed that the person who was mentioned in the documents was him.

What is the case you are talking about? How do you know that it was brought to daylight by the Investigation Committee? If it was proven, would not there be a need for your questioning? Therefore, please read the previous question carefully once more and answer it accordingly. Tell us the names of the people who know that they confiscated the transportation fees.

The Investigation Committee was composed of Colonel Nuri, the Logistics Support Inspector, and Hakkı Bey, the Deputy Director of the General Dispatch. The properties of late Sofyan were openly confiscated by Reserve Officer Candidate Ahmet and Reserve Officer Candidate Abdullah in my presence and as well as of others. The family whom Arab Ibrahim met as they were running away to Maskanah from Abū Hurayrah was Hadji Agop's family. As far as I heard the money taken was reported by the mentioned person to the Inspection Committee.

You wrote that 86 wagons were allocated to the relocated people who were intended to run away to Aleppo and other places. Who might have a piece of knowledge on the issue?

Not all the 86 wagons were allocated to the fleeing people, but the wagons were seized by the soldiers; meanwhile, lots of relocated people were taken away with the wagons that were allocated to them, and the number of the fugitives can be learned from the Relocations Administration. It has been recorded in the registries.

Who are the people that help them run away, and when did they realize it? What are the names of the fugitives? From whom can we learn about it?

Flights began in the early July, and continued on various dates. Most of the fugitives were from Adana, Maraş and other places. The Armenians whom I met here, whose names I do not know, testified that the flights were organized by Reserve Officer Candidate Abdullah and Reserve Officer Candidate Ahmet.

Every wagon is 12 liras. Who are the Armenians that were taken away to Aleppo? How many wagons were there? Who were the drivers? Who took the money? Who might have a piece of information on it?

12 liras, the fee paid for each wagon was revealed through the testimonies of the night-watchman Santor from Adana, and of others'. I do not know who the drivers were. It was revealed that the money was taken by Reserve Officer Candidate Abdullah. It was also found out that there were about 20 wagons.

Do you have anything else to tell us?

No. I do not know anything else.

Your testimony is just read. Sign it if it is true.

My testimony, which I have personally written is correct. I shall sign it.

(Signed)

November 14, 1916	The Chief Dispatch Officer at Maskanah	(Signed)
Investigation Judge (Signed)	Member Mehmet Ali	Member President (Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

The testimony of Hüseyin Nuri's son Naim Effendi, 26, from Silifke, married, the former dispatch officer at Maskanah, currently employed as the grain cellar official of the municipality. (November 14-15, 1916)

It has been claimed that Lt.Col. Galip, the Logistics Support Post Commander at Maskanah, Reserve Officer Candidate Abdullah and Reserve Officer Candidate Ahmet have been indulged in impropriety and misused their power by registering non-professional Armenians as professionals; by taking them away to Aleppo and to other places with the logistics supports wagons in return for money; by returning the 2.000 relocated people back to their original departure points couple of days after placing them in the environs of Maskanah barracks in return for a sum they desired; by calling some Armenians from Hammam and Abū Hurayrah in return for money; by confiscating the money obtained from the selling of the properties of late Sofyan; by seizing some of his valuable pieces of furniture; by seizing the money they obtained from opening a market place and hiring it to the third parties; by sheltering some women, girls, and boys with them; by taking the beams of Maskanah mukhtar's house. You might have heard of all this as you are an official employed at Maskanah. Please tell us whatever you know about it in detail.

I know Lt.Col. Galip and Reserve Officer Candidate Abdullah. I do not know Reserve Officer Candidate Ali. I also know Reserve Officer Candidate Ahmet. On the second day of his coming as the Maskanah Line Commander to Maskanah Lt.Col. Galip issued an official statement to the dispatch officers at Maskanah. He wanted me to visit him at the barracks together with the chief dispatch officer in order to talk about some issues. We went to see him. Lt.Col. Galip showed us two telegram messages sent from the Department of Defense to the Office of the Inspector. The telegram messages were about making use of the professional Armenians who were relocated in the environs of Euphrates, and about the protection of the orphans. Lt.Col. Galip said, "I line with these orders, I want all the professionals and the drivers present in the dispatch headquarters. Aside from these, I also want to have the names of the orphans and the unprotected children registered."

Next morning Reserve Officer Candidates Ahmet and Abdullah visited Huseyin Effendi's tent. I was there. I believe it was Reserve Officer Candidate Abdullah who said, "Huseyin Effendi, lieutenant colonel ordered, did you arrange the records?" Huseyin Effendi said, "Arrange it with Naim Effendi!"

We left there for another person's tent. The chief night-watchman declared, "Whoever has a profession come and apply. Their names will be registered." Everybody started to flock in saying "I have a profession." It came to the extent that nobody without a job was left out. Some registered themselves as shoemakers, and some as carpenters. A huge number of professionals came out. There was hardly anybody left out. I said, "Effendis, they all have professions now. Of course there are people who are not professionals. What are we going to do?" Reserve Officer Candidates Ahmet said, "I will check. We will find out who is, and who is not a professional? Those who are found will be sent to you to be dispatched." For short, believing that there would be a misuse of authority, I did not stay there long and left; saying I am sick, I will not be able to interfere." I went to Huseyin Effendi's tent. I told him all about it. He said, "We could not care less. Let them do whatever they like."

Two days later the drivers, professionals, started to appear around the barracks, and pitch tents gradually. We, two dispatch officials, observed all these happening. I do not know anything about the taking of the money. The reason for their transfers is, the place where they pitched their tents is said to be crowded with snakes and scorpions. They applied to the Lieutenant colonel. Lieutenant colonel sent us written message, where he said "Remove the dispatch headquarters from there. I will bring in the other people who have nothing to do with the relocations. Their establishing contact with the Armenians coming from Aleppo in accordance with the stipulations of the general dispatch is forbidden." We moved the dispatch headquarters somewhere else. I did not hear anything about the taking of money for this.

Yes, they did bring some people from Abū Hurayrah as if they were professionals. I even told him, "Galip Bey this is not the thing to do. The return of the people who were subjected to general relocations is only applicable upon the orders of the Ministry of Interior. Do not do this." He said, "It is the orders of the supreme military command that we should make use of them for the providing of military necessities. Therefore, I have the authority to take those who will be of help to any place I want within my region of command." I did not hear anything about the realization of the transfers was made in return for money. I do not know who the murdered Sofyan was, where his properties were, and by whom they were sold. Flights did not happen in my presence. Dispatches were suspended for a while and the dispatch officers were dismissed. Then, some Armenians took flight and went to Aleppo. How did they come? I do not know whether they paid to go there or by some other means.

They took a piece of open land out for an auction calling it a market place. I went straight to Lt.Col. Galip and said, "For God's sake! Galip Bey what are you doing? Such things are under the jurisdiction of the civilian administration. Maskanah is a village. Market place cannot be

set up in the villages; if it is ever to be set up; it is strictly bound to the related laws. Give it up.” He said, “That is my own discretion.” At last it was given to Stephan from Bahçecik, I do not know for how much. I do not know anything about the beams taken from the mukhtar’s house. This is all I know sir. Yes, I saw couple of women at the barracks. But, I do not know why those women were there, and their titles were. There were one or two children working as cleaners. I do not know what their real service was.

Do you have anything else to add?

I do not know anything else sir.

Your testimony has just been read. Sign it if it is correct.

I wrote my own testimony. It is true.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

The testimony of Ali-al-Fahir's son Ibrahim, 25, from the Hoymet-al-esmaq village of Maskanah, literate, single, was invited as a plaintiff on the case. (November 21, 1916)

It is claimed that Lt.Col. Galip, the Logistics Support Post Commander at Maskanah, Reserve Officer Candidates Abdullah and Ahmet, and the Hammam post Commander and the Depot Officer, Reserve Officer Candidate Ali, have been registering the professional Armenians as professionals in return for money; that they organized the flight of many Armenians to Aleppo and elsewhere with the wagons of the Logistics Support Command in return for money; that they sent the 2.000 Armenians, located at the Dispatch Management headquarters, whom they helped first to settle in the environs of the Maskanah barracks, then sent back to their departure points again by taking the amount they required; that they had some Armenians brought from Hammam and Abū Hurayrah; that they had the properties of the murdered Sofyan sold and confiscated the money gained; that they kept some of the valuable pieces of furniture for themselves; that they had opened a market place and rented it to a third party and took the rent money for themselves; that they were keeping women, girls and boys with them; that they took the beams of the Maskanah mukhtar's house; that they have been misusing their authority; and that Reserve Officer Candidate Abdullah had beaten you up and put you in prison for a while. Please tell us whatever you know about it in detail.

I do not know anything about their registering the non-professional Armenians as professionals; or about their resending of the 2.000 Armenians after organizing their flight with the wagons of the Logistics Support, and taking their money after settling them in the environs of the barracks. One day, Sergeant Mehmet from Urfa told me "Sailors are coming from Hammam on 12 wagons. There is a wagon full of relocated Armenians among them." I went to see the Chief Dispatch Official Huseyin Effendi. Huseyin Effendi called for Matar(?) and Cuma, two soldiers affiliated to Maskanah Station and said, "Go and arrest those relocated people."

We went to the old town of Maskanah. I met 10 Armenians, including children, on a wagon. A sailor was leading them. I enquired, "Where are you taking them?" Saying that he was taking them to Maskanah, and that they all had permission papers, showed me a document signed by Ali Effendi, who was an official at Maskanah, and addressed to Reserve Officer Candidate Abdullah at Maskanah. I took the document and put it into my pocket. Although he asked for the document I did not give it to him, but he took it by force. We met Reserve Officer Candidate Abdullah on our way to Maskanah. He ordered one of his accompanying sergeants

to tie me up. They did so. A sailor called Ahmet slapped me on the face twice. They took me to Maskanah barracks and locked me up in the firewood depot for two days.

One day, as I was returning from Abu Kalkal(?) to Maskanah I saw Reserve Officer Candidate Abdullah and Ahmet together with Vartan, they were supervising the auction held for the properties of the late Sofyan. Sofyan owed me 1200 kurushes. His brother Soran gave a microscope to compensate his brother's debt. Reserve Officer Candidate Abdullah took a piece of suit. Vartan was saying that he had not paid for it. Although Ibrahim and his partner, whose name I do not know, told me that they rented the market place from Lt.Col. Galip, they did not say how much they had paid for it. This went on for some 15 or 20 days and then it was abolished. This is all I know. I have no knowledge of their keeping women and children with them and their taking of the beams of Maskanah mukhtar's house.

Do you have anything to add?

No.

Your testimony has just been read. Sign it if it is true.

I heard it. It is true.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Testimony of Hakkı Bey, the Deputy Director of General Dispatch. (November 23, 1916)

As you carried out investigations together with Colonel Nuri, Fırat Region Inspector, on the case, he claims that you may provide much more detailed explanation on the charges directed against Lt.Col. Galip, the Logistics Support Post Commander at Maskanah, Reserve Officer Candidates Abdullah and Ahmet, and the Hammam post Commander and the Depot Officer, Reserve Officer Candidate Ali, that they have been registering the professional Armenians as professionals in return for money; that they organized the flight of many Armenians to Aleppo and elsewhere with the wagons of the Logistics

Support Command in return for money; that they sent the 2.000 Armenians, located at the Dispatch Management headquarters, whom they first helped to settle in the environs of the Maskanah barracks, then sent back to their departure points again by taking the amount they required; that they had some Armenians brought from Hammam and Abū Hurayrah again in return for money; that they had the properties of the murdered Sofyan sold and confiscated the money gained; that they kept some of the valuable pieces of furniture for themselves; that they had opened a market place and rented it to a third party and took the rent money for themselves; that they were keeping women, girls and boys with them; that they took the beams of the Maskanah mukhtar's house; and that they have been misusing their authority. Therefore, please tell us whatever you know about it in detail.

When I arrived at Istanbul from Aleppo, I was given a task to launch an investigation pertaining to numerous reports submitted to the Office of the Governor by the Office of the Chief Dispatch Officer at Maskanah claiming that no forward dispatches were undertaken from Maskanah. Going to Maskanah at once, the investigation was launched first from the Office of the Chief Dispatch Officer at Maskanah. It was clearly seen that the relocations were not undertaken properly; that bribes were taken from the market place and from the drivers; that two young boys, two women – one of them was the spouse of the priest and the other was of the ironsmith – and two small girls were living at the barracks; that there were lots of relocated, so called professional, Armenians outside the barracks; and that they were not sent elsewhere without the orders of the Governor.

After the situation was reported to the Logistics Support Inspector Nuri Bey, a decision was taken for the relocated to be employed at the Logistics Support units, and upon the approval of the decisions, their documents were issued by the Office of the Governor; and the people who were not found eligible were sent back to dispatch headquarters together with the Inspector Nuri Bey. As it will be understood from the report of the Chief Dispatch Officer taking of illegal taxes from the market place; and taking bribes from the drivers is not appropriate. As employing of women at the barracks, and employing of two young boys as cleaners at the barracks was not found suitable, they were also sent back to dispatch headquarters. It was proved, by the testimonies of the drivers, that The Reserve Officer Candidate Abdullah Effendi accepted bribes.

Although it is not yet definite that Hadji Agop had come, or was brought here, from Abū Hurayrah together with the drivers, it was found out that Hadji Agop had given bribes. I do not remember the name of the person who ordered the releasing of the priest's wife, during the time when I was there together with the inspector. I was compelled to explain that the sheltering and protecting of the woman, who did not have any

profession at all, at the mukhtar's house was attracting attention to the extreme. As for the remaining properties of Sofyan, mentioned in the report, his properties were sold illegally by the Reserve Officer Candidates Abdullah and Ahmet. Then, upon finding out that the properties were given to Vartan for safe keeping, the properties were confiscated and handed over to liquidation commission. No proof of the valuable pieces of furniture was discovered during the investigations.

During the investigations it was found out that there was someone called Dr. Avadis buying goods at the auction held for the remaining properties of the late Sofyan. The investigations on his were deepened as it was found out that he was living in Aleppo. It was found out that he was sent to the Office of the Logistics Support (A) with an official document issued by the Reserve Officer Candidate Abdullah, then the Deputy Line Commander; that upon not finding of a place there, it was understood that Avadis had submitted the document to the Office of the Logistics Support Inspector at Aleppo, and was appointed as an aid to a physician. The Office of the Governor was informed about such a man's, who was one of the relocated people who ran away, appointment to the orders of the Logistics Support Command and to the hospitals was not found appropriate. It was also noted that he should be transferred directly to the dispatch headquarters. He was directly sent to the dispatch headquarters as our appeal was found appropriate. Due investigations are still underway in accordance with the orders received from the Office of the Governor.

A copy of the minutes of the investigations carried out on Lt.Col. Galip, Reserve Officer Candidate Abdullah and Ali was sent to the Office of the Governor, and another copy, together with the originals, was sent to the 6th Army Command by the Logistics Support Inspector Nuri Bey.

Your testimony is read; sign it if it is true.

It is right. I shall sign it.

(Signed: November 23, 1916, Deputy Director of Dispatch)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Karabet's daughter Ripesme, 25, one of the relocated people, invited in to testify on the case dealt with, Priest Honan's wife, from Icadiye District, Üsküdar, Istanbul. (November 25, 1916)

When were you subjected to relocations, and where were you transferred to? Where are you now? Please tell us in detail.

My husband and I went to Bursa from Istanbul. After having settled there for six months, I mean one and a half years ago, we were relocated in Abū Hurayrah. My husband died there six months ago. I was all alone for a while. Then officials from Maskanah came to Abū Hurayrah. They separated the professionals found among the relocated Armenians. They gave orders to the gendarmeries for sending them to Maskanah together with their families. Being alone, I joined the families of the professionals for I was afraid of being sent to forward relocation centers. Although I got on one of the wagons to go to Maskanah, the gendarmeries hit me and said, "Why are you going?" They detained me for an hour and sent me back to the dispatching tent. One of the drivers told all about it to Lt.Col. Galip Bey. He later requested my transfer with a note. They sent me to Maskanah. Lieutenant colonel had a tent pitched for me. Two days later, he gave me a room at the barracks. In the room there were a woman cook and her children. I used to cook for the lieutenant colonel, wash his clothes, and take care of his adopted daughter. Having lived in this manner for a month, Lieutenant colonel went to Dayr az Zawr. Lieutenant colonel's scribes came over and told the cook to leave the room, and sent the women to the mukhtar's house. I went left the room for the same place not to be alone. After having spent a month there, the lieutenant colonel came over saying, "The inspector will come. It will not be appropriate to keep the professionals here;" he sent me to the Dispatch Officer Hüseyn Effendi at Maskanah. Then the inspectors came, they started the investigations and left after completion. Then the director of the relocations brought me here and appointed me to the orphanage. I am now living here. This is all about it.

Did you know Lt.Col. Galip before?

No. I did not.

How did you make your living from the day the lieutenant colonel had you brought from Abū Hurayrah to Maskanah, until the day he went to Dayr az Zawr?

I was living at my own account. Although he told me to eat from the meals I cooked for him, I never did.

How did you make your living until the Lt.Col.'s return from Maskanah?

I was living at my own account.

However, it has been claimed that you were being supported by the Lt.Col., and Reserve Officer Candidate Abdullah. Please tell us whatever the truth is.

The claim has no grounds whatsoever.

Did the lieutenant colonel or the Reserve Officer Candidate Abdullah show any signs of misbehavior to you?

Lieutenant colonel has never made an improper conduct. But, one night, when the lieutenant colonel was away in Dayr az Zawr, the Reserve Officer Candidate Abdullah attempted to violate me, he could not do anything as I resisted him.

Who else did see Reserve Officer Abdullah's attempt to violate you?

As I was in the room, no one did. Because there were both of us and the two adopted daughters of the lieutenant colonel but, as the girls were sleeping they did not witness his attempt to violate me.

Your testimony is read. Sign it if true.

Yes, it is true. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

The testimony of Stephen Asodorian, 46, one of the relocated Akşehir Armenians, invited in to make explanations on the case investigated, who is now working as a driver at the dispatch headquarters at Aleppo and Maskanah. (November 25, 1916)

Tell us when and where they relocated you.

We were relocated in Maskanah on September 1, 1915. I have been working as a driver for the relocated ever since.

How many wagons do you have?

I have only one.

Who is running the wagon? You or someone else?

My servant is. Michael from Akşehir.

How much did you pay them to register you as a wagon driver?

I did not give anybody any money. Reserve Officer Candidate Ahmet had registered us as a driver upon the orders of the administration.

It is claimed that you were in Aleppo on leave couple of days ago. Why and upon whose orders did you come here?

Two months ago Salih Effendi from Akşehir sent 40 liras to my account at the Ottoman Bank. I wanted to go to Aleppo to draw it. The Reserve Officer Candidate Abdullah was also going to Aleppo to have a suit tailored. He got on our carriage. We went to Aleppo. We stayed there for four days. We returned after taking our money.

Did you come alone, or were there others?

Mihran Kahyayan from Mersin was also there. He bought some drapery and returned. There was nobody else.

How much money did Reserve Officer Candidate Abdullah take from you and from Mihran for a return trip to Aleppo?

From none of us.

How much money did Lt.Col. Galip take from you after settling you around the Maskanah barracks and returning you to your previous locations?

He did not take even a single penny. As the place was full of snakes and scorpions, we were forced to go back.

Your testimony is read. Sign it if true.

Yes, it is correct. I shall sign it.

(Signed: Stephen Asadoryan from Akşehir)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

Pertaining to the case investigated the explanatory testimony of Asadoryan's son Lyon, 50, one of the relocated Armenians from Akşehir, is taken upon invitation. In his testimony he claimed that he took a special document from Lt.Col. Galip and came to Aleppo for a medical operation and returned after receiving his due treatment at the Antonian Hospital. His claims for not having paid any money was written for him to sign. (November 25, 1916)

Investigation Judge (Signed)	Member Mehmet Ali	Member	President (Signed)	Asadoryan from Akşehir (Signed)
------------------------------------	----------------------	--------	-----------------------	---------------------------------------

----- ✎ ----- ✎ -----

Testimony of Bedros Bogosyan's son Vartan, 36, literate, married, one of the relocated Armenians, was invited in relation to the case investigated, currently employed as a driver at the Armenian dispatch headquarters. (November 25, 1916)

When and where were you relocated? Where do you work now?

I was relocated in Maskanah 16 months ago. I was registered as a driver by Reserve Officer Ahmet upon the orders received from the Logistics Support Command. I am still working at the same place.

How many wagons have you got?

I have got just one.

Are you running the wagon yourself or do you have a servant to run it?

I am running it.

How much did they charge you in order to register you as a driver?

Nobody charged us.

It is claimed that you were first moved to the environs of the Maskanah barracks from where you were located, and then back to the same place after charging you some money. How did this happen?

Lt.Col. Galip had us moved there in order to have us near him. After having been bitten and stung by scorpions we asked him to return us back to our first locations. We did not pay any money to anybody.

Do you know Sofyan? Who killed Sofyan? And how did you sell his furniture?

I do not know who Sofyan is; let alone, who killed him. But, as far as I know he left his furniture to someone called Hrant, and went to Aleppo. As Hrant was to be relocated in the forward regions, he entrusted all those properties to me. He said, "An Arabian driver from Aleppo will visit you with a note. Then, you can hand the furniture over to him." Hrant was sent to the environs of Dayr az Zawr, I do not know whereabouts is he. Although two and a half months had past since Hrant's dispatch, no came and asked for those properties. Later the Reserve Officer Candidate Abdullah and Reserve Officer Candidate Ahmet came with an 18 years-old boy and said, "This boy is Sofyan's paternal uncle's son. We will sell Sofyan's properties and give the money to him." They took the furniture and gave some of it to him. They sold the remaining pieces of furniture for 750 kurushes and gave half of the money to him. That night, Reserve Officer Candidate Ahmet brought the money back. He said, "This furniture was not to be sold. We made a mistake. Give the money to the real owners. Tell everybody to bring all the furniture they bought." We gave all buyers' money back and took the furniture; with an only exception of Dr. Avadis and his friends' money, amounting 122 kurushes. Because, they had gone to Aleppo and Jarabulus. Then, when Hakkı Bey came, I handed all the furniture to him. This is all there is to it.

Did the Reserve Officer Candidate Abdullah and Reserve Officer Candidate Ahmet purchase any of this furniture?

Reserve Officer Candidate Abdullah bought two pieces of suit, and several pictures; Reserve Officer Candidate Ahmet bought a couple of shirts. They later returned them.

Your testimony is read. Sign it if true.

Yes it is correct. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

Testimony of the suspect, Reserve Officer Candidate Abdullah taken again. (November 25, 1916)

In her testimony, priest's wife Ripesme – whom you were keeping with you – claims that one night you threatened her saying, "I will have you banished to Dayr az Zawr," and violated her. Please tell us how it happened.

I have never violated not threatened the priest's wife Ripesme who was living with us. She might have testified against us under the influence of other bearing grudge against us.

On the other hand, it is claimed that you and Reserve Officer Candidate Abdullah, introduced a boy to Vartan claiming, "He is Sofyan's paternal uncle's son." And had Sofyan's furniture sold. What do you say?

I had no knowledge of the issue before. One day, Reserve Officer Candidate Ahmet and I walked down and sat in a tent. Then, Vartan came in. They took all his belongings out of the tent and sold them. I had no knowledge of his being his paternal uncle's son.

Then why is Vartan talking to your face in such a manner?

He is trying to save himself from the burden of responsibility that will be imposed on him.

Your testimony is read. Sign it if correct.

It is correct. I shall sign it.

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

Testimony of Artin Köstanyan's son Hadji Agop, invited to testify on the case investigated, 30, from Sivrihisar, illiterate, married, currently employed at the Maskanah Logistics Support as a driver. (December 2, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I was relocated in Hammam, it was about 15 months ago. Then, Lt.Col. Galip came there. He saw my wagon and of Agop's son Onnik – he happens to be my wife's sister's husband – and liked them. He issued

an order for us to work at Maskanah for the Logistics Support. Then they sent Onnik to Birecik together with his wagon. I am still working at Maskanah.

Did you know Lt.Col. Galip before?

No, I did not.

How many wagons do you have?

I have only one.

Are you running the wagon or do you have a servant?

I am running the wagon.

To whom did you pay to go Maskanah, and how much?

We did not give any money to anybody.

You must have paid them some money, as they would not bring you from Hammam to Maskanah for free. Tell us the truth. To whom and how much did you pay?

There is no difference between Hammam and Maskanah for us, why should we pay money to go there. Both of them are desert. We are wagon drivers. We can work anywhere. That is why we would not pay anybody any money.

It is said that, when Lt.Col. Galip came to Hammam, he dined at your tent. If you do not know him; then how could he come and have dinner with you?

Lt.Col. Galip had come to the Hammam Post. The depot official Ali told us to cook meal. We did so. We invited Lt.Col. Galip to our tent. He came, had dinner, and left.

Who paid for the dinner?

It was only seven or eight kurushes. I paid for it. I did not take any money from anybody.

Do you have anything else to add?

No, I don't.

Your testimony is read. Sign it if true.

Yes, it is true. I shall fingerprint it.

(Signed: Hadji Agop)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

Testimony of Parsih's son Artin Polatyan, 45, from Çorum, invited to testify on the case investigated, literate, married, currently working at the Maskanah Logistics Support as a driver. (December 2, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

We were relocated at Abū Hurayrah, at a three hours' distance to Maskanah, 18 months ago. I am working as a driver at the Logistics support in Maskanah.

How did you come to Maskanah from Abū Hurayrah?

When we were in Abū Hurayrah, Lt.Col. Galip came. He had already divided all the drivers between Abū Hurayrah and Maskanah. My wagon, along with four others, was not there as it was carrying the relocated people. Lieutenant colonel was informed about the situation. He left saying, "We shall send your wagons either to Hammam or to Maskanah when they come back." Later our wagons came. During those days the Arabs of Gazza used to attack and pillage our properties. I came to Maskanah, to have my broken wagon and to give the news of the coming wagons. As lieutenant colonel was not there, we applied to Reserve Officer Candidate Abdullah and informed him that they were our wagons and asked him to register them for the Logistics Support. He registered us and ordered, "Come to Maskanah." I returned, and after taking other four wagons and my family we came to Maskanah. We have been working in Maskanah for the last six months.

Whose wagons were the other four?

They belonged to Karabet Terlemezyan, Simon's son Minas, Hamas the baker, and to Israel's son Karabet.

How much money did Reserve Officer Candidate Abdullah charge you to register you as a driver in Maskanah?

Reserve Officer Candidate Abdullah did not ask any money from us. But, when we came to Maskanah, I took 10 liras from Israel's son Karabet. I took 5 liras from each of the other drivers. I myself put 5 liras, and added all up to 30 liras. I gave all the money to Reserve Officer Candidate Abdullah as a gift. Reserve Officer Candidate Abdullah accepted it gladly. He did not say anything.

Why did you give him money? Was it because Reserve Officer Candidate Abdullah was taking money to register the drivers to Maskanah?

I do not know whether all the drivers were giving money to Reserve Officer Candidate Abdullah. But we gave the money to Reserve Officer

Candidate Abdullah as a gift. I personally do not have any complaints about Reserve Officer Candidate Abdullah. But, when Inspector Nuri Bey came, he forced me to tell about the money issue and threatened me saying, "I shall have you shot before the firing squad!" I never told anybody about it before.

Since you told no one about it, then how did Nuri Bey hear about it?

I do not know.

Who witnessed your giving the 30 liras you collected to Reserve Officer Candidate Abdullah?

Only me and him. I gave the money to him in front of the gates of the Maskanah barracks. No one saw us.

May be you did not give the money at all, and probably you swindled your friends. Then, why did not you take one of the drivers with you?

As the drivers had full confidence in me I did not feel the necessity of taking them with me. Moreover, I can tell that I gave the money directly to Reserve Officer Candidate Abdullah's face in his presence.

In your previous testimony you said that you bribed Reserve Officer Candidate Abdullah for him to register you as a driver, by bringing you from Abū Hurayrah to Maskanah, and that you did not give it as a gift. Tell us what the truth is.

Sir, we were attacked by the Arabs. After Reserve Officer Candidate Abdullah's registering us for Maskanah, we were grateful to him for our lives. I did not give him the money as a bribe.

Do you have anything else to say?

No.

Your testimony is read. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Sarkis's son Karabet Terlemezyan, 26, invited to testify in the case investigated, illiterate, single, currently working as a driver at the Maskanah Logistics Support. (December 2, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

We were relocated in Abū Hurayrah about nine months ago. Lt.Col. Galip came there from Maskanah. He sent all the wagons to Hammam and Maskanah. Our wagons were not there. They were at the dispatch headquarters. He told us to inform him when they were back, and left. When our wagons came, Polatyan went to Maskanah. He took official documents from the Reserve Officer Candidate Abdullah to work at the orders of the Logistics Support in Maskanah. We went to Maskanah six months ago. We are now working there.

Did you pay any money to anybody to go to Maskanah?

No, I did not give any money to anybody.

But, in your testimony recorded there, you claimed that Polatyan took 5 liras from you to be given to Reserve Officer Candidate Abdullah.

Polatyan did not take any money to be given to Reserve Officer Candidate Abdullah from me. But, Polatyan had a 15 liras-worth wagon. I told him to sell the wagon to me. He asked for 20 liras. When I told him "It worth 15 liras," he said, "I will give some money to someone. I cannot sell it under 20 liras." I accepted it. I took his wagon for 20 liras. We went to Maskanah. I was stupefied when I testified. I do not remember how I testified.

When he sold his 15 liras-worth wagon to you for 20 liras, and said "I will give someone some money from this," did not you ask how much money was he going to give, and to whom? How did he answer?

I did not ask about it. He did not say anything either.

Since you claim that you did not pronounce Reserve Officer Candidate Abdullah's name, how did they write Reserve Officer Candidate Abdullah's name in your testimony on their own?

They might have written my testimony wrongly. I did not say anything like it. I said the same things I have told you about. Moreover, I do not have any enmity with the others. Because I did not pay any money to anybody. I bought a wagon for 20 liras.

Did not Polatyan tell you that he paid 5 liras to Reserve Officer Candidate Abdullah for you?

No, he did not. But, Minas, from Çorum, told me that Polatyan gave 30 liras to Reserve Officer Candidate. Although I asked Polatyan about it, he said, "I do not see any reason to make an explanation." He did not say anything.

Did not you understand why he gave the 30 liras?

No, I did not.

On the contrary, it is claimed that you, five drivers, went to Maskanah from Abū Hurayrah and gave 30 liras bribe money to Reserve Officer Candidate Abdullah for him to register you to the Logistics Support in Maskanah. Tell us the truth.

I did not bribe anybody whatsoever. We went to Maskanah upon the document Polatyan brought from Reserve Officer Candidate Abdullah.

How might he have taken this document from Reserve Officer Candidate Abdullah?

He might have taken it for us to work there, as we all had wagons. I do not know anything else.

Do you have anything to add?

No.

Your testimony is read. Sign it if it is true.

Yes, it is correct. I shall sign it.

(Signed: Karabet)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Artin Polatyan and Karabet Terlemezyan were confronted. Artin Polatyan told Karabet Terlemezyan in the face "I told you that I would give 5 liras to Reserve Officer Candidate Abdullah for you. You accepted it. And I gave the money to Reserve Officer Candidate Abdullah." However, refusing his claims Karabet Terlemezyan insisted on his previous testimony. Their conversation is hereby recorded and signed by them. (December 2, 1916)

Karabet Terlemezyan
(Signed)

Artin Polatyan
(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Israel's son Karabet Israelyan, from Izmit, 50, invited to testify in the case investigated, married, currently employed at the Maskanah Logistics Support. (December 2, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I was relocated in Abū Hurayrah about eight months ago. I came to Maskanah four months ago. I am working at the Logistics support with my wagon.

How did you come to Maskanah?

Artin Polatyan brought a document. We went to Maskanah with it.

How did Artin Polatyan take this document?

I do not know.

You said in your testimony recorded there that Polatyan took 10 liras from you, and some more from your friends, and gave 30 liras to Reserve Officer Candidate Abdullah. Why are you denying it now?

I did not say so. I gave the first 10 liras of the wagon I purchased for 40 liras in Abū Hurayrah, and the remaining 30 liras in Maskanah.

Why would they write such a thing if you had not say so?

I do not know.

Did not Polatyan tell you that he gave 10 liras for you and 20 liras for the others to Reserve Officer Candidate Abdullah?

No, he did not.

Here is Polatyan talking to you in the face. What do you say?

He is lying. He is libeling me.

What might be the reasons of his libeling you?

To save himself.

Do you have any other claims or anything to add?

I do neither have any complaints to make nor anything to add.

Your testimony is read. Sign it if correct.

It is correct. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

The suspect Reserve Officer Candidate Abdullah was called in and confronted with Artin Polatyan. Artin Polatyan told him "I gave you 30 liras." However, Reserve Officer Candidate Abdullah said, "He did not give any money. If he did, let him prove it. He might have collected money in my name, but he did not give me any money, then it is certain he swindled them." Their confrontation is hereby recorded and signed. (December 2-3, 1916)

(Signed)

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ----- -----

The Deputy Director of the General Dispatch Hakkı Bey, Karabet Israelyan, and Karabet Terlemezyan are confronted. Upon Hakkı Bey's telling Karabet Israelian that he confessed he had taken 10 liras from Artin Polatyan to give to Reserve Officer Candidate Abdullah; and telling Karabet Terlemezyan "You told us in Maskanah that Artin Polatyan took 5 liras from you to give to Reserve Officer Candidate Abdullah. And we recorded you testimony accordingly;" Karabet Terlemezyan said, "I did not give any money to Polatyan to be given to Reserve Officer Candidate Abdullah. He sold his 15-liras worth wagon to me for 20 liras." Karabet Israelyan answered his claim by saying, "I did not give Polatyan 10 liras to be given to Reserve Officer Candidate Abdullah. He brought a document permitting us to travel from Abū Hurayrah to Maskanah, and took 10 liras from me as a fee." Consequently, both Karabets have said that they now realized that Polatyan gave some money to Reserve Officer Candidate Abdullah. Their words of realization are hereby written and taken under signature. (December 3, 1916)

Karabet Israelyan
(Signed)

Karabet Terlemezyan
Mehmet Ali

Member
(Signed)

----- ----- -----

***Testimony of Lt.Col. Galip taken again, on invitation.
(December 3, 1916)***

Tell us why and upon what order you called Hadji Agop from Sivrihisar, and Agop's son Onnik, from Hammam to Maskanah.

There was a need for wagons for the Birecik Military Factory. I inspected all the wagons that were working in my region of command, and those that came from Maskanah. On my way to Zawr, I ordered the Post Commander to transfer the wagons, which he would choose among the wagons that were in good condition and that had strong animals, to Maskanah for the time being; before sending them to Birecik. I made my choice among the wagons and dispatched them.

From what authority and when, did you receive orders to employ wagons, and the drivers in your region of command, as well as those in Maskanah, at work at the factory without their families? Where is that order now?

Sir, the wagons, the drivers and the guildsmen within my region of command were being sent to various places alone for the shipment of building materials and military equipment. Their families were being dispatched gradually in line with the orders arrived. All of these were being carried out upon either the written or verbal orders of Euphrates Region Inspector Col. Nuri. I do not remember the exact date. The written orders can be found back in Maskanah.

Although you were authorized only with employing of the guildsmen within your region of command; and although the Deputy General Dispatch Officer informed you that calling of those who were relocated in other regions back could only be done upon the orders of the Ministry of Interior; it seems that you called Hadji Agop, Onnik, and priest's wife from Abū Hurayrah by misusing your authority. Why did you attempt doing such a practice?

We do not receive such orders from the Ministry of Interior. It is evident that such orders are sent to the office of Inspector Col. Nuri. If such an order was not sent to Col. Nuri, he would not have asked for the guildsmen to be employed and wagons to be used in the construction work of a courthouse in Jarabulus, and in the transfer of the factory from Hatme to Birecik. If there is such an order it is evident that further information should be asked from Inspector Col Nuri. I called the priest's wife in Abū Hurayrah in order to save her life from poverty and loneliness, in accordance with the orders issued by the Deputy Commander-in-Chief suggesting the protection of the orphans and the poor by the Logistics Supports.

You could personally have ordered the gendarmeries or their commanders to curb the assaults made to the priest's wife. And there would not be any need to have the priest's wife brought. Why did not you follow such an official procedure, but preferred to have her brought?

As I said above, I had her brought here in line with the orders foreseeing the protection of the orphans; she did not have anybody protecting her; and I wanted to put the orders into practice.

Do you know Polat's son Artin the driver from Çorum, Simon's son Minas, Sarkis Terlemezyan, and Sarkis's son Mamas, who were brought from Abū Hurayrah, where they were relocated, to Maskanah upon the orders of Reserve Officer Candidate Abdullah in return for 30 liras? Did those men apply to you for their transfers to Maskanah before they were taken to Maskanah by the Reserve Officer Candidate Abdullah; or did you ever suggest them doing so? Tell us about it.

I went to Abū Hurayrah, affiliated to Hatme, together with the Deputy Post Commander Ahmet Effendi to record the names of the drivers and the guildsmen found among the people relocated in Abū Hurayrah. We inspected the wagons and registered them, as well as the guildsmen. The people whose names were mentioned in the previous question came and said, "Sir, we also have wagons, but they are not here. Please register our wagons as well." I answered them saying, "I shall tell the Reserve Officer Candidate Abdullah to register your wagons on their return, if you really have wagons." I told Reserve Officer Candidate Abdullah to register the wagons of the persons whom I noted for the Logistics support. I know them since.

Since you ordered the Reserve Officer Candidate Abdullah to register the wagons for Logistics Support, then with what authority did the Reserve Officer Candidate Abdullah took 30 liras from those men?

I have no knowledge as to Reserve Officer Candidate Abdullah's taking 30 liras from the drivers mentioned. When I returned from Dayr az Zawr, he came to me and said he had registered the wagons for the Logistics Support. He did not say anything about his taking money from them.

Did the orders issued by Col. Nuri suggested the taking of only the drivers and guildsmen in Maskanah, or all the drivers and the guildsmen found in Hammam, Abū Hurayrah, Maskanah, and in other places? Please explain it.

In the orders issued by Col. Nuri, there was no information as to their dispatches from Maskanah or other places. But whenever there was a shortage of wagons and guildsmen whom they required for, we used to call the required personnel from the places where they were found more than necessitated in those places.

In that case, you should have asked for information about as to from where the drivers and the guildsmen would be dispatched, from Maskanah or other places, and acted in line with the orders you would receive. Did you do so? If you did so, what kind of an answer did you receive? If not, what are your reasons?

Sir, I wrote him a note the second time saying, "So and so many guildsmen are required for the construction work at Jarabulus." He called me to Jarabulus to order, "Tell him to put the orders into practice as soon as possible in accordance with the registry book by all means." Having received his orders at his office I returned to Maskanah. Having received his verbal orders at his office I returned to Maskanah. I acted in line with the orders. I did not do anything on my own. Then we started dispatching the wagons and the guildsmen available in accordance with the registry books.

Please, sign your testimony for the time being if it is correct.

It is correct. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
(Signed)

Member

President
(Signed)

Lt.Col.
Galip

----- ✎ ----- ✎ -----

Testimony of the suspect Reserve Officer Candidate Abdullah, taken again. (December 4, 1916)

Please tell us on whose orders you called the relocated Armenians either from Hammam or Abū Hurayrah.

I was calling them on the orders of Lt.Col. Galip, the Line Commander.

Was Lt.Col. Galip giving you his personal orders or passing the orders he had received from his superiors? Was he giving those orders verbally or in written form?

Lt.Col. Galip was giving those orders by himself. On the other hand, the Office of the Inspector was in a great need for drivers and guildsmen to work in Birecik and Jarabulus. Lots of drivers and guildsmen were sent. He used to give his orders verbally.

Did the orders suggest the sending of the drivers and the guildsmen to Birecik and Jarabulus only from Maskanah; or from Hammam, Abū Hurayrah, Maskanah, and from other places as well?

Mr. Inspector was ordering, "Dispatch so and so many wagons and guildsmen." In fact, as the orders of the Army Command suggested "Making use of the professionals in the Euphrates Region," he was calling them from whichever the post he wanted. As there were no drivers or guildsmen in Maskanah he was having them brought from the regions below when the works demanded.

To whom and when the Army Command gave his orders? Tell us where this order is.

I do not remember the date of the telegram message of the Army Command. I believe it was some time in June. This order came directly to the Office of the Inspector and Mr. Inspector sent a copy of the message immediately, it is now in the dossier.

Tell us on whose orders did you have Artin Polatyan, who in his testimony said he had paid 30 liras to you, and his friends brought from Abū Hurayrah to Maskanah; and why did you have them brought to Maskanah?

Artin Polatyan, who is libeling me by saying, "I gave him 30 liras;" and his friends were brought again on the orders of Lt.Col. Galip. Lt.Col. Galip went to Abū Hurayrah together with the Reserve Officer Candidate Ahmet and registered the professional people. Although Artin Polatyan and his friends declared that they were drivers, as their wagons were not there, lieutenant colonel told them that he would have them sent to Maskanah later, when their wagons arrive. I think, on his way to Ar Raqqah the lieutenant colonel saw the wagons. And on his return to Maskanah he ordered me saying, "Have such and such drivers brought here from Abū Hurayrah." I sent a note, and had them brought."

Was lieutenant colonel there when you had them brought?

I do not remember. But, I believe he was in Dayr az Zawr.

In accordance with the testimony of Deputy Director of the General Dispatch Office, you are only entitled to call the drivers and the guildsmen within your region of command; and since you do not have any authority t call for the people relocated outside your region of command without the due orders of the Ministry of Interior; how did you have them brought?

We definitely did not know the existence of such an order. Since there was such an order, then, why did not they ever inform us about it? However, I did not do anything on my own. I acted in line with the orders I received from my superiors.

Your testimony is read. Sign it if it is true.

Yes. It is true. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Sogomon's son Kirkor, from Akşehir, born in 1869, illiterate, one of the Armenians relocated in Maskanah, who came to Aleppo together with his family today and declared his desire to work at the Aleppo Logistics Support. He was invited to testify on the case still under investigation. (December 4, 1916)

When and where were you relocated? How did you come to Maskanah later?

I was relocated in Maskanah about 13 months ago. I was in Maskanah until today. I came here with my family upon the orders of the Deputy Director of the General Dispatch to work at the Aleppo Logistics Support.

What were you doing in Maskanah?

I was working as a driver for the Logistics Support.

How many wagons did you have?

I had only one.

Were you running the wagon yourself, or did you have anyone else?

My brother was running it.

How much did you pay for them to register you as a driver?

Nobody took any money from us. But, the Reserve Officer Candidate Ahmet Effendi registered us as a driver.

It is said that you came to Aleppo several days ago on leave. Why and upon whose orders did you come to Aleppo?

I have never been to Aleppo before.

But, Reserve Officer Candidate Abdullah sent you to Aleppo. Your name is registered in his book. Why are you denying it? Why did you come to Aleppo? Tell us how much you paid to Reserve Officer Candidate Abdullah.

I have never been to Aleppo. He might have written it by mistake. I have never given any money to Reserve Officer Candidate Abdullah.

Is there anybody else called Sogomon's son Kirkor from Akşehir, other than you?

No, there is not.

Then, you must have been to Aleppo. Why are you denying it?

If I ever been to Aleppo before I would not have deny it and say it straight forward; but I have never been in Aleppo.

It is claimed that Lt.Col. Galip sent you to the environs of the garrison while you were on dispatch at Maskanah. It is said that you returned to your previous position after taking your money. What is all this about?

I have been working as a driver for the Logistics Support ever since I was relocated at Maskanah. Nobody took any money from me, let alone sending other people to their previous locations after taking their.

Your testimony is read. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

(Signed: Sogomon's son Kirkor)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Ohannes's son Hadjik, 27, from Çorlu, single, pharmacist, one of the Armenians relocated in Maskanah. He was invited to testify on the case still under investigation. (December 12, 1916)

When and where were you relocated from your hometown? Where are you now?

I was relocated in Maskanah via Bab¹⁰ a year ago. I have been working as a pharmacist at the Maskanah Post Hospital ever since.

---

¹⁰ Today, Syria, Aleppo.

Who assigned you to the Post Hospital?

The Line Commander Lt.Co. Galip himself assigned me there. Later, my brother Behram was appointed. As he was a doctor, he stayed there.

How come you and your brother were not relocated at the same time?

I was relocated from Çivril, and my brother from Istanbul. That is why we both were not subjected to relocation together.

To whom did you and your brother pay money in order to continue staying in Maskanah?

None of us. We did not give any money to anybody.

But it is evident that you paid some money to stay there. Tell us what ever the truth is.

We definitely did not pay any money. Galip Bey kept us there, for there was a need. We have been working there without taking any money.

When you were there, did any money come from somewhere?

Zakar Agha from Istanbul sent 10 liras to Pharmacist Rupen Effendi in Aleppo by post to be given to Agop Sengeryan from Çivril. Rupen Effendi taking the money from the post gave it to Bozabali's son Agop the driver. Although he sent the money to me to give to Agop Sengeryan's daughter Horom, for Agop Sengeryan was dead, the driver carrying the letter lost it. Later, having heard that it was going to be given to someone called Serkis, I informed Lt.Col. Galip. Lt.Col. Galip took the money under his care. When it was understood that the money was mine, he returned it to me. And I handed it over to its rightful owner, Horom.

Where are the rightful owner of the money Horom, and the driver Agop now?

I do not know where the driver Agop is. But, Horom is sent somewhere near Ar Raqqah.

Your testimony is read. Sign it if true.

Yes, it is correct. I shall sign it.

(Signed: Hadjik)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Testimony of Sarkis Kahyayan's son Mihran, from Mersin, 48, literate, married, one of the relocated Armenians who is currently living in Maskanah. He was invited to testify on the case still under investigation. (December 12, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I was relocated to Abū Hurayrah 15 months ago. Then, Lt.Col. Galip came. He had some of the guildsmen and the drivers selected, and sent some of them the Maskanah, and some to Hammam. Because I was a driver, he sent me to Maskanah together with my wagon. I have been working as a driver at the Logistics Support ever since.

How many wagons do you have?

I have only one.

Are you running it yourself or do you have a servant running it.

I have a servant, Karabet Tadjirian, from Karaman. He runs it.

How much and to whom did you pay some money in order to work at the Logistics Support in Maskanah?

Nobody took any money from us. But, they took us there because they needed wagons.

It is said that you traveled to Aleppo after going to Maskanah. Why and on whose orders did you come here?

Yes, sir. My father-in-law in Istanbul had sent me 25 liras through the German bank. In order to take this money I went to Aleppo on receiving Reserve Officer Candidate Abdullah's permission. I returned after taking the money. Here is the telegram message, which I have been carrying, informing me about the coming of the money.

How much did the Reserve Officer Candidate Abdullah take from you to let you travel to Aleppo?

He did not take a single penny.

But it is said that he allowed you to travel in return for money. Tell us the truth.

The claim does not have anything to do with the truth.

Then, why are they saying so?

I do not know.

Do you have anything else to say?

No.

Your testimony is read. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

(Signed: Mihran Kahyayan)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

It is hereby stated and taken under signature that in his testimony, Artin's son 50 years-old Karabet Balıkdjian from Karaman, – a literate and a married person, invited to testify in the case under investigation, found among the relocated Armenians – declared that although he was relocated in Abū Hurayrah he was moved to Maskanah upon the orders of Lt.Col. Galip for being a driver; that he had never given any money to anybody; and that he had never been to Aleppo. (December 12, 1916)

(Signed: Karabet Balıkdjian)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Ramazan's son Ahmet Mithat Effendi – 21, from Crete, Reserve Officer Candidate and Depot Official at Maskanah, a suspect in the case under investigation – taken again. (December 13, 1916)

You have listened to your 9-pages testimony recorded by Col. Nuri, Logistics Support Inspector at Maskanah, and Deputy Director of General Dispatch Hakkı Bey. Is your testimony correct? Tell us by whom these lines were written.

Yes, I personally wrote these lines in the presence of Nurettin and Hakkı Beys.

However, it is claimed that you placed two Armenians in the Maskanah mukhtar's house claiming that they were doctors. Who were they? Tell us for what reasons did you place them there.

When I came to Maskanah, I observed that Dr. Avadis Effendi was practicing his medical career, and that he had a relatively good drugstore. A couple of days prior to my writing to the Office of the Inspector about the approval for the realization of the building of a hospital at the Logistics Support I saw couple of sick soldiers, without any medication, among the two passing engineers battalions and had them examined by Dr. Avadis by applying him. He gave the necessary medicines and had them cured. I informed the Office of the Inspector about the situation. The Office of the Inspector issued an order for Dr. Avadis to practice his profession as a deputy temporarily. I conveyed him the order. The Office of the Inspector ordered him to stay around the post as it would be difficult to keep the relocated people living in the tents. Upon this, taking the Arabs' leaving their houses empty for the summer for granted I talked to the mukhtar, and after getting his approval I settled him there temporarily. There is no other reason. One of the families was Dr. Avadis's, and the other was of Hadjik the pharmacist.

During the preliminary investigations you declared that the Reserve Officer Candidate Abdullah had two women, two girls, and a sick man settled in mukhtar's house. It is claimed that you and the Reserve Officer Candidate Abdullah settled them saying that they were your maids, and that you provided them with good food. What were your reasons?

No. I took neither a girl nor a boy. They did not do anything for me let alone I provided them with food. As for the food issue, lieutenant colonel ordered the giving of food to someone called Karabet from Maraş together with the other relocated people. This is all I provided food for. I did it in line with the orders I had taken. I am ready to prove that I have never employed them at my own service or at the other chores of the Logistics Support; and that I attempted several times to send them back to the dispatch headquarters at once as there was no need for them.

It is also said that you settled in the mukhtar's house on his leaving Maskanah temporarily. Meanwhile couple of beams was stolen. When the mukhtar returned, he saw those beams burned by the relocated Armenians. Although he applied to you, you disregarded his claims. What are your reasons?

When I first came to Maskanah, I had no place to stay. I stayed in the barn adjacent to mukhtar's house after having it cleaned and fixed. There was not any beam in the room I was staying. Mukhtar did not entrust anything to me. The two engineers' battalions stayed in Maskanah for a

night. There was no firewood to burn. Although the mukhtar told me next day about their taking two pieces of wood to cook their meal, I could not answer him as I did not have any knowledge of the case. The case remained as it was.

It is said that when you first went to Maskanah you collected some provisions like, flour, fat, sheep, and lamb from the villages nearby. What are your reasons?

When I came to Maskanah, I was appointed as the Deputy Post Commander. Later, I was given the task of Depot Official by the local administration. In those days two engineers' battalions, of 1.000 men, disposed for the 6th Army, were expected to pass. The orders I received from the local administration suggested the meeting of their at all costs. I asked for permission to take them with a receipt; and received the due order. The depot was being newly built. The Office of the Inspector ordered the providing of the provisions needed within two days at the latest. And, I, accordingly, collected meat, fat, barley, wheat and some other provisions from the villages nearby upon a receipt. Moreover, this chart was submitted to the Abū Qalqal(?) Branch Office.

Where is the order you received?

It is in Maskanah, in its proper file.

It is claimed that you, Lt.Col. Galip, and Reserve Officer Candidate Abdullah had 2.000 people brought to the environs of the Maskanah barracks from the dispatch headquarters, and sent them back couple of days later after taking the amount of money you demanded. What do you say?

No. The charge is thoroughly groundless. I did not even take 10 para from any of the relocated people. Lt.Col. Galip had 50-60 guildsmen and some 100 drivers moved to the environs of the barracks located up the hill. Then, couple of people went to see Lt.Col. Galip saying that there were lots of scorpions in the region; that couple of people was taken ill during the first evening; that the flocks were suffering as the place was far from the water; asked for his permission to return to their previous locations. They went to the places near the water. It has no other reasons behind it.

Selling of late Sofyan's properties does not correspond to your testimony recorded during the preliminary investigations. Vartan claims that you and the Reserve Officer Candidate Abdullah took a boy to Vartan, who was keeping the properties, and claimed that "He is Sofyan's paternal uncle's son," and added that "Bring Sofyan's remaining properties so that we can sell them." Finally you gave some of the property to the boy, and had some of the property sold, and after giving half of the earnings to the boy, you seized the rest. Vartan also says, you, feeling guilty, returned the money and collected all the property sold. Why did you do so?

It was Stephan Asadorian Effendi who applied for the selling of late Sofyan's properties first. I refused him saying I was busy. He came back and asked again. I said, "Tell Abdullah Effendi." He told Abdullah Effendi. He welcomed his request. They said, "Let us all go and see Vartan;" and we did so. The properties were gathered upon Stephan's telling him that the properties were to be sold upon the orders of the Reserve Officer Candidate Abdullah. They wanted me to supervise the sale in order not to give way to any injustice. I supervised the sale. After the sale they entrusted all to Vartan. I did not interfere in the sale. But, I was there during the sales. This is all I know about the case.

Well, then, why is Vartan claiming those?

I do not know.

Your testimony is just read. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Melkon's son Kevork Zartaryan, 45, one of the relocated Armenians from Balıkesir, literate, married, invited to testify on the case still under investigation. (December 13, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I was relocated to Hammam 5 months ago. My son Aram was a carpenter at a factory in Maskanah. He could not live alone. He asked Reserve Officer Candidate Abdullah for my transfer to Maskanah. I was transferred to Maskanah upon a document signed by Reserve Officer Candidate Abdullah, and now I am working as a driver at the dispatch headquarters. This is all about it.

How much did you, or your son, pay to Reserve Officer Candidate Abdullah for your transfer to Maskanah?

We did not pay any money to Reserve Officer Candidate Abdullah.

However, it has been claimed that you were transferred in return for money. Tell the truth.

It has no grounds at all.

Then, why are they claiming it?

I do not know.

Do you have anything else to add?

No.

Your testimony is read. Sign it if true.

It is true I shall sign it.

(Signed: Kevork Zartaryan)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

Testimony of Simon Cevahirjian's son Minas, 26, one of the relocated Armenians from Çorum, illiterate, married, invited to testify on the case still under investigation. (December 13, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I was relocated to Abū Hurayrah about five or six months ago. We were transferred to Maskanah upon Artin Polatyan's registering our wagons to the Logistics Support at Maskanah some two months ago. We are now working there.

How much money did Artin Polatyan take from you?

He did not take any money from me. But, I heard from my nephew, Hayk, that he took five liras from him saying, "I will give it to Reserve Officer Candidate Abdullah."

Where is Hayk now?

He died in Maskanah some two and a half months ago.

How many wagons do you have? And who runs them?

I have only a wagon. I run it myself.

Do you have anything else to add?

No.

You heard your testimony. Sign it if true.

It is true. I shall fingerprint it.

(Signed: Simon's son Minas)

----- ✎ ----- ✎ -----

Testimony of Kirkor Bilmedjian's son Agop, 18, one of the relocated Armenians, single, literate in Armenian, invited to testify on the case still under investigation. (December 13, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

My parents and my 13-year old sister Ripesme were relocated last year. My parents died there. After having stayed there for another three or four months, I left my sister with my brother and left. As I was traveling as a servant to an Iranian chief of police who was going towards Aleppo, they detained me at Maskanah and turned me in to the dispatch center. Later, Lt.Col. Galip took me to his office. I was working as a janitor. Lt.Col. Galip took me to Dayr az Zawr together with him. He adopted my sister Ripesme there as well. When Lt.Col. Galip was appointed to Aleppo, they transferred us to dispatch center. Then, they sent me to the factory. Now I am working as a shoe-maker there. My sister Ripesme is with me. This is all there is to it.

Did this lieutenant colonel take any money from you?

Neither the lieutenant colonel nor anybody else took any money from us.

Did the lieutenant colonel or anybody else do you any harm?

Neither the lieutenant colonel nor anybody else did any harm to us.

Do you have anything else to say?

No.

You heard your testimony. Sign it if true.

Yes it is true. I shall sign it.

(Signed: Agop)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✎ ----- ✎ -----

When Kirkor's daughter Ripesme, 12, one of the relocated Armenians, was invited to testify on the case still under investigation, she repeated and signed the same testimony of her brother written above. (December 13, 1916)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Stephan Asadorian Effendi, 46, one of the relocated Armenians from Akşehir, invited to testify on the case still under investigation. (December 13, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now?

I had made my explanations on the issue in my earlier testimony.¹¹

It is claimed that an orphanage was established in Maskanah; that you were the director of this orphanage. How many students were there at the orphanage? Who were financing their clothing and victuals?

There were about 160 orphans. Their needs were met by the military for a month or so. They did not give any clothes. They were later handed over to dispatch office, and some of them were sent to Zawr. I do not know what happened to the others. I was not the director of the orphanage but its janitor.

Was there any other person having the same name with you; and, who was in charge of this hospital?

No.

It is claimed that a market place was given to rent, and that you spent the money earned for the orphanage. Tell us how all this developed.

Lt.Col. Galip auctioned the market place to Minas's son Stephan from Bahçecik, for 1.575 kurushes. He took 6 Liras and a quarter¹² or three quarters, during the auction. He did not spend even a single *para*¹³ for the orphanage. Three days later, he went to Jarabulus to take office as

---

¹¹ Please see p. 272.

¹² It has the value of 5 kurushes; one-fourths of a silver meci diye.

¹³ A coin of extremely low value

the deputy Inspector. The Depot Official Ahmet Effendi closed down the market place some 15 days later. Ahmet Effendi and I returned to Aleppo. While we were in Aleppo Lt.Col. Galip came. On our return to Maskanah 5 or 6 days later, I saw Reserve Officer Candidate Abdullah running the market place. Mültezim¹⁴ Stephan told me that Reserve Officer Candidate Abdullah Effendi had taken the rest of the rent money. When I enquired him "What did you do with the rent money?" He said, he bought flour of 3 or 3.5 liras worth for the orphanage. I did not ask him about the remaining sum of the money, he did not say anything about it either. This is all I know. I did not touch any part of the rent money whatsoever. I did not spend it for the orphanage.

Do you know anything else?

No.

You heard your testimony. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

(Signed: Stephan Asadorian)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member

President
(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Testimony of Minas's son Stephan Serabyan, born in 1880, one of the relocated Armenians from Bahçecik, literate, invited to testify on the case still under investigation. (December 16, 1916)

When and where were you relocated? Where do you live now? Tell us in detail.

I was relocated to Maskanah a year ago. We were transferred to here two months ago. We are transporting wood for the Teachers' Training School for Boy in İskenderun with our wagons.

It is claimed that you rented the market place in Maskanah while you were there. Who gave you the market place? How much was the rent, and to whom did you pay the rent?

---

¹⁴ Mültezim: Tax collector in a village or a town. Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü* [Dictionary of Ottoman Historical Phrases] Fascicle 12-17. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1946. p. 614.

Lt.Col. Galip auctioned the market place to me for 15.5 Liras a month. I immediately paid 7 Ottoman Liras and three quarters to Lieutenant Colonel. The market lasted only for nine days. Lieutenant Colonel was in Jarabulus then. His deputy the Reserve Officer Candidate Abdullah stopped me. I continued running the market place after having paid 6 liras and a quarter to him for three days more. The Reserve Officer Candidate Abdullah stopped me again. Lieutenant Colonel took the remaining 1.5 liras.

Did you receive the money you paid for rent back, as the rental period had not expired then?

Neither did I ask for it nor did they want to give it back. The market place was going to stay. But, it did not continue.

Where did they spend the money?

I do not know.

It is claimed that hey spent it on the orphanage, is that right?

I have no knowledge of it.

Do you know anything else?

No.

Your testimony is read. Sign it if true.

It is true. I shall sign it.

(Signed)

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member
(Signed)

President
(Signed)

As the investigation is concluded, the documents are hereby submitted to the Office of Attorney for the declaration of the bases on principles. January 16, 1917.

Chief of Investigation Committee
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

INDICTMENT

The investigation documents submitted are hereby examined and evaluated. Under the light of the documents, it has been determined that Lt.Col. Galip, the Commander of the Maskanah Logistics Support Line, had illegally opened a market place on the field where the Maskanah mukhtar harvested, and rented it to the Armenians in an auction; that although Lt.Col. Galip claimed that the rent money was spent for the newly founded orphanage, no trace of where the illegally obtained money was spent could have been observed; that he retained some of the relocated Armenian women, girls, and boys in his house, and at the mukhtar's house for no reason at all; and that he had been indulged in activities that were not proper to the code of military honor.

Although the Reserve Officer Candidate Abdullah and the Reserve Officer Candidate Ahmet were not legally authorized to visit them, they visited the mukhtar's house; they allowed and ordered the relocated people to use the beams and the trees found in mukhtar's house for heating and cooking, thus cause a great damage to the house. Moreover, they revealed their true intentions by sending the already located people away and allowing them to return in return for money – they took 30 liras from the driver Artin Polatyan and his friends – by beating and arresting some of the gendarmerie soldiers, and Reserve Officer Candidate Abdullah's beating and arresting a citizen of Maskanah, Ibrahim, who tried to stop their illegal practices; Reserve Officer Candidate Abdullah and the Reserve Officer Candidate Ahmet manipulated the illegal selling of Sofyan's properties, by introducing someone as the legatee of late Sofyan, who was one of the relocated Armenians. There are rumors about their sending of numerous relocated Armenian families to the destinations of their choice by forging documents. The documents and correspondences seized prove that the Hammam Post Commander, and the depot official Ali Effendi, were their accomplices; thus, it was clearly understood, under the light of the sound evidence, that those three were misusing their authority and taking bribes as officials. It is also proven by the evaluation of the sufficient number of documents and sound evidence, that Lt.Col. Galip Bey was their accomplice, as he turned a blind eye on the taking of bribes and to all this misuse of authority.

Hammam depot official Ali Riza Effendi for taking the state owned sugar and flour from the depot, of which he was responsible for its administration and accounts; the driver Artin Polatyan and his friends Karabet Terlemezyan, Simon's son Minas for giving bribes to Lt.Col. Galip, Reserve Officer Candidate Abdullah, and to Reserve Officer Candidate Ahmet; and baker Hamas and Israel's son Karabet for their disreputable actions are found to be of the offences requiring heavy penalties; and as their other offenses are found to be offences

expanding the scope of their major offences; it is hereby decided that the Reserve Officer Candidate Abdullah be tried in accordance with the stipulations of the Article 68¹⁵ of the Criminal Code, as he took bribes; that Lt.Col. Galip and Reserve Officer Candidate Ahmet be tried in accordance with the stipulations of Article 45 of the same law, and being accomplices to the stipulations of Article 68; that Artin Polatyan and his friends be tried in accordance with the stipulations of Article 69 of the same law; that as the Reserve Officer Ali's taking bribes as an accomplice happens to be an offence expanding the scope of his offence he be tried in accordance with the stipulations of the Military Criminal Code Article 140.¹⁶ It is hereby requested that the persons and the drivers whose names are mentioned above be brought to justice by issuing of detention warrant, covering indefinite period of time, for having had indulged in illegal offences. December 16, 1916

**Attorney
(Signed)**

**Decree No: Document / 332
317   228**

Under the light of the evaluation of the documents, and the appended information gathered from the investigations pertaining to Lt.Col. Galip, the Commander of the Maskanah Logistics Support Line, his aide-de-camps Reserve Officer Candidate Abdullah; to Maskanah Depot Official, Reserve Officer Candidate Ahmet, and to Hammam Depot Official Ali Rıza, who have been charged with misuse of authority, and tried free from detention it has been concluded that: of the suspects Lt.Col. Galip and Reserve Officer Candidate Abdullah had illegally opened a market place on the field where the Maskanah mukhtar harvested and rented it in auction to the relocated Armenians; although they claimed that they spent the rent money for the orphanage recently built, the director of the orphanage revealed that it could not have been determined whether they spent the rent money within the framework of law or confiscated it.

It has been understood that they had settled some of the women girls and boys of some of the families of the relocated in the barracks for awhile and later transferred them to mukhtar's house; and that the Reserve Officer Candidate Abdullah and the Reserve Officer Candidate

---

¹⁵ Please see *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918* [Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918] Vol: III for the contents of Article 68, p. 332.

¹⁶ Article 140: Fleeing of two or more people shall be considered as mass flight. *Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu* [Supreme Military Penal Law]. Matbaa-i Askeriye [Military Printing House], İstanbul 1915, p. 75.

Ahmet visited them occasionally. It has also been determined that the beams and trees found at the mukhtar's house were given to the Armenians to burn; that some of the relocated Armenians in Hammam, Abū Hurayrah, and other places were called to Maskanah by the Reserve Officer Candidate Abdullah and Ali Rıza and registered to the orders of the Logistics Support; that the dispatch official Ibrahim, who tried to stop the Armenians coming, was beaten and arrested on the orders of the Reserve Officer Candidate Abdullah. Again, it was found out that Reserve Officer Candidate Abdullah and the Reserve Officer Candidate Ahmet had the murdered Sofyan's properties sold; that some of the Armenians were transferred to Aleppo and other places with the documents issued and signed by the Reserve Officer Candidate Abdullah; and that Ali Rıza Effendi took flour and sugar from the Hammam depot and used.

As a consequence of the above mentioned charges and under the light of the testimonies they had given during their questionings it has clearly been understood that Lt.Col. Galip, Reserve Officer Candidate Abdullah, Depot Official Reserve Officer Candidate Ahmet Mithat, and Hammam Depot Official Reserve Officer Candidate Ali Rıza misused their authorities. It is hereby decided that Lt.Col. Galip, Reserve Officer Candidate Abdullah, Depot Official Reserve Officer Candidate Ahmet shall be tried in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 102;¹⁷ and the Hammam Depot Official Reserve Officer Candidate Ali Effendi be judged in accordance with the stipulations of the Military Penal Code Article 164,¹⁸ as their offenses require minor penalties. Although Parsih's son Artin Polatyan from Çorum, Simon Dzevahirjian's son Minas, Sarkis's son Karabet Terlemezyan from Bandırma, Israel's son Karabet Israelyan from İzmit all claim that Artin Polatyan had given 30 liras to Reserve Officer Candidate Abdullah as a gift for their transfer to Maskanah; the issue remained only in Artin's testimony. It has also been revealed that Lt.Col. Galip promised to transfer those people to Maskanah earlier; thus, as Artin's testimony about Reserve Officer Candidate Abdullah's taking 30 liras is not found plausible; it is hereby decided that the further trails of Reserve Officer Candidate Abdullah, Artin Polatyan, Dzevahirjian's son Minas, Karabet Terlemezyan, and of Karabet Israelyan is not necessary; and should it be found appropriate the attached 86-page document pertaining to their investigations is submitted to the attention of the Court Martial for further considerations. December 28, 1916

Investigation Judge
(Signed)

Member
Mehmet Ali

Member
(Signed)

---

¹⁷ Please see *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918* [Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918] Vol: III for the contents of Article 102, p. 332.

¹⁸ Article 164: Those who make use of the state property entrusted to them for their own personal interest, be it for trade or other purposes, shall be sentenced to imprisonment for a period extending from 3 months to a year. *Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu* [Supreme Military Penal Law]. Matbaa-i Askeriye [Military Printing House], 1915, p. 58.

The verdict given, after the thorough consideration of the investigation minutes, about the above mentioned people's not sending for further trials is hereby approved. To be submitted to the attention of the Chair of the Investigation Committee. December 30, 1916

*Chief of Court Martial
(Signed)*

16 Ottoman liras, 3 kurushes, 15 paras, and 3.5 lira banknotes belonging to suspect Hammam Depot Official Reserve Officer Candidate Ali, have been entrusted to Mazhar Effendi upon a receipt; the receipt is attached to his dossier, and is forwarded to the Office of the Attorney to be submitted Court Martial for further trial. December 30, 1916

*Chair of the Investigation Committee
(Signed)*

*Is hereby submitted to the Court Martial upon a request for due trial.
December 31, 1916*

*Attorney
(Signed)*

Is hereby submitted to the Court Committee. December 31, 1916

*Chair
(Signed)*

----- ✂ ----- ✂ -----

Aleppo
February 18, 1917

6th Corps Recruitment Department

To: 4th Army Command

The minutes of the verdict, 521/618, given by the Aleppo Court Martial, pertaining to the punishments of Lt.Col. Galip, the former commander of the Maskanah Logistics Support Line, sentenced to 3 months' imprisonment, 3 months' prevention from promotion, and banishment from holding an office at the government; Reserve Officer Candidate Abdullah, sentenced to 6 months imprisonment, 3 months of prevention from promotion, and banishment from holding an office at the government; and of Reserve Officer Candidate Ali, Hammam Depot Official and the Post Commander, who was condemned to galleys are here by submitted in attachment along with the document provided by Lt.Col. Galip.

6th Corps Recruitment Department Chief
Brigadier General
(Signed)

Is hereby submitted to the Court of Military Appeals to be evaluated on the principles of the Military Appeals Code Article 37.

4th Army Commander and the Minister of Navy

May 31, 1917

----- ----- -----

The documents sent by the 4th Army Command upon Lt.Col. Galip's protest on the minutes of the Aleppo Court Martial, dated February 12, 1917, numbered 618 – pertaining to the trials of the suspect Lt.Col. Galip, from Bursa, the Commander of Jarabulus and Maskanah Logistics Support Line, charged with misuse of authority, was tried in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 102, Amendment 1 appended on May 11, 1914 and sentenced to 3 months' imprisonment, 3 months' prevention from promotion, and to banishment from holding an office at the government; and that of his friends', names known, who were sentenced to various periods of imprisonment – were submitted to the Office of the Attorney at the Supreme Court of Appeals, and forwarded to the First Council of the Supreme Court by the Office of the Attorney on April 18, 1917, in attachment to the note numbered 101. The documents appended to the note was read and considered thoroughly by 4 military and 3 judicial members in accordance with the stipulations of the Supreme Law of Appeals Article 5.

Summary of the protest: The first of the charges directed at him is his opening a market place on Maskanah mukhtar's field, giving it to rent it for 15 liras, and his usurping the money on his own account. However, as the opening of the market place was found to be incompatible with the Municipal Law it was closed down; the rent money was spent for necessities of the orphan Armenians, who were left to the care of Logistics Support upon the orders of the Ministry of Defense. 9-days' rent money out of the 15.5-lira income was returned to the renter. As the renter could not have been invited to testify and as the field where the market place was opened belonged to a natural person the issue is considered to be an ordinary case of law. As most of the Armenian women are working as a maid in most of the houses, he argues that his keeping a maid is not something illegal; and requests the abrogation of the verdict given.

In the above-mentioned decree: the first charge directed against Lt.Col. Galip is his usurping of the rent money obtained from renting the Maskanah mukhtar's field as a market place for 15.5 liras. The second is his misuse of authority, his delaying the transfers of some of the Armenian women who were subjected to relocation, and keeping them for his own private affairs. As the mentioned field is owned by a natural person, the owner holds the right of suing the illegal seizure of his property in line with the stipulations of the Civil Code. However, Lt.Col. Galip's misusing of authority, by keeping and having some of the Armenian women work for his own private affairs as an officer, falls under the authorization of the Permanent Court Martial.

Under the light of the governmental decree on Martial Law, and the decree issued by the Council of Ministers for its application, the offenses committed

are not embraced by the regulations governing Martial Law Courts; therefore, the verdict given by the Court Martial is hereby annulled in accordance with the stipulations of the High Court of Appeals Law Article 45 Paragraph 3, as the court exceeded her authority by convening for a case out side her scope; the verdict given is only annulled from the point of view of breach of authority; thus, the documents pertaining the case are hereby returned the Court Martial where the verdict was given, to be submitted to the courts that embrace such offenses.

During the talks held; it has once more been underlined that the verdicts given by the Courts Martial are subject to inspection of the Supreme Court of Appeal; that the case under investigation was clearly put forward, in consideration of the duty and the authority given, required the annulling of the given verdict in accordance with the Article 46 of the Law Governing the Military Supreme Court; and it is hereby decided, with the majority of the votes, that the case should be returned to the Court Martial where it was held earlier; April 23, 1917 Monday.

(Sealed)
First Council of Military Supreme Court
May, 8 1917
(Signed)

----- ----- -----

July 13, 1917

To: 4th Army Command

Summary: In relation to the returning of the documents pertaining to the trails of Lt.Col. Galip and his friends.

First Council of the Military Supreme Court by presenting the due reasons mentioned in the Appeals Decree hereby annuls the verdict given by the Aleppo Court Martial pertaining to the punishments of Lt.Col. Galip, from Bursa, Commander of the Jarabulus and Maskanah Logistics Support Line, and his friends – 3 months' of imprisonment, 3 months' prevention from promotion, and banishment from holding an office at the government – in accordance with the stipulations of the Criminal Code Article 102 Amendment 1, introduced on May 11, 1914. The decree and the relevant documents are hereby submitted for the reconsideration of the case and implementing of the due penalties.

Chief of Military Court of Appeal
Brigadier General
(Signed)

To: 6th Corps Recruitment Office

4/6/1917

4th Army Commander and the Ministry of Navy
(Signed)

All documents hereby returned to Aleppo Court Martial

Chief of Recruitment at the 6th Corps
Brigadier General
(Signed)

Submitted to the Committee of Judges.

Chief
(Signed)

----- ✂ ----- ✂ -----

6th Army
Logistics Support Inspectorate
Department
2

To: 6th Army Command Chief of Staff, Directorate of 3rd Division

Mosul
July 29, 1917

The 3 months' imprisonment of the Reserve Officer Candidate Ali Riza, the former Hammam Depot Official, has come to an end. Documents pertaining to his punishment are hereby written to the 6th Corps. It is hereby declared that, as the Reserve Officer Candidate Ali Riza fulfilled his length of service, is sent for his completion of his training period.

On behalf of the Army Logistics Support Inspector
Chief of Staff
(Signed)

----- ----- -----

3
Division
2339

To: Chair of Courts Martial

Attached documents are hereby submitted for the determining of whether the verdict given about the Reserve Officer Candidate Ali Riza is approved. Your due orders are expected for the termination of his sentence if the verdict given is annulled.

18/12/1917

Legal Advisor
(Signed)

INDICTMENT

Number
19

The Supreme Court of Appeals has annulled the verdict given by the Aleppo Court Martial about Lt.Col. Galip, Commander of the Jarabulus and Maskanah Logistics Support Post, who was charged with misuse of authority, on the grounds that the verdict was given by the court exceeding its delegated authority. Upon the acceptance of the annulment of the verdict given, it is decided, in line with the orders of the Supreme Command, that the case shall be transferred to 2nd Army Court Martial for the high ranking officers. The documents are hereby transferred to Regional Official Judicial Advisory at the Court Martial.

August 28, 1918

**Judicial Advisor
(Signed)**

----- 80 ----- 82 -----

June 6, 1915

From America,

My dear brother, Stephan Asadorian. I received your letter dated May 4, 1915, three days ago. I am happy to hear your receiving the 35 dollars I had sent you. This money will help you in alleviating your worries. I sent 17 more dollars to the same address two weeks ago. You can take it from the same address. If they ever ask you my home address, it is Mien Bord Co., 78th Avenue, West-Highland Park. I have to supply an address because they are sending me the receipts. Thus, I do not have to go to my house in Detroit to collect the receipts. However, for your letters I gave my Detroit address, because most of our villagers who are living here can take these letters easily. Please do not send me any letters using other people's addresses.

I sent 6 liras to home, 6 weeks ago. I gave 3 liras of these 6 liras, and Thomas gave the remaining 3 liras. I had sent 4 liras earlier. I received the receipts confirming that they received the money. But, the reply came from the Djanikians. Do not forget to write how much Ottoman liras you get for the dollars I send. I will send another 15 dollars 10 days later. Are you living with an American or a person of a different nation?

Kirkor Stephanian
(Signed)

----- ----- -----

Draft

Ministry of Interior
General Directorate of
National Police Organization
302 Secret

Ottoman Army General Headquarters
(Secret)

The original of this note is at the Ministry of Defense

In reply to the note written by the 2nd Division on July 27, 1915, numbered 6417.

Investigations pertaining to the rumors, on the seizing of the golden money the relocated Armenians had, have been conducted by the relevant provinces, and by the governors, in the districts that are not affiliated to the provinces. In the reply telegrams received it has been declared that none of the officers nor the civilians made any attempt to seize the golden or the silver money of the Armenians whatsoever; in addition it is also stated that every single person was allowed to carry 500 liras in cash, and that some of the relocated even entrusted their money to the post offices in order to draw later from where they were being relocated. August 18, 1915

Minister of Interior
Talat

General Headquarters
2nd Division Office of Correspondences
August 19, 1915

All in unison with the originals. April 15, 1919

----- ----- -----

To: Bandırma Post Command
Number
123

Secret

1. Aleppo Logistics Support Inspectorate notifies that the Armenian soldiers in one of the companies at the Urfa Workers' Battalion ran away after having martyred and wounded all the captains and some of the Muslim soldiers heavily with pickaxes and shovels. The orders for taking of the necessary security measures against such events has been ordered by the 7th Division Command upon the decrees of the Supreme Military Command issued to the Corps Command.

2. It is hereby declared that, in addition to the Supreme Military Command's decree dated August 31, 1915, numbered 920; and to the orders of the 7th Division Command dated September 2, 1915, numbered 5492; the Corps Command orders that the Armenian soldiers shall not be sent for leave of absence.

September 8, 1915

----- ۞ -----

Deciphering of the coded telegram message sent by the Ministry of Interior.

Reply: Send the names of the officials, who misused their authority during the relocation of the Armenians until July 11, 1916, and take necessary measures for their expulsion from office; expel those who are directly affiliated to the Provincial Governorships immediately. July 19, 1916

Minister of Interior
Talat

----- ۞ -----

Deciphering of the telegram message, dated July 20, 1916, sent by Talat Bey, Minister of Interior.

The reports put forward that the state officials are indulged in abusing the lives, properties, and the personal freedoms of the citizens in numerous regions under the pretext of conditions of war and other excuses either by making use of the orders issued or directly by misusing their authority. Although most of the offenders committing such unbecoming acts are sentenced immediately upon receiving of information, most of those ill-practices are not reported to the central authority. The governors of the provinces, mutassarifs at the sub-provinces are the ones who are solely responsible for the events taking place; their duties are clearly stated in the laws, and in the Sultan's decree. Although the conditions of war necessitated the taking of some special measures, and introducing of new taxes, all were embraced and set by the laws passed at the beginning of the war. Those who transgress the laws, regulations, and the taxes introduced; and those who attempt to introduce new decisions at their own discretion, be them for the welfare of the people or not, about the lives, personal freedom, properties, and about the honor of the citizens living in the country shall be sentenced heavily with all speed. Such orders and applications shall be considered as the transgression of the aims of our council that took up the government in line with the stipulations of the Constitution and the Monarchy, and as a threat to internal security. Therefore, any attempt – to be made by any person, regardless of his position - to be disclosed shall be taken to the court immediately by the governors and mutasarrifs without waiting for a further complaint or a written personal application, for the enforcement of necessary procedures. The application of the due procedures and finalizing of those cases are among the most important duties of the governors and the mutasarrifs. Therefore, extreme attention should be paid to the due application and the administration of the State laws, regulations, and general principles. The civil service inspectors are given their definite orders for performing their duties carefully with utmost loyalty, and keeping the Ministry informed.

To be archived / August 3, 1916

----- ----- -----

Noted on : July 26, 1916
Written on: July 26, 1916

Code

Reply: July 19, 1916

To: Ministry of Interior

Even the convoys leading towards Zawr under protection are dissolving. The reports sent from the office of the mutasarrif at Zawr to the Ministry of Interior and to us stand as proofs of these. In which regions are the investigations being carried out about those who were helped to flee? Those who will be unfolded shall be sent to Court Martial. The regional commander at Maskanah had an orphanage built for 260 children, other than the artisans he was keeping. I have not received any reply from the 6th Army in relation to Maskanah.

As new transfers will be directed at Zawr, issuing of the necessary orders for sending of Hakkı Bey to conduct the transfers as soon as possible is hereby requested.

(Signed)

----- ✍ ----- ✍ -----

Aleppo Province

Noted on : August 10, 1916

Written on: August 10, 1916

Code

To: Ministry of Interior

Reply: August 6, 1916. The route the relocated people will take shall be determined exactly; should there be no bakeries along the roads, tents shall be pitched; military logistics support posts shall be set to be used as bivouacs; hot soups of pounded wheat, along with bread, shall be provided for the relocated at those posts. The bivouacs shall be informed about numbers of the relocated being transferred in advance, until they reach their final destination point, as it is the case with the transferring of the military convoys.

A day's of rest shall be given to those who are transferred to the places at a distance of three days. If possible a medical aid man shall accompany to every single convoy; if not, sickbays shall be set up at the bivouacs under the responsible medical aid man. None of the means of transport the relocated people have shall ever be taken. Whenever the convoys arrive at destinations where medical doctor practices, all the people in the convoy shall be examined, the sick shall be transferred to *gureba*¹⁹ hospitals for treatment, otherwise they shall be given due medical care at the military hospitals. On their reaching their destinations, they shall at least be placed in the tents pitched, and every person shall be given certain amount of meat every week, other than bread and pounded wheat allocated, until their providing of their own livelihood. Urgent provision of seeds and agricultural tools for those who are to be settled in the villages shall ease the living standards of the relocated to a certain extent. Yet, I would like to state most obediently that the true comfort of the people who had to leave their homes where they lived for years will not be too easy.

----- ----- -----

---

¹⁹ Gureba: Plural form of "garip". A term used for the lonely and the poor. Gureba Hospitals were the state owned waqf (charity foundations) hospitals where the poor were given proper medical care free of charge.

Copy

1. The Contagious Diseases Quarantine Hospital at Aleppo shall be at the service of the civilians only; and shall be under the command of the Office of the Governor of Aleppo. The administrative and the medical councils of those hospitals shall be considered as state hospitals and be funded by the military. In other words; the Contagious Diseases Quarantine Hospital's expenditures shall be met by the Recruitment Department of the 6th Corps, but it shall be under the orders of the Office of the Governor at Aleppo.

2. The Office of the Governor at Aleppo and the Recruitment Department of the 6th Corps have been notified about the above stated orders.

6th Corps Recruitment Department Quartermasters Division
The orders of the 4th Army Command are as above.

October 19, 1916
Chief of 6th Corps Recruitment Department
Brigadier General
Ahmet Şevki

----- 80 ----- 82 -----

Prime Ministry
Ministry of Interior
General Directorate of National Police Organization
Division: 2

Summary: The money Madam Misirian at Hamah²⁰ sent.

To: Supreme Military Command

Secret

In reply to the 2nd Division's note, dated August 14, 1916, numbered 8405. Upon receiving of the telegram message sent to Maritze Misirian from the Deutsche Orient Bank at Berlin, the Office of the Governor of Syria was asked about the position, identity, and the means and the amount of money she sent to others. In its reply message, the Office of the Governor of Syria stated that Madam Misirian was the spouse of a tradesman in Samsun; that she was relocated in Hamah together with the other Armenians; that she was living there together with her two daughters; that as her son, who is understood to be dealing with tobacco trade in Germany, sent money via the Deutsche Orient Bank she distributes it among the widows and the orphans as alms; that her doings were not contradicting the laws the government enforced; that furthermore, she had accepted Islamic faith. October 18, 1916.

Minister of Interior
Talat

Approved / October 19, 1916

----- ----- -----

---

²⁰ Today, a Syrian town 120 kilometers to the south of Aleppo.

Prime Ministry
Ministry of Interior
General Directorate of National Police Organization
Division: 2

Summary: The money sent to Maritze Misirian at Hamah, from the Deutsche Orient Bank in Berlin.

To: Supreme Military Command

Secret

In attachment to the note dated October 18, 1916, numbered 2615/251. Upon the receiving of the telegram message attached to the note dated September 14, 1916, numbered 8405, the Ministry of Foreign Affairs was asked to investigate the sending of the money – how it was collected and by whom it was sent – to Maritze Misirian at Hamah via the Deutsche Orient Bank at Berlin. Some amounts of money was being sent to Aleppo to be distributed among the poor by a rich person, formerly a member of a family in Aleppo, who had settled in Dresden, Germany, and became a German citizen. It has been understood through a telegram message that this time 2.000 Marks was sent to Madam Maritze Misirian at Hamah. Ottoman Embassy at Berlin, in her reply message, informs that she notified the bank on October 3, 1916, stating that sending of such money orders was not appropriate under the prevailing circumstances and that it would be best not to repeat such money orders.

October 23, 1916
Minister of Interior
Talat

Approved / October 25, 1916

October 26, 1916
File 8/13

About sending of money to Maritze Misirian in Aleppo from the Deutsche Orient Bank in Berlin.

----- 80 ----- 82 -----

Aleppo Vilayet
Deputy Director at the General Dispatch Office
Number
426

To: Office of Aleppo Governor

When I was in Maskanah for inspection I found an opportunity to make some investigations and explorations, I came across a vast and fertile piece of land, as shown in the map²¹ attached, to the west of Dayr az Zawr and in the south of Maskanah and Abū Hurayrah, this piece of land seems to be quite befitting for hundreds of thousands of people, by introducing a development plan and improving the land a village or, at the best, a small town can be found on this vast piece of land easily. As here are plenty of wells across this piece of land, and although I am of the opinion that it will be most appropriate to have the relocated Armenians settle in the region, I am waiting for your further considerations on the issue.

December 13, 1916
General Dispatch Office Deputy Director
(Signed)

Keeping of the original at the Office of the Governor, and sending a copy to the Ministry. December 13, 1916

----- 80 ----- 82 -----

---

²¹ Please refer to map in Appendix - 1.

To: Office of Governor at Aleppo

Underwear, shirt, and cotton cardigans are required for the poor and needy found among the relocated. However, the European goods sold in Istanbul are expensive. Is it possible to purchase fabrics suitable for making them there? Colors and qualities may vary. Please notify urgently about the prices and the amount that can be purchased there.

January 18, 1917
On behalf of the Minister
Osman

To the Deputy Chair of the Relocations Directorate, to be investigated
January 20, 1917

(Signed)

2165

Attached are the sample local products – underwear, shirt, and cotton cardigans – found at the market. The amount of the goods that can be purchased and prices per item are attached on the samples. However, it is possible to have certain amount of discount on the items to be purchased. The information here is submitted to the further considerations of the Office of Governor at Aleppo. January 27, 1917.

Division of Tribes and Relocated
Deputy Director
(Signed)

Presented to the Office of Governor.

----- ----- -----

Aleppo
May 25, 1917

To: Department of Quartermasters

1. It has been learned that some of the relocated Armenians have been traveling around freely with the travel documents – stating they are contactors – they obtained from the military officials. Henceforth, such people shall never be given any jobs as contractors at the military, nor shall be employed for any other reason. They shall not be given any documents enabling them to travel within the boundaries of the Ottoman Empire or in the neighboring countries. Moreover, the civilians do have the right to travel into the unrestricted areas with the documents they take from the local authorities.

2. Above is the order of the Supreme Command conveyed by the 4th Army Command. The order is hereby announced.

6th Corps General Staff
To: Office of Chief of 2nd Division
Ali Rıza

----- ----- -----

Call Number: 53

Subject: Orders issued upon the proposal of the chief of medical staff for abolishing the hospital administrative committees, and rendering of the administration of the hospitals free.

To: Corps Command and Office of the Chief of Quartermasters

Although the administration and the services of the Recovery Hospitals are not equivalent to that of the other hospitals, the Aziziye Hygiene and Sanitation Post is affiliated to the mentioned recovery hospitals. Hundreds of poor people from Esh Sham,²² Istanbul, and Diyarbakir are arriving at the Hygiene and Sanitation Post, which is a thoroughly different place, for cleaning. After having given proper hygienic care and sanitation they are sent to the recovery hospitals and from there they are transferred to various destinations. I hereby request your permission for forming of an independent committee to undertake such complex tasks. The committees to be set up by each group are listed below.

	Chief of Medical Staff	Chief Pharmacist	Official Accountant	Military Police Officer	Food Supply Officer
1. Müzanebe Group	Captain Hüsnü Bey	İsmail Bey	Hüseyin Avni Effendi and Zeki Effendi	Abdülkadir Effendi	Hasan Âbid Effendi
2. Aziziye - Group	Nâfi Bey	Bayramyan Effendi	Ali Şevki Effendi	Officer Candidate Muvaffak	Necip Effendi
3. Tal al(?) -	Çeleban Effendi	Habip Effendi	Mustafa Effendi	Captain Hüseyin Hüsnü Effendi	Ali Effendi
4. Mecidiye Group	Seramiz Bey	Abdullah Matlum	Abdülkadir Effendi	Ali Kemal Effendi	Captain Nuri
5. Eban-nasr	Hilmi Effendi	Rupen Effendi	Officer Candidate Ömer Effendi	Davud Effendi	Zeki Effendi
6. Recovery Hospital	Sâib Effendi	Ayas Effendi	İbrahim Effendi	Abdüşşurûf Effendi	Mustafa Effendi

May 26, 1917
Office of Recruitment Department at 6th Corps
Chief of Medical Staff
Hamit Haşim

---

²² Today, Syria, Damascus.

Above evaluations of the Chief of Medical Staff are found to be plausible. As of June, the Telel(?), Aziziye, Mecidiye ve Bâb-ün-nasr(?) groups shall break their ties with Ramazaniye (?), in other words with the Central Hospital, and the people at the Recovery Hospital shall be entertained at the Aziziye Group. It has been found appropriate to request four records from every single committee – composed of chief of medical staff, a pharmacist, an accountant, and an administrative official – and send a copy to the divisions. Every group shall be given cash, provisions, supplies etc. directly in return for a receipt or in return for special voucher. For further considerations, this note has been forwarded to the 2nd, 3rd, 4th Divisions to be returned. May, 27, 1917.

1st Division Directorate

----- ۛ ----- ۛ -----

Call Number: 74

Subject: Issuing of payment receipts for the people to be transferred from Edirne to Konya for relocation.

The copy of the unnumbered note of correspondence dated June 4, 1917, sent by the Office of the Governor in Syria to the Office of Line Commissariat.

In this note, and as well as in the attached correspondences, it is stated that the commissariat had not issued any orders for making payments to the relocated people; moreover, it was understood that such an order has never been issued by the Corps Recruitment Department Quartermasters Division. In the coded telegram message, sent from the Office of the Commander to the Line Commissariat and to the Department, it is stated that some of the people and their families to be transferred from Vilayat of Syria to Anatolia and Rumelia would use the military trains and narrow-gauge railroad cars if they pay for the travel expenses. Therefore, some hesitation is felt as to giving of travel documents by the military. Aleppo Region Logistics Support Inspectorate is hereby requested, in line with the orders of the Command Headquarters, to issue the necessary orders for taking of money from the rich and financing the poor from the Vilayat Relocation Fund if their transfers are found to be appropriate. June 8-9, 1917.

Director of the Quartermasters 2nd Division
6th Corps Recruitment and Quartermasters Department

It has been noted that those families have been kept at the station for the last three days. It is a compulsory rule that the military authorities do have to meet the transfer expenses of the person to be relocated. I have informed the Army Command on the issue. Your making the payments immediately, without waiting for further rejoinders, and keeping of a copy of this document as a promissory note; and returning of his document to be submitted to the Army Command is hereby requested. To: 6th Corps Administrative Command. June 8, 1917.

Aleppo Logistics Support Line Commander
Kemal

2nd Division
969

People, whose names are mentioned here and in other documents attached, and the two police officers, who are to accompany them until they reach Edirne via Adana and Konya, are given travel documents in accordance with your orders. The documents are hereby submitted to the further considerations of the Regional Inspector. June 9, 1917.

2nd Division 3rd Corps	2nd Division 1st Corps
(Signed)	(Signed)

To: 6th Corps Administrative Command

This order is hereby issued for the application of the same orders announced by the General Directorate of Quartermasters dated September 20, 1916, for the giving of payment receipts to the relocated Armenians and others, and their transfers to other places.

June 13, 1917 Regional Inspectorate

2nd corps Administrator   Administrator
Mehmet Emin   Osman

Registered at number 77

----- ∞ ----- ℔ -----

The political and administrative accomplishments of the 4th Army from its foundation to September 27, 1917, is as follows:

A) POLITICAL ACCOMPLISHMENTS

1. Lebanon:

Following the appointment of the Ministry of Navy Cemal Pasha to the 4th Army Command, and his going to Syria together with his Chief of Staff; he, relying on his authority enabling him to take all the administrative organs under his command in order to settle issues pertaining to internal security, he took Lebanon under his control.

Political Situation:

Lebanon was taken under control by a division, and the first blockade distorting the unity and sovereignty in Syria and Palestine was thus obliterated. In order to curb the possible opposition of the people, who were in close cooperation with the French and the English, to those actions, the prominent figures among those people were first sent to Esh Sham then to Jerusalem; and following the reestablishment of the order in Lebanon they were allowed to return their previous positions.

After the appointment of the Under Secretary of Ministry of Internal Affairs, Ali Munif Bey as the mutasarrif of Lebanon, administrative discrimination was abolished, and only the duties related to military service and tax payments were met.

2. Zionism:

It was a known fact that some of the Jewish people who were adhered to the Zionism movement had secret organizations to overthrow the Ottoman sovereignty. The documents seized during the investigations have proven the suspicions of the government true.

Lots of traces proving this secret organization's having a private postal network, a law court, a flag, and a direct enmity towards the sovereignty of the state were discovered. Stringent measures were put into practice in no time; and in time the Jewish members of the French, English, and the Russian communities, who refused to become Ottoman subjects were removed from their hometowns. Later, even the Jewish members of the American and Greek societies were removed from Palestine as well. It is also known that some of the Jewish subjects of the ally states have certain affiliation with Zionism. As removing of those Jewish people, who have been organizing the charity and commercial foundations, would have caused an adverse effect on the Zionist milieu and would thus give rise to the malicious propagandas, every single step was taken under the minute supervision of the Army Command. Those people who were holding all the Jewish organizations in their hands performed invaluable services in transferring of

the Jewish people from Palestine. Moreover, the propagandas, telegram messages, and signatures of the Jewish people made a great impact on the European media who had assumed a fierce role against those relocations.

3. Arab Revolutionary Committee

The documents seized and submitted to the Army Command by the Directorate of National Police Organization during the investigations, proved that some people in Syria had close ties with the Ella Central Revolutionary Association found in Egypt and were pursuing a secret program in order to separate Syria from the Ottoman Empire. It is understood that upon the declaration of the First World War, those people indulged in organizing a full scale insurgence under the instigations of the association. The incitements were mostly intensified in the towns of Saida²³ and Sour.²⁴ The detained people and the documents were first sent to the Court Martial found in Aliye.

A book containing the detailed results of the investigations carried out by the Court Martial is published by the Army Command.

B) ADMINISTRATIVE ACCOMPLISHMENTS

1. Detrimental People:

The people who were not directly affiliated to the Ella Central Revolutionary Association but in close contact with the executive members; and who were suspected to be working against the political preeminence the government by the administrative authorities; and those who were attempting to libel the honor of the government by using force on the people, and by uprising were banished from Syria to Anatolia.

The formation of a certain organization composed of notables aiming at challenging the preeminence of the government by setting up of an equal or even by a more powerful existence was thus eliminated. Their banishment was applauded by the local people who thought they were immune from the orders of the government, and who hated them for the great damages they caused. The local people previously oppressed by them were glad to receive equal treatment by the government in its fair disposition over the real estates and the lands.

The families of the people who were sentenced by the Aliye Court Martial and the families of the people who were investigated for their connections with the enemy states until the beginning of the First World War were transferred to Anatolia, and were given equal amounts of land and real estate they possessed in Syria by the government.

---

²³ Formerly Sidon, Beyrouth, Lebanon.

²⁴ Formerly Tyre, Beyrouth, Lebanon.

2. Public Works:

Here it is necessary to distinguish between the public works realized directly at the logistics support regions of the army, and the public works realized for the potation and development of public health in the cities. The construction of the communication lines on Amanus and Taurus mountains; and the development of the desert areas take place in the first group. However, no military aims were sought in realizing those works. Jerusalem, as a province, is constructed with all its infrastructure and buildings. Likewise, Pozanti²⁵ is constructed as a small town.

In the construction of the public works realized for the prevention and development of the public health in the cities the forces affiliated to the 4th Army Command were employed, when they were not fighting at the fronts. Construction of a boulevard in Yafo,²⁶ a public garden in Jerusalem, a boulevard in Esh Sham, a large boulevard in Beyrouth, a park in Beyrouth, irrigation of Aleppo, opening of an industrial school in Beyrouth for girls who had no families, and the organization set for employing of women in the military works are of the second group. Later, the Dean of the Roman-Prussian Academy Professor Tchorher(?) was employed in the army with the title "Advisor to the Army Architect; and supervised the construction of all the architectural works, and controlled their appropriateness to the national art and style.

3. Schools:

In addition to the enlarging, financing, and meeting of necessities and provisions of the schools in the years ahead, new schools were opened. Under the supervision of Halide Edip²⁷ Hanımeffendi,²⁸ who was invited

---

²⁵ An administrative district in Adana.

²⁶ Formerly Jaffa, Israel.

²⁷ Halide Edib ADIVAR (1882-1964): Novelist and political activist. Her first articles appeared in Tanin, under the pen-name Halide Salih. As her articles were strongly opposed by the fundamentalists, she ran away to Egypt during the March 31 uprisings. Following the crushing of the rebellion she returned home. She worked as a teacher and an nspector at the Ministry of Education as of 1909. She founded the *Teâlî-i Nisvan Cemiyeti* [Association for the Rise of Women] to advocate the civil rights and education of women. She joined the *Türk Ocağı* [Turkish Hearth] Movement in 1912. After the signing of the Mouðhros Armistice she joined the founders of Wilson's Principles Association in 1919. Her political campaign and speech against the Greek occupation of Izmir received great applause. She joined the Turkish War of Independence in Anatolia; she was pro moted to the rank of staff-sergeant. She was a visiting professor at the University of Columbia from 1931 t0 1932.; and at the Delhi Islamic University in India in 1935. On her return home in 1939 she founded the Department of English Language and Literature at the Istanbul University, and chared until 1950, hen she was elected to the parliament. Serving a four year term at the parliament she returned her teaching career at the university. For further information please see: *Memoirs of Halidé Edip*. New York: The Century Co. 1926; "Two Women Contend for a new Eden in the East." *The New York Times Magazine*. February 7, 1926, pp. 9-22; "Obituary Mrs. Halide Edib Adivar." *The Times*, nr. 55909, January 15, 1964, p. 15; "Pariotic Awakening of the Turkish Women" *The Literary Digest*, XLVI, nr. 11, March 15, 1913, pp. 563-564; Sir Andrew Ryan. *The Last of the Dragomans*. Sir Reader Bullard (ed.). London: 1951; "Turkish Women Nominated" *The New York Times*. March 2, 1925.

ENGİNÜN, İnci. *Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi* [The Question of East and West in Halide Edib Adivar's Works]. Istanbul: MEB, 1995.

²⁸ Hanımeffendi: A title equivalent to "Lady" or "Madam".

from Istanbul, a high school for girls in the Selahaddin Eyyubi Complex; a high school for girls, and a teachers' college in Beyrouth; again in Beyrouth a primary school for girls; and two high schools for girls in Esh Sham and in Lebanon were opened. Halide Edip Hanımeffendi, who is responsible for all the schools opened is working in direct affiliation to the army. The administration of the schools is met by the special budgets of the vilayats. Opening of the partnership schools necessitated by the neighboring civil administrations for their common interests was first started in this way. Other than those a primary school named "Suleiman" is opened in Aleppo. The construction of a School of Fine Arts in Esh Sham was enlarged and completed.

4. Orphanages:

The most important orphanage opened especially for both the people transferred from Erzurum and the relocated Armenians is the Antura Orphanage. Another orphanage is opened in Esh Sham as well.

5. Armenian Relocations:

The settling of majority of the relocated Armenians, coming from the Eastern and Western Anatolia, within the 4th Army region was ordered. Kerek (Karak?), Suran, and Hamah sub-districts, all the region towards the south of Aleppo, and partially the western side, were determined to be new settlement areas. The 4th Army Command issued the following circular for the settlement of the relocated Armenians in considering the below mentioned articles:

A) "Every single Armenian is our citizen. The aim is to curb the activities of the detrimental Armenian communities. Therefore, the Armenian convoys shall be relocated, settled in peace, and provided with necessities."

Upon the attacks made on the convoys, severe measures were taken, and the aggressors are hanged. Thus the small or full scale attacks laid on the Armenians were curbed.

B) Armenian artisans are gathered in the centers to be employed at the Aleppo and Esh Sham logistics lines together with their families.

All the employees of the Baghdad Railroad are kept out side the scope of this application, and remained their locations

C) Upon the insurgencies realized in Bahçe, Urfa and Mersin, relocation of the Armenians living in the 4th Army region was deemed necessary; they were sent to south and relocated without any problems. But, during the Urfa insurgencies, some of the Armenians who were found to be guilty of taking part in the events were banished to Dayr az Zawr Sanjak.

----- ✂ ----- ✂ -----

Ottoman Army Supreme Command
Translation of the telegram message dated June 2

From Vienna, June 1, to Correspondent(?) Agency Istanbul:

Berlin, June 1 – Wolfbruden(?). The intelligence the German executive member of the Jewish Development Association – headquarters is in Paris – received reveals that the information about the coercion applied on the Jewish people living in Palestine was thoroughly groundless and vain products of imagination. The Colonial Directorate, which functions under the auspices of the mentioned association, in Palestine sent the following telegram message: All of our villages are in peace, social order prevails. Everything functions without any disturbance. All the information pertaining to the lacking of security, and to the oppression is all lies and groundless. The Ottoman Government helped the Jewish people who had left Yafo, and now has helped them to settle in Galilee.²⁹ Jewish owners of the orchards and vineyards are well paid in advance, as it was the case last year, to enable them take good care of their properties.

A copy is submitted to the Minister.
June 3, 1917

----- ----- -----

Medical Department
2nd Division
617

To: General Headquarters of Syria and Western Arabia

Although the living conditions necessitate the founding of hospitals for the relocated in every settlement, lack of materials prevent their foundations. Office of the Inspector at Malatya notified that the relocated people can have medical treatment in the military hospitals found almost in all of the settlements, as long as their treatment expenses are met by the local authorities. As it is declared in the note received from the Ministry of Interior, giving of medical treatment to people in need – when there is available space, as long as the military personnel's treatments are not hindered, and as long as the treatment expenses are met by the local authorities – is mostly welcomed. January 19, 1918

On behalf of the Minister of Defense
Mahmut Kâmil

----- ----- -----

---

²⁹ A region in Northern Israel.

Aleppo Vilayat
Food Supply Office Sub-Committee

To: Aleppo Logistics Support Inspectorate

In the reply message, dated March 27, 1918, numbered 2/3765, to the note dated March 7, 1918, numbered 32, submitted to your office by the Directorate of the Kilis Orphanage, pertaining to the providing of the 3 months' necessary provisions for the second term, it was proposed that they should move as the prevailing circumstances did not allow supplying of the provisions for the private schools and institutions. As the Food Supply Office Sub-Committee is unable to meet the quality and the amount of wheat and barley necessitated by this school, attached to the above mentioned note, it is hereby kindly requested that the provisions should be met by the Logistics Support Administration. April 3, 1918

Chief of Commission
(Signed)

Staff Office
April 5, 1918
4447

Received: April 4, 1918

2nd Division/April 6, 1918

----- ----- -----

Aleppo Vilayat
Food Supply Office Sub-Committee

To: Aleppo Logistics Support Inspectorate

Rejoinder to the note dated April 17, 1918, and 1081/3322, Division 4/2

The provisions of the Kilis Orphanage have always been met by the Logistics Support. Although the Food Supply Office Sub-Committee was responsible for meeting the wheat and barley needed by the orphanage, it was unable to provide them as there were none at the food supply depots, as stated earlier. As there is not much allowance for their purchasing from the market and if the provisions of the orphanage cannot be met the orphanage will be closed and the orphans shall be driven into a very difficult position. Your orders hereby are requested for the giving of the amount of the provisions needed from the depots that are already having so little. April 26, 1918.

Chief of Commission
(Signed)

2nd Division / 29   Received: April 28, 1918
To: Staff Office, April 28, 1918

----- ----- -----

To be registered to the Book of Orders
To: Aleppo Food Supply Office Sub-Committee

Logistics Support Chief Inspectorate informs that the Kilis Orphanage will be given 348 kilograms of dried vegetables, 93 kilograms of bread, 93 kilograms of salt, 28 kilograms of soap, 348 kilograms of grape, and 15 kilograms of olive oil. I hereby declare the taking of the goods upon application by the concerned.

(Signed)

Registered to the Book of Orders
May 15, 1918

----- ----- -----

Ottoman Army Supreme Command

Code sent to Supreme Command Staff Office by the 6th Army

Secret and Urgent

Following the investigations carried out in a convoy, it has been understood that the local Armenians of Mosul Vilayat, the center for maneuvers, and the relocated Armenians were escaping to the enemy lines in groups. According to the evidence obtained the Armenians, especially those who are working at the houses of the government officials, gathered the military and administrative secrets by eavesdropping to their talks, and spied them to the English. As the staying of those people who are in close contact with the enemy in the Mosul Vilayat will have severe drawbacks, your approval for sending them to distant places is hereby requested. Reconnaissance 14958

September 20, 1918
6th Army Commander
Ali İhsan

----- ----- -----

Division Number: 2nd Division
8516
Draft Date: September 29, 1918
Fair Copy: October 5, 1918
Correspondence Room: 750

To Ministry of Interior

The 6th Army Command deems it necessary to send the Armenians living in the Mosul Vilayat - whose numbers are 5.000 according to the Office of the Governor, and less according to the Army – who are taking refuge in the enemy lines and spying for the enemy to Midyat and its environs. We hereby request your orders and further considerations on the issue.

(Signed)
October 7, 1918

----- ----- -----

To: Eastern Armies Group Command

The Papacy and the sovereigns of the ally states strongly request our helping the 80.000 Armenians wandering and suffering from hunger in the mountainous regions, around Akhalkalaki, between the Ottoman and the Gruziyan³⁰ borders.

The Council of Ministers hereby reiterates and recommends that the help to be given to the Armenians should be reconsidered; direct contact should be established; and shelter and provisions should be provided urgently. The Council should be kept informed about every step taken. October 16, 1918.

Prime Minister and the Supreme Command Chief of Staff

Encrypted
October 16, 1918
Number 2

----- ----- -----

---

³⁰ Formerly Georgia, USSR.

Coded message sent from the Group to the Supreme Command Chief of Staff

Personal

Rejoinder to personal order dated October 16, 1918

I am sending two officers to Tbilisi to determine the number of the Armenians who are to be brought to Akhalkalaki region, and how they should be settled. Those officers shall set up a commission of four people, under the guidance of Abdulkirim Pasha in Tbilisi, by taking an Armenian and a Gruzian member. They shall visit the regions where the emigrants living and shall register the names of the Armenians native of Akhalkalaki who want to return to their hometowns and shall transfer them gradually. The Armenians who shall be sent back to Akhalkalaki will only be natives of Akhalkalaki who had emigrated earlier. According to the Russian statistics, drawn 6 years ago, there were 64.000 Armenians living in the Akhalkalaki region, today there is none of them. I personally do not think that there are more than 30.000 Armenians native to Akhalkalaki on the Gruzian side of the border. Some 30.000 Muslims who were forced to emigrate to Gruzia and Armenia were settled in Oltu and Akhalkalaki region. As the Armenians thoroughly destroyed the villages as they were retreating, it is impossible to settle 80.000 Armenians in the region. However, I would like to state that the maximum number of people will be settled.

As for the providing of food for the emigrants, we have to sustain all those 80.000 people wandering in the region of the 9th Army Logistics Support Chief Inspectorate, in the Sivas Vilayat and on the land seized recently. All the calculations made reveal that only 30.000.000 kilograms of grain can be obtained from the region. We were only able to provide 10.000.000 kilograms of the mentioned amount; we are not sure how much of the remaining amount we can provide; moreover, we are unable to provide the remaining amount from the other parts of the country. The annual amount required by the 9th Army Logistics Support Chief Inspectorate is little higher than 60 million kilograms. In other words, even if we can provide the possible amount we will still have to find remaining 30 million kilograms of provisions. In this respect, it will be impossible to meet the provisions of the Armenians who are expected to come to Akhalkalaki region; however, they shall be given sufficient amount of provisions only for once. Although I feel obliged to give my word on providing of necessities, I fear I will not be able to fulfill the requisites of the orders to be given by the government under those impossible conditions. Therefore, in order not to be libeled for not keeping my word, and not to cause the libeling of my government before the ally states, I hereby request the careful reconsideration of the issues I have mentioned above. October 17, 1918

Commander of the Eastern Armies Group
Halil

----- ----- -----

To: Chief of Staff from the Eastern Armies Group

Code numbered 406

To be appended to the special correspondence dated October 17, 1918.

Necessary attempts are made to have the Akhalkalaki Armenians, who had immigrated to Gruzija, return to their hometown. I personally informed the 9th Army for inviting those people in groups gradually in accordance with the providing of livelihood and housing in the region. Meanwhile, the Muslim population of Akhalkalaki region applied the authorities via telegram messages openly declaring that they would never and ever accept the Armenians who committed despicable atrocities in the region; that they were going to organize an armed resistance to their resettling in the region; and that they were even willing to be sentenced to death by the government to this end. Necessary notifications were sent to the concerned authorities for soothing the Muslim population and rendering this inevitable emigration possible. Below is the copy of the note I have received from the 9th Army Command, submitted to your further considerations as it is. I hereby would like to reiterate once more that I am working with all my authority and power to curb this upsurge of emotion, and render the Armenian emigration possible. October 17, 1918.

Commander of the Eastern Armies Group
Halil

Copy

Rejoinder. Reconnaissance, October 1, 1918. There are 5.000 houses in town of Akhalkalaki and in the 111 villages affiliated to this town. In 3.500 of those houses the Muslim emigrant coming from Gruzija and Yerevan were settled. The remaining 1.500 are empty, and some of them are partly in ruins. All the officials, tradesmen, Muslim women, and the notables of the town of Akhalkalaki invited the local authority, as the representative of the government and army, and held a meeting where they remembered and voiced their experiences of Armenian atrocities, savagery, and brutality in tears; and strongly insisted that they would never allow the settling of Armenians in their region. They said, they were ready to fight back every sanction forcing them to accept settling of those enemies of chastity and religion with all their might; and declared that they were ready to sacrifice their lives and properties to this end by all means; and that they would even reach their voices to the Sultan himself directly. Around 30.000 Muslims have emigrated here from Armenia and Gruzija upon the coercions of the Armenians and Gruzijans. I believe that the houses they evacuated there

will be sufficient for the settlement of the homeless Armenians. Nevertheless, allowing the Armenians in the borders, will give rise to the irrational upsurge emotions among the Muslims by provoking the feelings of being offended, and revenge; thus will pave the way to shattering down of safety and security established in the region. Such attempts will lead to Muslim population's loss of trust for the Ottoman government.

Commander of the 9th Army
Şevki

----- ----- -----

İKİNCİ BÖLÜM

PART TWO

سویڈی

حرم امام خمینی

ما بسو - ظہرائی

سه برافنده ای که در اختیار بود
برادران قوت را می آید به خود می

مذہب افکارہ سے اوتوبوہم و بطل

مؤید اولیٰ

مضایه هم

افراد کی اعضا پر

وہی ہے

1000

Владимир

کوتور دی استی صدق ده اولر نیلیم شوارسیه یانو کتوری بونیم ایچ ایاغیم شلانی
بی بورا ده قاصیر دیکی بده کتبیله خوشو غافق چیقما کتور دیم یی دیم
به کتبیله معلقات دیریم سوسانه کیم بوا دیم استی نه ده به نیقولا
نامه بیا یور و چیقما ده جیفم فقط اصل استی ایتریم دیم شوارسیه اولدیفنی نیلیم
اوراقی کجا نیلیم ایتریم صدق رسدین ده آدم اورا ده رسدیم برابر شادیم
کوتورم ایدیفن آردم دیکه بده بریا یور بایر برجه دیریکر صالون
کتوریم درسته ایدیکر دیم بیا یور و دیردیر شوارسیه آدم دیکر معادک
باید برانجه کتورنی درسته ایدیکر صدق نه اولدیفنی نیلیم

A	1-131
D	1040
F	17-65

بایکورم

قطرله بیورم دفتر ده استی یازیلیم

سوسانه شوارسیه نه سیامیه

سوسانه نه قزقل شلانی استی نه

سوسانه نه قزقل شلانی استی نه
سیاه قاصیر ایچ ایدیفنی شوارسیه
صاف نه کتبیله نیلیم ایدیکر

اوت برور و لوراید برابر کجا نیلیم ایدیکر شوارسیه کتورنی
رو لوراید برکده رتاه بلم نیلیم

[Signature]

امضایه بیم

دیردیر شوارسیه نه ایدیکر

افاده کی امضایه

فایده

کوتور

دهانه معلقات و ایدیکر

شوارسیه کتورنی صدق درت نه کتور صدق امضایه بوس به قاصیر استی مواید
برکده کجا کتورنی و استیوار ایدیکر نیلیم طبع ایدیکر حق افنا دیورم یی نه دیم
ایچ و ایچ ایدیکر نیلیم استی شوارسیه زاننه اولدیکر بوا رتاه ایدیکر
نیلیم کتورنی کتورنی مواید دیم یی یاره ایدیکر افنا ایدیکر

[Signature]

بوسیده رتاه بلم امضایه بیم

امضایه بیم

افاده کی امضایه

فایده

کوتور

با روغن بچه و صفت پیرس سازد در نیم ایمن بویید و در نیم ساهب اوله نه کند پس
 اجزای و طبخه کنه هفت طبخ اوله نه نکاشه و عده سه سوره سازد در نیم آینه
 و قره کیده و اجزای اوله نه طبخه کنه کنه عایجه اقران امیر . غایب است
 بر سوره قره و صفت اوله نه غایب است . خانه رده و اوله نه کنه کوهی
 طبخه کنه غایب است عایجه اوله نه در غایب است در بر طبخه کنه سوره اوله نه
 آن نه تقه اتیه کنه در نضایه یک طبخه در بویه و در غایب است تقه کنه به ای
 ای در سیریه عمید تقیم ( ) لاله

دیوانه و در غرض هفته قصه
 ریاست و انشاء

در سیریه عمید

A	1-131
D	1040
F	1-66

ایضاً ایضاً

B
Crist
16
1853

ادبیہ افادہ سے افادہ ہر مادیات کا نہیں ہوتا۔ افادہ ہے۔

[illegible]

یونس دکنی

مَن كَانَتْ قُلُوبُهُ رَاسَةً اسْمُهُ فِي رِجْلِ
دَرْجَةٍ دُورَةٍ

بقیہ پامی وارمہ

سوسانه کچه دهرل
بوده
در دهرم ایستاده بودند و مادر ام سوسانه دیدی فقط مادر ام سوسانه بودند

اداره ویرانه دارد به دیرینه ادینه کوه مردم

دلاوری نہ کفارے یوں ارشاد فرماتا ہے
 یہ یوں ارشاد فرماتا ہے کہ ہم نفع یا سبب نہیں دیکھتے۔ ہم دیکھتے ہیں کہ کیا سبب

و لازم باشد ملاقات مجموعه یا یک یا چند از این تقریباً اتمه . یا یک یا چند

انارہ کی اضافہ

Handwritten notes:

- Handwritten signature*
- B*
- Handwritten scribbles and marks*

A	1-131
D	1040
F	1-66

ملفوظات امیر کبیر ۱۱۱۱

به صورتی که سوانه در قفسه است. و کلمه "و" او را سوانه می گویند
ماری بن سوانه به کتوری او را داده است. و او را سوانه و آنرا سوانه
و کتوری سوانه را و او را می گویند. سوانه به سوانه می گویند
قفسه است و به سوانه می گویند. و او را سوانه می گویند.
و او را سوانه می گویند.

ملنا یہ سوانہ حسنہ
فیروز شریفی

اردستان به قلم اینه صفی دو کورستانه

۵ رو بہ ویدیک

برای سوزانده و نورانی بنامها برشته و موفای
 ای که بپایندین ایسه او و نه کنایه ای که
 مکنایه به نورانی گویند و کفیه اولین کنایه ایست
 و در این ایتموید. صحرای اولیه شواهد صدر
 خورشید و بالوری. و در این فاضلین تموشه
 شواهد قاصیده ایتموید. او او که گتم و در این بول
 صنفیه بالافه شواهد بایق اولیه

خداوند - زانچون با شمع بده
مردی -

Braun

افکار افغان
کتابخانه

347

برای استخراج حبیب ایدیه : غلظت ده حبیب جبار ده ۶۰ منبر و لو ده خانه حبیب : عرب جماعتی ترغ غولده
ایمچین سوخته ده ۷۸ منبر و لو ده خانه ده ۸۰ غلظت قریه سکن یا سده غیولی و لده سو قو قو قو قو

A	1-191
D	1040
F	1-67

افدا و نایه افاده سید - [کلمه]

شوریه سینه دانه بلیو سید

سید بن بوسنه ده معدن نام یوته

بهار قواص استانبول ده سید

دلاد میری ده سید

سید غلظت ده کی میانه کی سید

اوراده قواص استانبول کو سید

افدا دینه اسحه کی از منی ده سید

میانه ده افدا دینه استانبول سید

هم صبه باین حقه صبه اوله

سو شولدی ایسه سید

براشام ایسه بانه ادنوماه قاسوسه بر خورده وارد دغا کیده باغلی
اوراد مالورم . افدا کجه قده میانه کی سید سیم استانبول دیشم لریم
کی صبه ادله سیم . بر قای دغه بن قوشو که ازده بوی ارضی است
بلیو سیم شقه ده ده اولو سیم ری . بزم بلیو سیم قوشو که خدی باغی
بکجه ایچیکین دیدی بر ایچیکین اوده ایچیکین . ترکی ایچیکین بلیو سیم
پولیس خله انیک . بن هکدک کیول او میانه ده نالک . ایچاقشام صبه
میانه کی نیکین ده بوا منی اواره بولده . کفی کفینه قوشو که
نزار باغچه خلدی . بزه دلاد میری ده سیم سیم دیم صوره . به و خان
ده نیو نه دیک . بو قوشو لا قوشو قواص ایچیه دیدی . بزه قوشو دعه
اوراد ده بولنیو . دیک . فصل رده . دیم صوره . دیک ایله آوده . دیم
دیم ایچ آدم دعه . دیک . به فقا آدم دعه . دیم . سیم در دیم صوره
سوم دیم . اولکونه ایرلده . ایچیکین نیکین میانه ده بوا منی

Phogobu

مخازنه بولده . ولادیم قونولوتوره بونورمه ارمنی بلفارستانه کورد
ایچونه واسطه اولوبمه دیم . عسکر لدنی شقری ص دیم صوردم عاندر
وسانه یه کونجه سورمه جو کجه یاره سیلمه . دیگر بارمنه یاره سیلمه
آلمه یاره لردنه وانکجه امانتینج دیسونه کجه وانکجه . به ولادیم کورد
سه سولیم دیم . اوقاشم کجه بن صوردم ارمن اولدین واسطه اغنادیس
اولدین سولیم . بنه کوردیم کجا خبر دیریم دیم . برنج کوردیم
ولادیم کوردیم و اغنادیس سولیم سولیم اوده امانتینج باریکولدم
دیم . بنه اغنادیس سولیم اغنادیس به استامیه سولیم دیم . برنج کوردیم
استامیه کجه اوده به ولادیم سولیم دیم فقط ابریم سورمه دیم . عسکر
اغنادیس درسته ایش
اوده صوردم سولیم دیم یاره منتهی ص دیم بود کجه حقیقه بریم
امانتری وپسوردیم . بشق پیش سولیم دیم
براحتی کجه اولدین سولیم دیم
ولادیم و عانچیم ولوریم به ارمنی کونه جه کجه فقط حقیقه اولدین
سولیم .
اغنادیم
اغنادیم تدر انانه افاده سید - ایلیم
سه دیکه وای عیانه وقت بوی
هیزه
سه بوی انارامه دارخانه سده
بوی عیانه قیوم قیوم سده
اولدین سولیم سده
ایزاهامه دارخانه کوردیم دیم صوردم کوردیم سولیم . خیمه اولدیم
باییم
سنگ سولیم درسته ایلیم
زمانه اولدیم افاده عیانه سولیم
اوزره مختلف کسانه جادنا ایلیم
دیوانه ایلیم خیمه دفتر ایلیم
سنگ عیانه اولدیم ایلیم

✓-131
1040
1-67

داغه عكسبراريه مراجعتاير
فاري بولنه بقاء اكلو سيمو

A	1-131
D	1040
F	1-68

به عكس خياشي و حكم بدل و بدم بنه در لوى پدمه در قلعى عى پشا بوسه
و شقه لرم و ارايى شى سيا سيمه اندير . سوار سه ميا قباغه اصلا و پنج
نص كه سوبه شى ارم ماد موزل لك اعلا بيه خرياد اتميش كيقا نى عيان
سر خسه بولنه بونى ماه سفا . نيقولوم دوفه و قواصا است مور جا ايت
ايجيه نيقولوم ديقيره نك به جا نكلى در و شقه خرمه سه برا ياره ديكى و برا
به قلم اشاري و برعك ايجيه رجاده بولنه بير برا اشاري و لا در بير
سفا تخانه نك سوبه قواصه خزا راجه ايد . اصغر بوسه و شوق
ايتى به بود قصبه بيم هنيه بقرعه ده بنه دغله خروكر اوني خريه حكا
سوفانده سه بنه در نيزى مادام خريه بيا بريس بديتيه و شيه خريه
اولد بيقده اوكليرك اخبار اتميشم مديرية خبر دوسه ديه . اوده لك
بود خريه كوزلي اكلو لك لك خبر دوسه بى خيانه ايكي كوزلي ايدى . مادام خبر
دوچ هكدم بيم بى توقيفا ايدى . مادام خبر بى خيانه ايدى . مادام خبر
مديرية بيم ده سوبه سه بى براقديردى بيم ايكي كوزلي ايدى . مادام خبر
سيا سيمه بيم بى شاد و شيه لرم اكلو ايجيه . كيشه ايدى . شاد بوسه ديوانه خبر
كونده بيم ديكى و اوكوزى باقى اوجى كوزى خبر ديوانه ايدى . مادام خبر
بى خيانه سوبه مكدن بيم بيم بيم بيم بيم بيم بيم بيم بيم بيم بيم

افشاره كى افشاره
افشاره كى افشاره

افشاره كى افشاره

افشاره كى افشاره

صا موزل تا شينان نك افشاره سه

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

سفا خريه ايدى بولنه و اكلو سيمو

جهت بر خیزدند که خانه اولیای لازم کار

A	1-131
D	1040
F	1-69

هاتینون قومی نه شمس عسری
افضا شده بودند و بوی خویج
بر آمدن با وولنه که سلامی و
با وولنه انا قنایم بر کده که شمس
ایستة نظراً یا سنه اندرل شایان
ارلدیفن اکلاسیبر و یا خود او را
که خانه اولدیفن بیغی

او را هاتینون بر خویج صفتی رک بر هتدی صفتی که شمس با تقریب
و از مزده و قوعیلا بر دیا فورایی کور و شومده اخذ ایلیکم تاثر که سینه
بر ذوقه صفا ارمی اولدیفن کور شمس بر ایلی دفع کور و شومده
در پنج سوبده بر سی اولدیفن نظراً ده هزاره کور و شومده مرافه این شمس تا
که تودر اولنا با وولنه که شمس در فقه کز لیس اولدیفن ارجا جس دخی نقد
المیته و انا قنایم بر بادی که حرف قیال که اولدیفن دخی بودند اول
استاء اولدیفن

بجز ده شمس که فرای اولدیفن
اکلاسیبر نه ریه که

به هتدی بر ذوقه عسری فرای اولدیفن و هتدی به لکشی شمس خدمت عسری
بر آید اول داف اولدیفن که سروراید جای شمس اولدیفن فای اخذ عسری
ایم سله ما حمد اخذ عسری شمس بر لکشی ایله بیلر و هتدی کرامت
ایلیکم جز دانه اکلاسیبر

Mustafa Gurbakhan

افضا ابده

افاده کا ضایع

کانه
گوشه

برای انتفاع صبا ایلی
صفا و یا سنجیان نه جس التمه با شمرده سولنا نه سنجیه ایلیله اخذ اولنا به افاده سیه
یا ایلیکم

نه نیام

شواشی نه نیام

نه نیام

نه کتا مرچا نوق نه نیام

بر کونه نه کتا مرچا نوق و در ایلیکه
بر بیغی سزک ده کز سیه و او را ده
شواشی صبا قیال ما حمد خویج
و شمس فرای بر سیم کز لکشی کور و شومده

کندم . جالبه بنی برده بیل صوبه ایدیم اولد برشت جالبه برنار
ایک . سخی اوزاقده عسکر فغانی دکنم سلاوه اعانه

A	1-130
D	1048
F	1-70

بوسلور برنیک جنبه اوزاق
دولور دکنی

امضا ایدیم

افاره کی امضا اید

صا مودله مسکرا افاده اوزاقده سبه - ایله

صا مودله مسکرا افاده اوزاقده سبه - ایله

سبه سلاوه دوله یی

بو سلاوه کچک سلاوه ایله

کچک اولدینن بلیکیم

سلاوه کچک سلاوه ایله
سلاوه کچک سلاوه ایله
سلاوه کچک سلاوه ایله

بو سلاوه کچک سلاوه ایله

امضا ایدیم

افاره کی امضا اید

فره کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

صا مودله مسکرا افاده اوزاقده سبه - ایله

صا مودله مسکرا افاده اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

سلاوه کچک فغانین تکراره اوزاقده سبه - ایله

افاره کی امضا اید

امضا ایدیم

ایده اندر وجهی از یک طرف
امضا ایته نقاب اکتوسیو دولی
استفسار عکس فرایس اولدینک
بیلد بریسو - نه دیم جک

برخی خالده قطعاً - دایم به فواید منسوب دکنم . دولوری اولج عمره اینم
اجزای طیم ی ده اولج عمره اینم . عکس فرایس ده حقه لغی مدتی ضا منده
شدت فیه ایله حقیقه منده اینم . حقه ده حقیقه مدتی در دسته ایله طیم وقت
ده عکس جرایحه اینم . کتاب مرده مضربش بودند بیکر صنفی احتشاک
تیا ترویم سیری وار در بشق برش بودند -

فایده ایضا اینم

امضایه بی

اوهانی جوکو - باند تارا اناره ناره سید - ایله

سزک عاقله اسنه جوکو بانه می درل
سزده بشق جوکو بانه نانی حقیقه
بشق یکده واریم

دو جادام

سزک جوکو بانه اسنه دیر بر فرایس
وارد - دیر بانه جوکو باند - فرزنداشم لوسیه جوکو باند - بشق ایله بوند

فرداشک نه وقت نقی اولدی

اوبه سیه ای قده اولدی

صحران خلد فیه و سعادته اجزای
ایده حقیقه قیوه فیه سعادته
ایده وقتنده اعضای خصال سعادته
برده جوکو بانه اسنه و سادف اولو
و سعادته سده بشق جوکو بانه و طایفه
نقرا بوا سکت کما کانه اولدینک کلا سیر

نه دیم جک

بند بشق جوکو بانه اسمی بایکدهم نقی اولورده نیم اسمی دنده بولنور -
به تعجبه ایله بیوریم اوجیم حقیقه دست نه در بوراده و کلام امری فاده ضمه
مستول بولنوریم کیم کونور بیکر ایستمد مستول اولشم . کرک به فرداشم
فویه ده و کفر بوفوید و این بولنامه دیم اولدینورده طویله بزه با فیه اولور
و ایچ و اینا بجه اور دیر ایله . بوبد سید مستول دکنم

فایده ایضا اینم

امضایه بی

اوهانی جاسور یار

اوهانی هاچو بانن ندر انار افاده سیه

1-181
1040
1-42

سوی و رسته ایته کورد و قنده سیه
مقدسه اولدین سوید سیه

ارضی جم دییم

مغفارم دییم

میشل ایچمه مغفارم دییم . به کندی نفس مغفارم دییم

سخت کورقور مرها نونی خاز کده

صافلو دین و مغفارم دییم دییم

ضابطه اعظمی ابدین دخت سیه

اولدینک اخبار اولنور . دییم

و عکس قیچی ده اولدینک اخبار اولنور . دییم

افاده که مضامید

فایده

کورقور مرها نونی میشل بیجورم . توفیق اولنور . بکر کورد سیه ده

توفیق ایته یار . صحن بی غمده ایته یار . میشل بیفایسته کورد . دییم

بو آدمی کورقور مرها نونی اولدینک . دییم

به میکل به سیه نولدیجم و بیچم وارد . هاغ کورم

امضایه بی

۱۵۴۴

دیقار و انانان ندر انار افاده سیه

سخت قریه دقتده ایچمه نام سیه

ه شایه شعله اولدینک بوس

کورد به بیله بریچور . دییم

بر سیه کی افاراق بوی قطیه یار

شوریه اورتق قورنارمه ایچمه

ایته لک فایده بو سیه تقو

ایچمه دییم

برایته بر قیاحی وار . جزاه ارضی

ماد که امضایه

فایده

امضایه بی

برایته بر قیاحی وار . جزاه ارضی

برایته بر قیاحی وار . جزاه ارضی

بوی صبر کیم صبر کیم صبر کیم

سازونان قورنارمه ایچمه

طبعیه اوردورمه عاده نور

51.

A	1-134
D	1040
F	1-11

[illegible][illegible]

و- وری

~~22~~
229

A	1-134
D	1040
F	1-12

انوار اللمع فی تاریخ

قسم سیاسی ریاست محترم

عدد

توضیحات اول و دوم	۱
فصل دوم	۶
بخش تاریخ و ۷۷۶	۱
ایکملات و کتب تاریخی و ۹۸۸	۲
ایکملات و کتب تاریخی و ۹۸۸	۱
نقشه شهر	۱
کتابخانه وادار - طباطبائی	۱
تاریخ وادار و نقشه	۲
سریع نقشه	۶
از نقشه ایستادگی وادار	۲
کتابخانه ایستادگی وادار وادار	۶۲

اورده باطله اسرار نامه از حید و اجرای تحقیقات سفینه باطله
 در این استغفار مدینه مدنی عمومی با موید خبر نقیض

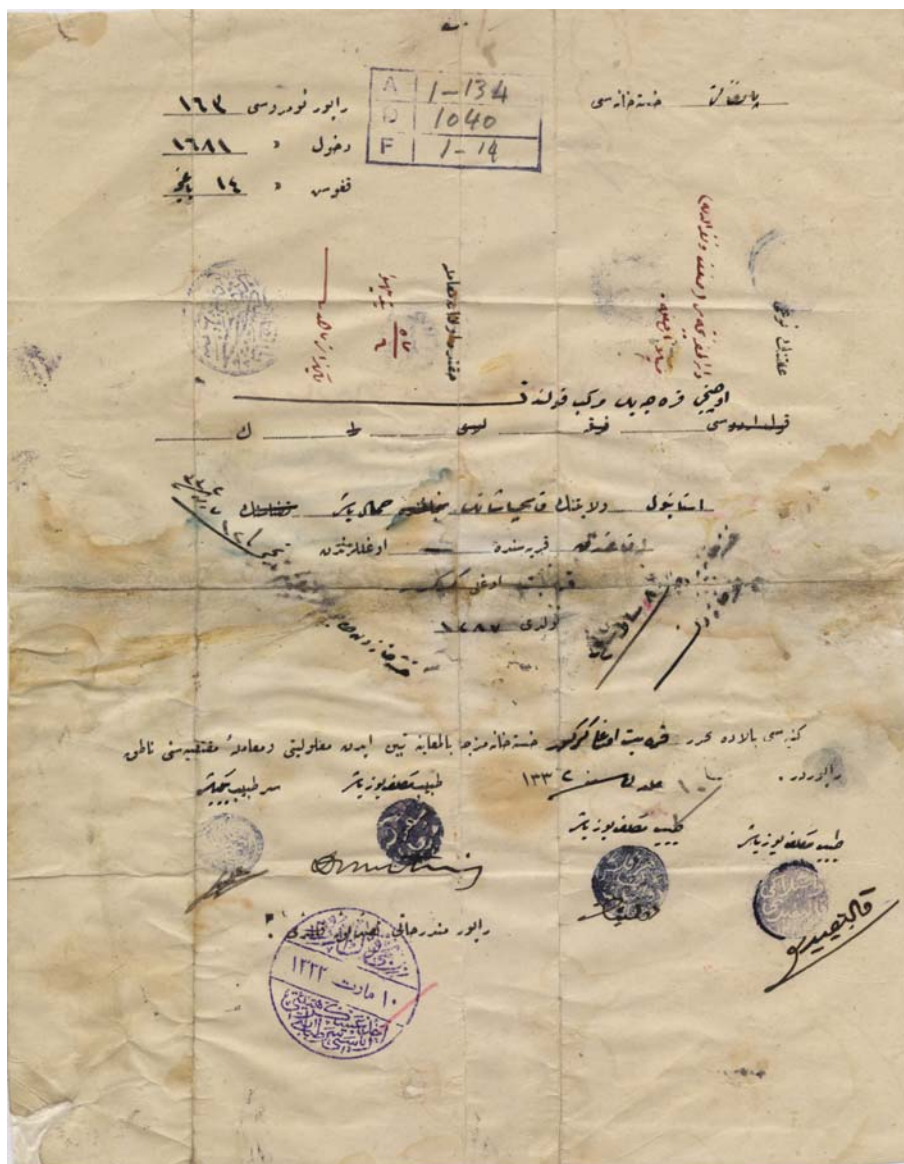
مجلس
 ۵۵۱
 ۵۵۲

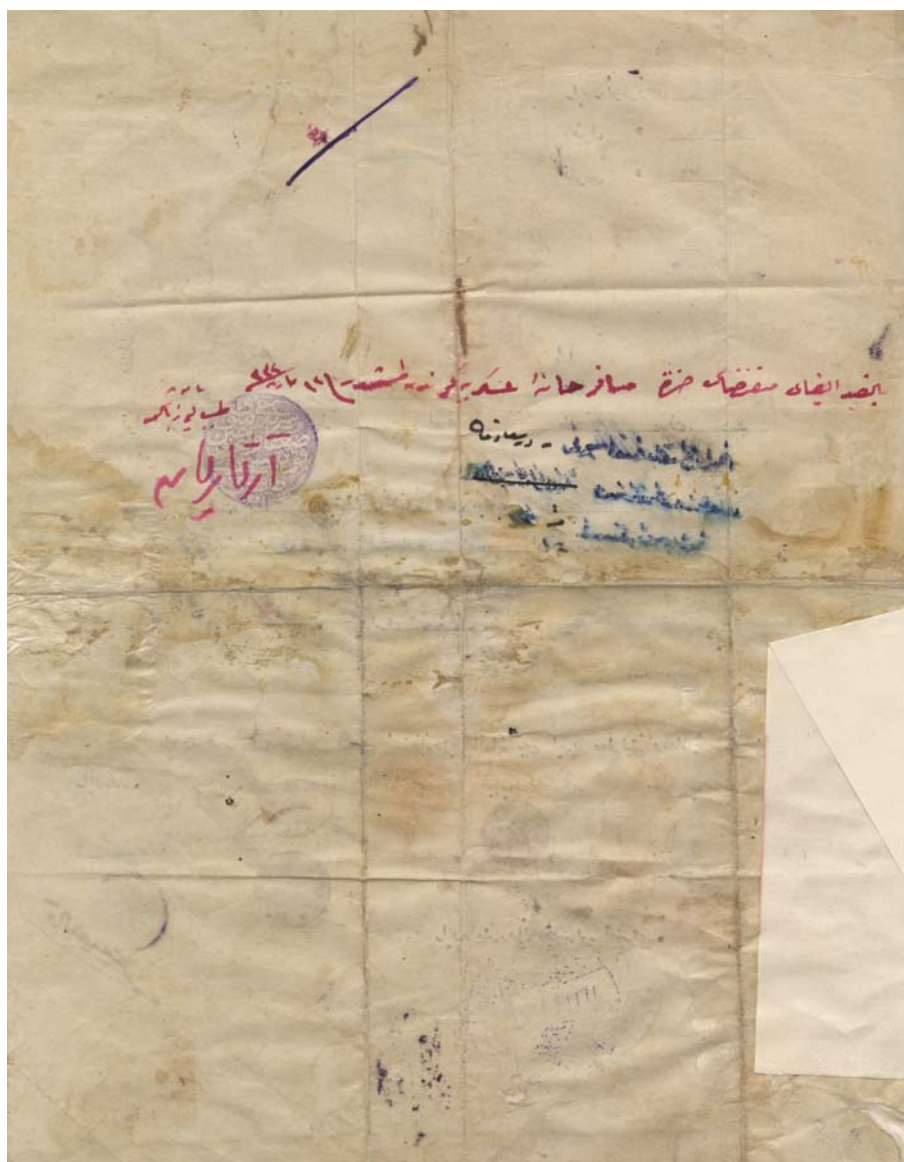
A	1-134
D	1040
F	1-13

۱۲

اسرار و اشیاء توحیدی و بوداییه در تحقیقات قانونیه
 احکام و طبعیه حکمت علیه این احادیث توحیدی

[illegible]

۱- ساء در روزه

رضا به عم

اندر کی مضامین

فہرست
مخطوطات

23/7/22

A	
D	
F	

او بعد از آنکه بر سرش انداخته و
بر سرش انداخته و بر سرش
بر سرش انداخته و بر سرش
بر سرش انداخته و بر سرش
بر سرش انداخته و بر سرش

[illegible]

12

A	1-131
D	1040
F	1-80

1222

طیبت بدین صلاح منتهی است و بقدری که در صورت
الشدن صلاح اندک و قوتی ایله باخلایم رسد و کذا
کیزدن مرقول اسباب در دست است استخوانی و بولیده
فستق و کافور و لادن و زعفران و کافور و کافور
اولد بقیض مرقولده عالی صله نفوس کاغذی برای معای
چای و زعفران و زعفران و زعفران و زعفران و زعفران
ایکله الی الله تعالی

بدان اولد و قیاس بر فقه و منسوب
ایله

مرقول قوی بر منسوب اولد و قیاس بر فقه و منسوب
کندیند بر ایستاد مرکز و ده بولندین دست لک و ده
افاده و بر ماس مرکز و ده بولندین دست لک و ده
هالده قوی بر منسوب بولندین ایستاد بر قلده در افق

بودم صحت و اولدی

در برت همی به سوه ایستاد با لافع عالی جنت و ایستاد
فاندر فقه و کونه لک با لافع نداد اولد و جفته صحت و کونه
ایستاد و دین ایستاد

تحریرت ایستاد و کونه و کونه و کونه
نه کیشید بولندین ایستاد و کونه

نده کز مرقول کندی فایده با بیلده و کونه و کونه
و فقه و کندی فایده اولدین کرایه انان کندی فقه و کونه
بزم کزی ایستاد اولدین کرایه فایده کونه با لافع کونه
کز و کزی مرکز کرایه با بیلده نده و کونه با لافع کونه
نقد با لافع کز و کونه مزیقه اقامت بورد و کونه
بقدره معلوم با لافع

امضا به هم

افاده و امضا ایستاد
کونه و کونه

ایستاد

ایستاد

A	1-13/
D	1040
F	1-8/

[illegible]

اضاءہ دوم

ان ریزه کزی اوضاعیه

16

محمد علی

D	1-131
F	1040
	1-82

بیاد و احاطه اسباب و دوستی خایه

26 Jan B

برادران اسباب درستی ناپی

انجوائیہ ہ بولند ہڈی

میرا دم : اوطمہ

با مقامی مرکزینہ نیچوہ کیتھ

افدو نری افضا به نر

46

مکتبہ اسلامیہ

A	۱-۱۳۱
D	۱۰۴۰
F	۱-۸۳

هتجی خا و نوحی بر لاده بند به بی کینه دینا من به عیسی
 ز نوحی بر لاده استوار به با لاجا بر نفعه دینا من به عیسی
 ز نوحی بر لاده (۱۸۰۰) به عیسی

بسم الله الرحمن الرحیم
 الحمد لله رب العالمین
 و الصلوة علی محمد و آله

دفعه لاده استوار جدا کونید به و زاری اید به
 برینه اید و دینا استوار اید به عیسی
 ز نوحی بر لاده (۱۸۰۰) به عیسی

بسم الله الرحمن الرحیم
 الحمد لله رب العالمین
 و الصلوة علی محمد و آله

شوریه میا قیامت نزار الله افاده سید ۱۸۰۰

کد کتایده اوطار به عیسی

نیاسه عیسی به

دفعه عیسی و دینا و اید

توش ۱۸۰۰ به عیسی

بسم الله الرحمن الرحیم

دینا

ایده عیسی و دینا

افاده عیسی

کد کتایده

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم
 الحمد لله رب العالمین
 و الصلوة علی محمد و آله

	1-131
	1040
F	1-76

والتفاح وارام مقدس رفيعه وکلم اولف

373

A	1-131
D	1040
F	1-75

ارمنی اضفول فرقه به منسوب اولد قلد اخبه اولدانه شواسه ميا قيا به ، اغناد يوس اغدنيا به ، ساول
تاينيا به ، كرفور ولد فرقه به كرفر هيا به ، اولغانى عايوب به ، موسى مغد بيا به ، سجاد ولد كرفور -
صبا عوولد موسى ، دوقور اميرزه كنجيا به ، نراه اداره هيا به اشود ولد به دس به طيا به ، اغانى فرقه به
هيو كور به ، فرقه به هيا به و فرقه به اركن ولد ميكا ايد طاشا خضعا غا فرقه به منسوب افارده اولدينه
كندا اخبه اولدانه ملقوبه واضرا مظبوطي اكلو شيوه ديقه و ايد هيا به و صوفور ولد عاصو عفرقه
اصراقنا به تحقيقاته اخسته قيه نيمه ده حكومت عثمانيه به غير قانوني شكلده دافل مولاي عثمان ايد
مورد اخبرده متشكل شجره و اسلم سيد امنيه داخيه و خارجيه دولتي اغول و طهره عثمانيه برتني ارمن
امال ميسن احصا به محمد اداره حكومت به عيقا به ايجو به شجره دولتي عيده اولد و مدت مرتبه قاردين
اضفول رشيد و اضفول ابد كركه اكلو شمسه ناشي روستا و اعضاءى جمعيتا رايه فعال اشاعنه
برقي نفع و تشييع اولدانه طاشا كوردوبه اضفول فرقه به منسوب طاشا خضعا غا اولد قلد عايد

تقصیبات ضابطه در افتخار اقل صورتی و راسته فالان و حالاً محالک اجنبیه کینه و شکر و کوهنری
مردیقم تعیه ایدم مه اوله میخان اراها موف نام دیگر کفر مر جانوف و بار و نانه هواسیه
ایم اسکدره ایجادیه مفعی و ما یوجیدیه بر کانه کتاچی موقوف شواسته ولد عکاسه
سیاتیه بیه طوقه بوز ایدم سیه سیه نیان ایدم ایچی کونی استا بوله بالا جماع طاس فوری
قوتیه سید صلاحیه اعضاری صفیه مذکور قوتیه یینه وضع اصلیه اوزده غیر قانونی دارم
شکلی و بالقاه هکته مرکزیه سیه ایما فنا سیدیه اعداده و ناسیه و قوتیه نک اسه سکلی اوله
و اما ملایم یی الهه انکدره عبارت بولانه اعتقاد باطلی دستور حرکت انکار ایدم و بولانه
کفر مر جانوف [روزانه] بار و نانه هواسیه [اردو است] و موقوف شواسته فی [اشادیه]
نام متعاینی هکته و بر طرفه تبعید و انکارک شایه مرسته عائدیه معاونت انجین صفتیه کوهنری
فقط حقیقه استو هکته منقولیه مربوط اوله اوزده هکته سیاه و هکته عکسیه سیدیه
و ملایم کوهنری نصیه و تنظیم ایدم رک داخل محالک عثمانیه ده کی شجره ایدم مملوای بالقاه
هکته مرکزیه سیه و استو هکته مرکزیه ده دار و اوله اوزده ایدم دخی اما طولیه کی مرکزیه تعیم و تبلیغ
ایدم کوهنری و شواسته میاتیانک ایدم ایدم ایدم کوهنری و قوه قلیس اعتباریه بلات کوهنری
استو قوتیه مضراتی محتوی دفتر صورت مترجم سیه کوهنری وید ایدم کوهنری طرف افندم
و هکته عثمانیه فایسی عدم احاطه شوییه و معتبرنده کوهنری عکسیه سیه سیه مربوط فای
اندری نیایک و تبیج انجیل براب بالجمد محالک عثمانیه ایدم محالک اجنبیه ده جمیع ایدم کوهنری اعانای بوضع
تخصیه واردی عثمانیه حرکات صیه سیه و بالخاصه ففقا سیه جیه سیه کوهنری و صفیه حکمات
مخاصیه بدینانه بر صورتیه این صفتیه حاله ایدم کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری
و کوهنری عثمانیه کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری کوهنری
خارجی مرکزیه و استو سیه محالک اجنبیه محالک سیاه سیه سکایانام و مظهره شکلنده ایصال دیریه
بار و نانه هواسیه سیه اسرار انکدره بر صورتیه قیاسیه ایدم سیه ایدم سیه ایدم سیه ایدم
فریه ده مفعی بکیده ادریقا مفعیه معلی وانی موقوف بکیده سیه سیه سیه سیه سیه سیه

مراد بانه ، اسبابا به ، كينورد اسوده ، ايشانه خوكو بانه يفرقه بانه
 ده . انجيم كهتد ارفدده ده . چوندر بودم تپنج اولمده اسانكده كه
 صفت خدنه اينكه ده صان صوره داره . اورده كهتد رنده
 نكل ايدك اورده ايدك

مردم اسوده
 اسوده
 اسوده

شورده ميانبا به ايد خرد با بانه موانه ليه - راه پانده

شورده ميانبا به : خرد با بانه
 خرد

اولمده ده سويدهم كهتد تپنج و موده در كهتد مديم

شورده ميانبا به : شورده ميانبا به
 مديم

به وانكاشي كورده مديم . خرد با بانه صان برك داغاش تيم ارفدنه
 بازديده بده دفته اويديازم كهتد كورده مديم خرد

انكاشه بومه : ميانبا به

شورده ميانبا به : خرد با بانه

اسوده
 اسوده
 اسوده

انكاشه بومه : ميانبا به

توصيه واساس هفده ميانبا به اويديازم بده ارفدنه

اسوده
 اسوده
 اسوده

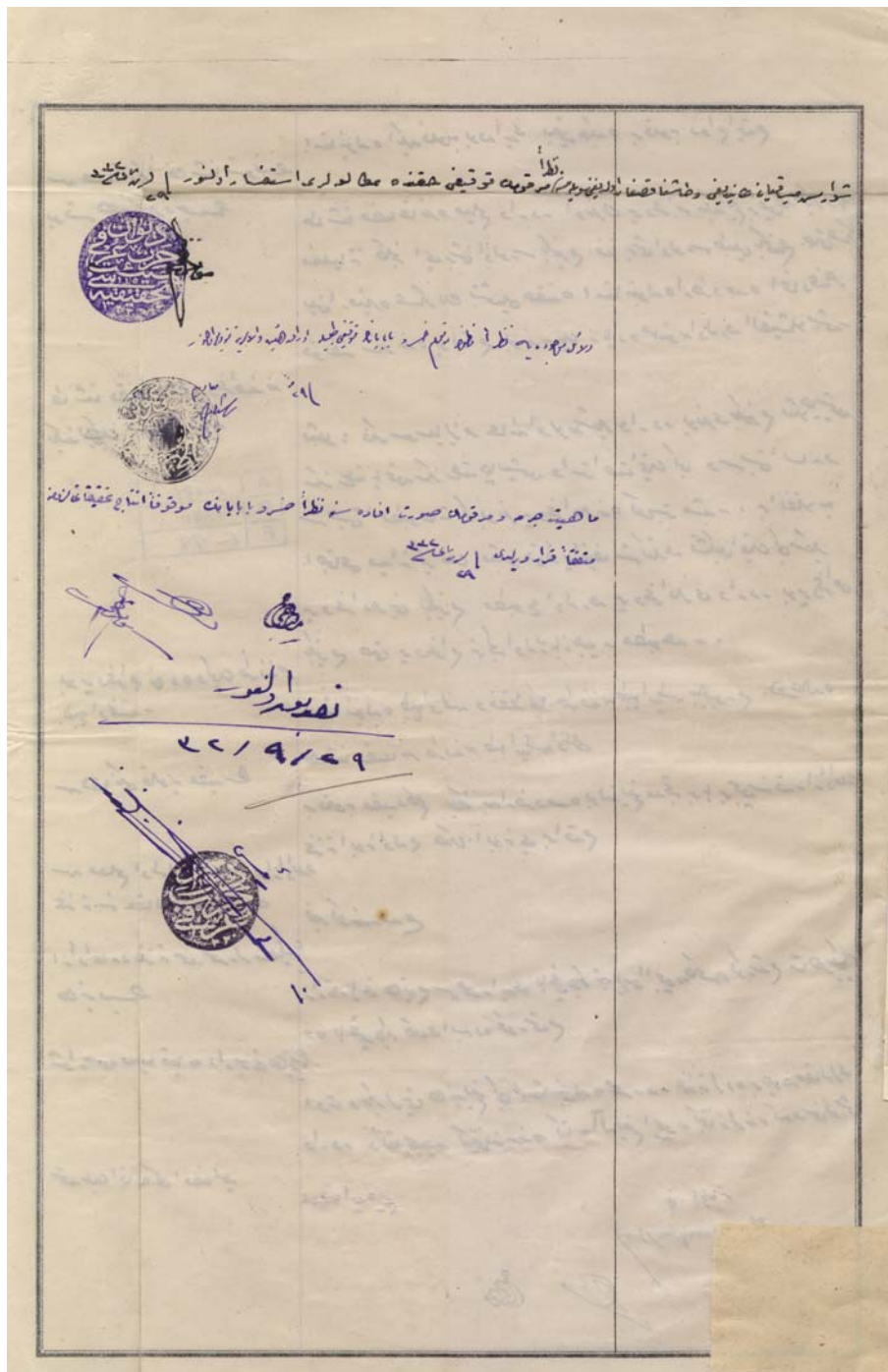

تجدید افکار کی افواہیں

مضافہ کے

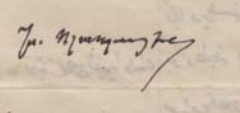
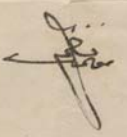
Handwritten signatures and marks at the bottom of the page.

شواهد بسیار قیادند که این تفرقه منسوبه اولدین بیلیمیم	بنج بیلیم کوره ده شفا فیه مجبیه جوده دارد
تبعیه سنده سنده صکره ده شفا فیه بکیده بهر هکیمه تشکیل اینده بودند	بوند بهریم یوقدر
شواهد بسیار قیادند که این تفرقه فرا ده تشبیه اینکجه اینتقدکن	درج دتای اول استا نوله نواتر اینتقدکن بر جوده ادرم قاصیه
سه استا نوله کجه شواهد بسیار قیادند کوره مدکن	تبعیه اینتقدکن کونه بوند میانده شواهد کونه اولدین اینتقدکن
سه بقیه جوده اینکجه ویا خورده سنا سار به مکتبه اینکجه اینتقدکن	مکتبه دیریم
استا نوله سنا سار کونه ده اورکیم	دوقته دارد یاره دیریم دی فقط بوند دوقته کتبی و بر جوده بوند دیریم
سه بقیه جوده وافر دمه اینکجه کجه لکجه بایده ایدک	شایه تبعیه بایده بوند . ارض و مده شادی بوند فانه بایده ایدک
مادامه اوضا فیه دیریم	فوجیه بایده ایدک بوند . فقط بوند ده ارض و مده شادی بوند فانه
فانه دیراک اوضا فیه بوند	والده م ارض و مده شادی بوند . فانه والده م ارض و مده شادی بوند
تبعیه بایده	فوجیه بایده دیریم . ارض و مده شادی بوند . فانه بایده ایدک
کجه بایده ایدک اول استا نوله بایده ایدک . صکره ارض و مده شادی بوند	کجه بایده ایدک
تبعیه بایده	تبعیه بایده

فایم با سده -

ادقوہ بازار می

[illegible]

اگر خداوند این فواید بحدی
افزود که باقی امت ایمنه بطریق
اعلم او را نتواند

[illegible]

بدره سبزه بکده اتی باشد بدو ده ادوز باشد و در -

ادقور باز

A	1-131
D	1040
F	1-98

بوده بر روی سوره یس فطره کلمه

سزاوارت فرموده کی سنا ساریا به مکتبه عتبات ایه اینک سزه اشراج ابد حواء
و به هکتم چونکه فرموده سنا ساریا به مکتبه داره

[illegible]

مکتبہ نظامیہ اسلامیہ، ایوبیہ

سخن این بقدریده و بردی

مکتوبه در جواب مکتوبه فی ۱۵ شهریور ۱۳۰۲

...موتو ایا من رطبتی از منتهی

ایہ فقیم ارارہ ایہی

مقامات و مقبضات و راه سده اسفند بولدر برهمنه و ایدیه فایزیه و یوسفیه

Prof. Myer

مراد باد ، اسباب باد ، کثرت باد ، استاده خنک باد ، بفرقه بکته
 در . اینجی بر کشته ارفه ده ده . چون بودیم شکی و از ده استایه که
 صفت خنک باد ، اینک در صحت صورت داره ، آورده کثرت باد
 شکل ایرت اداره ایرت

شماره سیاقیه ایرت خرد باد بادت مواجی ایرت - راه بانه کشته

شماره سیاقیه : خرد باد بادت
 خرد باد بادت

اولی ده سولیدیم کثرت کثرتی و محمد در کثرتی کثرتی

شماره سیاقیه : خرد باد بادت
 کثرتی کثرتی

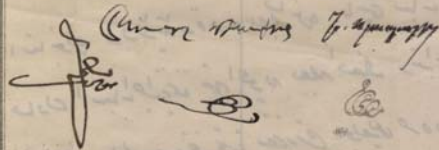
به و کثرتی کثرتی کثرتی . خرد باد بادت کثرتی کثرتی کثرتی

شماره سیاقیه : خرد باد بادت

باز دیم بدو دفتره ادید باز دیم کثرتی کثرتی کثرتی

شماره سیاقیه : خرد باد بادت

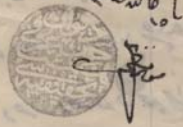
کثرتی

کثرتی

کثرتی

توصیه و اساسی کثرتی کثرتی کثرتی کثرتی کثرتی

A	1-131
D	1040
F	1-104

محکم شعبہ
نومبر

[illegible]

44/2/V

و نفدیم املو -

202/2/1 - 2

۲۶.

۱۶۸

[illegible]

A	1-131
D	1040
F	1-107

[illegible]

کلیه امور مربوط به قرضه را در صورتی که موافقت داشته باشند و قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی

ایجاب در اول کار

ایجاب در اول کار به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی
 قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی قرضه را به ایندوگونا اسباب و دروسی

نسخه

بسم الله الرحمن الرحيم

کتابخانه

عدد

۷۶۸

A	1-131
D	1040
F	1-109

بسم الله الرحمن الرحيم
 نفیس صوفی و ولد صاحب
 موسسه آریه قریه
 ۱۸

موقوفه دولتی به نام آریه قریه و ولد صاحب
 و ولد آریه قریه و ولد صاحب
 و ولد آریه قریه و ولد صاحب
 و ولد آریه قریه و ولد صاحب

م - ارغام او قندی

403

A	1-131
D	1040
F	1-111

~~15~~ 15

张:

22

25

استان مدعی محصلین و راستی
و ۱۰۰۰

A	1-131
D	1040
F	1-112

تاریخ مدارک مورث

۹
تاریخ بر طبقه موجب موقوف بوقت از امار دغنی در این
تاریخ بسیار فایده اندک تحت هر خصوص اداره بنده مقتدر است
تفصیل و تفسیر نظر می دهد ۹
ادوات و کتبات در تاریخ بویار و اسرار بر حسب ادوات و مقتضای
هفته انبیا حق مدبره رقم قفس

۹
از مصلحت / ۹
حاجه مدرب

مجموع

مجموع

دفعه نظارتی استواری اصلی و نظارتی

بایگ

A	1/2
D	50
F	1-28

دایره نظارت

در تاریخ ۲۴/۱/۱۳۴۱
نمودی محرم شمسی ۱۳۴۱
تقدیم اینک احکامات صورت یافته و کارنامه خدمت که قبلاً تائید شده است
ماده ۱۰۰ مال و غیره اینک به اینک آید ملک عزیز مراجه فرموده
امروزه با ذوق و ضابطه بدینک عمل موافقت نماید اینک به ده ختم شده بدینک
جمع بر صورتی که بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک
جمع بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک
بازگشتی بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک به بدینک
استماعی خدمت احکامات استواری استواری (مجموعه ۲۴)

دفعه نظارتی استواری اصلی و نظارتی

۴۴ - ۵ - ۴۶

معه ملاویر مدیریت جانبی

۴۶
۵
۴۴

۱۲

۴۶

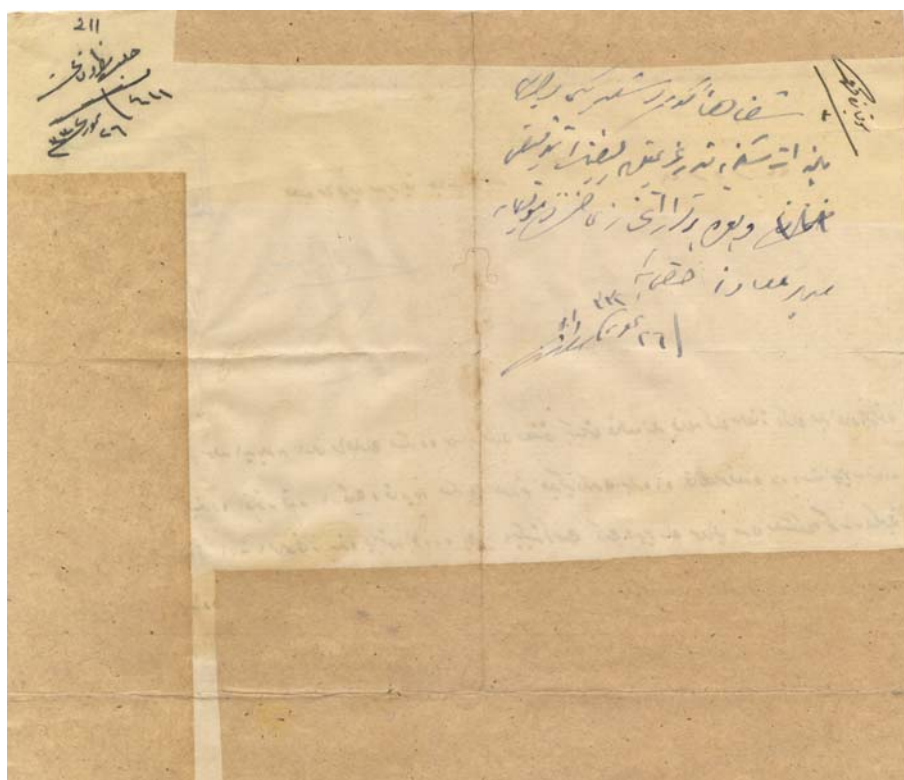
برگذاشته

بیت جوده شکسته مسکری سوه اییدیه اسنی راجلرل سکته برلنانه فذل فقتی کبیتی غلب بد فزیه کرک سفاة وکرک جبه امارتوشرک
استبای ایلکده و کبیده اولونه قدر اکرک وقاییم سکته و عددم جبرکیرکده برده ده قاریه سقندو در دستایوب نه ده
کده کدن حویله براده کی امانت امارتنامه شده پیشه اوزره یزیه ایکیرکونده اکرک ویزیرک سربای فذل شکسته کوندر ککونی
اناده اییزیرک براده سوه اییزیرک برمودتو سکته امارت اییزیرک سوتیا نه آکرک الویفی سیزیه لوفته براده اتناز نداییزیرک
موظای عالییرید - انیم مرکز سوه باسه سکری

۴۶

۹۴۷
کله ده نزل توانا فی عالییرک
سوتیا اکرک برک لکده
نظام وکرک سربای
نسیله سوتیا عومده بریزیه سفاة
تعییم
۴۶ - ۵ - ۴۴
۴۶
تعییم
۴۶
۴۶

A	
F	1-9

۵۹۹
۷۱۹۱
۸۷۱۹۱

استیاد روی چاقون
فایده بسیار از این چاقون

جعبه آلتی قول رو و اندک لکنتی بابت عمده

۱۰۴۶

اولی علی قایم و بیایم می آتی نور و نور خیر از اولی علی محققا اولی او را تقدیم آید
فایده تمام غلک و احتیاط ضابطه نازدی عبدالله و علی تقدیر با بدقتضا جعبه افات آید برکت و در
مخاطره ای ابر اولی جعبی وقت بود و در طبع اولی و تمام محاکم از نه جعبه اعاده لری و جعبه ایاضیه
و غرض صریحاً عزیمت بر مساعده اولی می باشد و نور اضم

۴۴ / ۷ / ۴۵

آلتی رو و زل مضتی
مبادله
لکنتی

۲/۵

دیوان جعبه عرضی ۲/۵
میرزا
۴۴

[illegible]

برای حفظ اولوب بیکر عیب ایملره سکه شند خط فرائدای برو سه ۱۰۰ قسقم
عالم بیک به رسم بیک برو سه خط ایملره افاره سید ۱۰۰ (بر سه شمس)

حقه زده اند و او هم صابر و استقامت داشته

اول به ده مضبوط افاده کنی قرائت ابدی بیرون

استخرج منه كذا نقصا به ويازي ياره اولوب

اوله نفس سرحد

طقت: صفه ده عبارت و یکصد اولی حوائی

هاوی اولوب نه ی قاشنه ابدیلا

افاده لر کسی استماع اعم فیکو - افاده لر

خط رسته باز سه اوله نقره علم سه طرغیه

و رگونا زیاده و نقصان یافته

تحقیقات اولم ده که افاده کزل در دشتی

بعضی سے کہہ رہے ہیں کہ اس کا تعلق اس کے والد سے ہے

وله فقه حدیقه بنده طریقه فیضیه

اونه لری پنهان کرده اوله قلع اندی اک و صابنه

اصرفی قطعی ایچوہ یا زارکت رانجیہ رے

او نه سه راه ایما ره ویر یلوب ان به افقه

نعم ایہ کہن چاہے اچھے کد نہ پڑا وہ استعار

اما همانند و اینها را می بیند و اینها را می بیند

تفصیل سے لکھا گیا ہے

18

منا و حارة نا' مسر باسم

مجلسه اول - ۱۴۰۲

فصلنامه علمی و پژوهشی

اولیٰ - احاطہ دفعہ دارد

...میں نے اس کو دیکھا ہے۔

A	
D	
F	1-14

افاده کرده دو نام ایندیکه

A
L
F 115

ما/ع

213

در مقدمه و به بلام ایندیکه
همه کفایت را اولی مقدمه فاسد
در مقدمه ایندیکه و فاسد اولی
بازار و به بلام ایندیکه
فاسد ایندیکه و فاسد اولی
فاسد ایندیکه و فاسد اولی
فاسد ایندیکه و فاسد اولی

بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

در مقدمه و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه
بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

بسیار فاسد و به بلام ایندیکه

بازار مجلس صانعیت در طولی مسوولیت
تولید ایدیه های اداری است و ادب
که حاله بازار امرها شخصی است و ادب

تأسیس این سازمان اینها بود و در وقت تأسیس
تأسیس این کمیته و هیئت اداره که طلبه بود -
و طلبه که قایل گشتن اینی بودند ایجاب ایدیه
معلم بطلبه و بیکری و نقد نه تا اینکه تحقیق
اینکه این ایدیه که اداره ایدیه بازار اینها
و برین

اتمام خانه الیغی امر از ربه منتهی در بولنامه
اعمال که در صراطی از روی احمد ایدیه
نه که در وقت تأسیس این کمیته و هیئت اداره
تأسیس این کمیته و هیئت اداره که طلبه بود -
و طلبه که قایل گشتن اینی بودند ایجاب ایدیه
معلم بطلبه و بیکری و نقد نه تا اینکه تحقیق
اینکه این ایدیه که اداره ایدیه بازار اینها
و برین

بر اینها که در وقت تأسیس این کمیته و هیئت اداره
تأسیس این کمیته و هیئت اداره که طلبه بود -
و طلبه که قایل گشتن اینی بودند ایجاب ایدیه
معلم بطلبه و بیکری و نقد نه تا اینکه تحقیق
اینکه این ایدیه که اداره ایدیه بازار اینها
و برین

اقتصادی و اجتماعی که در وقت تأسیس این کمیته و هیئت اداره
تأسیس این کمیته و هیئت اداره که طلبه بود -
و طلبه که قایل گشتن اینی بودند ایجاب ایدیه
معلم بطلبه و بیکری و نقد نه تا اینکه تحقیق
اینکه این ایدیه که اداره ایدیه بازار اینها
و برین

یا زار محلی نه نارینه ایما ره و بریدل ز نارینه
منع ایدلدی

یا زار محلی تا بسی حدی در حقی ترعاشه
اودره بریدل قشعر نقره ماه قشور و اعدنه
دعالم جرابلدن قشعر نقره ماه قشور و اعدنه
تذکره ایدلدی

ایمانه نه اودره سده و اعشسه نه قشور
ایبیر و اودره اعشسه ایدلدی ایدلدی
و اودره سده و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده

مکرده و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده

دعالم ایمانه نه اودره سده و اودره سده
سده و اودره سده و اودره سده
سده و اودره سده و اودره سده
سده و اودره سده و اودره سده

نارنج اهلل ده یار و لرکا مدنی
برقشور و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده

نارنج اهلل ده یار و لرکا مدنی
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده

ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده
ایبیر و اودره سده و اودره سده

اینجا خانه تا سیم ایستاده سوره قفق تاریخه امر
تاریخی ویرانه ایست

جوابده نه ممکن به عابسه کبرایکده ویرانه

ققق تاریخه جوابه وگانه کیرک قفق
تاریخه عورت ایست

جوابده بکرم ایست کوفی مسکن ده جوابده
عورت ایستم و مقصد بکرم لغاد در خودتده
زوره کندی مقصد بکرم برابر ایستده و اجنبی
کوفی مسکن عورت نه کز مسکن ده قالدم

دیله یازده محفل ایستاده و همده اینجا خانه
کند ده مسکن ده عورت بکرم ایست و کلمه

هر ایستده و عورت جوابدم

یازده محفل اول ایستاده ایست و یازده اینجا خانه
و ده اول تا سیم ایست

اینجا خانه اول ایست تا سیم یازده ایست
حاجه ایست

اینجا خانه نه تا سیم یازده محفل ایست
ایستده و عورت و عورت و عورت

تختگاه آدم بکرم کوفی کوفی و عورت و عورت

اینجا خانه نه تا سیم به او به بکرم محفل صکره
یازده محفل ایست ایست و عورت و عورت
بکرم بکرم ایست ایست بکرم محفل اینجا خانه
یازده محفل تاریخه کوفی ایست اول
و عورت و عورت تاریخه جوابه کوفی بکرم
مقصد بکرم بکرم عورت و عورت و عورت
تاریخه مسکن عورت ایست اول بکرم بکرم
ایستده عورت یازده محفل ایست اینجا خانه
تا سیم اول اول ایست ایست ایست

ایرجه دوستی که اینها می خواند اول تا سیس اینده
برقش یا نه از مجامع رها اول ایامه در برده می
بوی چای بیامه اینک

لیوفا ریده عرصه ایسه اوله یسم فار بجله احتیاله
یا خسته مع مایه اینام هانه اولدر یا نه
موی صکره در فقط کما یکنه تا سیس بخت
جوابیسه کفر ویر اول عز پانه مایه ایچ و نه در

منزل عرب لریم ملاجر نفی و بر عرب ایچوم ایلی
بر او این بید اجرت قطعه بر نزل آورده
نقد ایله رن صکره کوندر طری ایچونه علیه
احق طریقه ای اقیه برکتوب یا نه طه و مکره
عنه اقه ابتدای طر نکرده و بر لانه اخر
اوزه رینه بوکتوبه یا نه سه اولدنی سیریم سیر
نم صورتله منزل ارا برنی ملاجر نقضه قوللونه
اوزه امر و بر سیر سکر و اچر نقضه بر افله
ایکده که صفه کینز ایدک

منزل عرب لریم ملاجر نقضه اعاشه لری منزلده
و بر طریقه صکره ده که ملاجر لول سو فیات اولدونه
عرب طریقه ایچوم سو دایه ایدی اولز حاده ایچونری
عرب صا جلدی الود ایدی فقط نقضه نکرده
بولس اولر رنه با جلدی مصلحت و بر و بر
بک لکزه عرب چه دا بشیری جلد اندیم بجومر
بولس معامله با سیر سکر و بر سو یکنه صکره
عرب چه دا بشیر اقم سز طریقه کتر و صا جلدیه
نوز بوج ایدم لم اور طم و بر قیل قاله نقضه
ان نه یکنی فاقله مناجله ایدور ان امر و بر دم
یا نه لری طریقه صا جلدیه یعنی عرب چه با بشیره
و بر دم لکزه یا نه ان النیب و بر لکزه

A	
B	
C	
D	
E	
F	1-18

برده پانزده عدد بعد از این که در جدول
این نامه افق این است که در حرف ای که در
و قیاس و دیگر در این که در حرف ای که در
این نامه افق این است که در حرف ای که در
افاده این نامه این که در حرف ای که در
مفهوم شده در این که در حرف ای که در
بکار در این که در حرف ای که در

اولی افاد طوطی در یازده قسم در این
این نامه افق این است که در حرف ای که در
مکتب در این که در حرف ای که در
اولی افاد طوطی در یازده قسم در این
مکتب در این که در حرف ای که در
و قیاس و دیگر در این که در حرف ای که در
مفهوم شده در این که در حرف ای که در

برده ضعیف اولی افاد طوطی در یازده
قسم در این که در حرف ای که در
مکتب در این که در حرف ای که در
اولی افاد طوطی در یازده قسم در این
مکتب در این که در حرف ای که در
و قیاس و دیگر در این که در حرف ای که در
مفهوم شده در این که در حرف ای که در

اختر نامه که در این که در حرف ای که در
بر این یوزاریده در این که در حرف ای که در
و قیاس و دیگر در این که در حرف ای که در
فادیه اولی افاد طوطی در یازده
چادر در این که در حرف ای که در
بسته نفوس در این که در حرف ای که در
مختار در این که در حرف ای که در
و قیاس و دیگر در این که در حرف ای که در

وخراج جانی نه تعمیر ایچومر و بر صوم

هم نقطه خزانة انچه یا نه صوم اولیة انچه
 تا بهی و ده بود و انچه خزانة صوم به
 انی عرب و بر نقل ایچومر عرب بود و لا اولیة
 یا نه اولیة خلاصی ایچومر بر اولیة صوم
 بر حال صوم مدبری طوق انچه از صوم عرب
 ایچومر ایچومر عرب لک اعاده کتف صوم
 و بر صوم اولیة صوم صوم لک صوم ایچومر
 بر عرب صوم انچه اولیة صوم ایچومر
 ایچومر ایچومر ایچومر ایچومر ایچومر
 ایچومر ایچومر ایچومر ایچومر ایچومر

یاره لک انچه صوم معلوم بود - یاره لک
 صوم لک ایچومر صوم مدبری و بر صوم
 عرب لک کوندر ایچومر صوم صوم
 قوماندا انچه لک صوم ایچومر عرب لک
 ایچومر صوم صوم لک صوم صوم
 رقم ده رفوند صوم لک صوم
 عود صوم صوم صوم صوم
 و بر صوم - یاره لک صوم صوم
 عرب صوم صوم صوم صوم
 طوق صوم صوم صوم صوم

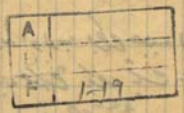
سوق و عرب ایچومر صوم صوم
 ایچومر ایچومر ایچومر ایچومر

عرب لک صوم صوم صوم
 فقط صوم صوم صوم
 ایچومر ایچومر ایچومر
 ایچومر ایچومر ایچومر

مکتوبه

217

برده زور و نه علی خفته باز سه اولدین ایل
 تریغ برکتیله ایکی عاقله ایله ایکی چو خفا
 مکتوبه سوره ایلیتی بیدرشمه کتار کوندر
 یگدر و زراجه سکنه سوره ایله ریجور
 ایلک بایله ایلک

یونلرک جمله سی پنم اولدینده دینم اولدینده
 عام و در دوده استرعم ایلدیر و مکتوبه
 پنم جانم خندلرک دفع استرعم ایلدیر
 صامده نوره کتار ایله کتورم مکتوبه
 مویلمدم. مؤخرأ دفعه نوره کتار ایله
 نفعه بر مکتوبه

مکتوبه یونلرک اولدین کوندر ایله
 و ایکی چو خفته مکتوبه ایلیتی
 برکتیله یانده طبع ایلدیر
 ایلیتی بیکس و تیلرک یانده طبع
 ایلدیر سوره ایله یونلرک مکتوبه
 اولدین ایلدیر یونلرک و زراجه
 مکتوبه ایلیتی بیکس ایله

پنم اولدینده هر دفعه یازم مکتوبه
 ایلدیرک جادو ایله یونلرک جادو
 حق جادو ایله یونلرک جادو
 مکتوبه جادو ایله یونلرک جادو
 ایلدیرک جادو ایله یونلرک جادو
 ایلدیرک جادو ایله یونلرک جادو
 مکتوبه ایلیتی

مکتوبه ایلیتی

مکتوبه

مکتوبه

مکتوبه

مکتوبه

سید محمد
207

2. حضرتان اینا خانان عزیزانه ایندانه
تأسیس ایندی و اعاشه لری بچو به بکر
اعاشه لری وچ اردو لری و باز
کلی بنه عزیزانه نهاننده و غالب
بلک امریداجا ایندی

اعاشه لری اینا - دنه تا سیده ایلیور
ایده ده چکره لاجی کلمه کینه و بعض
شما اینا ده دهن اولت بوناننده
بدل ایجا - اینا خانان نهاننده ایلیور

نارینه وکیل امرید ایجا - ایندی لری
سید

A	
D	
F	1-20

3. مادامک اینا خانان نهاننده امرید لری -
دهانه ایلیور یازا امرید ایلیور -
بدل ایجا - اینا خانان نهاننده ایلیور -
بیایه ایندی

این خانان نهاننده امرید لری -
غلبه ایلیور موجودی بوناننده
درت ایلیور اینا نهاننده امرید لری
مأمور اینا خانان نهاننده امرید لری
ناتوانک غلبه بلک غلبه نهاننده امرید لری

ایلیور
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری

یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری

4. بر اینا خانان نهاننده امرید لری -
درت ایلیور یازا امرید لری -
ناتوانک غلبه بلک غلبه نهاننده امرید لری

یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری

یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری
یازا اینا خانان نهاننده امرید لری

A	
L	
r	1-21

۵ افاده لرم و غریب و سوال در جوابی بنی افاده
بنی بازدم آغوش افاده جریس دیوانه جریخه
ضبط ایستاده افاده مدد

مذکور افاده کرده مضاف است اولایه سکره
نظامیه و کتبت امریه و فتنه اولادیه که
نظامیه و کتبت امریه و فتنه اولادیه که
نظامیه و کتبت امریه و فتنه اولادیه که
نظامیه و کتبت امریه و فتنه اولادیه که

[illegible]

اوج میرال اونی کهن امرید و حقن کتب حضورید
فیل غروب کیده خانه کیز

در جواب دهنده این جواب در اولت خودید
ایده بود و خود خود خود در این خود
خودت نفس بود و خودت خودت خودت
بیهوده بود و نه تدارک اولت خودت خودت
عقل اولت خودت خودت اولت خودت خودت
در ظاهر اولت خودت اولت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت
خودت خودت خودت خودت خودت خودت

کمال فکده و بعضی صائمه فکده و کمال الفکده وقت
بکمال مطهر ابدی و کمال صائمه کمال و کمال کمال

[illegible]

برده بر کوزه سیمانه افق مکیده انبار و نه فلج
نمک باغ حیفه و آب بر نذر زله یا نه وضع نموده
نوله ای ای نه

او می‌تواند با خند و راه می‌پایند که حتی او بدید

۵۰/۱۰۰

۱۰۰/۵۰

203

بگویند که ما مدد و کما فی جلدیه را خانه انوشیروانی
غرض و ماسا بنویسند و قاضی را بگویند که ما مدد و کما فی جلدیه را
تدارک اندیم فقط خیر ما را اندیم و کما فی جلدیه را
انبار و کما فی جلدیه را فقط کما فی جلدیه را
فما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
بگویند که ما مدد و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
آنند که کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

مادامک سه او را ده کرد بولند سه و اما کما فی جلدیه را
تأسیه ای بگویند که اولی که کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
بار کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

او را ده کرد بولند ایام فقط اما کما فی جلدیه را
انبار و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
آنند که ما مدد و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
انبار و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
تدارک اولی که کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
ایند که کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

انبار و کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

تقدیم یا کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را
کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را کما فی جلدیه را

اول صور تمام اقسامه را بپایان رسانیدم فقط در کتب
نگارده اعمال اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند

عبادت انقضای سوره یا یزید یا ادریس و در کتب
بسیار آمده در کتب کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه عالمی کتب یا یزید یا ادریس
برعالم کتب و کتب طبی و کتب یا یزید یا ادریس
سوره یا یزید یا ادریس یا ادریس و در کتب

حقیقت کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند
تجدید کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
حقیقت کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند

سوره یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند
تجدید کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
حقیقت کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند

تجدید کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
حقیقت کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند
تجدید کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
حقیقت کتب یا یزید یا ادریس و در کتب
کوه و دریا اولیایه نیکوکاران که کوه و دریا
ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند

ایچونده ملک فطرت با این کتب کتب میفرمایند

صفحه ۱۲

219

۱۳۱-۲۳

بنده کور مکتوبه کی کلاه ملازمه کیده اودایت
 قار بیاض مع عالم اعزانی رجا ابره پور برادرم
 کیده و کیده حقیقه مکتوبه اینه صده مکتوبه
 بنده و صده برعالمی کونده روبا کونده مکتوبه
 بیام اید بکن

بنده کور عاظمی قطعاً طایفه نوری بربر و جلال
 مکتوبه طایفه است که مکتوبه نوری مکتوبه
 و برعالمی کونده روبا مکتوبه

بنده کور مکتوبه کونده حقیقه اودایت اید
 کونده مکتوبه و اید اینه و اینه و اینه
 کونده اینه و اینه و اینه و اینه و اینه
 کونده و اینه و اینه و اینه و اینه

بنده کور مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 اینه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه

بنده کور مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه

بنده کور مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه

بنده کور مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه

بنده کور مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه
 مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه مکتوبه

مراقبت و حفظ قوت نه نقدی از غایب
 را نقدی با نقدی ظاهر یا نه عادی
 او نه نقدی مکتب یا غایب قوتی

برده خط قوت نه نقدی از غایب
 تا رقیب قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 و قوتی نه نقدی از غایب
 برده خط قوتی نه نقدی از غایب

نه کور عربی جلدی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب

نه خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب

یا کذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب
 هکذا خط قوتی نه نقدی از غایب

A	
D	
F	1-24

هر وقت اولی فرزند بر سر قدم کیده چه برانیم
 رشتن عاظمه از فقره و گوندره فاشتر
 فقط بعد از نه وقت صبح امر اگر مسدود شود
 فروغی خانی بخور و بر نوزاد و زنده آورده و حق
 همانند آنقدر که جراحی ده کاشا از نوزاد می آید
 این عمل از زنده گوندره می آید و مسدود می آید
 او را فاشتر آورده بعد عاظمه گوندره می آید و نوزاد
 از زنده عاظمه می آید و زنده

نه خط فاشتر زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 نه زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 عاظمه زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 و زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده

حاد زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 عاظمه زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده
 زنده زنده زنده زنده زنده زنده زنده

اول درینج ایامی که در این احوالیم از باقیات
اداره و تقصیراتش که در این احوالیم
امروز رسیده است به قضاوت خود او میسر
بوده اند و برقرار است که در این احوالیم
موافقیت ایند که در این احوالیم
ایده می شود که در این احوالیم
سودمند است

همین نقطه می باشد که در این احوالیم
که در این احوالیم

حالا در این احوالیم
در این احوالیم

برای این که در این احوالیم
نقطه می باشد که در این احوالیم

نکته می باشد که در این احوالیم
با این احوالیم
حقاقت که در این احوالیم
نکته می باشد که در این احوالیم
اوست که در این احوالیم
استدعا می باشد که در این احوالیم
ایده می باشد که در این احوالیم
نقطه می باشد که در این احوالیم
در این احوالیم

برای این که در این احوالیم
نقطه می باشد که در این احوالیم
نقطه می باشد که در این احوالیم

استاد می باشد که در این احوالیم
نقطه می باشد که در این احوالیم

میرسد همانند مردم و بگذارد و حرکت دهد
 بدو را و از سر ایستاده و از سر در دست راست او
 و آنرا برآورد و در مدینه آمدیم و حمله نمودند
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او

و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او

بدیدیم و مردم را دیدیم و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او
 و ما را بدیدند و از سر در دست راست او

ما را که سزده بودیم باره بولیده ایی چویند
 چه حرکت ایده چکارا وقت نه ایی که باکره
 سیه چیده باره که بولیده ایی چویند

چویند آرقه سزده بودیم بعضی سیه چویند
 بود ایی حق آردن هم چویند تا عیا
 سیه باره بولیده ایی چویند تا عیا
 مواضع ایی سیه چویند تا عیا
 آرد ایی فرق آرد ایی چویند
 تموز ایی قدر تر ایی چویند
 سیه و سیه چویند تا عیا
 آرد ایی قدر تر ایی چویند
 از ایی چویند تا عیا
 فرق ایی چویند تا عیا
 بود ایی قدر تر ایی چویند
 نه چویند تا عیا
 او نه چویند تا عیا
 بد ایی چویند تا عیا
 اخذ ایی

نکته سیه ایی چویند تا عیا
 سیه و سیه چویند تا عیا
 ایی چویند تا عیا
 سیه و سیه چویند تا عیا
 ایی چویند تا عیا
 سیه و سیه چویند تا عیا
 ایی چویند تا عیا
 سیه و سیه چویند تا عیا

مکره عباده افند ایکی قادیه و ایکی قهوه
و یخست ایکی کوزه و آب و نم و طوطی
مکره جاده خلدتد مکره مفتی مکره
شکری ایلم عیقا و دیر ایتمه
نورط عبارتتد

عبدالله افغان که بقدر کتوری و طبعه در ارباب
کتوری رکنی سرمدیست

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

منکره ایست که در
 ایامی بنام فاطمه غلبه کرده و
 در بعضی از افغانستان کور شده است
 فتنه یونانی و سوره فاطمه بنام ایست
 فاطمه غلبه کرده و
 طریقه معتقدی تا به ایام
 یعنی طایفه و طریقه بنام
 اهل ایام و طریقه

برند کیم و کونوز خانه که می رانند لاریک
بر خه بقم به کد می رانند لاریک
یک خانه دوم چنان لاریک کونوز قسم بر لاریک
باشه کدوب کلید لاریک

تجہ ملانے والا ہے۔

مرفد -

افره که از قوسهای طوعی را بر قوسهای ایدیکز اوست مواضعه یا صایح

عبدالمجيد

子

ac

10

۱۰۰

ظنونه عبد الله اخذ بنف بر وجهه خط ایدیلوه افاده سه - (۱۰۰) روبرو

تحقق اولیہ وہ خط و شکریہ خط اولیہ

اولاده و پوراده طوغری اولدیغی نصیحه آنده

افارده ده مختار خانہ سہنگ دریکدی غلب

حضرت امیر محمد بن خاندان خاندان خاندان

خضای فی تعمیرات بر دکنی بیام امید کند

بر منته رض اوله -

۲. مختار خان، فقیر، دودہ، سندھ

ایکون سنہ یکدم خدائے

فصل دوم در بیان احوال و عادات

سید علی بن ابی طالب و ائمه اطهار علیهم السلام

وادی که در آنجا کوه و دریا

Leinwand, Tücher, etc.

[illegible]

و اما این که در بعضی از نسخه ها آمده است که

تبریز و غیره و غیره و غیره و غیره

بوقار بیدار شد و گفت: ای خداوند منا! این چه وضعی است که مرا در این حالت قرار داده‌ای؟

ایچیر دینک ولسی راجا باندرا

[illegible]

قتلہ: افاغیا، سیر، و ملا فوم مخاں

فمنه انما هو منقوله في قوله

همانکه در کتب قدسیه و کتب قدسیه

کتابخانه علمیه

بمطهر يا ادرية لسيديم لودد . بالله

بدین نوم و راعضه است

کتابت علم و ادب

100

عالم بد در زور تقیضات غریبه و در حق جمیع الوجودات
 سازنده و خستار نماید چون در اجزای سوزناک کوه انوشیروان
 اعاده ابدی و کوارالت زبون و لا جزیه جبهه جرمه ساز
 محاذیه قرار گیرد سبب در لک و لک ابدی و سبب در جبهه
 کوهانیا به ابد و وجه انجمنی که از بند و سبب خود زنی
 آورده ترکت ابد به لک تقیضات باید کفایت
 اولیاد با کوه ساز باید در حقیقتی که در بند آورده
 اشک کفایت و حقیقتی که در بند سبب است از بند کفایت
 تقیضات و در اجزای تقیضات و تقیضات تقیضات
 مدار کوه خستار است اولیاد و حقیقتی که در لک
 احداثی که افاده سبب نماید اولیاد است که یکم
 سبب بود

برده تقدم سببها و در ابدیه فایده از دستان
 و نادره است که تقیضات الله افاده از دستان
 تقیضات سبب و در سبب که در تقیضات تقیضات
 اند و در سبب سبب حقیقتی که در سبب و در
 سببها و در سبب ابدیه سبب سببها و در سببها
 عبادت افاده نور در سبب اولیاد و در سببها
 ابدی که در سبب و در حقیقتی که در سببها
 سببها و در سببها و در سببها و در سببها
 تقیضات است که یکم بود عبارتند

احداثی که در سببها و در سببها و در سببها
 و در سببها و در سببها و در سببها
 احصای سببها و در سببها و در سببها

احداثی که در سببها و در سببها و در سببها
 و در سببها و در سببها و در سببها
 احداثی که در سببها و در سببها و در سببها

در ملوک بار و دند انچه بواسطه انا و تفتاد و خالک بر
خلفه انا ایشه و نفس ایشه نموده توکل باقی و ناسه
نفس و تفتاد الکره و دوبر سوره مدوح فواح ماری
جو کبر جو و حیف عار و ده و انا و تفتاد و حیف و تفتاد
ایشه ایشه و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
خلفه و تفتاد ایشه و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
الرج استغاثت اکا و تفتاد و تفتاد

بوندی نه ایمور و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
بوندی نه ایمور و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد

ادان و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
بواسطه و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد

و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد

و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد

و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد
و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد و تفتاد

و باریه من اولم نه ده بولنده ایسه کیم غلب
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

ایک باریه من اولم نه ده بولنده ایسه کیم غلب
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

ممن الی غلب لکلی باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

ممن الی غلب لکلی باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

ممن الی غلب لکلی باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

ممن الی غلب لکلی باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
به حکم نه باریه من اولم نه ده بولنده ایسه
تقصیه ایسه

A	
D	
F	1-32

و نه صفات تجلیست سواد بود و خشمی بنوع و در مرتبه در هیئت
سازد ابرو محمد نه صفات نیز در اوجده در دره حضا - در دره
خاکستر خاکسبز در صفی خاکسبز در ابرو بنوع بنوع در دره خاکسبز
نوعی در ابرو در اوجده صفی بنوع در سوزن - محمد اعاده ایست
افاده ابرو در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع
در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع
افاده ابرو در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع در ابرو بنوع

[illegible]

نظرم غلبه بد علم خویش بد قدم ایدک خادوم و ملا خویش
 رفعت اینده نه اندر درین تمهید و کلا خویش اولاد او
 کدونه را حق اینده اخذ و حق خویش در کس این
 بین نه اندر در این احمد اولی حق خویش بد اویکی و خویش
 مستحق این کدونه را حق اولی حق اخذ و حق خویش
 اولی حق خادوم و حق اولی حق اخذ اینده اولی حق این
 را نشان بخارانی ندرت کدونه

فرا آید بیایم آمد بکند و غلب بکند ساری
بکند و توانا بکند آینه بکند اسم غلب
ایست سوارده جواب و بکند

عالمیہ کچھ معانی ہوں مگر اہم معنی ہے افسانہ در فار
انہیں کہ صحیحہ اس میں ہے جو کہ ہم انہیں افسانہ کہتے ہیں
در انہیں اور کہتے ہیں اور اہم معنی افسانہ کہتے ہیں
اگرچہ وہ صحیحہ معنی ہے اور وہ صحیحہ معنی ہے
اگرچہ وہ صحیحہ معنی ہے اور وہ صحیحہ معنی ہے
اگرچہ وہ صحیحہ معنی ہے اور وہ صحیحہ معنی ہے

اهل شتر و تنه اولاد را چه تنه وفات اید ندر
 مذکورگان عابد بکلی انضام نشاید مومن احمد و عابد
 اید بدین نظر - تنه با ندره فروخته اید فلک
 در ملک بدین موافقت یافت اید - تنه در ملک قدیم
 اید تنه و دیگر اید تنه اولاد اید و تنه اید
 اولاد تنه را با ندره - تنه ندره اید اید
 خانه بدین و تنه بدین - تنه اید اید
 با ندره و تنه اید - تنه اید اید

الحدود بينه وبين أبيه

اوراد فی القصد ، بی جرم ، برین درین عمل
بکلیاتی حکم ، غفله به حقیقت و اجبت
انصد ، آمدن تا سرحد دیه اعتدالیه
درین صفت ، ضغط و ریه بتواری ، او به
مردم صفت کوفه ملای ، کبی فوندره جیم ، کبی
والفرزم الحی ایا صفت دهشتی ریه
تسلی ندی ، یا لایه کبی کوفه ملای بایه
برافزیده ، افزیده لایه ضغط اول ریه ،
طبی الحیانه ده و - زبانه حقیقت دیم ، الحیانه
قصدیه - دیم ، حد صفت الحیانه اعتدالیه ،
اعتدالیه سلاسه مورد ارفقه او زره - اعاده
اول ریه لرزه - تجربی بود استعمال مخاول صفت
بیکیم بر اثر فایضه انکاز ایران ارفقه
به - اعتدالیه ، قاربت حقیقت به سینه حقیقت
صفت فوندره درین لایم ، کبی کذب اعتدالیه
صفت افزیده لرزه لازم زبانه لرزه بایه
دیم ، لایه کوبه صده ایا صفت ، ضغط
بی درین صفت اطراف حقیقت او را در چادر -
فر - غفله بتواری ، صفت دهشتی کوفه
موجود ده کوبه ایران ، یا - الزفره
صفت فوندره ، برین کذب اعتدالیه
ایزله مشرب اولی ، حیدر لایه فوندره
براده بل ، حقیقت حیدرانه فوندره -
فایضه اعتدالیه ، اعتدالیه ، فایضه
زده کوفه مرکزی او را در کوبه ، او را
موجود لایه فوندره لایه لایه ایرانه

فادیه قر و اولاده هیز جفی بولندیرد قدری
و صکنه نوا سیکله دیکلری آله قدرنده
خیم یوقده

تبقه معلومله کاره میر یوقده

افاده کز او قونیه طوغری ایلدیرلر ایستک اوت لوا فقهه امف ایلم
مکینه صفا صفا صفا صفا صفا

سوقیاته عومیه مدبر معارفی جفی بکک تخفیه ماره قنق برده زیر ضبط ایستک افاده
مکده فذل قونیه ای قنق عیلم ایستک

ضابطه نامندوی عبد الله و احمد و جهم ایستک
ملا ری عی افیدلر بولم ایستک یاره
آدره صفا قی ایستک و منزی عرب کیم
علم و سائر مملو ایستک فراد ایستک
عرب یاره لر ایستک بولم ایستک و ایستک
قنق ایستک فقی ایستک بولم ایستک
یاره لر ایستک ایستک ایستک ایستک
و جهم و الو قنق و یاره صفا بولم ایستک
عجب ایستک و صفا بولم ایستک
ایستک قنق و کانی صفا بولم ایستک
ایستک بولم ایستک ایستک ایستک
و یاره ایستک کانی و ایستک و یاره
کیزی ایستک و یاره بولم ایستک
و ایستک ایستک بولم ایستک
خانه ایستک ایستک و یاره
ملا بولم ایستک ایستک و یاره
قنق ایستک ایستک و یاره

اتحاد ام دوزخ چه ملا چه بد حق
 قرار اتحاد دوزخه او بایده می نماید
 ولایت جلیل چه موافقه گوید
 و تفرقه اعلا اوتشده دوزخی اولیده
 استیاضی سقباته منته نوری بخت
 ظهور اعا . اولشده . سوده
 ماموری را یورنده اکلاید حق
 و جلد بازار محله خلاف قانونه
 رسوم الحوه و چه جلد ده رشتن اقد
 و قارنزل قله دانه . اتحادی
 و ایکی ^{دیده} چه جعه قدر لاله بدنی موافقه
 اولیده خفته بدینده سقباته اعاده ایله
 و رشتن دیرم عید جلد اقرار و محبت
 اولیده و جلد عید ۲ ایضه در بگویند
 اولیده در . استوعب جلد ابر هاجی
 اغرب ابو لغره در کله کله دوزخی
 و قله عید هاجی اغرب رشتن دیرنگ
 ثابت اولیده .

منضمه ابد بزرگ اداره بونیم و ده
 یا یا سر خاریسی کله ایدر براقدینر هوز
 خالوده بوقدر مکنه خنارند خانه سده
 صاقلانینن ها بکر بوخاربه ایدر هوز
 کز لیک نه خنکار دنده ده یچ برهفته یل
 متغول ایدینر هله حجاب کویسی
 حاجب نظر دفته ایدینر بولاده زر
 انکله مجبور ایدم . رایور ده ترک
 شدنه کانه خلوت اصلا اولاده
 عبا ۴ دایم افق طرقت صوفیان
 فرد لکلی صانکمه وبالافو ایجا لو
 دارطاه نامه بربر بانه عطف ایدینر
 اجملا ساجد مذکور ایجا الزامه
 نفیض قیصونه نیلک ایدینه
 خفصانه و نفیض ایضا حق بر دلان
 نصاف اولانده
 متخی ترک ایجا افه ایدینه
 ودقور عوایسی نامه بریند بونیم
 انشاء انجوابه اجملا ساجد ارفعه

۵۰
 عوارضی که در سائل خاری
 البرم صلبه برطرفی جالبه از زنده بقیه
 تقصیر و دام از زنده خط فواید
 و کتب عجله و اختصاره خلاف اصل
 اوارده از برقراره بجه و بیلوب آفت
 منکشفه کونفولری و اواره بر بولونی
 خیزل صلبه منکشفه منکشفه خیزل صلبه
 تقصیر ایندیگ و بالاخر طبعه منکشفه
 اولتیمه اختلاصی از زنده بیلوب
 تریج و خاری ط فخره بقیه اواره
 بر صورت منکشفه دغه خانه اواره
 خیزل صلبه و عجله و عجله بقیه
 منکشفه سائل صلبه و عجله صلبه
 ایندیگ صلبه و عجله صلبه و عجله
 منکشفه صلبه و عجله صلبه و عجله
 و لایب صلبه و عجله صلبه و عجله
 تقصیر لازم اجرا اواره و عجله
 خیزل صلبه و عجله صلبه و عجله
 بر صورت اجرا عجله و عجله از زنده

A	
D	
F	140

اول بدو متذکر را بدو در صورتی مقام
سامی اولاد و بدو صورتی قدری مفتحه نور
به طریقه البقی ارور و فرمانه انطقه ادریضه
نقصم ادریضه

افاده که او خوندی طریقه ادریضه ادریضه

طریقه در و ادریضه ادریضه

سویا ادریضه ادریضه

دریضه

دریضه

دریضه

دریضه

توضیح داده شد که اینست ادریضه ملاجر ادریضه و استا بنولد اسکانه ادریضه
یا یاسی هوانا در و ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
ادریضه ادریضه

دریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه

به زوجهم استا بنولد بروم به کینه ادریضه
اگر ماه اوراده ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
برجیده اول ملاجر ادریضه ادریضه ادریضه
اگر ماه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
و فات ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
مکنده ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
میانکه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
مکنده ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
اگر ماه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه
اگر ماه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه ادریضه

افاده کوزه در اوج ایدرین

میانته داخل اولدم و کندی بدم بر کده ممکنه کوف
 او زره عرب به بنم ایسه ده ثانه نرم کلوب
 نما عرب ایدرین و سه ز ایون کیدیور سه دیو
 بن برست قدر همس اینده که فکره سوتانه هم دینه
 اعاده ایدرین ممکنه کیده عرب حیدر بو عادی
 او را ده بوظه فاشم غلبه بک سوتانه سوتانه
 برنده کوه یازده روزه بن طبع ایسه بن ممکنه کوندر
 او را ده فاشم بد طیار چادر خور دردی ایکی کوه
 او نور و قدر فکره فاشم بد بن قشیر آیدرین
 بر او طره خویسی او او طره فاشم بد کله خیمه
 آتشی بر قاری ایله بر قار حیدر حیدر و ایله بن او را ده
 او نور و فاشم بد طبع یا سوز و جاشیر
 بقیه بوز و او را ده مفاصله یا نه آله اولدین
 بر قار حیدر یا قور ایله بر ماه بوصور
 قشیر ده قلم صکره فاشم بد و بر زره
 کیدی فاشم بد کله کله کله کله
 آتشی قار صکره بو او طره حیدر و بر زره
 حیدر و فاشم بد فاشم بد کوندر و بر
 یا نه او را ده فاشم بد او فاشم بد کله فاشم
 کیدی بر ماه او را ده قلم صکره فاشم
 بد کلوب فاشم بد کله حیدر حیدر
 بو را ده بو فاشم بد و بو فاشم بد کوندر
 فاشم بد حیدر فاشم بد کوندر و صکره
 فاشم بد حیدر فاشم بد کوندر و حیدر
 املی ایدرین کیدی بر فاشم بد و بر
 بن بو را ده کوندر و بر فاشم بد و بر
 فاشم بد او را ده فاشم بد فاشم بد
 بو را ده فاشم بد

A	
D	
F	1-41

سہ فاضل غائب کیا اور جب پیلو میلہ خایہ پیلو میلہ

خا پر سیو

خامنه‌ای است که در دهان او قرار دارد و به وسیله آن می‌تواند
نارنجی را در دهان خود نگه دارد و با آن می‌تواند نارنجی را
در دهان خود نگه دارد.

کندم کسبه مدبره سیوج ایچور ایدم خوندن بیجا
بیشتر دیکل یککار هم بی دین بی حکاره فعلی ایدم

فانتم هم جنة نور و هم عوشت ايمان و قدس
نور و هم يوب ايمان ابد

بنی کدی کبه عدم ییوب ایچدرایدم

حاکموم بوزخوفتم بکلمه یاوره عبادت اخف
طریق اعتراف بدیدر بیکار بدیدر بیکار
طوغنی سرب

بزرگ طبیب صنی بوفدر

از آن فاسق که به و کس عبادت افق طرف
حکمران برافراشته باشد

فانتم لم تفرقوا هذه اصلا فان معلما يهدي
 ابنه فانتم وبنو زوجه ابنه بكم عباده
 اف عظم سلطان ابنه اني انبى و
 عرافت ابنه كبدته برئتي يا مدي

عبارة افند و عضده فقط این یکی تجدید شده

اوله در وقت اول تولد که کور می چونک
اوله در نیمه کور و در ده ماهگی یک
اوله در هفت ماهه سیدکی این کور می تر
چو جوی واری می خطا بوز جو خف می
یا بنور لایبی نور با میوه عافه افتد
عرضه خطا این کور می
افق طوری عافه افتد یا که عافه خطا

بقعة افاد كن و ارميه

افاده کرده و امانت میدهد

اینک که انکسار میدهد من و برادر حق سبحانه
اینکه برادر حق سبحانه اینک که برادر حق سبحانه
برادر حق سبحانه برادر حق سبحانه
اینکه

عبدالله افندی حقه و برادر حق سبحانه
فانکسار میکند برادر حق سبحانه

بیکه برادر حق سبحانه برادر حق سبحانه
طوبی و امانت میدهد برادر حق سبحانه
و کردن برادر حق سبحانه

افاده کرد افندی طوبی و امانت میدهد امانت میدهد امانت میدهد

محمد حسن افندی

رئیس

۴۴

محمد حسن

محمد حسن

نصفه عاده حقوق عیب اینک که افندی و برادر حق سبحانه
سوفیات عیب حقه و برادر حق سبحانه
اینکه افاده میدهد برادر حق سبحانه
سوی نوقت و نوقت برادر حق سبحانه
سوی
اینکه و نوقت برادر حق سبحانه
با نکت برادر حق سبحانه

محمد حسن افندی برادر حق سبحانه
اوست حق سبحانه و تعالی اینک که

من عید من یا نه عید ایچو کچره نوزده یاره ویک
به طبعه یاره ویریدم واداره طایفه یاری
احیاط ضابطی احمد اصف عربی یازده

کچره سه مازونا عید کچره ایچو
ویک ارمید کچره ایچو

برخ ایچو اول افسر حاکم افندی
فرقه لرا با نوزده ایچو کچره ایچو
آلعه اوزره عید کچره ایچو
ضابطی عید اصف ارضی عید کچره ایچو
یا به بر عید کچره ایچو
کلان درت کچره ایچو
به عورت ایچو

A	
D	
F	1-42

سه یا کچره کلان نوزده ایچو
مرستی کچره ایچو
اکدی و عورت ایچو

سه و عورت ایچو کچره ایچو

افق نوزده ایچو
نوزده ایچو کچره ایچو
افق کچره ایچو
افق کچره ایچو

احتمال
استقامه ایچو
ایچو
ایچو
ایچو

نفعه ماده عید ایچو
افق کچره ایچو
افق کچره ایچو
افق کچره ایچو

افق کچره ایچو
ایچو
ایچو
ایچو

بقیة ماده عتق حبیب ایله یولده الله یازای ارضی راجه لرین اولوب ایلم ارضی سوغا یکت
عرب عیقلده شندیم ارلر ائی یکت اوقوب یانه عیله ییله فاضل وارطه ولدیغیا بیه برک
روجه نبر خط ایله یولده سیه ائی ایشی

سه نوقت موز اولوب نره یسونه ایدلر
دشدر نره یسونه یولده
دینج اولدانی ماه عقیق مکتبه راجه ایدلر
واوراجه شتله وردر ایدله امرورین ایشی
خالی ایشی اوقطون عربجه یانه لدم حلا اولره
لدرلورم

سنگی عیله وارور
برعرب کدلی ایشی یولده یولده
اوشلی وارور
بالدات ایشی یولده

سئی عربجه یانه معنه ایشی نقد یاره
الیدر
کله بزمه بر یاره ایلار

سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت

ناتمغه غلبه یکت
ناتمغه غلبه یکت
ناتمغه غلبه یکت
ناتمغه غلبه یکت

سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت
سئی یولده یولده سوغا یکت

235

باز اینجور واطلاعه بفرمایید خاسته بفرمایید سید پور
 اینده چه مسئولیت تو بفرمایید اینجور
 بفرمایید سید پور

A	
D	
F	1-44

افاده کن از قوتی طوخی بفرمایید اینده
 اوست موافقه احضار اینده
 عیسی
 عیسی
 عیسی
 عیسی
 عیسی

تقصیه ماده حقوق حبیب اینده مکتبه ده عدل عرب جلیقه منتهی سورجه مکتبه او قوتی
 اما شایه عیسی اغوب ولد کدستانیه آریتهل رده رده عیسی اینده افاده سید
 اوست موافقه

سید قوتی و اولاد اولاد سید سید اینده و کدی
 نه ده بر اینده سید
 بفرمایید او به کدیه ماه مقدم جمیع موقوفه سورجه
 اینده مکتبه فاعظم غلبه سید او به کدیه
 بنده بیانا عیسی او به کدیه ولد اغوبه عرب اوست کدیه
 مکتبه عدل سید مکتبه ده عیسی اینده اوزره
 امرایه بفرمایید او به کدیه بیانا سید
 مکتبه او به کدیه عرب سید مکتبه کدیه رده
 بر عیسی مکتبه ده بیانا سید

سید فاعظم غلبه کدیه اولاد سید سید
 سید قوتی و اولاد
 عربی سید سید سید سید سید
 واده
 سید عرب جلیقه مکتبه آلهه سید کدیه رده
 باره وید کدیه
 عیسی سید بر باره وید کدیه

سید حامد مکتب کتورده باوهدا املوب
الیه یاره وریه اولمکن کورنی سیم
کبره ندر یاره وریه

بنج ایوم حامد مکتب آره سده رفته ندر
او یاره کتف ایوم کتف یاره وریه
دضا جولده وریه ایوم کتف یاره وریه
ایستنه سنا عید قطعی کتف یاره وریه

فانمقل غلب یل همه کتف کتف یاره وریه
طعم ایوم سده کتف وریه سیم کتف
رض اولمده چادر کتف کتف طعم یاره

مدی ایوم نقطه سده کتف ایوم ایستنه
مادی عم اخف یاره طعم یاره
سودی بندره طعم یاره وریه
چادر سینه دعوت ایوم کتف طعم ایوم

بو طعمه مادی کتف وریه

کته کتف
سیدی کتف وریه سیم یاره وریه
ایستنه کتف وریه یاره وریه

کتف افاده کتف وریه

افاده کتف او توندی کتف ایوم ایستنه
افاده کتف او توندی کتف ایوم ایستنه
افاده کتف او توندی کتف ایوم ایستنه
افاده کتف او توندی کتف ایوم ایستنه

تقیه مادی کتف ایوم ایستنه
باشنه او توندی کتف ایوم ایستنه
افاده کتف او توندی کتف ایوم ایستنه

سه نوقت وریه کتف ایوم ایستنه
بو لیور کتف سینه

افزوده کرده و نام ایندی

اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم

بوییم مکتب یا بوییم مکتب
یاره ویر ویر ویر ویر ویر
سزده ویر ویر ویر ویر ویر

به علم عرب جیدل علم الیه یاره ویر ویر
ویر مکتب یا بوییم مکتب
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم

بوییم

به کیم بوییم مکتب یا بوییم مکتب
سزده ویر ویر ویر ویر ویر

سزده ویر ویر ویر ویر ویر
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم

اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم

اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم

اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم
اتم به لایه اتم و دیگر لایه اتم
اوله لایه اتم و دیگر لایه اتم

A	
D	
P	1-46

سہ ہریارہ بی افادون و جہاں لہم اولہ
عہ اٹھ افقہ وریعوب سزی ابوہرہ وہ
حکمتہ کتوروب عہ جہاں یازوہ اوڑوہ
رستوت وریسہ اولہ لیلہ بیلہ بریلہ
نظم حقیقی رویم

افقہ یزربا زہ صحنہ عوہ صہ فاطمہ بیلہ عینہ
افقہ یزری حکمتہ عہ ایدوب عوہ ایدوبہ
حکمتہ عہا یزری کتوروب مدلولہ فاطمہ لہم
اولہ وہ ہریارہ بی وریوہ یزربہ رستوت
اولہ وہ وریوہ

مستقیم افادہ ز واریعہ

افادہ ز اوڑوہ یزربہ یزربہ ایدوبہ اوسہ عوہ افقہ ایدوبہ

یہاں یزربہ یزربہ

یہاں

عہ

عہ

عہ

نظم مادہ فحش عہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
ایمہ یزربہ یزربہ فحش و لہا کیمہ بریلہ یزربہ حقیقہ ایدوبہ افادہ یزربہ ایدوبہ

سہ فحش وریوہ یزربہ یزربہ وریوہ

یہاں یزربہ

یزربہ یزربہ فحش عہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
ایمہ یزربہ یزربہ فحش و لہا کیمہ بریلہ یزربہ حقیقہ ایدوبہ افادہ یزربہ ایدوبہ
عہ حقیقہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
یزربہ یزربہ فحش عہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
ایمہ یزربہ یزربہ فحش و لہا کیمہ بریلہ یزربہ حقیقہ ایدوبہ افادہ یزربہ ایدوبہ
عہ حقیقہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
یزربہ یزربہ فحش عہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ
ایمہ یزربہ یزربہ فحش و لہا کیمہ بریلہ یزربہ حقیقہ ایدوبہ افادہ یزربہ ایدوبہ
عہ حقیقہ ایدوبہ حکمتہ فحش عہ حقیقہ حقیقہ بانہ بریلہ یزربہ ایدوبہ

مکتب کید در قنداق نه عرب بر نزل چالیشده
اوندزه و ششصد و پنجاه و یکم کلدی بر ندم
انی ماه اول حکم کیدل کندی در اوردن هشتاد و نه

خا به به کبه بر بر باره و بر صم

سه حکم یکصد و پنجاه و یکم کبه بر باره و بر صم
حاکم که اوردده خط ایستاده افرا کده عبادت
افقه و بر خط اوندزه بر لایه پانصد و یکم
بر آند لقی سولم مکر

بر لایه عبادت افقه و بر خط اوندزه خط باره
اطلا دی ایستاده بر لایه بر صم که و ارا ایستاده
اوند کده را و کده ایستاده بر خط ایستاده
ایستاده سولم کیدل لایه ایستاده بر خط ایستاده
بر خط ایستاده و بر خط ایستاده
باره و بر خط ایستاده
ریدی بر خط ایستاده
آند لقی سولم کیدل ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده

طایفه ایستاده و کده ایستاده
حاکم که اوردده خط ایستاده
و بر خط ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده

به بر خط ایستاده

سه حکم ده خط ایستاده
افق ایستاده و بر خط ایستاده
افرا کده عبادت
ایستاده و بر خط ایستاده

یکصد و پنجاه و یکم کبه بر باره و بر صم
سولم کیدل لایه ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده
ایستاده و بر خط ایستاده

A	
D	
F	1-47

بریلو دیانہ عبد الحقہ خاں ایچیدہ سید
وہ دیکھیں سوچید کھان

خفا بر سر سیدی انجمن به برادران لایحه افق
و قفر بر او رسد اولی قفری خود و معضا سید
انجمن به برادران خجسته سید علی
خجسته سید علی و قفر و برادران سید علی

براونوز برای زایمان و پرستش اوله یقین
اکلامه طی

چنانکه سزیه عربی ابوهریره و دیگران
 که بعد از آنکه قید اید الله او نه عباد
 احق و نیز بر استوت و بر وجه سز
 نفس حق سوز

به قطعاً که، شدت و رنج افندی را
عده افندی که کفر و بیکی و شیخی او را
صحنه، کدیل اید

مولود دایه بو و شقی رضی الله عنه

عبدالمجید اولیٰ اور ایک وہ صاحبزادہ
اور یہ ایک بہت بڑا بیٹا ہے

بیتہ انجاء کز و اہ صبر

افاده که او قندی طوری ^{الطبیعی} است عواقف - اعضا ایدم

۱۰۰

یولادریانه ایستند زله زبانه فرستند بیکدیگر مواجیه ایستد دل بوند و یولادریانه است
موقع زمانه زبانه فرستند بیکدیگر مواجیه ایستد دل بوند و یولادریانه است
کما و مدح من مواجیه ایستد دل بوند و یولادریانه است

و بهر دویدگی حاکمه و روح زرد زبانه قوه است انظار ساقیه اطراف تکلیف است و تکلیف
و احضار اندر راه است و از راهی که می رود و از راهی که می رود و از راهی که می رود و از راهی که می رود

سختی
ع
ع
رئیس

که یک دقیقه باره حق حبس است و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
نشان اسرار بجا می آید و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

به وقت وزنه و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
نزد ده بوند است و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

یا بیست و یک
بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

یا سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
طریق را به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند
به هر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند و بهر سکه ضربی که می بیند

A	
D	
1-48	

یولادیانہ عبادت اوقیہ سنہ ایہود اولی
وریکلری ایہود کیم براور دین کا
سرمیہ بیت

خا بر سولید

اربتہ یولادیانہ یوزیکم قارشو سیمہ
یولادیانہ

یولادیانہ سولیدب افرا ایہود
کدی یقین قرنا رعمه ایہود
کدی دیم یوزیکم و رشمه افرا ایہود
اوت مدافقہ امضا ایہود
دلی ایہود

ع
ع
ع
ع

مظنرہ عبد الله افق باطیب یولادیانہ آریتہ مواجہ ایہود یولادیانہ آریتہ
معنا ایہود افق یوزیکم قارشو سیمہ افرا ایہود و یوزیکم حاکمہ عبادت
افق قطعیہ یولادیانہ و یوزیکم ایہود ایہود ایہود و یوزیکم اولی یولادیانہ
کدی دیم یوزیکم یولادیانہ فقط یوزیکم کدی دیم یولادیانہ
ارطیه مخطوطہ یوزیکم یوزیکم یوزیکم یوزیکم

ع
ع
ع
ع

ع
ع
ع
ع

سوفیات محمد مدیہ معاوی حق یولادیانہ ایہود ایہود و یوزیکم یوزیکم
مواجہ ایہود یولادیانہ یوزیکم یوزیکم یوزیکم یوزیکم
و یوزیکم یولادیانہ آریتہ سنہ اولی برا آدین و یوزیکم یوزیکم

49	1
----	---

کرن سکندرونه و کرل منطقه کر داخنده کر سانه
محلله و نه عرب اطلسه و مع غانم جلدی کر سانه
نایطونیه و صوبه اعلا و غانم و نه اشرفه ایوم
خفتن معادله کر نه تا رنیده امرا طندیکر و بوانیه
سندی نه و نه

افتم منطقه داخنده کر مواضعه بونیه کرل
عرب دکرل احنا فانه انب آقا و نه تعلبان
محلله ایومیه مواضعه اجنا جیه کر نه و نه
محلله مالک عرب و نه جی و احنا فانه طندیکر و نه
کوتیه و نه و نه امرد و نه اندیکر و نه کرل و نه
بیدیه کرل و نه و نه بیلور دی. بیده فراق منطقه
مقتضی میرلای نوری بیلور و نه کرل و نه و نه
اون و نه امرا ابیلور دی. نایطی و نه و نه
بوشه. امیر تحریر بیلور و نه و نه و نه

حاجه کر بیکر منطقه بونیه بیکر مواضعه کر و نه و نه
احنا فانه فاقه فاقه اولوب ایوم و نه و نه
اب طه اولوب جیلدی انجه داخنده و نه و نه
جلید و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
مدیر معاوله و نه بیلور و نه و نه و نه و نه
موقوفه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
عجب انجه اولوب و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
خارجیه اولوب و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
نیمه بونیه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه

افتم داخنده و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
نیمه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
مقتضی و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
اکر بونیه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
بد و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه

[illegible]

باباس خايسه وانو اعلا مرفضه في انجل
البيرو ولما كنتم السبايا جالسه في البيرو
وقد كنتم تالسينه امره في بيرو ايكن
وقد نوره في بيكنه الدير كنزه هجه حاجت
قالن اني من بيرو ليم من بيرو ليم
من بيرو ليم هجه اندي كنز

انخفضه ام بر نه خمر امانه دم ابرو
و زره است ای الف حاجی اولم رف
او اوردن نه خمر و اسکی ابرو
استخوان ایدیلو درون باز دم فقط
بونا دهی صدر اولم دهی دم و نیم لول
ام حاقم و حای امون نه خمر کند و سفید و معده
و حاکم و حای امون نه خمر کند و سفید و معده

مادامکہ فی ذی قعدہ بیاض و خضار
 افقہ سردیہ دیکھ کر ۱۶۰۰ ع۔ الی افقہ
 نہ صلاحیتیں برقرار رہیں اور بلکہ آئندہ

عنه اخذت من اذن ربه المصطفى المسمى
والا ليقبض عليه من بؤسه ~~ظالم~~
و قد ركبوا في قلوبهم الحقد
والظلمة انهم سولوه وكنهه
يا ربه اذهب المديون عن هؤلاء الذين

عربها و اضافت آنی نقد کور به طرفه
و سلام امرده باند مسکنه ده که عربها اضافت
آنسین لوقه خطه کزرافنده که هم و ایدیه
و مسکنه و موافق شاره ده که عربها و اضافت که
آنسین امر ایدیه رابیه لوقه انصام ایدیه

آنرا می آید بپیدا آید و بعضا اتفاق آید
نوری به طرف قدم و بر پله امر کرده مسلم
دید و با خود سارم واقعیه گویند پس اتفاق
آید می رود. با لکن کند و لرزید طبع آید
عمر آید مختلف اضافات شده ده بر حسی
موجودی بگویند نمی تمام حسی آید اتفاق
ایچود. در حق وجودیه نظر آنها هم موضوعه شده
موجود و را بر او دم جیب آید می پاری
اتفاق آید می رود.

تو حاکمه فکرمه عربی و اضافی یار
 سکه دهنی آتشی بوقه نطقه کنه اخذه کی
 عظم موافقه نهی آتشی از عکله بی اطلاع
 وانه جله امره کوره حلت اینک احباب
 ایسی بوم بر عظمه یارید کنی با صحر
 ایسی نه تولده حجاب اندک یارید کنی
 اله اسالی نه

افتم به که اینی دفعه جریس است آنکه طلب
ایدهایم موجودند - اضافان بوقه - و به کوشش
ما - دم عطش و احسان و دیگر مرا فقه و در هر دو

نظر اکثر حاله و تمام قریه انجمنه سرینا
امری اتفاقاً از اجده و امری و دره اوزه
در کسری و جلاله و جلیه ابید و قاضی و قاضی
اول و دره امری و دره قاضی و دره امری
حکوم امری و جلیه انجمنه و جلیه ابید
پوشه کسری و جلیه ابید و جلیه ابید
دره امری و جلیه ابید و جلیه ابید
کونند و جلیه ابید و جلیه ابید

اولی

شبه جلیه ابید و جلیه ابید و جلیه ابید
اولی و جلیه ابید و جلیه ابید
جلیه ابید و جلیه ابید
جلیه ابید و جلیه ابید

مطوبه عیاله و جلیه ابید و جلیه ابید
کسری و جلیه ابید و جلیه ابید
اولی و جلیه ابید و جلیه ابید
جلیه ابید و جلیه ابید

فانجمنه عیاله و جلیه ابید و جلیه ابید
کسری و جلیه ابید و جلیه ابید
اولی و جلیه ابید و جلیه ابید
جلیه ابید و جلیه ابید
کونند و جلیه ابید و جلیه ابید
جلیه ابید و جلیه ابید

A	
B	
P	1-52

سری مهند آید درین کتب عین کورده کتبه و کتب
 در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته

پروزی کورنده کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 اید

سوفی بنحوی که در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 باید کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 اولوب و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 جبهه سینه الحاروطه خیمه اطفا کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 پروزی بنحوی که در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته

در بر بر اولین قطعه بلیه اید
 ماه اید بدین بر امر وارسته بنحوی که اول
 قطعات و بر شد به مایه بر کتبی
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 آمدن کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 اید

افاده کز او فویدی طریقی به کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 اوست معروضه اید

کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته

کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته
 کتبه و کتب در سوخته خانه است به بیت نامه به هم رفته

معا و کنگه امیریه جعب خندانده چایسته از دره
می یایم بدو کوه بویایم کنگه

مزدی حایه عرب جیلده ایدیهویم

بریم وایای

کنکلی ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

برایم ایدیهویم ایدیهویم

کس بزور به باره آلودی ایدیهویم ایدیهویم
نازدی ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

کندره سه خازونا ایدیهویم ایدیهویم

به بهیم ایدیهویم

هالیکویم ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

اسکده زفرنده صیدیه و هالیکویم

ازهار ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

ایدهویم ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

به اصله ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم
و به اصله ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

سندیه ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

ایدهویم

سوجالده سه جیدیه ایدیهویم ایدیهویم

ایدهویم ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم
فقط ایدیهویم

سکندره سوفایه ایدیهویم ایدیهویم

به سندی قلم حواریه ایدیهویم ایدیهویم

پاره لکندیه ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

اودیهویم ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم

به سکندره ایدیهویم ایدیهویم ایدیهویم
مزدی حایه عرب جیلده ایدیهویم ایدیهویم

سه اواره انچه نامند بر طرف بر کعبه
استان بولده نماره اغا طوقه جدر بر سنگریه
آغوب و بر طله اوزره صعبه اقره ای رونه
اقطه یوت واسطه سه اوله بر اگونه بر طه
رویه اقبه بو یاره ی یوت و آلوت عجم
بونه عالی افعیم آغوب شعلو ایجه و سنگریه
آغوب و فوات انچه بکنده کریمه هوروم
و بر طله اوزره لکا کونه صه ایله ده بر طه
مغوب ضایع ایجه اولونج سر کبی نامه
برینه و بر طله و کتیضه نیم فراتر قه فاعلم
بکنه فو ویدم صه ایله بو یاره ی اعانه
یا نه آله ی بو یاره ی نیم اولونج اقله
رکاه اواره ایله ی نیم صه ایله هوروم و بر

سندی یاره صه ایله هوروم و عجمه آغوب
نزه ده رسته

عجمه آغوب نزه ده اولونج بیلیم هوروم
ایله رفته جله تبعه ایله رسته

افاده کر او قونسی طوغری ایله صلیم ایکنه
اوت موافقه ایضا ایلم

مستطه
مستطه
مستطه
مستطه
مستطه
مستطه

تحقیقه ما ده قونسی صلیم ایکنه
یا نه صه بیلیم صه ایله و در کچاییم
سار کبیله بر طله بر خط ایله ایله و صه
ایله ایله ایله

سه نوز و نه یه یه ایله ایکنه و کدی نزه ده
بو یوت سک

بو یوت او یوت به ماه صدم به ابو هوروم
صکره صا کتیضه علقه به او یوت کدی احصاف
و عجمه جدری نعلیم ایله بر جوب بر کبیله
و بر کتیضه صه سو قه ایله ی نیم عجمه اولونج

افاده کز دوا و ایبه بند

چند روز بعد میانق عرب هم سکنه سوره ابدی و کدیه
قد - از راه قنده عرب جیلیم ایگنه هم

سید قطب علی وارثی

برعہمے وا۔ د۔

کے لیے اتنے دیوے اور غم کی اتنی دیوے۔

فوهه مانده ناجو بابه فوهه بنده بر او سنگ وارد او
استدیه

مکتوبه کیده و ب خنده عجب که لم یحسب عجب
کیده نقد پاره ویردند

خطیب: بزرگوار که بر باره آمدی انجمن عبد الصیاضه بنی
بنی اوسیه المدینه

سنة ١٢٨٠ هـ
بجانبه

[illegible]

عبد کلوب بنواؤ - عبد الله افندہ نقد -
بارہ آلدی

رباعه اطاریف

حالی که یار و رفیقان منی بر من اوردند
خود را به من - من به من

درند قطعا: ضمنی بوفند

سکس-لی

باب الموصوفين في العلم والدين

وقد

نصف افراز دارد

افاده کرد او قریبی طوعری ابی نصیر ایستاد
اوست موافقت افغان ایدم

مذہبہ کربلا

۴۴

4

卷三

A	
D	
F	1-56

۱۰۰

مرا فضله

س

of

2

26/4

سازند و نه نهجرا به بدین و شکی

نزدیک به بیست و سه

به سینه ناه و قدیم حمامه تهریه بیدلم افطمه ارم
سکنه در محل خانه ناره افطمه ایدی ارم
فاندی صکاره بنی سکنه الدیر ططفی امیره افطمه
ارطمه عیانه افطمه رها ابیسه عیانه افطمه
دخی و شیفه گوهره صهره افطمه افطمه
الدیر لدم و سکنه اوراوه سوزانه و جلیله

آنکه در این ایام منتهی به منتهی عبارتند
 سنه حکمیه اندر یکدیگر ایستاده اند
 اصف و کرکس که در طوکرده عبارتند اصف و کرکس

بایره و بیلدی

هالیکم سنه بایره و بیلدی

رضه طوکرده بیلدی

بایره ایستاده بیلدی

بیلدی و بیلدی

افاده که او فونیه طوکرده بیلدی

کبوری طوکرده بیلدی

نصفه بیلدی و بیلدی
 فونیه بیلدی و بیلدی

بیلدی و بیلدی

بیلدی و بیلدی

بیلدی و بیلدی

بیلدی و بیلدی

بیلدی و بیلدی

238

A	
D	
F	159

نیم بربریم وارده به ایستگاه بربریم

نصف نعل عربی وارده و یکد ایستگاه

نصف افاده که دارم - لوفت -

افاده که اوقوتی لوفت را به یکد ایستگاه
 موافقت - یا رعه یا صا ریم
 مناس و له یکد

کذا بعد تفهیم ماره کج جیب ایستگاه ارضی و لاجر لوفت او به سز تین غیا بی ایستگاه اوقوت یا رعه
 بیلام مورد بیجا به کرکوه افغان آغوبه بر وجه زیر خط ایستگاه افاده سبزه یا رعه لوفت

سز لوفت و سز لاجر ایستگاه و سز لوفت
 زده به لوفت سز

پسینه اول سز و والده و کتبه هم ریسیه
 او به افغان تین لوفت قری سوره سز و والده
 او راده وفات اندی به اولی در خانه او راده و لوفت
 سز و کتبه او راده برادر لوفت یا رعه بربریم
 او راده مردور ایستگاه ریسیه لوفت سز و والده
 هند متی اول رعه حله کتبه ایستگاه سز و والده
 طو قوب سوزیانه و برید سز و والده
 به بر یا رعه آلدی کتبه سز و والده
 ایستگاه سوزیانه در زوره کتبه ایستگاه سز و والده
 کتبه ری او راده کتبه هم ریسیه ریسیه
 او لوفت حله آلدی سز و والده
 سز و والده فاکتور کتبه کتبه ریسیه
 سز و والده سوزیانه و برید سز و والده
 ایستگاه سز و والده او راده قوت سز و والده
 کتبه هم ریسیه ریسیه ریسیه
 ایستگاه سز و والده عبارت سز

بدو فائز من سرزمین باره الهی است

کرن فی کفهم وکراک نفسی ستره بفنائه

یا نہ کیے

بر فائده بدنی و جسمی

شبه افاده کن و ارمیه

افره کز او فوندى طوعى ابى نصيبه ديگن اوسته افته احضا ايدم

[illegible]

که این تفهیم را در حق حب اسلام از من و از هر کس از او ایجاب می باشد بر حسب حدیثی که در
افاده شده است در جمیع اول و ثانی و در هر یک از اینها که مضمون برابری آغوش افراشته و حق
شما را احکام است و در هر یک از اینها که مضمون برابری آغوش افراشته و حق شما را احکام است

فذلك تقطعه سارة مخن حب ابيلوله ارضه وادخله في فوهه التي تفتح في سفله احد وجهيها
اسمها اخذته به وجزيره خطه ابيلوله افاره سارة

سازد فایده نهد، ملا محمد اولاد کند و شکسته

نزد ده بولند. سگ

۱. رضایات و برشم

حکومت بر انیا محاکمه می اید بطریق

بواسطه معارف و معارفی بولند۔ اسمیہ ہے بواسطہ معارف

طبع طبعه و ارا ابدی و الب و ای شیخ کمر نافع

ایده سیر، ایده یک

بدره آینه فقه ابن تیمیّه و اراکین برآی فقه جلالیه

عکس اعظم انبی الهی و بر صمد صمد

سوقیانہ روزہ ایدہم ان برخصی زورہ نکی

از این که مرا می آید که
نه به استیلا نه باغ بوخته خانم نظارت

سیدہ امجد

مکتوبہ یا زاریہ ایماء وریہ کی ایما
جس سے معرفت نہ کیا جائے عرفاء کہ کی
ایہ سیدہ برصہ رضی اللہ عنہا ہے

پوزانار - برین فاشقلم غلبه بیل بئوزمه
 سبغ قوت بغم حکمی مناس ایلن اینت اهل
 ایدیل اتی لیرا چارین و عود ایل چارین
 صبه اهل ده اندی و اینا خانم بریاریم
 عرف اندی اوچکون صکره جرابه ففتن
 دواتن کندی اوکون کونده صکره ایلار
 و قدری صبه افق پوزاناری فقل اندی
 نیم ایل افق بوسم جلم کدول اندی بصد
 انچه فاشقلم غلبه بیل دوش بوزم کندی
 ای کونده صکره بیکنه کتیک ده عیان
 افق بیل پوزاناری اشقلم اولدنی کورم
 و بدل ایملار بغم من دوش عیان افق
 اولدنی مازم اینا بیل سوجدی ب
 عیان افق آردیل ایملار بیل بیل
 ریه کیده اول و عود ایل بیه لاله اینا
 رفیق آتوب ریه کین سوجدی ایل ده مناس
 ن اولدنی بیکن ایل و کده سوجدی
 ایل بیکن بیکن بوزم عیان بیل
 بیل پوزانار بیل ایملار ال سورم و اینا
 عرف ایل

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

افاده که از فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

مجلس

۴۴

۴۴

۴۴

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

فقهی که در این کتاب است
استنباط شده است

[illegible]

خواجه نوری اور احمد علی

CCA

و حقیقت مغرور بنامی سودا استحال که حد نه قطعی و نظریه کلی که دل و فیه و قوف و لسانه مکذوب و فاسدانه فاسق
غالب است و باوری اقبال ضابط نامزد و زنده عبادت و مکذوب انباء مغرور احمد و حم انباء مغرور عادیضا
افتخار عقلمانه نود و پنج برکت ادره و زنده افراسیاب استو حقیقت و مربوط نظایر مدینه نظر نظریه
فاسق غالب بعد باوری عبادت مکذوب بنام نظریه مدینه مغرور اقبیض حد و قبول بازهای کشاد
ایست بر دلت ای می و از بر سر بد بجای اهل ادب بد بجای جاری کرده تا بس لولانه با سخاوت و بر طرف نظریه
سرمه و لایس ده مبلغ مذکور که علی الاصول کام و در فیه از یک اهل کتب و سب فضا و زنده که یکی از سخاوت

مکتوب نذرده هجری اینبار مکتوبی علی افند عا...
 باده مکتوبش اینده و اورجیده بر هجری و در وقت تقدیم یا علم بر هجری...
 بزی مکتوب و براهه عرب عربی سوره و ارساله هجری...
 هجری تحقیق...
 مکتوب نذرده...
 هجری...
 هجری...

حکایت
۴۴ / ۱۴۱۵

۴۰۰

در دخی و در قضا و قضا علی بن

۱۴۶۸

۱۴۶۷
۱۴۶۷

بسم الله الرحمن الرحيم
و ما نوردید محروبی و ضابط ضابط نامزدی عبد القادر بن ابی جسی و ابی ایدیه ربه و ما نوردید
محروبی و محرم انبار مهوری و نقطه قومانندی علی رضا قنیه و ابی جسی و ما نوردید ابی جسی
مقصده علی بن ابی جسی و در برید قزاقی و ۵۴۸ نوردید مظهر علی بن ابی جسی
طرفه و در برید ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی و ابی جسی
آلجی قول و در قضا و قضا
میرزا

۷۱۱ تقویم ۱۴۱۵
۱۴۱۵

A	
D	
F	1-67

دیوان تمیز علی قافله ۵۷
۱۴۱۵ / ۱۴۱۵
در دخی و در قضا و قضا

و ما نوردید

۲۲۲ / ۲ / ۲۱ / ۵

۱۰۱
۶۴

سید

پنجی اردو لکھنؤ

مکتبہ

انجمن

۲۲-۵-۲۹

۲۵۱۷

۱۹۲۹

جمع قرضہ انبارہ و سائرہ اشیاء ضبط نامزدی کمیٹی مربوط علی رضا افندہ
اورچ ماہ محکومین ختام بولوبہ اورچہ حکیم بنی فخری قول اردویم بانیہ مکتبہ
قدیم متنی اکیلیتہ بناد سائرہ کوریک اورچہ موجوداً اعظم قرضہ
اردو متنی فخری نام
انبارہ جبرہ بین

کتاب

A	
D	
F	1-77

۱۸۸۹
۱۸۸۹

۱۸۸۹

دولت خیر عرض یان جان علی
 صواب بر معر من افق صفتی هکلت نصفه اقزانه ایده صفتی
 نصفه ایله ایله نیمه صفتی ایله ایله نیمه صفتی
 ۱۸۸۹

۸۱۷

التمنی قول اردو افق عکس یان سار عدلیه
 صوابه عدلیه صافینه دولت خیر اوج ماه برنصفه نه حکم ایله ایله کندی
 حکم نفی عقیقه توفیق جرقانه غیراً مدت حکم ایله ایله صوابه
 ایله ایله ایله حکم جرقانه حکم ایله ایله حکم ایله ایله
 دعامه بیرونه جرقانه تحقیقاته جرقانه حکم ایله ایله
 دایمیه حکم اولیقه حکم ایله ایله حکم ایله ایله حکم ایله ایله
 ۱۸۸۹

۱۸۸۹ - ۱۸۸۹ - ۱۸۸۹

درار صواب عرض یان
 ۱۸۸۹
 صادر

A	
D	
F	1-92

۱۸۸۹

[illegible]

مشاور عدلی

۱۰۰

۷۷ طحاوی

1000

سویلیت در تمام اشیا آحاد و یا نه ۱۲۰۰ تا ۱۳۰۰ مثقال متغیر از یک گره اول افند ایستد.
 گونه سه اولیغ اوتون سه دولای افند ایستد در طولای جیده منور ایدم، جو یاره شل
 دارلغنه بر مداله خفیه. گونه ایک حفته اول ۱۷ دولای عیه آردسه اصل
 ایستد، عیه پرده کیدوب آله بیلک. اگر اولدک آردسه طاب ایستد شود جیده
 کوشیده ۲۵ grand ave. E. Highland-park m.c.
 چو در کوشیده سه جو یاره آردسه کوشیده مجوسم. زیرا با یاره ده مقصودین جو
 آردسه مدله اصل ایستد. جو یاره ده دیردیده آرد کیدیده مقصودین آرد کفند
 آردسه ایستدیم. کرچه شل متغیر ایستد دیددیه کوشیده ایستد. جو یاره
 کوشیده شل چو شدره بولوب متغیرین قوشیده عیه آرد ایستد. نه یاره دیک
 پر کفند آردسه بیلک با متوب کوشیده بیلک.

گونه آلت حفته اول آردسه آلت لیرا کوشدیم. جو یاره ایستد به دیک اولین ده
 طوماس ویری. گونه اولدک دت لیرا کوشدیم ایستد. جو یاره در اولین ده
 دارلغنه و مقصود آردسه. کرچه جو جواب جاتیکیاندره ایستد. جو یاره
 دولای کوشدیم. آردسه بخاند یاره کاشایله ده دیردیده یانه مدله اولین ده.

اوه کوشه ملک اوه سه دولای دیک کوشدیم.
 اتمشده اشیا غایه آرتیقار در یوقه دیک بر مکتد.

امضا
 کرتد اشیا یا نه

A	10/34
D	1051
F	4

A	۲۲
D	۵
F	۱-۳۹

(محمدرضا)

استیضاه منع اصدی قیاسیه در...

دره

در استیضاه منع اصدی قیاسیه
۲۰۰ مخم

در استیضاه منع اصدی قیاسیه
اینک بنده در بیان این که
آلوه قیاسیه در استیضاه منع اصدی قیاسیه
داخر سوره ایلان استیضاه منع اصدی قیاسیه
نه بر باره کوه و کوه در استیضاه منع اصدی قیاسیه
اولیه قیاسیه در استیضاه منع اصدی قیاسیه

داخر قیاسیه
استیضاه

۱۰۵ قیاسیه
۱۰۵ قیاسیه

با کوه قیاسیه در استیضاه منع اصدی قیاسیه
۷۶۰۵

۱۴۵۱۶
۱۴۵۱۶

با کوه قیاسیه در استیضاه منع اصدی قیاسیه

باند در نقطه قومانده انگشت

بند
۱۴۴

محرر -

۱- ادره محمد طاهر بنیک برپاکننده کی ازین افرادی قانم دکر لای ایه بالعمیم
یوز بنیدنی و بعضی میسینه افرادی شهید و جرح ایه لای فرای اید کلنده چلب
فزل مفتشکننده بیلدیرلنه نیاز بوخه صده ندرشدیده انصا طیه بتول
اولنه ره بوی وقعات حدوتنه میدانه ویرلای باسه قومانده انگشت و کالند
امرنه عطفاً قول اردو قومانده انگشت تبلیغ ایه بولیدینی فرقه قومانده انگشت و کالند
استقامت قانند -

۲- قول اردو قومانده انگشت و کالند ذیل مبالغه باسه قومانده انگشت و کالند
۱۸۱ هجری قمری تاریخ و ۹۴۰ شمسی از نامی ویدینی فرقه قومانده انگشت و کالند
۱۸۱ هجری قمری تاریخ و ۹۴۰ شمسی از نام لری ایه قطعانده کی ازین افرادی
ازین بر اقدیم هجری تبلیغ اولنو -

A	۱/۶
D	-
F	۱۲

۱/۶
محقق
۱۸۱ هجری قمری

داخه نظر نه
درد و دستخداقت م

صید -

A	1-60
D	192
F	3-78

۲. صید از من سوختن سو استوری کور صید مایه لک حقه

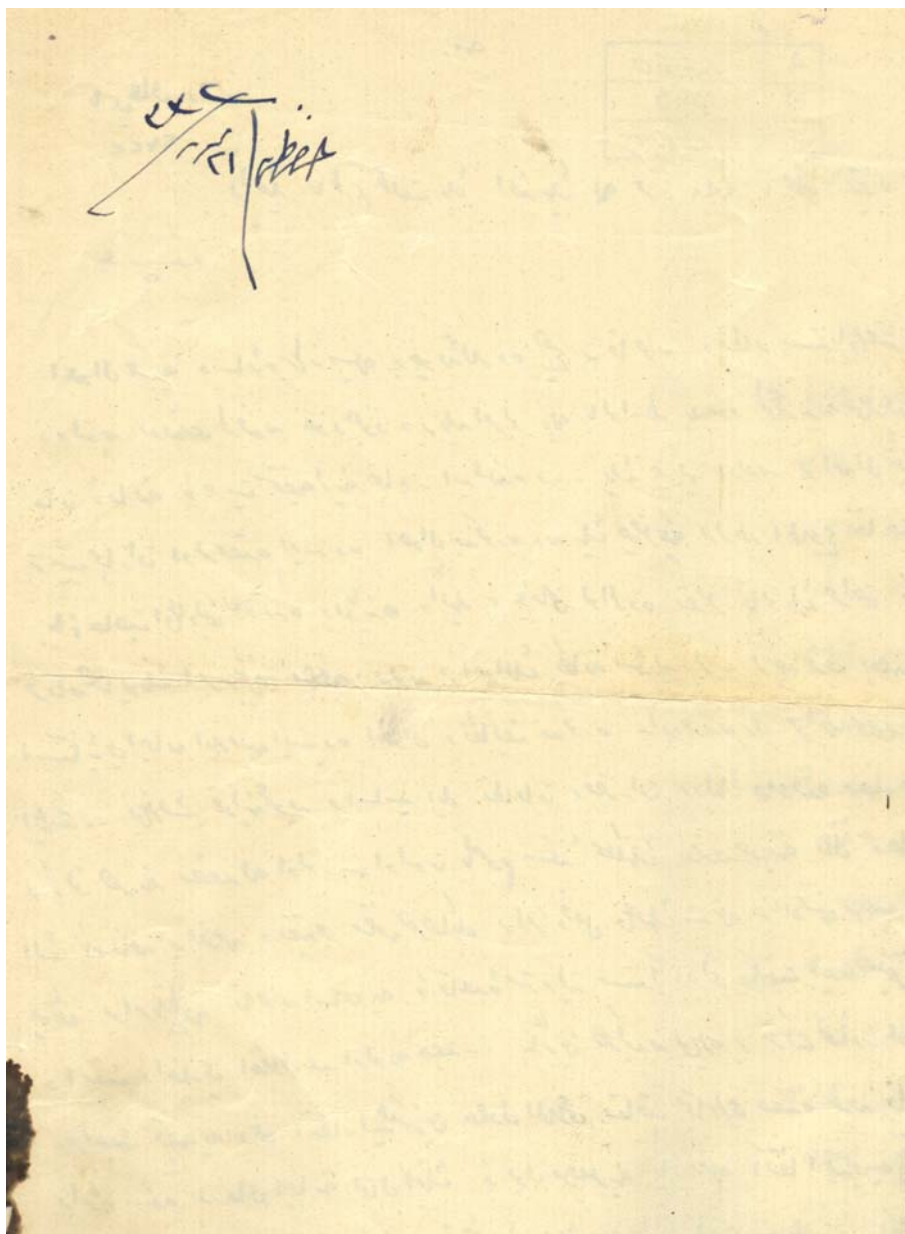
ای به ای صید طبیعی او نه اوزه اسهال و نه زده غلظ و لایه

صید و اخه بوی نازک در مایه سیرین خنک و بر مایه استای

ای صید
صید

حلب ولایتی

لاجل التیض
قلعه تاریخ
ورودی

1-68
192
12

اوراق
توصیفی
سودی
میضی

قلعه تاریخ
ورودی
تاریخ
تسودی
تاریخ
تسودی

مقابلہ ایدنلر

۱۲۸۰

سینه
دفعہ فرتہ
۱۲۸۰
ماخذہ کبریٰ بولدر
صورتہ قطعہ دہ بقدرہ ویشنی ؛ بولدر
عسکر قتلری
وینا اوھما نہ بر رده در رده
بوملار دہ المله اصحابہ بر بونو جو باکی ملوہ
اعص سترک فعلا تا مینی ، فائزہ ان سو فترہ
و فونامہ ملار نہ و فونامہ اقم کیدہ کھری مددہ
قطعہ دہ سترہ ملوہ

A	1-60
D	192
F	12-1

هر دو کوه که قونا مدخل بر حارک
 در بولنیز و بولنیز مجمره بر کوه
 از اقامت بولنیز اعطایه قونا
 بولنیز بر کوه صحرای قونا
 و بولنیز علم اعطای قونا
 بولنیز بر حارک و در بولنیز
 صحرای بولنیز بولنیز، بولنیز
 بولنیز بولنیز بولنیز بولنیز
 بولنیز بولنیز بولنیز بولنیز
 بولنیز بولنیز بولنیز بولنیز
 بولنیز بولنیز بولنیز بولنیز

[illegible]

خلافی

توقیات عمومی مدرسه معارف

عدد

۴۴۶

موضوعی جناب و نوری

خلاصه :

A	1-136
B	2/
F	73

بزرگه سینه برای تقسیم غربت عبارت از آنکه اطمینان صحیح و معانی یکسانه در وقت تقدیم مقام فرستاده نوسازی در
در نور و رنگ غریبه شده و در هر یک یک جویه غایت واضح است از این حاله ادبی و در اوضاع بر یک تصویر نفی است
و از راه آیه و معنی زمانه غیر محدود بر زمانه و رنگ احوال و عجز نوی، بعد شکی نقطه نظریه یک اوستی و صورتی برای دلی برای
هسته استوار هائی معادله می شود و از نظری مؤلفه ادبی مدخله فاصله آورده و متوجهای دیگری برکت - - - - -
نقشه و یادآور - - - - -
۴۰۱ سرچشمه

نقشه و یادآور و در این کتاب
مدرسه معارف

راغب و نه سوره

A	1-136
D	21
E	10-40

حلب و دمشق

لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

تحفة ابو الفتح
 لانه

۱۶۵

و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

۱۶۵

A	۱-۲
D	۱۲-۱۵
F	۳-۵

کتابخانه عمومی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
تهران

« هنرنامه تاریخیه موقوفه قلمرافا به ترجمه »

شعبه

نومرو

دیانه ده ۱ هنرنامه تاریخیه قوسوندانی بورودنه آیانسه قلمرافا به ترجمه :
برایه ۱ هنرنامه - (دولت بورودنه) قلمرافا به ترجمه که اهالی موسوم حقنه ابر
ایرانی و مختلفه طرفه اشاعه ایرانیله معاملان شیده موهوم نده نه قد
اساسه دقت یانه اولدین مرکز یاریده بولنا به جمعیت موسوم استعاریه نده
هکته اداره مجلس آلمانا اعضا نه درودا یدنه قبله ده ده اکللا شیعده در
جمعیت نده نده تحت اداره نده اوله نه قلمرافا به ترجمه بولنا نه قولوف میری
آئیده کی قلمرافا به ترجمه آید یو - تکمیل کولم نده سکونه و انتظام جابیز
توبه ایشل دوچاره تجمه اولم ده درامج تجمه در لر. امنیت فقهانه دیا خود
تفصیقات ابر ایرانیله دائر اشاعه ایرانیله کافه حوادث عامای اصل واسطه
حکومت عثمانیه یافه ده افواج ایرانیله اهالی موسوم به معاونت ابراز ایجه
شعیده نه غالبه ده و اسکانه آید یشد. یورقان باغچیلری و باغ
حاجیلرینه کینه اولدین کن بوسنه ده ملکله نه سه محافظه ایچونه طرف
حکومت نه سلام بقدا ده آوانلد و یشد.

مجموعه کتابهای نفیسه و قلمرافا به ترجمه

۱۲/۶/۲

محمد داور کس
 ۱۳۷
 مسویر بر بزرگ و بستان عزم فرما اینده
 سزا نظر عازم جلیانگری اعتبارید سلطان آفرین تحریرده بر خسته خانه تاسیسی لازم است نقصان و زلزله جسد بلج جلال احسان ایملیغون
 و جلالون که در طرزه و واسو و منظم شکست و تنگی عسکری خسته خانه ای موجود است اینده بخند و صارت جبهه مکرر و نوبت ایملیغون و حاجی
 خسته خانه مکرر مکرر خسته خانه از جند و نوبت عسکری مکرر و خسته خانه جلیانگری و خسته خانه جلیانگری و خسته خانه جلیانگری و خسته خانه جلیانگری
 تذکر در سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون
 ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون و سطر شده ایملیغون
 صریح تاسیسی خانه
 محمود و حاجی

A	6-2657
D	298
F	1-20

A	4-8659
D	
F	3

حاجی

تالی اعاشہ قوم یاسیونی

$$\begin{array}{r} 210 \\ 04 \\ \hline 210 \end{array}$$

حلب مرثیہ صفحہ چاب و اولی

حاصلہ مفصل
۵۳۰

رسول خدا ﷺ

$\frac{a}{a}$

[illegible]

روز و شب

۱۰۰/۱۰۰

IV 574g

0.2.2
0019

A	4-8659
D	
F	03-3

حاجی

تالی اعجازہ قومیا سیونی

$$\begin{array}{r} 550 \\ 80 \\ \hline 630 \end{array}$$

۱۷ / ۹ / ۱۳۰۹ تأیید و ۱۳۰۹ / ۱۲ / ۱۳۰۹ سیم تذکره والایه جوابه
کلیه دارالایامان اعتبارات و نه بری مندرجه تدارک حویتی اداره له تانیه اولفقه ایک کریم دارالایامان
بنیای وایه اعتبارات اعم فی سبک تانیه اعلی ایتم جیل ایه ده اولفقه اعراض قاضیه اوزره دیکر ارتاقه اعظم
انبار له تانیه اولفقه حویتی وایه تدارک ایجن فقه برتی حویتی و قاضیه اولفقه اولفقه
اعظم له تانیه ایلمن تقدیره تج اعتباریه دارالایامان قاضیه و موجود ایلمن شواره بوراده حویتی له برابر حویتی
اولفقه اولفقه زانام قدرله جده بولنه دیکر ارتاق اعراضیه و جیل تانیه وایه وایه بیولنه حویتی
اولفقه اولفقه

242

~~1/2~~

1886

IV 287/42

(5)

شعبه

حلب منزل مفتش لکی ارکان حریره سی

شعبه	تسويد تاريخي	خلاصه مالي	تدعيه نك اوراق
۵/۵	تبييض تاريخي	A 4-8659	۵۸۵۶
۵/۵	مبييض	D	نومروسي
		F 3-8	مسود

۱۵۸۶
 كليه دارالاسلام
 قوس سبز ۲۲ كيو باره ۲۲ كوز ۱۸ كيو
 صحنه ۱۸ كيو اذونوم ۱۵ كيو رختخانه
 ويلى جيل بايه شل مفتكند اقامت
 بالماجه الديندر خدمت لازم كند
 بخت رجا ايدم

آنها را بفرست
 اظهاری

دوره قرائت
 او

میشک امضای	عثمانی اردوی هیاونی	اوراق اوطنسک نومروسی
تاریخ تیشی	باش قوماندانلق وکالتی	شعبه تک نومروسی
میشک قوتیلان نومرو	شعبه	مسودینک نومروسی
مقابلہ پدہ تک امضای	۴۹/۸/۹۸	تاریخ تسویدی
مقابلہ تاریخ	۷۵۰	قلم اوطنسک نومروسی

دافه نفع - تجویفیه

مرور دویته بدو نوبه مقدا - ی و یوتی
بیه ی و - و دود دها - تمیه اولوایه
- سید - دختہ فا - و جا - و قایه
فقد العاده - و دختہ قایه
قادی ایلمه اوطن - بناء مدیات
ویدا - نه نفع - اتیه - دوتنه انفع
~~بیه ایلمه اوطن - بناء مدیات~~
~~بیه ایلمه اوطن - بناء مدیات~~
بیه ایلمه اوطن - بناء مدیات
بیه ایلمه اوطن - بناء مدیات

ص ۱۵

۱ -

بایه میده

نفع

۱۰۰۰

۲۹/۱۰/۷

A	1-2
●	1030
□	8-15

[illegible]

تومرو

۴- نوموړی شيفره در

A	$\frac{1}{2} \text{ مود } T_1$
D	732
10	25-3

[illegible][illegible]

Berây-i istîzâh celb olunan Beyoğlu'nda Papas Köprüsü'nde Şirket Sokağında dokuz numrolu hânede sâkin ecnebî tercemânlığı eden Sofyalı yetmiş üç yaşında Garbo oğlu Vilademir Kostantin'in ahz olunan ifâdesidir / 7 Eylül 332

Şevariş'i nasıl der-dest etdirdiniz

Geçen sene ben kışın Bulgaristan'da idim Sofya'da bir kahvede kahvecilik Agob ve arkadaşı Kirkor ve Susanna'nın kardâşı ismini hâtırlayamadığım bir dîger Ermeni bana İstanbul'da bulunan Mari isminde bir kıza mektûb vereceğiz Susanna'yı bulursun onun vâsıta bir adamı göreceksin bunu İstanbul'dan kaçırarak olursan sana kırk elli lira veririz dediler ve on frank mektûb için bahşîş verdiler ben mektûbu aldım Mari'ye mektûbu getirdim ise de kendisini bulamamışdım iki gün sonra tekrâr gitdim Mari'yi buldum onunla berâber Pangaltı'da Ermeni mezarlığı karşısında elli üç numrolu hânede sâkine Susanna'nın hânesine gitdik kendisiyle konuştukdan sonra Susanna bana burada hükûmet bir adamı arıyor sen emniyetli bir adamsın bunu ne yaparsan yap İstanbul'dan kaçır dedi. Ben daha ziyâde şübhelendim Susanna kız kardâşı ile bir hâneye göndereceğini söyledi bir gün kız kardâşıyla beni Pangaltı'da bir hâneye götürdü ismini sonradan öğrendiğim Şevariş'i yanıma getirdi bu benim elime ayağıma kapandı beni buradan kaçır dedi ben de kendisine fotoğrafını çıkar getir dedim peki dedi ben hemân Reşâd Bey'e ma'lûmât verdim Susanna'ya gitdim bu adamın ismi nedir ben Nikola nâmına pasaport çıkaracağım fakat asl ismini isterim dedim Şevariş olduğunu söyledi ve evrâkını bana teslîm etdiler sonra resmlerini de aldım evrâk ve resmleriyle berâber Reşâd Bey'e gösterdim aradığımız adamdır dedi. Ben de bir pasaport yaptırıp veriniz salona getireyim der-dest edersiniz dedim pasaport verdiler Şevariş'i aldım vize muâmelesi yaptırır iken kendisini der-dest etdiler. Sonra ne olduğunu bilmem

Susanna Şevariş'in nesi imiş

Bilmiyorum

Susanna'nın kız kardâşının ismi nedir

Hatırlayamıyorum defterimde ismi yazılıdır

Sende tutulan evrâkdan sana irâe etdiğim siyah kablı iki el defteri Şevariş tarafından sana mı teslîm olunmuş idi

Evet bir revolver ile berâber bana teslîm olunmuşdu. Şevariş tutulur tutulmaz ben de bu evrâkı revolverle birlikde Reşâd Bey'e teslîm etdim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Vilademir Kostantin'in tekrâr alınan ifâdesidir / 7 Eylül 332

Daha ne ma'lûmâtın varsa söyle

Şevariş tutulduktan sonra dört beş gün sonra Ağnadyos Bulgar kavgâsı Estamo ile birlikde bana geldi ve işbu evrâkın teslîmini talep etdi hattâ Ağnadyos beni tehdîd bile etdi ve işbu evrâkı teslîm et Şevariş zâten ne olduysa oldu bu evrâk ile birlikde yetmiş seksen kişi de mahv olacak diye beni para ile ıtmâ' etmek istedi. Ben de bunu da Reşâd Bey'e ihbâr etdim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi Cânib-i Âlîsine

Gedikpaşa'da Alibey Yokuşu'nda bilâ numrolu hânede mukîm Âsitâneli Garbis Vartazyân'ın tahkikatı esnâsında kendisine âid bir revolveri olduğu ve hânesinde hıfz eylediği anlaşılmıştır keyfiyyet merkumdan istifsâr edildikde revolverin Karakin Kılincyan'a âid olduğunu ve Reşâd Bey'in emriyle Samo'dan aldığını ve yine Müdüriyyet-i Aliyyelerine götürüb teslim eylediğini ifâde eylemekdedir. İfâdât-ı mezkûrenin muvâfık-ı hakikat olub olmadığının emr ü iş'ârı ma'rızında müzekkire takdîm kılındı. 7 Eylül 332

(Mühür)

(İmza)

Siyâsî 858

Kısm-ı Siyâsiye 7 minh

Karakin Kılincyan nâm delikanlı Garbis'in akrabasındandır. Garbis İstanbul'da gayr-i mevcûd iken Karakin Garbis'in hânesinde hemşîresi Yagisabet'le berâber ikâmet etmiştir. Garbis İstanbul'a avdetle Karakin'in komite ile alâkasını ve silâhları olub bunları bulub çıkaracağını va'd etmiş ve ilk def'ada silâhların Samo'ya teslim edilmiş olduğunu beyân ederek ondan almağa çalışacağını söylemiştir. Birkaç gün sonra Samo'yu görüb silâhları istediğini ve her ne kadar Karakin'in kebiri mavzer tabancasını almış ise de o da birisine vererek hıfz etdirdiği cihetle şimdilik mavzeri alamadığını ve Brovnik cinsde küçük tabancayı alıb getirdiğini ifâde ederek mezkûr tabancayı teslim etmiştir.

Bil'âhire Garbis'in Samo sıkışdırılırsa mavzeri de teslim edeceğini söylemesi üzerine Samo celb olunarak kendisi isticvâb ve tabanca kendisinden ehemmiyyetle taleb olundukda nihâyet va'dle Samo'dan mavzer de teslim alınmış ve Karakin'de isticvâb olunarak tabancaların kendisine âidiyyetini i'tirâf etmiştir. Garbis esâsen bu mes'eledede muhbir vaz'iyetinde olub hayli hizmet etmiştir. Hâneleri bir olduğu için küçük tabancanın Garbis'e de âid olması vârid-i hâtır olabilirse de bu cihetin tabancanın Samo'dan alınıb alınmadığı tahakkuk etdiği takdîrde tezâhür edeceği tabîidir. Dîvân-ı Harb-i Örfî Hey'et-i Tahkikiyyesine berây-i iâde Müdüriyyet-i Umûmiyyeye takdîm. / 7 Eylül 332

(Mühür)

(İmza)

Dîvân-ı Harb-i Örfî Hey'et-i Tahkîkiyye Riyâset-i Vâlâsına /7 minh

Polis Müdür-i Umûmîsi
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Vilademir Kostantin'in tekrâr alınan ifâdesidir / 8 Eylül 332

Şevariş hangi hânede sâkin idi

Pangaltı'da Poyraz Sokağı'nda yirmi dokuz numrolu hânede ikamet ediyordu Susanna'nın kız kardâşı ile bu eve gitmiş idik

Susanna'nın kız kardâşının ismi nedir

Susanna'nın kız kardâşının ismi Nektar Mercanof

Ifâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- 80 ---- 82 -----

**Evvelce ifâdesi alınan Madmazel Mari'nin tekrâr alınan ifâdesidir
10 Eylül 332**

Vilademir sana gelib ne söyledi ve sen Vilademir'i nerelere götürdün

Vilademir'in bana bir mektûb getirdiğini ve ben de o mektûbu Şevariş'e verdiğimi söylemişdim ben Vilademir'i Beyoğlu'nda Doğruyol'da elli üç numrolu Madam Virejin Mercanof'un evine götürdüm Vilademir bana bu götürdüğüm evdeki adamların dışarıda adamları vardır ben ona haber getirdim diye söylemişdi Vilademir'i oraya götürdüm ben o evi ta'rif etdim. Vilademir oraya gitmiş ben de oraya gitdim orada Bulgaristan'a gidecek şahs hakkında konuştuk. Ben de Vilademir'e birkaç def'a kendi evinde gidib gördüm.

Sen Vilademir'i Nektar'la başka bir eve yolladın mı

Göndermedim

Nektar'ın kız kardâşının ismine ne derler

Virjin derler

Başka bir ismi var mı

Yokdur

Susanna kime derler

Vilademir elli üç numroda Madam Susanna dedi fakat Madam Susanna yokdur orada Virjin vardır ben Virjin'in evine gönderdim

Vilademir'i Nektar'la Poyraz Sokağı'nda hangi eve gönderdin

Ben Poyraz Sokak'ı bilmiyorum fakat Parsihyan'ın evine gönderdim. Çünkü bana Şevariş Vilademir ile mülâkât için Parsihyan'ın evini ta'rif etmişdir. Parsihyan'ın evi sokakdan girince ikinci kapıdır.

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Vilademir'in tekrâr zabt edilen ifâdesidir. / 11 Eylül 332

Nektar'ın Susanna isminde kız kardâşı yokmuş

Ben Sofya'dan Susanna diye haber aldım. Ve geldim o evde Susanna'yı buldum Mari beni Susanna'ya götürdü orada Nektar, babası ve anası da vardı Susanna da orada idi. Susanna bana Şevariş'in çantasını teslim etdi ve bana beş lira masraf parası verdi. Bu muâmeleyi evdekilerin hepsi bilir.

Sana dûr-bîn verdiler mi

Evde Susanna bir de dûr-bîn teslim etdi. Sofya'daki kardâşına tevdî' edecektim

Seni Nektar ne için başka bir eve götürdü.

Poyraz Sokağı'nda 29 numrolu hâneye beni Nektar bıraktı bu hânenin erkeği mütebâidinden imiş o eve Nektar ile birlikde girdik Nektar beni yukarıya gönderdi kendisi avlıdan gitdi Ermenice o kadın ile konuştular. Sonra oraya Şevariş geldi beni kurtar diye yalvardı. Ve orada firâr hazırlığını konuştuk. Şevariş'i kaçırmak için tekrâr o eve gitdim ve oradan yola çıkdık bil'âhire Şevariş'i yakaladılar.

İfâdeni imzâ' eyle

Edeyim
(İmza)
Kâtib
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Berây-i istîzâh celb edilen: Galata'da Abâcılar'da 60 numrolu dükkânda abâcî: Arab Câmi'i Karakolunda Yemenici Sokağı'nda 71 numrolu hânede sâkin Filibeli kırk sekiz yaşında Nikoli veled Hristo Kodof'un ahz olunun ifâdesidir / 12 Eylül 332

Şevariş mes'elesine dâir ne biliyorsan söyle

Benim bu mes'eleden ma'lûmâtım yokdur

Bulgar kavvâsı İstano'yu tanır mısın

Tanırım

Vilademir'i tanır mısın

Tanırım ihtiyârdır

Sen Galata'daki mey-hâneye gider misin

Giderim

Orada kavvâs İstano ile görüşür müsün

Görüşürüm

Ağnadyos ismindeki Ermeni'yi tanır mısın

Tanırım. Şimdi hâtırıma geldi

Mey-hânede Ağnadyos İstano ile Bulgaristan'a (ka)çacak bir Ermeni hakkında mübâhase olmuş (ne) konuşuldu ise söyle

Bir akşam eski Bank Ottoman karşısında bir fırın vardır dâimâ gidib ekmeğimi oradan alıyorum. Ekmek gelinceye kadar mey-hâneye gidiyorum İstano ve başkalarıyla gidib oturuyorum. Birkaç def'a biz konuşurken uzun boylu Ermeni ismini bilmiyorum başka masada oturuyordu. Bizim Bulgarca konuşurken geldi yanımıza bana da içiriniz dedi biz içerdik o da içerdik. Türkçe iyi bildiğinden kendisini sivil polis zannetdik. Biz çekildik gitdik o mey-hânede kaldı. İki akşam sonra mey-hâneye tekrâr gitdiğimizde bu Ermeni'yi orada bulduk. Kendi kendimize konuşurken tekrâr yanımıza geldi. Bize Vilademir'i tanıyor musunuz diye sordu. Ben ve İstano tanıyoruz dedik. Bu konsolatonun

kavvâsı imiş dedi. Biz de kavvâsı değildir oralarda bulunuyor dedik. Nasıl adamdır diye sordu iyi adamdır dedim pek iyi adam değildir dedi. Ben fenâ adam değildir dedim. Sebeb nedir diye sordum söylerim dedi. O günde ayrıldık. İki gün tekrâr gittim mey-hânede bu Ermeni'yi mey-hânede bulduk. Viladimir konsolatoda bulunuyormuş Ermenileri Bulgaristan'a göndermek için vâsıta oluyormuş dedi. Askerlerden mi başkaları mı diye sordum âileleri ve sâireyi gönderiyormuş çok kimsenin parasını almış. Diğer bir Ermeni'nin parasını ve emânetini almış paralardan vaz geçdik emânetlerini versin gitmekden vazgeçti. Ben Viladimir'i göremiyorum sen söyle dedi. O akşam kendisini sordum Ermeni olduğunu ve isminin Ağnadyos olduğunu söyledi. Ben de görürsem sana haber veririm dedim. Birkaç gün sonra Viladimir'i gördüm ve Ağnadyos'un söylediğini söyledim o da emânetleriyle berâber yolladım dedi. Ben de Ağnadyos'a söyledim Ağnadyos ben İstamo'ya söyleyeyim dedi. Birkaç gün İstamo'ya gitmiş o da ben Viladimir'e söylerim demiş fakat ayrılamıyorum demiş. Sonra Ağnadyos'u der-dest etmişler

Ağnadyos emânet ne imiş

O kadar sordum söylemedi para mes'elesi mi dedim yok kendisini sıkıştırmam emânetleri versin dedi. Başka bir şey söylemedi

Bu emânetlerin kimin olduğunu söylemedi mi

Viladimir Romanya'ya vapurla bir Ermeni'yi gönderecekmiş fakat tutulmuş olduğunu söyledi.

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' ederim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ağnadyos'un tekrâr alınan ifâdesidir / 12 Eylül 332

Sen Dikran Vartanyan'ı ne vaktten beri tanırsın

Evinde gördüğüm zamandan beri tanırım evvelce tanımadım

Sen bunu Azadamard idâre-hânesinde ya'nî Taşnaksiyun Komitesi'ne mensûb olduğunu söylemişsin

Azadamard idare-hânesinde gördün mü diye sordular görmediğimi söyledim. Komiteden olduğunu bilmiyorum

Senin Şevariş der-dest edildiği zaman onun evrâk-ı muzırresini kurtarmak üzere muhtelif kesâna ricâ ve niyâz ettiğin ve bu i'tibârla komite defterinin imhâsı kazıyyesinden senin de alâka-dâr olduğun anlaşılıyor ve ahz-ı asker şu'belere mürâcaat etmeyerek firârî bulunduğun anlaşılıyor.

Ben asker kaçağı değilim bedel verdim numroları yedimdedir Kılıç Ali Paşa Şu'besinden vesikalarım var idi Kısım-ı Siyâsiden aldılar. Şevariş Misakyan'ı asla tanımam nasıl ki söylemişim üç madmazel bana ağlayıp feryâd etmişler Kika'nın mey-hânesinde ser-hoş bulunduğum zaman Bulgar Nikolayedof ve kavvâs İstamo ricâ etmek için Nikola Dimitriyef'in bir çantası derûnunda kırk beş lira para ve yeni rubalar birtakım eşyaları vermek için ricâda bulundular bu eşyaları Vilademir Bulgar Sefâret-hânesine getirmesin kavvâsdan kızlar alacak idi. Asla bu şeyleri kabûl etmem ben bu vak'ayı benim tanıdıklarımdan Beyoğlu'nda Kruger Otel kurbunda Şimal sokağında beş numroda terzi madam Harikliya Polis Müdîriyyetince tanınmış bir kadın olduğundan ona giderek ihbâr etmişdim Müdîriyyete haber versin diye. O da bana bu vak'ayı güzelce anla gel haber ver dedi Nisanın ikinci günü idi. Madama haber verecektim gece beni tevkif etdiler. Madam Taharrî Kalemine Osman Bey'e haber vermiş idi Polis Müdîri beye de söylemiş beni bıraktırdı yirmi iki gün gezdikden sonra bir gün Kısım-ı Siyâsî Müdîri Reşâd Bey'e vesikalarımı almak için gitmiş idim Reşâd Bey seni Dîvân-ı Harbe göndereceğim dedi ve o günü bıraktı öbürsü gün haber yollamışdı geldim Dîvân-ı Harbe benim doğruyu söylemekden başka bir şeyim yokdur ben bir muhbirim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Samuel Tarpanyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 12 Eylül 332

Senin komite ile ta'alluk ve irtibâtın ne derecededir

Hiçbir irtibâtım yokdur

Senin Reşâd Bey ile Sirkeci birâ-hânesinde görüşdüğün komite defterinde mukayyedir senin komite ile alâka-dâr olmamış olsan komite defterine bu yazılır mı

Reşâd Bey ile bir def'a değil birkaç def'a görüşdük ve ben bunu bir sır diye telakkî etmemişimdir bil-münâsebe kiminle konuşmuş isem söylemişimdir saklamamışımdır

Komite defterinde Ardavast kime âiddir

Bilmiyorum

Geçen sene seni tevkif etdiler mi

Evet. Bundan evvel de söylediğim vechle bana âid olmayan bir bavulda silâh bulundu bundan dolayı tevkif olundum.

Bu silâhlar kime âid idi

Harityun isminde birisi bana bavulu teslîm etmiş idi ve bavulda silâh olduğunu söylemeyib çamaşır bulunduğunu söylemiş idi bende duruyordu

O vakt muhâkeme oldun mu

Muhâkeme olmadım

Senin târih-i tevkifin ile komite defterindeki Ardavast'ın tevkifi târihi yek-dîgerine mutâbıkdır binâen aleyh komitedeki Ardavast nâmı senin olduğu anlaşılıyor ne diyeceksin

Ben komiteye mensûb değilim

Şevariş'in senin aleyhinde vâki' olan i'tirâfına evvelce yedinde silâh bulunmasına ve komite defterindeki Ardavast'ın târih-i tevkifi senin tevkif olduğun târihe müsâdif olmasına nazaran komiteye mensûbiyyetin anlaşılıyor ne diyeceksin

Ben Şevariş Misakyan'ı komiteci olarak ve şahsen kendisini tanımiyorum ve aleyhimde serd eylediği bir yalan bir iftirâ' olarak kat'iyen reddederim. Şimdiye kadar hiçbir komiteye mensûb olmamış ve hiçbir cihetle siyâsî fa'âliyyete ve ictimâî fa'âliyyete tevîd-i mesâî eylememişimdir. Sâniyyen: Benim odamda bulunan silâhlar bana âid olmayıb mezkûr bavulun muhteviyâtı hakkında hiçbir ma'lûmâtım yok idi bil-akis Harityun kendi eşyâ-yı şahsiyyesi olub yeni bir oda istîcâr eyleyeceğinden bir iki gün benim odamda kalmasını ricâ etdi. Gelemediği takdîrde bavulun anahtarı getiren kimse tevdî' eylememi söyledi mezkûr bavul ev sâhibesi benim bulunmadığım zamanda alınmış ve odaya bırakılmış idi. Bir gün de taharrî olunarak silâh bulunmuşdur ve bunun hakkında vuku' bulan tahkikat o eslihânın bana âid olmadığını tasdîk etmişlerdir. Târihlerin yek-dîgerine muvâfık gelmesi için îzâhât bana kat'iyen mechûl olarak bunun muharririnden suâl olunmalıdır. Maa-mâ-fih hiçbir cihete ve hiçbir teşkilâta mensûb bulunmadığım cihetle bu kuyûdâtın bana âid olmaması lâzım gelir

Harityun'un komitenin kısm-ı askerî a'zâsından bulunmasına ve böyle komiteci bir adamın bavulundaki silâhı ve bavulun anahtarıyla birlikde sana teslîm etmesine nazaran ya senin onlarla müşârik olduğun anlaşılır ve-yâhûd o silâhın sana âid olduğu bilinir

Evvelâ Harityun bir komiteci sıfatıyla değil bir hem-şehrî sıfatıyla kendisini bana takdîm eylemiştir ve aramızda vuku' bulan bir ve-yâhûd iki görüşmeden ahz eylediğim te'sîr kendisinin bir zevk-i safâ' adamı olduğunu gösterir kendisiyle yalnız bir iki def'a görüşmüşüzdür ve benim seviyyede birisi olmadığına nazaran daha ziyâde görüşmeğe merâk etmemişim sâniyyen: Bana tevdî' olunan bavulun kendisini tarafından getirilmiş olduğu ev sâhibesi dahi tasdîk eylemiştir ve anahtarıyla berâber değil lâkin sırf kapalı kilidli olduğunu dahi bundan evvel isbât olunmuştur.

Aynı zamanda senin asker firârîsi olduğun anlaşılıyor ne diyeceksin

Ben hiçbir vakt asker firârîsi olmadığım vechle bil-akis şahsım hidmet-i askeriyyeye bir ân evvel dâhil olmak için kemâl-i sürûr ile çalışmış olduğumu Fatih Ahz-ı Asker Şu'besi ile Sultanahmed Ahz-ı Asker Şu'be reîsleri tasdîk edebilirler ve hey'et-i kirâma i'tâ' eylediğim cüz-dândan anlaşılır

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Berây-i istîzâh celb edilen Pangaltı'da Poyraz Sokağı'nda 29 numrolu Bogos Parsihyan'ın hânesinde mukîme ve Parsihyan'ın zevcesi altmış yaşlarında Soltana(?) bint Artin'in ahz olunan ifâdesidir 12 Eylûl 332

Şevariş'i tanır mısın

Tanımam

Nektar Mercanof'u tanır mısın

Tanımam

Bir gün Nektar Mercanof Vilademir isminde bir Bulgar'ı sizin eve getirmiş ve orada Şevariş Misakyan nâmında komiteci ve asker firârîsi birisiyle gizlice görüşdirmüş Bunlara dâir ma'lûmât ver

Ben kimseyi tanımam yalnız bir komşu kızı biraz gelib burada oturub konuşacağız dedi yarım sâat kadar oturdular

Kız da oturdu mu

Oturdu zannederim

**İki erkeğin senin evinde oturub konuşması bir münâsebet almaz(?)
bâ-husûs tanımadık olursa**

Ben nişânlısı zannetdim

İki erkek konuşmuş kız arada yokdur

Kız berâber idi

İfâdeni imzâ' eyle

Parmak basarım

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Kirkor Kendirciyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 12 Eylül 332

Sen Taşnaksiyon Komitesinin merkezinde kahvecilik etmedin mi

Hayır, yalnız Azadamard'da küfecilik yaptım kahvecilik yapmadım

**Senin polisce Taşnaksiyon Komitesine mensûb olduğun söyleniyor ne
diyeceksin**

Hayır

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Sogomon veled Samo'nun tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylöl 332

Sende silâh bulundu mu

Evet

Kimin silâhı idi

Misak isminde birisi askere mi yoksa nefy mi oldu onun silâhı emânet olarak bende kalmış idi

Silâh ne cinsinden idi

Ne cins olduğunu bilmiyorum

Senin Taşnaksiyon Komitesinin âmâline hizmet etmek maksadıyla silâh taşıdığın ve aynı zamanda asker kaçağı bulunduğun anlaşılıyor ne diyeceksin

Ben sekiz senedir kendi işim gücümle çalışıyorum. Tahkikat icrâ' ediniz komşularım benim ne olduğum anlaşılır. Biz Ermeni Katoliğiyim. Komitelerle işi yokdur kilisalarına bile gitmedim. Çalışdığım yerden bile sorunuz öyle bir şey'im olsa bir sâat çalışdırmazlar idi. Sinnim ufâkdir asker kaçağı değilim silâh da emânetdir.

Bu silâh Brovnik cinsinden ufak revolver değil mi

Evet

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Samo veled Moses'in tekrâr ahz olunan ifâdesidir / 13 Eylöl 332

Sende silâh bulundu mu

Mavzer silâhıdır Yagisabet vermiş idi

Bu silâh kimin silâhı imiş

Kimin olduğunu bilmiyorum

Komitenin âmâline hidmet maksadıyla silâh taşıdığın ve aynı zamânda asker firârisi bulunduğun anlaşılıyor ne diyeceksin

Ben komiteden değilim asker firârisi de değilim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Karakin Kılıcylan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylül 332

Sende silâh bulunmuş

Bende silâh bulunmadı eniştemin kızı Yagisabet Samo'ya silâh teslim etmiş

Samo'ya teslim olunan silâhlar sana âid imiş

Hayır bana âid değildir

Bu silâhlar ne cinsden idi

Ben görmedim

Senin kebîr mavzer revolveri sakladığın anlaşılıyor ne diyeceksin

Hayır ben vermedim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Mihran idâreciyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylöl 332

Sen eskiden Troşakdın değil mi

Devr-i istibdâdda idim

Banka mes'elesinden dolayı mı hükm oldu idi

Bâb-ı âlî mes'elesinden dolayı i'dâma mahkûm oldum idi

Meşrûtiyyet'den sonra Troşak ismi Taşnaksiyon'a tahvîl olundu öyle mi

Troşak gazete ismidir. Komite aynı komitedir

Senin el'ân Taşnak Komitesine dâhil olduğun ve Hrayer ismiyle komitede icrâ'-yı fa'âliyyet eylediğin polisce ihbâr olunuyor

Meşrûtiyyet i'lânından sonra habs-hânedan çıkdıktan sonra ben Taşnaksiyon Komitesine dâhil olmadım. Bir kişi gelir söylerse cezâma râzıyım

Te'yîd-i müddeâ için komite defterinde Hrayer'in hasta olduğu cümlesinin hastalığına atf olunuyor ne diyeceksin

Yanlış. Benim hasta olmaklığım onun hasta olmasına muvâfık olması bunun benim olmam lâzım gelmez

Aynı zamânda asker kaçacağı olduğun anlaşılıyor

Ben asker kaçacağı değilim vesîkam vardır. Hastayım

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Aşod'un tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylöl 332

Senin evinde bir takım malzeme-i sıhhiyye bulunmuş bunları ne yapacaktın

Bende cild hastalığı vardır dâima bulunuyordu. Diğer kısmı da sahnede Sarıyâr'da mecrûh olmuş idim. Gece vakti yâremi sarmak için bir şey bulunmamış idi. Bunun için bir paket yapar dâimâ oyuna gitdiğim vakt bulunduruyordum idim

Sende mâvzer silâhı bulunmuş

Cinsini bilmiyorum evvelce arz ettiğim gibi emânet bıraktı. Paramı kurtarmak için bende kalmış idi. Parayı getirmede. Silâh bende kaldı.

Senin Taşnaksâğan olduğun ve nezdinde revolver hıfz ettiğin ve ibrâz-ı fa'âliyyet edildiği zamân isti'mâl edilmek üzere mecrûhîne eczâ-yı tıbbiyye ihzâr ettiğin anlaşılıyor ve lede-l-istifsâr asker firârîsi olduğun bildiriliyor ne diyeceksin

Birinci suâli kat'iyyen redd ederim ben komiteye mensûb değilim. Revolveri evvelce arz etdim eczâ-yı tıbbiyyeyi de evvelce arz etdim. Asker firârîliği de hastalığım müddetim hitâmında şiddetlenmiş idi çıkamamış idim. Sonra da çıkamadım der-dest etdikleri vakt de ilâclar içinde idim. Kitâblarımda muzırr bir şey bulunmadım yalnız san'atım iktizâsı tiyatro piyesleri vardır başka bir şey yokdur

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Ohannes Çöküryan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylül 332

Sizin âile ismine Çöküryan mı derler

Evet

Sizden başka Çöküryan nâmını taşıyan başka kimse var mıdır

Duymadım

Senin Çöküryan isminde diğer bir kardâşın varmıdır

Vardır Dikran Çöküryan'dır kız kardâşım Losik Çöküryan'dır başka erkek yokdur.

Kardâşın ne vakt nefy oldu

On beş ay kadar oldu

Son sene zarfında Der-saâdet'de icrâ'-yı fa'âliyyet eden Taşnaksiyon Komitesinin elde edilen defterinde a'zâ-yı fa'âle miyânında bir de Çöküryan ismine müsâdif olunuyor Der-saâdet'de senden başka Çöküryan olmamasına nazaran bu ismin sana âid olduğu anlaşılıyor ne diyeceksin

Benden başka Çöküran ismi bilmiyorum nasıl oluyor da benim ismim defterde bulunuyor ben taaccüb ediyorum üç buçuk dört senedir burada değildim Amerika'da san'atla meşgul bulunuyordum gece gündüz yalnız işimle meşgul olmuşdum. Gerek ben ve kardâşım komiteden değiliz bu komite dayımız bulunan ve yetim olduğumuzdan dolayı bize bakmış olan Vahiç Vartabet'i vurdular idi. Böyle şöyle meşgul değilim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim
Ohannes Çöküran
Kâtib
(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Doktor Emirze Efendi Ketenciyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir /13 Eylül 332

Siz geçen sene nefy olundunuz mu

Geçen sene Nisân evâilinde Kengiri'ya nefy etdiler sebebini bilmiyorum

Siz taşralı bekâr mısınız

Evliyim. Kendim taşralıyım

Neden nefy etdiler

Sebebini bilmiyorum oraya gitdikden sonra teblîgat üzerine serbest bıraktılar

Sizin polis tevkif-hânesinde bulunduğunuz esnâda eğer karımı ta'kîb ederlerse ve kiminle konuştuğınızı anlarılarsa yeniden iş meydana çıkacaktır diye söylemiş olduğunuzu ne maksadla söylemişdiniz.

Öyle bir şey kat'iyen söylemedim

Sizin Taşnak Komitesine dâhil olduğunuz ve o münâsebetle geçen sene nefy olunduğunuz ihbâr ediliyor ve tevkif-hânede sarf ettiğiniz sözler de fi-l-hakika komiteye olan intisâbınızı te'yîd ediyor ne diyeceksiniz

Bendeniz hiçbir komiteye mensûb değilim. Geçen sene nefy etdiklerinin sebebini de bilmiyorum. Bu def'a der-dest edildiğimde Reşâd Bey benimle konuştuğunda Taşnaksâğan olduğum zannıyla nefy edildiğimi söylemiş idi ol vakt benim bu komiteden olmadığım tezâhür ederek beş

ay sonra serbest bırakıldım tevkif-hânede yine tekrâr ederim böyle bir söz sarf etmedim tevkif-hânede ihtilâtdan memnû bulunuyordum kimse ile görüşmedim

Sizin Konya'da komiteye mensûb olanlarla temâsda bulunduğunuz ve oradan Patrik-hâneye bir takım mektûb getirib tevdi' ettiğiniz ayrıca ihbâr olunuyor

Ben Konya'da bulunmadım ancak son def'a zuafâ treniyle gitdiğimde üç saât istasyonda bulundum. Birâz yağ aldım. Patrik efendiyle müddet-i ömrümde bir kerre konuştum. Mektûbdan haberim yokdur. Ben Konya şehrinin yüzünü görmeden beni tevkif (...?) benim Konya'nın yüzünü görmeden evvel olmuştur.

Doktor Emirze Ketenciyan

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim.

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Ohannes Haçoyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylül 332

Seni der-dest etdikleri vakt sen hangi milletden olduğunu söylemişdin

Ermeni'yim dedim

Bulgar'ım demişsin

Mişel için Bulgar dedim. Ben kendimi nasıl Bulgar derim

Senin Kirkor Mercanof'u hânende sakladığın ve Bulgarım diye me'mûrîn-i zâbıtayı iğfâl eylediğin ve Taşnaksâğan olduğun ihbâr olunuyor ne diyeceksin ve asker kaçacağı da olduğun ihbâr olunur ne diyeceksin

Kirkor Mercanof'u Mişel biliyorum. Tevkif olundu. Yirmi gün beni de tevkif etdiler. Sonra beni tahliye etdiler. Mişel'i Bulgaristan'a gönderdiler ben bu adamı Kirkor Mercanof olarak tanımıyorum. Ve komiteye mensûb değilim ben seksen beş tevellüdlüyüm vesîkam vardır çağrılmadım

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Dikran Vartanyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 13 Eylül 332

Senin komite defterinde Armon nâm-ı müsteârını taşıyan şahs olduğun polis tarafından bildiriliyor ve Şevariş'in polisdeki ifâdâtı bunu te'yîd ediyor Şevariş'in evrâkını kurtarmak için icrâ' ettiğin fa'âliyyet de bu münâsebeti takviye ediyor ne diyeceksin

Bu işde bir kabâhatım varsa cezâma râzıyım

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

Berây-i mütâlaa teblîğ olunur / 13 Eylül 332

(İmza) (Mühür)

Polis Müdîriyyeti Kısım-ı Siyâsî Müdîriyyetinde işbu husûsa müte'allik sâir gûnâ vesâik mevcûd olub olmadığıнын i'lâmı talebiyle evrâk-ı mevcûde i'âde kılınır / 22 minh

(İmza) (Mühür)

----- ✍ ----- ✍ -----

Der-saâdet Merkez Kumandanlığı Cânib-i Vâlâsına

Kendisinin komite efrâdından olduğu maznûn bulunması üzerine geçen sene Ağustosda Gedikpaşa'daki hânesinde taharriyyât icrâ' edilirken me'mûrîn-i zâbıtaya silâh isti'mâle cür'et eden Arabgirli Arakil veled Minas ol-vakt Müdüriyyet-i Umûmiyyeye getirilmişse de âsâr-ı tecennûn irâe ederek Müşâhede-hâne-i Mecâninde müddet-i medîde taht-ı nezâretde bulundurulduktan sonra iâde-i âfiyetle Müdüriyyete sevki esnâsında firâr etmiş ve ol vaktden beri der-dest-i taharrî olunmuş ise de elde edilememiş ve taharrîsine el'ân devâm edilmekde bulunmuşdur. Ancak el-yevm Divân-ı Harb-i Örfî Hey'et-i Tahkîkiyyesi'nde bulunan Şevariş Misakyan ve rûfekâsının teşkîl etdikleri komite hey'eti ile merkum Arakil'in alâka-dâr bulunduğu Şevariş ile berâber elde edilen defter mûndericâtından anlaşılmış ve mezkûr defterde muharrer olduğu üzre komitenin semt semt grublara ayrılarak herbirine bir ism verildiği ve fakat bu isimlerin hangi semtlere âid idüğü tebeyyün edememiş ve fakat defterde Arakil'in vukuâtı hâdis olduğu târihde ((Mahak Vâkiası ve Almanın Telâşı)) sûretinde bir kayd mevcut bulunmuşdur şu kayda nazaran Mahak vâkiasından maksad Gedikpaşa ve Kumkapı semtleri grubundan Arakil'in vâkiası hudûs etdiği ve zaten Ermeni muhibblerinden Alman "Doktor Leyos"un Ermenilere (İstanbul'da bir hâdiseye meydân vermeyiniz eğer bir vak'a zuhûr eder ise İstanbul Ermenilerine de yazık olur) dediği de defterde mukayyed bulunduğu ve merkum Arakil'in Taşnaksutyun'un Mahak Grubu'ndan idüğü anlaşılmakda olduğu cihetle gıyâben merkum hakkında dahi îfâ-yı muâmele olunmak üzre vak'aya dair olan evrâk-ı tahkîkiyye ve zabt varakaları ve merkumun zâbıta me'mûrlarına karşı isti'mâl etdiği kebir onlu mavzer tabancası kırk adet şarjör üzerinde ve altı adet serbest fişengle endâht eylediği iki merminin koğanları Divân-ı Harb-i Örfî Hey'et-i Tahkîkiyyesi'ne berâber tevdî'i savb-ı vâlâlarına irsâl kılınmışdır efendim / 27 Eylül 332

Polis Müdîr-i Umûmîsi
Mu'âvini
(İmza)

Mahâkim Şu'besine

Maznûn-ı aleyhime müte'allik evrâk ile birleştirilerek merkum hakkında dahi
giyaben(?) takibât-ı kânûniyyeye tevessül olunmak üzere Dîvân-ı Harb-i Örfî
Riyâseti'ne tevdi' olunur.

Merkez Kumandanı
Cevdet

Vürudu / 29 Eylül 332
Örfî / 689
(Mühür)

----- ✎ ----- ✎ -----

İstanbul Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi
Kism-ı Siyâsi Müdüriyyeti
Aded

Aded

1 Tahkikat-ı evveliyeye varakası

6 Zabt varakası

1 20/21 Eylül 332 târihli ve 774 numrolu Müteferrika Merkezinin müzekkiresi

3 Arakıl'in müşâhede-hâneye sevki zımında yazılan 498 numrolu müzekkire
ile merbûtu bir kıt'a muâmeleli ve bir kıt'a Müşâhede-hânenin raporu

1 Arakıl'in askerlikden ihrâc edildiğini nâlık 11 Ağustos 327 târihli askerî vesîkası

1 Arakıl'in nüfûs tezkeresi

1 Kebîr onlu mavzer tabancası

40 Şarjör üzerinde fişenk

6 Serbest fişenk

2 Endâht edilmiş fişenk koğanı

62

yalnız altmış iki parça evrâk ve silâhdır

----- ✎ ----- ✎ -----

Evrâk-ı vâride bi-l-mütâlaa esâs evrâk ile tevhîd ve icrâ'-yı tahkikat hakkındaki mütâlaalarının istifsârı ma'ruzıyla Müdde-i Umûmilik me'mûriyyet-i aliyyesine takdîm /29 Eylül 332

(İmza) (Mühür)

Müdde-i Umûmi

551/639

Esâs evrâkıyla tevhîdi ve bu bâbda dahi tahkikat-ı kanûniyye icrâ'sı talebiyle Hey'et-i aliyyelerine iâdeten tevdi' olunur. 30 minh

(İmza) (Mühür)

----- 80 ----- 82 -----

Pangaltı Hasta-hânesi	Rapor Numrosu	163
	Duhûl	" 1681
	Koşuş	" 14 bağçe

Hastahânenen taburcu olduğu tarih
12 Mart 332

Üçüncü Karacabey Müretteb Kolundan
İstanbul vilayetinin Kasımpaşa'nın Hamalbaşısı
Kağzık ? karyesinde (...?) oğullarından
Karabet oğlu Kirkor
Tevellüdü 1287

Hastahâneye duhûlü ?
Şubat 32 hasta-hânenen

Künyesi bâlâda muharrer Karabet oğlu Kirkor Hasta-hânemizce bi-l-muâyene
tebeyyün eden ma'lûliyyeti ve muâmele-i mukteziyesini nâtık rapordur.

10 Mart 1332

Tabib mükellef
Yüzbaşısı
(Mühür-İmza)

Tabib mükellef
Yüzbaşısı
(Mühür-İmza)

Tabib mükellef
Yüzbaşısı
(Mühür-İmza)

Ser-tabîb
Binbaşısı
(Mühür-İmza)

Rapor mündericâtı takdîm kılındı

10 Mart 1333

(Mühür)

Bi-l-kayd ifâ-yı muktezâsı zımnında Müsâfir-hâne-i Askeriyyeye
gönderilmiştir. / 12 Mart 332

Tabib Yüzbaşısı
Artazyân
(Mühür)

----- 80 ----- 82 -----

Berây-i şehâdet celb edilen: Müdîriyyet-i Umûmiyye taharrî me'mûrlarından 770 numroda mukayyed Arabgirli kırk yaşında Ali Efendi ibn-i Osman'ın ba'de-t-tahlîf zabt olunan ifâdesidir / 1 Teşrîn-i evvel 332

Üç yüz otuz bir senesi Ağustosunun yirmi yedinci gecesı Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesi'nden Arabgirli Arakil veled Minas'ı der-dest etmek üzere iken katl kasdıyla silâh teşhîr ve endâht etmiş bu bâbda ne ma'lûmâtınız varsa söyleyiniz.

Târih-i mezkûrda merkum Arakil nâm şahsı der-dest etmek üzere giden me'mûr Haşim ve Şâdî Efendilere silâh endâht etmesinden dolayı merkeze götürülmüşdü merkum merkezde istirâhat odasında taht-ı nezâretde iken duvara taalluk edilmiş olan gaz lâmbasını yere vurub kendisini yakmakda olduğunu muhâfazasına me'mûr takviye efrâdları tarafından verilen ma'lûmât üzerine hemân yetişilib merkum alevler içerisinde yanmakda olduğu görülerek yerde bulunan hasırları üzerine kapadılıb yangın itfâ' edildi fakat silâh endâht ettiğini görmedim yalnız me'mûrünün ifâdesinden istimâ' eyledim ma'lûmâtım bundan ibârettdir

Esbâb-ı der-desti hakkında ma'lûmâtınız nedir

Esbâb-ı der-destini bilmem

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Berây-i şehâdet celb edilen: Bâyezid merkezi taharrî me'mûrlarından Âsitâneli yirmi yedi yaşında Mehmed Haşim Efendi bin müteveffâ Ahmed Tevfîk Efendi'nin ba'de-t-tahlîf zabt olunan ifâdesidir / 1 Teşrîn-i evvel 332

Üç yüz otuz bir senesi Ağustosunun yirmi yedinci gecesı Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinden Arabgirli Arakil veled Minas'ın der-desti esnâsında katl kasdıyla silâh teşhîr ve endâht etmiş bu bâbda ne ma'lûmâtınız varsa söyle

O gece ol bâbdaki emr mûcibince firârî asker yoklama sûretiyle hâneleri taharrî etmekde iken vazîfemizin hitâmı esnâsında merkez me'mûru

Bahri Bey ile birlikde Gedikpaşa'da Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinin Çeşmeli Sokağı başında durmakda idik birden beş altı hâne ilerisinden bir silâh sesi işitdik hemân silâhın sesine doğru koşdum sokağın sağ tarafında bir hânenin kapısında elinde bir lâmba olduğu hâlde birkaç kadın feryâd ederek sokağa çıkıyorlardı ben onlara hitâben silâh nerede endâht edildi dedim onlarda bu hânenin yukarı katında dediler ben de hâneye duhûl ederek nerd-bândan yukarı çıkmakda iken bir el daha endâht edildi o esnâda hânenin birinci katında bulunuyor idim ikinci kata çıktığımda tekrâr bir el daha endâht edildi o sırada üçüncü katın nerd-bânında gürültüsünü işitdim der-akab nerd-bâna doğru koşar iken elinde büyük çabda bir aded revolver olduğu hâlde nerd-bânın dibine ya'nî ikinci katın sofasına bir şahs düşdü ben de hemân elindeki revolveri almak üzere üzerine hücum etdim o esnâda revolver merkumun sol elinde bulunuyor idi ben de bileğinden tutdum ve elinden silâhı almağa uğraşıyordum o sırada nerd-bândan aşağı taharrî me'mûru Şâdî Efendi ile resmî elbiseyi lâbis bulunan Râmiz Efendi geldi onlar da merkumun sol kolunu tutdular ben de elinden revolveri alarak merkez me'mûru Bahri Bey de karşımızda bulunuyordu revolveri ona verdik Şâdî ve Râmiz ve Müdiriyyet-i Umûmiyye taharrî me'mûrlarından Salâhaddin Efendi de dâhil olduğu hâlde ben de birlikde merkumun ellerini bağlayacağımız sırada beni ve Salahâddin Efendi'yi ellerimizden ısırdı ondan sonra merkumu bağladık Şadi Efendi ile birlikde alarak Bâyezîd merkezine teslîm etdik mes'ele bundan ibârettdir müşâhedem de aynendir

Sebeb-i der-desti hakkında ma'lûmâtınız nedir

Asker firârîsi olmak üzere bu hânenin daracasında ihtifâ' ediyormuş. Haber alınmış der-destine gidilmiş

Bir komiteye mensûb mu imiş

Komiteye mensûb olduğunu zâbıta tarafından söylendi o vakt işitdim ve elinde komite tabancası var idi

İfâdenizi imzâ' ediniz

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

Bayezîd Merkezi taharrî me'mûrlarından

(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Berây-i istîzâh celb edilen: Bâyezid merkezinde taharrî me'mûru Sisamlı yirmi altı yaşında Hüseyin Şâdî Efendi bin Neş'et Efendi'nin ahz olunan ifâdesidir 1 Teşrîn-i evvel 332.

Üç yüz otuz bir senesi Ağustosunun yirmi yedinci gecesî Çadırcı Ahmed Çelebi mahallesinde Arabgir'li Arakil veled Minas'ın der-desti esnâsında katl kasdıyla size teşhîr-i silâh etmiş ve endâht etmiş nasıl olduysa tafsîlen beyân ediniz

O gece berây-i vazîfe hâneleri taharrî etmekde iken bende-nizi merkez mürettebâtından Râmiz Efendi ile birlikde Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinin Asmalı Sokağında kâin el-yevm Gedikpaşa Ermeni Muhtârı bulunan ve ismini tahattur edemediğim şahsın hânesinde taharriyyât icrâ' etmek için o zamân merkez me'mûrumuz bulunan Bahrî Bey tarafından gönderildik hâne sâhibinin elinde lâmba olduğu hâlde hânenin alt katından i'tibâren taharriyyâta başladık sırasıyla hânenin birinci ve diğer katlarını aramakda iken hânenin taraça katında bir teneke görüldüğü bulunduğunu işitdim ve hemân arkadaşım Râmiz Efendi ile birlikde taraçanın bulunduğu kata çıktık ve orada yatmakda olanlara bakdıktan sonra arkadaşım Râmiz Efendi ile hâne sâhibinin ellerinde lâmba bulunduğu hâlde ben de taraçanın kapısını açdım karanlık olduğu için mecbûren dışarıya çıkdım etrâfa bakdığım zamân merkum Arakil elleri göbeği üzerinde çaprastvârî olarak durmakda bulunduğunu gördüm ve çağırdım hâl-bu-ki gelmedi onun üzerine ben de üzerine atılarak her iki elinin bileğinden yakalayıp yukarıya kaldırdım bu sırada yorgunluk dolayısıyla ellerim terli olduğundan merkum sağ elini elimden kurtarmasını müteâkıb hemân belinde bulundurduğu mavzer revolverini çekerek sol eli elimde olduğu hâlde üzerime ateş etdi bunun üzerine ben de sol elini bükdüm ve nerd-bân başına oturdum bu sırada arkadaşım Râmiz Efendi yetişerek elindeki revolveri almak için uğraşdığımız sırada muvâzenemizi gâib ederek nerd-bândan yuvarlandığımız esnâda merkum bir el daha ateş ederek sofaya yuvarlandık bu sırada dışarıdan silâh sesini işiden arkadaşlar yetişerek sofada elinden silâhını aldık ve kollarını iple bağlayarak merkeze getirdik merkumun esbâb-ı der-desti ise İstanbul'da bulunub da taşralı ve bekâr olan Ermenileri toplamak vazîfesi olduğundan merkumun da ale-l-usûl nüfûs kâğıdını berây-i muâyene çağırıldığı zamân revolverini çekib üzerine katl kasdıyla iki el endâht etdi efendim

Bu Arakil veled Minas bir komiteye mensûb mu imiş

Merkumun komiteye mensûb olub olmadığı bende-nizin mechûlumdür. Yalnız kendisinin berây-i isticvâb merkezimizde bulunduğu müddet zarfında bir gûnâ ifâde vermemesi ve kendisine deli süsü vermesi merkumun her hâlde komiteye mensûb bulunduğunu imâ' ettirmektedir efendim.

Bu adam sonra ne oldu.

Müdüriyyet-i Umûmiyyeye sevk etdik bil'âhire hâl-i cinnet var imiş müşâhede-hâneye Pangaltı'da Fransız Hasta-hânesine gönderilmiş bil'âhire tedâvi olub çıkdıktan sonra avdetinde firâr etmiş olduğunu işitdim

Taharriyyât esnâsında hânesinde ve sâir mahâllde ne gibi şeyler buldunuz ise beyân ediniz.

Bende-niz merkumun kendi hânesinde yapılan taharriyyâtta bulunmadım. Esâsen vak'a da kendi hânesinde olmayıb taharriyyât esnâsında kendisini tahaffuz için bizim taharrî etmekde olduğumuz muhtârın hânesine geçmiş bil'âhire görülen lüzûma mebnî merkezce taharriyyât yapılmış bende-niz bulunmadım yalnız işitdiğime nazaran bayrak resim bir aded de mûzika aksâmından boru bulunmuş başkasından ma'lûmâtım yokdur efendim.

İfâdenizi imzâ ediniz

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Berây-i şahâdet celb edilen: Bâyezid Merkezinde iken Eyüb Sultan Merkezinde müstahdem 1141 numroda mukayyed Hasan Hüsnü Efendi ibn-i Mehmed Seyyid'in ba'de't-tahlîf ahz olunan ifâdesidir / 1 Teşrîn-i evvel 332

Katl kasdıyla teşhîr-i silâh mes'elesinden der-dest edilen Arabgirli Arakil veled Minas'ın karakolda odada tekrâr jandarmaların tüfengini alarak teşhîr etmiş olduğu hakkında ve katl kasdıyla teşhîr-i silâh mes'elesinden ne ma'lûmâtınız varsa söyleyiniz

Târih-i mezkûrda devriyye vazîfesiyle mükellef bulunduğum sırada vazîfe defterini imzâ' etmek üzere merkeze gelmişdim merkezde sevk odasının yanında bir gürültü oldu bakdım bir şahs üzerinden ateş almış yanmakda olduğunu gördüm sûal etdim arkadaşlara kendisi Ermeni imiş nezâret altında bulunmakda iken yanında yanmakda olduğu lâmba kendisi üzerine devirmiş ateş vermiş ve bunu gören görmüş hasırla berâber üzerine atdık kendisini söndürdük sonra çıkıp vazîfeme gitdim bundan başka hiçbir ma'lûmâtım yokdur

Bu adamın esbâb-ı der-desti hakkında ma'lûmâtınız varmı

Ma'lûmâtım yokdur

İfâdenizi imzâ' edeniz

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Berây-i şahâdet celb edilen: Eminönü Merkezinde taharrî me'mûrlarından Âsitâneli yirmi sekiz yaşında Muzaffer Efendi bin Besîm Efendi'nin ba'de-t-tahlîf zabt olunan ifâdesidir / 1 Teşrîn-i evvel 332

Üç yüz otuz bir senesi Ağustosunun yirmi yedinci gecesı Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinde Arabgir'li Arakil veled Minas'ın der-destine giden me'mûrlara silâh teşhîr ve katl kasdıyla endâht etdiği hakkında ve kendisinin esbâb-ı der-desti hakkında ne ma'lûmâtınız varsa söyle

Bendeniz o günü me'zundum ertesi günü merkeze geldikde arkadaşlardan duydumki bu gece Gedikpaşa'da Taharrî Şâdî Efendi'ye Arakil tarafından silâh endâht edildiğini duydum başkaca ma'lûmâtım yokdur yalnız merkezde efendilerin istirâhat salonunda orada yatıyordu musluk üzerinde duran lâmbayı alıb kendi üzerine dökdü ve ertesi günü de aynı odada jandarmanın duvarda dayalı bulunan silâhını alarak jandarmanın üzerine vuracağı zamân yetişib onun silâhını aldık ma'lûmâtım bundan ibâretidir

İfâdenizi imzâ ediniz

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Berây-i şahâdet celb edilen: Polis Müdîriyeti Taharrî Dâiresi üçüncü sınıf me'mûrlarından Âsitâneli otuz iki yaşında Salahâddin Efendi bin Ahmed Efendi'nin ba'de-tahlîf zabt olunan ifâdesidir. 1 Teşrin-i evvel 332

Üç yüz otuz bir senesi Ağustosunun yirmi yedinci pencşenbih gecesî Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinde Arabgirli Arakil veled Minas'ın der-desti esnâsında me'mûrîn-i zâbitaya katl kasdıyla silâh teşhîr ve endâht etmiş siz de bunun der-destinde hâzır bulunmuşsunuz bu bâbda ne ma'lûmâtınız varsa söyleyiniz

Ermenilerin Gedikpaşa civârındaki ba'zı hânelere tahassun etdikleri Müdîriyet-i Umûmî-i Aliyyeye ihbâr edilmişdi bunların der-desti için diğer me'mûrlarla berâber ben de ta'yîn olundum. Gedikpaşa'da Çadırcı Ahmed Çelebi Mahallesinde Arabgirli Arakil veled Minas'ın sâkin bulunduğu hânenin ittisâlindeki hâneye damdan aşarak tahassun etmiş Şâdî ve Hâşim Efendiler mezkûr hânenin üst katına çıkmışlardı ben de henüz nerd-bândan çıkmakda idim yukarıda silâh patladı hemân yukarıya çıktığımda Şâdî ve Hâşim Efendiler ve o sırada gelen merkez me'mûru Bahri Bey üçüncü sınıf taharrî me'mûru Alî Rıza Efendi merkum Arakil'in mûmâ-ileyhümâya karşı üç def'a isti'mâl ettiği mavzer luerini Bahri Bey elinden aldı Hâşim Efendi'yle merkum Arakil firâr etmemeklik için ip ile ellerini bağlamakda iken her ikimizin ellerinin müteaddid mahâllerinden ağzıyla ısırды sonra merkumu resmî me'mûrlar merkeze îsâl etdiler ma'lûmâtım ve meşhûdâtım bundan ibârettdir.

Bu adamın esbâb-ı der-desti ne idi.

Biz mezkûr hâneye ale-l-usûl aldığımız emre imtisâlen berây-i taharrî girdik. Merkumun işbû emre karşı me'mûrîn-i zâbitaya silâh isti'mâl etmesi kendisinin hükûmete muhâlif efkâr beslediğini ve elde edilen isti'mâl ettiği silâha nazaran merkumun Ermeni komitesi efrâdından bulunduğu teeyyüd etmekdedir ve der-desti buna müsteniddir

Hangi komiteye mensûb olduğunu anladınız mı

Bir bayrak çıkıdı merkeze teslîm etdik

İsticvâbında bulundunuz mu

Bulunmadım. Ve kendisi ifâde vermiyormuş diye işitdim

Bu adam ne olmuş

Beyoğlu Pangaltı Merkezinden firâr etmiş diye işitdim.

Pangaltı merkezine niçin gitmiş

Hâl-i cınnet vâir imiş berây-i tedâvî hasta-hâneye gönderilmiş bil'âhire jandarmaların elinden firâr etmiş olduğunu işitdim

İfâdenizi imzâ' ediniz

İmzâ' edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Hey'etce ahîren vuk'u bulan tebeddüle mebnî keyfiyyet lede-t-teemmül Müddeî-i Umûmîlikce lüzûm gösterilen isti'lâmın bi-l-icrâ bu noktanın tavzîhine ekseriyyetle karâr verildi. 28 Eylül 332

Evvelce müttehiz karâr mucibince

Muhâlifim

(İmza)

(İmza)

(İmza)

Vuku' bulan isti'lâma cevâben gönderilen ve firârî Arakil'e âid bulunan evrâkın dahi işbu esâs evrâkıyla bi-t-tevhîd ikmâl-i tahkikat lüzûmuna ber-mucib-i taleb müttefikan karâr verildi 1 Teşrîn-i evvel 332

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şevariş Misakyan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 1 Teşrîn-i evvel 332

Gedikpaşa'da oturan Arabkirli Arakil veled Minas'ı tanıyor musun

Tanımiyorum.

Defterde Mahak vak'ası var ve Almanın telâşu bu ne demekdir

Mahak grub ismidir evvelce de söylemişdim.

Bu gruba mensûb olanlardan tanıdığın var mı

Yokdur

Arakil gazete kurşun kalem satarmış tanımıyor musun.

Tanımam

İfâdeni imzâ' eyle.

İmzâ edeyim

(İmza)

Kâtib

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Polis Müdüriyeti Kısım-ı Siyâsîsinde mevcûd idüğü beyân olunan evrâk getirtilmiş ve taleb vechiyle ittihâz olunan karâra tevfikân bi-t-tevhîd îcâb eden eşhâsın ifâdâtı dahi alınmış olmağla firârî Arakil'in maznûniyeti ve esâs hakkındaki mütâlaaları istifsâr olunur. / 1 Teşrîn-i evvel 332

(İmza)

İDDİÂ-NÂME

İşbu istintâk-nâme ve evrâk-ı müteferri'ası tedkik ve mütâlaa olundu

Ermeni İhtilâl Komitesine mensûb oldukları ihbâr olunan Şevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan Samuel Tarpanyan Kirkor veled Karabet Kendirciyan Ohannes Haçoyan Moses Mıgırdıçyan Sahak veled Kirkor Samo veled Moses Doktor Mirze Gencyan Mihran Odacıyan Aşod veled Bedros Betatyan Ohannes Karabet Hoçoryan Karakin Kılincyan firârî Arakil veled Mike ile Taşnakağan Komitesine mensûb efrâddan olduğu kezâ ihbâr olunan Melkon ve ahîren maznûniyeti anlaşılan Dikran Vartanyan ve Sogon veled Samon haklarında icrâ kılınan tahkikat-ı istintâkiyye netîcesinde bunlardan Üsküdar'da İcâdiye'de mukîm marpuccularda bir dükkânda kitâbcı Şevariş veled Aleksanyan Misakyan ve Beyoğlu'nda Feridiye'de mukîm Bebek'de Amerika Mektebinde muallim Vanlı yirmi yaşında Samuel Efendi veled Sahak Tarpanyan ile el-yevm hâl-i firârda bulunan Arakil veled Mike'nin Hükûmet-i Osmâniyye tarafından görülen lüzûm üzerine ol bâbdaki kanûn-ı mahsûsuna tevfikân teb'îd ve tagrîb edilen Ermenilerden ve Taşnaksütyun Komitesinin fa'âl a'zâsından oldukları hâlde zâbitanın ta'kîbâtından vâreste kalmak üzere ihtifâ ederek âmâl-i milliyeyi elde etmek üzere ahîren teşekkül edib zâhîrde tevkîfât dolayısıyla şâyân-ı merhamet gördükleri ba'zı âilelerin idârelerini te'mîn ve onlarla hükûmet arasındaki münâsebâtı te'sîs maksadıyla ve hakikat-i hâlde Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermenilere karşı olan hareketi hakkında protesto ve muhtıralar tanzîm ve hükûmât-ı ecnebiyyeden ba'zılarına bu bâbdaki harekât hakkında istihsâl edilen ma'lûmâtı tebliğ ve bu sûretle dâire-i ittifâklarına almış oldukları bir takım fedâîleri teşcî' ve teslîh ederek ahvâl-i hâzıra-i harbiyyenin alacağı renk ve şeklden bi-l-istifâde Devletin emniyyet-i dâhiliyyesini ihlâl maksadıyla bu bâbdaki icrââtı mübeyyin bir ta'lîmât-nâme dahi tertîb ederek gerek memâlik-i ecnebiyyede ve gerek İstanbul ile ba'zı vilâyâtda işbu emel-i millîye hizmet eden ba'zı kesânla te'sîs-i münâsebât ve işbu efkâr-ı mel'anet-kârâneyi ta'mîme gayret etmek sûretiyle harekât-ı ihtilâl-kârâne icrâsı zımnında bir ittifâk-ı hafî teşkîl ve mâdde-i fesâdın esbâb-ı icrâiyyesini dahi tehyie zımnında ba'zı ef'âl ve tedâbîre teşebbüs eyledikleri ve merkum Arakil'in me'mûrîn-i zâbıta tarafından hânesi taharrî edildiği sırada ele geçmemek üzere polis Şâdân Efendi'ye karşı katl kasdıyla isti'mâl-i silâh ettiği ve Beyoğlu'nda

Tozkoparan'da mukîm Pasaj Andorya'da kapıcılık eden otuz üç yaşında Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'ın dahi komiteye âid evrâk-ı muzırreyi ketm ve fi'lin meydâna çıkmamasını te'mîn zımnında merkumûnun ef'âlini teshîl eylediği merkumûndan Şevariş'in gerek tahkikat-ı ibtidâiyye esnâsında ve gerek ind-el-istintâk hatt-ı destiyle elde edilip İstanbul komitesinin hey'et-i mes'ûlesinin ittihâz ettiği on bir aylık mukarrerât ve sâir istitlââtı hâvî defter hakkında vuku bulan beyânâtı ve şu sûretle mâhiyyet-i cürm hakkındaki müevvel ikrârı ve diğer maznûn-ı aleyh Ağnadyos Andonyan'ın dahi merkum Şevariş'in elde edilen defterleri hâvî çantanın hârice çıkarılmasını te'mînen ba'zı teşebbüsâtta bulunduğunun ihbâr edilmesi ve kendisinin bu bâbdaki müevvel ikrârı ve Samuel Tarpanyan'ın dahi Azdavazet nâmıyla İstanbul'da müteşekkil hey'ete dâhil bulunduğuna dâir Şevariş'in atf-ı cürmü ve nezdinde der-dest edilen bavulda silâh elde edilmesi ve bu bâbda müevvelen vuku bulan beyânâtı ve firârî Arakil veled Mike'nin dahi akîb-i vak'adan beri hâl-i firârda bulunarak komite miyânında fa'âl bir uzv tanındığının zâbıta tahkikatıyla anlaşılmış ve evrâk-ı tahkikiyye ve elde edilen defterler tercemesiyle evrâk-ı sâire mündericâtı ve ale-d-derecât ihbârât ile anlaşılmış ve bunlardan Şevariş Misakyan ve Samuel Tarpanyan ve Arakil'in hareket-i vâkı'aları kanûn-ı cezânın elli sekizinci ve Ağnadyos'un ise kırk beşinci mâdde delâletiyle kezâlik elli sekizinci mâdde hükmünü müstelzim ef'âl-i cinâiyyeden bulunmuş olduğundan merkumûnun ol vechle icrâ-yı muhâkemeleri lüzûmuna ve diğer maznûn-ı aleyhim Ohannes Haçoyan ve Samo veled Moses ve Mihran İdareciyan ve Aşod Muradyan ve Dikran Vartanyan ve Sogon veled Samon nâm eşhâsın el-yevm asker firârîsi bulundukları tarz-ı cereyân-ı tahkikat ve icrâ edilen tedkikat netîcesiyle anlaşılmış ve şu sûretle haklarında devâm-ı tahkikata âid oldukları dîvân-ı harblere râcî bulunmuş olduğundan merkumûn haklarındaki tahkikatın mezkûr dîvân-ı harblere ve maznûn-ı aleyhimden Karakin Kılincyan'ın ise nezdinde elde edilen silâhlardan dolayı ta'kîbât-ı kanûniyye icrâsı cihet-i adliyyeye âid bulunduğundan merkumûn haklarında şu sûretle icrâ ve intâc-ı tahkikatın hâric-i ez-vazîfe bulunduğuna ve diğer maznûn-ı aleyhime gelince bunlardan dahi Kirkor Kendirciyan, Moses Mıgırdıçyan, Sahak veled Kirkor ve Doktor Mirze Gencyan ve Ohannes Çöküryan ve asker Melkon veled Agob'un kanûnen mûcib-i muâheze bir hâl ve hareketde bulundukları anlaşılamadığından onların dahi Usûl-i muhâkemât-ı Cezâiyye Kanûnunun yüz yirmi üçüncü mâddesi mûcibince men'-i muhâkemelerine karâr i'tâsı taleb ve iddiâ ve berây-i istîzâh ifâdelerine mürâcaat edilen diğer kesân haklarında dahi ta'yîn-i muâmeleye mahâll görülemediği beyân ve inbâ' olunur / 4 Teşrîn-i evvel 332

(İmza) (Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

KARÂR

Ermeni İhtilâl Komitesine mensûb oldukları ihbâr olunan Şevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan, Samuel Tarpaniyan, Kirkor veled Karabet Kendirciyan, Ohannes Haçoyan, Moses Migirdiçyan, Sahak Veled Kirkor, Samo Veled Moses, Doktor Emirze Ketenciyan, Mihran İdareciyan Aşod veled Bedros Betatyan, Ohannes Karabet Çöküryan, Karakin Kılıciyan ve firârî Arakil veled Mike ile Taşnaksâğan Komitesine mensûb efrâddan olduğu kezâ ihbâr olunan Melkon ve ahîren maznûniyyeti anlaşılan Dikran Vartanyan ve Sogon veled Samo haklarında icrâ' kılınan tahkikat-ı istintâkiyye nefîcesinde Hükûmet-i Osmâniyyece gayr-i kanûnî şekilde ve dâhil-i memâlik-i Osmâniyye ile bilâd-ı ecnebiyyede müteşekkil şu'beleri vâsıtasıyla emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyye-i devleti ihlâl ve vatan-ı Osmânî'den bir kısmını Ermeni âmâl-i millîsini istihsâl zu'mıyla idâre-i hükûmetden çıkarmak için tebaa-i Devlet-i Aliyyeden olan millet-i merkume efrâdını ihtilâle teşvîk ve ızlâl eyledikleri anlaşılmasından nâşî rüesâ ve a'zâ-yı cem'iyetleriyle fa'âl eşhâsından bir kısmı nefy ve tagrîb olunan Taşnaksüdyun İhtilâl Komitesine mensûb Taşnaksâğan oldukları hâlde ta'kibât-ı zâbitadan ihtifâ etmek sûretiyle vâreste kalan ve hâlen memâlik-i ecnebiyyeye gitmiş ve şahıs ve hüviyyetleri lâıkiyla taayyün edememiş olan Mihael Abrahamof nâm-ı diğer Kirkor Mercanof ve Baronak Hosebyan ile Üsküdar'da İcâdiye'de mukîm ve marpuccılarda bir dükkânda kitâbcı mevkuf Şevariş veled Aleksan Misakyan bin dokuz yüz on beş senesi Nisan'ın on ikinci günü İstanbul'da bil-ictimâ' Taşnaksüdyun Komitesinin salâhiyyet-dâr a'zâları sıfatıyla mezkûr komiteyi yine vaz'-ı aslîsi üzere gayr-i kanûnî olarak teşkîl ve Balkan hey'et-i merkeziyyesi ile münâsebetlerini iâde ve te'sîs ve komitenin esâs mesleği olan ve âmâl-i milliyyeyi elde etmekden ibâret bulunan i'tikad-ı bâtili düstûr-ı hareket ittihâz ederek ve bunlardan Kirkor Mercanof (Rozan), Baronak Hosebyan (Ardavast) ve mevkuf Şevariş dahi (Aşavir) nâm-ı müste'arını takınarak ve bir taraftan teb'îd olunanların şâyân-ı merhamet âilelerine muâvenet etmek sıfatında görünerek fakat hakikatde işbu hey'et-i mes'ûleye merb'ut olmak üzere hey'et-i siyâsiyye ve hey'et-i askeriyye şu'beleri teşkîl ve mahallât grubları tefrîk ve tanzîm eyleyerek dâhil-i memâlik-i Osmâniyye'deki şu'belerden aldıkları ma'lûmâtı Balkan hey'et-i merkeziyyesine ve işbu hey'et-i merkeziyyeden vârid olan evâmiri dahi Anadolu'daki merâkize ta'mîm ve teblîg eyledikleri ve Şevariş Misakyan'ın Ermeni edebiyyâtındaki mahâreti ve kuvve-i kalemiyyesi i'tibârıyla bi'z-zât tutduğu işbu komite mukarrerâtını muhtevî defter sûret-i mütercemesinde görüldüğü vechle Ermenileri taraf taraf ihtilâle ve Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı adem-i itâate teşvîk ve maiyyetlerindeki hey'et-i askeriyye şu'besine

merbût fedâî efrâdı teslîh ve teşcî' etmekle berâber bil-cümle memâlik-i Osmâniyye ile memâlik-i ecnebîyyeden cem' eyledikleri iânâtı bu husûsa tahsîs ve Ordû-yı Osmânî'nin harekât-ı harbiyyesinden ve bi-l-hâssa Kafkas cebhesindeki kuvânın vaz'ıyyetinden hükûmât-ı mütehâsıme-yi bed-bînâne bir sûretde ya'nî za'f-ı hâlde olarak göstererek tehâcüm-i a'dâyı teshîle sa'y eyledikleri ve me'mûrîn-i Osmâniyye'nin Ermenilere zulm etdiklerinden bahs ile Taşnaksâğan merâkizinden aldıkları ekâzib ve erâcîfi hârici merkezler vâsıtasıyla memâlik-i ecnebiyye mahâfil-i siyâsiyyesine şikâyet-nâme ve muhtıra şekillerinde îsâl ve bir aralık Baronak Hosebyan'ın esrâr-engîz bir sûretde tagayyübü üzerine yerine yine Ardavast nâm-ı müsteârıyla Beyoğlu'nda Feridiye'de mukîm Bebek'de Amerikan Mektebinde muallim Vanlı mevkuf yirmi yaşında Samuel Efendi veled Sahak Tarpanyan'ın bil-intihâb hey'et-i mes'ûle miyânına idhâl etdikleri ve müstakill Ermenistan teşkîli zımnında memâlik-i Osmâniyye'den firâr ile muhârib Rus Hükûmeti kuvâ-yi harbiyyesi miyânına ihtiyât Rusya cenerallerinden Nikola kumandasında olarak iltihâk eyledikleri ve bunu Anadolu kulüblerine ta'mîm ile dîğer Ermenilerin dahi Hükûmet-i Osmâniyye aleyhine silâh-bedest düşmana müzâheretini tergib eyledikleri ve Balkan Komitesi a'zâsından Taşnaksâğan Vika'nın Petrograd'da Rusya Hâriciyye ve Harbiyye nezâretleri me'mûrlarıyla Ermeni istiklâlî ve harekâtı ve vilâyât-ı Osmâniyye'den Sivas dahi dâhil olduğu hâlde kısm-ı şarkîsinin muhtâriyyetini bu komitenin Ermeni milletini temsîl ettiği fikriyle müzâkerâta ve Moskof Hâriciyye Nâzırı Sazanof ve Umûr-ı Şarkıyye Müdîri Mandelstam Vikalikeviç ile mükâlemâtında bulunduğu ve dîğer Taşnaksâğan murahhaslarının dahi i'tilâfiyyûn pâ-yi tahtlarına gitdiklerini ve kendilerinin ya'nî Taşnaksâğan hey'et-i merkeziyyesinin maksadı i'tilâf partisini teşkîl eden devletlerden her birinin nikât-ı nazarları muhâlif olmasına rağmen külliyyen muhtâr ve müstakill olmakdan ibâret bulunduğu ve Ermeniliğin bu uğurda çalışması îcâb eyleyeceğini ta'mîm ve efrâdı îğrâ ile berâber zabt-nâme defterinde birçok tafsîlât ilâve olunduğu görülmüş ve binâberîn Taşnaksüdyun Komitesinin kemâ-fi-s-sâbık devâmından ibâret olan işbu komitenin harekât-ı mesdûdeye ictisârları ve Şevariş Misakyan ve Samuel Tarpaniyan'ın a'zâ-yı fa'âle miyânında bulundukları gibi firârî Arakil veled Mike'nin dahi işbu komiteye dâhil olmakla berâber me'mûrîn-i zâbıta tarafından hânesi taharrî olunduğu sırada polis Şâdî Efendi'ye katl maksadıyla isti'mâl-i silâh eylediği ve Ağnadyos Andonyan'ın da işbu komitenin fa'âl efrâdından olarak zâbıta tarafından elde edilen ser-rişte üzerine ta'kîb edilmekde bulunan Şevariş Misakyan'ın memâlik-i ecnebiyyeye firârını teshîl ve merkumun bavulundaki komite zabt cerîdesini zâbıta eline geçmemesi için ihfâsına çalıştığı ve Mihran İdareciyan'ın asker firârîsi olmakla berâber üç yüz on üç senesindeki Ermeni harekât-ı

ihtilâliyyesinde ol zaman Troşak nâmını taşıyan işbu Taşnaksüdyun Komitesinin icrâya me'mûr fedâî efrâdından olarak Bâb-ı âlî ve Bank-ı Osmânî'ye bomba atmasından nâşi bil-muhâkeme i'dâma mahkûm olarak hakkındaki hükmün müebbed küreğe tahvîl olduğu ve akîb-i inkılâbda habs-hâne-i umûmîden çıktığı hâlde Taşnaksüdyun Komitesine olan râbitasını muhâfaza ettiği ve yine asker firâîleri olan Ohannes Haçoyan Samo veled Moses Aşod veled Bedros ve Sogomon ile Dikran Vartanyan'ın işbu komitede dâhil oldukları ve nezdinde silâh çıkan Karakin Kılıçyan'ın da komite efrâdından bulunduğu ve Kirkor veled Karabet Kendirciyan ve Moses Mıgırdıçyan ve Sahak veled Kirkor ve Doktor Emirze Ketenciyan ve Ohannes Karabet Çöküryan ve Melkon'un kezâlik komite efrâdı miyânına dâhil idükleri evrâk miyânında mevcûd ve Şevariş Misakyan'ın hatt-ı destiyle muharrer takrîben bir buçuk senelik müzâkerât ve muâmelâtı hâvî zabt defteri mündericâtı ve merkum Sevâreş'in sarîhan ve Samuel Tarpanyan'ın müevvelen vuku' bulan ikrâr ve i'tirâfları ve zabt varakaları ve evrâk-ı tahkikiyye muhteviyyâtı delâletleriyle rehîn sübût olmuş ve hareketleri a'zam-ı cürm i'tibârıyla ve Kanûn-ı Cezânın kırk beşinci mâddesi delâletiyle kanûn-ı mezkûrun elli dördüncü mâddesi zeyli fıkra-i ûlâsına muvâfık olarak mucâzât-ı terhîbiyyeyi müstelzim ef'âl cümlesinden görülmüş olduğundan merkumün Şevariş Misakyan, Ağnadyos Andonyan, Samuel Tapenyan, Kirkor Kendirciyan, Ohannes Haçoyan, Moses Mıgırdıçyan, Sahak veled Kirkor, Samo Moses, Doktor Emirze, Mihran İdareciyan, Aşod Bedros, Ohannes Çöküryan, Karakin Kılıçyan, Malkon Sogomon, Dikran Vartanyan ile firârî Mike'nin Dîvân-ı Harb-i Örfîce muhâkemeleri tevhitden icrâ' kılınmak üzere cinâyetle lüzûm-ı muhâkemelerine müttefikan karâr verildi / 6 Teşrîn-i evvel 332

A'zâ	A'zâ-yı adlî	Reîs
(İmza)	(İmza)	(İmza)

İşbu evrâk Müddeî-i Umûmîlik me'mûriyyet-i aliyyesine tevdi' olunur

6 Teşrîn-i evvel 332

(İmza) (Mühür)

Ber mûcib-i karâr maznûnların icrâ-yı muhâkemeleri talebiyle evrâk-ı da'vâ maa-teferruât Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesine takdîm olunur / 6 minh

(İmza) (Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

Der-saâdet Cinâyet ve Cünha
Tevkif-hânesi Müdîriyeti
335
312

Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesine

Saâdetlü efendim

Sirkat ve rüşvet mâddesinden dolayı Müstantik Behçet Bey tarafından gayr-i muvakkat tevkif müzekkiresiyle taht-ı tevkife alınıb Dîvân-ı Harb-i Örfî Hey'et-i Tahkîkiyye Riyâsetince taleb olunûb bil'âhire 292 numro ve 25 Ağustos 332 târihli müzekkire ile alıkonulan Dikran veled Bogos Vartanyan'ın riyâset-i müşârûn ileyhâca tahkikatı neticelendiği takdîrde merkumun adliyyece taleb olunacağı tabîî olmağla me'mûriyyetimize iâde buyurulması husûsunda lâzım gelenlere emr ve irâde buyurulması bâbında irâde efendimindir.

(İmza) (Mühür)

İcrâ-yı icâbı için Tevkif-hâne-i Örfî Müdîriyyetine /13 Kânûn-ı evvel 332

(İmza) (Mühür)

Kaydına işâret edilmiştir Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesinin emriyle işbu evrâk hıfz edilmiştir / 15 minh

Merkumun oraca da ilişiğinin kat'ında muâmele-i askeriyyesinin tedkiki zımnında Merkez Kumandanlığına teslim edilmek üzere mevcûden gönderilmiştir

[Tevkif-hâne-i Örfî vâsıtasıyla]

----- ✂ ----- ✂ -----

**Şevariş Misakyan ile Hüsrev Baba'nın muvâceheleridir
15 Kânûn-ı evvel 332**

Şevariş Misakyan: Hüsrev Babayan'ı tanıyor musun

Hayır

Hüsrev Babayan: Şevariş Misakyan'ı tanıdın mı

Evvelce de söyledim kendisi kitâbcı ve muharrirdir kendisini tanırım

Vağareş bu mudur: Misakyan Efendi

Ben Vagareş'i görmemişimdir. Hrayer Kulyan hesâbların Vağareş'e teslim olunduğunu yaz dedi bende deftere öyle yazdım kendisini görmemişdim tanımıyorum

Hüsrev Babayan: Hrayer Kulyan'ı tanır mısın

Tanımam

İfâdâtınızı imzâ' ediniz

İmzâ' edelim

(İmza) (İmza) (İmza)

Tevhîdi ve esâs hakkında mütâlaaları beyân olunmak üzere tebliğ olunur

15 Kânûn-ı Evvel 332

(Mühür) (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Maznûn-ı aleyh: Orta boylu, siyâh saç ve kaşlı kesik kara bıyıklı elâ gözlü buğday benizli az basıkça burunlu: Kumkapı'da Tavâşî Süleyman Ağa Mahallesi'nde telli odalarda 18 numrolu hânede sâkin Bağçecik Amerikan Mektebinde Türkçe muallimi Bitlisli otuz beş yaşında Hüsrev Efendi veled Haçık Babayan'ın ahz olunan ifâdesidir. 28 Teşrîn-i sâni 332

Sen askere gittin mi

Sultân Ahmed Ahz-ı Asker Şu'besine bedel-i nakdî verdim vesîkamı
Kısm-ı Siyâsîden aldılar

Hangi mekteplerde okudun

Bitlis mahallî mektebinde ve sonra Erzurum Sagasaryan mektebinde okudum sonra Erzurum İ'dâdî mektebinde okuduktan sonra üç yüz yirmi üçde İstanbul'a geldim Mercân İ'dâdîsinde ikmâl ederek Dâr-ül-fünûn Edebiyyât Şu'besine devâm etdim iki devâmdan sonra Erzurum Sagasaryan Mektebine Türkçe muallimi olarak üç yüz yirmi beşde Erzurum'a gitdim. Üç yüz yirmi yedi senesinde Bağçecik Amerikan Mektebine Türkçe muallimi olarak geldim. Üç yüz otuz bir senesinde Bağçeciklileri sevk ettikleri esnâda ben de Konya gönderildim yedi ay kadar Konya'da kaldım sonra vesîkasız olarak şimendiferle İstanbul'a geldim teyzemin bâlâda beyân ettiğim hânede ikâmet etdim. Nîsân ibtidâsında İstanbul'a geldim bundan bir ay mukaddem beni hânedan der-dest ederek Kısm-ı Siyâsiye gönderdiler

Vesîkasız şimendüfere nasıl bindin

Ben gecenin karanlığından bi-l-istifâde yolda boş vagona girdim kendimi polis ve kanûnlara göstermemeğe gayret etdim Eskişehir'e kadar boş vagona geldim Eskişehir'den bu tarafa gelirken askerler miyânına karışdım İstanbul'a kadar geldim askerin kısm-ı a'zamı Göztepe civârında karantina mahallinde çıkdım

Bu esnâda senin biletini görmeğe hiçbir kondüktör gelmedi mi

Askerim diye geçdim

Karantina mahâlline askerler çıkınca senin asker miyânında bulunmaklığın hasebiyle seni çıkarmaları lâzım gelirken nasıl oldu da seni bıraktılar

Askerler ile berâber oturdum askerlerin hepsi çıkmadı ben de çıkmayan askerlerle berâber oturdum

İstasyona gelince de bilet sormadılar mı

Askerler ile berâber istasyona çıkdım ise de ben aksî tarafa döndüm vagonların arkasından parmaklıktan çıkdım oradan Kumkapı'da teyzem Madam Saranik'in hânesine gitdim

Hidmet-i maksûreye tâbi' olduğundan şu'beye niçin mürâcaat etmedin

Şahâdet-nâmelerim yanımda değil idi şu'beye mürâcaat edecektim hizmet-i maksûreye tâbi' olanlar gibi kabûl etmezlerse nefer olarak askere gidecek idim. Bir def'a mürâcaat etdim birkaç gün sonra gel dediler ve da'vet edeceğiz demişler idi hizmet-i maksûreye tâbi' olanları da'vet etdikleri esnâda tereddüd etdim. Mutlak mürâcaat edecektim fakat bil'âhire der-dest etdiler. Tereddüdüm de hizmet-i maksûreye şahâdet-nâmesiz kabûl ederler mi etmezler mi bunun için idi

Hangi mekteblerden şahâdet-nâme aldın

Sagasaryan Mektebinden şahâdet-nâme aldım Mercân İ'dâdisinde dört sene numroluları olmadığı için şahâdet-nâme vermeyerek son seneyi ikmâl ettiğime dâir tasdik-nâme verdiler idi Bağçecik'den Konya'ya nakl esnâsında şahâdet-nâme ve tasdik-nâmelerim zâyi' oldu

Dâr-ül-fünûn'a nasıl girdin

Şahâdet-nâmelerimi nazar-ı i'tibâra almadılar duhûl imtihânına girdim

Sen Bitlis'den İstanbul'a hangi târihte geldin

Ben Bitlis'den Erzurum'a gitdim altı sene oturdum oradan üç yüz yirmi üçde İstanbul'a geldim üç sene İstanbul'da kaldım tekrâr Erzurum'a gitdim ki muallimlik ile gitdim

İstanbul'a ilk geldiğin zamân nerede ikâmet ederdin

Kumkapı'da Tavâşi Süleyman telli odalarda on üç numroda Kumkapı muhtâr muâvini Hoseb Honmağanyan'ın(?) hânesinde oturdum bu evde müste'ciren bir odada ikamet etdim

Bu odada yalnız mı oturur idin

Yalnız idim

İstanbul'da tanıdığın akrabân ve arkadaşın kimler vardır

O zamân mekteb arkadaşlarımdan Erzurumlu Ahmed Efendi Bayburdlu İbrahim Efendi ve Mercân İ'dâdisinden Fuâd Efendi var idi mahallemizde ya'nî Kumkapı'daki hâne civârında komşumuz mekteb muallimi Yervant Kigorkyan Muhtâr Leon Efendi'yi tanırım. İkinci def'a geldiğim zamân İstanbul'da çok oturmadığım için Bağçecik'de bulundum.

Bağçecik'de tanıdığın kimseleri söyle

Umûm mekteb muallimlerini tanırım yerlilerden birçoklarını tanırım ve zannederim beni de tanımayan yoktur.

Evli misin bekâr mısın

Evliyim

Çoluğun çocuğun nerede

Konya'dadır bir familyam Nektar, vâlidem Şogu ve Beçin ve Oseb nâmlarında iki çocuğum vardır ve baldızım Aşhen bulunuyor. Pederim vefât etmiştir. Ohannes ve Hezar isminde iki dayım var idi Bitlis'den Hınıs'a nakl etdiler bundan on iki sene evvel vefât etdiler bunlarla mektublaşmıyordum birisi bekâr idi diğerinin de çocuğu var mı yok mu bilmem.

Teyzenin kocası kimdir ne iş yapar.

Kurukahveci Artin Ağa var idi fakat Konya'ya sevk olundu.

Sen Erzurum'da Bitlis'de İstanbul'da Bağçecik'de bir kulûbe devâm eder miydin.

Erzurum'da Taşnaksiyon Kulübü var idi ba'zen gidib kitâb alır okur idim Bitlis'de mektebden ma-adâ bir şey yok idi on sekiz evvel oradan çıktım bir yere devâm etmedim. İstanbul'da iken kulûb yok idi Bağçecik'de bir kulûbe devâm etmedim

Sen hissen fikren Taşnaksüyun musun yoksa Hınçaklardan mısın

Taşnaksâğarlara meylim vardır onların programına beğendiğim birçok şeyler vardır fi'liyyâtına gelince iyi bir şey olursa beğenirim fenâ bir şey olursa tabîi beğenmem hatta askerî ya'nî Ermenilere askerlik teşmîli hakkında İstanbul'da Erzurum'da ittihâd-ı anâsır konferanslarında bulundum bundan pek ziyâde memnûn olarak alkışlamışım

Taşnaksâğarların programından beğendiğin kısımları söyle

Meselâ: Fikr-i sosyalizme âid olan şeyler vardır bunları beğenirim meselâ çalışmak sekiz saat yatmak sekiz saat çalışmak ve istirahat etmek gibi ve serbesti-i lisân ve serbesti-i matbûât ki bunlar pogramlarında göstermiştir. Bir inkılâb ictimâ'ı meydâna getirmek meselâ kooperatif şirketleri teşkîl etmek gibi şeyler programlarını beğenirim matbû' olarak programları vardır bu programı beğenirim hatta program Türkçe olarak yazılıdır matbû'dur.

Bu program nerede ve kimin tarafından tab' olunmuştur

İstanbul'da tab' olunmuş ve fakat kimin tarafından tab' edilmiş bilmiyorum. Herhâlde Taşnaksâğarlar tarafından tab' edilmiş olmalı

Sen hangi klûbe mukayyedsin

Bir kulûbe mukayyed değilim yalnız ben Erzurum'da bulunduğum müddetce bir ya bir buçuk sene kadar Azadamard Gazete abone oldum sonra aboneyi bıraktım

Sen muallim olman i'tibâriyle bu Azadamard gazetesine makâle gönderir miydin

Hayır göndermedim

Azadamard gazetesî muharrirlerinden kimseyi tanır mısın

Zartaryan'ı tanırım ser-muharrir idi Bağçecik'e tebdîl-i hevâ için gelmiş görüşdüm Şahrikyan da Bağçecik'e geldi ise de görüşmedim

Şevariş Misakyan var bunu tanır mısın

Evet diğerlerini tanıdığım gibi İstanbul'da muharrirdir gazetelerde birçok makâleleri vardır ve kitâbcıdır kütüb-hânesinden kitâb aldığım için kütüb-hânelerinde kendisini görmüşümdür.

Şimdilik ifâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şevariş Misakyan'ı tanıdığım ve Taşnaksavaş olduğunu söylemesine nazaran merkumun tevkifi hakkında mütâlaaları istifsâr olunur / 29 Teşrîn-i sâni 332

(Mühür) (İmza)

Delâil-i mevcûdeye nazaran maznûn-ı merkum Hüsrev Babayan'ın tevkifi talebiyle evrâk hey'et-i vâlâlarına tevdi' olunur.

29 Minh

(Mühür) (İmza)

Mâhiyyet-i cürme ve merkumun sûret-i ifâdesine nazaran Hüsrev Babayan'ın mevkûfen intâc-ı tahkikatı lüzûmuna müttefikan karâr verildi /

29 Teşrîn-i sâni 332

(İmza)

Tasdîk olunur

29/9/32

(Mühür) (İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

**Maznûn-ı aleyh Hüsrev Babayan'ın tekrâr alınan ifâdesidir /
30 Teşrîn-i sâni 332**

Sen Bağçecik'den hangi târihde Konya'ya gittin

Üç yüz otuz senesi Ağustosunda köy umûmen nakl olunduğu sırada beni de gönderdiler

Çoluğun çocuğun nerededir.

Konya'dadır.

Konya'da ne iş yapıyordun

Bir iş ile meşgul değildim. Çünkü nakl olunanların hepsi bir iş tutmuyor idi

Konya'dan İstanbul'a niçin geldin

Daha ileriye gönderileceğim ve-yâhûd köylere sevk olunacağımdan oralarda hiçbir iş bulamayacağım bunun için İstanbul'a geldim

Haydarpâşa'dan istasyondan çıkınca doğruca nereye gittin

Kumkapı'ya eve geldim

Bir iş tutmuyorsan sen ve âilen ne sûretle iâşe olunuyor.

Bağçecikden nakl olduğumuz zamân kırk lira kadar paramız var idi. Ve Konya'da Amerika Hasta-hânesinde Doktor Dad muâvenetde bulunuyor ve bana değil bütün hicret edenlere muâvenet etmektedir. Kendisi Amerikalıdır

Âilene kim bakıyor.

Bakan yokdur. Muhâcirlere ne muâvenet ediliyorsa âileme de o sûretle muâvenet ediyorlar.

Sen âileni böyle muhâceret sûretiyle gittiğiniz hâlde bunları yalnız bırakarak İstanbul'a firâr etmekde bir maksadın var bu maksadın nedir

Sevk esnâsında müteaddid def'alar âileden ayrı bırakıyorlardı. İhtimâl başka mahâlle sevk olunarsak ve yine âilemden ayrı kalacağımı anladım İstanbul'a kendim gelebilirim âilemi de bu tarafa almak çâresine bakacak idim

Sanasaryan Mektebinde başka bir vazîfen var mı idi.

Mektebin umûr-ı mâliyyesini kontrol ediyordum. Ben paraya karışmaz idim fakat sû-i isti'mâlâta meydân vermemeğe bakıyordum

Bu vazîfeyi size kim tevdi' etdi

Mektebde müdürîyyet tarafından tevdi' edildi. Burada Patrik-hânece bu vazîfenin bana verilmesini ihsâs etdiler fakat tevdi' keyfiyeti müdürîyyete âid olduğundan müdürîyyet bu vazîfeyi verdi.

Sanasaryan Mektebine nasıl ta'yîn olundun

Burada tahsilde iken Patrik-hâne hey'etince muallime ihtiyâc olduğundan dolayı gideceksin dediler Patrik-hâne hey'et gönderdi. Kapril Efendi ikmâl-i tahsîl(?) etmeden lüzûma mebnî gönderdiler. Çünkü mektebde muallime lüzûm görülmüş idi

Şevariş Misakyan'ın hangi komiteye mensûb olduğunu bilir misin

Benim bildiğime göre Taşnaksiyona muhabbeti çok vardır

Teb'îd mes'elesinden sonra Taşnaksiyon yeniden bir hey'et teşkîl etmiş bunun hakkında ne gibi ma'lûmâtın var

Bundan haberim yokdur

Şevariş Misakyan'ın İstanbul'dan firâra teşebbüs etdiğini işitmedin mi

Üç dört ay evvel İstanbul'da tevâtüren işitdim. Birçok adamlar kaçmağa teşebbüs etmişler tutulmuşlar bunlar miyânında Şevariş tutulmuş olduğunu işitdim

Sen İstanbul'a gelince Şevariş Misakyan'ı görmedin mi

Görmedim

Sen Bağçecik'de iken ve-yâhud Sanasaryan mektebinde iken aylığını nereden alıyordun

Mektebden alırdım

İstanbul'dan sana para gönderen oldu mu

Doktor Dad para veriyordu fakat bunu doktor kendisi mi veriyor yoksa Patrik-hâne vâsita mı etmiş bunu bilemem

Sen Bağçecik'de ve Erzurum'da iken kimlerle muhâbere eder idin

Şâyân-ı kayd bir muhâberem yokdur. Erzurum'da şimdi bulunan kâinpederim Ohannes Kuyumcuyan ile muhâbere ederdim. Fakat bunları da Urfa'ya teb'îd etdiler. Kâinvâlidem Urfa'dan Suruc'a gitdiğini bilirim. Kâinvâlidemin ismi Vartuhi'dir.

Madam Ohannesyan da derler mi

Kuyumcuyan derler Ohannesyan demezler. Ermenice'de zevcinin ismiyle telkîb edilmiş lâkabıyla telkîb edilir

Kâinpederin İstanbul'da bulundu mu

Yirmi beş otuz sene evvel İstanbul'da berây-i tahsîl bulunmuş. Sonra Erzurum'a gitmiş Erzurum'da eczâcılık eder

Şimdilik ifâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

İDDİÂ-NÂME

İşbu istintâk-nâme ve evrâk-ı müteferriasi tedkik ve mütâlaa olundu

Ermeni Taşnaksütyun Komitesine mensûb efrâddan olduğu ihbâr olunan Hüsrev Babayan hakkında sebk eden taleb üzerine icrâ' kılınân tahkikat-ı istintâkiyye netîcesinde merkumun Hükûmet-i Osmâniyye tarafından ol-bâbdaki kanûn-ı mahsûsuna tevfiakan Konya'ya nefy ve tagrîb edilen Ermenilerin Taşnaksütyun Komitesine mensûb ve komitenin a'zâ-yı fa'âliyyesinden olduğu hâlde komitenin Der-saâdet'de bulunan hey'et-i fa'âlesinin gösterdiği lüzûm üzerine hafîyyen Der-saâdet'e gelib Vagareş nâm-ı müsteârıyla 1 Mart 916 târihinden i'tibâren evvelce hakkında da'vâ sebk etmiş olan Şevariş Misakyan'ın yerine kaim olarak icrâ-yı fa'âliyyet ve şu sûretle Ermeni amâl-i milliyyesini istihsâl zımnında zâhîrde tevkifât dolayısıyla kendilerince muhtâc-ı muâvenet gördükleri ba'zı âilelerin idârelerini te'mîn ve hakikat-i hâlde ise Hükûmet-i Osmâniyye'nin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl maksad-ı fesâd-cûyânesiyle Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermenilere karşı hareketi hakkında hükûmât-ı ecnebiyyeden ba'zılarının nazar-ı dikkatini celb esbâbına teşebbüs ve dâire-i ittifâklarında bulunan bir takım fedâîleri teşcî' ve teslîh ile ahvâl-i hâzıra-i harbiyyeyi husûl-i emel-i millî için günü gününe ta'kîb ve bu maksadla gerek memâlik-i ecnebiyye ve gerek İstanbul'da ve vilâyât-ı sâirede ba'zı kesânla te'sîs-i münâsebât eylediği ve şu sûretle bir ittifâk-ı hafî teşkîl ve mâdde-i fesâdın esbâb-ı icrâiyyesini tehyie için ba'zı ef'âl ve tedâbîre teşebbüs ettiği kendisinin müevvelen vâki' ikrâr ve i'tirâfı ve Polis Müdüriyyetince taht-ı nezâretde bulunduğu sırada ta'kîbât-ı kanûniyyeden tahlîs-i nefis maksadıyla intihâra teşebbüs eylemesi ve komite mukarrerâtını hâvî defterin merkumun Der-saâdet'e celbi hakkındaki mukarrerât ve onu veliyy eden muamelâtı hâvî 5 Şubat 915 târihinden bed' ile aksâmı ve ol bâbdaki evrâk-ı tahkîkiyye mûndericâtı gibi delâille anlaşılmış ve hareket-i vâkiası Kanûn-ı Cezânın elli sekizinci mâddesi hükmünü müsltezim ef'âl-i cinâiyyeden bulunmuş olduğundan evvelce haklarında sebk eden da'vâ üzerine muhâkemeleri icrâ kılınmakda olan kesâna âid husûs ile olan vech-i irtibât ve alâkaya nazaran evrâk-ı mezkûre ile bi-t-tevhîd Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisince icrâ-yı muhâkemesi lüzûmuna karâr ita'sı taleb ve iddiâ olunur. / 17 Kânûn-ı evvel 332

(Mühür) (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

KARÂR

Ermeni Taşnaksütyun Komitesine mensûb efrâddan olduğu ihbâr olunan Hüsrev Babayan hakkında icrâ kılınan tahkikat-ı istintâkiyye nefîcesinde merkumun Hükûmet-i Osmâniyye tarafından ol-bâbdaki kanûn-ı mahsûsuna tevfi kan Konya'ya nefy edilen Ermenilerin Taşnaksütyun Komitesine mensûb ve komitenin a'zâ-yı fa'âlesinden olduğu hâlde komitenin Der-saâdet'de bulunan hey'et-i fa'âlesinin gösterdiği lüzûm üzerine hafiyyen Der-saâdet'e gelib Vagareş nâm-ı müsteârıyla / 1 Mart 916 târihinden i'tibâren evvelce hakkında da'vâ sebk etmiş olan Şevariş Misakyan'ın yerine kaim olarak icrâ-yı fa'âliyyet ve işbu sûretle Ermeni âmâl-i milliyyesini istihsâl zımnında zâhirde tevkifât dolayısıyla kendilerince muhtâc-ı muâvenet gördükleri ba'zı âilelerin idârelerini te'mîn ve hakikat-i hâlde ise Hükûmet-i Osmâniyye'nin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl maksad-ı fesâd-cûyânesiyle Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermenilere karşı hareketi hakkında hükûmât-ı ecnebiyyeden ba'zılarının nazar-ı dikkatini celb esbâbına teşebbüs ve dâire-i ittifâklarında bulunan bir takım fedâîleri teşcî ve teslîh ile ahvâl-i hâzıra-i harbiyyeyi husûl-i emel-i millî için günü gününe ta'kîb ve bu maksadla gerek memâlik-i ecnebiyye ve gerek İstanbul'da ve gerekse vilâyât-ı sâirede ba'zı kesânla te'sîs-i münâsebât eylediği ve şu sûretle bir ittifâk-ı hâfî teşkîl ve mâdde-i fesâdın esbâb-ı icrâiyyesini tehyie için ba'zı ef'âl ve tedâbîre teşebbüs etdiği hem kendisinin müevvelen vâki' ikrâr ve i'tirâfı ve Polis Müdüriyyetince taht-ı nezâretde bulunduğu sırada ta'kîbât-ı kanûniyyeden tahlîs-i nefis maksadıyla intihâra teşebbüs eylemesi ve komîte mukarrerâtını hâvî defterin merkumun Der-saâdet'e celbi hakkındaki mukarrerât ve onu veliyy eden muâmelâtı hâvî / 5 Şubat 915 târihinden bed' ile aksâmı ve ol bâbdaki evrâk-ı tahkikiyye mundericâtı gibi delâil ile anlaşılmış ve hareket-i vâkıası Kanûn-ı Cezânın elli dördüncü maddesi zeyli fıkra-i ûlâsına muvâfık olarak mücâzât-ı terhîbiyyeyi müstelzim ef'âl-i cinâiyyeden görülmüş olduğundan merkumun cinâyetle lüzûm-ı muhâkemesine ve evvelce haklarında sebk eden da'vâ üzerine muhâkemeleri icrâ kılınmakda olan kesâna âid husûs ile olan vech-i irtibât ve alâkaya nazaran evrâk-ı mezkûre ile tevhîden Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisince icrâ-yı muhâkemeleri lüzûmuna müttehiden karâr verildi. / 17 Kânûn-ı evvel 332

A'zâ
(İmza)

A'zâ-yı adlî
(İmza)

Reîs
(İmza)

Berây-i tevhîd Müddei-i Umûmîlik Me'mûriyyet-i Aliyyesini tevdi' kılınır.
17 minh

(İmza)

Ber mûcib-i karâr maznûn-ı merkumun icrâ-yı muhâkemesi talebiyle
evrâk-ı da'vâ Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesine takdîm olunur.
17 minh.

(Mühür)

----- ۞ ----- ۞ -----

Hüsrev Babayan'ın tekrâr alınan ifâdesidir / 4 Kânûn-ı evvel 332

Dikran Cemîl senin neyin

Bacanağımdır. Konya'da idi şimdi bilemiyorum evvelce Bağçecik'de idi
teb'îd zamânına kadar ya'nî üç yüz otuz Nîsân'ına kadar berâber idik
Nîsânda Cemîl teb'îd edildi

Sen ne zamân teb'îd edildin.

Umûm ahâlî ile berâber Ağustos'da teb'îd edildim

Konya'dan İstanbul'a mektûb yazdın mı

Teyzem Sara'ya yazdım. Kocası Artin Çıroyan Konya'da idi. Teyzem
Sara Kumkapı'da Tavâşi Süleyman Ağa Mahallesi'nde ikâmet ettiğim
hânedede berâber oturur idik

Sen yazdığın kâğıdlara ne diye imzâ' ederdin.

Doğrudan doğruya yazdığım vakt ben kendi imzâmla yazardım Artin
tarafından yazarken Artin'in imzâsını koyardım ya'ni âilece muhâberedir

Dikran Cemîl kimseye mektûb yazar mıydı

Görmedim

İfâdeni imzâ' eyle

İmzâ' edeyim

(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

**Senin Vağareş olduğun ve senin Arşavir Misakyan'ın yerine ta'yin
olunduğun anlaşıyor ne diyeceksin**

Hayır başkası yerine beni alıyorlar.

Sen niçin intihâr etmiş idin

Benim fenâma(?) gitdi bundan dolayı intihâra teşebbüs etdim

Zaruhi Mıgırdıçyan'ı tanır mısın

Tanımıyorum

**Pangaltı'da Siranoş'un evinde Şevariş Misakyan ile görüşdün vedâ'
etdin mi**

Hayır.

Hrant Vartabet Efendi'yi tanır mısın

Tanırım Hosebyan'dır. Erzurumludur

Ne zamân görüşdün

Hem Erzurum'da hem de Konya'da görüşdüm

Hirant Vartabet Efendi ile aranızda ne geçti

Muhâceret âleminden bahs etmiş idik. Birer birer ne konuştuğumu
hatırlayamıyorum

Hrant Vartabet Efendi komiteci midir.

Bilmiyorum

Kaç yaşındadır

Yirmi beş yirmi altı yaşında belki de otuz yaşındadır

Okur yazar mı

Okur yazar

**Hrant Vartabet Efendi size milletin işi ne olacak diye sordum oda bana
[Bizim komitecilerle berâber ben de mesâil-i millîyyede son hadd de
kadar uğraşmağa uhtiyâlem(?) ya'ni ahd ü peymân etmişim demişsin]
bu söz aranızda nasıl geçti**

Böyle bir söz söylediğim hatırıma gelmiyor

**Sen Erzurum'da iken komitecilerin mektebini Erzurum'da ibkâ etmek
için Patrik-hâne ile uğraşdın mı**

Siz eğer Erzurum'daki Sanasaryan mektebinden bahs ede idiniz size
inşirâh ile cevâb verecekdin çünkü Erzurum da Sanasaryan mektebi
vardır

Pek a'lâ öyle ise bu Sağasaryan mektebine âid Patrik-hâne olan ahvâli anlat

Sağasaryan mektebine nakli hem Patrik-hânece ve hem de Erzurum'da mevki'-i müzâkereye konmuşdu ne ahvâlde nakl olunacağa dâir hey'et-i ta'lîmiyyenin dahi re'y vermesi gerek nizâm-nâme ve gerek zann ederim vasiyyet-nâmece gösterilmiştir nakl mes'elesine dâir hey'et-i talimiyyeye sûal sorulduğundan ben nakl olunmaması tarafını tutdum ve bu husûsda haklı olduğuma da şimdiye kadar ısrâr etdim mektebin nakli takarrür etdikden sonra ben derhâl Erzurum'u bırakıp İstanbul'a geldim bundan sonra nakl olunmaması için Erzurum'da ba'zı vukuât geçmiştir miting yapmışlar ahâlî toplanmış arabalar gelmiş eşyaları aşağıya almışlar ben orada bulunmadım. Benim yalnız re'yim nakl olunmaması idi. Fakat nakl etdiler. Şunu da arz edeyim benim orada her türlü şâibeden ârî olduğuma dâir müfettişden tasdîk-nâme var idi şimdi yedimde değildir

Yalnız nakl olunmaması hakkında re'y veren sen mi idin başkaları da verdi mi

Hey'et-i ta'lîmiyyenin kısm-ı a'zamı re'y verdi

Sonra bu Sağasaryan mektebi nereye gitdi

Sivas'a nakl olundu

Bu mektebin idâresine Patrik-hâne mi nezâret eder başka kim idâre idi(eder idi?)

Sağasaryan Mektebinin idâresinde İstanbul'da bir hey'et var idi. Kapril Efendi Yosefyan Muradyan, Eseyan(?), Kigork Arslan, Arşak Karagözyan Patrikin riyâsetindedir. İkinci bir hey'et Erzurum'dadır. Bunlar bûdce tanzîm olunarak İstanbul'daki hey'et tasdîk etdikden sonra hüsn-i sûretle idâreye oradaki hey'et yerlilerden teşekkül ederek idâre ederler.

(İmza) (İmza) (İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Ermeni ihtilâl komitesine mensûb oldukları iddiâsıyla maznûn-ı aleyhim olan ve mevkuf bulunan Gedikpaşa'da Kılısa Sokağı'nda lokantacı Dikran'ın hânesinde sâkin koltukcu esnâfından Divrikli ve üç yüz on beş tevellüdlü Karakin veled Avadis Kılınccı oğlu, Mahmudpaşa'da Yeşildirek'de Kocahan'da on üç numroda mukîm seyyâr okkalık kağıdcı Siirdli ve üç yüz on üç tevellüdlü Samo veled Moses, Beyoğlu'nda Sinem Köyü'nde Eşref Sokağı'nda altmış bir numrolu hânede sâkin limon ve yumurtacı Dedeagaçlı kırk yaşında Moses veled Mıgırdıç Mıgırdıçyan, Boyacı Köyü'nde Fırın Sokağı'nda yedi numrolu hânede ikamet eden Haydarpâşa Zuafâ-yı Mecnûhîn Komisyonu'nda a'zâdan Doktor Yüzbaşı Emirza Efendi veled Toros Ketenciyan, Beyoğlu'nda Tünel Caddesi'nde Sarrafoğlu Apartmanı'nda üç numroda mukîm mezkûr apartmanda terzilik eden Gümüşhaneli otuz altı yaşında Karabet oğlu Ohannes Çöküryan, Üsküdar da Selamsız'da Bekçibaşı Sokağı'nda iki numrolu hânede mütemekkin aktör Tahranlı ve doksan yedi tevellüdlü tebaa-i Osmâniyye'den Aşod veled Bedros Mededyan, Tatavla'dan Sinem Köyü'nde Eşref Mahallesi Sokağı'nda altmış bir numrolu hânede sâkin kahveci Vanlı kırk dört yaşında Kirkor veled Karabet Kendirciyan, yine Sinem Köyü'nde Eşref Sokağı'nda altmış bir numrolu mezkûr hânede mukîm seyyar koltukçu esnâfından İranlı otuz beş yaşında tebaa-i İraniyyeden Sahak veled Kirkor Mosesof, Beyoğlu'nda Feridiye'de Çaylak Sokağı'nda seksen sekiz numrolu hânede müste'ciren sâkin muallim Vanlı ve üç yüz on iki tevellüdlü Samuel Efendi veled Sahak Tarpaniyan, Beyoğlu'nda Tozkoparan Mahallesi'nde Ateş Ahmed Sokağı'nda üç numrolu hânede mukîm kapıcı Sivaslı otuz üç yaşında İğnadyos veled Kirkor Andonyan, Üsküdar'da İcadiye'de Çifte Bakkal Sokağı'nda numrosuz hânede mutasarrıfen sâkin kitâbcı Sivaslı Şevariş veled Aleksan Misakyan, Beyoğlu'nda Pangaltı'da Cedidiye Sokağı'nda atık yüz elli dört numrolu hânede sâkin Azadamard gazetesinin hesâb me'mûru iken şimdi boşda bulunan Âsitâneli kırk iki yaşında Mihran veled Avadis İdareciyan, Beyoğlu'nda Tarlabası'nda Macar Caddesi'nde otuz sekiz numrolu hânede sâkin sarrâc esnâfından Âsitâneli kırk yedi yaşında Ohannes veled Matos Agob Haçoyan, Pangaltı'da Poyraz Sokağı'nda bir odada sâkin Romanya Konsoloshânesi hizmetcilerinden Tebrizli Dikran veled Bogos, ve Kumkapı'da Hisardibi Sokağı'nda doksan dokuz numrolu hânede sâkin Sarıyar'da İkinci Amele Taburunun Dördüncü Bölüğü Birinci Takımı efrâdından Vanlı ve seksen yedi tevellüdlü Melkon veled Agob Agobyan, Beyoğlu'nda Su Terazisi Sokağı'nda yedi numrolu mobilya mağazasında sâkin mobilyacı Muşlu Sogomon veled Samon Karebetyan ve Bağçecik'de Amerikan Mektebinde Türkçe muallimi Bitlisli otuz beş yaşında Hüsrev veled Haçik Babayan ile hâl-i firârda bulunan Arakil veled Mike haklarında cinâyetle lüzûm-ı muhâkemelerine dâir Hey'et-i Tahkîkiyyeden

verilen karâra müteallik evrâk-ı da'vâ Müddeî-i Umûmînin ol-bâbdaki iddiâ-nâmesiyle maa-teferruât Dîvân-ı Harb-i Örfiye tevdi' olunmağla ba'de-l-mütâlâa husûs-ı mezkûrun icrâ-yı muhâkemesi için ta'yîn olunan günde dîvân-ı mezkûr reîsi Kaim-makam Nâfiz Bey'in taht-ı riyâsetinde a'zâ Binbaşı Muammer Salih, Mehmed Atâ, Yüzbaşı İbrahim ve Mülâzım-ı Evvel Cevâd Beylerden mürekkeben akd-ı ictimâ'la Müddeî-i Umûmî Muâvini Reşîd Bey hâzır olduğu hâlde maznûnlardan firârî Arakil Mike'ye taraf-ı riyâsetden berây-i muhâkeme ale-l-usûl on gün mühlet verildiğini mu'lin ahz ü girift müzekkiresi gazetelerle i'lân olunduğu ve mühlet-i mezkûre münkazî olduğu hâlde merkumun elde edilemediği anlaşılmış ve mevkuf bulunan diğer maznûnların cümlesi tahte-l-hıfz ihzâr kılınmış olmağla ber mûcib-i taleb merkum firârî Arakil Mike'nin hîn-i der-destinde tekrâr taht-ı muhâkemeye alınmak üzere hakkında gıyâben rü'yet-i da'vâyâ karâr verilerek ol-vechle ânın gıyâbında ve diğerlerinin vicâhında muhâkemelerine mübâşeret olundu.

İcrâ kılınan tahkikat ve muhâkeme netîcesinde sûret-i cereyân-ı muhâkemeye göre hulâsa-i mütâlâası muâvin-i mûmâ-ileyh Reşîd Bey'den soruldukda öteden beri Memâlik-i Osmâniyye'nin bir kısmında muhtâriyyet-i idâre te'sîs için müteaddid gayr-i kanûnî fırkalar ihdâs eden komite efrâdı Hükûmet-i Osmâniyye'nin harbe iştirâkini vesîle-i halâs olmak üzere fırsat ittihâz ederek hudûda mücâvir komite efrâdının düşmanla teşrîk-i mesâ ile müsellahan Hükûmet-i Osmâniyye aleyhine düşman askeriyle birlikde harbe kıyâm eylemesi Hükûmet-i Seniyyece harekât-ı askeriyyeyi sekte-dâr edecek mahall sükkânıyla Der-saâdet'de ba'zı taşralı Ermeniler zarûret-i maslahat ilcâsıyla bir tedbîr-i ihtiyâtî olmak üzere ve ol-bâbdaki kanûn-ı mahsûsuna tevfiқан teb'id ve tagrîb ve binâberîn işbû gayr-i kanûnî komiteler ref' ü ilgâ edilmiş ve fakat zâbitanın ta'kibâtından ihtifâ' sûretiyle vâreste kalmış olan eşhâsdan maznûn-ı aleyhim Şevariş Misakyan ve Samuel Tarpanyan ve firârî Mike'nin âmâl-i milliyyeyi elde etmek üzere ahîren zâhirde tevkifât dolâyısıyla şâyân-ı merhamet gördükleri ba'zı âilelerin idârelerini te'mîn ve ânlarla Hükûmet arasındaki münâsebâtı te'sîs maksadıyla: Ve hakikat-i hâlde ise Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermenilere karşı olan hareketi hakkında protesto ve muhtıralar tanzîm ile Der-saâdetdeki süferâyâ ve hükûmât-ı ecnebiyyeden ba'zılarına bu bâbdaki harekât hakkında istihsâl eyledikleri ma'lûmâtı teblîğ ve şâyed Der-saâdet ve İzmir'den dahi tagrîb-i umûmîye başlanırsa mukâvemeti tasmiîn ve bunun için de ba'zı eshâsı ihzâr ve teslîh niyyetinde ve ahvâl-i hâzıra-i harbiyyenin alacağı renk ve şekilden bi-l-istifâde Devletin emniyyet-i dâhiliyyesini ihlâl zımnında bir ittifâk-ı hafî teşkîli kasdında oldukları elde edilen defterler muhteviyyâtına dâir beyânâtıyla mâhiyyet-i cûrm hakkında Şevariş Misakyan'ın vâki' olan müevvelen ikrârı ve sâhte pasaportla nâm-ı müsteâr altında firâr etmekde iken der-dest edilmesi ve Samuel Tarpanyan'ın dahi "Ardavazet" nâm-ı müsteârı altında mezkûr hey'ete dâhil bulunduğuna dâir Şevariş'in atf-ı cûrmi ve firârî Arakil veled Mike'nin dahi merkuman ile hem-efkâr olarak müşâreketi zâbita tahkikatıyla anlaşılmakda bulunmuş ve hânesinin taharrîsi esnâsında me'mûrîn-i

zâbıtaya isti'mâl-i silâh ile esbâb-ı firârını te'mîn eylemesi gibi delâil hakkındaki zannı te'yîd eder ahvâlden görülmüş ve Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'ın dahi işbu hey'ete âid evrâk-ı muzırreyi ketm ve fi'lin meydâna çıkmamasını te'mîn zımında merkumûnun ef'âlini teshîl eylediği muhâkemât-ı câriyyeden mütehasıl delâil ile anlaşılmış olduğundan bunlardan Şevariş Misakyan ile Samuel Tarpanyan ve firârî Arakil veled Mike ve Ağnadyos'un evvel-emirde cinâyetle mücrimiyyetlerine ve hareketlerine temâs eden Kanûn-ı Cezânın elli sekizinci ve Ağnadyos'un dahi kırk beşinci mâtde delâletıyla kezâlik elli sekizinci mâtde mûcibince ta'yîn-i cezâlarına ve dîger maznûn-ı aleyhim Ohannes Haçoyan ve Samo veled Moses, Mihran İdareciyan, Aşod Muradyan, Dikran Vartanyan, Sogomon veled Samo'nun tarz-ı cereyân-ı muhâkemeye nazaran komitecilikle alâkaları görülemediği ve fakat asker firârîsi bulunduklarının anlaşılmış olmasına binâen muhâkemelerinin icrâsı zımında âid olduğu Dîvân-ı Harbe havâlesine ve Karakin Kılincyan'ın nezdinde zuhûr eden eslihadan dolayı ta'kîbât icrâsı cihet-i adliyyeye mevdû' olub hâric ez vazîfe olduğuna ve dîger maznûn-ı aleyhim Kirkor Kendiryan ve Moses Mıgırdıçyan ve Sahak veled Kirkor, Doktor Emirze Gencyan, Ohannes Çöküryan, asker Melkon veled Agob'un kanûnen mûcib-i muâheze bir hâl ve hareketleri tebeyyün edemediğinden ânlarında berâetlerine karâr i'tâsını taleb ve iddiâ eyledi. Muâvin-i mûmâ-ileyhin ber-vech-i bâlâ mütâlaât-ı musavveresiyle maznûnların ifâdât ve müdâfaâtının istimâından ve evrâk-ı mevcûde-i tahkikiyenin tedkik ve kırâatından sonra îcâb-ı keyfiyyet lede-t-tezekkür Taşnaksâğan Komitesinin hafî teşkilâtına dâhil olan Şevariş Misakyan veled Aleksandır'ın Ermeniler hakkında hükûmetce ittihâz edilen tehçir karârından sonra Rozan nâm-ı müsteârını taşıyan ve hüviyyet ve şahsı taayyün edemeyen ve hakkında ta'kîbât-ı adliyye icrâ edilemeyen Kirkor Mercanof ve sâir rûfekâsıyla İstanbul'da Taşnaksâğan Komitesi nâmı altında bir cem'iyet-i hafiyye teşkîl ve ber-mûcib-i iddiâ ba'zı tasmîmâtta bulundukları kendisinin hatt-ı destiyle muharrer olub Romanya'ya firâra teşebbüs eylediği sırada zâbıtanın eline geçen bir ve iki numrolu mukarrerât zabt defterleri mûndericâtıyla sâbit olduğundan merkumun ve mezkûr hey'et a'zâsından olduğu defter mûndericâtından ve merkum Şevariş'in ifâdâtından anlaşılan Samuel Sahak veled Tarpanyan'ın ve Şevariş Misakyan veled Aleksan'ın hîn-i firârında zâbıtanın yedine geçen fesâd-cûyâne mukarrerâtı kurtarmak sûretiyle Şevariş'in cürmünü setr etmeğe teşebbüs ettiği kendisinin müevvel ikrârı ve evrâk-ı tahkikiyye mûndericâtı ve delâil-i sâire ile sâbit olan Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'ın vicâhen ve işbû ef'âlde Şevariş Misakyan Aleksan'ın şerîk-i cürmü olduğu evrâk-ı tahkikiyye mûndericâtından anlaşılan firârî Arakil veled Mike'nin hîn-i der-destinde muhâkeme-i vicâhiyyesi icrâ' kılınmak üzere gıyâben mücrimiyyetlerine ve üzerinde esliha-i memnûa zuhûr eden Karakin veled Avadis Kılincyan'ın da'vâsının bi-t-tefrîk âid olduğu mahkemeye tevdî'ine, Hamo veled Musa, Moses veled Mıgırdıç Mıgırdıçyan, Doktor Emirza Efendi veled Toros Gencyan, Ohannes veled Karabet Çöküryan, Aşod veled Bedros Muradyan, Kirkor veled Karabet Kendirciyan, İran tebaasından Sahak veled Kirkor

Mosasof, Mihran veled Avadis İdareciyan, Ohannes veled Murat Agob Haçoyan, Sogomon veled Samon Karabetyan, Dikran veled Bogos Vartanyan, Melkon veled Agob Agobyan ile Hüsref veled Haçik Babayan nâm eşhâsın dahi bir fi'l-i memnûa ictisâr etdikleri anlaşılmadığından merkumûnun dahi berâetlerine ve ancak asker firârîleri olan Samo veled Musa, Aşod Bedros Muradyan, Mihran veled Avadis İdareciyan, Ohannes veled Agob Haçoyan, Sogomon veled Samon Karabetyan, Dikran veled Bogos Vartanyan, Hüsref veled Haçik Babayan'ın sînnleri i'tibârıyla asker firârîsi oldukları anlaşıldığından haklarında ta'kîbât-ı kanûniyyede bulunulmak üzere hükûmet-i askeriyyeye teslimlerine müttefikan karâr verildiği gibi mücrimiyyetleri karâr-gîr olanlar haklarındaki cihet-i cezâiyye de müzâkere olundukda merkumûndan Şevariş ile firârî Mike'nin ve bunların hem fi'lleri bulunan Ağnadyos ile Samuel Tarpanyan'ın nev'-i fi'lleri Kanûn-ı Cezâ-yı Mülkiyyenin elli sekizinci mâddesinin fıkra-i sâniyyesine muvâfık ef'âl-i cinâiyyeden görülmüş ve fıkra-i mezkûrede " ... ve eğer öyle bir ittîfâk-ı hafîde ber-vech-i muharrer fesâdın esbâb-ı icrâiyyesini tehyie zımnında teşebbüs olunmuş bir fi'l ve tedbîr tebeyyün etmeyib yalnız icrâsı söyleşilerek karâr verilmiş olmakdan ibâret bulunursa o hâlde dâhil-i ittîfâk bulunan kimseler muvakkaten kal'a-bend kılınır ilh" diye muharrer bulunmuş olduğundan mebhûs fıkra hükmüne tevfiķan ve derecât-ı cürmiyyeye nisbeten Şevariş'in ve hîn-i der-destinde muhâkeme-i vicâhiyyesi icrâ edilmek üzere firârî Mike'nin beşer ve Ağnadyos'un dört ve Samuel Tarpanyan'ın dahi üç sene müddetlerle muvakkaten kal'a-bendliklerine ve firârî merkum Arakil Mike'nin hukuk-ı medeniyyeden ıskatıyla Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiyye Kanûnunun üç yüz yetmiş birinci ve onu ta'kîb eden mevâddı mûcibince emvâl ve emlâkinin haczine 3 Kânûn-ı sâni 332 târihinde Arakil Mike'nin gıyâbında ve diğerlerinin vicâhında müttefikan hükm ve karâr verilerek karâr-ı vâkî' taraf-ı riyâsetden ibâre-i kanûniyyenin kırâatıyla usûlen tefhîm olundu.

A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ	Dîvân-ı Harb-i Örfî
Mülâzım-ı Evvel	Yüzbaşı	Binbaşı	Binbaşı	Reîsi
(Mühür)	(Mühür)	(Mühür)	(Mühür)	Kaymakam
				(Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

Harbiyye Nezâreti
Umûr-ı Mahâkim Müdîriyyeti
Aded
4
384

Dîvân-ı Harb-i Örfî mukarrerâtından
salâhiyyet hâricindeki ahkâmın
tasdîk ve tenfizi husûsunda icrâsı
lâzım gelen muâmeleye dâir

Dîvân-ı Harb-i Örfîlerce ısdâr kılınan hükmler 28 Nîsân 330 târihli Kanûn-ı muvakkatle tâbî-i temyîz olmakdan istisnâ edilmiş olduğu ve dîvân-ı harb-i örfîlerin vaz'ıyyet-i hâzıra-i kanûniyyesine nazaran ancak merbût oldukları hükûmet-i askeriyye riyâsetine tâbî' bulundukları cihetle mezkûr dîvân-ı harblere nisbet-i adlîsi olmayan kumandanlıklarca ahkâm-ı kanûniyyenin tedkîki hükûmet-i askeriyye riyâsetinin taaddüdünü müstelzim ve vâzî' kanûnun maksadıyla gayr-i kabil-i te'lîf görülmüş olmasına mebnî Dîvân-ı Temyîz kanûn-ı muvakkatinin üçüncü faslının dîvân-ı örfîlere de şâmil olub olmadığı hakkında istifsârı mutazammın 23/11/332 târih ve 4699 numrolu tezkireleri mütâlâa olundu âzâde-i tezkâr olduğu üzre Kanûn-ı Esâsinin yüz on üçüncü mâddesinde de musarrah bulunduğu vechle idâre-i örfiyye kavânîn ve nizâmât-ı mülkiyyenin muvakkaten ta'tilinden ibâret olub idâre-i örfiyyenin i'lân olunmasıyla berâber Devletin dâhilî ve hâricî emniyyetini ihlâl edecek cerâim ile işbu i'lâna sebebiyyet veren ahvâle taalluk eden veya men' ve zecrî selâmet-i umûmiyyeye medâr görülen cünha ve cinâyâtın emr-i ta'kîbinde karâr-nâme-i mahsûsu mûcibince mahâkim-i âdiyye-i cezâiyye makâmına kaim olan dîvân-ı harblerde rû'yet ve hükm olunan mücâzât-ı nâtik mezâbit-ı hükmiyyenin emr-i tedkîk ve tenfizi dahi kavânîn ve nizâmât-ı askeriyyeye tevfi'k edilmek lüzûm ve zarûreti der-kâr ve ile-l-ân cârî olan usûl ve teâmül dahi bu merkezde olduğu bedîdâr olub binaen aleyh Dîvân-ı Temyîz hakkında ahîren neşr olunan kanûn ile ale-l-ıtlâk dîvân-ı harblerden sâdır olan ahkâm ve mukarrerâtın tasdîk ve tenfizi husûsunda kumandanlara tevsîian i'tâ' olunan salâhiyyetin bu gibi ahkâmı da şâmil olduğunda ve seferde re'sen tâbî-i temyîz olan ahkâm-ı cezâiyyenin bile kabiliyyet-i temyîziyyesini salâhiyyet-dâr makamât-ı askeriyyenin taleb ve tevdîiyle takayyüd eden kanûn-ı mezkûr hükmünün dâire-i şümûlünün vûs'atinde tereddüd edilmemek lâzım geleceği gibi kavânîn-i askeriyye dâimâ kaide-i teselsüle ri'âyeti der-pîş ve ez-cümle 20 Haziran 332 târihli kanûn mûcibince teşekkül eden dîvân-ı harb-i mahsûslardan sâdır olan ahkâm-ı cezâiyyeyi tasdîk ve tenfize salâhiyyet-dâr olan kumandanların bulundukları merâkizde mâ-fevk

kumandanların mevcûdiyyeti hâlinde haiz oldukları salâhiyyeti hûd-be-hûd isti'mâl eylemelerini bu kaideye berây-i tevfi'k takyîd ile işbu mâ-fevk kumandanların ihtiyâr ve tevdîine ta'lîk etmiş olmasına nazaran mâ-dûn kumandanın salâhiyyet-i tasdîkiyyesi hâricinde olup da aynı mevki' ve merkezde mevcûd mâ-fevk kumandanın dâire-i tenfizine dâhil bulunan ahkâm için bu kaideye ittibâ' lüzûm ve zarûreti âşikâr olmakla berâber Dîvân-ı Temyîz kanûnunun otuz dördüncü maddesinin fıkârât-ı ahîresi de bu lüzûmu te'yîd eylemekde bulunduğu cihetle şu hâle göre merâtib-i askeriyyenin ale-d-derecât teselsülü hükûmet-i askeriyye riyâsetinin taaddüdünü istilzâm eyleyeceği Adliyye-i Askeriyye Encümenince tezekkür edilerek bu sûret muvâfık görülmüş ve sâhte vesâik-i askeriyye tanzîm ve istimâlinde ve memâlik-i Osmâniyye'den bir kısmında muhtâriyyet-i idâre te'sîs etmek üzere bir cem'iyyet-i hafîyye teşkilinden dolayı Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisince mahkûm olan eşhâsa âid olup tasdîk-i âliye iktirân etmek üzere 24/9 ve 25/11/332 târîhli iki kıt'a tezkereleriyle gönderilen mezâbât-ı hükmiyye leffen tesyâr kılınmış olmağla ol-vechle icâbının icrâsı beyân olunur.

Başkumandan Vekîli
ve
Harbiyye Nâzırı
Enver

Vürûdu 7/4/33

Mahâkim Şu'besine 9/4/33

----- ✂ ----- ✂ -----

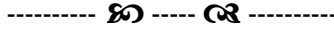
Mahâkim Şu'besi 32
Numro 12565

Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisinden mu'tî 689 adedli mazbata-i hükmiyye ve evrâk-ı müteferri'ası tedkik ve mütâlâa olundu.

Dîvân-ı Harbce tutulan isticvâb-nâmelerin sonunda adem-i intizâm vukuu(?) muhâlif-i usûl olmağla berâber Şevariş Misakyan'ın ifâde-i mücerredesine istinâden Samuel Sahak veled Tarpanyan'ın cem'iyyet-i hafîyye hey'et-i icrâiyyesinden bulunduğu bahisle mahkûmiyyetine karâr verilmesi ve Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'ın isbât-ı ma'sûmiyyeti sadedinde vâki' olan mutâlebât-ı meşrûiyyesiyle dîger mahkûminin müdâfaât vâkıaları hakkında kabûlen veyâ reddeden bir gûne i'tâ-yı karâr edilmemesi ve merkumun Dîvân-ı Harbce hareket-i müsbetesi yalnız Şevariş'in hîn-i firârında zâbitanın yedine geçen fesâd-cûyâne mukarrerâtı kurtarmak

sûretinde tavsîf edilmesine nazaran ittifâk-ı hafîye dâhil olûb da fesâdın esbâb-ı icrâiyyesine karâr verenler hakkında kabil-i tatbîk olan mâdde-i kanûniyyeye tevîkan ta'yîn-i cezâsı ve derecât-ı mütefâvitede bulunan mücâzâtın esbâb-ı müşeddide bulunmadıkca akallı hükm edilmek kâide-i kanûniyyesinden zühûlen Şevariş hakkında bir gûne esbâb-ı müşeddide gösterilmeksizin teşdîden ta'yîn-i cezâsı keyfiyyâtı muhâlif-i kanûn görûlmele re'sen tâbî-i temyîz olan hükm-i vâkiin hîn-i tedkikinde husûsât-ı ânife de nazar-ı dikkate alınmak sûretiyle tedkikat-ı temyîziyyenin icrâsına müsâade buyurulmak temennîsiyle evrâk takımıyla Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Riyâset-i Aliyyesine arz ve takdîm olunur. 7 / 6 / 33

Merkez Kumandanı
Cevâd

Dîvân-ı Askerî Temyîz
Müddeî-i Umûmîliği
Aded
360

TEBLÎG-NÂME

Ermeni ihtilâl komitesine mensûb ve Der-saâdet'de bir hey'et-i fesâdiyye teşkîline mütecâsir oldukları iddiâsıyla maznûn-ı aleyhim olan Şevariş Misakyan ve ma'lûm-ül-esâmî rûfekâsı haklarında Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisinden verilen hükmü hâvî 3 Kânûn-ı sâni 332 târihli mazbata ve evrâk-ı müteferriası mütâlaa olundu. Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 31 nci mâddesinin fıkra-i nihâiyyesi mücibince Riyâset-i Aliyyenin emri istihsâl olunduktan sonra netâyic-i mütâlaât ber-vech-i zîr arz ve hasb-et-taalluk İkinci Meclis-i Temyîze tevdi'-i maslahat olunur:

1- Hükm-i lâhik hakkında tedkikat-ı temyîziyye icrâsı mebhûs-i anı Dîvân-ı Harbin merbût olduğu Der-saâdet Merkez Kumandanlığından talep ve evrâk-ı hükmiyye tevdi' kılınmış olmasına göre Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 37 nci mâddesi mücibince mazbata-i mezkûrenin Şevariş Misakyan, Samuel Sahak Tarpaniyan, Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'a müteallik kısm-ı vicâhîsi temyîzen kabil-i tedkikdir.

2- Hükm-i lâhik muvakkat kal'a-bendliği mutazammın olmasına göre Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 34 ncü mâddesinin fıkra-i ûlâsı vechle re'sen ve bilâ-taleb tâbî-i temyîzden binâen aleyh temyîz da'vâsı talep ve istid'âsı 41 nci mâdde-i kanûniyyede muayyen müddet temyîz ile gayr-i mukayyed ve tedkikat-ı temyîziyye 46 ncı mâddesinin fıkra-i mahsûsası muktezâsınca hükmün – i'tirâf edilsin edilmesin - her cihetine şâmilidir.

3- Kumandanlıkca her ne kadar maznûnlardan Şevariş hakkında esbâb-ı müşeddide gösterilmeksizin teşdîden ta'yîn-i cezâ edilmesinin muhâlefet-i kanûniyyesinden bahsle serd-i i'tirâz olunmakta ise de haddeyn(?) arasında tahdîd-i cezâ takdîr-i hükkâma mevdû' ve masûn-ı ani-t-taarruz olduğu gibi mazbata-i hükmiyyede dahi maznûnların derecât-ı cürmiyyelerine nisbeten tayîn-i cezâ edildiği musarrah olmasına mebnî i'tirâz-ı mezkûr vârid değildir. Ancak:

A- Kumandanlıkca da i'tirâzen der-miyân edildiği üzre Dîvân-ı Harbce icrâ kılınan isticvâbı hâvî mazbata-nâmenin ihlâl-i vüsûk edecek ve muhâkemenin noksan hey'etle icrâ' edildiğine dâll olacak bir sûretde gayr-i muntazam ve celesât ve mukarrerât-ı zîrlarının hey'etce ba'zen kısmen ve ba'zen de kâmilan gayr-i mümzâ bulunması ve mazbata-i hükmiyyenin makamât-ı muhâkemeyi ve maznûnların ifâdât ve müdâfaâtını hulâseten musavver ve nâtik olmamakla berâber zîrindeki mühürlerin de hey'et-i hâkimenin mühür-i zâtîleri olduğuna dâir Dîvân-ı Harbin mühür-i resmîsi ile tahtîmen tasdîk kılınmamış olması

Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 45 nci mâddesinin 4 ncü

B- Maznûn-ı aleyhimden Şevariş, elde edilen defterde muharrer cem'iyyet-i hafiyyenin ictimâ'larında kat'iyyen bulunmadığını ve bu mes'eledeki dahl ve iştirâkî yalnız Kirkor Mercanof'un kendisine yazmak üzre getirdiği defterleri, hüs-ni niyetle kopya etmekten ibâret bulunduğunu ve iştirâkî kabûl olursa bile cem'iyyet-i mezkûrenin düşman devletlerle iştirâk ve câsusluk gibi bir maksad ve gayesi olmayıp tehçir olunan eşhâs ve âilelerine muâvenet-i nakdiyye ve Ermeni milleti Hükûmet-i Seniyye arasında iâde-i mâl ve mevkî' ve men'-i tehçir için teşebbüs ve tavassut-ı muslih-âneye çalıştığı defterler mündericâtı ile de müsbet bulunduğu ve diğer maznûn Samuel dahi Dîvân-ı Harbce kendi nâm-ı müsteârı zann olunan ve defterlerde ismi mukayyed bulunan (Ardavazat) nâm şahs ile kendisi arasında bir münâsebet bulunmadığını ve esâsen şahs-ı merkumun Baronak Hosebyan olduğu Şevariş'in ifâdesiyle de anlaşıldığı ve Ardavazat'ın Nîsân 1915 târihinden i'tibâren cem'iyyet-i hafiyye ile icrâ-yı faâliyyet eylediğine ve kendisi ise Temmuz evâsıtına kadar mektebde vezaîf-i mevdûasıyla mesgul olduğuna nazaran işbu nâm-ı müsteâr sahibi kendisi olamayacağı gibi Baronak Hosebyan'ın istihlâfı için bir şahs aranmasına dâir defterdeki Eylûl târihli fıkra dahi bunu müeyyid bulunduğunu ve maznûn-ı diğer Ağnadyos ise bahs olunan cem'iyyet-i hafiyye ile alâkası olmayıp ancak madmazellerin ricâ ve ısrârları üzerine ve birkaç para almak ümîdiyle içinde para bulunduğunu zann eylediği çantanın alınması için ma'lûm-ül-esâmî eşhâsa hâl-i sekrde söylediğini ve şahid Bedros ile

-Mâ-ba'dı diğer sahîfededir-

mâ-ba'd:

Apartmandaki besleme kızların celb ve istimâ'ını ve esâsen Şevariş'in Romanya'ya firâr edeceğini me'mûrîn-i zâbıtaya ihbâr etmesi için der-dest ve tevkifinden evvel Madam Harikliya'ya söylemesi de ma'sûmiyyetine dâll olduğundan mezbûrenin de istişhâdını müdâfaaten talep ve der-miyân eyledikleri hâlde mutâlebât ve müdâfaât-ı vâkıanın hey'etce nazar-ı dikkate alınmayarak reddetmek veya kabûlen bir karâr ittihâz ve cümlesinin gıyâbında icrâ kılınan tahkikat ve haklarında dest-res olunan istitlâât netîcesinin tamâmen hem kendilerine teblîğ ve ifhâm olunmaması ve bu sûretle her husûs ve maddede hakkında hakk-ı müdâfaalarını isti'mâle imkân bırakılmaması

Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 45 nci maddesinin 6 ncı

H- Maznûn-ı aleyhimden Ağnadyos'un hareket-i sâbitesi, mukarrerâtı hâvî evrâk ve defâtirin zâbıtaya yedine geçmemesi için kurtarmağa çalışmak sûretiyle Şevariş'in cürmünü setr etmeğe teşebbüs sûretinde tavsîf edilmiş iken bir güne esbâb ve delâil-i kanûniyyeye mukarın olmaksızın ittifâk-ı hafî a'zâsı misillû hakkında cezâ tahdîd edilmiş olması

H- Mülkiyye Cezâ Kanûn-nâmesinin 58 nci maddesi zeyli mücibince tahdîd-i cezâ edilebilmek için kanûn-ı mezkûrun 55, 56 ve 57 nci maddelerinde beyân olunan fesâdlardan birini icrâ kasdıyla iki veya daha ziyâde eşhâs beyrinde bir ittifâk-ı hafî (komplo) teşkîliyle fesâdın icrâsının söyleşilib karâr-gîr olmasının ta'yîn ve tesbîti kanûnen muktezî bulunduğu hâlde maznûnların ber-vech-i muharrer fesâdlardan hangisinin icrâsı maksad ve gayesiyle ittifâk-ı hafî teşkîl eylemiş olduklarının esbâb ve delâil-i kanûniyyesi ile metn-i mazbatada tasrîhi lüzûmundan bi-z-zühûl hükmün esbâb-ı mücibe-i kanûniyyeye iktirân etdirilmemesi

Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 45 nci maddesinin 7 ve 8 nci fıkralarında bahs olunan nevâkıs-ı esâsiyyeyi teşkîl eder.

Binâberîn: Mazbata-i mezkûrenin mârr-ül-esâmî maznûnlara müteallik ve re'sen tâbî-i temyîz bulunan cihet-i vicâhiyyesinin esbâb-ı mebhûseden nâşî Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun 46 ncı maddesinin fıkra-i ahîresine tevfiқан nakzıyla 47 nci maddesi mücibince evrâk-ı vâridenin hükmî veren Dîvân-ı Harbe havâlesi talep olunur.

Mühür (28 Haziran 1333)
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Ermeni ihtilâl komitesine mensûb Der-saâdet'de bir heyet-i fesâdiye teşkiline mütecâsir oldukları iddiâsıyla maznûn Şevariş Misakyan ile rüfekâsı haklarında Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfisi'nden ısdâr edilen 3 Kânûn-ı sâni 32 târihli mazbata muhteviyyâtı i'tibârıyla re'sen tâbî-i temyîz olmakla berâber bu bâbda tedkikât-ı temyîziyye icrâ'sı Merkez Kumandanlığı'ndan dahi taleb edilmesi üzerine maa-evrâk-ı müteferria Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Müdde-i Umûmîliğinin 28 Haziran 33 târihli tebliğ-nâmesiyle ikinci meclise tevdi' kılınmış olduğundan mâhiyyet-i mes'eleye göre dört askerî ve üç adlî a'zâdan mürekkeb olarak teşekkül eden hey'etce evrâk-ı mezkûre mütâlâa ve mazbata-i hükmiyyenin merkum ile Samoil Sahak veled Tarpanyan ve Ağnadyos veled Kirkor Andonyan'a müteallik kısm-ı vicâhîsi hakkında tedkikat-ı temyîziyye icrâsına ibtidâr kılındı

Mezkûr mazbatanın hulâsa-i müfâdi

Maznûn-ı aleyhim merkum Şevariş ile rüfekâsından Samoil Sahak veled Tarpanyan ve Ağnadyos veled Kirkor Andonyan ve firârî Arakil veled Mike'nin İstanbul'da Taşnaksağan Komitesi nâmı altında bir cem'iyet-i hafiyye teşkil ve ber mûcib-i iddiâ' tasnîmâtında bulundukları bi'l-muhâkeme sâbit olduğundan bahsle nev'-i fi'llerinin (...?) olduğu mülkiyye cezâ' kanûn-nâmesinin elli sekizinci maddesinin fıkra-i sâniyyesine tevfi'kan ve derecât-ı cürmiyyeye nisbeten Şevariş'in ve hîn-i der-destinde muhâkeme-i vicâhiyyesi icrâ' kılınmak üzere firârî Mike'nin beşer ve Ağnadyos'un dört ve Samoil Tarpanyan'ın üç sene müddetlerle muvakkaten kal'a-bendliklerine ve Arakil Mike'nin hukûk-ı medenîyyeden ıskâtıyla emlâkinin haczine ve üzerinde esliha-i memnûa zuhûr eden Karakin veled Avadis Kılıncyan'ın da'vasının bi't-tefrîk âid olduğu mahkemeye tevdiine ve Samo veled Moses ve Moses veled Mıgırdıç Mıgırdıçyan ve Doktor Emirza Efendi veled Toros Gencyan ve Ohannes veled Karabet Çöküryan ve Aşod veled Bedros Muradyan ve Kirkor veled Karabet Kendirciyan ve İran teba'sından Sahak veled Kirkor Mosasof ve Mihran veled Avadis İdâreciyan ve Ohannes veled Murad Agob Haçoyan ve Soğomon veled Somon Karabetyan ve Dikran veled Bogos Vartanyan ve Malkon veled Agob Agobyan ve Hüsrev veled Hacik Babayan nâm eşhâsın da bir fi'l-i memnûa ictisâr eyledikleri anlaşılamadığına binâen berâetlerine ve ancak bunlardan asker firârîsi oldukları târih-i tevellüdlerinden anlaşılan Samo veled Moses ve Aşod Bedros Muradyan ve Mihran veled Avadis İdâreciyan ve Ohannes veled Agob Haçoyan ve Soğomon veled Samon Karabetyan ve Dikran veled Bogos Vartanyan ve Hüsrev veled Hacik Babayan'ın haklarında ta'kibât-ı kanûniyye yapmak üzere hükûmet-i askeriyyeye teslimlerine vicâhen ve gıyâben karâr verildiğini mutazammındır

Kumandanlığın Tahrîrât-ı Temyîziyyesinde

Dîvân-ı Harbce tutulan isticvâb-nâmelerin hükmünde adem-i intizâm vuku'ı muhâlif-i usûl olmakla berâber Şevariş'in ifâde-i mücerredesine istinâden Samoil'in mahkûmiyyetine karâr verilmesi ve Ağnadyos'un mutâlebât-ı meşrûasıyla diğer mahkûminin müdâfaa-i vâkıaları hakkında kabûlen veya reddeden bir günâ itâ-yı karâr edilmemesi ve merkumun hareket-i müsbetesi yalnız Şevariş'in hîn-i firârında zâbitanın yedine geçen fesâd-cû-yâne mukarrerâtı kurtarmak sûretinde tavsîf edilmesine nazaran ittifâk-ı hafîye dâhil olub da fesâdın esbâb-ı icrâ'iyyesine karâr verenler hakkında kabil-i tatbîk olan mâdde-i kanûniyyeye tevfiân ta'yîn-i cezâsı ve Şevariş hakkında bir günâ esbâb-ı müşeddede gösterilmeksizin teşdîden ta'yîn-i cezâsı keyfiyyâtı muhâlif-i kanûn görüldüğünden bahsle ona göre tedkikât-ı temyîziyye icrâ'sı talep olunmuştur

Tebliğ-nâmede de

Kumandanlıkca her ne kadar maznûnlardan Şevariş hakkında esbâb-ı müşeddede zikr olunmaksızın teşdîden ta'yîn-i cezâ' edilmesinin muhâlefet-i kanûniyyesinden bahsle serd-i i'tirâz edilmekte ise de hey'et(?) arasında tahdîd-i cezâ takdîr-i hükkâma mevdû' ve masûn-ı (...?) tararruz olduğu gibi mazbata-i hükmiyyede dahi maznûnların derecât-ı cürmiyyelerine nisbeten ta'yîn-i cezâ edildiği musarrah olmasına mebnî i'tirâz-ı mezkûr vârid olmayıp ancak kumandanlıkca da i'tirâzen der-miyân edildiği üzre dîvân-ı harbce icrâ' edilen isticvâbı hâvî zabt-nâmenin ihlâl-i vüsûk edecek ve muhâkemenin noksan hey'etle icrâ' edildiğine dâil olacak bir sûretde gayr-i muntazam ve celesât ve mukarrerât zîrlerinin hey'etce ba'zen kısmen ve ba'zen de kâmilen gayr-i mümzâ bulunması ve mazbata-i hükmiyyenin makamât-ı mahâkemeyi ve maznûnînin ifâdât ve müdâfaatını hulâseten musavver ve nâtik olmamakla berâber zîrindeki mührlerin de heyet-i hâkimenin mühr-i zâtîleri olduğuna dâir Dîvân-ı Harbin mühr-i resmîsi ile tahtîmen tasdik kılınmamış olması ve maznûn-ı aleyhimden Şevariş elde edilen defterde muharrer cem'iyyet-i hafîyyenin ictimâlarında kat'iyyen bulunmadığını ve bu mes'eledeki dahl ve iştirâkı yalnız Kirkor Mercanof'un kendisine yazmak üzre getirdiği defterleri hüsn-i niyetle kopya etmekden ibâret bulunduğunu ve iştirâkı kabûl olunsâ bile cem'iyyet-i mezkûrenin düşman devletlerle iştirâkı veya casusluk gibi bir maksad ve gâyesi olmayıp tehcîr olunan eşhâs ve âilelerine muâvenet-i nakdiyye ve Ermeni milleti ile Hükûmet-i Seniyye arasında iâde-i hâl ve mevki' ve men'-i tehcîr için teşebbüs ve tavassut-ı muslih-âneye çalıştığı defterler mündericâtıyla da müsbet bulunduğu ve diğer maznûn Samoil dahi Dîvân-ı Harbce kendi nâm-ı müsteârı zann olunan ve defterlerde ismi mukayyed bulunan Ardavazet nâm şahs ile kendisi arasında bir münâsebet bulunmadığını ve esâsen şahs-ı merkumun Baronak Hosebyan olduğu Şevariş'in ifâdesiyle de anlaşıldığını ve Ardavazet'in Nîsân 1915 târihinden i'tibâren cem'iyyet-i hafîyye ile icrâ'-yı fa'aliyyet eylediğine ve kendisi ise Temmuz evâsıtına kadar mektebde vezâif-i mevdûasıyla meşgul olduğuna nazaran işbu nâm-ı müsteâr sâhibi kendisi olamayacağı gibi

Baronak Hosebyan'ın istihlâfı için bir şahs aranmasına dâir defterdeki Eylül târihli fıkra dahi bunu müeyyid bulunduğunu ve maznûn-ı dîğer Ağnadyos ise bahs olunan cem'iyyet-i hafiyye ile alâkası olmayıp ancak madmazellerin ricâ ve isrârları üzerine ve birkaç para almak ümidiyle içinde para bulunduğunu zann eylediği çantanın alınması için ma'lûm-ül esâmî eşhâsa hâl-i sekrde söylediğini ve şâhid Bedros ile apartmandaki besleme kızların celb ve istimâını ve esâsen Şevariş'in Romanya'ya firâr edeceğini me'mûrîn-i zâbitaya ihbâr etmesi için der-dest ve tevkifinden evvel Madam Harikliya'ya söylemesi de ma'sûmiyyetine dâll olduğundan mezbûrenin istişhâdını müdâfaaten talep ve der-miyân eyledikleri hâlde mutâlebât ve müdafaât-ı vâkı'anın hey'etce nazar-ı dikkate alınarak reddetmek veya kabûlen bir karâr ittihâz ve cümlesinin gıyâbında icrâ' kılınan tahkikat ve haklarında dest-res olunan istitlâat neticesinin tamamen kendilerine tebliğ ve ifhâm olunmaması ve bu sûretle her husûs ve mâdde hakkında hakk-ı müdâfaalarını isti'mâle imkân bırakılmaması ve maznûn-ı aleyhimden Ağnadyos'un hareket-i sâbitesini(?) mukarrerâtı hâvî evrâk ve defâtirin zâbita yedine geçmemesi için kurtarmağa çalışmak sûretiyle Şevariş'in cürmünü setr etmeye teşebbüs sûretinde tavsîf edilmiş iken bir günâ esbâb ve delâil-i kanûniyyeye mukarin olmaksızın ittifâk-ı hafî a'zâsı misillû hakkında cezâ tahdîd edilmiş olması ve maznûnların kanûnda muharrer fesâdlardan hangisinin icrâsı maksad ve gâyesiyle ittifâk-ı hafî teşkîl eylemiş olduklarının esbâb ve delâil-i kanûniyyesiyle metn-i mazbatada tasrîhi lüzûmundan (...?) hükmün esbâb-ı mûcibe-i kanûniyyeye iktirân etdirilmemesi nevâkıs-ı esâsiye-i kânûniyyeyi teşkîl ettiği beyânıyla mazbata-i mezkûrenin mârr-ül-esâmi maznûnlara müteallik cihet-i vicâhiyyesinin nakzı talep olunmuşdur

Îcâb-ı lede-l-müzâkere

Sâlifü'z-zıkr tebliğ-nâmede bast ve temhîd olunan mütâlaât vârid ve nakz hükmü müstelzim esbâba müstenid bulunduğundan mazbata-i hükmiyyenin mahkûmiyyete müteallik kısm-ı vecâhisinin Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun kırk beş ve kırk altıncı maddelerine tatbiken nakzına ve kırk yedinci maddede mucibince de mezkûr Dîvân-ı Harbe iâdesine 2 Temmuz 33 târihine müsâdif Pazartesi günü müttefikan karâr verildi.

Mühür (Dîvân-ı Temyîz-i Askerî İkinci Meclisi, 7 Temmuz 1333)

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Beyoğlu ve Galata Katolik
Ermeni Milleti Muhtarlığı
Der-saâdet
Aded
2168

Beyoğlu'nda Kuloğlu Mahallesi'nin Suterazi Sokağında
8 numrolu hânede mukim Soğomon veled Samon vâlideşi Eskohi
Muş Arınc karyesinde mukayyed
Muşlu
Sinn
18

Merkum tebaa-i Devlet-i Osmâniyyenin Ermeni Katolik milletinden olûb
Muş'un Arınc karyesinde esnâ-yı tahrîr nüfûs-ı cedîdinde ahz etmiş olduğu
tezkere-i Osmâniyyesinin zıyânı beyân etmiş olmağla memleketinden vürûd
edecek künyesi mûcibince zâyiden dîger bir kıt'asının itâ buyurulması
zımında işbu ilm ü haber bi-t-terkîm Beyoğlu Mutasarrıflığı Nüfûs
Me'mûriyyet-i Âliyesine takdîm kılındı

18 Ağustos 330
(Mühür)

----- ۛ ----- ۛ -----

Der-saâdet Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Mahkemesine Mahsûs Zabt Varakasıdır.

Târih ve yevm-i muhâkeme	Evrâk numrosu	Reîs	A'zâ Müşavir-i Adlî	A'zâ			Ta'kib Müşavir-i Adlîsi	Zabt Kâtibi
9 Teşrîn i sânî 34	32/689	Süleyman Sırrı Bey	İsmâil Bey	Mustafâ Bey	Hıfzı Bey	Hasan Bey	Avni(?) Bey	

Maznûnlar ale-l-usûl habs-hânedan celb edildiler

Şevariş Misakyan veled Aleksan sinn 29 Üsküdarlıyım Azardamat
gazetesinin muharririyim.

Samoil Tarpanyan veled Samoil sinn 26 Vanlıyım mektebde talebe idim.
Robert Kolejde sonra aynı mektebde muallim idim.

Aġnadyos veled Kirkor sinn 34 Sivaslı burada Pazaj Tanberiyede(?) oda başı idim esâsen san'atım marangozdur.

7 Temmuz 33 temyîz-i mahâl-i ilâmı okundu.

İsbâtını istedi.

----- ✎ ----- ✎ -----

KARÂR

İcâb-ı keyf led-el-müzâkere maznûn-ı aleyhim merkumûndan Şevariş Misakyan, Samoil Tarpanyan ve Aġnadyos'a ait hükm ber vech-i muharrer Dîvân-ı Temyîz-i Askerînin nakz edilmesine ve nakz-ı vâkıa ittibâ' hükm ve kanûn icâbından bulunmuş olmağla merkumuna âid muhâkemenin yeniden icrâsı lüzûmuna müttefikan karâr verilerek emr-i tefhîm-i icrâ' kılındı.

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

6 Teşrîn-i evvel 32 târihli istintâkıyye karârı kırâat etdirildi

4 minh iddiâ-nâme okundu

Şevariş'den soruldu:

Bir cem'iyet-i hafiyye teşkîl etmedim defterdeki yazılar havâdislerden ibâretidir ecnebî memleketde komiteler bir şey yazmadım menfîlere muâvenet etmek üzere Azardamat gazetesinde muharrir olduğum için para topladım muhtıra kılıflı hatıra notu diyerek yazdım

Almanya Amerika Bulgaristan sefâretlerine mürâcaat etmişler Kirkor bana gelib haber veriyordu Kirkor Beyoğlu'nda sâkin idi deftere yazdığım şeyleri o gelir haber verir idi Madam Arzican'ın hânesinde muhtefî idim Taşnaksâğan arkadaşlarım der-dest edildikten sonra teşkîl edilmiş idi ahvâlden haber-dâr olmak ve menfî âilelere muâvenet etmek üzere teşekkül etdi dört yüz lira paramız var idi arkadaşlarımdan burada bulunan âilelerine muâvenet idi

Lede-s-suâl:

Ermeni hükûmeti teşkîl etmek ve ecnebî memâlikinde siyâsî cereyânlar ihdâs etmek üzere değil hayr-hâhâne âilelere bir hizmet eylemek

maksadına müsteniddir Bulgarya'daki muhbire ahvâlden haber gönderir
idik Yanımdaki arkadaşlarımı habs-hânedede tanıdım

Lede-s-suâl:

karâr mahâllinde bu maznûn arkadaşları da tanıyorum demişsin - Hayır dedi

Ağnadyos:

İki buçuk senedir habs-hânedeyim unuttum esâs mes'ele (...?) de idim kızlar geldi nişanlığımın para çantası var al gel diyerek Nikola Dimitriyef isminde bir Bulgar ismi verdiler gitdim beni der-dest etdiler o defterlerde benim yazım vardır

Lede-s-suâl:

Nikola Dimitriyef isminde bir Bulgar çantayı götürecek idi der-dest edildikten sonra Şevariş Misakyan ismi Nikola imiş kızların ismi Siranuş Nazik

Samuel:

Bu işle meşgul değilim iki def'a Şevariş ile mülâkât etdim temyîzin karârı Doktor Milet ile hükûmet arasında iyilik cihetini ta'kîb ediyoruz Kırkor Mercanof işitdiğime göre Bulgaristan'a gitmiş Şevariş'i tanımam ismini işitdim nâm-ı müsteâr ismi bana âid değildir

Avni Bey:

Ben Samuel'i tanıyorum komiteye dâhil olan şahsı da tanıyorum dedi tekrâr sorulsun dedi

Samuel:

Karâr mahallinde ismi geçen Hoteb Marnofyan'da ne vakt gitmiş

Şevariş:

Baronak Hosebyan gitdikden sonra Samuel gelmedi ve görmedim Baronak ben giderken Arazdak nâm-ı müsteârını başkasına verdim o gelib sizinle görüşek dedi gelmedi çetecilik yapmadım ne defterlerde ve ne de benim ifâdelerimde çete ve-yâhûd çetecilik hakkında katiyyen hiçbir nişân ve delîl yoktur defterlerde olan Ermenice lûgat "Honep" Fransızca grub Türkçe asl lûgatını bilmiyorum bir iki kişiden mürekkeb ve para toplamak için ve âilelere vermek üzre onun lûgatıdır çete dediğiniz Fransızca "Pand" Ermenice "Hrosahonep" lûgatıdır bunu tekrâr tekrâr hem Müdîriyyetde Kısım-ı Siyâsîde ve hem terceme olduğu vakt ve hem de Dîvân-ı Harb huzûrunda îzâh etdim hâl-bu-ki tekrâr nazar-ı dikkate alınmamışdır Kumandanlığın emri üzerine afv-ı âlîye mazhar olacakları cihetle te'hîr-i da'vâlarına karâr verildi

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ----- -----

İstînâf Müddeî-i Umûmîliğinin muhaberât(?) sene 32 ve 2 Kânûn-ı evvel 31 târihli müzekkiresi sûretidir.

3502

9 Kânûn-ı sâni 32 târihinden beri habs-hâne-i umûmîde mevkuf Bofner Ajadamard gazetesi muharrirlerinden Şadasi Misarakyan Efendi'nin tahliye-i sebîli husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhî şeref-taalluk buyurulduğu nezâret-i celîleden 2 Kânûn-ı evvel 34 târih ve yirmi iki bin yüz otuz sekiz numrolu tezkere-i aliyye ile emr ü iş'âr buyurulmağla ol-vechle muktezâsının hemân îfâsı zımnında müzekkire terkîm kılındı.

Aslına mutâbıktır / 2 Kânûn-ı evvel 34

Habs-hâne Müdîriyeti

----- ✂ ----- ✂ -----

Sûret

Mahrem

Bâb-ı Âli

Dâhiliyye Nezâretinin işbu ta'mîmi aslı

Dâhiliyye Nezâreti

Harbiyye Nezâretindedir

28 Mayıs 331 târihli ve bilâ-numrolu mahrem tahrîrâta zeyldir:

Menâtık-ı ma'lûmiyyeye nakl edilen ahâlînin sûret-i îâşe ve iskânları hakkındaki nakliyyât-nâmenin sekizinci maddesinde "mahall-i mürettebelerine iskân edilen bir kimsenin âher mahalle azîmeti muhâcirîn komisyonunun emr ve me'zûniyyetine ve zâbıta-i mahalliyyenin husûl-ı muvâfakatına ta'lîk edilmiş ise de hitâm-ı harbe kadar bunların hiçbir sûretle tebdîl-i mahall edememeleri muktezî olduğundan velev ki ticâret veyâ sâir maksadla olsun hiçbirinin mintakalarının tebdîl etmemelerini te'mîn edecek tedâbir ittihâz ve (...?) keyfiyyetin yalnız kendi hudûdları dâhilindeki mintakalarına hasr edilmesi Başkumandanlık Vekâlet-i celîlesinden iş'ârına atfen ehemmiyetle teblîğ olunur efendim. / Haziran 331

Dâhiliyye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Aslına mutâbıktır / 15 Nisan 335

----- ✂ ----- ✂ -----

Haleb Muhâcirîn Müdüriyyeti Cânib-i Âlîsine

Numro

19

Pek çok müşkilâtla Meskene'ye sevk edilen Ermeni muhâcirlerin Meskene'de bulunan Menzil Kumandanı Binbaşı Gâlib Bey tarafından gerek mülhakata ve gerek Haleb'e iâde kılındıkları istihbâr edilmektedir geçenlerde otuz kadar erkek ve kadın Meskene'den avdetle Haleb'e girdikleri bir sırada Karlık mevki'inde der-dest edilib nereden geldikleri sorulmuş buradaki İnâs İ'mâlât-hânesinde çalışmak üzere yedlerine ikişer günlük ekmek verilerek mûmâ-ileyh menzil kumandanı gönderildiklerini ifâde ediyorlar. Buradan sevk edilenler bu sûretle Meskene'den iâde ediliyor ise sevkıyâtın arkası alınamayacağı bedîhî bulunmakla bu bâbda ittihâz-ı tedâbîr buyurulması menû-tı re'y-i âlîleridir efendim

Merkez Sevk Baş Me'mûru
(İmza)

937

Meskene'de Menzil Kumandanı Gâlib Bey'in sevkıyâta eskiden beri müdâhalesi makâm-ı vilâyetce ma'lûmdur. İcâbının icrâsı temennîsiyle Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdüriyyet Muâvinliğine takdîm

26 Temmuz 332

Haleb Aşâir ve Muhâcirîn Müdürü
(İmza)
Taktîm 26 Temmuz 332
Muâvin
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Şifâhen görüşüldüğü vechle bi-z-zât Meskene'ye kadar azîmetle keyfiyyetin tedkiki ve ba'de bir karâr ittihâzı zımında Sevkıyat Müdür Muâvini Hakkı Bey'e

26 Temmuz 332

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Altıncı Ordû-yi Hümâyûn
Fırat Menzil Mıntaka Müfettişliği
Aded
1034

8 6 Ko. Ahz-ı Asker Riyâseti
7199

Haleb'de Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Hey'eti Riyâset-i Aliyyesine

23 Eylül 332 târih ve bin yirmi altı numrolu tahrîrâtla li-ecl-il muhâkeme tahkikat-ı evveliyye evrâkı takdîm edilen Kaim-makam Gâlib ve İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah ve Ali Efendiler bi-l-iktizâ Cerablus'da ikamet etdirilmektedir muhâkemeleri icrâ' olunacağı vakt buradan taleb olunması ve hitâm-ı muhâkemelerinde Cerablus'a iâdeleri ve Haleb'de ikametlerine ve husûsiyle Meskene'ye azîmetlerine müsâade olunmaması ricâ olunur efendim

25-26/7/332

Altıncı Ordu Menzil Müfettişi
Mîr-livâ
(İmza)

Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâsetine 2/8/332
Mîr-livâ
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Huzûr-ı Celîl-i Cenâb-ı Vilâyet-penâhiye

Meskene'deki Menzil Kumandanlığı ve refâkati zâbitânına ve dolayısıyla me'mûrin-i sâireye âid olub makam-ı âlîlerinden Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdiriyyeti Muâvinliğine muhavvel evrâkda mezkûr husûsât ve bu bâbda makam-ı âciziye dahi ihbâr edilmiş olan sâir uygunsuz muâmelât hakkında müştereken Cerablus'da mûmâ-ileyhümden İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah Efendi'nin ve bil'âhire mahallinde – Meskene'de – Kaim-makam Gâlib Bey ve Meskene Nokta Kumandan Vekîli kezâ İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Ahmed ve Hamam'daki Konak Kumandanı İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Ali Efendilerle sâir lâzım gelen kesânın edilen isticvâbât ve taraflarımızdan icrâ' kılınan tedkikat netîcesinde:

1- Başlıca mevzû-i bahs ve müddeâ-bih olan husûsâtdan; bâzâr mahalli mes'elesi taayyün ve fakat bunun yirmi beş gün kadar devâm eyleyib

muahharen bırakıldığı tahakkuk ve bir def'aya mahsûs olarak toplanan paranın eytâmın iâşe ve ilbâsına sarf edildiği mütevâtiren tavazzuh eylemiştir.

2- Metrukâtın fûrûht edilmesi mes'elesi, yalnız Sofyan nâmında bir müteveffânın terekesine âid olmak üzere tavazzuh eylemiş ve fûrûht edilen eşyâ oradaki mübeyyi'lerine iâde etdirilmiş makam-ı âidine teslim edilmek üzere Hakkı Bey'e tevdi' edilmiştir.

3- Kadınlar mes'elesi Gâlib Bey'in nezdinde iki kadın bir iki kız ve oğlan bulundurduğu sûretinde taayyün ve bu bâbda mûmâ-ileyhin harekât-ı gayr-i lâıkası tahakkuk eylemiştir.

4- Muhâcirînden cerr-i menfaat cihetleri Abdullah Efendi'nin Ebu Hureyre'den getirdiği beş arabadan beşer altışar lira alması sûretiyle sâbit olmuş ve Hamam'daki Ali Efendi'nin elde edilmiş olan muhâberelerine nazaran bu işlerde medhâl-dâr olduğuna kanâat getirilmek lâzım geliyorsa da mâddeten henüz bir şey sâbit olamamış gerek bu gerek evvelki mesâilin ve diğer müddeâyâ olub hâiz-i ehemmiyyet olmayan nâ-münâsib işlerin Gâlib Bey'in lâ-kaydılığı ve sû-i idâre ve ahvâli yüzünden vuku'u ve bütün bu işlerde Abdullah Efendi'nin cür'et-kârâne ve küstâh-âne harekâtı tahakkuk ve tezâhür eylemiştir.

5- Serî' bir icrâât ve numûne-i ibret gösterilmiş olmak ve Dîvân-ı Harbe tevdi'i halinde uzayacak ve bi-t-tab' te'sîri azalacak ve sâdir olacak hükm-i lâhikin belki de matlûb netîcenin husûlüne mâni' olmasına mahall bırakılmamak üzere mûmâ-ileyhümden her üçü Fırat Mıntakası Müfettişliği tarafından işden el çekdirilerek Cerablus'a i'zâm ve tevkifleri emri i'tâ edilen ve bunlardan Abdullah Efendi'nin ref'-i rütbesiyle ve neferlikle Ali Efendi'nin menzil sınıfıyla orduya iâdeleri ve Gâlib Bey'in dahi hiçbir hizmetde istihdâm edilmemek üzere tekaüde sevki yine Müfettişlik tarafından orduya arz kılınmıştır. İş'âr-ı vâki' orduca tasvîb ve emri i'tâ edildiği hâlde fi-l-hakika müessir bir tedbîr icrâ' edilmiş olacağı cihetle başka bir muâmele icrâsına mahall kalmayacağı ve aksi hâlde tahkikat-ı evveliyeye evrâkının Dîvân-ı Harbe tevdi'i zarûrî olacağı müştereken mütâlâa kılınmış olmağla keyfiyyet merhûn-ı re'y-i rezîn-i sâmilere olmağın ol-bâbda

Sevkiyât-ı Umûmiyye Müdür
Muâvini

Fırat Mıntaka Müfettişi
Mîr-alay
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

sahîfe 1

Vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i isti'mâl etmekle maznûn Meskene Menzil Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey ve İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah Efendi ve Hamam Konak Enbâr Me'mûrluğunda müstahdem İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Ali Efendi haklarında ber-vech-i zîr zabt edilen tahkikat evrâkıdır 9 Teşrîn-i evvel 332

Bu bâbda maznûn olup bu kerre celb edilen Meskene Menzil Hat Kumandanı Burusalı Kaim-makam Gâlib Bey bin Muharrem Bey'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir 23 Teşrîn-i evvel 332

Hakkınızda isnâd olunan mesâile dâir tahkikat-ı evveliyede mazbût ifâdenizi kırâat ediyoruz istimâ' ediniz noksân veya ziyâdesi olup olmadığını söyleyiniz

Dokuz sahîfeden ibâret ve yirmi üç suâli hâvî olup şimdi kırâat edilen ifâdelerimi istimâ' eyledim mezkûr ifâdeler hatt-ı destimle yazılmış olduğundan cümlesi de doğrudur ve bir günâ ziyâde ve noksânı yokdur

Tahkikat-ı evveliyedeki ifâdenizin dördüncü sahîfesinde mûnderic on ikinci suâle vermiş olduğunuz cevâbda yetimler toplandığı zamân üzerleri pejmürde olduğundan onları iksâ' ve hayatlarının emr-i muhâfazası için bâzâr gûşâd etdirerek on beş liraya îcâra verilip İstefan Efendi'ye teslîm edildiğini beyân etmişsiniz ne gibi emre istinâden eytâm-hâne ve bâzâr mahalli gûşâd eylediniz ise tafsîlen beyân ediniz

Eytâm-hâne te'sîsi Başkumandan Paşa hazretlerinin emriyle olmuşdur iâşe dahi onun emriyle

sahîfe 2

İfâdenize devâm ediniz

olmuşdur. Verilen erzâk hadd-i kifâetde olmadığından fâide olmak üzre kurulmuş olan bâzârdan alınacak para ile nakdiyye(?) edilmek üzre bâzâr mahalli satılmışdır fakat muahharen yirmi gün sonra men' edilmiştir

Başkumandan vekîli hazretleri eytâm-hâne te'sîsi için şifâhen mi yoksa tahrîren mi size emr vermişdir şifâhî ise kimin huzûrunda vâki' olmuşdur tahrîrî ise ol bâbdaki emr-nâme nerededir

Emr Müfettiş Bey'e verilmiştir. Bize tahrîrî olarak Müfettişden verilmiştir. Mezkûr emr dahi Meskene'dedir. Ve bütün hatlarda teşekkül etmiştir

Vazîfeniz Meskene Menzil Hat Kumandanlığından ve sırf muâmelât-ı askeriyyeye münhasır iken hükûmet-i mülkiyyeye âid bâzâr mahallini kimin emriyle güşâd etdiniz ve kimseden emr almadan güşâd etdiniz ise gerek hükûmet-i mülkiyyeye ve gerekse mâ-fevkî kumandanlığınıza iş'âr etmeniz îcâb eder idi böyle bir iş'ârda bulundunuz mu

Bâzâr mahallini ben teşkîl etmedim Meskene'ye muvâsalatımda mevcûd idi. Ondan dolayı hiçbir mahalle iş'ârda bulunmadım

Evvelâ mevcûd bâzârda satılan eşyâdan kimse bir resm istîfâ' ediyor mu idi

Hayır kimse para istîfâ' etmiyordu

sahîfe 3

Mâ-dâmki evvelce mevcûd bâzârdan kimse bir resm istîfâ' etmiyor idi şu hâlde ne gibi emre binâen mezkûr bâzâr yerini îcâra verdirerek resm istîfâ' edilmesine sebebiyet verdiniz

Yukarıki suâllerimden birisinde arz ettiğim gibi çocukların gıdâsını tezyîd etmek için yirmi gün para alınmasından sonra men' edilmiştir.

Eytâm-hâne te'sîs ve îâşesi Başkumandanlık Vekîli Paşa hazretlerinin emirleriyle olduğunu evvelce ifâde etmiş idiniz bu îâşe mes'elesi nereden te'mîn edilmek üzere emr verilmiş idi

Menzil enbârlarından te'mîn edilmek üzere emr-i tahrîrî verilmiştir

Mâ-dâmki eytâm-hâne îâşesinin menzil enbârlarından te'mîni için emr verilmiştir şu hâlde salâhiyyetiniz olmaksızın ve bir taraftan emr olmaksızın hod-be-hod bâzâr mahallini îcâra vermemek ve menzil enbârından te'mînine çalışmak îcâb eder idi neden böyle yapmadınız

Enbârlardan verilen gıdâ tahdîd edilmişti. Ondan fazla vermek gayr-i mümkün olduğundan ileri gelmiştir

Şu hâlde tahsîsâtın kifâyet etmediğinden bahsle mâ-fevkinize ma'lûmât vererek tahsîsât istemek ve-yâhûd böyle bâzârı îcâra vereceğinize ve verdiğinizde dâir yine mâ-fevkinize ve hükûmet-i mülkiyyeye ma'lûmât vermek ve alınacak cevâba göre hareket etmek lâzım idi neden böyle yapmadınız

Tahsîsât istenilse dahi kanûnen verilmek câiz olduğunu bilmediğimden ma'lûmât vermedim

sahîfe 4

Bâzâr mahallinin satıldığından dolayı mes'ûliyyet tevîd edeceğini idrâk etmiş olsa idim her hâlde bâzâr emrini istihsâl eyler idim.

Te'sîs edilen eytâm-hâne kimler ma'rifetiyle ve hangi târihde te'sîs edilmiş ve hey'et-i idâresi kimlerdir ve talebesi kaç kişi idi bunları îcâb eden mahalle bildirdiniz mi ve ne kadar ne târihde tahsîsât aldınız idi ki idâre etmedi de bâzâr mahallini îcâra verdiniz.

Eytâm-hâne aldığım emr üzerine Meskene'de bulunan İhtiyât Küçük Zâbit Nâm-zedi Ahmed Efendi ile bende-niz tarafından te'sîs edildiği ve / 20 Haziran mâhında te'sîs edilib Ağustos mâhında gine verilen emr üzerine hükûmete devredilmiştir ve hâricden hiçbir sûretle bunlar nâmına tahsîsât taleb edilmeyib menzil enbârından yevmiyye elli kilo bulgur elli kıyye dakik ve haftada dahi iki def'a bir dâne kuzu verildi. Mevcûdu sırf yetim bence bî-kes kalmış yüz altmış dört aded idi ve hey'et-i idâresi gine muhâcirlerden İstepan Muradyan Efendiler idi. Ve mevcûdu dahi âmirime ma'lûmât verdiğim gibi idâre riyâsetine dahi ma'lûmât verilmişti

Bu eytâm-hâne Ağustos'un kaçında hükûmete devredildi.

Ağustos'un beşinci günü Müfettiş Beyle Zor'dan geldiğimizde Sevk Müdür Muâvini Hakkı Bey de mevcûd olduğu hâlde Sevk Me'mûru Hüseyin Efendi'ye teslîm edilmiştir

sahîfe 5

Bâzâr mahalli ne târihde icâra verilerek ne târihde men' edildi

Bâzâr mahalli te'sîsi Haziran'dır men'i zamânında orada bulunmadığımdan gine mâh-ı mezkûr dâhilinde vekâlete Cerablus'dan gönderdiğim tezkere ile men' edilmiştir.

Eytâm-hânenin idâresine ve iâşesine kim nezâret ediyor ve lâıyıklı iâşe edilib edilmediğine ve-yâhûd sû-i isti'mâl vuku' bulub bulmadığına kim dikkat ediyor ve me'mûr-ı mes'ûlû bulunuyor idi

Meskene'de bulunduğum müddetçe bende-niz nezâret ediyor idim. Ve ekserî ahşâmları yemeklerinin ne sûretle pişirildiğine ve dahi gine bende-niz nezâret ediyor idim. Cerablus'a geldiğimde bi-t-tabî' vekîlim Abdullah Efendi nezâret ediyordu

Mâ-dâmki eytâm-hâne nezâretiniz altında bulunuyor idi şu hâlde bâzâr mahalli icâr bedelinin nezdinizde kalarak lüzûmu oldukça iktizâ' eden mahalle sarfı icâb eder iken neden böyle yapmayıb da İstepan Efendi'ye teslîm eylediniz ve bunun nerelere kâmilten sarf edildiğini ne ile te'mîn edersiniz

Târih-i ihâlede paralar kâmilten alınmamıştır. Bir kısmı dahi vekîlim tarafından alınıb çocuklara İstepan Efendi ile birlikde para ile erzâk mübâyaa etdiklerini muahharen istihbâr etdim

Târih-i ihâlede ne kadar para alıb ve nereye sarf etdiniz ve vekîliniz kim idi

Altı liradan bir lira çâryekini alıb İstepan Efendi'ye teslîm ile erzâk mübâyaa edildiği ve vekîlim ya'nî Hat Kumandan Vekîli İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah Efendi'dir

sahîfe 6

Eytâm-hâne te'sîsi için size hangi târihde emr-i tahrîrî verilmiş idi

Cerablus'tan Meskene'ye Mayıs'ta gider iken verilmişdi

Hangi târihde Cerablus'a Vekâlete giderek hangi târihde avdet eylediniz

Haziranın yirmi ikinci günü Meskene'den Cerablus'a hareket eyledim. Ve Müfettiş Bey'in Bağdad'dan avdetinde Zor'a gidib Müfettiş Bey'le berâber Ağustos'un üçüncü günü Meskene geldik bende-niz Meskene'de kaldım

Demek bâzâr mahallinin îcârında ve hem de eytâm-hâne güşâdında Meskene'de hâzır bulunuyor idiniz değil mi

Her ikisinde dahi hâzır idim

Bâzâr mahalli mi evvelâ îcâr edildi yoksa eytâm-hâne mi daha evvel te'sîs edildi

Eytâm-hâne evvelce te'sîs bâzâr sonra satılmışdır.

Eytâm-hânenin te'sîsiyle bâzâr mahallinin îcârı arasında kaç gün fark vardır

Tahmînen on beş yirmi gün fark vardır

Eytâm-hânenin te'sîsinden on beş yirmi gün sonra bâzâr mahalli îcâr edildiğini ve her ikisinde de hâzır bulunduğunuzu ifâde ediyorsunuz hâl-bu-ki eytâm-hâne / 20 Haziran 332 târihinde güşâd edilmiş olmasına ve / 22 Haziran 332 târihinde Cerablus'a giderek bil'âhire Müfettiş Bey'in Bağdad'dan avdetinde Zor'a gidib / 3 Ağustos 332 târihinde Meskene'ye avdet etmiş olduğunuzu beyân eylemenize nazaran bâzâr mahallinin îcârı eytâm-hânenin te'sîsinden evvel olması iktizâ' eder binâen aleyh

sahîfe 7

iyice düşününüz eytâm-hâne mi evvel te'sîs edildi yoksa bâzâr mahalli mi daha evvel îcâra verildi bu ciheti beyân ediniz

Yukarıda arz etmiş olduğum târihler ihtimâl ki yanlıştır maa-mâ-fih eytâm-hâne evveldir bâzâr mahalli sonradır. Fakat her ikisinin te'sîsi bende-niz Cerablus'a gitmezden evvel Haziran mâhı içerisinde

Menzil arabalarıyla muhâcir nakli ve beher araba için iki lira ve iki mecîdiyye ücret kat'ıyla bunların orada tesviye edilmeyerek Meskene'ye gönderilmesi için Abdullah Efendi tarafından Ali Efendi'ye bir mektûb yazılmış ve bil'âhire Abdullah Efendi isticvâbında tarafınızdan verilen emr üzerine bu mektûbu yazmış olduğunu söylemiştir ne sûretle menzil arabalarını muhâcir naklinde kullanmak üzere emr veriyorsunuz ve ücretlerine müdâhale etmekdeki maksadınız ne idi

Menzil arabalarıyla muhâcir naklinde iâşeleri menzillerce verilmediği, Meskene'deki muhâcirlerin sevkıyât idâresinden araba taleb edib sevk eder idi. Ol zamân ücretleri araba sahipleri alıyor idi. Fakat taksîmâtların da yolsuz olarak yapıldığını ma'lûmât verdiler bende-niz de arabacıbaşıları celb etdim niçin yolsuz muâmele yapıyorsunuz diye söylendim sonra arabacıbaşılar efendim siz toplayınız da sâhiblerine tevzî' edelim ortadan kıl ü kal kalsın en nihâyetki kafiye müdâhale ederek emr verdim paraları toplayıp sâhiblerine ya'nî arabacıbaşıları verdim başka para alınib verilmediği

sahîfe 8

Bir de bâzâr mahalli bedel-i îcârının bir kısmını kendiniz alıb İstefan Efendi ile eytâm-hâneye sarf edildiğini ve kısm-ı dîgerini vekîliniz Abdullah Efendi alıb yine İstefan Efendi ile eytâm-hâneye sarf ettiğini ifâde eylemiş idiniz Abdullah Efendi ifâde-i mazbûtasında bu cihetden haberi olmadığını söylüyor buna ne dersiniz

Evvelki ifâdem doğrudur paranın kısm-ı dîgerini alıb İstefan Efendi ile berâber sarf ettiklerini Müfettiş Beyle Meskene'ye geldiğimde istihbâr eyledim bu bâbda ki olan sarfın ne sûretle olduğunu İstefan Efendi'den suâl olunmasıyla meydân-ı tezâhüre çıkabilir ve Abdullah Efendi'nin inkâr etmesindeki maksadı ne olduğunu bilemiyorum

Bir de san'at-kâr olmayan ve defterde isimleri bulunmayan beş nüfûs yanınızda bulundurarak bunlar için muhtârın direklerini alıb oradaki bir harâbeyi ta'mîr ettirmiş olduğunuzu Abdullah Efendi söylüyor ne münâsebetle bunları yanınızda bulunduruyor ve ne mecbûriyyetle muhtârın direklerini alıb bunlara hâne yaptırıyor idiniz

Agob nâmındaki erkek kunduracı nâmıyla mukayyedir birisi yukarıda arz ettiğim papas karısı dîgeri üç sagîr çocuk ile vâlidesi aşçı kadın olub gine yukarıda arz ettiğim vechle çâder tedârikinden sonra hârice çıkarılmasını emr ettiğim beş nüfûsdur odadan çıkarıldıktan sonra muhtârın hânesine dahi konulduğu zamân orada bulunmuyordum ve direklerin alındığından ma'lûmâtım yokdur

sahîfe 9

ve harâb hânenin ta'mîri için emr vermedim

Hamam Nokta Kumandanlığına yazmış olduğunuz / 8 Haziran 332 târih ve 96 numrolu tahrîrâtta Hamam'dan Sebenme'ye(?) altı araba muhâcir nakleden arabacılar yolda muhâcirlerden bâzârlık hilâfı ikişer lira almış olduklarından bu hâl Sebenme(?) müdürî tarafından haber alınarak arabalar müsâdere edilmiş ise de arabaların iâdesi zımnında Hamam'a telgraf vermiş olduğunuzdan mezkûr arabalar gelmiş ise beher arabacıdan altun olmak şartıyla ikişer lira alıb idârece îrâd kaydedilmek üzere irsâlini bildirmişsiniz bu paralar ne oldu ise beyânı

Paraların alındığından ma'lûmâtım yokdur paralar gelmedi. Arabaların tahliyesi için müdüre mürâaat edib arabaların gönderilmesi için Sebenme(?) Nokta Kumandanlığına telgraf keşide etdim arabalar tahliye edildi. Fakat arabaları Rakka Kaymakamlığı tarafından Rakka'da alakonulduğu ve arabalardan bir dânesi Hamam'a avdet ettiğini Hamam Nokta Kumandanı ma'lûmât vermiştir. Paraları Ali Efendi almamıştır. Arabacılar tarafından alınmıştır eğer Ali Efendi tarafından alınmadığından irâde alınmamıştır

Sevkiyâta ve araba ücretlerine sevk me'mûrları bakmak iktizâ' eder iken ne cihetle bunlara müdâhale ediyor idiniz

Arabalar sevkiyât mâlî olmayıb menzil mâlîdır fakat sevkiyâta araba lüzûm olduğu zamân menzillerce iâşe edilmediğinden ücretlerini kendileri alıb hayvânlarını iâşe ediyorlar idi

sahîfe 10

Bir de Zor'dan Ali Efendi'ye yazmış olduğunuz /24 Temmuz 332 târihli bir mektûbda iki âile ile iki çocuğun Meskene'ye sevk edilmesini bildirmişsiniz bunlar kimlerdir ve ne için Meskene'ye sevk etdiriliyorlar idi beyân ediniz

Bunların cümlesi yetim olduğundan ve yetim olduklarını Hamam'a vürûdumda istihâm etdiler ve Meskene'deki yetim-hâneye kaydlarını dahi istihâm eylediklerinden Hamam'dan Zor'a gider iken kendisine Meskene'ye sevklerini söylemişdim. Muahharen dahi Zor'dan kâğıd yazdım başka bir maksad yokdur

Mektûbda bunlar yetim olduğu gösterilmiyor iki âile ve iki çocukdan bahsediliyor hattâ bunlardan bir âilenin yanında taâm ettiğinizi de yazıyorsunuz tabîî bî-kes ve yetimlerin yanında taâm etmeye tenezzül etmezsiniz herhâlde bunların mu'teber âileler olduğu anlaşılıyor bunlar kimlerdir ve ne esbâba mebnî nakletdirdiniz ise söyleyiniz

Yetim oldukları her nasılsa yazılamamıştır taâm ettiğim çâder ise bunların çâderi değildir hattâ çâderlerinin dahi nerede olduğunu bilmiyorum yemek yediğim çâder Agob'un çâderidir ve mezkûr iki kadını Hamam Sevk Me'mûru Fatih Efendi nâmındaki zât tarafından müsâade edilib Rakka'ya sevk edilmiştir

Şimdilik ifâdenizi imzâ' ediniz

Hatt-ı destim olan ifâdemi imzâ' eylerim

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

Kaim-makam
Gâlib

----- ✂ ----- ✂ -----

Bu bâbda maznûn olub bu kerre celb edilen Meskene'de Hatt Kumandanı Muâvini İhtiyât Zâbiti Aydın'ın Köprülü Mahallesi'nden yirmi yaşında Abdullah Efendi bin Mehmed Nûrî Efendi'nin ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 24 Teşrîn-i evvel 332

Hakkınızda isnâd olunan mesâile dâir tahkikat-ı evveliycede mazbût ifâdenizi şimdi size kırâat ediyoruz istimâ' ediniz ziyâde ve noksânı olub olmadığını bildiriniz

On iki sahîfeden ibâret ve elli suâli hâvî kırâat olunan ifâdelerimi istimâ' eyledim bu ifâdeler esâsen benim hatt-ı destimle yazılmışdır cümlesi doğrudur yalnız on üç ve on dördüncü cevâblarda Eczâcî Rupen yazılacak iken Kırkor yazılmış olduğundan bu ciheti tashîh ediyorum bir de yirmi yedi ve yirmi sekizinci cevâblarımda bâzâr mahallinden alınan ücretden haberim olmadığını yazmış isem de bu da ol vakt sıkıldığımdan aklıma gelmemiş hâl-bu-ki bu bâzâr mahalli Kaim-makam Gâlib Bey tarafından on beş liraya îcâra verilip on lirasını kendisi alarak eytâm-hâneye sarf etmiş bi'âhire kendisi Cerablus'a vekâlete giderek ben yerine vekîl olduğumda mütebâkî beş liranın ahz ve eytâm-hâneye sarfı için bana yazmış olduğundan ben mezkûr beş lirayı alıp İstapan Efendi ile birlikde eytâm-hâneye erzâk mübâyaa eyledik idi işte mes'ele bundan ibâret idi

Bu eytâm-hâne ne vakt te'sîs edildi ve îâşesi için ne gibi emr verildi ve bâzâr mahalli hangi

târihte ve kimin emriyle îcâr edildi tafsîlen söyleyiniz

C. Eytâm-hâne Haziran ibtidâsında te'sîs edildi ve îâşeleri için yalnız îâşeleri diye emr verildi ve bâzâr mahalli yine Haziran nihâyetinde ve Gâlib Bey'in emriyle icrâ' edildi

Mâ-dâmki eytâm-hânenin îâşesi emr verilmişdir daha ne için bâzâr mahalli îcâra verilerek bedel-i îcâr eytâm-hâneye sarf ediliyor idi beyân ediniz

C. İâşeleri enbârdan te'mîn ediliyor ise de yetimlere kâfi gelmediğinden ve ba'zı zamân enbârda dahi onun bulunmamasından bedel-i îcâr eytâm-hâneye sarf ediliyor idi

Bu eytâm-hâne kimin tarafından idâre ediliyor idi ve mevcûdu kaç nüfûs bulunuyor idi ve kimin muhâfaza ve mes'ûliyyeti altında idi

C. Eytâm-hânenin me'mûr-ı mes'ûlü Kaim-makam Gâlib Bey idi mevcûdu yüz altmış dört idi İstapan Murad Efendi bunlar da me'mûren eytâm-hâneye idâre ederler idi Kaim-makam Gâlib Bey'in gaybûbetinde ben vekâlet eder idim

Bâzâr mahallinin bedel-i icârından alıb eytâm-hâneye sarf etmiş olduğunu balâda ifâde ettiğin beş liraya kimlerden ve ne mikdâr ne gibi şeyler aldınız ise beyân ediniz

C. Bâzâr mahallinden mütebâkî kalan beş lirayı bâzâr mahallini alan adamdan aldım ve bâzârdan bulgur un mübâyaa etdik mürûr-ı zamân olduğu için kimlerden ve kaçar guruşa alındı tahattur edemiyorum

Meskene muhtârının hânesi direklerini alarak yanındaki bir hâneyi ta'mîr ettirib içerisine ba'zı Ermenileri ikamet ettirdiğin bildiriliyor ne salâhiyyetle bunu yaptınız

C. Muhtârın hânesi direklerini ne zamân almışım ve hânesi ne vakt ta'mîr etmişim benim ise böyle bir şeyden kat'iyen ma'lûmâtım yoktur. Bunlar salâhiyyetim hâricinde birşeydir

sahîfe 13

Çorumlu arabacı Poladyan Artin ve rüfekaşından otuz lira alarak merkumları Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirmiş olduğunuz bildiriliyor ya buna ne dersiniz

C. Çorumlu Artin'den kat'iyen bir para almamışım eğer ben aldı isem isbât etsin ne vakt ve hangi târihde vermiş hiçbir vakt bunu kabûl etmem bu kadar Meskene'de zengin muhâcirler var idi onlardan irtikâb etmedim de bundan mı alacağım bunlar Ebu Hureyre'de bütün muhâcir sevk olmuş yalnız bunlar kalmış bir gün Meskene'ye gelib Kaim-makam Bey'e ricâ ederler arabalarımız vardır. Bizi de buraya alınız diye ricâ ederler onun üzerine Kaim-makam Bey bana emretti oradan getirdim

Şu hâlde kendilerine iyilik ederek Meskene'ye getirdiniz ve mâ-dâmki bunlardan para almadınız ya ne için para aldığınızı söylüyorlar

Bunlar bana karşı adâvet beslediler onun için bu fenâlığı yapıyorlar bunlar orada bizim ile ibtidâsından beri bize adâvet besleyen birçok adamlarla ittifâk ederler ve bana karşı garaz yapmışlar

Bunların sana karşı isnâd ve garazlarının esbâbı nedir

C. Evvelce arz etmiş olduğum sevk me'mûrları daha bizim aleyhimizde bulunurlar idi bu adam onlarla berâber olub bana bunu isnâd etmişler fakat asl esbâbını bilmiyorum

Şimdilik ifâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

İfâdem hatt-ı destimdir imzâ' eylerim

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali
(İmza)

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Dîger maznûn olub bu kerre celb edilen Hamam Nokta Kumandanı ve Enbâr Me'mûru İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Denizli Sancağının Oçahcıbaşı Mahallesi'nden yirmi yaşında mücerred Ali Rıza Efendi bin Mehmed Ali Efendi'nin ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 25 Teşrîn-i evvel 332

Enbârinızdan şeker ve dakik ve sâde yâğ ahzı hakkında Cerablus'da teşekkül eden Hey'et-i Tahkîkiyye ve Dîvân-ı Harb huzûrunda zabt edilmiş olan ifâdelerinizi size kırâat eyledim bunların doğru olub olmadığını söyleyiniz ve bu ifâdelerdeki suâllerin cevâbı kimin yazısıyla yazılmışdır beyân ediniz

C. İfâdelerim doğrudur ve suâllerin cevâbını birinci ifâdede bende-niz yazdım ikinci ifâde Cerablus Dîvân-ı Harbi'nce zabt edilmiş ifâdemdir

Mezkûr ifâdelerde mevzû-i bahs olan şekeri ne târihde ve kimin emriyle ve ne kadar olarak kimden tekâlif-i harbiyye sûretiyle aldınız ve ne için enbâr irâd defterine kaydetmediniz

C. Şekeri Cerablus Zor Hatt Kumandanlığının ihtiyâcınız nisbetinde geçen kafilelerden bâ-mazbata alınız emriyle iki yüz kırk bir kilo Haleb tüccârına Bağdad'dan vürûd eden şeker kfilesinden ahz olunmuşdur defterde ayrıca hâne ayırmak îcâb etdiğinden şehriyye cedveli ay nihâyetinde tanzîm edilib idhâlâtdan ihrâcât minhâ şehir-i âtiye müdevver erzâk musarrahan gösterileceğinden bir Eylûl'de kaydı icrâ' olunacaktı hâl-bu-ki buna meydân kalmaksızın Meskene'ye hareket emrimiz üzerine halefimize teslim olunmuşdur mezkûr şekeri hangi târihde mazbata verib aldığım târihi bilemiyorum

Üç çuval unu kimin emriyle ve hangi hey'et huzûruyla kaç guruşa kimlere satdınız

Üç çuval değildir iki çuvaldır unun kurd peydâ edib mahvolacağı korkusuyla Cerablus Zor Hatt Kumandanlığına bu husûsda telgrafen fûrûht edilerek yerine yeniden un tedârik olunacağı hakkında ma'lûmât i'tâ' olunmuş ise de telef olacak mikdâr yalnız bir tomardan(?) ibâret olduğu anlaşılınca hemân o kısmın çıkarılıb yerine yeniden un tedârikiyle eski unun bedeline dört buçuk guruş ilâvesiyle der-enbâr edildiği ve bedeli de üç yüz altmış beş guruşdur alım satım muâmelesinde adem-i vukufum ve bu bâbda kumandanlıkça bir ihtâr vuku' bulmadığından bu gibi evrâk-ı müsbiteyi tedârik edemedim vukufum olsa idi bi-t-tabi' tedârik eder idim

Gerek mezkûr dakiki sattığınız ve gerek aldığınız vakt kimler mevcûd idi ve kimlere sattınız ve yerine kimden aldınız

Satıp ve aldığım zamân birkaç kimseler mevcûd idi satacağım zamân fırıncı dahi mevcûd idi Bilecikli bir muhâcîre fûrûht etdim ve yerine Rakka kazâsından çarşıda satmak üze getirdikleri undan perâkende olarak tedârik edildiği için kimlerden ahz eylediğimi hatırlıyamıyorum

Bir de yerinize Süleyman Efendi geldiğinde enbârdan üç teneke yağ çıkarıp bahriyye neferlerinin yanına vaz' eylemişsiniz bunun esbâbı nedir

Üç teneke yağ kendi paramla mübâyaa etdiğim hattâ on yedi

sahîfe 16

kilosunu Hamam'da dükkancı Halil dükkândan iki yüz sekiz guruşa ve mütebâkîsini Hamam'ın karşı sâhilinde sâkin Arablardan tedârik eyledim fakat kumandanımın tavsiyesiyle enbâra mâl edecektim fakat buna meydân kalmaksızın Meskene'ye hareket emrini alınca yağlarımı bahriyye efrâdına daha ziyâde emin bildiğim onları teslîme mecbûr oldum

Mâ-dâmki sen orada mücerred bulunursun ve iâşeyi enbârdan te'mîn ediyorsun üç teneke yağı ne yapacak idin ki paranla aldın idi

Orada mücerred bulunur idim fakat iâşemi enbârdan te'mîn etmeyip ta'yînât bedelimi idâreden alıyor idim perâkende sûretiyle tedârik ediyor idim enbâr mevcûdumuzun azalmasına ve başka yağ tedârik olunamayacağından enbâra devredecektim ve fiâtını ehven bulduğum için ba'de lüzûm eder diye mübâyaa etmişdim

Enbârı Süleyman Efendi'ye teslîm emrini alarak ne târihde Cerablus'a gittiniz idi

Takrîben yirmi dokuz Ağustos ve-yâhûd otuzuncu günü hareket etmişdim

Perâkende evrâkınız arasında görülen hatt-ı destinizle muharrer enbâra alınan şekeri / 20 Ağustos 332 târihinde aldığınız anlaşılıyor şu hâlde bu târihten târih-i hareketinize kadar dokuz on gün geçmiş oluyor ki bu müddet zarfında dokuz kilo küsûr şeker sarf edemeyeceğiniz tabîidir bu şekeri nereye sarf eylediniz ise söyle

Mezkûr şekeri nâ-mizâc bulunduğum cihetle şeker tagaddî

sahîfe 17

ol sûretle idâme-i hayât eyledim fakat mezkûr şekerden i'mâl olunan şeyleri bende-niz göremediğim için belki fazla yapıp hizmetçi kendisi yiyor idi

Abdullah Efendi tarafından size yazılıb evrâkınız arasında bulunan / 28 Haziran 332 târihli mektûbda bahriyye neferiyle göndermiş olduğunuz âileyi teslim aldığı yazıyor bu âile kimdir ve kimin talebi üzerine ne iş için sevk eylediniz ise izâhât veriniz

Hatt Kumandanı Vekîli tarafından emr olunub gönderilmiş bir âile ise de şimdi ismini tahattur edemiyorum fakat resmen talep olunan Hatt Kumandanlık mührüyle temhîr olunmuş tahrîrâtı burada mevcûddur san'at-kâr âilesi olduğundan Meskene'deki inşââtda istihdâm edilmek üzere talep olunmuşdur

Bir de bu mektûbda evvelce sizden suâl eylediği Çorlulu Yumurcakyan Artin kerîmesi hakkında sizden izâhât talep ediyor bu kimdir ve kız olmasına nazaran tabîi san'at-kâr da değildir ne için bunu suâl ediyor ve sonra bu kız ne olmuşdur beyân ediniz

Çorlulu Yumurcakyan kerîmesi hakkında sevk etdirilmeyib Hamam'da ikamet etdirilmesi için telgrafiyyen emr vermiş idi tabîi san'at-kâr olmadığından vazîfemiz hâricinde bu gibi ahvâle müdâhale edemeyib mezkûr kadın sevkıyâtla gitmiş olduğunu Meskene'deki tahkikat esnâsında işitmiş idim

sahîfe 18

Yine mezkûr mektûbda yeni gelen muhâcirlerden Geyveli Edvart Karbiyan'ın mâ-âile i'zâmını ricâ ediyor bu adam kimdir ve böyle husûsî mektûbla istemesinden maksadı nedir ve sonra bu âileyi gönderib göndermediğinizi beyân ediniz

Mezkûr âileyi kat'iyen tanımadığım gibi böyle bir husûsî mektûbla talep etmekdeki maksadını bilemiyorum ve bu âile gönderilmemiştir

Yine mezkûr mektûbda göndereceğiniz adamları araba ile göndermenizi ve ücret iki altun ve iki mecîdiyye olub kendisi alıb teslim edeceğini ve para için sizin hiç görüşmemenizi beyân ediyor bundan maksadı nedir

Bu ücretlerin mikdârını Hatt Kumandanı ta'yîn etmiş olduğundan ya'nî Meskene'den Hamam'a kadar muhâcir sevk eden arabanın ücreti iki lira iki mecîdiyyedir hiçbir arabacı fazla ücret almayacaktır emrini verdiğiinden ihtimâl ki maksadı budur

31 Temmuz 332 târihli ilm ü haber mûcibince muhâfızla on nüfûs sevk etmişsiniz bunlar kimlerdir ve ne için sevk etdiniz

Mezkûr ilm ü haberin tahrîrâtı mevcûd olduğundan kim olduğu ve ne için sevk edildiği oradan anlaşılacaktır.

Bir de /19 Temmuz 332 târihli ilm ü haber mûcibince bahriyye efrâdından Mehmed Onbaşı ile on nüfûs göndermişsiniz bunlar kimlerdir ve ne için gönderilmişlerdir.

Mezkûr ilm ü haberin tahrîrâtı mevcûd Meskene'de inşââtda istihdâm edilmek üzre sevk me'mûrunun muvâfakatıyla ve Hatt Kumandanlığının emr-i şifâhîsiyle marangoz Balıkesirli Zartaryan âilesi on nûfûs Meskene'ye i'zâm kılınmışdır

Bir de Hatt Kumandanlığı tarafından size yazılan / 8 Haziran 332 târihli tahrîrâtta muhâcir nakleden altı arabacı bâzârlık hilâfına ikişer lira almış olduklarından beher arabacıdan altun olarak ikişer lira alıb göndermeniz bildiriliyor bu mes'ele ne olmuşdu

Mezkûr arabacıların menzilimizde kayd olunub cihet-i askeriyyede istihdâm olunacaklarından bahsle Sebenme(?) Müdiriyyetine Hatt Kumandanlığı tarafından telgraf verilmiş idi fakat mezkûr arabacılar avdet etmemiş olduklarından bu gibi ahvâlden haber-dâr değilim yalnız bir arabacı avdet etmiştir mezkûr arabacılar hakkında bâzârlık hilâfı aldıkları ikişer lira için Sebenme(?) Müdiriyyetine parayı verenler tarafından şikâyet olunduğundan oraca muhâkemeleri icrâ edilmiş ve arabacılar dahi Hamam'a gelmeyib el'ân Rakka kazâsında sâkin idiler

Yine Hatt Kumandanı sizden bir takım esnâfât istemiş ve âileleri orada kalsın demiş olduğu hâlde siz iki arabada mâ-âile üç taşçı göndermişsiniz taleb ettiği esnâfât kimler idi ve ne için onları göndermeyerek mâ-âile başkalarını gönderdiniz ve bu gönderdiğiniz kimler idi

Yalnız üç taşçı taleb edilmiştir müfettişlik emriyle altı taşçınız vardır üçünün buraya i'zâmı diye telgrafiyyen Hatt Kumandanı emr vermiş idi mâ-âile ve-yâhûd bilâ-âile gönderiniz gibi emrde bir

sahîfe 20

sarâhat olmadığından Cerablus'a kadar gidecek bir âile reîsinin âilesiz münferiden gönderilmemiştir fakat ba'de yine müfettişlik emr-i germîsiyle duvarcı fırıncı taşçı demirci marangoz olmak üzre Hatt Kumandanlığından Cerablus'daki inşââtda istihdâm edilmek üzre gönderilmesi emr olunmuş idi. O zamânki emrde bilâ-âile gönderilmesi emr olunduğundan el'ân âileleri Hamam'dadır

Yine Hatt Kumandanının Zor'dan size yazdığı / 24 Temmuz 332 târihli mektûbda çâderinde taâm ettiği Hacı'nın âilesiyle Hacı'nın bildiği bir vâlîde ve bir kızdaki ibâret bir âilenin ve bir de size teslîm edib eytâm-hâneye koymuş olduğunuz bir kız ve bir oğlan çocuğun evvelki tenbîhi vechle sevklerini ve netîcenin muammâ telgrafla kendisine bildirmenizi yazıyor bunlar kimlerdir ve ne maksadla sevklerini istiyor sonra bunları sevk etmediniz mi bildiriniz

Çâderinde yemek yediği âileye ki Hacı Agob ve diğer arabacı için Hatt Kumandanı müfettiş vekîli bulunduğu bir zamânda Müfettiş Bey hazretlerine Bağdad'dan azîmet edeceği zamân Zor'a kadar karşılamaya geçerken Hamam'da bendenize iki arabacı ki birisi Hacı

Agob, diğeri Ohannik her ikisinin mâ-âile Birecik'e gönderilmek üzere Meskene'ye i'zâmını emr vermiş idi bir kız bir oğlan için de bunlar ufak bî-kes olduğundan eytâm-hâne'ye alınması için emr verilmiş idi Meskene'de akrabâsı olduğundan Hatt Kumandanlığına mürâcaat üzerine anlamış olduğundan eytâm-hânedan ihrâc ile akrabâsının yanında idâre-i taayyüş etmesi için Meskene'ye gönderilmesine emr vermiş idi ba'de teşriflerinde sevk olunmuşdur bir vâlîde bir kız ise bende-niz tanımadığımdan sevk me'mûru muvâfakat ederse gönderilmesi için emr vermiş idi sevk me'mûru ise muvâfakat etmediğinden sevk etmiştir.

Hamam Nokta Kumandanlığı ve Enbâr Me'mûrluğu vazîfesine gittiğiniz vakt yanınızda ne kadar paranız var idi

Hamam'a muvâsalatım vazîfeye mübâşeretim de otuz beş lira otuz gurus ve dört mecîdiyye param mevcûd idi

Bu parayı nereden getirmiş idiniz ve bunlar evrâk-ı nakdiyye mi yoksa altun mu idi

Yirmi dokuz adedi Lira-yı Osmanî ve altı lirası banknot idi ve mezkûr paraları evvelce memleketimden çıkarken üzerimde mevcûd idi memleketde iken yirmi beş lira verib bir sene hidmet-i askeriyede istihdâm üzere emr-i kanûn mûcibince istid'â etmişdim mezkûr istid'â şu'be riyâset-i aliyyesince kabûl olunmuş ise de fırka kumandanlığı emriyle kabûl buyurulmadığından şu'be reîsinin İzmir'de çalışır isen muvaffak olursun demesi üzerine esâsen memleketden çıkarken üzerime fazla para almışdım

Bu paradan başka memleketden sana ne vâsıta ile ne kadar para geldi ve böyle bir para geldi ise bunları nerede aldın idi

İstanbul'da iken on lira para getirttim ve bunları İstanbul'da bölüğümünden aldım ve Kadıköy'ünde âver(?) me'mûru Hayri Efendi vâsıtasıyla

Sahîfe 21

posta-hânedan aldım ve Bağdad'a hareket edeceğimi pederime yazmış idim o zamân dört lira gönderdi ve altı lira da birâderimden aldım Hamam'da bulunduğum zamân pederimden üç yüz gurus telgraf havâlesiyle veya posta havâlesiyle geldi ve Altıncı Ordu mürettibi Denizlili Celâl Efendi vâsıtasıyla on üç lira elden olarak geldi

Senin memleketden çıktığın vakt üzerinde yirmi dokuz Osmanlı lirasıyla altı banknot bulunduğunu efrâd-ı âilenizden kimler biliyor ise telgrafiyyen onlardan suâl edilmek üzere beyân ediniz

Pederim vâlidem her ikisi de bilir fakat hareketim esnâsında on yedi lira da kendi param mevcûd idi daha ba'zı alacaklarım var idi ba'zı eşyâlarım mevcûd idi esâsen pederim mağazanın dükkânın anahtarını bende-nize teslîm etmişdi defâtir-i umûm hesâbât bende-nizin elinde idi

yaşlı ve giderini zabt edemeyen pederim oğlum mikdâr-ı kâfi üzerine para al demiş idi hareketim zamânında idi ki oğlum para aldın mı yanına diye suâl edince aldım cevâbını verdim ise de pederim tekrâr iki beşer liralık banknot ile bir liralık bozuk mağşûşe para verdi ve memleketden hareket etdim

sahîfe 22

Mâ-dâmki sizde bu kadar para bulunuyor idi Cerablus'dan Hamam'a hareket edeceğiniz vakt ne için yalnız dört beş mecîdiyye paranız bulunduğundan bahsle sızlandınız idi

Çünkü arkadaşlarımızdan ba'zılarının hiç parası yok idi hattâ aldıkları harc-i râhdan mâadâ beş paraları yok idi hâl-bu-ki bizim Cerablus'a muvâsalatımız / 11 Nîsân 332 târihinde idi ki idâre reîsi tarafından aldığımız harc-i râhların Temmuz ibtidâsına kadar terâküm edecek ta'yînât bedeli ve maâşlarımızdan kat' edileceği söylenilince arkadaşlarımıza karşı olacak bu mağdûriyyetin izâlesi için sızlanmaya mecbûr olduk ki bu müddet zarfındaki ta'yînât bedelleri ile maâşâtımızı alabilelim yoksa şimdiye kadar idâre riyâsetinden ne maâş ne ta'yînât bedeli almamış idik Cerablus'a hareketimden on gün kadar mukaddem idi ki dört aylık ta'yînât bedelimizi dört yüz kırk guruş Hatt Kumandanlığından ahz eyledim

Başka diyeceğiniz var mıdır

Şeker mes'elesi dokuz on gün zarfında sarf edilmemiştir belki bir veya birbuçuk ay zarfında sarf edilmiştir esâsen sarf ettiğim şeker kendi şekerimdir para ile Bağdad'dan Haleb'e getiren kabilelerden on iki guruş-ı mağşûşe para ile ahz eyledim enbârda mezkûr şekeri ya'nî iki yüz kırk bir kilo şekeri ahz etmezden evvel şeker mevcûd değil idi enbârın matlubu iki yüz kırk bir kilo şekerdir diğer enbâr mevcûdları gibi ahire ihrâcât vuku' bulmadı ki fazla-i enbâr terâküm etsin mazbata verib aldığım gibi iki yüz kırk bir kilo altı yüz gram şeker enbârda mevcûddur enbârca ise şekere alıncaya kadar vermiş olduğum icmâllerde şekerin evvelce enbârda başkaca mevcûd olmadığı ve devr-i teslîm aldığım evrâkda da mevcûddur şu ifâdem Cerablus'da da yanlış anlaşılmış olmasından dolayı şurada îzâha mecbûr oldum /1 Eylül 332 târihinde taht-ı muhâkemeye alındım /18 Teşrîn-i evvel 332 târihine kadar ya'nî kırk sekiz gün taht-ı tevkifte bulundum başkaca ma'rûzâtım yokdur

Cerablus'da hatt-ı destinle yazmış olduğun ifâdende mezkûr şeker malın olmayıp enbâr için ahz ettiğin şekerden almış olduğunu i'tirâf etmiş olduğun gibi buraca zabt edilen ifâdende de ol-bâbdaki ifâdeni tasdîk etmekle berâber hasta olduğun hasebiyle bu şekeri dokuz on gün zarfında hidmetcinin sarf etmiş olduğunu yine bâlâdaki ifâdende beyân eylediğin hâlde bu kerre Bağdad'dan gelen kabilelerden aldığını beyânla te'vîle kalkışmakdan bir fâide çıkmaz binâen aleyh mes'elenin sıhhatini beyân ediniz sizin için daha iyidir

Cerablus'da vermiş olduğum ifâde de birden bire ilk def'a olarak mahbûsluk ve aynı zamânda hiç kimse ile konuşdurmamak gibi hâlât-ı tazyîkiyye netîcesi olarak âdetâ mütecennin bir hâle gelmişdim burada ise yalnız şeker mes'elesini kabûl etmeyeceğimi arz etmiş idim onun üzerine tekrâr isticvâba meydân kaldığı gibi hizmetcinin belki fazla sarf etmek ihtimâli vardır hasta olduğum hakikattir ba'zı günlerde ve hattâ beş altı gün birbiri üzerine ısıtma tuttuğunu bütün Hamam ahâlîsinden tasdîk etdirebilirim fakat mezkûr şeker ifâdemde arz olunduğu gibi kendi param ile mübâyaa etdiğim şekerdir evvelce aldığım şekerler ki sarf etdiğimden dolayı hizmetçi de bilir mezkûr şekeri almazdan evvel şeker sarf eder mi idim etmez mi idim evvelce kendi şekerimin mevcûd olduğunu Telgraf Müdiri Tevfik Efendi var idi hattâ mezkûr enbâr şekerini ahz etmezden evvel şekerden pişirttiğim ba'zı şeyleri mûmâ-ileyh dahi görmüşdür hattâ Müfettiş Bey'in teşrîfinde yaptırdığım yine bir sini baklavadan mûmâ-ileyh Tevfik Efendi'ye de nasîb olmuştur oradan dahi suâl edebilirsiniz

Peki a'lâ bu şeker Bağdad'dan kimin tarafından Haleb'de kime götürülüyor idi ve para ile aldığınızı kimler görmüşdür

Orasını der-hâtır edemiyorum yalnız elinde taşıdığı iki kilo mikdârı bir şekeri bende-niz pencereden görmekliğim üzerine çağırdım kaç guruşa olduğunu sordum para olmak şartıyla on beş guruş olduğunu söyledi başka olub olmadığını sormuş isem de para verir isem olduğunu söyledi onun üzerine getir dedim alıp getirdi ol sûretle aldım mûmâ-ileyh adam da Bağdad kervanlarından Mehmed Salef(?) isminde bir adam idi bende-niz Arabca bilemediğim için maa-t-teessûf fazla görüşemedim para ile aldığım zamân kimler gördüğünü hatırlayamıyorum böyle bir hâlin başıma geleceğini bilmiş olsa idim orada ki gören adamların isimlerini kaydeder idim

Başka ifâdeniz var mıdır

Başkaca bir ifâdem yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

İfâdelerim doğrudur ve tasdîk ediyorum

Fırat Mıntaka Müfettişliği Hamam Nokta Kumandan Vekîli ve Enbâr Me'mûru İhtiyât Zâbit Nâm-zedi

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali
(İmza)

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene Muhtârı kırk yaşında ümmî müteehhil Hamd bin Hacı Keşr'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 27 Teşrîn-i evvel 332

Hânenize bir takım Ermeni iskân edilmiş bunlar kaç nüfûs idi ve kimler tarafından iskân edildi ise söyleyiniz

Bundan dört mâh mukaddem ihtiyât zâbitlerinden Ahmed Efendi nâmında birisi iki Ermeni'yi zevceleriyle ve iki üç çocuklarıyla doktor diye hânemde iskân etdirdi iki mâh kaldıktan sonra benim yerim dardır bunları çıkarınız diye mûmâ-ileyh Ahmed ve refîki Abdullah Efendilere söyledim çıkardılar

İfâdenize devâm ediniz

Sonra Abdullah Efendi iki kadın ve iki kız çocuğu ve bir hasta erkek getirib yine odama oturttu bir mâh kadar kaldıktan sonra müfettiş geldi şekvâ eyledim çıkardılar işte mes'ele bundan ibârettdir

Ahîren hânene getirilen iki kadın ve iki kız ve bir hasta adam kimin emriyle hânene getirilmiştir

Abdullah Efendi kendiliğinden getirdi ve kimsenin emriyle getirdiğini söylemedi

Hâl-bu-ki tahkikat-ı evveliyedeki ifâdende Kaim-makam Gâlib Bey'in emriyle getirilmiş olduğunu söylemişsin şimdi ne için inkâr ediyorsun

Ben böyle söylemedim belki ifâdemi zabt eden kâtib yanlış yazmışdır

Abdullah Efendi bu kadınları ne münâsebetle hânenize getirmiştir ve bu Ermeniler daha evvel nerede bulunuyorlar idi ve senin hânenden çıkdıktan sonra nereye gtdiler

Mezkûr Ermeniler evvelce diğer Ermenilerin yanlarında bulunuyor idi benimle Kaim-makam Gâlib Bey ve Ahmed Efendi'nin hidmetçileri diye Abdullah Efendi hâneme getirmiş idi sonra müfettiş bunları sevk me'mûruna teslîm eyledi

Bunlar nereden yiyib içiyorlar idi

Kaim-makam Gâlib Bey ve Abdullah Efendi ve Ahmed Efendi tarafından maîşetleri te'mîn ediliyor ve güzel taâmlar ya'nî tavuk ve dolma gibi şeyler pişirib ekl ediyorlar idi

Bunlar gece ve gündüz hânende mi bulunuyorlar idi yoksa başka yere gidiyorlar mı idi

Gece hâneden çıkmazlar idi gündüz kışlaya ve Ermenilerin yanına gidib geliyorlar idi

Kışlaya kimin yanına gidib geliyorlar idi

Kaim-makam Gâlib Beyle Abdullah Efendi'nin yanlarına gidib geliyorlar idi

Gece ve gündüz bunların yanına kimler gelir idi

Gece kimse gelmez idi fakat gündüzleri Abdullah Efendi yalnız olarak yanlarına gelir gider idi

Hânendeki direkleri kimler almış idi

Ben çöle çıktığımda hânemde Ahmed Efendi oturmuş bir gün avdetimde bir odanın direkleriyle telgraf çavuşu tarafından emâneten yanıma bırakılmış olan direğin ahz edilmiş olduğunu görerek Ahmed Efendi bu direkler nereye gitti dediğimde asker aldı cevâbında bulundu sonra gitdim direkleri fırıncılık eden Ermenilerin yanında görerek yine Ahmed Efendi'ye mürâcaat etdim dinlemedi Kaim-makam Gâlib Bey'e söyledim parasını tahsîl ederim dedi ise de Deyr-i Zor'a giderek tahsîl etmedi

Bu bâbda Abdullah Efendi'ye mürâcaat etmedin mi

Hayır etmedim belki mûmâ-ileyhin de bu direklerin ahzından haberi vardır

Bu direkleri ne yaptılar

Ermeniler fırında yakdılar

Bâzâr mahalli kimindir ve ne kadara kimin tarafından îcâr edilmiştir

Benim zirâatime mahsûs olub Kaim-makam Bey tarafından on beş liraya îcâra verilerek bir buçuk mâh kadar devâm eyledi ve üzerinde Ermeniler iskân edildi bu münâsebetle zer' edemeyerek mutazarrır oldum her ne kadar kaim-makam-ı mûmâ-ileyhe mürâcaat eyledim ise de kabûl etmedi ve bedel-i îcârı nereye sarf etdiğini bilemiyorum

Başka ma'lûmatınız var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıktır parmak basarım

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

**Maznûn Abdullah Efendi'nin ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir./
27 Teşrîn-i evvel 332**

Tahkikat-ı evveliyede hatt-ı destinizle zabt edilmiş olan ve burada doğru olduğunu tasdîk etdiğiniz ifâde de muhtârın hânesindeki direkleri Gâlib Bey zabt ederek muhtârın hânesi karşısındaki harâbeyi ta'mîr ettirdiğini beyân eylemişsiniz bu mes'ele nasıl olmuştur

C. Muhtârın hânesinin ta'mîrinde ben orada bulunmadığım için de Meskene'ye geldiğimde hânenin Gâlib Bey'in yaptırdığını Ahmed Efendi söyledi ben de onun söylemiş olduğu söz üzerine ben yazdım

Bir de Gâlib Bey'in yanındaki beş nüfûs Gâlib Bey kışlada oturduğunu ve sonra muhtârın hânesinde iskân ettirdiğini ifâde etmişsiniz hâl-bu-ki bu kadınları sen muhtârın hânesine iskân ettirdiğin ve hattâ dâimâ yanlarına gidib geldiğin muhtâr tarafından beyân ediliyor buna ne dersiniz

C. Gâlib Bey beş nüfûsdan ibâret olan âileyi kışlada ikamet ettirdi ve bil'âhire muhtârın hânesine Ahmed Efendi çıkardı bazı def'alar muhtârın hânesine gider idim fakat onların yanlarına gittiğim yokdur. Yalnız bir def'a kocasının râhatsızlığı esnâsında gittiğim vardır

Ifâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Bu bâbda şâhid olub bu kerre celb edilen Meskene Seyr-i Sevk Me'mûru elli iki yaşında okuyub yazmak bilen müteehhil Çerkes Hüseyn Efendi bin İsmail'in ba'de-t-tahîf ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir

Meskene Menzil Nokta Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey ve İhtiyât Zâbiti Nâm-zedi Abdullah Efendi ve Ebu Hureyre Enbâr Me'mûru Ali Rızâ Efendilerin muhâcirîn umûruna müdâhale ve sû-i isti'mâllerine dâir ne gibi meşhûdât ve ma'lûmatınız var ise söyleyiniz

Bende-niz sevk baş me'mûru vazîfesiyle / 20 Şubat 331 târihinden bu ana değin Meskene'de bulundum şehir-i Mayıs 332 evâilinde orasını hatt-ı askerî teşkîl ve Zâbit Nâm-zedi Ahmed Efendi yalnız başına gelerek bir takım levâzımât-ı askerî tedârîki vesîlesiyle un yağ kuzu koyun ve emsâli eşyânın ahâlden müsâdere etmek sûretiyle uğraşdı bir mâh sonra Kaim-makam Gâlib Bey ile diğer Zâbit Nâm-zedi Abdullah Efendiler nehr tarîkiyle oraya vürûd ederek muhâcirînin arasına gelen ve arabacı Setrak nâmında birisinin çâderine indiler Kaim-makam Gâlib o sıra bir bahriyye neferi vâsıtasıyla bende-nizi yanına istemesi üzerine gıtdim muhâcirin miyânında ne kadar san'at-kâr ve arabacı var ise cümlesini kendisine teslim etmekliğimi teklîf buyurdular bu gibi bir emrin ibrâzında i'tirâzım(?) olmadığını söyledim ise de mûmâ-ileyh tarafından böyle bir emr ibrâz edilememiş her hâlde isterim ifâdesini tekrâr eylediği hâlde mâ-fevkimden emr almadıkca cevâb veremeyeceğimi söyledim ve oradan çâderime avdet eyledim mûmâ-ileyh Gâlib Bey akşam nihâyetlerine kadar bulunduğu mezkûr çâderde ârâm-ı istirahat ettikten sonra oraya yarım saat mesâfedeki Meskene kışlasına azîmet buyurdular bende-niz keyfiyeti telgrafiyyen merciime ma'lûmât verdim ferdâsı günü akşam vaktinde mûmâ-ileyh Gâlib imzâsıyla Ahmed ve Abdullah Efendiler yediyle bir tezkere verildi ve tezkerenin meâli şu yoldadır arabacı Setrak'ın arabası her vakt askerî emrine amâde olmak üzre familyasıyla berâber bilâ-i'tirâz derhâl Meskene'ye gönderilmesi meâlinde olub tam akşam karanlığı çökmüş olmasından mezkûr arabanın hemân emre imtisâlen lüzûm-ı i'zâmı ve merkum arabacı Setrak'ın genç bir familyasının da sabâha te'hîri muvâfık olduğu cevâbı verilmiş hâl-bu-ki mûmâ-ileyh Kaim-makam Gâlib Bey tezkere ile birlikde Setrak'ın hânesine gelmiş olub yalnız arabanın gönderilmesiyle kâni' olmayacağını beyânıyla mezkûr araba ve âile derhâl tehdîdâtla Meskene mevkie nakledilmiş yine iki gün mürûrundan sonra Ahmed ve Abdullah Efendiler ve bir takım bahriyye askerleri birlikde olduğu hâlde arabacı san'at-kâr vesîlesiyle iki bin nüfûsu mütecâviz muhâcirîn keyfe mâ yeşâ' Meskene mevkiine nakledildi. Yine üç gün mürûrundan sonra mezkûr çâderler tekrâr su kenârına avdet eylediklerini gördüm azîmet ve sebeb-i avdetleri ba'zılarından sûal olundukta sû-i zannı mûcib tevâtüren ifâdâtda bulunanlar oldu bunu müteâkib Abdullah Efendi nâmıyla çâderimle muhâcirîn çâderleri arasında dört köşeli sarı bir çâder kuruldu bir gün mûmâ-ileyh Gâlib Bey mezkûr çâdere gelerek bâzâr

mahalli müzâyedesıyla iştigâl eyledi ve nihâyet bin beş yüz bedel ile mezkûr bâzâr mahalli bir Ermeni'ye ihâle edildi ve parası da Gâlib Bey tarafından leffen alındığı gördüm hâzırûn cem'-i gafîr de gördüler Gâlib Bey Deyr-i Zor teftîşâtına azîmetleri sırasında Hamam Ebu Hureyre ve mevâki'-i sâireden san'at-kâr nâmıyla birçok muhâcirler sevkıyâtdan geri alınıb Meskene'ye iâde edildi ve bu aralıkda birçok muhâcirinin Haleb Cerablus ve sâir mahallâta firârlarına sebebiyyet verildi ve nakledilen muhâcirin miyânında Polatyan Artin ve Hacı Agob gibi Ermeniler dahi sebeb-i avdetlerini oraya teşrîf eden Hey'et-i Teftîşîyyeye beyân-ı keyfiyyet etmiş olmaları melhûzdur binâberîn merciimden bende-nize verilen emre imtisâlen keyfiyyet ve hakikati mübeyyin verilen ma'lûmât üzerine Hey'et-i Teftîşîyye tarafından icrâ' edilen tahkikat ve tedkikat netîcesinde mevâdd-ı ma'rûze kısmen sâbit olmuş ve hakikat dahi sâlif-üz-zikr Ahmed Efendi'nin ifâdesiyle te'yîd etmiş olmalıdır işte benim bildiğim ma'lûmât budur

Bir de takaddüm-i ma'rûzâtımda zikredilen kadın kız ve oğlanlardan ifâdesi alınan altı nüfûsdan alınan ifâde üzerine Hey'et-i Teftîşîyyenin tensîbi vechle şimdi Meskene'de nezâret tahtında bulunduklarından onlara vuku' bulacak suâllerde hakikat anlaşılabacaktır ve bir de Sofyan nâmında vefât eden şahsın metrûkâtı sâlif-üz-zikr Abdullah Efendi'nin kurdurmuş olduğu çâderde müzâyedesi icrâ' edildiğini gördüm ve bu hakikat dahi Hey'et-i Teftîşîyyenin cümle-i tahkikatlarından olmak üzre sübûta varmış olduğu zannındayım işte bildiğim bundan ibâretidir

Ahmed Efendi'nin topladığı un yağ kuzu ve koyunu kimlerden ve ne için almıştır ve mikdârı ne kadardır ve mukabilinde ashâbına mazbata verildi mi

Ahmed Efendi gerçi bu gibi teşebbüsâtda bulunmuş ve ba'zı köylü Arablardan un toplamış ve bunlar da Münbic kazâsına tâbi' Telcudan(?) Avşar ve mahallât-ı sâiredendir ancak bu müsâderât ve tahsîlât Gâlib Bey tarafından icrâ' edilmiş ve tahsîl edilen koyun kuzu yağ ve sâire nefis-i Meskene Höymet-ül-esmak(?) Reddikebir(?) Semome(?) Melah(?) Kavas Bayırı Cube-i Kebir(?) Cube-i Sagir(?) Arude(?) ve emsâli kurâlardan cem' ve tahsîl edilmiş ancak mikdârı bende-nizce meçhûl olub ve mukabilinde bir şey verilip verilmediğinden de ma'lûmâtım yokdur ve keyfiyyet Münbic Kaim-makamlığı tarafından tahkik edilmiş olduğundan keyfiyyetin kaim-makamlık-ı müşârûn-ileyhin istîzâhından anlaşılabacaktır

Bunları ne için cem' eylemişlerdir nefsleri için mi yoksa Ermeniler için mi ve-yâhûd asker için tekâlîf-i harbiyye nâmıyla mı alınmıştır beyân ediniz

Emvâl-i mezkûre niçin cem' edilmiş olduğunu bilmem ancak bu ahvâl kurâ-yı ma'rûze muhtârânının ifâdesinden anlaşılmış ve mes'ele Münbic Kaim-makamlığından anlaşılabacaktır

Arabacı Setrak ve âilesini ne esbâba mebnî Kaim-makam Gâlib Bey Meskene'ye nakletirdi ve sizi ne gibi tehdîdâtda bulundu ve tehdîd eylediğini kimler görmüşdür

Arabacı Setrak'ın âilesini ne esbâba mebnî Kaim-makam Gâlib Bey Meskene'ye nakletmiş olduğunu bilmem arabaya lüzûm-ı mübremî anlaşılmış ise de dar akşam üstü tek bir âilenin oraya naklindeki esbâb anlaşılamamış yine tezkereyi getiren Ahmed ve Abdullah Efendilere şimdilik arabanın nakliyle iktifâ ve kadın dahi sabâhleyin gitmesinde beis olmadığı ifâde olundukda Abdullah Efendi bunun sözünü dinleyib durma haydi diyerek oradan savuşdular ve bakdım ki kadın araba da olduğu hâlde koşa koşa gitdiklerini gördüm

Ahmed ve Abdullah Efendiler iki bin nüfûsu mütecâviz muhâcirîni su kenârından Meskene'ye nakl eyledikleri vakt sizinle müzâkere ve müşâvere ederek re'yinizi almadılar mı ve bunlar yalnız san'at-kârlarla âileleri midir yoksa san'at-kâr ve gayr-i san'at-kâr erkek ve kadın ve çocuk mudur ve ne esbâba mebnî nakledilmişlerdir sonra iâde edilmelerindeki hikmet nedir ve kimlerden suâl eylediğinizde sû-i zannı mûcib olacak tevâtüren size ne gibi ifâde de bulundular açık olarak beyân ediniz

Bunları nakl eyledikleri vakt benle re'y ve müzâkere etmediler ancak sokaklarında bahriyye askerleri ma'rifetiyle çâder hedm edilib san'at-kâr ve gayr-i san'atkar birçok insanlar Meskene'ye nakl edildi üç gün sonra tekrâr advetlerinde isimlerini bilmediğim ba'zı eşhâs ve kadınların lisânından mesmûâtıma nazaran kaim-makamı da iknâ' eyledik zîrâ böyle yapmamış olsa idik hayvan ve insanlarımız orada susuzluktan çatlayacak idi ve esâsen bunların oraya nakilleri muvâfık olmadığını Kaim-makam Gâlib Bey'e şifâhen ifâde kılmış ise de sem'i-i i'tibâra almayıb da oraya nakl ve üç gün sonra tekrâr iâdeleri tevekkelfi olmayacağı cüz'î bir mülâhaza ile anlaşılacağı tabîdir

Bu iki bin nüfûsdan elbet bir kaçını biliyorsunuz bildiklerinizi ve ne sûretle ya'nî her şahs ve-yâhûd her âile Kaim-makam Bey'i iknâ' etmişlerdir beyân ediniz

Bende-niz mesmûâtımı söyledim bu mes'ele cemm-i gafîr arasında tevâtüren söylenmiş ve içlerinden şahsı ta'yîn edemediğim gibi bu iki bin kişinin hiçbirisinin ismini bilmem ve Kaim-makam Bey'i ne sûretle iknâ' eylediklerini de bilmem

Bu iki bin nüfûsu almak için mâ-fevkinden Gâlib Bey'e bir emr gelmiş mi idi ve o emri size irâe eyledi mi mezkûr Ermenileri aldı yoksa emr gelmeksizin ve size irâe etmeksizin mi aldı idi ve bunların teslîmi için size de mâ-fevkinizden emr var mı idi ve bu Ermeniler evvelce nerede bulunur idiler ki Gâlib Bey sonra kendilerini nereye nakletirdi ise tafsîlen beyân ediniz

İki bin nüfûsun Gâlib Bey tarafından alınması hakkındaki emr-i telgrafîsi ahîren bende-nize irâe edildi bize gelecek emrin vürûduna tevhîrleri Gâlib Bey'e ricâ olunmuş ise de kabûl edilmedi Ermeniler yukarı alındıktan beş gün sonra teslîmleri hakkında bende-nize de emr geldi

Ermeniler Gâlib Bey'in bulunduğu Meskene kışlasına yarım sâat mesâfede ve hutût-ı askerî ve harekâtdan uzakça ve Fırat Nehri'nin kenârında bulunuyorlar idi oradan kendileri Meskene kışlası civârına nakledilmişlerdir

Mûmâ-ileyh Gâlib Bey'in bunları ne fikirle bulundukları mahalden yarım saâtlik ilerideki mevki'e naklettiğini ve ahîren ne maksadla eski yerlerine iâde eylediğini ol vakt mûmâ-ileyhden suâl etmediniz mi ve ne cevâbda bulundu ise beyân ediniz

San'at-kârlara ihtiyâc olduğundan bahs eyledi iki bin nüfûsu hâvî muhâcirîn bir külfet ve zahmetle oraya nakledildikten sonra üç gün sonra tekrâr iâdelerini anlamadım ve sormadım

Tahkikat-ı evveliyedeki ifâdenizde ba'zı kesânın vesîka ile Haleb'e firâr etdirilmiş olduğu ifâde edilmiştir bunlar kimlerdir ve kimin ne gibi vesîkasıyla Haleb'e firâr etdirilmişler ve halâ Haleb'de mi bulunuyorlar yoksa Meskene'ye avdet eylediler mi beyân ediniz

Bende-niz kimse hakkında hasîm ve da'vâcî değilim ancak Meskene'de me'mûr-i mes'ûl bulunduğum münâsebetle mâ-fevkimden telâkki eylediğim emr üzerine oradaki müşâhedât ve mesmûâtımı yazdım ve hakikatin zâhire ihrâcî zımnında oraya vürûd eden Hey'et-i Teftîşiyye tarafından icrâ' edilen tahkikat ve tedkikat netîcesinde mevâdd-ı ma'rûze kısmen sübûta varmıştır ve hey'et-i müşârün-ileyhin cümle-i tedkikatlarından olmak üzere san'at-kâr olmayarak Kaim-makam Gâlib Bey ve maiyyeti zâbitlerin oraya nakletmiş oldukları muhâcirîn tefrîk edilerek üç yüz nüfûsu mütecâviz sevkıyât mahalline iâde edilmiş ifâde-i evveliyemde zikredilen eşhâs dahi mûmâ-ileyhin vesîkasıyla Haleb'e avdet eylediklerinde mahallinde sübûta varmıştır ve merkumânın şimdi Haleb'de bulunmaları aaleb-i ihtimâldir ve Meskene'ye bunlardan hiç kimse avdet etmemiştir

Kaim-makam Gâlib Bey me'mûrîni oradan tard etmek için tezkere-i mahsûs yazdığını / 30 Haziran 332 târihli lâyihaınızda göstermişsiniz bu me'mûrlar kimlerdir ve ne için tard ediyor idi ve kime tezkere yazmış ve o tezkere nerede kalmıştır

Kaim-makam Gâlib Bey umûm sevkıyâta müdâhale ederek hâricden gelen sevkıyâta refâkat eden jandarmaları tehdîd ve kilâ sevkıyât evvel emirde kendisine mürâcaat etmesini ihtâr ve hattâ hilâfında hareket eden Münbic jandarmalarından Ahmed Edîb'i dahi darb ve tehdîd eylediği ve sevkıyâtın mes'ûliyyeti bende-nize râcî' olduğu hâlde ikametime mahsûs çölde kurmuş olduğum çâderi dahi elimden almak için yazmış olduğu tezkere ile ve emsâli muhâberâtı nezdimde mahfûzdur

Firâr etdirilen adamlar kimlerdir ve Gâlib Bey'in muâvinleri kimdir ve tevâtüren kimler işitdiniz ise ism ta'yîn ederek suâllere cevâb veriniz

Gâlib Bey'in muâvinleri Mülâzım Ahmed ve Abdullah Efendilerdir firâr edenlerden esâmîlerini bildiklerim eşhâsın esâmîleri mütekaddim

ifâdemde zikredilmiş olduğundan oraya mürâcaat olundukda kimler olduğu anlaşılır şüyûât-ı vak'a cemm-i gafir arasında tevâtüren cereyân etmiş ve şahs ve ism ta'yîn edemedim ancak mahallinde ta'mîk-i tahkikat icrâsı hâlinde bu da tezâhür eder

Ehl-i servetden olan muhâcirinden vefât edenlerin metrûkâtı Gâlib Bey'in inzimâm-ı re'yiyle Mülâzım Ahmed ve Abdullah Efendilerin nezâretleriyle bi-l-müzâyede fûrûht edilmek ve matlûblarına muvâfık zî-kıymet eşyâ' kendileri tarafından alıkonulmak ve diğerlerinden hâsıl olan akçeye vaz'-ı yed edilmekde olduğunu yine lâyihanızda yazmışsınız bunlar kimlerin emvâlini satdırdı ve kendiler ne gibi zî-kıymet eşyâ' aldı ve ne kadar paraya vaz'-ı yed eylediler ve bunları kimler biliyor

Ehl-i servetden ve Ebu Hureyre'de vefât eden Sofyan nâm şahsın metrûkâtı olub ne yolda Meskene'ye iâde edildiğini bilemediğim bir emvâl Ahmed ve Abdullah Efendilerin nezâreti tahtında müzâyede edilmekde olduğunu görem keyfiyyet suâl olundukda müteveffâ Sofyan'a âid olduğu anlaşıldı bu gibi muâmelât câiz olamayacağını haber göndermiş isem de kendi bildiklerinden geri kalmadılar ahîren oraya vürûd eden Hey'et-i Teftîşîyye tarafından keyfiyyet hakkında icrâ' edilen tahkikat netîcesinde Ahmed ve Abdullah Efendilerden sûret-i resmiyyede akçe ve eşyâ' istirdâd edilmiş olmasıyla ol bâbda ma'rûzât-ı âciz-ânemin zımnı te'yîd etmişdir

Bir de yine mezkûr lâyihanızda seksen altı arabanın cihet-i askeriyyece işgali için o sırada bir iş olmadığı hâlde mezkûr arabaları Haleb'e ve sâir mahallâta firâr eden Ermenilere tahsîs ve diğer taraftan Höymet-ül-esmak(?) karyeli Arab İbrahim el-Alî'yi Ebu Hureyre ve Hamam'dan iâde edilen âilelerin nakline müretteb arabaların nezâretine ta'yîn ederek her ne sûretle olursa olsun araba ücreti nâmiyla altun akçelere taraflarından vaz'-ı yed edildiğini yazmışsınız bunları kimler biliyor

San'at-kârân miyânında Meskene'ye nakledilib Haleb'e ve mahallât-ı sâireye kaçırılan birçok nüfûsdan mâ-adâ sevkıyât mahallinde bulunan ve vaktiyle mütekaddim ifâdemde beyân olunan eşhâsın rûkûbuna mahsûs beher arabadan on ikişer lira bâzârlık edilerek Haleb'e kaçırıldıkları tahkikât-ı vâkıadan anlaşılmış ve bu da firârîlerin kesretinden hiddete gelen vâlî-i vilâyetin tensîbi üzerine Meskene me'mûriyyetinin lağvından bi-l-istifâde vuku'a gelmiş bir mes'eledir ve Arab İbrahim'in mes'elesi dahi Hey'et-i Teftîşîyye ma'rifetiyle karîn-i sübûta varmış ve bu bâbdaki îzâhât(?) dahi merkum anlaşıyor

Tahkikat-ı vâkıa dediğiniz hangisidir ve Hey'et-i Teftîşîyyece karîn-i sübûta vardığını neden biliyorsunuz ve sâbît olmuş olsaydı sizden hiç suâle ihtiyâc hiss etmez idi binâen aleyh suâl-i sâbıkı tekrâr okuyunuz ona göre cevâb veriniz ve ol bâbdaki araba ücretlerine vaz'-ı yed eylediklerini kimler bildiğini îzâh ediniz.

Hey'et-i Teftîşîyye Menzil Müfettişi Mîr-alây Nûrî Bey ile Haleb Sevkîyât-ı Umûmiyye Müdür Muâvini Hakkı Beylerdir metrûkâtdan Ahmed ve Abdullah Efendilerden istirdâd olunan eşyâlar alenen gerek bende-nizin ve gerek umûmun müşâhedâtı tahtında vuku'a gelmiş bir mes'eledir Ebu Hureyre'den Meskene'ye kaçarlarken Arab İbrahim tesâdüf eylediği âileler Hacı Agob nâmında bir şahısdır mesmûâta nazaran alınan para merhum tarafından Hey'et-i Teftîşîyyeye beyân-ı keyfiyyet edilmiştir

Seksen altı arabayı muhâcirlerin Haleb'e ve sâir mahallâta firârına tahsîs edildiğini yazıyorsunuz bu hâli kimler bilir

Seksen altı arabanın umûmu firârîlere müretteb olmayıp ancak mezkûr arabalara hatt-ı askerî tarafından vaz'-ı yed edilmiş olup bu miyânede firârîlere tahsîs edilen arabalarla birçok muhâcir Haleb'e firâr ettirilmiştir ve firâr edenlerin mikdârı da muhâcirin idâresinden anlaşılacağı tabîdir bu ahvâl yedimizdeki kuyûdâtla sâbitdir

Bu firârîleri ne târihde ve kimler firâr ettirmiştir ve firâr edenler kimlerdir ve bu hâli kimler bilir

Firârîler şehir-i Temmuz evâilinde vuku'a gelmiş ve muhtelif tevârîhlerde de bu gibiler olmuş firârîlerin ekserîsi Adana Maraş ve mahallât-ı sâiredendir vukuât Abdullah ve Ahmed Efendiler tarafından îkâ' edilmiş olduğu burada tesâdüf eylediğim ve isimleri bilmediğim Ermenilerin ifâdesinden anlaşılmıştır

Beher araba on iki lira Haleb'e kaçırılan Ermeniler kimlerdir ve kaç araba kaçırılmış ve arabacılar kimlerdir ve paraları kimler almıştır ve bu hâli kimler bilir.

Beher arabanın ücreti on iki lira hesâbıyla olduğu el-yevm Meskene'de bulunan Bekci Adanalı Santor ve sâirenin ifâdesinden anlaşılmış ve arabacılar kimler olduğunu bilmem ve para Abdullah Efendi tarafından alındığı işidilmiştir ve yirmi araba râddesinde olduğu anlaşılmıştır

Başka ma'lûmâtınız var mıdır

Başka ma'lûmâtım yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

İfâdem kendi kalemimle yazılmış olup muvâfıkdır imzâ' eylerim

1 Teşrîn-i sâni 332 Meskene Ser-sevk Me'mûru

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Sâbık Meskene Sevk Me'mûru olub el-yevm belediye hubûbât enbâr me'mûru Silifkeli yirmi altı yaşında müteehhil Naîm Efendi bin Hüseyin Nûrî Efendi'nin ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir 1/2 Teşrîn-i sâni 332

Meskene'de Menzil Nokta Kumandanı Kaim-makam Gâlib Beyle İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah ve Ahmed Efendilerin ba'zı Ermenilerden para alarak san'at-kâr kayd eyledikleri ve menzil arabalarıyla Haleb'e ve sâir mahallâta birçok Ermenileri firâr etdirib paralarını kendileri aldıkları ve sevkıyâtda bulunan iki bin nüfûsu Meskene kışlası civârına nakletdirerek birkaç gün sonra istedikleri paraları alarak eski yerlerine iâde etdikleri ve Hamam ve Ebu Hureyre'den birtakım Ermenileri para mukabilinde celb eyledikleri ve Sofyan nâmında birisi katl edilmesiyle metrûkâtının satdırıb bedeline kendileri vaz'-ı yed etmekle berâber ba'zı zî-kıymet eşyâları kendileri aldıkları ve bâzâr mahalli gûşâd ve îcâra vererek bedel-i îcârı kendileri aldıkları ve yanlarında bir takım kadın ve kız ve erkek çocuk bulundurdukları ve Meskene muhtârının hânesinin direklerini aldıkları gibi bir takım ahvâl-i nâ-becâda bulunarak vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i istî'mâl eyledikleri bildiriliyor siz de Meskene'de me'mûr olduğunuz için tabîi bu hâllerine muttali' olmuşsunuz binâen aleyh bu bâbda ne biliyor iseniz tafsîlen beyân ediniz

Gâlib Bey'i, Abdullah Efendi'yi tanırım Ali Efendi'yi tanımam. Ahmed Efendi'yi de bilirim. Kaim-makam Gâlib Cerablus'dan Meskene'ye Hatt Kumandanı sıfatıyla geldiğinin ertesi günü Meskene sevk me'mûrluklarına hitâbla bir tezkere yazdı ba'zı mesâilin müzâkeresi zımnında sevk baş me'mûru ile bende-nizin kışlaya gelmekliğimizi beyân ediyordu gitdik; Gâlib bize Müfettişliğin Harbiyye Nezâreti Celîlesinin iş'ârına ma'tûf bir iki telgraf-nâmesini gösterdi bu telgraflarda Fırat mıntakasında iskân edilmiş bulunan Ermenilerin erbâb-ı sanâyiinden istifâde edilmesi ve yetimlerin himâye olunması lüzûmundan bâhis idi Gâlib Bey işte; bu emr-nâmeler mûcibince ben sevkıyât merkezinde mevcûd bi-l-umûm erbâb-ı san'atı ve arabacıları istiyorum, bunların ve bî-kes, himâyesiz kalmış çocuklar varsa onların defterlerini tanzîm ederek bize verin dedi. Ertesi gün Ahmed ve Abdullah Efendiler Hüseyin Efendi'nin çâderine geldiler, bende-niz de orada idim. Abdullah Efendi idi zannederim, Hüseyin Efendi Kaim-makam Bey emretti defteri yapdınız mı dedi. Hüseyin Efendi Naîm Efendi ile birlikde yapınız dedi oradan kalkdık, bilemiyorum birinin çâderine geldik bekçibaşı her kim erbâb-ı san'atdan ise gelsin mürâcaat etsinler, isimleri yazılacak diye i'lân etdi herkes gelmeye, san'at-kârım demeye başladı, öyle ki; mahrûm-ı san'at kimse kalmadı. Kimi kunduracıyım, kimi marangozum ilh erbâb-ı san'at dehşetli bir yekûn teşkîl etdi. Yazılmayan hemân kimse kalmamış gibi idi bu efendilere, efendiler bunlar san'at-kâr oldular, tabîi olmayanlar da var ne yapacağız dedim, Ahmed Efendi

tahkik ederim, sâhib-i san'at olmayanlar anlaşılır, anlaşılanlar sevk olunmak üzere size iâde olunurlar dedi. Netîcesi sû-i isti'male muncerr olacağını bildiğim bu işe karışmakdan imtinâ' ederek artık ben rahatsızım, karışamayacağım bahânesiyle çekildim Hüseyin Efendi'nin çâderine gitdim, keyfiyeti kendisine anlattım. Hüseyin Efendi nemize lâzım ne yaparlarsa yapsınlar dedi. İki gün sonra arabacılar, san'at-kârlar pey-der-pey kışla etrâfına çıkmaya orada çâder kurmaya başladılar. Bu hâlleri her iki sevk me'mûru da görüyor idik. Para alındığından ma'lûmâtım yokdur. Bunların tekrâr aşağı inmeleri şöyle oldu. Çâderlerini kurdukları yerlerde yılan, akreb gibi hayvânât-ı muzırre varmış Kaim-makamdanistirhâm etdiler. Kaim-makam da bize sevkıyât merkezini oradan kaldırsın, buraya sevkıyât ile alâkası kalmayan muhâcîrinî indireceğim bunların Haleb'den gelen sevkıyât-ı umûmiyyeye tâbi' Ermenilerle temâsı dâimâ mahâzîr diye bir tezkere yazmış idi. Biz de sevkıyât merkezini daha uzakça bir mahalle naklettik bu yolda da bir para alındığını işitmedim.

Evet Ebu Hureyre'den san'at-kâr nâmıyla bir takım kimseleri getirdiler. Ve hattâ bende-niz şifâhen Kaim-makam Gâlib Bey'e Gâlib Bey bu doğru değildir. Sevkıyât-ı umûmiyyeye itbâ' etdirilmiş kimselerin avdetleri Dâhiliyye Nezâretinin emrine mütevakıftır, bunları yapmayınız dedim, ihtiyâcât-ı askeriyyenin te'mîni için bunlardan istifâde etmeliğimiz Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesinin emirleri iktizâsındandır, binâen aleyh istifâde edebileceğim kimseleri mıntakam dâhilinde istediğim yere götürmeye salâhiyyet-dâr dedi. Bu hâllerin de yine para mukabilinde cereyân ettiğine dâir bir şey duymadım bu katl olunan Sofyan'ın kim olduğunu ve metrûkâtının nerede kimin tarafından satıldığını bilmiyorum. Firâr mes'elesi zamânımda olmadı. Sevkıyât bir müddet-i muvakkate için te'hîr olunmuş ve sevk me'mûrlukları lağv edilmiş idi. O zamân ba'zı Ermeniler firâren Haleb'e gelmişler, nasıl gelmişler, para ile mi, ne yolda bundan da ma'lûmât-dâr değilim

Fi-l-hakika bâzâr mahalli nâmıyla Meskene'deki bir meydânlığı müzâyedeye çıkarmışlardı. Doğru Gâlib Bey'e gitdim aman Kaim-makam ne yapıyorsun bu gibi şeyler idâre-i mülkiyyeye âid vazâifdendir. Ale-l-husûs Meskene köydür, köylerde bâzâr yeri olmayacağı gibi bâzâr yeri teşkîli bir takım şerâit-i kanûniyyeye tâbi'dir var geç dedim o benim bileceğim işdir dedi ve nihâyet bilmem kaç guruşa idi Bağçecikli İstapan nâmında birinin omuzuna yüklendi. Muhtârın direklerinden haberim yoktur. Bütün bildiğim de bundan ibâret efendim evet, kışlada birkaç kadın gördüm, ama bu kadınlar orada ne sıfatla, ne vazîfe ile mükellef idiler, bilmiyorum hizmetci nâmıyla bir ve-yâhûd iki de çocuk vardı. Bunların hizmetleri neden ibâret idi, onu da bilemiyorum

Başka ma'lûmâtınız var mıdır

Başka ma'lûmâtım yokdur efendim

İfâdeniz okundu doğru ise tasdik ediniz.

İfâdem elimle yazılmışdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Bu bâbda müddeî olub bu kerre celb olunan Meskene'nin Höymet-ül-esmak(?) karyesinden yirmi beş yaşında okuyub yazmak bilen mücerred İbrahim bin Ali el-Kahir'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir. / 8 Teşrîn-i sâni 332

Meskene'de Hatt Kumandanı Kaim-makam Gâlib Beyle İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah ve Ahmed ve Hamam Nokta Kumandanı ve Enbâr Me'mûru Ali Efendilerin ba'zı Ermenilerden para alarak san'at-kâr kayd eyledikleri ve menzil arabalarıyla Haleb'e ve sâir mahallâta birçok Ermenileri firâr etdirib araba paralarını kendiler aldıkları ve sevkîyâtta bulunan iki bin nüfûs Meskene kışlası civârına nakl etdirerek birkaç gün sonra istedikleri paraları alarak eski yerlerine iâde eyledikleri ve Hamam ve Ebu Hureyre'den bir takım Ermenileri para mukabilinde celb etdikleri ve Sofyan nâmında birisi katledilmesiyle metrûkâtını satdırıb bedeline vaz'-ı yed etmekle berâber ba'zı zî-kıymet eşyâları kendileri aldıkları ve bâzâr mahalli güşâd ve îcâra vererek bedel-i îcârı aldıkları ve yanlarında birtakım kadın ve kız ve erkek çocuk bulundurdıkları ve Meskene muhtârının hânesi direklerini almak gibi bir takım hâllerle vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i istimâl eyledikleri bildirildiği gibi bunlardan Abdullah Efendi'nin de seni darb ve habsetdiği bildiriliyor bu mes'elelere dâir ne biliyor iseniz tafsîlen söyleyiniz

Benim para ile san'at-kâr kaydetmelerinden ve menzil arabalarıyla Ermeni firâr etdirib araba parasını kendiler almasından ve iki bin muhâciri kışla civârına nakl ile para alarak eski yerlerine iâde eylemelerinden haberim yokdur ancak bir gün asker Urfalı Mehmed Çavuş nâmında birisi beni görerek Hamam'dan on iki araba bahriyye askeri geliyor bunlar miyânında bir araba Ermeni muhâciri vardır dedi ben de gitdim Ser-sevk Me'mûru Hüseyin Efendi'ye söyledim Hüseyin Efendi Meskene Karakolunda müstahdem asker Matar(?) ve Cum'a nâmında iki neferi terfîk ederek gidiniz bu muhâciri tutunuz dedi biz de eski Meskene'ye gitdik bir araba derûnunda on nefer çoluk çocuk Ermeni muhâcirine tesâdüf eyledim başlarında bir de bahriyye askeri var idi bunları nereye götürüyorsunuz diye askere suâl eyledim Meskene'ye

götürmekte olduğunu ve vesîkaları bulunduğunu bi-l-beyân Hamam'dan Ali Efendi imzâsıyla bir vesîka verdi ve bu vesîka Meskene'de Abdullah Efendi'ye yazılmış idi ben bu vesîkayı alıp cebime vaz' eyledim taleb eyledi ise de vermeyecek oldum zor ile aldı Meskene'ye gider iken yolda Abdullah Efendi'ye tesâdüf eyledik yanında ki bir çavuşa beni bağlamaları için emretti beni bağladılar bahriyyeli Ahmed nâmında birisi bana iki tokat vurdu beni arabaya bindirerek Meskene kışlasına getirib odun enbârında iki gün habsederek sonra salıverdilerdi bir de birgün ben Ebu Kalkal'dan(?) Meskene'ye avdetimde Abdullah ve Ahmed Efendilerle Vartan huzûrunda müteveffâ Sofyan'ın metrûkâtı satıldığını gördüm benim de merkum Sofyan'da bin iki yüz gurus alacağım var idi buna mukabil Vartan'ın birâderi Soran(?) tarafından bana bir mikroskop verildi Abdullah Efendi de bir takım elbise aldı parasını vermediğini Vartan söylüyor idi ve bâzâr mahallini Kaim-makam Gâlib Bey'den îcâr eylediklerini İbrahim ve ismini bilmediğim ortağı bana söylediler ise de kaç aldıklarını söylemediler ve bu hâl on beş yirmi gün kadar devâm ederek sonra men' edilmiştir işte benim bildiklerim bundan ibârettdir yoksa yanlarında kadın kız ve oğlan çocuğu bulundurdıklarından ve Meskene muhtârının direklerini aldıklarından da haberim yoktur.

Başka ma'lûmâtın var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet okundu imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdîr Muâvini Hakkı Bey'in tahkik-i mâdde zımında ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir. / 10 Teşrîn-i sâni 332

Meskene'de Menzil Kumandanı Kaim-makam Gâlib Beyle İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah ve Ahmed ve Hamam Enbâr Me'mûru Ali Efendilerin ba'zı Ermenilerden para alarak san'at-kâr kayd eyledikleri ve menzil arabalarıyla Haleb'e ve sâir mahallâta Ermenileri firâr etdirerek araba paralarını kendiler aldıkları ve iki bin nüfûs kışla civârına naklederek birkaç gün sonra istedikleri paraları alarak eski yerlerine iâde etdikleri ve Hamam ve Ebu Hureyre'den para mukabilinde birtakım Ermenileri

celb etdikleri ve Sofyan nâmında birisi katl edilmesiyle metrûkâtını satdırıb bedeline vaz'-ı yed etmekle berâber ba'zı zî-kıymet eşyâları kendileri aldıkları ve bâzâr mahalli güşâd ve îcâra vererek bedel-i îcârı kendileri aldıkları ve yanlarında bir takım kadın ve kız ve erkek çocuk bulundurdıkları ve Meskene muhtârının hânesî direklerini aldıkları ve şu sûretle vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i isti'mâl eyledikleri ve zât-ı alînizle Fırat Mıntaka Müfettişi Nûrî Bey oraya giderek tahkikat icrâ' etmiş olduğunuzdan bu bâbda daha ziyâde zât-ı âlînizden îzâhât alınması mûmâ-ileyh Nûrî Bey tarafından bildiriliyor binâen aleyh bu bâbda ne biliyor iseniz tafsîlen beyân buyurunuz

Der-saâdet'ten Haleb'e muvâsalatımda sevkıyâtın Meskene'den ileri icrâ' edilmediği ve bu bâbda Meskene Sevk Baş Me'mûrluğundan müteaddid raporlar vilâyet-i celîleye takdîm edilmiş ve tahkikat icrâsı için taraf-ı âciz-âneme havâle buyurulmuş idi derhâl Meskene'ye hareket edilerek keyfiyyet sevk baş me'mûrluğundan tahkikata bed'an olunarak fi-l-hakika sevkıyâtın muntazaman cereyân etmediği ve raporlarda bâzâr mahalli ve arabacıardan rüşvet mes'elesi ve menzilde ikamet eden iki genç erkek çocuk ve iki kadın ki bundan birisi papas karısı diğeri demirci karısı ve ufak olarak iki kız olduğu ve hâricde san'at-kâr nâmı altında birçok Ermeni muhâcir bulunduğu ve bunlar vilâyet-i celîlenin emri olmaksızın sevkıyâtdan alındığı anlaşılmış keyfiyyet Menzil Müfettişi Nûrî Bey'e hikâye edilmekle ba'de-mâ menâzilde istihdâm olunacak muhâcirler hakkında karâr ittihâz olunarak ol-bâbdaki ta'lîmât vilâyet-i celîlece muvâfık görölerek vesîkaları i'tâ' olunmuş ve lüzûmu olmayan eşhâsı sevkıyâta Müfettiş Nûrî Bey'in huzûruyla îade olunmuşdur. Sevk baş me'mûrun raporundan anlaşılaçağı vechle bâzâr mahallinden hilâf-ı kanûn rûsûm almak ve arabacıardan rüşvet ahzı ve kadınların kışla dâiresinde istihdâmı ve iki erkek çocuk hademeliikle bulunması muvâfık olamayacağından bunların da sevkıyâta îade etdirilmiş ve rüşvet veren arabacıların ikrârıyla Abdullah Efendi'ye verdiği sâbit olmuşdur. İşbu arabacılar ile Hacı Agob Ebu Hureyre'den geldikleri ve getirildiği ve fakat arabacı Hacı Agob'un rüşvet verdiği sâbit olamamışdır.

Müfettiş ile bende-nizin orada bulunduğum sırada papas karısı kimin emriyle bırakıldığı henüz hâtırımda yokdur Meskene muhtârının hânesinde saklandığı hâl-bu-ki bu kadın Ebu Hureyre'den getirildiği ne san'at-kâr ve ne de hiçbir san'at ile meşgûl olmadığı hâlde himâye görmesi câlib-i nazar-ı dikkat olduğu burada zikretmeye mecbûr oldum. Raporda tereke mes'elesine gelince hilâf-ı usûl olarak Abdullah ve Ahmed Efendi tarafından Sofya'nın metrûkâtı satılmış ve bil'âhire eşyâları Vartan nâmında birisi yanında hıfz olduğu anlaşılmakla mezkûr eşyâ' alınarak tasfiye komisyonuna teslîm edilmişdir. Tahkikatda zî-kıymet eşyâ' hakkında bir delâile tesâdüf olunamamışdır.

Terekeden eşyâ' ahz edenler miyânında Doktor Avadis nâmında birisinin bulunduğu esnâ-yi isticvâbda anlaşılmış olmakla Avadis kimdir ve nedir suâline karşı el-yevm Haleb'de bulunduğu cevâbı üzerine

ta'mîk-i tahkikata devâm olunarak Hatt Kumandan Vekîli Abdullah Efendi tarafından hilâf-ı usûl olarak eline bir tahrîrât-ı resmiyye verilip (A) Menzil Müfettişliğine gönderildiği ve orada yer bulunmadığı cihetle Haleb Menzil Mıntaka Müfettişliğine tahrîrâtı Avadis takdîm ettiği ve bil'âhire tabîb muâvinliğine ta'yîn olunduğu anlaşılması üzerine böyle tâbî-i tehcîr ve firârî takımından bulunan adamın hiçbir sûretle menzillerde ve hasta-hânelerde istihdâmı gayr-i câiz olduğundan derhâl sevkıyâta teslîmi makam-ı sâmi-i cenâb-ı vilâyet-penâhiye arz edilerek muvâfık buyurulmakla derhâl menzilden sevkıyâta teslîm edilmiş ve el-yevm vilâyet-i celîleden vâki' olan emr-i sâmi mûcibince tahkikat-ı lâzime icrâ' edilmektedir.

Gâlib Bey ve Abdullah ve Ali Efendiler haklarında bu sûretle icrâ' kılınan tahkikat üzerine ol-bâbda müşterek raporun bir sûreti makam-ı sâmi-i vilâyete ve diğer sûreti Menzil Müfettişi Nûri Bey tarafından Altıncı Ordu Kumandanlığına evrâkıyla takdîm olunmuştur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Doğrudur tasdîk ederim / 10 Teşrîn-i sâni

Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdür Muâvini

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Tahkik-i mâdde zımında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden ve İstanbul'un Üsküdar semtinde İcâdiye mahallesinden Papas Honan'ın zevcesi yirmi beş yaşında Ripesme bint Karabet'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 12 Teşrîn-i sâni 332

Siz ne vakt muhâceretle çıktınız ve nereye sevk edildiniz ve şimdi nerede bulunuyorsunuz tafsîlen beyân ediniz

Ben zevcimle İstanbul'dan Burusa'ya gitmiş idik altı mâh orada ikamet etdikten sonra ya'nî bundan bir buçuk sene evvel muhâceretle Ebu Hureyre'ye sevk edildik bundan altı mâh mukaddem zevcim orada vefât eyledi bir müddet ben yalnız kaldım sonra Meskene'den oraya me'mûrlar geldi Ermeni muhâcirleri miyânındaki san'at-kârları tefrîk eylediler bunları mâ-âile Meskene'ye göndermek için jandarmalara emr edib gittiler ben de yalnız olduğumdan ve daha ileriye sevk edilmekten korkduğumdan bu san'at-kâr âileleri

İfâdenize devâm ediniz

miyânına dâhil oldum ve kendileriyle birlikde Meskene'ye gitmek üzere arabaya bindim ise de jandarmalar gelib beni darb eylediler ve sen ne için gidiyorsun diye beni bir sâat kadar habsetdikden sonra sevkîyât çâderine iâde eylediler Meskene'ye giden arabacılar bu hâlleri orada bulunan Kaim-makam Gâlib Bey'e söylemişler mûmâ-ileyh de bir tezkere yazarak beni taleb eylemiş beni Meskene'ye gönderdiler orada Kaim-makam Bey bana bir çâder kurdurdu iki gün oturduktan sonra Kaim-makam Bey beni kışlaya aldırđı bir odaya koydu o odada Kaim-makam Bey'in hizmetcisi aşçısı bir karı ile birkaç çocuğu var idi ben de orada oturub Kaim-makam Bey'e taâm yapıyor ve çamaşırını yıkıyor ve evlâdlık makamında yanına almış olduğu bir kız çocuğuna bakıyor idim bir mâh bu sûretle kışlada kaldım sonra Kaim-makam Bey Deyr-i Zor'a gitdi Kaim-makam Bey'in kâtibleri geldiler dîğer aşçı karıya bu odadan çıkınız diye mezbûreyi çıkarıb muhtârın hânesine gönderdiler ben de yalnız orada kalmayarak o karının gitdiği hâneye gitdim bir mâh da orada kaldım sonra Kaim-makam Bey gelib Müfettiş Bey gelecek san'at-kârların burada bulunması olamaz diye beni Meskene'deki sevk me'mûru Hüseyin Efendi'nin yanına gönderdi sonra müfettişler geldi tahkikata giriştiler ve tahkikatlarını ikmâl ederek gittiler bil'ahire muhâcir müdürü beni buraya getirtirib eytâm-hâneye verdi şimdi orada ikamet etmekteyim işte mes'ele bundan ibârettdi

Sen Kaim-makam Gâlib Bey'i evvelce bilir misin

Hayır bilmiyorum

Kaim-makam Bey seni Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirttiği târihden Deyr-i Zor'a gittiği târihe kadar nereden yiyib içiyor idin

Kendim kîsemden yiyib içiyor idim hattâ kendisi bana pişirdiğin yemeklerden ye dediği hâlde kabûl etmedim.

Kaim-makam Bey Zor'dan avdet edinceye kadar nereden yiyib içiyor idin

Yine kendi kîsemden yiyib içiyor idim

Hâl-bu-ki bu Kaim-makam Beyle Yaveri Abdullah Efendi tarafından iâşe edildiğiniz bildiriliyor nasılsa doğrusunu söyle

Bunun kat'iyen sıhhatı yokdur

Gerek Kaim-makam Bey ve gerekse Abdullah Efendi tarafından hakkınızda bir fenâ' muâmele yapıldı mı

Kaim-makam tarafından hakkımda asla fenâ' bir muâmele yapılmadı ancak Kaim-makam Deyr-i Zor'da iken bir gece Abdullah Efendi ırzıma tasallut etmek istedi ise de muvâfakat etmediğimden bir şey yapamadı.

Abdullah Efendi'nin ırzınıza tasallut ettiğini kimler görmüşdür.

Oda derûnunda olduğundan kimse görmedi çünkü odada benimle kendisi ve birde Kaim-makam Bey'in evlâdlık makamında beslediği iki küçük kız çocuğu var idi fakat bu kız çocukları yatıyorlar idi bunun için Abdulah Efendi'nin ırzıma tasallut ettiğini görmediler

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Akşehir Ermeni muhâcirlerinden el-yevm Haleb'de ve Meskene'de Ermeni muhâcirin sevkıyât arabacılığında müstahdem kırk altı yaşında İstapan veled Asador'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 12 Teşrîn-i sânî 332

Sizi ne vakt ve nereye muhâceretle sevk eylediler ise söyle

19 Ağustos 331 târihinde muhâcir edilerek Meskene'ye sevk edildik ve şimdiye kadar muhâcir nakliyyât arabacılığında bulunuyorum

Senin kaç araban vardır

Yalnız bir arabam vardır.

Arabayı sen mi işletdiriyorsun yoksa başkası mı işliyor

Uşağım Akşehirli Mihail işliyor

Seni arabacı yazmak için kimlere ne kadar para verdin

Ben kimseye para vermedim ve idârenin emriyle bizi İhtiyât Zâbiti Ahmed Efendi arabacı yazmışdır.

Geçenlerde sen me'zûnen Haleb'e gelmişsin ne için ve kimin emriyle geldiniz idi

Bundan iki mâh evvel Akşehirli Salih Efendi'den bana kırk lira bânk-ı Osmânîye gelmiş idi bunu almak üzre Haleb'e gelmek istedim İhtiyât Zâbiti Abdullah Efendi dahi Haleb'e elbise yaptırmaya geliyor idi arabamıza bindi Haleb'e geldik dört gün kalıp paramızı alarak yine avdet eyledik idi

Sen yalnız mı geldin yoksa başka kimse var mıydı

Mersinli Kahyayan Mihran dahi geldi manifatura aldı ve avdet eyledi
başka kimse gelmedi

Senden ve Mihran'dan Haleb'e gelib gitmek için Abdullah Efendi ne kadar para aldı

Hiçbirimizden bir para almadı

Kaim-makam Gâlib Bey sizi Meskene kışlası civârına kaldırdığında ne kadar paranızı alarak eski mahallinize çevirdi

Bir para bile almadı orası yılan ve akreblî olduğundan eski yerimize
döndük idi

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs	Akşehirli
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)	İstepan Asadoryan

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Akşehir Ermeni muhâcirlerinden elli
yaşında Lyon veled Asadoryan'ın ifâdesine mürâcaat olundukda kendisi
Kaim-makam Gâlib Bey'den aldığı vesîka ile ameliyyât için Haleb'e geldiğini
ve bil'âhire Antonyan Hasta-hânesinde tedâvî edilerek avdet eylediğini ve
kimseye para vermediğini söylemekle işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi /
12 Teşrîn-i sâni 332

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs	Akşehirli Asadoryan
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)	(İmza)

----- ----- -----

Tahkik-i mâtde zımnında celb edilen Adapazarı Ermeni muhâcirlerinden olub el-yevm Ermeni sevkıyâtı arabacılığında müstahdem otuz altı yaşında okuyub yazmak bilen müteehhil Vartan veled Bogosyan Bedros'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 12 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt muhâcir olub nereye sevk edildin ve şimdi nerede bulunuyorsun

Bundan on altı mâh mukaddem Meskene'ye muhâcir edildim ve oraca menzilden vürûd eden emr üzerine İhtiyât Zâbiti Ahmed Efendi tarafından arabacı yazıldım hâlâ orada bulunuyorum

Senin kaç araban vardır

Bir arabam vardır

Bu arabayı kendin mi işlediyorsun yoksa uşağın mı vardır

Bi-z-zât ben işlediyorum

Sizi arabacı yazmak için ne kadar para aldılar

Kimse bizden bir para almadı

Sizi bulduğunuz sevkıyât mahallinden kaldırıp Meskene kışlası civârına göndererek birkaç gün sonra para alarak eski yerinize iâde etmişler bu mes'ele nasıl oldu

Kaim-makam Gâlib Bey kendisine yakın olmak üzre bizi oraya kaldırdı sonra orada yılan ve akreb olub bir kısmımızı sokduğundan mûmâ-ileyhe ricâ ederek eski mevkiimize avdet eyledik yoksa kimseye bir para vermedik

Sofyan nâm şahsı tanır mısın ve merkum kimin tarafından katl edilmiş ve eşyâsını satmanız kazıyyesi nasıl olmuştur

Ben merkumu bilmediğim gibi kimin tarafından katl edildiğini dahi bilmiyorum ancak Hrand nâmında birisinin yanına eşyâsını bırakarak Haleb'e gitmiş olduğundan

İfâdenize devâm ediniz

bu Hrand ise daha ileriye tehçir edileceğinden bu eşyâları emâneten benim yanıma bıraktı ve Haleb'den bir Arab arabacı gelib size bir pusula getirecek ol-vakt bu eşyâyı teslim edersiniz dedi ve merkum Zor cihetine teb'îd edildi ise de şimdi nerede olduğunu bilmiyorum merkum Hrand'ın teb'îdinden iki buçuk mâh kadar mûrûr eylediği hâlde kimse gelib bu eşyâyı talep etmedi sonra İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah ve Ahmed Efendiler yanlarında on sekiz yaşında bir çocuk olduğu hâlde geldiler bu çocuk Sofyan'ın amuca-zâdesidir Sofyan'ın eşyâsını satıp bu

çocuğa vereceğiz dediler ve eşyâyı alarak bir kısmını çocuğa verdiler mütebâkîsini yedi yüz elli guruşa satarak bu paranın yarısını çocuğa verdiler yarısı da Ahmed Efendi'de kaldı idi o gün akşam vakti Ahmed Efendi tekrâr paraları getirdi bu eşyâlar satılmayacak imiş biz yanlış yapmışız paraları sahibine veriniz herkes aldığı eşyâyı getirsin dedi biz de herkese parasını vererek aldığı eşyâları aldık yalnız Doktor Avadis ve rüfekasının aldığı yüz yirmi iki gurusluk eşyâ' bedeli îade edilemedi çünkü bunlar Haleb'e ve Cerablus'a gitmişler idi bil'âhire Hakkı Bey geldiğinde bu paralarla eşyâyı mûmâ-ileyhe teslim eyledim işte mes'ele bundan ibâretti

Bu eşyâlardan Abdullah ve Ahmed Efendiler birşeyler aldılar mı

Abdullah Efendi iki takım elbise ve bir takım fotoğraf ve Ahmed Efendi ise birkaç gömlek aldılar idi bil'âhire îade eylediler

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıktır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Maznûn Abdullah Efendi tekrâr bi-l-celb ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 12 Teşrîn-i sâni 332

Yanınızda bulundurduğunuz papas karısı denilen Ripesme nâm mezbûreyi bir gece seni Deyr-i Zor'a tehcîr edeceğim diye tehdîd ederek hakkında fi'l-i şeni' icrâ' etmiş olduğunuzu bu kerre zabt edilen ifâdesinde beyân ediyor bu mes'ele nasıl olmuş ise söyleyiniz

Yanımızda bulundurduğumuz papas karısı Ripesme nâm mezbûreyi hiçbir vakt tehdîd edib hakkında fi'l-i şeni' icrâ' etmemişim bu ancak bize karşı husûmet besleyen birtakım eşhâsın teşvîkiyle bunu söylemişdir

Bir de sizinle Ahmed Efendi yanınıza bir çocuk alarak Vartan'ın yanına getirib bu Sofyan'ın ammî-zâdesidir diye Sofyan'ın eşyâsını çıkarib siz satdırmışsınız ya buna ne dersiniz

Bu mes'eleden evvelce benim kat'iyyen ma'lûmâtım yokdu bir gün Ahmed Efendi ile aşağıya gitdik bir çâderde oturduk bil'âhire Vartan gelerek Ahmed Efendi birlikde Vartan'ın çâderinden eşyâları çıkardılar ve satıldı amûca-zâdesi olub olmadığından kat'iyyen ma'lûmâtım yok idi

Ya ne için Va(r)tan yüzünüze karşı böyle söylüyor

Vartan ancak kendisine karşı terettüb edecek mes'ûliyyetden kurtulmak için bunu söylüyor

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıktır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene'de menzil arabacılığında müstahdem Sivrihisarlı otuz yaşında ümmî müteehhil Hacı Agob veled Köstanyan Artin'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 19 Teşrîn-i sânî 332

Sen ne vakt muhâcir olub nereye sevk edildin ve şimdi nerede bulunuyorsun

Bundan on beş mâh mukaddem Hamam mevkiine sevk edildim sonra Kaim-makam Gâlib Bey oraya geldi benimle bacanağım Onnik veled Agob'un arabalarını görüb beğendi menzil hesâbına Meskene'de çalışmak üzre emretti biz de oraya gitdik çalışıyor idik sonra Onnik'i arabasıyla Birecik'e gönderdiler ben halâ Meskene'de çalışıyorum

Sen Kaim-makam Gâlib Bey'i evvelce biliyor musun

Bilmiyorum

Senin kaç araban vardır

Bir arabam vardır

Arabayı sen mi işlediyorsun yoksa uşağın mı vardır

Arabayı ben işletdiririm

Sizi arabacılıkla Meskene'ye almak için kimlere ne kadar para verdiniz

Hiç kimseye bir para vermedik

Sizi Hamam'dan Meskene'ye getirmek bâd-i hevâ olmayıb elbetde para vermiş olmalısınız doğrusunu söyle kimlere ne kadar para verdiniz

Bizim için Hamam'la Meskene arasında bir fark yoktur ki oraya gitmek için kimseye para verelim zîrâ her ikisi dahi çöldür ve biz ise arabacıyız nerede olsa işleriz binâen aleyh kat'iiyyen kimseye para vermedik

Kaim-makam Gâlib Bey Hamam'a geldiğinde size çâderinizde taâm eylemiş sen kendisini bilmediğin hâlde nasıl olubda çâderinize gelib taâm ediyor

Mûmâ-ileyh Hamam noktasına gelmiş idi Enbâr Me'mûru Ali Efendi bize taâm yapmak için söyledi biz de taâm yaptık ve mûmâ-ileyhi çâderimize da'vet eyledik gelib taâm ederek gitti

Bu taâmın masârifini kim verdi

Yedi sekiz guruşluk bir masârif oldu ben tesviye etdim kimseden bir para almadım

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır parmak basarım

Hacı Agob

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene menzil arabacılığında müstahdem Çorumlu kırk beş yaşında okuyub yazmak bilen müteehhil Poladyan Artin veled Parsih'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 19 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt ve nereye tehcîr idin ve şimdi nerede bulunuyorsunuz söyle

Biz on sekiz mâh evvel Meskene'den üç sâat ilerideki Ebu Hureyre'ye tehcîr edildik şimdi Meskene'de menzil hesâbına arabacılık ediyorum

Ebu Hureyre'den nasıl oldu da Meskene'ye geldiniz

Biz Ebu Hureyre'de iken Kaim-makam Gâlib Bey geldi arabacıların umûmunu Hamam ve Meskene'ye taksîm eylemiş idi fakat benimle dört şahsın arabası orada mevcûd olmayıb muhâcir sevkine gitmiş olduğundan keyfiyeti kaim-makam-ı mûmâ-ileyhe söyledik arabalarınız

geldiğinde ya Hamam'a ve-yâhûd Meskene'ye sevk ederiz diye söyledi gitti ba'de arabalarımız geldi o esnâda Gazze Urbânı her gün bize hücum ve eşyâlarımızı yağma ediyorlar idi ve benim arabam da kırılmış olduğundan yaptırmak ve diğer arabaların da mevcûd bulunduğunu haber vermek üzere Meskene'ye geldim Kaim-makam orada olmadığından vekili Abdullah Efendi'ye mürâcaatla bizim arabalarımız mevcûd olduğundan menzile kayd edilmesini söyledim kaydetdi Meskene'ye geliniz diye emr verdi ben de gitdim diğer dört arabayı da âilemle birlikde alıb Meskene'ye geldik şimdi altı mâhdan beri Meskene'de çalışıyoruz

Diğer dört araba kimlerindir

Birisi Terlemezyan Karabet ve birisi Simon oğlu Minas ve diğer birisi ekmekçi Hamas'ın ve diğer bir araba dahi İsrail oğlu Karabet'in idi

Abdullah Efendi sizi Meskene'ye arabacı kaydetmek üzere ne kadar para talep eyledi ve siz ne kadar para verdiniz ise söyle

Abdullah Efendi bizden para istemedi ancak biz Meskene'ye geldiğimizde İsrail oğlu Karabet'den

İfâdenize devâm ediniz

on lira aldım ve diğer arabaların sahiblerinden de beşer lira aldım beş lira da üzerine ben koydum cem'an yekûn otuz lira idi bunları hediye makamında ben kendiliğimden Abdullah Efendi'ye verdim mûmâ-ileyh de kabûl eyledi bir şey söylemedi

Böyle Meskene'ye yazılan arabacılar Abdullah Efendi'ye para verib de mi yazılıyorlar idi ki siz de verdiniz

Ben umûm arabacıların mûmâ-ileyhe para verib vermediklerini bilmiyorum ancak biz kendiliğimizden hediye olarak bu parayı Abdullah Efendi'ye verdik hattâ benim mûmâ-ileyhden de da'vâm yokdur ancak Müfettiş Nûrî Bey oraya geldi seni kurşuna düzerim diye beni tehdid ederek bu para mes'elesini söyletdirdi yoksa ben kimseye bile söylemiyor idim

Sen kimseye söylememiş olsan Nûrî Bey nereden bu mes'eleyi haber almışdır

Bilmiyorum

Senin Abdullah Efendi'ye otuz lira vermiş olduğunu kimler görmüşdür

Benimle kendisi yalnız olduğum hâlde akşam vakti Meskene kışlasının kapısı önünde kendisine vermiş olduğumdan kimse müşâhede etmedi

Belki bu parayı vermedin de arkadaşlarını dolandırdın şu hâlde neden bu arabacıları birisini berâber bulundurmadın

Arabacıların bana emniyetleri olduğundan arabacıları yanımda bulundurmaya hâcet görmedim maa-hazâ ben bu parayı Abdullah Efendi'ye verdiğimi mûmâ-ileyhin yüzüne karşı söylerim

Sen bu parayı ifâden vechle hediye olarak Abdullah Efendi'ye vermeyib sizi Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirib arabacı yazmak üzere rüşvet vermiş olduğun bildiriliyor nasılsa hakikati söyle

Efendim biz Urbânın hücûmuna ma'rûz kalmış idik Abdullah Efendi bizi Meskene'ye kaydedib avdet ettikten sonra hayatımızı kendisine medyun kalarak hediye olarak bu parayı verdik yoksa rüşvet olarak vermedim

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıktır imzâ' eylerim

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Tahkik-i mâdde zımında celb edilen Meskene Menzil arabacılığında müstahdem Bandırmalı yirmi altı yaşında ümmî mücerred Terlemezyan Karabet veled Sarkis'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 19 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt ve nereye tehçir edildin ve şimdi nerede bulunuyorsunuz

Biz bundan dokuz mâh mukaddem Ebu Hureyre'ye tehçir edildik idi Meskene'den Kaim-makam Gâlib Bey oraya geldi arabacıları aldı Hamam'a ve Meskene'ye gönderdi bizim arabalarımız orada olmayıb sevkıyâta gitmiş idi geldiğinde kendisine haber vermekliğimizi söyledi gitdi bil'âhire arabalarımız geldikten sonra Poladyan Meskene'ye gitdi arabalarımızın vürûdunu Kaim-makam Bey'in vekili Abdullah Efendi'ye haber vererek bizim Meskene'ye gidib menzil hesâbına arabalarımızla çalışmak üzere vesîka istihsâl eylemiş geldi bundan altı mâh evvel Meskene'ye gitdik şimdi orada çalışıyoruz

Sen Meskene'ye gitmek için kimseye para verdin mi

Hayır ben kimseye para vermedim

Hâl-bu-ki orada zabt edilen ifâdende Abdullah Efendi'ye verilmek üzere Poladyan senden beş lira aldığını söylemişsin

Poladyan Abdullah Efendi'ye vermek üzere benden para almadı ancak Poladyan'ın bir arabası var idi on beş lira değerinde idi bu arabayı bana fûrûht etmesini söyledim yirmi lira istedi ben de bu on beş lira

kıymetindedir dediğimde bundan başkasına da para vereceğim yirmi liradan aşağı vermem dedi ben de râzı oldum yirmi liraya arabasını aldım Meskene'ye gittik idi sonra ifâdemi aldıkları vakt sersem gibi idim ne yolda ifâde verdiğimi bilemiyorum

Sana on beş lira değerindeki arabasını yirmi liraya satdığı ve bundan başkasına da para vereceğim dediği vakt ne için kime ne kadar para vereceğini suâl etmedin mi ve ne cevâbda bulundu

Ben bu ciheti suâl etmedim kendisi de bir şey söylemedi

Sen Meskene'de zabt edilen ifâdende Abdullah Efendi ismini zikretmemiş olsan nasıl kendiliklerinden ifâdene mûmâ-ileyhin ismini yazar

Belki ifâdemi yanlış yazmışlardır ben böyle söylemedim şimdiki size balâda ifâde etdiğim vechle söyledim maa-hazâ benim kimseden de bir da'vâm yokdur çünkü ben kimseye bir para vermedim yirmi liraya araba aldım idi

Bu Poladyan Abdullah Efendi'ye senin için beş lira verdiğini söylemedi mi

Hayır söylemedi ancak ben Poladyan'ın Abdullah Efendi'ye otuz lira vermiş olduğunu Çorumlu Minas'dan işitdim ben Poladyan'dan suâl eyledim ise de sana lüzumu yokdur diye bana bir şey söylemedi

Bu otuz lirayı ne için vermiş olduğunu anlamadın mı

Hayır anlayamadım

Hâl-bu-ki siz beş arabacı Ebu Hureyre'den Meskene'ye gidib menzile kaydedilmek üzere Abdullah Efendi'ye otuz lira rüşvet vermişsiniz nasılsa hakikati söyle

Ben kat'iyyen kimseye rüşvet vermedim ancak Poladyan'ın Abdullah Efendi'den getirdiği vesîka üzerine Meskene'ye gittik idi

Poladyan bu vesîkayı nasıl Abdullah Efendi'den almıştır

Arabalarımız olduğundan oraya gidib çalışmak üzere almıştır ben başka bir şey bilmiyorum

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

Ifâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim.

Karabet

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

Poladyan Artin'le Terlemezyan Karabet yek-dîgeriyle muvâcehe edilerek bunlardan Poladyan Artin merkum Terlemezyan Karabet'in yüzüne karşı Abdullah Efendi'ye beş lira senin için vereceğimi sana söyledim sen de muvâfakat etdin ben de onun üzerine Abdullah Efendi'ye paraları verdim dediği hâlde merkum Terlemezyan Karabet efkâr-ı sâbıkında ısrâr etmekle işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi / 19 Teşrîn-i sâni 332

Terlemezyan Karabet	Poladyan Artin
(İmza)	(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Kezâlik tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene Menzil arabacılığında müstahdem izmitli elli yaşında müteehhil İsrailyan Karabet veled İsrail'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 19 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt ve nereye tehcîr edildin ve şimdi nerede bulunuyorsun

Sekiz mâh kadar evvel Ebu Hureyre'ye tehcîr edildim dört mâh mukaddem Meskene'ye geldim arabamla menzilde çalışıyorum

Meskene'ye nasıl gelebildiniz

Poladyan Artin vesîka getirdi. Onunla Meskene'ye gitdik

Poladyan Artin Efendi bu vesîkayı nasıl almışdır

Bilmiyorum

Ya senden on lira ve arkadaşlarından da para toplayarak otuz lira Poladyan tarafından Abdullah Efendi'ye vermiş olduğunu orada zabt edilen ifâdende söylemişsin şimdi ne için inkâr ediyorsun

Ben böyle söylemedim ancak Poladyan'dan kırk liraya bir araba alarak on lirasını Ebu Hureyre'de verdim otuz lirasını dahi Meskene'de verdim

Sen böyle söylememiş olsan ne için öyle yazmışlardır

Bilmiyorum

Poladyan Abdullah Efendi'ye senin için on lira ve diğerleri için yirmi lira verdiğini sana söylemedi mi

Hayır söylemedi

İşte Poladyan yüzüne karşı söylüyor buna ne dersin

Yalan söyleyib iftirâ' ediyor

İftirâ' etmesinin esbâbı nedir

Kendi yakasını kurtarmak içindir

Başka bir iddiâ' ve ifâden var mıdır

Kimseden bir da'vâm ve başka ifâdem yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)

Maznûn Abdullah Efendi bi-l-celb Poladyan Artin'le muvâcehe edilerek Poladyan Artin mûmâ-ileyh Abdullah Efendi'nin yüzüne karşı sana otuz lira verdim dediği hâlde Abdullah Efendi kat'iyyen bana para vermedi vermiş ise isbât etsin ve-yâhûd olabilir ki kendisi benim nâmıma para toplamışdır fakat bana vermeyerek kendisi onları dolandırmış olması da melhûzdur cevâbında bulunmakla işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi / 19-20 Teşrîn-i sâni 332

(İmza) (İmza)

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)

Sevkiyât-ı Umûmiyye Müdîr Muâvini Hakkı Bey ile İsrailyan Karabet ve Terlemezyan Karabet muvâcehe edilerek Hakkı Bey bunlardan İsrailyan Karabet'in yüzüne karşı Abdullah Efendi'ye verilmek üzere Poladyan Artin senden on lira aldığını ve Terlemezyan Karabet'in yüzüne karşı dahi senden Abdullah Efendi'ye verilmek üzere beş lira Poladyan Artin aldığını Meskene'de bize ifâde eylediniz biz de ona göre ifâdenizi zabt eyledik demesiyle bunlardan Terlemezyan Karabet ben Abdullah Efendi'ye verilmek üzere Poladyan'a para vermedim ancak on beş lira kıymetindeki arabasını bana yirmi liraya satdı cevâbında bulunduğu gibi İsrailyan Karabet dahi ben Abdullah Efendi'ye verilmek üzere on lira Poladyan'a vermedim ancak bizi Ebu Hureyre'den Meskene'ye götürmek üzere vesîka getirerek on lira ücret

diye benden aldı cevâbında bulundu ve her iki Karabet netîcede Poladyan'ın Abdullah Efendi'ye para verdiklerini anladıklarını beyân etmeleriyle işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi / 20 Teşrîn-i sâni 332

İsrailyan Karabet
(İmza)

Terlemezyan Karabet
(İmza)

Sevkıyât Muâvini
Hakkı

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Kaim-makam Gâlib Bey tekrâr bi-l-celb ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 20 Teşrîn-i sâni 332

Hamam'dan celb etmiş olduğunuz Sivrihisarlı Hacı Agob ve Onnik veled Agob'u ne gibi emre binâen Meskene'ye celb eylediniz ise söyleyiniz.

Efendim Birecik İ'mâlât-ı Harbiyyesi için arabaya ihtiyâc var idi. Gerek Meskene'den ve gerekse mıntakam dâhilinde olub evvelce menzile(?) idhâl edilen arabaları teftîş etdim mezkûr arabaların miyânında gerek hayvan ve gerekse arabası sağlam olanlar miyânında Birecik İ'mâlât-ı Harbiyyesine elverişli olduğundan Zor'a gider iken Nokta Kumandanına mezkûr arabaları Birecik'e gitmek üzere şimdilik Meskene'ye sevk emrini verdim ve bu arabaları intihâb edib sevk etdirdim

Gerek Meskene'den ve gerek mıntakanız dâhilindeki sâir mahallerden araba almak ve mâ-âile sâhiblerini tehçîre tâbî' tutdurmayıp i'mâlât-hânede işletmek için hangi makamdan ne târihde emr almışdınız ve bu emir-nâme şimdi nerededir

Efendim mıntakam dâhilindeki mevâki'de bulunan gerek araba ve gerekse esnâfâtın inşâât ile nakliyyât-ı askerî için mevâki'in ihtiyâcına göre ba'zı mahalle yalnız araba ve arabacı ve esnâfât gönderilib ve ba'de emr vürûd etdikçe âileleri dahi pey-der-pey gönderiliyordu. Bu da Fırat Mıntaka Müfettişi Mîr-alây Nûrî Bey'in emr-i tahrîrî ve şifâhîsi üzerine icrâ' ediliyordu. Târihi aklımda yokdur. Emr-i tahrîrîler Meskene'de kalmışdır

Hâl-bu-ki yalnız bulunduğunuz mevki'deki muhâcirînin esnâfını kısmını almaya hakkınız olub ileriye sevk edilmiş olanların celbleri ancak Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesinin emrine mütevakıf bulunduğu Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdîr Muâvinliğinden bildirilmekte olmasına nazaran

merkumân Hacı Agob ve Onnik ile Ebu Hureyre'den celb etmiş olduğunuz papas karısını salâhiyyet hâricinde olarak celb etdirdiğiniz anlaşıyor neden böyle bir muâmelele meydana verdiniz.

Efendim Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesinden böyle bir emr bize vürûd etmez ancak bu gibi emirler âmirimiz bulunan Müfettiş Nûrî Bey'in makamına havâle eyleyeceği tabîdir eğer bu gibi emr Nûrî Bey'e havâle edilip mîr-i mûmâ-ileyh dahi Hatme dâhilinden Birecik'e l'mâlât-ı Harbiyye nakliyyâtıçun araba ve Cerablus (silik okunmuyor) için inşâ' edilecek hükûmet konağıyla askerî kışlalar inşââtında istihdâm edilmek üzere esnâfâtın istenilmemesi lâzım gelirdi. Bu gibi emr var ise Müfettiş Nûrî Bey'den isti'lâm edilmesi lâzım geleceği arz-ı iştibâhdır. Ebu Hureyre'den celb etdirmiş olduğum papas karısını dahi celb etdirdiğimin esbâbı Ebu Hureyre jandarma onbaşısı tarafından hayatına hitâm verdirecek derecede darb ettiğini haber aldım ve kendisinin bî-kes ve bî-vâye kalıb hem hayatını kurtarmak ve hem de Başkumandan Vekîli paşa hazretlerinin verdiği bî-kes ve bî-vâye kalanların himâyesi menzillerce icrâsı emri üzerine celb etdirdim

Papas karısına vaki' olan taarruzu def' etmek için vazîfeniz i'tibariyle bi-z-zât jandarmalara ve-yâhûd kumandanlarına emr verebilir idiniz ve mezbûreyi yanınıza aldırmanıza hiç de hâcet kalmaz idi neden böyle resmî bir muâmele yapmayarak mezbûreyi celb etdirdiniz.

Fi-l-hakika amirlerine tahrîren yazdım Ebu Hureyre Karakolunda insâniyyet adâlet hârici olarak orada (silik okunmuyor) muhâcirini darb ve işkence etdikleri istihbâr ediliyor diyerek yazdım fakat yukarıda arz olduğum vechle yetim ve yetimelerin emr-i muhâfaza ve himâyesi emri mûcibince kendisinin hiçbir muîn ve müzâhiri dahi olmadığından emr-i mezkûru infâz etmek üzere celb etdim

Ebu Hureyre'ye tehcîr edilmişler iken otuz lira mukabilinde Abdullah Efendi tarafından Meskene'ye aldırılan Çorumlu arabacı Polad oğlu Artin ve Simon oğlu Minas ve İsrailyan Karabet ve Terlemezyan Sarkis ve Sarkis oğlu Mamas nâm eşhâsı tanır mısınız ve bunlar Abdullah Efendi tarafından Meskene'ye aldırılmazdan mukaddem Meskene'ye nakilleri için zât-ı âlînize bir mürâcaatda bulundular mı ve-yâhûd tarafınızdan kendilerine teklîf edildi mi bu ciheti beyân buyurunuz.

Efendim Hatme dâhilinde bulunan Ebu Hureyre'deki muhâcirin miyânında bulunan arabacı ve esnâfâtın dahi lüzûmu hâlinde istihdâm edilmek üzere defterini tanzîm için Nokta Kumandan Vekîli Ahmed Efendi ile berâber Ebu Hureyre'ye gittik mevcûd arabaları gördüm ve deftere kaydedildi ki esnâfât dahi deftere kaydedilmişdir. Ol istinâda suâl buyurulub isimleri mûnderic bulunan eşhâs gelib efendim bizim de arabalarımız var fakat burada değildir bizim arabalarımızı dahi kaydediniz cevâbında bulundular. Bende-nizde hakikaten arabalarınız var ise geldiğinde Abdullah Efendi'ye söylerim sizin arabalarınızı dahi menzile kaydeder cevâbında bulundum ve Abdullah Efendi'ye mârr-ül-arz

esâmîsi muharrer eşhâsın arabalarının dahi menzile kaydı emrini verdim. Ve suâlde münderic eşhâsı ol zamân gördüm ve şimdi dahi tanırım

Mâ-dâmki arabaları menzile kaydetmek üzere (silik okunmuyor) Abdullah Efendi'ye emr verdiniz şu hâlde Abdullah Efendi ne salâhiyyetle bunlardan otuz lira almıştır.

Abdullah Efendi'nin mezkûr arabacılar otuz lira almış olduğundan hiç ma'lûmâtım yokdur bende-niz Zor'dan geldiğimde mezkûr arabaları getirib menzile kaydetdiğini söyledi. Ve kendilerinden para alıb almadığı hakkında ma'lûmât vermemiştir

Arabacı ve esnâfın alınması hakkında Nûrî Bey tarafından verilen emirde yalnız Meskene'deki arabacı esnâfın alınması mı yoksa mıntakanız dâhilindeki Hamam ve Ebu Hureyre ve Meskene ve mevâki'-i sâiredeki arabacı ve esnâfın da mı alınması emrediliyor idi bu ciheti îzâh ediniz

Nûrî Bey tarafından verilen emirlerde Meskene'den ve-yâhûd sâir mevâki'den gönderilmesi îzâh edilmiyordu. Yalnız kendilerinin taleb eylediği araba ile muhtelif esnâfât Meskene'de mevcûdu bulunmadığı zamân emri infâz için defter mevcûduna nazaran hangi mevki'de fazla mevcûd var ise oradan celb edilib emri infâz ediliyordu.

Şu hâlde mezkûr arabacı ve esnâfâtın yalnız Meskene'den mi alınması yoksa mıntakanız dâhilindeki umûm mevâki'den de mi alınması lâzım geldiğini isti'lâm ve alınacak emre göre hareket etmeniz îcâb eder idi böyle bir muâmele yaptınız mı yaptınız ise ne yolda cevâb aldınız yapmadınız ise esbâbı nedir

Efendim bende-niz ikinci def'a Cerablus inşââtına taleb edilen mevcûd kadar esnâfât bu kadar diye kendisine yazdım hattın dâhilindeki diğer mevâki'den defter mevcûduna nazaran her hâlde zamân ta'yîn etmeksizin serîan emri infâz eylesin emrini vermek üzere bende-nizi Cerablus'a celb edib makamında şifâhî olarak emri aldıktan sonra tekrâr Meskene'ye geldim. Emri mûcibince îfâ-yı muâmele yaptım yoksa kendiliğimden hiçbir muâmele yapmadım ve sonra dahi îcâb-ı mevâki'deki inşââta gönderilecek esnâf ve arabaların defter mevcûduna nazaran sevkine mübâşeret olundu

Şimdilik ifâdeniz doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Kaim-makam Gâlib

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Maznûn Abdullah Efendi tekrâr bi-l-celb ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 21 Teşrîn-i sâni 332

Gerek Hamam'dan ve gerekse Ebu Hureyre'den celb ettirmiş olduğunuz Ermeni muhâcirlerini kimin emriyle celb ediyor idiniz beyân ediniz

Kaim-makam Hatt Kumandanı Gâlib Bey'in emriyle celb ediyor idim

Kaim-makam Gâlib Bey bu emri kendiliğinden mi olarak size veriyor yoksa mâ-fevkinden aldığı emr üzerine mi size teblîgat icrâ' ediyor idi ve bu emirleri şifâhen mi yoksa tahrîren mi vâki' oluyor idi

Gâlib Bey bu emri kendiliğinden veriyor idi maa-mâ-fih Müfettişlikden Birecik'e ve Cerablus'a gitmek üzere birçok arabacı ve san'at-kâr talep ediyor idi ve birçok arabacı ve san'at-kâr gönderildi emirlerini şifâhî olarak verirdi

Müfettişlikden Birecik'e ve Cerablus'a gönderilecek arabacı ve san'at-kârların yalnız Meskene'den mi gönderilmesi yoksa Hamam ve Ebu Hureyre, Meskene ve mevâki'-i sâiredeki muhâcirlerden mi gönderilmesi emr ediliyor idi.

C. Müfettiş Bey'in emri şu kadar araba ve san'at-kâr gönderilmesi diye emrediyor idi fakat esâsen Ordu Kumandanlığının emri Fırat mıntakasında bulunan san'at-kârlardan istifâde edilmesi emrini verdiği için istediği noktadan getiriyor ve Meskene'de olmadığı için aşağı noktalardan lüzûmuna binâen celb ettiriyor idi

Ordu Kumandanlığından ne târihde kime emr verilmiş ve bu emr nerede kalmıştır beyân ediniz

Ordu Kumandanlığının emr-i telgraf târihi hâtırımda değil zanneder isem Haziran evâsıtında olacaktır ve bu emr doğrudan doğruya Müfettişliğe gelmiş ve Müfettiş Bey de sûretini aynen göndermiştir ve dosyada mevcûddur

Bu kendilerinden otuz lira alarak kendilerini Ebu Hureyre'den Meskene'ye getirmiş olduğunuzu iddiâ eden Poladyan Artin ve rûfekasını kimin emriyle ne için Meskene'ye aldıldınız ise söyleyiniz

Otuz lira verdim diye bana iftirâ eden Poladyan Artin ve rûfekası yine Kaim-makam Bey'in emriyle gelmiştir. Kaim-makam bir gün Ahmed Efendi ile birlikde Ebu Hureyre'ye gitdiler orada san'at-kârları tefrîk etdiler Poladyan Artin ve rûfekası dahi arabacı olduklarını beyân etmişlerse de arabalarının orada mevcûd olmadığından sizi sonra arabalarınız geldiğinde görüb getirdirim diye söylemiş Kaim-makam Bey zannederim Rakka'ya (silik okunmuyor) avdetinde arabaları görmüş Meskene'ye (silik okunmuyor) Ebu Hureyre'de şu isimde arabacılar getirdiniz diye bana emretti ben de yazdım getirttim

Bunları getirdiğiniz vakt Kaim-makam Bey orada mı idi

C. Hâtırımnda değil zanneder isem Zor'a gitmiş idi

Sevkiyât-ı Umûmiyye Müdîr Muâvinliğinin ifâdesine nazaran sizin yalnız kendi mevkiinizden arabacı ve san'at-kâr almağa salâhiyyetiniz olup daha ileri sevk edilenleri Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesinden emr olmadıkça almağa hakkınız yok iken bunları ne sûretle celb etdirdiniz.

C. Böyle bir emr olduğunu kat'iyyen bilmiyor idik mâ-dâmki böyle bir emr varmış ne için evvelce ma'lûmât vermemişler. Maa-mâ-fih biz kendi kendimize iş görmüş ve yapmış değilim âmirimden gelen ve verilen emre göre itâat etdim.

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Kezâlik tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene'de mukîm Ermeni muhâcirlerinden iken bugün mâ-âile Haleb'e gelerek Haleb menzilinde arabasıyla çalışacağını beyân eden Akşehirli 285 tevellüdlü ümmî müteehhil Sogomon oğlu Kirkor'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 21 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt nereye tehcîr edildin ve sonra nasıl Meskene'ye geldin

Bundan on üç mâh mukaddem Meskene'ye tehcîr edildim şimdiye kadar Meskene'de bulunuyor idim Sevkîyât-ı Umûmiyye Müdîr Muâvinliğinin emriyle Haleb menzilinde çalışmak üzere mâ-âile bugün buraya geldim

Sen Meskene'de ne yapıyor idin

Menzil hesâbına arabacılık ediyor idim

Kaç araban var idi

Bir arabam var idi

Kendin mi işlediyor idin yoksa uşağınız mı var idi

Birâderim işlediyor idi

Seni arabacı kaydetmek için kimlere ne kadar para verdiniz idi

Kimse bizden para almadı ancak İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Ahmed Efendi bizi arabacı kayd eyledi

Geçenlerde sen me'zûnen Haleb'e gelmişsin esbâbı nedir ve kimin emriyle geldin idi

Ben hiç Haleb'e gelmedim

Hâl-bu-ki Abdullah Efendi seni Haleb'e göndermiş ismin de defterinde mukayyedir daha ne için inkâr ediyorsun ne esbâba mebnî Haleb'e geldin ve Abdullah Efendi'ye kaç gurus verdin ise söyle

Ben aslâ Haleb'e gelmedim belki defterine beni yanlış yazmışdır ve ben aslâ Abdullah Efendi'ye bir para vermedim

Senden başka Akşehirli Sogomon oğlu Kirkor nâmında orada kimse var mıdır

Yokdur

Şu hâlde sen Haleb'e gitmiş olmalısın neden inkâr ediyorsun

Ben Haleb'e gelmiş olsam inkâr etmem söylerim fakat gelmedim

Siz Meskene'de sevkıyât yanında iken Kaim-makam Gâlib Bey sizi kışla civârına kaldırmış birkaç gün sonra paralarınızı alarak yine eski mahallinize iâde eylemiş olduğu bildiriliyor bu mes'ele nasıl olmuştur

Ben Meskene'ye gitdim gideli kışla yanında oturarak menzil hesâbına arabacılık ediyorum beni kimse yerimden kaldırıp hiçbir paramı almadığı gibi öyle başka kimseleri yerinden kaldırıp paralarını alarak tekrâr eski yerlerine iâde edildikleri kaziyyesinden de hiç haberim yokdur.

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Kirkor Veled Sogomon

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene'de mukîm Ermeni muhâcirlerinden eczâcî Çorlulu yirmi yedi yaşında mücerred Haçik veled Ohannes'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 29 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt memleketinden nereye tehcîr edildin ve şimdi nerede bulunuyorsun

Bundan bir sene evvel Bab tarîkiyle Meskene'ye tehcîr edildim ve şimdiye kadar eczâcılıkla Meskene Nokta Hasta-hânesinde müstahdem bulunuyorum

Nokta Hasta-hânesine kimin tarafından alındınız

Hatt Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey bi-z-zât beni oraya aldı sonra birâderim Behram dahi oraya geldi o da tabîb olduğundan orada ibka' edildi

Nasıl olub da seninle birâderin birlikde muhâcir olmadınız

Ben Çivril'den tehcîr edildim birâderim de İstanbul'dan tehcîr edilmiştir o münâsebetle ikimiz birlikde tehcîr edilmedik

Gerek senin ve gerekse birâderin Behram'ın Meskene'de kalmanız için kimlere ne kadar para verdiniz

Hiçbirimiz kimseye bir para vermedik

Hâl-bu-ki para mukabilinde orada ibka' edildiğiniz anlaşılıyor nasılsa hakikatı söyleyiniz

Kat'iyyen kimseye bir para vermedik ihtiyâclarına mebnî Gâlib Bey bizi orada alıkoydu ve bizde fahrî olarak çalışıyoruz

Sen orada iken nâmına bir taraftan geldi mi

İstanbul'da Zekar(?) Ağa tarafından Çivrilili Sengeryan Agob'a verilmek üzere Haleb'de eczâcî Rupen Efendi'ye posta vâsıtasıyla on lira gönderilmiş Rupen Efendi bu parayı postadan alıp arabacı Bozabalı oğlu Agob'a teslim eylemiş ve Sengeryan Agob vefât ettiğiinden kerîmesi Horob'a verilmek üzere bana göndermiş ise de arabacı mektûbu zâyi' eylemiş olduğundan Serkis nâmında birisine verileceğini ben haber alarak Kaim-makam Gâlib Bey'e haber verdim mûmâ-ileyh bu parayı emâneten yanına aldı bil'âhire bu para benim olduğu anlaşılmağa bana iâde eyledi bende sahibi Horob'a verdim.

Şimdi para sahibi Horob ve arabacı Agob nerededir

Arabacı Agob'un nerede olduğunu bilmiyorum Horob ise Rakka cihetine teb'id edilmiştir

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

Haçik

----- ✂ ----- ✂ -----

Tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Meskene'de mukîm Ermeni muhâcirlerinden Mersinli kırk sekiz yaşında okuyub yazmak bilen müteehhil Mihran veled Kahyayan Sarkis'in ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 29 Teşrin-i sâni 332

Siz ne vakt ve nereye tehcîr edildiniz ve şimdi nerede bulunuyorsunuz

Bundan on beş mâh mukaddem ben Ebu Hureyre'ye tehcîr edildim sonra Kaim-makam Gâlib Bey oraya geldi esnâf ve arabacıları tefrîk etdirib bir kısmını Meskene'ye ve bir kısmını Hamam'a sevk eyledi bende arabacı olduğumdan

İfâdenize devâm ediniz

beni de bunlar miyânında arabamla Meskene'ye sevk eyledi ve şimdiye kadar orada menzilde arabacılık etmekdeyim

Senin kaç araban vardır

Bir arabam vardır

Kendin mi işlediyorsun uşağın mı işlediyor

Karamanlı Taciryân Karabet nâmında bir uşağım vardır o işlediyor.

Meskene'ye gidib menzilde arabanızla çalışmak için kimlere ne kadar para verdiniz

Kat'iyyen bizden kimse bir para almadı ancak araba ihtiyâcına mebnî bizi oraya aldılar

Siz Meskene'ye geldikten sonra Haleb'e gelib gitmiş olduğunuz bildiriliyor ne için ve kimin emriyle geldiniz idi

Evet efendim İstanbul'daki kain-pederimden Alman Bankası vâsıtasıyla bana yirmi beş lira gelmiş idi meblağ-ı mezkûru almak üzere Abdullah Efendi'den izin alıb Haleb'e geldim paramı alarak geri avdet eyledim hattâ bu paranın geldiğine dâir yedimdeki telgraf-nâmeyi de işte size ibrâz ediyorum.

Haleb'e gelib gitmek üzere Abdullah Efendi sizden ne kadar para aldı

Bir para almadı

Hâl-bu-ki para mukabilinde sizi bırakmış olduğu haber veriliyor nasılsa hakikati söyle

Bunun kat'iyyen sıhhati yokdur

Ya ne için böyle söylüyorlar

Bilmiyorum

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Mihran Kahyayan

Müstantik (İmza)	A'zâ Mehmed Ali	A'zâ	Reîs (İmza)
---------------------	--------------------	------	----------------

----- ✎ ----- ✎ -----

Kezâlik tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden Karamanlı elli yaşında okuyub yazmak bilen müteehhil Balıkçıyan Karabet veled Artin'in ifâdesine mürâcaat olundukda kendisi Ebu Hureyre'ye tehcîr edilmiş ise de arabacı olması hasebiyle Meskene'ye Kaim-makam Gâlib Bey'in emriyle geldiğini ve kimseye para vermediğini ve Haleb'e gelmediğini beyân etmekle işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi / 29 Teşrîn-i sâni 332

Karabet Balıkçıyan
(İmza)

Müstantik (İmza)	A'zâ Mehmed Ali	A'zâ	Reîs (İmza)
---------------------	--------------------	------	----------------

----- ✎ ----- ✎ -----

Bu bâbda maznûn olub bu kerre celb edilen Meskene enbâr me'mûru ihtiyât zâbiti nâm-zedlerinden yirmi bir yaşında Giridli Ahmed Midhat Efendi bin Ramazan Efendi'nin ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 30 Teşrîn-i sâni 332

Meskene'de Menzil Müfettişi Nûrî ve Sevkıyât-ı Umûmiyye Müdür Muâvini Hakkı Beyler tarafından zabt edilip şimdi size kırâat edilen dokuz sahîfelik ifâdeniz doğru mudur ve bu ifâdeler kimin tarafından yazılmışdır beyân ediniz

Evet bu ifâdelerim Nureddin Bey ile Hakkı Bey huzûrunda hatt-ı destim yazılmışdır ve doğrudur

Hâl-bu-ki sen doktor diye mâ-âile Meskene muhtârının hânesinde iki Ermeni'yi iki mâh iskân etdirmişsin bunlar kimler idi ve ne münâsebetle bunları orada iskân etdirdin ise söyle

Bende-niz de Meskene'ye geldiğimde mezkûr Doktor Avadis Efendi'yi orada icrâ-yı tabâbet etmekde olduğuna ve oldukça muntazam bir eczâ-hânesi de olduğunu gördüm menzilde yapılacak hasta-hâne hakkında Müfettişliğe yazdığım ve emr istihsâli için istîzân ettiğim vaktde birkaç gün mukaddem geçen iki istihkâm taburundan birkaç neferin hasta bî-ilâc kalması üzerine mezkûr doktora mürâcaat etdim ve hasta neferlerime bakdırdım lâzım gelen ilâcları verdi ve tedâvî ettirdi onun üzerine keyfiyyeti Müfettişliğe resmen bildirdim Mezkûrun muvakkaten tabîb vekâletini îfâ etmesi için emr verdi ve ben de emri kendisine teblîğ etdim. Çâder altında muhâcirin hüsn-i muhâfazası kabil olamayacağına ve kendisinin mutlaka nokta kurbında bulunması lâzım geleceğine Müfettişlik emr verdi onun üzerine yazın Arabların evleri hâlî bulunması hasebiyle muvakkaten muhtâra söyledim ve muvâfakatini bi-l-istihsâl orada oturdu. Başka bir sebep mevcûd değildir. İki âileden birisi Doktor Avadis dîgeri Eczâcî Haçık idi

Bir de Abdullah Efendi tarafından muhtârın hânesine ikame edildiğini tahkikat-ı evveliyedeki ifâdenizde beyân etmiş olduğunuz iki kadın ve iki kız çocuğu ve bir hasta adam yalnız Abdullah Efendi tarafından oraya konulmayıp sizinle Abdullah Efendi tarafından hizmetçiniz olduğu beyânıyla oraya konulmuş ve tarafınızdan nefis taâmlarla iâşeleri temin edilmiş bunun esbâbı nedir

Hayır ne kız ve ne oğlan çocuğunu almadım ve benim hiçbir hidmetimi de görmedikleri gibi bunları kat'iyen iâşe etmedim taâm mes'elesine gelince, Kaim-makam Bey'in emriyle kendisine hidmet eden Maraşlı Karabet nâmında birisine dîger iâşe edilen muhâcirîn miyânında onlardan böyle bir ta'yîn i'tâsı için emr verdi. İşte resmen iâşe ettiğim bu kadardır. Bu da aldığım emr üzerinedir. Bunlardan hiçbirisini ne kendi hidmetime ne de menzilin dîger hidemâtına istihdâm etmediğim gibi bunların adem-i lüzûmundan dolayı bir an evvel sevkıyât me'mûrluğuna teslîmi için birçok def'alar çalışdığımı her zamân isbâta hazırım

Sonra muhtâr kıra çıkmasıyla sen hânesine oturmuşsun bu esnâda bir takım direkleri çalınmış muhtâr avdetinde bu direkleri Ermeni muhâcirlerinin yakmakda olduklarını görerek sana mürâcaatında sem' ve i'tibâra almamışsın bunun esbâbı nedir

Meskene'ye ilk geldiğimde oturacak hiçbir mahallim yokdu. Muhtârın hânesinin kurbındaki ahırını temizletdirerek ve ba'zı ta'mîrâtını ikmâl ederek orada oturdum. Oturduğum odada direk yok idi ve bana hiçbir şey teslîm etmemişdir. İki istihkâm taburu Meskene'de bir gece kalmışdır. Mahrûkatın orada bulunamadığından askerler muhtârın hânesinin dışarısında benim tahattur edemediğim iki parça odununu kazganlarını kaynatmak üzere almış oldukları ertesi gün muhtâr ifâde etdi ise de bu husûsda ma'lûmâtım olmadığı için de bi-t-tab' cevâb veremedim. Ve mes'ele öyle kaldı

Bir de sen bidâyetten Meskene'ye gittiğinde köylerden dakik yağ ve koyun ve kuzu ve sâire gibi bir takım erzâk toplamışsın bunun esbâbı ne idi

Meskene'ye geldiğimde yalnız nokta kumandanlık vekâletiyile gelmiş idim bil'âhire idâre riyâsetinden enbâr me'mûrluğu da bende-nize tevcih edildi. O günlerde Altıncı Orduya müretteb bin mevcûd iki istihkâm taburu geçecekti. İdâre riyâsetinden telâkki etdiğim emrde bunların mutlakan iâşelerinin te'mîni elzem idi. Binâen aleyh mazbata sûretiyle almaklığım için istizân etdim emrini aldım zâten enbâr henüz yeni teşekkül ediyordu Müfettişlikten tekrâr bunların iâşelerine medâr olacak erzâkı mutlakan iki gün zarfında ihzârı lâzım geleceğini emr verdi bende-niz de mazbata sûretiyle ale-l-usûl civâr kurâdan et yağ arpa buğday ve sâire aldım ve mukabilinde mazbata verdim. İki gün mukaddem de cedveli Ebu Kalkal(?) Şu'be Me'mûrluğuna takdîm edildi

Bu bâbda almış olduğunuz emr nerededir

Meskene'de dosyasında mahfûzdur

Bir de Kaim-makam Gâlib Bey'le sen ve Abdullah Efendi iki bin nüfûsu sevkıyâtdan Meskene kışlası civârına kaldırıb birkaç gün sonra istediğiniz paraları alarak eski yerlerine iâde eylemişsiniz buna ne dersiniz

Hayır kat'iyen aslı yokdur. Hiçbir muhâcirden on para bile almadım Gâlib Bey evvelâ kışla civarına elli altmış kadar san'at-kâr ve yüze karîb arabacı esnâfâtını yukarı çıkardı bil'âhire arâzide akreb bulunmasından bir gecede birkaçının fenâ hâlde hastalanmasından ve suyun baîdiyyetinden hayvânâtın perîşân kalmasından bahisle birkaç kişi gtdiler Kaim-makam Bey'e istirhâmâtta bulundular onun üzerine bunlar tekrâr suyun başına geldiler başka hiçbir sebebe ma'tûf değildir

Bir de Sofyan'ın terekesinin satılması kazıyyesi senin tahkikat-ı evveliyedeki ifâden vechle olmayıb seninle Abdullah Efendi yanınıza bir çocuk olarak nezdinde eşyâ' bulunan Vartan'ın yanına getirib işte bu Sofyan'ın ammi-zâdesidir binâen aleyh getiriniz Sofyan'ın metrûkâtını satdıralım diye merkur Vartan'a beyânâtta bulunarak eşyâyı kısmen o çocuğa verib kısmen satdığınızı ve esmânının yarısını çocuğa verib yarısını sen aldığın ve bil'âhire nâdim olarak paralarını iâde edib satılan eşyâları toplatdirmış olduğunuzu Vartan söylüyor neden böyle yaptınız

Sofyan'ın metrûkâtının satılması için evvelâ Asadoryan İstapan Efendi mürâcaat etdi ben vazîfem olduğundan bahsle cevâb-ı redd verdim. Tekrâr geldi ricâ' etdi Abdullah Efendi'ye söyle dedim Abdullah Efendi'ye söyledi o da cevâb-ı muvâfakat verdi berâber Vartan'ın yanına gidelim dediler gittik İstapan Abdullah Efendi'nin emriyle eşyânın satılacağını söylemesi üzerine eşyâlar alındı bir mahalle getirilerek haksızlığa meydân verilmemesi için benim de orada bulunmaklığımı ricâ' etdiler başlarında bulundum eşyâlar kâmilten satıldıktan sonra Vartan'a teslîm etdiler. Mes'eleye hiçbir dahlim yokdur. Yalnız esnâ-yı fûrûhtunda orada bulundum. Bu vak'a hakkındaki ma'lûmâtım bundan ibâretidir

Ya Vartan ne için böyle söylüyor

Bilmem.

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Tahkik-i mâdde zımında celb edilen, Ermeni muhâcirlerinden Balıkesirli, kırk beş yaşında, okuyub yazmak bilen, müteehhil, Zartaryan Keyork veled Melkon'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 30 Teşrîn-i sânî 332

Siz ne vakt ve nereye tehcîr edildiniz ve şimdi nerede bulunuyorsunuz

Ben beş mâh mukaddem Hamam'a tehcîr edildim oğlum Aram Meskene'de i'mâlât-hânede marangoz idi öyle kalmadı sonra benim Meskene'ye aldırılmaklığım için oğlum Aram Abdullah Efendi'ye ricâ' eylemiş Abdullah Efendi dahi vesîka göndermiş onun üzerine Meskene'ye aldırıldım ve şimdi orada sevkıyâtda arabacılık etmekteyim işte mes'ele bundan ibâretidir

Sizin Meskene'ye aldırılmanız için gerek oğlunuz Abdullah Efendi ve gerekse sizin tarafınızdan Abdullah Efendi'ye ne kadar para verildi

Kat'iyyen biz Abdullah Efendi'ye bir para vermedik

Hâl-bu-ki sizin para mukabilinde aldırıldığınız bildiriliyor nasılsa doğrusunu söyle

Bunun kat'iyyen sıhhati yokdur.

Ya ne için böyle söylüyorlar

Bilmem

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Keyork Zartaryan

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ----- -----

Kezâlik tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden yirmi altı yaşında Çorumlu ümmî müteehhil Minas veled Cevahirciyan Simon'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 30 Teşrîn-i sâni 332

Sen ne vakt nereye tehçir edildin ve şimdi nerede bulunuyorsun

Ben beş altı mâh mukaddem Ebu Hureyre'ye sevk edildim iki mâh kadar evvel arabalarımızı Poladyan Artin Meskene'ye gidib menzile yazdırarak bize vesîka istihsâl eyledi onun üzerine Meskene'ye geldik şimdi orada çalışıyoruz

Poladyan Artin senden ne kadar para almıştır

Benden bir para almadı ancak Abdullah Efendi'ye vereceğim diye yeğenim Hayk'dan beş lira aldığını merhum Hayk'dan işitdim

Şimdi bu Hayk nerededir

Bir buçuk mâh kadar mukaddem Meskene'de vefât eyledi

Senin kaç araban vardır ve kimler işletiyor

Benim bir arabam vardır ben işletdiririm

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

Ifâdeniz okundu doğru ise tasdik ediniz

Muvâfıkdır parmak basarım

Minas veled Simon

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)

----- ۞ ----- ۞ -----

Kezâlik tahkik-i mâdde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden on sekiz yaşında Ayntablı Ermenice okuyub yazmak bilen mücerred Bilmecyan(?) Kirkor oğlu Agob'un ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 30 Teşrîn-i sâni 332

Siz ne vakt ve nereye muhâcir edildiniz ve şimdi nerede bulunuyorsunuz

Bir sene evvel peder ve vâlide ve hemşîrem Ripesme nâmındaki on üç yaşında bulunan kızı sürdüler peder vâlidem orada vefât etdi ben de üç dört mâh orada kaldıktan sonra hemşîre oradaki birâderlerimin yanında bırakarak ben oradan mürûr eden bir Acem polis müdürinin yanına

hidmetçi olarak Haleb'e gelmekde iken Meskene'de beni tutub sevkıyâta verdiler sonra Kaim-makam Bey beni yanına aldı kendisine hidmetçilik ediyor idim mûmâ-ileyh Deyr-i Zor'a gider iken beni de berâber götürdü orada hemşîrem Ripesme'yi dahi yanına evlâdlık sıfatıyla aldı Meskene'ye avdet eyledik sonra Kaim-makam Bey'i Haleb'e gönderdikleri vakt bizi sevkıyâta verdiler bil'âhire beni i'mâlât-hâneye aldılar şimdi orada kunduracılık ediyorum hemşîrem Ripesme dahi yanımda bulunmaktadır işte mes'ele bundan ibâretdir

Bu Kaim-makam sizden para aldı mı

Hiçbir para gerek Kaim-makam gerekse başkası almadı

Gerek Kaim-makam ve gerekse başkası size bir fenâlık yaptı mı

Gerek Kaim-makam Bey ve gerekse başkası aslâ hakkımızda bir fenâlıkda bulunmadı

Başka ifâdeniz var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

Agob
(İmza)

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)

Kezâlik tahkik-i mâtde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden on iki yaşında Ripesme bint Kırkor'un ifâdesine mürâcaat olundukda bâlâda ifâdesi mazbût birâderi Agob'un ifâdesini harfiyyen tekrâr etmekle işbu mahalle şerh ve imzâ' etdirildi / 30 Teşrîn-i sâni 332

Müstantik	A'zâ	A'zâ	Reîs	Ripesme
(İmza)	Mehmed Ali		(İmza)	(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Kezâlik tahkik-i mâtde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden kırk altı yaşında Akşehirli Asadoryan İstapan Efendi'nin zabt edilen ifâdesidir / 30 Teşrîn-i sâni 332

Siz ne vakt nereye muhâcir oldunuz ve şimdi nerede bulunuyorsunuz

Elli dört ve elli beşinci sahîfelerde münderic ifâdemde bu bâbda îzâhât vermişim

Meskene'de bir eytâm-hâne te'sîs edilmiş sen de bu eytâm-hânenin müdürü bulunuyor imişsin bu eytâm-hânede kaç talebe var idi ve elbise ve iâşesini kimler te'mîn ediyor idi

Yüz altmış kadar eytâm var idi bir ay kadar cihet-i askeriyye iâşe etdi elbisesini vermediler sonra sevkıyâta devredilerek bir kısmı Zor'a gitdi bir kısmı da ne olduğunu bilmiyorum ve ben o eytâm-hânenin müdürü değil hademesi idim

Senden başka İstepan nâmında bu hasta-hâneye nezâret eden kimse var mı idi

Yok idi

Meskene'de bâzâr yeri îcâra verilerek îcâr bedeli ma'rifetinizle eytâm-hâneye sarf edildiği beyân ediliyor bu mes'ele nasıl oldu ise söyle

Bu bâzâr yerini Kaim-makam Gâlib bin beş yüz yetmiş beş guruşa Bağçecikli Minas oğlu İstepan'a ihâle ederek altı lira bir çaryekini ve-yâhûd üç çaryekini hîn-i ihâlede aldı ve eytâm-hâneye bir para bile sarf etmedi üç gün sonra Cerablus'a Müfettişlik vekâletine gitdi on beş gün kadar sonra enbâr me'mûru Ahmed Efendi bu bâzârı ta'til eyledi benimle Ahmed Efendi Haleb'e geldik idi biz Haleb'de iken Kaim-makam Gâlib Bey dahi buraya geldi beş altı gün sonra yine Meskene'ye gittiğimizde Abdullah Efendi'nin yine bâzârı işletmekde olduğunu gördüm ve bedel-i îcârın bakıyyesini dahi Abdullah Efendi aldığını mültezim İstepan bana söyledi ben de Abdullah Efendi'ye aldığın îcâr bedelini ne yaptın dediğimde üç ve-yâhûd üç buçuk liralık eytâm-hâneye dakik alıp verdiğini söyledi ise de mütebâkîsi ne olduğunu ben suâl etmedim ve kendisi de söylemedi işte benim bildiğim bundan ibâretdir yoksa ben bâzâr bedel-i îcârına el sürmedim ve eytâm-hâneye sarf etmedim

Başka ma'lûmâtınız var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıktır imzâ' eylerim

İstepan Asadoryan

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Kezâlik tahkik-i mâtde zımnında celb edilen Ermeni muhâcirlerinden Bağçecikli 296 tevellüdlü okuyub yazmak bilen mücerred Serabyan İstapan veled Minas'ın ber-vech-i zîr zabt edilen ifâdesidir / 3 Kânûn-i evvel 332

Sen ne vakt nereye tehcîr edildin ve şimdi nerede bulunuyorsunuz tafsîlen beyân ediniz

Ben bir sene kadar evvel ben Meskene'ye tehcîr edilmiş idim iki mâh evvel buraya aldırıldık arabalarımızla İskenderun'dan Dâr-ül-muallimîne tahta celb ediyoruz

Sen Meskene'de iken bâzâr mahallini îcâra almışsın bu bâzârı sana kim verdi ve ne kadar bedel-i îcâr kimlere verdiniz

Bâzâr mahallini aylığı on beş buçuk liraya Kaim-makam Gâlib Bey bana ihâle eyledi derhâl yedi Osmanlı lirasıyla üç çâryek lira-yı Osmanî Kaim-makama te'diye eyledim dokuz gün bâzâr devâm eyledi Kaim-makam Bey Cerablus'a gitmiş idi vekîli Abdullah Efendi beni men' eyledi sonra Abdullah Efendi'ye altı lira bir çâryek lira vererek üç gün daha devâm eyledim yine Abdullah Efendi beni men' etdi mütebâkî bir buçuk lirayı dahi bil'âhire Kaim-makam Bey aldı

Sen müddet-i îcârî ikmâl etmediğin için vermiş olduğun îcâr bedelini istirdâd eyledin mi

Ben taleb etmedim kendiler de vermediler çünkü yine bâzâr devâm edecek idi sonra olmadı öyle kaldı idi

Bu paraları nereye sarf eylediler

Bilmiyorum

Eytâm-hâneye sarf etmiş olduklarını söylüyorlar doğru mudur

Benim haberim yokdur

Başka ma'lûmâtın var mıdır

Yokdur

İfâdeniz okundu doğru ise tasdîk ediniz

Evet muvâfıkdır imzâ' eylerim

(İmza)

Müstantik
(İmza)

A'zâ
Mehmed Ali

A'zâ

Reîs
(İmza)

Tahkikat hitâm bulmakla esâs hakkında beyân-ı mütâlaa buyurulmak üzere müddeî-i umûmîliğe tevdi' olunur

3 Kânûn-i sâni 332

Hey'et-i Tahkîkiye Reîsi
(İmza)

İDDİÂ-NÂME

İşbu evrâk mütâlaa ve tedkik olundu. Tahkikat-ı vâkıa mûndericâtına nazaran Meskene Menzil Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey Meskene muhtârının zirâatine mahsûs arâzisini hilâf-ı usûl bâzâr mahalli gûşâd etdirerek Ermeni muhâcirlerine bedel-i îcârla ihâle eylediği ve alınan bedel-i îcâr mûmâ-ileyh tarafından te'sîs olunan eytâm-hâneye sarf olunduğu beyân olunur ise de bu sarfiyât usûlü dâiresinde olmadığından alınan meblâğ kâmilten sarf olunduğu anlaşılamadığı gibi sevk olunan Ermeni muhâcir âilelerinden ba'zı kadın ve birtakım kız ve erkek çocuk kendi ikamet-gâhında ve fuzûlî olarak muhtârın hânesinde alıkonulub bu sûretle şeref-i askerîye mugayir harekâtda bulunduğu gibi kanûnen hakk-ı duhûlleri olmadığı hâlde bırakılan kesân bahânesiyle Abdullah ve Ahmed Efendiler tarafından muhtârın hânesine girilib çıkıldığı ve Abdullah Efendi tarafından papasın karısına fi'l-i şenî' icrâ' olunduğu ve mûmâ-ileyhümânın emr ve icâzetiyle muhtârın zirâate mahsûs ağaçları muhâcirin cânibinden ihrâk ve zâyî' edildiği ve birtakım muhâcirini ibtidâ' sevk ve ba'de geri döndürerek tervîc-i merâm zımnında arabacı Poladyan Artin ve rûfekası tarafından mûmâ-ileyh Abdullah Efendi 30 lira para ahz eylediği ve buna mûmânaat etmek isteyen ba'zı jandarma ve Meskene ahâlîsinden İbrahim nâm şahs mûmâ-ileyh tarafından darb ve habs olunduğu ve Sofyan isminde maktûl bir Ermeni muhâciresinin metrûkâtı hilâf-ı usûl olarak mûmâ-ileyhümâ Abdullah ve Ahmed Efendiler tarafından satdırıldığı ve mezbûra bir vâris olmak üzere orada bir şahsı îcâd ve tasnî' edildiği ve tehçîre tâbi' dîğer birçok Ermeni âilelerini istedikleri vechle ve îcâd eyledikleri sun'î vesîkalarla ârzû eyledikleri yere sevk eyledikleri tevâtüren sâbit ve bu husûsâtta Hamam Nokta Kumandanı ve Enbâr Me'mûru Ali Efendi'nin de elde edilen evrâk ve mekâtîb delâletiyle dahl ve müşâreketi olduğu ve binâen aleyh her üçünün de vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i isti'mâl ederek rüşvet ahz eyledikleri emsâlî delâletiyle berâhîn-i kaviyye ile anlaşıldığı ve bu kadar yolsuz muâmelâta meydân verilmesiyle Kaim-makam Gâlib Bey de rüşvet ahzında me'zûniyyeti olub ef'âl-i mezkûrenin irtikâbında hem-fi'l bulunduğu karîne-i katıa ile müsbit olduğu gibi Hamam Enbâr Me'mûru Ali Rıza Efendi idâre ve muhâsebesine me'mûr bulunduğu enbârdan şeker un ahzı husûsu da emvâl-i emîriyyesi olduğundan mûmâ-ileyhüm Gâlib ve Abdullah ve Ahmed Efendilerle rüşvet i'tâ eylemelerinden dolayı arabacı Poladyan Artin ve rûfekası Terlemezyan Karabet ve Simon oğlu Minas ve ekmekçi Hamas ve İsrail oğlu Karabet'in irtikâb eyledikleri ef'al mucâzât-ı terhîbiyyeyi müstelzim ef'âl-i cinâiyyeden dîğer ef'âlleri sebab-i şiddet add olunmak üzere rüşvet ahzından dolayı Abdullah Efendi'nin hareketi Mülkiyye Cezâ' Kanûnunun altmış sekizinci

mâddesine muvâfık ve Gâlib Bey ile Ahmed Efendilerin hareketi dahi kanûn-ı mezkûrun kırk beşinci mâddesi delâletiyle ve hem-fi'l bulunmak i'tibariyle kezâ mezkûr altmış sekizinci mâdde ahkâmına mutâbık olub Poladyan Artin ve rüfekasının hareketleri ise kanûn-ı mezkûrun altmış dokuzuncu mâddesine temâss eylediği ve Ali Efendi'nin ise hem-fi'l olarak rüşvet ahzı husûsu sebab-i şiddet olarak hareketi Askerî Cezâ' Kanûnunun 140 ncı mâddesine muvâfık bulunmakla ve gerek mûmâ-ileyhümün ve gerek esâmîsi mezkûr arabacıların cinâyetle lüzûm-ı muhâkemeleriyle ithâmlarına ve cümlesi hakkında gayr-i muvakkat tevkif müzekkeresi istârına karâr verilmesi taleb ve iddiâ olunur / 3 Kânûn-ı evvel 332

*Müdde-i Umûmî
(İmza)*

Karâr Numrosu   **Evrâk / 332**
228

Vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i isti'mâl eylediklerinden dolayı maznûn-ı aleyhim olub gayr-i mevkuf bulunan Meskene Menzil Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey ve yâveri İhtiyât Zâbit Nâm-zedlerinden Abdullah ve Meskene Enbâr Me'mûru Ahmed ve Hamam Enbâr Me'mûru Ali Rıza Efendiler haklarında tevdî' buyurulan evrâk üzerine icrâ' kılınan işbu tahkikat ve merbût teferruâtı mundericâtına nazaran maznûnlardan Kaim-makam Gâlib Bey'le yâveri Abdullah Efendi'nin Meskene muhtârının zirâate mahsûs arâzîsini hilâf-ı usûl bâzâr mahalli güşâd etdirerek Ermeni muhâcirlerine bedel-i îcârla ihâle edib bedel-i îcârı alarak te'sîs olunan eytâm-hâneye sarf eylediklerini söylemekdeler ise de meblağ-ı mezkûrun ale-l-usûl kâmilten sarf edildiği anlaşılamayıb kısmen zimmetlerine geçtiği Eytâm-hâne Müdîri İstepan Efendi'nin ifâdesi ile tebeyyün ettiği gibi sevk olunan Ermeni muhâcir âilelerinden ba'zı kadın ve kız ve erkek çocuk olarak bir müddet kışlada bulundukları ve daha sonra muhtârın hânesine konulduğu ve Abdullah ve Ahmed Efendilerin ara sıra yanlarına gidib geldikleri ve muhtârın hânesindeki ağaçların Ermenilere verilip yakdırıldığı ve Hamam ve Ebu Hureyre ve mahallât-ı sâireye sevk edilmiş olan ba'zı Ermeni muhâcirlerini Abdullah ve Ali Rıza Efendilerin Meskene'ye celb ve menzil hidmetine kaydetdikleri ve celb edilen Ermenilere mûmânaat eden sevkıyât kolcusu İbrahim'in Abdullah Efendi'nin emriyle darb ve hapsedildiği ve yine Abdullah ve Ahmed Efendiler tarafından Sofyan nâmında bir maktûlün eşyâsı satdırıldığı ve ba'zı Ermenilerin Abdullah Efendi tarafından verilen vesîkalarla Haleb'e ve mahallât-ı sâireye sevk edildiği aynı

zamânda Abdullah Efendi tarafından papas karısı Ripesme'ye tehdîd sûretiyle fi'l-i şeni' edildiğini mezbûre beyân etmekte ise de şimdiye kadar kimseye ihbâr etmemiş olmasına nazaran bunun cebren vâki' olmayıp bi-l-rızâ vâki' olduğu istidlâl edilmiş ve Ali Rıza Efendi tarafından dahi Hamam Enbârından dakik ve şeker ahz ve sarf olunduğu ve şu sûretle Kaim-makam Gâlib Bey'le yâverî Abdullah ve Enbâr Me'mûru Ahmed Midhat ve Hamam Enbâr Me'mûru Ali Rıza Efendilerin vazîfe-i me'mûriyyetlerini sû-i isti'mâl eyledikleri müevvelen sebk eden ihbârlarına inzimâm eden tahkikat-ı câriyye ile anlaşılmış ve bunlardan Gâlib Bey ve yâverî Abdullah ve Enbâr Me'mûru Ahmed Efendilerin hareketleri Mülkiyye Cezâ' Kanûnunun yüz ikinci mâddesine ve Hamam Enbâr Me'mûru Ali Efendi'nin hareketi dahi Askerî Cezâ' Kanûnunun yüz altmış dördüncü mâddesine muvâfık cünha nev'inden bulunmuş olduğundan ol-vechle lüzûm-ı muhâkemelerine ve Ebu Hureyre'den celb edilen Çorumlu Poladyan Artin veled Parsih ve Minas veled Cevahirciyan Simon ve Bandırmalı Terlemezyan Karabet veled Sarkis ve İzmitli İsrailyan Karabet veled İsrail nâm eşhâsın Meskene'ye götürülmesinden dolayı Poladyan Artin tarafından Abdullah Efendi'ye hediye mukabilinde otuz lira verildiği dermiyân edilmekte ise de bu cihet merkum Artin'in kavli-i mücerredinde kalmış ve daha evvel Meskene'ye celbleri için Kaim-makam Gâlib Bey tarafından kendilerine va'd edilmiş olduğu cihetle Abdullah Efendi ile miyânelerinde otuz lira teâtî edildiği hakkındaki merkum Artin'in ifâdesine kanâat hâsıl edilememiş olduğundan mûmâ-ileyh Abdullah Efendi ile merkum Poladyan Artin ve Minas veled Cevahirciyan Simon ve Terlemezyan Karabet ve İsrailyan Karabet'in bu cihetten men'-i muhâkemelerine karâr verilerek tensîbi hâlinde icâbının icrâ' buyurulması bâbında merbût seksen altı kıt'a teferruâtıyla maan Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesine takdîm kılınır. / 4 Rebî-ul-evvel 335 / 15 Kânûn-ı evvel 332

Müstantik   A'zâ   A'zâ   (Mühür)
(İmza)   Mehmed Ali   (İmza)

Men'-i muhâkeme karârı tahkikat-ı câriyyeye nazaran muvâfık-ı hükm-i kanûn görülmekle tasdîk kılındı Hey'et-i Tahkikiyye Riyâsetine / 17 minh

Dîvân-ı Harb-i Örfî Reîsi
(İmza)

----- ✂ ----- ✂ -----

Maznûnlardan Hamam Enbâr Me'mûru Ali Efendi'ye âid on altı aded ayn-ı Osmânî lirasıyla üç gurus on beş para-i mağşûşe akçe ve üç buçuk liralık varaka-i nakdiyye ba-ilm ü haber Kâtib Mazhar Efendi'ye teslim edilerek ilm ü haber dosya miyânına konulmakla berây-i muhâkeme Dîvân-ı Harb-i Örfîye sevk ve irsâli zımında Müddeî-i Umûmîliğe tevdi' olundu / 17 Kânûn-ı evvel 332

Hey'et-i Tahkîkiyye Reîsi
(İmza)

Muhâkeme-i lâzîmenin icrâsı iddiâsıyla Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâset-i Aliyyesine takdîm olunur / 18 Kânûn-ı evvel 332

Müddeî-i Umûmî
(İmza)

Hey'et-i Hâkimeye tevdi' olunur / 18 minh

Reîs
(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Cânib-i Âlîsine

332

76 Ko. Ahz-ı Asker
1897

Sâbık Meskene Menzil Hatt Kumandanı Kaim-makam Gâlib Bey'in üç mâh habsi üç mâh da rütbe ve me'mûriyyetden mahrûmiyeti ve İhtiyât Zâbit Nâm-zedi Abdullah Efendi'nin altı ay habsi ve altı ay da rütbe ve me'mûriyyetden mahrûmiyeti ve Hamam Enbâr Me'mûru ve Nokta Kumandanı Ali Rıza Efendi'nin üç mâh pranga-bend edilmesi hakkında Haleb Dîvân-ı Harb-i Örfîsinden verilen karârı nâtik 521/618 numrolu mazbatanın Gâlib Bey tarafından verilen lâyiha ile berâber leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Reîsi
Mîr-livâ
(İmza)

Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Kanûnunun 37 nci maddesi mûcibince berây-i tedkik
Dîvân-ı Temyîz- Askerî Riyâsetine takdîm 8/3/33

Dördüncü Ordû-yi Hümâyûn Kumandanı
ve
Bahriyye Nâzırı

31/3/333

----- ✂ ----- ✂ -----

Vazîfe-i me'mûriyyetini su-î istimâl ettiği iddiâsıyla maznûn-ı aleyh bulunan Cerablus ve Meskene Menzil Hatt Kumandanı Burusalı Kaim-makam Gâlib Bey'in Mülkiyye Cezâ Kanûnunun yüz ikinci maddesinin 28 Nisan 330 târihli ilâvesinin birinci fıkrasına tevfikân üç mâh habsine ve üç mâh müddetde rütbe ve me'mûriyyetden mahrûmiyyetine ve ma'lûm-ül-esâmî rûfekasının muhtelif müddetlerle mahkûmiyyetlerine dâir Haleb Dîvân-ı Harb-i Örfisinden sâdır olan 30 Kânûn-ı sâni 32 târih ve 618 numrolu mazbata ile evrâk-ı müteferriası mûmâ-ileyh Gâlib Bey'in i'tirâzı vechle li-ecl-it-tedkik Dördüncü Ordû-yi Hümâyûn Kumandanlığından irsâl ve Dîvân-ı Temyîz Müddeî-i Umûmîliği Me'mûriyyet-i aliyyesinin 18 Nisan 33 târih ve 101 numrolu mütâlâa-nâmesiyle Birinci Meclis-i Temyîze tevdi' olunmuş olmağla Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun beşinci maddesi mûcibince mâhiyyet-i mes'eleye göre dördü askerî üç adlî a'zâdan müteşekkil hey'etce evrâk-ı mezkûre mütâlâa ve tedkikat-ı temyîziyye icrâ' olundu.

Mezkûr i'tirâz-nâmenin hulâsa-i müfâdı: Kendisine isnâd olunan ef'âlden birincisi Meskene muhtarının arâzisini bâzâr mahalli ittihâz ederek şehri on beş lira ücretle îcâra verib meblağ-ı mezkûru zimmetine geçirmiş olması olub hâl-bu-ki mezkûr bâzâr mahallinin gûşâdından sonra Belediye Kanûnuna muvâfık olmadığı anlaşılmamasıyla bâzâr ta'til olunarak bedel-i îcâr işçeleri Harbiyye Nezâret-i Celîlesinin emriyle menzile havâle olunan Ermeni eytâmının ihtiyâcâtına sarf olunmakla berâber bedel-i îcâr-ı şehri olan on beş buçuk liranın dokuz günlükden mütebâkisini müste'cire i'tâ ettiği hâlde merkum celb ve istimâ' edilmediğinden ve mezkûr arâzînin bir şahsa âid olmasına nazaran mes'ele hukuk-ı âdîyyeden bulunduğundan ve Ermeni kadınlarından birçoğu el-yevm bir çok kimselerin nezdinde hizmetçilik ile istihdâm edilmekde olmasına nazaran bu kadınlardan birini hizmetçi sıfatıyla nezdine almış olması bir cürm teşkil etmeyeceğinden bahsle hükm-i mezkûrun nakzı istid'âsını mutazammındır.

Sâlif-üz-zikr teblîğ-nâmede dahi: Mûmâ-ileyh Gâlib Bey'e isnâd olunan ef'âlden birisi Meskene muhtarının arâzisini bâzâr mahalli ittihâz ederek şehri on beş buçuk lira ücretle îcâra verib meblağ-ı mezkûru zimmetine geçirmekten ve ikincisi dahi tehcîrine teşebbüs edilen ba'zı Ermeni kadınlarını sevklerini te'hîr ile hidemât-ı husûsiyyesinde istihdâm ve bu sûretle vazîfe-i me'mûriyyetini sû-i isti'mâl eylemekden ibâret olmasına ve arâzî-i mezkûrenin bir şahsa âid olması hasebiyle mes'eledede hukuk-ı umûmiyyeye müteallik bir cihet mutasavver olmayıp meydânda ale-l-âde mahâkim-i hukukiyyede ikame ve ta'kîbi ashâbına mevdû' bir hakk-ı âdî mevcûd ve hasb-el-vazîfe ba'zı Ermeni kadınlarını alıkoyarak hidemât-ı husûsiyyesinde istihdâm etmek sûretiyle tebârüz eden vazîfe-i me'mûriyyetini

sû-i isti'mâl cürmünün dahi rü'yet ve tedkiki mûmâ-ileyhin asker olması hasebiyle Dîvân-ı Harb-i Dâimîye âid ve İdâre-i Örfiyye Karâr-nâmesiyle bunu muvazzah Meclis-i Vûkelâ kararına göre İdâre-i Örfiyye Dîvân-ı harblerinin dâire-i vazîfesinden hâric cerâimden ma'dûd bulunmasına nazaran bu bâbda rü'yet-i da'vâ Dîvân-ı Harb-i mezkûrun salâhiyyet-i kazâiyyesinden hâric olduğu hâlde Dîvân-ı Harb-i mezkûrca hilâf-ı salâhiyyet muhâkeme icrâ' ve hükm-i'tâ edilmiş olması Dîvân-ı Temyîz Kanûnunun kırk beşinci mâddesinin üçüncü fıkrasında bahs edilen nakîza-i esâsiyyeyi teşkil ettiğinden hükm-i mezkûrun yalnız vazîfe noktasından nakzıyla evrâk-ı da'vânın îcâb eden adem-i salâhiyyet karârıyla mahkeme-i âidesine tevdi' edilmek üzere hükmü veren Dîvân-ı Harbe havâlesi taleb olunmuştur.

Îcâb-ı keyfiyyet lede-l-müzâkere: Dîvân-ı Harb-i Örfî mukarrerâtının temyîzen tedkikine mesâg-i kanûnî bulunduğu ekseriyyetle karâr-gîr olduktan sonra vazîfe ve salâhiyyet hakkında teblîg-nâmede der-miyân olunan mütâlâa-becâ ve nakz-ı hükmü müstelzim olduğundan mazbata-i mezkûrenin Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Kanûnunun kırk altıncı maddesine tevfiikan nakzına ve Dîvân-ı Harb-i mezkûre îadesine 23 Nisan 33 târihine müsâdif pazartesi günü ekseriyyetle karâr verildi.

Mühür

Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Birinci Meclisi

8 Mayıs 1333
(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Dördüncü Ordû-yi Hümâyûn Kumandanlığı Cânib-i Âlîsine

Hulâsa:

Kaim-makam Gâlib Bey ve rüfekası

haklarındaki evrâk-ı hükmiyyenin

mâddesine dâir

Vazîfe-i me'mûriyyetini sû-i isti'mâl ettiği iddiâsıyla maznûn-ı aleyh bulunan Cerablus ve Meskene Menzil Hatt Kumandanı Burusalı Kaim-makam Gâlib Bey'in Mülkiyye Cezâ Kanûnunun yüz ikinci mâddesinin 28 Nisan 330 târihli ilâvesinin birinci fıkrasına tevîkan üç mâh habsine ve üç mâh müddet de rütbe ve me'mûriyyetden mahrûmiyyetine ma'lûm-ül-esâmî rüfekasının muhtelif müddetlerle mahkûmiyyetlerine dâir Haleb Dîvân-ı Harb-i Örfîsinden ısdâr edilen hükm ve karâr Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Birinci Meclisince lede-t-tedkik ol-bâbda tanzîm edilen temyîz i'lâmında muharrer esbâbdan nâşî nakz edilmiş olmağla icrâ'-yi îcâbına müsâade buyurulmak üzre sâlif-ül-arz i'lâm ile evrâk-ı müteferriası leffen takdîm kılındı.

Dîvân-ı Temyîz-i Askerî Reîsi

Mîr-livâ

(İmza)

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâsetine

4/6/333

Dördüncü Ordû-yi Hümâyûn
Kumandanı ve
Bahriyye Nâzırı
(İmza)

Takımıyla Haleb Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâsetine

16 minh

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Reîsi
Mîr-livâ
(İmza)

Hey'et-i Hâkimeye tevdi' olunur / 18 minh reîs

(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Altıncı Ordû-yi Hümâyûn
Menzil Müfettişliği
Şu'be
2
1939

Altıncı Ordu Erkân-ı Harbiyye Üçüncü Şu'be Müdîriyyetine

Musul
29/5/33

Hamam Konak Enbâr me'mûr-ı sâbıkı ihtiyât zâbit nâm-zedi künyesi merbût
Ali Rıza Efendi'nin üç mâh mahkûmiyyeti hitâm bulub evrâk-ı hükmiyyesi
Altıncı Kolorduya yazılmışdır mûmâ-ileyhin kıdem müddetini ikmâl etmesine
binâen staj görmek üzere mevcûden i'zâm kılındığı ma'rûzdur

Ordu Menzil Müfettişi nâmına
Erkân-ı Harbiyye Reîsi
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Dîvân-ı Harb-i Örfî Riyâseti Cânib-i Âlîsine

Mûmâ-ileyh Ali Rıza Efendi hakkındaki hükmün tasdîke iktirân edib etmediğinin ve nakz edilmiş ise ne netîce hâsıl etdiğinin emr ve iş'âr buyurulması ma'rızında takdîm kılınır

17/12/33

Müşâvir-i Adlî
(İmza)

917

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti Müşâvir-i Adlîsine

Mûmâ-ileyh Ali Rıza Efendi'nin Dîvânımızca üç mâh pranga-bendliğe mahkûm edilerek kendisi hükmün tefhîmi akîbinde tevkifi icrâ' kılınmış ahîren müddet-i mahkûmiyyetini ikmâl ederek salıverilmiş ise de ol bâbdaki hükm Harbiyye Nezâret-i Celîlesi Askerî Müddeî-i Umûmîliğinden nakz ve îade buyurulmuşdur icrâ' kılınan tahkikatda da'vâ-yı hâziranın rû'yeti Dîvân-ı Harb-i Dâimîye âid olduğuna karâr verilmiş evrâk takımıyla mahalline tevdî' buyurulmak üzere 23 Haziran 33 târih ve 533/681 numro ile Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâset-i Aliyyesine takdîm kılındığı kayden müstebân bulunduğu beyânıyla îade olunur / 22-12-33

Haleb
Dîvân-ı Harb-i Örfî Reîsi
Kaim-makam
Sâdık

----- ✎ ----- ✎ -----

İDDİÂ-NÂME

Numro

19

Vazîfe-i me'mûriyyetini sû-i isti'mâl ettiği iddiâsıyla maznûn-ı aleyh olan Cerablus ve Meskene Menzil Nokta Kumandanı Gâlib Bey'in muhâkemesi salâhiyyet hâricinde olarak Haleb Dîvân-ı Harb-i Örfisinde icrâ' edildiği cihetle bu nokta-i nazardan Dîvân-ı Temyîzce nakz edilmiş ve ale'l-usûl nakz-ı vâki'in kabûlüyle da'vânın îcâb eden adem-i salâhiyyet karârıyla İkinci Ordu Ümerâ Dîvân-ı Harbine tevdi'i lüzûmu ol-bâbdaki emr-i âlî-i kumandânî iktizâsından bulunmuş olduğundan ol-vechle karâr ittihâzı esbâbının te'mîni ricâsıyla işbu evrâk-ı da'vâ takımıyla Mevki' Dîvân-ı Harbi Muhâkemât Müşâvirliğine tevdi' kılındı

28 Ağustos 334

Müşâvir-i Adlî
(îmza)

----- 80 ----- 82 -----

24 Mayıs 331

Amerika'dan

Sevgili kardaşım İstapan Asadoryan. 21 Nisân 331 târihli mektûbunuzu üç gün evvel ahz eyledim. Göndermiş olduğum otuz beş doları ahz eylediğinizden dolayı çok memnûn oldum. Bu para sizin darlığınıza bir medâr olacaktır. Bundan iki hafta evvel yine 17 dolar aynı adrese irsâl eyledim. Aynı yerden gidib alabilirsin. Eğer evimin adresine taleb ederlerse şu vechle gösterirsin 78 Grand Ave. E. Highland-Park Mien Bord kumpanyasına bu yolda adres göstermeğe mecburum. Zirâ bana paranın makbûzlarını bu adreslerle irsâl ediyorlar. Böylece Didroyd'a eve gidibde makbûzları almak külfetinden âzâde oluyorum. Gerçi senin mektûbların için Didroyd göstermiş isem de bu da bugün köylülerimizin bu şehirde bulunub mektûblarınızı kolaycacık almak içindür zinhâr diğer bir kimsenin adresiyle bana mektub göndermeyesin.

Bundan altı hafta evvel eve de altı lira gönderdim. Bunun üçü ben diğer üçünü de Tomas verdi. Bundan evvel de dört lira göndermiş idim. Bu paraları aldıklarına dâir cevâb ve makbuz aldık. Gerçi bu cevâb Cancikyanlardan idi. Buradan dolar gönderdiğimde orada Osmânî parası hesâbıyla ne verdiklerini yazmağı unutma.

On gün sonra on beş dolar dahâ göndereceğim.

İkamet ettiğin hâne Amerikalıdır yoksa diğer bir milletden

(İmza)
Kirkor İstepanyan

----- ✍ ----- ✍ -----

Müsvedde
Dâhiliyye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye
Müdiriyyeti
302 mahrem

Ordû-yi Hümâyûn Başkumandanlığı Vekâlet-i celîlesine

(Mahremdir)

İşbu tezkerenin aslı Harbiyye Nezâretindedir.

Devletlü Efendim Hazretleri

İkinci Şu'beden yazılan 14 Temmuz 331 târihli ve 6417 numrolu tezkere-i alîyyeleri cevâbıdır.

Dâhile sevk edilen Ermenilerin altun nukuduna müdâhale edildiğinin doğru olup olmadığı îcâb eden vilâyât ve elviye-i gayr-i mülhakadan sorulmuş idi.

Dâhile sevk edilen Ermenilerin altun ve gümüş nakdlerine me'mûrîn ve ahâlî tarafından müdâhale edilmedikden başka her bir ferdin nezdinde beş yüz lira kadar bir para götördükleri ve ba'zısının vardığı yerde almak üzere paralarını posta-hânedede bırakmakda oldukları cevâben vârid olan telgraf-nâmelerden anlaşılmış olmağla arz-ı ma'lûmât olunur. Ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül-emrindir

7 Şevvâl 333 ve 5 Ağustos 331

Dâhiliyye Nâzırı
Tal'at

2

Şu'be

Başkumandanlık Evrâkı

13542

7605

6 Ağustos 1331

Maa-melfûfât aslına mutâbıkdır / 15 Nîsân 335

----- ✎ ----- ✎ -----

Numro
123

Mahremdir

1- Urfa Amele Taburunun bir bölüğündeki Ermeni efrâdı kazma ve kürek ile bi-l-umûm yüzbaşılarını ve ba'zı Müslimân efrâdını şehîd ve cerh ederek firâr eylediklerinden Haleb Menzil Müfettişliğinden bildirilmesine binâen bu husûsda tedâbir-i şedîde-i inzibatıyyeye tevessül olunarak bu gibi vukuâtın hudûsuna meydân verilmemesi Başkumandanlık Vekâletinin emrine atfen Kolordu Kumandanlığından tebliğ edilerek Yedinci Fırka Kumandanlığı Vekâletinden iş'âr kılınmıştır.

2- Kolordu Kumandanlığı Vekâletinden zeylen mübelliğ Başkumandanlık Vekâlet-i celîlesinin 18 Ağustos 331 târih ve 920 numrolu emir-nâmesi ve Yedinci Fırka Kumandanlığı Vekâletinin 20 Ağustos 331 târih ve 5.492 numrolu emir-nâmeleri ile kıtaâtdaki Ermeni efrâdı izinli bırakılmayacakları tebliğ olunur.

Hıfzı / 26 Ağustos 331

----- ✂ ----- ✂ -----

Dâhiliyye Nezâretinden Mevrûd Şifreli Telgrafnâme Hallidir.

C. 28 Haziran 332 Ermeni sevkıyâtında sû-i isti'mâlleri görülen me'mûrların hakkında îcâb eden muâmele tatbîk olunmak üzere esâmîsinin inbâ' ve bunlardan azli vilâyetin salâhiyyeti dâhilinde bulunanların derhâl me'mûriyyetlerine hitâm verilerek iş'ârı

6 Temmuz 332
Nâzır
Tal'at

----- ✂ ----- ✂ -----

Dâhiliyye Nâzırı Tal'at Beyefendi'nin 7 Temmuz 332 Târihli Şifre
Telgrafnâmesi Sûret-i Hâllidir

Aded
4

Ahvâl-i harbiyye ve sâire bahânesiyle birçok mahallerde hiçbir kanûn ve nizâma müstenid olmaksızın me'mûrîn-i devletden ba'zıları tarafından hod-be-hod verilen emirler ile bi-l-vâsıta yâhûd doğrudan doğruya efrâd-ı ahâlînin cân ve mâlına ve hürriyyet-i şahsiyyelerine tecâvüz edilmektedir. Pek çirkin olan bu ahvâl haber alındıkça mütecâsirlerine tertîb-i mücâzât olunmakda ise de ahvâl-i mezkûreden pek çokları merkezce ittilâ hâricinde kalmaktadır. Beyâna hâcet olmadığı üzre vilâyâtda vâfler, gayr-i mülhak livâlarda mutasarrıflar kanûnun sarâhati ve yedlerindeki fermân-ı hümayûnun emr ve tenbîhi mucibince bütün bu ahvâlın yegâne mes'ûlûdürler. Gerçi harb ba'zı ahvâl ve tekâlif-i istisnâiyyeyi îcâb eylemiş ise de ahvâl ve tekâlif-i mezkûre bidâyet-i harbden beri kavânîn-i mahsûsa ile takyîd ve tesbît eylemiştir. Bunların kavânîn-i umûmiyye ve esâsiyye ile nizâmât ve mukarrerât-ı devletin hilâfında ve hâricinde cârî iyi ve kötü her ne maksadla olursa olsun bil-umûm sekene-i memleketin hukûk-ı hürriyyetine mâl ve cân ve ırzına en ufak bir taarruz ve takayyüdü mutazammın herhangi bir emr ve fi'l-i faalinin şiddetle cezâlanmasını mücib olacaktır. Çünkü bu emr ve tatbîk-i Kanûn-ı Esâsî'ye ve kaide-i meşrûtiyyete müsteniden icrâ-yı hükûmet eden hey'etimizin maksadını ve emniyyet-i dâhiliyyeyi ihlâl add olunacaktır. Binâberîn her kimden böyle bir hareket sâdır olur ise şikâyet ve mürâcâât-ı şahsiyyeye dahi intizâr edilmeksizin husûl-ı ittilâ müteakıb mütecâsirleri hakkında taraf-ı kanûniyye ve idârî dâiresinde derhâl îcâbına tevessül etmek ve bunu mercilerine yazmakla iktifâ etmeyib netîce-i fi'liyye husûlüne kadar ta'kîb etmek vâfl ve mutasarrıfların en büyük vazîfesindendir. Ona göre kavânîn ve nizâmât-ı devletin ve muamelât-ı umûmiyyenin hüsn-i tatbîk ve idâresine dikkat edilmesi lüzûmu matlûbdur. Bu husûsda mülkiyye müfettişlerinin vazîfelerini bilâ-tesâmuh îfâ ve Nezârete ihbâr etmeleri hakkında ta'lîmât-ı kat'iyye verilmiştir.

– Son –

Hıfzı / 21 Temmuz 332

----- ----- -----

Târih-i Tesvîdi
13 Temmuz 332

Târih-i Tebyîzi
13 Temmuz 332

Dâhiliyye Nezâretine Şifre:

C. / 6 Temmuz 332

Zor'a mahfûzen sevk edilen kafileleriyle yollarda dağılıyor. Zor Mutasarrıflığının makam-ı sâmililerine ve taraf-ı âciziye olan iş'ârâtı bunu müeyyiddir. Hangi mıntaka dâhilinde kaçırılanlar(?) hakkında tahkikat yapılmaktadır. Meydâna çıkarılacak olanlar Dîvân-ı Harbe tevdi' olunacaklardır. Meskene'deki Mıntaka Kumandanı tuttuğu erbâb-ı san'atdan(?) mâ-adâ iki yüz altmış kişilik bir de eytâm-hâne te'sîs etmiştir. Meskene hakkında Altıncı Ordudan henüz bir cevâb alamadım.

Zor'a tekrâr sevkîyâta başlanacağından sevkîyâta nezâret etmek üzere oradan ta'yîn edilen Hakkı Bey'in bir an evvel i'zâmına müsâade buyrulması mütemennâdır

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

Haleb Vilâyeti
Târih-i Tesvîdi
28 Temmuz 332

Târih-i Tebyîzi
28 minh

Şifre

Dâhiliyye Nezâretine

C. 24 Temmuz 332 Mültecilerin geçeceği yolların sûret-i kat'îyyede ta'yîn ve tesbîti; bu yollar üzerinde fırın olmayan mahallerde çadır bulundurmak sûretiyle asker menzilleri gibi konak mahalleri te'sîsi bu mahallerde ekmekden mâ-adâ sıcak birer bulgur çorbası olsun i'tâsının fi'len temîni, kafilelerin sevkinden ve konak mahallerine vusûlünden akdem gidecekleri mahallere kıtaât-ı askeriyye misüllü mikdârlarının tasrîhiyle iş'ârı her üç günlük konak mahallerinde mültecilere birer gün istirâhat verilmesi imkân müsâid ise her kafileye birer küçük sıhhiye me'mûru refâkat etmesi ve bunun adem-i imkânı takdîrinde istirâhat mahallerinde birer çadırlı revir ile küçük sıhhiye me'mûrunun bulundurulması, mültecilerin kendilerine âid berâberlerinde bulundurdıkları vesâit-i nakliyyenin hiçbir tarafla alınmamasının temîni tabîb bulunan mahallere uğranıldığı zaman kafilelerin muâyene-i tibbiyyeden geçirilmesi, hasta olanların gurebâ ve bulunmazsa askerî hastahânelerin de tedâvi edilmesi mahall-i maksûde muvâsalatlarında çadır altına olsun ikame etdirilerek açıkda bırakılmamaları ve iâşelerini

kendileri te'mîn edinceye kadar ekmek ve bulgurdan mâ-adâ haftada bir nüfûs başına muayyen mikdârda et i'tâsı ve köylere yerleşdirilecek olanlara verilecek tohumluk ve çift âlâtının sür'at-i tedârikinin te'mîni sûretleriyle bir dereceye kadar terfihlerine imkân hâsıl olacağı ve maa-mâ-fih evini, barkını senelerden beri yaşadığı muhîti bırakıp ayrılan mültecilerin tamâmen isticlâb-ı memnûniyyetleri hâricine imkân olunacağı mutâalasında bulunduğumu arz ederim

----- ۞ ----- ۞ -----

<u>Su'be 5</u>	<u>Kısım 1</u>
781	3661

Sûret

1- Haleb Emrâz-ı Sâriyye Tecrîd-hânesi sırf sivillere mahsûs olacak ve Haleb Vilâyetinin emrine tâbî' kalacaktır. Yalnız müşkülât-ı mâliyyeden dolayı mezkûr tecrîd-hânenin hey'et-i idâre ve sıhhiyyesi vatan hasta-hâneleri miyânında cihet-i askeriyyeden olunacak ve bütün masârifi cihet-i askeriyyece tesviye edilecektir. Ya'nî Emrâz-ı Sâriyye Tecrîd-hânesi masârif-i idâre ve fenn(?) i'tibârıyla Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâsetine fakat ve fakat(?) istenildiği gibi kullanılmak nokta-i nazarından ancak Haleb Vilâyeti emrine tâbî' olacaktır.

2- Haleb Vilâyetine ve Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâsetine teblîğ edildi

Kolordu Ahz-ı Asker Levâzım Riyâsetine

Dördüncü Ordû-yi Hümâyûn Kumandanlığının emr-i telgrafileri aynen bâlâya alınmıştır.

6-8-332
Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Reîsi
Mîr-livâ
Ahmed Şevki

----- ۞ ----- ۞ -----

Bâb-ı Âli
Dâhiliyye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Umûmî 2615
Husûsî 251

“Hulâsa”

Hama'da Madam Mısıryan'ın
tevzi' ettiği paralar hakkında

Ordû-yi Hümayûn Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Mahremdir

Devletlû Efendim Hazretleri

İkinci Şu'beden yazılan 1 Ağustos 1332 târih ve 8405 numrolu tezkire-i aliyyeleri cevâbıdır. Berlin'den Deutsche Orient Bank'dan Hama'da Mariçe Mısıryan nâmına çekilib sâlif-üz-zikr tezkire-i aliyyeleriyle tevdi' olunan telgraf-nâme üzerine merkumun ahvâl ve hüviyyeti ve kimlere ne gibi vesâitle para tevzi' etmekde bulunduğu Suriye vilâyetinden sorulmuş idi. Mezbûre Madam Mısıryan'ın Samsun tüccârından müteveffâ birinin zevcesi olub umûm Ermenilerle berâber Hama'ya gönderildiği ve iki kerîmesiyle birlikde orada bulunduğu ve Almanya'da tütün ticâretiyle iştigal ettiği anlaşılan oğlunun Deutsche Orient Bank vesâtetiyle para gönderdikce muhâcirîn arasındaki dul kadınlara ve fukarâ-yı eytâma sadaka kabilinden para verdiği ma'lûm ise de hükûmetce müttehiz karâra muhâlif ve dâî-i şübhe tevziâtında bulunmadığı ve mûmâ-ileyhânın da dîn-i İslâmı kabûl eylediği vilâyet-i müşârûn-ileyhâdan cevâben vârid olan telgraf-nâmede izbâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül-emrindir

20 Zi-l-hicce 1334 ve / 5 Teşrîn-i evvel 1332

Dâhiliyye Nâzırı
Tal'at

Manzûr buyruldu

6 / 8 / 32

----- ----- -----

Bâb-ı Âli
Dâhiliyye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Umûmî 2693
Husûsî 260

“Hulâsa”

Berlin’de Deutsche Orient Bank
Merkezinden Hama’da Mariçe
Mısıryan’a gönderilen para hakkında

Ordu-yı Hümâyûn Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Mahremdir

Devletlü Efendim Hazretleri

5 Teşrîn-i evvel 1332 târih ve 2615/251 numrolu tezkireye zeyldir. Berlin’de Deutsche Orient Bank merkezinden Hama’da Mariçe Mısıryan’a çekilib 1 Eylöl 1332 târihli ve 8405 numrolu tezkire-i aliyyeleriyle tevdî’ olunan telgraf-nâme üzerine bahs olunan paraların Berlin’de kimler tarafından ve ne nâmla cem’ ve bankaya tevdî’ olunduğunun tahkik ve iş’ârı Hâriciyye Nezâret-i celîlesine yazılmışdı. Hama’da Mariçe Mısıryan’a gönderilen bu paranın Halebli bir âileye mensûb olan ve Almanya’nın Dresd şehrinde tavattun edib Alman tâbiyyetini ihrâz eden ashâb-ı servetden biri tarafından Haleb’de fukarâya tevzî’ olunmak üzere ara sıra ufak tefek mebâliğ gönderildiği gibi bu def’a da Hama’da Mariçe Mısıryan nâmına telgraf poliçesiyle iki bin mark gönderilmiş olduğunun anlaşıldığı ve bu gibi irsâlâtın ahvâl-i hâzırada münâsib olmadığından adem-i tekerrürünün banka idâresine ifhâm edildiği Berlin Sefâret-i seniyyesinden cevâben alınan 3 Teşrîn-i evvel 1916 târihli tahrîrâtda bildirildiği nezâret-i müşârün-ileyhâdan varîd olan tezkire-i cevâbiyyede izbâr kılınmış olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül-emrindir

25 Zi-l-hicce 1334 ve / 10 Teşrîn-i evvel 1332

Dâhiliyye Nâzırı
Tal’at

Manzûr buyruldu
12 / 8 / 32

13 Teşrîn-i evvel 1332

Dosya

8

13

Berlin'de Deutsche Orient Bank merkezinden Hama'da

Mariçe Mısıryan'a gönderilen para hakkında

----- ----- -----

Haleb Vilâyeti

Sevkıyât-ı Umûmiyye Mûdîr Muâvinliği

Aded

426

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Vilâyet-penâhiye

Bu kerre Meskene'ye berâ-yi teftîş azîmet-i âciz-ânem esnâda icrâ eylediğim keşfiyyât ve tettebbuât netîcesinde merbûten takdîm kılınan harîta¹ gösterildiği vechle Deyr-i Zor merkezinin garbında Meskene ve Ebu Hureyre'nin cenûbunda gayet vâsi', münbit arâzî-i hâlîye olduğu ve bu arâzînin yüz binlerce nüfûsu istîâb ve idâre edeceği ve aynı zamanda gayr-ı mahdûd bulunan bu mahallin i'mâr ve ıslâhıyla köy, kasaba teşkîli nokta-i nazarından pek elverişli ve su kuyuları dahi bulunması hasebiyle işbu ahâlî-i ma'lûmenin mahall-i mezkûre sevk ve iskânları muvâfık olacağı mülâhaza kılınmış ise de mütevakkıf-ı re'y-i devletleri bulunmuşdur. Ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül-emrindir. 30 Teşrîn-i sâni 332

Sevkıyât Mûdîr-i Umûmî Muâvini

(İmza)

Nezâret-i Celîleye vürûdundan sonra Vilâyette

hıfzı 30 Teşrîn-i sâni 332

----- ----- -----

¹ Söz konusu harita için bk. s. 733

Haleb Vilâyetine

Muhâcirîn ile mültecîler arasında melbûsât tedârükünden âciz olanlara verilmek üzere don ve gömlek ve pamuklu hırka yaptırılmak isteniyor ise de İstanbul Avrupa ma'mûlâtından pahalıdır emtia-i dâhiliyyeden bu işe yarar oradan bez tedârikine imkân var mıdır renklerinin ve ecnâsının muhtelif olması câizdir kaç guruşla ne mikdâr tedârükünün kabil olabileceğinin âcilen iş'ârı / 5 Kanûn-ı sâni 332

Nâzır nâmına Osman

Tahkikat icrâ'sı zımında Muhâcirîn Müdîriyyeti Vekâletine / 7 minh

(İmza)

2165

Muhâcir ve mültecîlere verilmek üzere emtia-i dâhiliyyeden işe yarar don gömlek pamuklu hırkalık nümûneleri takdîm kılınmış ve her birinden ne mikdârın mevcûd ve fiâtlarının kaçar guruşla olduğu numûneler üzerinde ayrıca gösterilmiş ve maa-zâlik işbu fiât üzerinden bir mikdâr tenzilât yapılabileceği dahi me'mûl bulunmuş olduğu ma'rızıyla huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı vilâyet-penâhîye arz ve takdîm olunur efendim

14 Kânûn-ı sâni 1332
Aşâir ve Muhâcirîn Müdîr Vekîli
(İmza)

takdîm

----- ----- -----

Levâzım Riyâsetine

1. Teb'îd edilen Ermenilerden ba'zılarının müteahhid sıfâtıyla askeriyyeden aldıkları seyâhat vesîkalarıyla serbestce dolaşmakda oldukları istihbâr edildi ba'de-mâ bu gibilere kat'îyyen askerî taahhüdlüğü yapılmayacak devâir ve ve umûr-ı askerîyyede istihdâm edilmeyecek ve hiçbir sebeble gerek bunlara ve gerek sâir sivil eşhâsa memâlikimiz dâhilinde seyâhat için askerî vesîkalar verilmeyecektir. Esâsen sivil ahâlî memnû' olmayan mıntakalara ancak alâka-dâr me'mûrîn-i mülkiyyeden alacakları vesîkalarla hareket edebilirler

2. Dördüncü Ordu Kumandanlığından mübellig Başkumandanlık Vekâleti celîlesinin emri bâlâya alınmıştır tebliğ olunur

Ali Rıza

----- 80 ----- 82 -----

Müteselsil Numarası 53

Ser-tabâbetin takrîr üzerine / 20 Mayıs 33 hasta-hâneler idâre hey'eti lağvına ve hasta-hâneler müstakillen olmasına dâir

Kolordu ve Levâzım Riyâset-i Aliyyesine

Nekahet-hânelerin umûr ve muâmelâtı dîger hasta-hâneler derecesinde değil gibi ise de mezkûr idâreye Aziziye Tathîr-hânesi merbûtdur. Ayrıca bir müessese olan tathîr-hâneye yevmiyye Şam, Der-saadet veya Diyarbakir cihetlerinden yüzlerce zuafâ gelmekde ve bunlar ba'de-t-tathîr muhtelif mevâki'e nekahet-hânece sevk edilmektedir. Bu kadar müşevveş muâmelâtın müstakill bir idâre tedvîri min küll-il-vücûh sâlim olacağına mezkûr hey'etin dahi teşekküle müsâade buyurulmasını ricâ ve her grubun müteşekkil olacağı hey'etleri ber-vech-i âtîdir

	Ser-tabîb	Ser-eczâcısı	Hesâb Me'mûru	İnzibât Zâbiti	İâşe Zâbiti
1. Müzanebe(?) Grubu	Yüzbaşı Hüsnü(?) Bey	İsmail Bey	Hüseyin Avni Efendi ve Zeki Efendi	Abdülkadir Efendi	Hasan Âbid Efendi
2. Aziziye -	Nâfi' Bey	Bayramyan Efendi	Ali Şevki Efendi	Zâbit Namzedi Muvaffak	Necîb Efendi
3. Telel(?) -	Çeleban(?) Efendi	Habîb Efendi	Mustafa Efendi	Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi	Ali Efendi
4. Mecidiye Grubu	Seramiz(?) Bey	Abdullah Matlum(?)	Abdülkadir Efendi	Ali Kemal Efendi	Yüzbaşı Nuri
5.Eban-nasr(?)	Hilmi Efendi	Ruben(?) Efendi	Zâbit Namzedi Ömer Efendi	Davud(?) Efendi	Zeki Efendi
6.Nekahet-hâne	Sâib(?) Efendi	Ayas Efendi	Sınıf-ı Sâlis İbrahim Efendi	Abdüşşurûf(?) Efendi	Mustafa Efendi

26 Mayıs 333

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti

Ser-tabîbi

Hâmid Hâşim

Ser-tabâbetin işbu mütâlaası bi-t-tensîb hazırandan i'tibâren Telel(?) Aziziye Mecidiye ve Bâb-ün-nasr Grubları Ramazaniye(?) ya'nî Merkez Hasta-hânesinde bütün bütün fekk-i irtibât eyleyecekler nekahet-hâneler Aziziye Grubunda müsâfir olacaktır her grubun ser-tabîb eczâcî hesâb me'mûru dâhiliyye müdürinden ya'nî dört zâtdan terkîb edecek hey'etin tatbîk mühürlerini hâvî dört kıt'a mazbata taleb edilmiş vürûdunda birer nüshasının kısımlara i'tâ'sı tabîi bulunmuş olmağla ba'de-mâ nakd erzâk eşyâ' ve sâirenin doğrudan doğruya her grubun mazbata veya sened-i mahsûslar verileceğine nazaran ma'lûmât olmak ve iâde kılınmak üzere İkinci Üçüncü Dördüncü Kısma tevdi' kılındı 27 Mayıs 33

Birinci Kısım

Müdiriyyeti

----- ----- -----

Edirne Konya vilâyetlerine teb'îd olunacak eşhâs için tesviye ilm ü haberi i'tâ'sına dâir

Suriye Vilâyet-i celîlesinin 4 Haziran 333 târih ve bilâ-numro Hatt Komiserliğine hitâben tastîr kılınub havâle buyurulan tahrîrâtı üzerine cereyân eden muâmele sûretidir

İşbu ve merbût muharrerâtda mevâkî'i muhtelifeye teb'îdi muktezî olan eşhâsa tesviye i'tâ'sına dâir komiserlikce bir emr olmadığı merbût evrâk üzerine muharrer i'lâmda beyân olunmuş ve Kolordu Ahz-ı Asker Levâzım Dâiresince de bir emr kaydına tesâdüf edilememiştir Hatt Komiserliğine şeref-mevrûd ve dâireye tevdi' olunan şifreli telgrafnâme-i sâmi-i kumandânîde Suriye Vilâyetinden Anadolu ve Rumeli'ye gönderilecek bir takım eşhâs ve âilelerin ücreti kendilerinden alınmak üzere askerî trenlerinden ve dekovillerden istifâde edeceği muharrer olmasına mebnî bunların cihet-i askeriyyeden sevk ilm ü haberi i'tâ'sında tereddüd edilmiş olduğundan bunlardan ashâb-ı servetden olanların ücreti emr-i sâmi-i kumandânî mûcibince kendilerinden ve fakîr'ül-hâll olanların ücretlerinin de vilâyet muhâcirîn komisyonunca sefer-berlik tahsîsât-ı mürettebesinden verilmek sûretiyle sevkleri tensîb buyurulduğu takdîrde ona göre icâbının icrâsı olduğu hâlde muktezâsının emr ve inbâ' buyurulması zımında Haleb Mintaka Müfettişliğine takdîm kılındı 8-9/6/333

Levâzım İkinci Şu'besi Müdîri

Altıncı Kolordu Ahz-ı Asker Levâzım Riyâseti

Bu âilelerin üç günden beri istasyonda intizâr ettikleri bildiriliyor hükûmet-i askeriyyeye teb'îd edilen bir şahsın yine o hükûmetce masârif-i sevkiyyesinin i'tâ'sı bir kaide-i zarûriyyedendir bu bâbda Ordu Kumandanlığına arz-ı keyfiyyet etdim alınacak cevâbın şeref-vâridine intizâr etmeden derhâl tesviyelerinin i'tâ'sı ve bu i'lâmın dâirenizce bir sened olarak sûretinin ahzıyla hıfzı ancak orduya mufassalan ma'lûmât verilmek üzere evrâkın yine buraya iâdesi muktezîdir Altıncı Kolordu İdâre Riyâsetine / 8 minh

Haleb Mintaka Menzil Müfettişi
Kemâl

Kısm 2

969

Emr ve derkenâr-ı âli-i müfettişleri mûcibince işbu ve merbût muharerâtda esâmîsi muharrer eşhâs ve îsâline me'mûr iki nefer polise Adana Konya ve Edirne'ye kadar sevk muhtıraları verilmiş olmağla iktizâsının îfâ ve yine iâde buyurulmak üzere mıntaka müfettişliğine arz ve takdîm kılınmıştır / 9 Haziran 333

Kısm 2 Sınıf-ı Sâlis
(İmza)

Kısm 2 Sınıf-ı Evvel
(İmza)

Altıncı Kolordu İdâre Riyâsetine

Ermeni ve diğer muhâcirlerin tesviye ilm ü haberleriyle nakilleri hakkındaki Levâzımât-ı Umûmiyye Riyâsetinin 7 Eylül 332 târihli emirlerine tevfi kan teb'îd edilmekde bulunan eşhâs hakkında da işbu emrin tatbîki zımında iâde-i takdîm olunuyor.

13 Haziran 333 Mıntaka Müfettişliği

İdâreci İkinci Kısmı
Mehmed Emin

İdârecisi
Osman

77 numroda mukayyedir

----- ----- -----

Sâat 10,45 sonrada Dördüncü Ordu Kumandanlığından tebliğ edilen emrde Dördüncü Ordunun lağv edildiği bildirilmiştir. [Alınan şifre Suriye ve Garbî Arabistan Umûm Kumandanlığının harb cerîdesinin baş tarafına aynen yazılmıştır.]

Dördüncü Ordunun bidâyet-i teşekkülünden bugün (27/9/33) târihine kadar ordu mintakasındaki siyâsî ve mülkî icrâât ber-vech-i âtîdir:

A) SIYÂSÎ İCRÂÂT:

1- Lübnan:

Bahriyye Nâzırı Cemâl Paşa'nın Dördüncü Ordu Kumandanlığına ta'yîn edilib Erkân-ı Harbiyye reîsiyle berâber Suriye'ye muvâsalatını müteâkıb bil-umûm emniyyet-i dâhiliyye mesâili nokta-i nazarından makamât-ı mülkiyyeyi Ordu Kumandanlığına rabt eden salâhiyyetden bil-istifâde başlamış olduğu siyâsî ve mülkî icrââtının başlangıcı (Lübnan)ın yeniden işgalidir.

Vaz'iyet-i Siyâsiyye:

Evvelâ Lübnan bir fırka-i askerîyye ile yeniden işgal ve Suriye ve (Filistin) de vahdet ve hâkimiyet-i idâreyi ihlâl eden ilk mâni' izâle edilmiştir. (Lübnan)da eskiden beri Fransız ve İngilizlerle münâsebetde bulunan ba'zı eşhâs ve zevâtın bu icrââta karşı muhâlefetde bulunmaları ihtimâline nazaran bunlardan başlıcaları evvelâ (Şam)a ba'de (Kudüs)e celb ve askerî işgal Lübnan'da takarrür ve te'essüs etdikden sonra hep yerlerine iâde edilmiştir.

Muahharen Dâhiliyye Müsteşârı Ali Münif Bey'in mutasarrıflığa ta'yîni üzerine idârî istisnâ dahi kalkmış yalnız askerlik ve vergi imtiyâzları îfâ edilmiştir.

2- Siyonizm:

Arz-ı Filistin'de siyonizm cereyânına tâbi' ba'zı Mûsevîlerin hâkimiyet-i Osmâniyye'yi ihlâl edecek teşkîlât-ı hafiyyeleri mevcûd olduğu mahsûs idi; icrâ olunan taharriyyât netîcesinde birçok vesâik hükûmetin bu şübhesini te'yîd etmiştir.

Bu teşkîlât-ı hafiyyenin husûsî bir postası, mahkemesi, bayrağı, doğrudan doğruya devletin hâkimiyetine taalluk eden daha sâir birçok âsârı bulunmuştur. Bunun üzerine tedâbir-i şedîde ittihâz ve muayyen bir mühlet zarfında tâbiyyet-i Osmâniyye'yi kabûl etmeyen Fransız, İngiliz ve Rus Mûsevîleri memleketden tard edilmiştir.

Bil'âhire Amerika ve Yunan Mûsevîleri dahi (Filistin)den ihrâc edildi. Müttefik devletler tâbiyyetinde ba'zı Mûsevîlerin dahi (Siyonizm) ile alâkaları mevcûd olduğu bilinmekle berâber (Filistin) Mûsevîlerinin cem'iyet-i hayriyyelerini ve şirketlerini idâre eden bu Mûsevîlerin ihrâcı (Siyonizm) âlemi üzerine sû-i te'sîr edib muzırr propagandalara sebep olacağı tahmîn edildiğinden bunlar ordunun sıkı nezâreti altında ibka' edilmişlerdir.

Mûsevî teşkilâtı tamâmen ellerinde tutan bu eşhâs bil'âhire Mûsevîlerin (Filistin)den nakli esnâsında mühimm hıdemât îfâ etmişlerdir.

Bundan başka bu tehçir üzerine Avrupa matbûâtının icrâ ettiği şiddetli neşriyyât aleyhine propagandada kendilerinin telgraf ve imzaları büyük te'sîrler hâsıl etmiştir.

3- Arab İhtilâl Cem'iyeti:

Emniyet-i Umûmiyenin toplanıp kısmen Ordu Kumandanlığına tevdi' ettiği birtakım vesâik (Suriye)de ba'zı eşhâsın hafî bir programla Suriye'nin Devlet-i Âliyeden infikâki maksadını ta'kîb eden ve merkez-i umûmîsi (Mısır)da bulunan (Ella Merkeziyye) İhtilâl Cem'iyeti ile münâsebetde bulunduğunu isbât ediyordu. Bu eşhâsın Harb-i Umûmînin i'lânı üzerine dahi cem'iyetin tahrikâtına muhâlefet etmeyip bil-akis umûmî bir ihtilâl tertibâtında bulundukları keşf edildi. Bu tahrikât (Sayda) ve (Sur) civârında yapıyordu. İlk eşhâs ve vesâik (Âliye)de teşekkül eden Divân-ı Harb-i Örfiye tevdi' ve Divân-ı Harbin tedkikatı üzerine gitdikçe inkişâf edip Ordu Kumandanlığının resmen neşr ettiği kitâbda tafsîl edilen netâyici vermiştir.

B) MÜLKÎ İCRÂÂT

1- Muzırr Eşhâs:

Doğrudan doğruya (Ella Merkeziyye) Cem'iyetine mensûb olmayıp da (Ella Merkeziyye) a'zâsıyla münâsebetde bulunan ve hükûmetin hâkimiyyet-i siyâsîsi aleyhinde çalışdıkları makamât-ı mülkiyyece şübhe olunan eşhâs ile hükûmetin ahâlî üzerindeki mevki-i haysiyyetini ihlâl edecek derecede tagallüb ve ser-keşlik gösteren ba'zı eşhâs Suriye'den Anadolu'ya teb'îd edildiler.

Hükûmetin hâkimiyyetini aynı derecede belki daha fazla hâşim bir kuvvet olmak iddiâsını ta'kîb eden bir hâkimiyyet-i eşrâf bu sûretle izâle edilmiş ve hükûmetin her dürlü nüfûzundan masûn telâkki etdikleri bu eşhâsın teb'îdi esâsen yalnız bu telâkkiden dolayı onları ser-fürû etmeğe mecbûriyyet hiss eden ve onların emlâk ve arâzîleri üzerindeki hakk-ı tasarrufuna kadar müsâvi ve muzırretlerinden nefret eden halk bu icrââtı memnûniyyetle ta'kîb etmiştir.

(Âliye) Dîvân-ı Harb-i Örfisinin mahkûm ettiği veya Harb-i Umûmîye kadar düşman devletleriyle münâsebatını tahkik ettiği eşhâsın âileleri Suriye'den Anadolu'ya nakl edilmişler ve bunların Suriye'deki emlâk ve arâzilerine mukabil Anadolu'da emlâk ve arâzî verilmek sûretiyle iskânları devletce takarrür etmiştir.

2- İ'mârât:

Burada doğrudan doğruya ordunun menzil mıntakalarına tesâdüf eden i'mârât ile şehirlerde hıfz-üs-sıhha ve tezyînât nokta-i nazarından yapılan i'mârâtı ayırmak lâzımdır. Amanos ve Toros vesâir menzil hutûtu i'mârâtı ve çöl i'mârâtı birinci kısma dâhildir. Maa-hazâ bu husûsda da yalnız askerî

te'sîsât maksadı ta'kîb edilmemiştir. (Bi'ru's-sebi') bir kazâ merkezi olmak üzere bil-cümle mebânîsiyle vücûda getirilmiştir. Kezâ (Pozantı)da bir küçük belde olmak üzere vücûda getirildi.

Şehirlerde hıfz-üs-sıhha ve tezyînât nokta-i nazarından vücûda getirilen i'mârâtta Dördüncü Ordu harbsiz kaldığı müddetce her cebhe gerisinde boş kalan kuvvetlerinden istifâde etmiştir. (Yafa)da bir bulvar, (Kudüs)de bir bağçe, Şamda bir bulvar, (Beyrut)da bir büyük bulvar güzergâhı, (Beyrut)da Fıstıklı parkı(?), (Haleb)e su isâlesi, Beyrut'da birçok bî-kes kızları himâye eden dâr-üs-sinâalarla Şam'da kadınların askerî i'mâlâta kabûlünü te'mîn eden teşkilât ikinci kısma dâhildir. Bil'âhire (Roma) Prusya Akademisi Reîsi Profesör (Çorher) Ordu Mi'mârı Müşâviri ünvânıyla hizmete alınmış ve yapılan bil-cümle i'mârâtın san'at ve üslûb-ı milliyeye muvâfık sûrette icrâsına nezâret etmiştir.

3- Mektebler:

Tevsî, muâvenet, iâşe gibi mevcûd mekteblerin hayatını tahkîm veya idâme nokta-i nazarından yapılan birçok işlerden mâ-adâ yeniden ba'zı mektebler gûşâd edilmiştir. (Kudüs)de (Selahaddin Eyyûbî) Küllîyyesinin, İstanbul'dan celb olunan Halide Edib Hanımefendi'nin riyâsetleri altında Beyrut'da İnâs-ı Sultanî ve dar-ül-muallimâtıyla yine (Beyrut)da bir ibtidâî-i inâs mektebi (Şam)da bir kız sultanîsi, Lübnan'da bir kız sultanîsi te'sîs edilmiştir. Bil-cümle kız mekteblerini idâre eden Halide Edib Hanımefendi doğrudan doğruya orduya rabt ve mekteblerin vilâyâtın husûsî bûdceleriyle idâresi te'mîn olunmuştur. İlk def'a olarak mücâvir hükûmât-ı mülkiyyenin müşterek ihtiyâcları için müşterek mektebler te'sîsi bu işlerle başlamıştır. Bundan başka (Haleb) de (Süleyman) isminde bir ibtidâî mektebi te'sîs Şam'da mekteb-i sanâiyî' ikmâl ve tevsî edilmiştir.

4- Dâr-ül-eytâmlar:

(Erzurum) muhâcîrleri yetîmleriyle Ermeni muhâcîrleri yetîmlerine mahsûs olarak açılan dâr-ül-eytâmların en mühimi (Antura) Dâr-ül-eytâmıdır. Şam'da ayrıca bir dâr-ül-eytâm açılmıştır.

5- Ermeni Muhâcereti:

Şarkî ve Garbî Anadolu'dan nakl olunan Ermenilerden mühimm bir kısmının Dördüncü Ordu mıntakası dâhilinde iskânı teblîğ edilmiş idi. Dördüncü Orduda (Kerek) ve (Suran) ve (Hama) livalarıyla (Haleb)in cenûbu ve kısmen garbı iskân mıntakası ta'yîn olundu. Dördüncü Ordu Ermeni muhâcîrlerinin iskânı teferruâtına dâir şu esâsları kabûl ve ta'mîm etmiştir:

A) "Her Ermeni ferd i'tibâriyle vatandaşımızdır. Maksad muzırr Ermeni külliyyetlerini gayr-ı muzırr Ermeni cüz'iyetleri hâline ifrâğ etmektir. Binâen-aleyh Ermeni kabileleri emniyyet ve refâh-ı tam ile nakl ve iskân ve iâşe edileceklerdir."

Vuku' bulan ba'zı taarruzlar üzerine şedîd tedbîrler ittihâz edilmiş ve mütearrızlar i'dâm olunmuşlardır. Bunun üzerine Ermenilere münferid veyâ müctemi' taarruzlar men' edilmiştir.

B) Ermeni san'at-kârları (Haleb) ve (Şam) menzillerinde istihdâm edilmek üzere âileleriyle berâber merâkize toplanmıştır.

Bağdad Demiryolları müstahdemîn, me'mûr ve ameleleri istisnâ ve ibka' olunmuşlardır.

C) (Bağçe) ve (Urfa) ve (Mersin) vakayii üzerine Dördüncü Ordu mıntakasındaki Ermeniler arasında da bir tasfiye icrâsına lüzûm görülmüş ve bunlar dahi kemâl-i sükûn ile cenûba nakl ve iskân edilmişlerdir. Yalnız (Urfa) vakayii esnâsında ihtilâle iştirâkleri kat'îyyen anlaşılan bir takım Ermeniler (Zor) Sancağına teb'id olunmuşlardır.

(Mühür)

----- ۞ ----- ۞ -----

Osmanlı Ordû-yi Hümâyûnu
Başkumandanlık Vekâleti
Şu'be
Numro

2 Haziran târihiyle mevkuf telgraf-nâme tercemesi

Viyana'dan 1 Haziran târihiyle Korspondanesburuden(?) Ajans
Konstantinople:

Berlin 1 Haziran – (Volfburuden)(?) Filistin'deki ahâlî-yi Mûseviyye hakkında icrâ edildiği düşmanlarımız tarafından işâa edilen muâmelât-ı şedîde-i mevhûmenin ne kadar esâssız ve müfteri-yâne olduğu merkezi Paris'de bulunan Cem'iyet-i Mûseviyye-i İsti'mâriyenin Hey'et-i İdâre Meclisi Alman a'zâsına vürûd eden haberlerden de anlaşılmaktadır. Cem'iyet-i mezkûrenin taht-ı idâresinde olarak Filistin'de bulunan Koloni Müdüriyeti âtîdeki telgraf-nâmeyi keşîde ediyor: Tekmîl köylerimizde sükûn ve intizâm cârîdir. Bütün işler dûçâr-ı ta'cîz olmadan devâm etmektedirler. Emniyetin fıkdanına ve-yâhûd tazyîkat icrâ edildiğine dâir işâa edilen kâffe-i havâdis tamâmen bi-asl ve esâsıdır. Hükûmet-i Osmâniyye Yafa'dan ihrâc edilen ahâlî-yi Mûseviyyeye muâvenet ibrâz etmiş ve şimdi de Galile'de(?) iskân etdirmiştir. Portakal bağçeleri ve bağ sâhiblerine geçen sene olduğu gibi bu sene de mülklerini hüsn-i muhâfaza için taraf-ı hükûmetden mühimm mikdârda avanslar verilmiştir.

Bir nüshası Nâzır Paşa hazretlerine takdîm edilmiştir.

3 / 6 / 33

----- ۞ ----- ۞ -----

Suriye ve Garbî Arabistan Umûm Kumandanlığına

Şerâit-i hâzıra-i hayâtiyyeleri i'tibâriyle mülteciler için her yerde bir hasta-hâne te'sisi lâzım ise de noksânî-i vesâit hasebiyle buna hâlen imkân olmadığından ve hâl-bu-ki her tarafda vâsi ve muntazam teşkilâtli askerî hasta-hâneleri mevcûd olduğundan bahsle masârifi cihet-i mülkiyyeden tesviye edilmek üzere mülteci haste-gânının mezkûr askerî hasta-hânelerinde tedâvîleri husûsunun Malatya Müfettişliğinden iş'âr kılındığı Dâhiliyye Nezâret-i celîlesinden vârid olan tezkire de bildirilmiş olmağla boş yatak bulunduğu ve askerî haste-gânının emr-i tedâvîlerine halel gelmediği ve masârifi cihet-i mülkiyyeden te'mîn edildiği takdîrde ber-vech-i iş'âr muktezâsının îfâsı matlûbdur 19 / 1 / 34

Harbiyye Nâzırı Nâmına
Mahmud Kâmil

----- ----- -----

Haleb Vilâyeti
Tâlî İâşe Komisyonu
Aded
53
615

Haleb Menzil Müfettişliği
1
5476

Merbûtu zuhûr etmediği

Haleb Menzil Müfettişliği Cânib-i Vâlâsına

İkinci üç aylık iâşelerine muktezî zahâir ve erzâkın i'tâsı hakkında Kilis Dâr-ül-eytâm Müdîriyyetinin makamı vâlâlarına hitâben yazılan 7 Mart 334 târih ve 32 numrolu tahrîrâta yazılan 27 Mart 334 târih ve 2/3765 numrolu der-kenârda iâşe vaz'iiyyetinin mekâtîb-i husûsiyye ve müessesâta erzâk ve sâire i'tâsına müsâade olmadığından bahsle îfâ-yı muktezâsı husûsu beyân ve iş'âr buyurulmuşdur. İşbu mektebin buğday ve arpa ihtiyâcları iâşe komisyonunca te'mîn edilecekse de sâlif-üz-zikr tahrîrâtda bahs ve

beyân olunan ve mikdâr ve müfredâtı merbût listede muharrer olan erzâkın iâşe komisyonunca te'mîn ve i'tâsına imkân olmadığından bunların bir sâbık menzil idâresinden te'mîniyle inbâ' buyurulması mütemennâdır efendim 3 Nisan 334

Komisyon Reîsi
(İmza)

Erkân-ı Harbiyyeye / 5 minh
4447
Kısm 2 / 6 minh

Vürûdu / 4 minh

----- 80 ----- 6692 -----

Haleb Vilâyeti
Tâlî İâşe Komisyonu
Aded
80
1010

Haleb Menzil Müfettişliği
1
6692

Haleb Menzil Müfettişliği Cânib-i Vâlâsına

17/ 4 / 334 târih ve 1081/3322 şu'be 4/2 tezkere-i vâlâlarına cevâbdır.

Kilis Dâr-ül-eytâmının ihtiyâcâtı öteden beri menzilden tedârükü sûretiyle idâreleri te'mîn olunmakda idi. Gerçi Dâr-ül-eytâm'ın buğday ve arpa ihtiyâcları iâşe komisyonunca te'mîn ve i'tâ' edilecek ise de evvelce de iş'âr kılındığı üzre diğer erzâkın iâşe anbârlarında bulunamaması dolayısıyla i'tâsına imkân kalmamış ve hâricden tedârükü için fazla bir tahsîsât ve karşılıkları bulunmadığından iâşeleri te'mîn edilmediği takdirde netîce i'tibârıyla Dâr-ül-eytâmın kapanması ve mevcûd eytâmın şurada burada sürünmeleri bir emr-i zarûrî bulunmuş olduğundan zaten mikdârları cüz'î bulunan diğer erzâkın iş'âr-ı sâbık-ı vechle te'mîn ve i'tâsına müsâade buyurulması mütemennâdır efendim

26 Nisan 334

Komisyon Reîsi
(İmza)

Vürûdu /28 minh
Erkân-ı Harbiyyeye 28 minh
Kısm 2 / 29
----- 80 ----- 702 -----

Âid olduğu dosya

Kısm 2
1584

Haleb Tâlî lâşe Komisyonu Riyâsetine

Kilis Dâr-ül-eytâmına esmânı mukâbilinde şehri 348 kilo kuru sebze 93 kilo sade 93 tuz 28 kilo sabun 348 kilo üzüm 15 kilo zeytin yağı verilmesi cevâben Baş Menzil Müfettişliğinden iş'âr buyrulmakla bil-mürâcaa aldirmaları husûsunun lâzım gelenlere tebliğ buyurulmasını ricâ ederim

(İmza)

Evâmire kayd edilmiştir

15 Mayıs 34

Emr-nâme defterine kayd olunacaktır

----- ✎ ----- ✎ -----

Osmanlı Ordû-yi Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be
Numro

Altıncı Ordudan Başkumandanlık Vekâleti celîlesi Erkân-ı Harbiyye Riyâsetine mevrûd numrolu şifredir

Mahrem ve aceledir

Vaz'iyet-i hâzıraya nazaran dâr-ül-harekât olan Musul Vilâyetinde bulunan yerli ve muhâcir Ermenilerin kafile kafile düşman tarafına savuşmakda olduğu bu yolda der-dest edilen bir kafileden icrâ edilen tahkikatdan anlaşılmış elde edilen emârâta göre burada bulunan Ermeniler ve bil-hâssa me'mûrîn-i hükûmetin evlerinde hidmetkârlık edenler ayş ü işret arasında esrâr-ı askeriyye ve hükûmete vâkıf olarak İngilizlere câsûsluk etmektedirler merkumûnun el-yevm düşmanla sıkı bir temâsda bulunmasına Musul vilâyetinde ibkâları ezher-i cihet dâî-i mahzûr olduğundan tensîb buyrulacak münâsib bir mıntakaya teb'îdlerine müsâade buyrulması ma'rûzdur İstihbârât 14.958

20 Eylül 34

Altıncı Ordu Kumandanı
Ali İhsân

----- ✎ ----- ✎ -----

Osmânî Ordû-yı Humâyûnu
Başkumândanlık Vekâleti
Şu'be
2

Târih-i Tebyîzi 5 / 10 / 34
Târih-i Tesvîdi 29 / 9 / 34

Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine

Riyâset-i celîleden tezkire

Musul vilâyetinde bulunub mikdârı vilâyetce beş bin ve Orduca daha az tahmîn olunan Ermenilerin düşmana firâr ve casusluk vakâyî'i fevk-al-âde tekessür ve düşmanla temâsları temâdî etmekde olmasına binâen Midyat ve civârına nakilleri Altıncı Ordu Kumandanlığınca tensîb edilmektedir. Bu bâbdaki mütâlâa-i devletlerinin bildirilmesi mercûdur

7/10/34
(İmza)

----- ✎ ----- ✎ -----

Şark Orduları Grubu Kumandanlığına

Ahılkelek civârında ve Gürcülerle olan hudûdumuz üzerinde seksen bine karîb Ermeni'nin Osmanlı ve Gürcü kordonları arasında dağlarda pûyân ve açlıktan helâk oldukları ve be-heme-hâl bir muâvenet-i serîa icrâsı Papalık makamıyla müttefik hükûm-dârlar tarafından musirr-âne iltimâs olunmaktadır.

Bu Ermenilerle derhâl münâsebâta girilerek iskân ve iâşeleri esbâbının istikmâli ve icrâât-ı vakîâlarının pey-der-pey iş'âr buyrulması Meclis-i Vûkelâ kararıyla ekîden tavsiye olunur. 16/10/34

Sadr-ı a'zam ve
Başkumandanlık Erkân-ı Harbiyye Reîsi

Şifreye tahvîl edildi
16/10/34
(İmza)

Numro 2

----- ✎ ----- ✎ -----

Zâta mahsûsdur

C. 16 Teşrîn-i evvel 34 ve zâta mahsûs emr-nâme-i devletlerine. Ahılkelek mıntakasına gelmesi emr buyrulan Ermenilerin mikdâr ve sûret-i iskânlarını tesbît ve ta'yîn eylemek üzere iki zâbit Tiflis'e gönderiyorum bu zâbitler orada Abdülkerim Paşa hazretleri delâletiyle berâberlerine alacakları bir Ermeni ve bir Gürcü a'zâsından mürekkeb dört kişilik bir komisyon teşkil ederek muhâcirînin bulundukları mıntakaya gidecekler ve Ahılkelekli olup da memleketlerine avdet eyleyecek olan Ermeni muhâcirînini tescil ve pey-der-pey sevk edeceklerdir Ahılkelek mıntakasına sevk olunacak Ermeniler yalnız Ahılkelek'den muhâceret etmiş olan Ermeniler olacaktır altı sene evvelki Rus istatistiklerine nazaran Ahılkelek mıntakasında kadın ve erkek olmak üzere altmış dört bin Ermeni nüfûsu bulunuyormuş bugün hiç kimse yoktur Gürcistan cihetindeki Ahılkelekli Ermenilerin bugün otuz binden fazla olduğunu ümîd etmiyorum Gürcistan ve Ermenistan'dan hicrete mecbûr olmuş olan otuz bin kadar Müslîmân Oltu ile Ahılkelek mıntakasına yerleştirilmiş idi Ermeniler çekilirken köyleri tahrîb etmiş olduğundan bugün bu mıntakaya seksen bin Ermeni muhâciri yerleştirmek imkân hâricindedir maa-mâ-fih ne kadar yerleştirmek kabil ise o kadar alınacağını arz ederim iâşeleri mes'elesine gelince bugün Dokuzuncu Ordu Başmenzil Müfettişliğini teşkil eyleyen seksen bin insanı Sivas Vilâyetiyle yeni işgal olunan arâzî ve (şifre) iâşeye mecbûruz yapılan bütün hesâbât bu menâtıktan ancak otuz milyon kilo zâhire tedârik edebileceğimizi gösteriyor biz şimdiye kadar bu mikdârın ancak on milyonunu elde edebildik daha ne kadarları elde edebileceğimiz meşuk olduğu gibi memleketin başka tarafında da hiçdir ve göremeyeceğiz Dokuzuncu Ordu Başmenzilin bir senelik ihtiyâcı altmış küsûr milyondur binâen-aleyh muhtemel gördüğümüz milyonu elde etsek bile otuz küsûr milyon açığımız vardır bu vaz'iyet karşısında Ahılkelek mıntakasına gelecek olan Ermeni muhâcirînin iâşeleri mümkün olamayacağına bir def'aya mahsûs olmak üzere bir mikdâr erzâk vermek kabil olabilecek fakat devâmlı olarak iâşelerinin te'mîni tekeffül etsem altından kalkılamayacak olan bu yük karşısında gerek bi-z-zât hükûmetin verdiği emri îfâ edemeyecek gerekse hükûmetimi başkalarına verecek sözü tutamamak gibi bir vaz'iyetde bırakmamak için ma'rûzâtımın ehemmiyyetle nazar-ı i'tibâra alınmasını istihâm ederim 17/10/34

Şark Orduları Grubu Kumandanı
Halîl

----- ✂ ----- ✂ -----

Zâta mahsûsdur

Bugünkü târîhli zâtî ma'rûzâta lâhikadır: Gürcistan'a ilticâ etmiş Ahılkelek Ermeni ahâlîsinin memleketlerine avdetleri için akdemce de teşebbüsât-ı lâzîmede bulunmuş ve mesâkin-i mevcûdeye ve yapılacak iâşe istihzârâtın derecesine nazaran bu ahâlînin kademe kademe celb edilmelerini 9 ncu Orduya tebliğ etmiş idim bu sıralarda Ahılkelek ahâlî-i İslâmiyyesi müteaddid telgraflarla makamât-ı muhtelifeye mürâcaat ederek kendilerine evvelce bunca mezâlim yapan Ermenileri kabûl etmeyeceklerini ve gelecek olurlarsa hükûmetce i'dâm edilmeği dahi gözlerine alarak kendi silâhlarıyla bunları .. edeceklerini müessir bir lisânla ifâde etmişler idi maa-hazâ İslâm ahâlînin teskîn-i ezhânıyla îcâbât-ı zarûriyye-i hükûmetden olan bu muhâcereti te'mîn eylemek için makamât-ı lâzîmesine tebliğat ekîden ifâ edilmiş idi bu def'a 9 ncu Ordu Kumandanlığından aldığım bir tezkereyi vaz'iyet-i hakikiyyeye ittîlâ-ı tâmm-ı sâmilelerini te'mîn maksadıyla ber-vech-i âtî aynen arz ediyorum! Ahâlî-i İslâmiyyedeki bu galeyânın teskîn ve Ermeni muhâceretinin te'mîni için a'zamî sarf ü mesâî eylemekde olduğum ma'rûzdur 17/10/34

Şark Ordular Grubu Kumandanı
Halil

Sûret

C. 1/10/34 İstihbârât Ahılkelek kasabasıyla 111 karyeden ibâret mülhakatında kabil-i süknâ 5.000 hâne mevcûd olup bunlardan 3.500 adedi yerli İslâmlar ve Gürcistan ve Erivan'dan gelen muhâcirîn-i İslâmiyye ilk meskûn ve mütebâkî 1.500 adedi el-yevm gayr-i meskûn ve kısmen de harâbdır gayr-i meskûn olan işbu hânelere hesâb-ı vasatî üzerine 5.000 nüfûs muhâcir iskânı mümkündür fakat Ahılkelek kasabasında eşrâf me'mûrîn tüccârân vesâire âilelerinden mebhûs muhadderât-ı İslâmiyye akd ettikleri mitinge hükûmet ve ordu nâmına hükûmet-i mahalliyye reîsini da'vet ederek gözyaşlarıyla îrâd ettikleri nutklarda Ermenilerin yapmış oldukları mezâlim ve muâmelât-ı vahşîyyâne ve sibâ'-âneyi birer birer yâd ve tezkâr ederek kendi aralarına Ermeni muhâcirîni getirilmemesini istihâm etmişlerdir ve şâyed hikmet-i hükûmet îcâbı olarak düşmânların getirmesine teşebbüs edildiği takdîrde her bir mûmânaata rağmen bütün mevcûdiyyetleriyle bu ırz ve din düşmânlarına karşı mücâdeleye ve bu uğurda cân ve mâllarını fedâyâ âmâde olduklarını bi-l-beyân îcâb ederse atebe-i ulyâyâ kadar îsâl-i feryâd ü figan edeceklerini bildirmişlerdir Ermeni ve Gürcülerin cebr ü tazyikiyle şimdiye kadar Ermenistan ve Gürcistan'dan 30.000'e karîb Müslîmân nüfûs arâzimize hicret etmişlerdir bunların orada terk eylemiş oldukları kurâ ve mesâkin el-yevm açıkda kalan Ermenilerin iskânına kâfidir zann ederim buna

rağmen yine Ermenileri hudûd dâhiline alıb İslâmlar arasına iskân etmek henüz mantikî olmayan hiss-i infiâl ve intikamın îkaz (şifre) inzibât ve âsâyişi ihlâl edeceği gibi bu husûsdaki teşebbüsâtla ızrâr-ı ahâlî-i İslâmiyyenin Hükûmet-i Osmâniyyeye i'timâd ve emniyyeti selbe sebeb olacağını arz eylerim.

9 ncu Ordu Kumandanı
Şevkî

EKLER

